

สารานุกรมประวัติศาสตร์

ประเทศเพื่อนบ้าน
ในอาเซียน

ฉบับราชบัณฑิตยสภา

สารานุกรมประวัติศาสตร์
ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน

ฉบับราชบัณฑิตยสภา

สารานุกรมประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ฉบับราชบัณฑิตยสภา
พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๘ จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม
ห้ามจำหน่าย

สำนักงานราชบัณฑิตยสภาสงวนลิขสิทธิ์

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
สนามเสือป่า เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทร. ๐ ๒๓๕๖ ๐๔๖๖-๗๐
โทรสาร ๐ ๒๓๕๖ ๐๔๘๑
website: www.royin.go.th
e-mail: ripub@royin.go.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

สารานุกรมประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ฉบับราชบัณฑิตยสภา.

-- พิมพ์ครั้งที่ ๑. -- กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๘.

๓๘๐ หน้า

1. อาเซียน -- ประวัติศาสตร์ -- สารานุกรม I. ชื่อเรื่อง.

๙๕๐.๐๓

ISBN 978-616-389-010-8

แบบปก เฉลิมพันธ์ ทาสวัสดิ์

ศิลปกรรม กุลณา แยมงามเหลือ

พิมพ์ที่ หจก. อรุณการพิมพ์

๔๕๗/๖-๗ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐ ๒๒๘๒ ๖๐๓๓-๔ โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๒๑๘๗-๘

E-mail: info@aroonkarnpim.co.th www.aroonkarnpim.co.th

คำนำ

สมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia Nations) หรือที่รู้จักกันดีในชื่อ สมาคมอาเซียน (ASEAN) เป็นองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๗ (พ.ศ. ๒๕๑๐) ประเทศสมาชิกแรกก่อตั้งมี ๕ ประเทศ ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ต่อมา บรูไนเข้าร่วมเป็นสมาชิกใน ค.ศ. ๑๙๘๔ (พ.ศ. ๒๕๒๗) เวียดนามเข้าเป็นสมาชิกใน ค.ศ. ๑๙๙๕ (พ.ศ. ๒๕๓๘) ลาวและเมียนมาเข้าเป็นสมาชิกใน ค.ศ. ๑๙๙๗ (พ.ศ. ๒๕๔๐) และประเทศล่าสุดคือ กัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกใน ค.ศ. ๑๙๙๙ (พ.ศ. ๒๕๔๒) รวมเป็น ๑๐ ประเทศ สมาคมอาเซียนมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วิชาการ และวัฒนธรรม เพื่อสร้างเสถียรภาพ ความมั่นคง และความเป็นปึกแผ่นของประชาชาติและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปัจจุบัน สมาชิกอาเซียนกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งได้ตกลงกันไว้ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๒๑ เมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๒ (พ.ศ. ๒๕๕๕) ว่า ประชาคมอาเซียนจะเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๕ (พ.ศ. ๒๕๕๘) มีเป้าหมายความร่วมมือสำคัญ ๓ ด้าน ประกอบด้วย ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC)

สำนักงานราชบัณฑิตยสภาจึงได้จัดพิมพ์หนังสือสารานุกรมประวัติศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ฉบับราชบัณฑิตยสภา ขึ้น เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประเทศสมาชิกในอาเซียนและใช้เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ

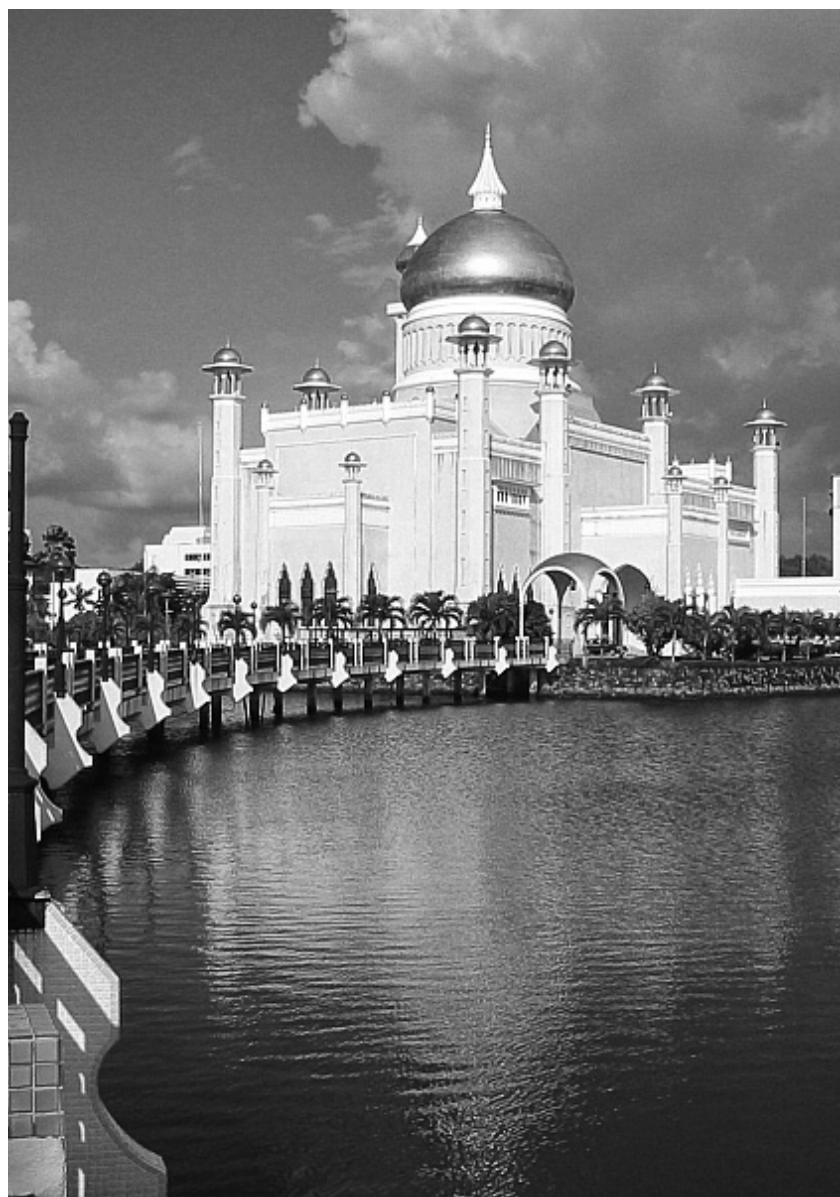
สำนักงานราชบัณฑิตยสภาขอขอบคุณคณะบรรณาธิการจัดทำสารานุกรมประวัติศาสตร์สากล ภูมิภาคเอเชีย และผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ที่ได้เสียสละ

กำลังกาย กำลังสติปัญญา และเวลาอันมีค่า เพื่อสร้างสรรค์ผลงานนี้ จนสำเร็จลุล่วง
ด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานนี้จะเป็นประโยชน์และเป็นหนังสืออ้างอิง
ทางวิชาการแก่ประชาชนผู้สนใจทั่วไป.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
พฤษภาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(๓)
บรูไนดารุสซาลาม	๑
ราชอาณาจักรกัมพูชา	๒๑
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย	๖๓
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	๙๗
มาเลเซีย	๑๔๑
สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา	๑๙๙
สาธารณรัฐฟิลิปปินส์	๒๔๓
สาธารณรัฐสิงคโปร์	๒๙๑
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	๓๒๕
รายชื่อผู้เขียน	๓๗๑
แหล่งที่มาภาพประกอบ	๓๗๓
จัดทำโดย	๓๗๔

บรูไนดารุสซาลาม

Brunei Darussalam

บรูไนดารุสซาลาม หรือที่มักเรียกกันว่า บรูไน เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ทางชายฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะบอร์เนียว มีพื้นที่ขนาดเล็ก ประชากรไม่มาก แต่เป็นประเทศที่มั่งคั่งกว่าประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกันเนื่องจากมีทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในปริมาณค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับขนาดของประเทศและจำนวนประชากร นับตั้งแต่ได้รับเอกราชจากอังกฤษใน ค.ศ. ๑๙๘๔ เป็นต้นมา รัฐบาลบรูไนพยายามอย่างต่อเนื่องในการใช้ความมั่งคั่งดังกล่าวเพื่อรักษาระบอบการปกครองพัฒนาประเทศ เสริมสร้างความมั่นคง รวมทั้งสถานภาพของบรูไนในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

บรูไนมีพื้นที่ประมาณ ๕,๗๐๐ ตารางกิโลเมตร เมื่อเทียบกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วถือว่าบรูไนมีขนาดเล็ก มีเพียงสิงคโปร์เท่านั้นที่มีพื้นที่น้อยกว่าบรูไน ภาคเหนือของประเทศจดทะเลจีนใต้ ส่วนพรมแดนทางบกติดกับรัฐซาราวัก หรือซาราวัก (Sarawak) ของมาเลเซีย พื้นที่ของประเทศบรูไนแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน

ไม่ต่อเนื่องกันโดยมีพื้นที่ที่เรียกว่า ลิมบัง (Limbang) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ มาเลเซียคั่นอยู่ระหว่างกลาง พื้นที่ด้านตะวันออกเรียกว่าเขตเดมบูรง (Temburong) มีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง แต่มีป่าอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ด้านตะวันตกซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศเป็นที่ตั้งของกรุงบันดาร์เสรีเบกาวัน (Bandar Seri Begawan) เมืองหลวงของประเทศ

ภูมิประเทศทางด้านตะวันตกของบรูไนส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีเนินเขาที่สูงไม่มากนัก แต่ลึกเข้าไประดับความสูงจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ทางด้านตะวันออกของประเทศ บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นที่ราบ ส่วนพื้นที่ตอนในประกอบด้วยภูเขาสูงเป็นส่วนใหญ่ บรูไนเป็นประเทศที่มีภูมิอากาศร้อนชื้น มีฝนตกเฉลี่ยตลอดปีค่อนข้างมากและมีอุณหภูมิแบบประเทศในแถบศูนย์สูตร ทำให้บรูไนมีป่าฝนที่อุดมสมบูรณ์ในหลาย ๆ ส่วนของประเทศ ดังนั้น แม้ว่าบรูไนจะมีพื้นที่ไม่ใหญ่นัก แต่ก็มีพืชและสัตว์หลากหลายชนิด ใน ค.ศ. ๒๐๐๕ บรูไนมีประชากรประมาณ ๓๗๐,๑๐๐ คน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย ๖๔ คน ต่อ ๑ ตารางกิโลเมตร อัตราการเพิ่มของประชากรบรูไนอยู่ที่ร้อยละ ๒.๙ ใน ค.ศ. ๒๐๐๕ ปัจจุบัน (ค.ศ. ๒๐๑๔) บรูไนมีประชากร ประมาณ ๔๒๒,๖๐๐ คน

กรุงบันดาร์เสรีเบกาวันซึ่งเป็นเมืองหลวงและเมืองที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีพื้นที่ประมาณ ๑๐๐ ตารางกิโลเมตรและมีประชากรตามสถิติใน ค.ศ. ๒๐๐๓ ประมาณ ๗๘,๐๐๐ คน เมืองสำคัญอื่น ๆ ได้แก่ เมืองมูอารา (Muara) เป็นเมืองท่าที่มีท่าเรือใหญ่ ห่างจากบันดาร์เสรีเบกาวันไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ๔๑ กิโลเมตร เมืองเซอริอา (Seria) เป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ส่วนเมืองกัวลาเบอลาอิต (Kuala Belait) เมืองเปอกันตูตง (Pekan Tutong) และเมืองบังการ์ (Bangar) เป็นศูนย์กลางการบริหารของเขตเบอลาอิต (Belait) ตูตง (Tutong) และเดมบูรง ตามลำดับ

บรูไนในปัจจุบันเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ของอาณาจักรบรูไนในอดีตที่มีอาณาเขตแผ่ไพศาลไปทั่วเกาะบอร์เนียว และยังได้ขยายอำนาจขึ้นไปทางตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะซูลู (Sulu) และหมู่เกาะบิซายัส (Visayas) อันเป็นดินแดนของฟิลิปปินส์

ในปัจจุบันด้วย บันทึกของจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง (Song ค.ศ. ๙๖๐-๑๒๗๙) กล่าวว่าบรูไนเป็นอาณาจักรหนึ่งในบัญชีรายชื่อของอาณาจักรทางทะเลใต้ที่ส่งบรรณาการให้แก่จีน

ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ อาณาจักรบรูไนตกอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรมัชปาหิต (Majapahit) บนเกาะชวา หลังจากอาณาจักรมัชปาหิตเสื่อมลง บรูไนจึงเป็นอิสระ ต่อมา ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ อาณาจักรเมอลากาหรือมะละกา (Melaka Empire) ขยายอำนาจเข้ายึดครองบรูไน ในสมัยที่อยู่ภายใต้การปกครองของมะละกา เจ้าผู้ครองอาณาจักรบรูไน คือ อาลัก เบอร์ ตาบาร์ (Alak Ber Tabar) ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงมุสลิมแห่งมะละกา จากนั้นมาบรูไนได้กลายเป็นอาณาจักรที่เจ้าผู้ครองและประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

บรูไนเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจมากจากการติดต่อค้าขายกับจีนและมะละกา ทั้งนี้เป็นเพราะบรูไนดำเนินนโยบายทางการเมืองที่ย่อมมีความสัมพันธ์และประนีประนอมกับอาณาจักรใหญ่ ๆ ที่ผลัดเปลี่ยนกันขยายอำนาจ ทำให้อาณาจักรเหล่านั้นปฏิบัติต่อบรูไน โดยเฉพาะในสมัยที่อาณาจักรใหญ่ ๆ ยึดนโยบายด้านการค้าประสานกับการเมือง บรูไนซึ่งเป็นอาณาจักรที่มีการค้าเป็นเศรษฐกิจหลักจึงสามารถแสวงหาผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เช่น ในการค้าขายกับจีนนั้น บรูไนก็ยอมรับระบบบรรณาการของจีน มีบันทึกของชาวจีนกล่าวว่า จีนต้องการรังนกจากแถบบอร์เนียว และในคริสต์ศตวรรษที่ ๗ บรูไนก็ส่งรังนกไปขายยังประเทศจีนได้ หลักฐานจากราชวงศ์ซ่งระบุว่าชาวจีนรู้จักกันดีว่าการบรูเป็นสินค้ามาจากบรูไน นอกจากนี้ มีการขุดค้นพบเหรียญของชาวจีนและเครื่องปั้นดินเผาแบบจีนในบริเวณปากแม่น้ำซาราวักเป็นจำนวนมาก ที่แสดงให้เห็นว่าจีนมีการค้าขายทางเรือกับเขตบอร์เนียว (Borneo) ทางภาคตะวันตก

บรูไนสามารถรวบรวมการบรูซึ่งเป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการในเวลานั้นได้ แม้ไม่ได้เป็นผู้ผลิตเอง มีหลักฐานว่าชาวบรูได้นำเสื้อผ้าที่ส่งมาจากกัมเบย์ (Cambay) และเบงกอล (Bengal) ไปแลกการบรูจากผู้ปกครองชาวพื้นเมืองในเขตบอร์เนียว สุลต่านบรูไนมีพระปรีชาสามารถในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ เมื่อรวมกับความสามารถด้านการค้าขายของชาวบรูไน ส่งผลให้บทบาทด้านการค้าของบรูไนกับอาณาจักรต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ บรูไนพัฒนาเป็นเมืองท่าสำคัญ พ่อค้ามุสลิมจากที่ต่าง ๆ มักแวะพักจอดเรือ ตั้งคลังสินค้าและแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างกัน หลังจากโปรตุเกสเข้ายึดครองมะละกาใน ค.ศ. ๑๕๑๑ แล้ว บรูไนก็พ้นจากอำนาจของมะละกาและมีฐานะเป็นรัฐเอกราช มีความรุ่งเรืองสูงสุดทางเศรษฐกิจ เพราะเป็นศูนย์กลางการค้าบนเส้นทางเดินเรือของพ่อค้ามุสลิม จีน และญี่ปุ่น มีความสัมพันธ์อันดีกับโปรตุเกสมาโดยตลอด โปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานีการค้าที่บรูไนใน ค.ศ. ๑๕๒๖ และใช้บรูไนเป็นเมืองท่าจอดพักเรือสินค้าตามเส้นทางระหว่างมะละกากับมาเก๊า (Macao)

แม้ว่าบรูไนจะมีเศรษฐกิจมั่งคั่ง แต่ก็เกิดความยุ่งยากอยู่เสมอ ด้วยสาเหตุจากการแย่งชิงอำนาจในกลุ่มชนชั้นปกครอง ต่างฝ่ายต่างนำกำลังทหารต่างชาติ ได้แก่ชาติสเปนและโปรตุเกสเข้าสู้รบกัน บางครั้งมีความรุนแรงถึงกับเป็นสงครามกลางเมืองก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวง เช่น ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ นั้น ศรีเลละ (Sri Lela) ซึ่งต่อต้านการปกครองของสุลต่านได้เดินทางไปยังฟิลิปปินส์เพื่อขอให้ข้าหลวงใหญ่สเปนประจำฟิลิปปินส์ช่วยเหลือ เขากล่าวหาว่าคูร์ณิที่เป็นพระญาติแย่งชิงราชสมบัติ และให้สัญญาต่อข้าหลวงใหญ่สเปนว่า ถ้าสเปนช่วยเหลือตนจะยกดินแดนที่เป็นอาณานิคมให้แก่กษัตริย์สเปนเป็นการตอบแทน สเปนซึ่งกำลังต้องการขยายอำนาจในบริเวณนี้อยู่แล้วจึงเข้ามาช่วยเหลือฝ่ายของศรีเลละ เป็นผลให้บรูไนถูกรุกรานและถูกทำลายจนเกิดความเสียหาย

สเปนเข้ามาแทรกแซงแย่งอำนาจกับโปรตุเกสเพราะสเปนเห็นว่าโปรตุเกสพยายามปกป้องผลประโยชน์ของตนในภูมิภาคนี้ด้วยการสนับสนุนชาวพื้นเมืองบนเกาะมินดาเนา (Mindanao) ให้ต่อต้านสเปน พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับบรูไนให้แน่นแฟ้นด้วยการแสดงท่าทีว่าจะให้ความช่วยเหลือบรูไนทันทีหากร้องขอ ใน ค.ศ. ๑๕๗๘ สเปนยกกองทัพเข้าบุกบรูไนทำให้ศรีเลละได้ขึ้นครองราชย์เป็นสุลต่าน แต่บรูไนยังคงรักษาความเป็นอิสระไว้ได้ หลังจากสเปนถอนกองกำลังออกไปแล้วดีดีสุลต่านก็ทรงรวบรวมกำลังไปขอความช่วยเหลือจากโปรตุเกสให้มาช่วยกู้ราช

บัลลังก์คืน ใน ค.ศ. ๑๕๘๐ กองทัพเรือสเปนจึงมาบุกบรูไนอีกครั้ง การบุกของสเปนในครั้งที่ ๒ นี้ทำให้ศรีเลาะห์ได้กลับขึ้นครองราชย์เป็นสุลต่านอีกครั้งหนึ่ง

เหตุการณ์วุ่นวายในลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นอีกใน ค.ศ. ๑๖๖๒ สุลต่านถูกฝ่ายตรงข้ามวางแผนโค่นอำนาจโดยอ้างถึงความไม่สงบในอาณาจักร และผู้นำของกลุ่มก่อการตั้งตัวขึ้นเป็นสุลต่าน ทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็พยายามขอให้กองกำลังของชาวหมู่เกาะซูลู (Sulu) มาช่วยฝ่ายตนและต่างก็เสนอดินแดนในความยึดครองของฝ่ายตรงข้ามให้แก่สุลต่านแห่งซูลูเป็นการแลกเปลี่ยน การแย่งชิงอำนาจซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้งทำให้สุลต่านต้องทรงยอมเสียดินแดนในครอบครองบางส่วนให้ต่างชาติที่สนับสนุนพระองค์ ยิ่งมีการแย่งชิงอำนาจมากครั้งเท่าใด บรูไนก็ต้องสูญเสียดินแดนไปมากขึ้น ทั้งมีผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ สภาพดังกล่าวยังทำให้เมืองต่าง ๆ ถือโอกาสเป็นอิสระจากบรูไน

แม้ว่าปัญหาเศรษฐกิจจะรุนแรงขึ้น แต่ราชสำนักบรูไนก็ยังคงหารายได้จากภาษีที่เก็บจากราษฎร สร้างความกดดันให้ประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ นอกจากปัญหาเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาด้านการปกครองก็เพิ่มขึ้น ชำราชการที่ได้รับมอบหมายให้ปกครองดินแดนต่าง ๆ มักขาดความจงรักภักดีและไม่ยอมรับอำนาจของสุลต่าน ต่างก็แสวงหาผลประโยชน์กันอย่างเต็มที่ และปกครองอย่างกตขี้จนเกิดการต่อต้านจากประชาชน

ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ เป็นช่วงเวลาที่อังกฤษขยายอิทธิพลเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เจมส์ บรุก (James Brooke) นักแสวงโชคชาวอังกฤษพยายามชักชวนให้รัฐบาลอังกฤษสนใจบรูไน เขาอ้างว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีสถานีเติมเชื้อเพลิงระหว่างสิงคโปร์กับฮ่องกง การจลาจลแย่งชิงราชสมบัติใน ค.ศ. ๑๘๔๒ เปิดโอกาสให้เจมส์ บรุกซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยปราบจลาจลได้รับความดีความชอบจากสุลต่าน ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งราชาแห่งซาราวัก บรูไนกับเจมส์ บรุกทำสนธิสัญญากันใน ค.ศ. ๑๘๔๖ ทำให้อังกฤษเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในบรูไนมากขึ้น

เจมส์ บรูค ราชานแห่งซาราวัก

ชาลส์ บรูค ราชานแห่งซาราวัก

ต่อมา เจมส์ บรูกเริ่มขยายอำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและต้องการให้รัฐบาลอังกฤษสนับสนุนแนวทางของตน ในระยะแรกรัฐบาลอังกฤษยอมรับ แต่ต่อมาเขาขยายอำนาจมากขึ้น รัฐบาลอังกฤษจึงคัดค้านเพราะเห็นว่าขัดต่อผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ ของอังกฤษในบริเวณบอร์เนียวเหนือ รวมทั้งสั่งห้ามเจมส์ บรูกไม่ให้ขยายอำนาจเข้าสู่บรูไน

การที่อังกฤษเพิ่มบทบาทของตนอย่างต่อเนื่องในบริเวณดังกล่าวทำให้บรูไนต้องยอมรับอำนาจของอังกฤษ เพราะไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากอาณาจักรอื่น ๆ มาช่วยถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษ ฉะนั้น อังกฤษจึงเป็นชาติเดียวที่ช่วยป้องกันบรูไนจากการรุกรานของซาราวัค การที่บรูไนต้องเผชิญกับภาวะเลวร้ายรอบด้านอย่างต่อเนื่องทำให้สุลต่านต้องทรงขอให้รัฐบาลอังกฤษคุ้มครองบรูไน ด้วยการทำสนธิสัญญายอมเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๘๘๘

เมื่อบรูไนกลายเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษแล้ว รัฐบาลอังกฤษไม่ได้แต่งตั้งผู้แทนระดับสูงมาประจำยังราชสำนัก การตัดสินใจที่สำคัญทั้งหมดตกอยู่ในมือของข้าหลวงอังกฤษซึ่งประจำอยู่ที่สิงคโปร์ แม้สุลต่านครองราชย์ในฐานะผู้ปกครองประเทศ แต่ในทางปฏิบัติต้องทรงรับฟังคำแนะนำจากอังกฤษ อย่างไรก็ตาม การเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษไม่ได้ช่วยให้ปัญหาเกี่ยวกับดินแดนของบรูไนหมดสิ้นไป ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งเรื่องดินแดนลิมบังซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้ง ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๙๐ ผู้ปกครองเขตลิมบังขอให้ชาลส์ บรูก (Charles Brooke) ราชาแห่งซาราวัคมาช่วยจัดการแยกลิมบังไปจากการปกครองของบรูไนและบีบบังคับให้สุลต่านบรูไนต้องทรงยินยอม เมื่อสุลต่านบรูไนทรงปฏิเสธ ชาลส์ บรูกได้ใช้อำนาจเข้ายึดครองลิมบังซึ่งอังกฤษก็ไม่ได้เข้ามาช่วยแก้ไขสถานการณ์ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อบรูไนเท่าใดนัก

ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นเข้ายึดครองบรูไนตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ จนกองทหารออสเตรเลียเข้ามาปลดปล่อยบรูไนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ ช่วงเวลา ๒-๓ ปีหลังจากสงครามสิ้นสุดลง บรูไนมุ่งฟื้นฟูบูรณะประเทศ โดยเฉพาะการผลิตน้ำมันซึ่งอังกฤษเริ่มไว้และหยุดชะงักไปในช่วงสงคราม ในเวลาเดียวกัน

อังกฤษก็มีความคิดริเริ่มให้ดินแดนต่าง ๆ ของอังกฤษในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งรวมถึงคาบสมุทรมลายู สิงคโปร์ และบอร์เนียวรวมกันเป็นสหพันธรัฐ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภูมิภาคและท่าทีของอังกฤษที่จะถอนตัวออกไปจากภูมิภาคนี้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ กลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและการเมืองของบรูไนอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาถึง ๒ ทศวรรษ ความไม่แน่นอนดังกล่าวก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มที่มีแนวคิดทางการเมืองต่างกัน กลุ่มหนึ่งนิยมระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งต้องการการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีฐานจากมวลชน นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดที่ขัดแย้งกันในเรื่องสถานภาพของรัฐใหม่ว่าจะรวมกับคาบสมุทรมลายู (Malay Peninsula) และดินแดนอื่น ๆ ในบอร์เนียวเหนือ (North Borneo) หรือจะรวมเฉพาะดินแดนในบอร์เนียวเหนือเป็นอีกประเทศหนึ่ง

ใน ค.ศ. ๑๙๕๓ สุลต่านโอมาร์ อาลี ไชฟูตดินที่ ๓ (Omar Ali Saifuddin III) ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการธิการขึ้นเพื่อร่างรัฐธรรมนูญของบรูไน ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๕๔ พระองค์ทรงจัดตั้งสภาระดับเขตขึ้น แต่การร่างรัฐธรรมนูญมีความคืบหน้าน้อยมาก ขณะเดียวกัน ใน ค.ศ. ๑๙๕๖ มีการก่อตั้งพรรคการเมืองพรรคแรกของบรูไนชื่อ พรรคประชาชนบรูไนหรือพีอาร์บี (Parti Rakyat Brunei-PRB; Brunei's People Party) ซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากพรรคแนวเอียงซ้ายซึ่งเคลื่อนไหวอยู่ในมลายา แม้พรรคการเมืองดังกล่าวจะอ้างว่าจงรักภักดีต่อสุลต่าน แต่ก็ผลักดันให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งต้องการให้บรูไนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐซึ่งประกอบด้วยรัฐบนเกาะบอร์เนียว ๓ รัฐ พรรคพีอาร์บีได้รับการสนับสนุนจากประชาชนพอสมควร และใน ค.ศ. ๑๙๕๗ ก็เรียกร้องให้บรูไนเป็นเอกราช ตามรัฐธรรมนูญบรูไนซึ่งประกาศใช้ ใน ค.ศ. ๑๙๕๙ อังกฤษยังคงรับผิดชอบในด้านการป้องกันประเทศและการต่างประเทศของบรูไนอยู่ แต่มอบอำนาจการปกครองภายในให้อยู่ใต้การดูแลของสุลต่านซึ่งทรงเป็นประมุขของสภาบริหารและปกครองด้วยการสนับสนุนของสภาเขตซึ่งมาจากการเลือกตั้งและสภานิติบัญญัติ

พรรคพีอาร์บีเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งอย่างเร่งด่วนเพื่อให้บรูไนเป็นเอกราชภายใน ค.ศ. ๑๙๖๓ และผนวกกับรัฐอื่น ๆ ในเกาะบอร์เนียว ขณะที่สุลต่านมีพระประสงค์จะร่วมมือกับสหพันธรัฐมลายาที่เพิ่งได้รับเอกราชเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๗ เพื่อรวมดินแดนต่าง ๆ ที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษให้เป็นหนึ่งเดียว พระองค์ทรงมีท่าทีตอบรับข้อเสนอของตนกู อับดุล เราะห์มาน (Tunku Abdul Rahman) นายกรัฐมนตรีของสหพันธรัฐมลายาซึ่งเสนอในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๑ เพื่อก่อตั้งสหพันธรัฐใหม่ขึ้นโดยรวมมลายา สิงคโปร์ และดินแดนทั้ง ๓ รัฐบนเกาะบอร์เนียวเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างเปิดเผยระหว่างผู้ที่สนับสนุนสุลต่านกับพรรคพีอาร์บี

ในการเลือกตั้งระดับเขต ค.ศ. ๑๙๖๒ ผู้แทนของพรรคพีอาร์บีได้ครองที่นั่งในสภาเขตเกือบทั้งหมด ทำให้บุคคลเหล่านี้มีบทบาททางอ้อมในการเลือกสมาชิกสภานิติบัญญัติด้วย พรรคพีอาร์บีหาเสียงด้วยการเน้นการเสริมสร้างประชาธิปไตยในบรูไน ปฏิเสธข้อเสนอของสหพันธรัฐมลายา และสนับสนุนให้ก่อตั้งสหพันธรัฐบอร์เนียวขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๖๒ พรรคพีอาร์บีร่วมมือกับนักการเมืองในซาราวักและบอร์เนียวเหนือต่อต้านการก่อตั้งสหพันธรัฐใหม่ตามแนวคิดของอังกฤษและสหพันธรัฐมลายา รวมทั้งเรียกร้องการสนับสนุนจากประชาคมโลก ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๖๒ หลังจกล้มเหลวในความพยายามผลักดันข้อเสนอต่อสภานิติบัญญัติ เพื่อให้มีการประกาศเอกราชโดยรวมรัฐทั้ง ๓ รัฐบริเวณเกาะบอร์เนียวตอนเหนือเข้าเป็นประเทศเดียวกัน สมาชิกพรรคพีอาร์บีหันมาใช้กำลังลุกฮือขึ้นในนามของกลุ่มที่ใช้ชื่อว่า กองกำลังปลดปล่อยบอร์เนียวเหนือ กลุ่มดังกล่าวประกาศจัดตั้งรัฐบาลปฏิวัติแห่งกาลิมันตันเหนือขึ้น สุลต่านทรงปราบปรามด้วยการสนับสนุนจากกองทหารของอังกฤษที่ประจำอยู่ในสิงคโปร์ ทำให้ฝ่ายกบฏยอมจำนน ระหว่างนี้มีการประกาศภาวะฉุกเฉินและยุบพรรคพีอาร์บี หลังจากนั้น สุลต่านทรงปกครองโดยใช้พระราชอำนาจจากการประกาศภาวะฉุกเฉิน การกบฏนี้ทำให้สุลต่านทรงตระหนักถึงปัญหาด้านความมั่นคงและความสำคัญในการร่วมมือกับสหพันธรัฐมลายาก่อตั้งประเทศซึ่งรวมดินแดนที่เคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษบนคาบสมุทรมลายาและบอร์เนียวเหนือเข้าด้วยกัน

อย่างไรก็ดี การเจรจาเพื่อก่อตั้งสหพันธรัฐใหม่ตามแนวคิดของอังกฤษและสหพันธรัฐมลายาก็ประสบความล้มเหลว ส่วนหนึ่งเพราะไม่สามารถตกลงกันได้เรื่องฐานะของสุลต่านบรูไนในรัฐที่จะรวมกันใหม่นี้ และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากข้อขัดแย้งเกี่ยวกับรายได้จากน้ำมัน ด้วยเหตุนี้ บรูไนจึงถอนตัวออกจากการเจรจาซึ่งนำไปสู่การก่อตั้งสหพันธรัฐตามแนวทางของตนกู อับดุล เราะห์มานขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๖๓ โดยไม่มีบรูไนร่วมด้วย ความล้มเหลวในการเจรจารวมทั้งความไม่ไว้วางใจอินโดนีเซียซึ่งรัฐบาลบรูไนเชื่อว่าการสนับสนุนฝ่ายกบฏ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบรูไนกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองตึงเครียด สถานการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐบาลบรูไนต้องพึ่งพาอังกฤษมากขึ้น

การกบฏใน ค.ศ. ๑๙๖๒ นอกจากส่งผลให้เกิดการยุบพรรคพีอาร์บีซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อสุลต่านบรูไนแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองอื่น เช่น พรรคพันธมิตรบรูไนหรือบีเอพี (Brunei Alliance Party-BAP) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของหลายพรรคที่สนับสนุนให้บรูไนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐที่ก่อตั้งใหม่ ในการนี้ สุลต่านทรงเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องของพรรคบีเอพีที่จะให้มีการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติอย่างเต็มรูปแบบ สุลต่านเพียงแต่ทรงอนุญาตให้มีการเลือกตั้งสมาชิกบางส่วนของสภานิติบัญญัติ และเปลี่ยนรูปแบบของสภาบริหารให้เป็นคณะรัฐมนตรี

แม้ว่ารัฐบาลอังกฤษจะกดดันสุลต่านให้ทรงเร่งปฏิรูปการเมือง แต่พระองค์ก็ยังทรงยืนยันให้มีคณะรัฐมนตรีที่พระองค์ทรงแต่งตั้ง ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๖ กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ก็รวมตัวกันเป็นพรรคเอกราชแห่งประชาชนบรูไนหรือบีพีไอพี (Brunei People's Independence Party-BPIP) และเรียกร้องให้มีรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย มีคณะรัฐมนตรี และมีการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ แต่การเรียกร้องนี้ไม่ได้รับการตอบสนองแต่อย่างใด ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๖๗ เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญขึ้นในบรูไน กล่าวคือ สุลต่านทรงสละราชสมบัติให้แก่พระราชโอรส ซึ่งอาจเป็นความพยายามที่จะสถาปนาความมั่นคงและความต่อเนื่องทางการเมืองเพื่อให้ระบอบ

การปกครองแบบเดิมดำรงอยู่ต่อไปมากกว่าที่จะเป็นการปฏิรูปครั้งใหญ่ตามที่อังกฤษ และพรรคบีพีไอพีประสงค์

ในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๖๐ จนถึงต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ ดูเหมือนว่าชาว บรูไนส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับการเจรจาเรื่องการเปลี่ยนแปลงบทบาทของอังกฤษใน บรูไนมากกว่าการปฏิรูปการเมืองภายใน ในสนธิสัญญาซึ่งบรูไนลงนามกับอังกฤษเมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๑ ระบุให้แก่ใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๙ ให้สุลต่านทรงมีอำนาจด้านกิจการ ภายในประเทศอย่างเต็มที่ ส่วนอังกฤษรับผิดชอบด้านการต่างประเทศ นอกจากนี้ ยังมีการลงนามในข้อตกลงอีกฉบับหนึ่งให้หน่วยทหารคุรข่า (Gurkha) ของอังกฤษยังคงอยู่ในบรูไนด้วย

แม้ว่ารัฐบาลบรูไนจะรักษาระบบการเมืองแบบเดิมไว้ได้ในระดับหนึ่ง แต่ การกดดันจากภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเวลาต่อมา ใน ค.ศ. ๑๙๗๗ ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติตกลงรับข้อมติของมาเลเซียให้มีการ เลือกตั้งอย่างเสรีในบรูไน ยุติการควบคุมพรรคการเมือง และยอมให้ผู้ลี้ภัยทางการเมือง กลับประเทศ ส่วนอังกฤษซึ่งขณะนั้นพรรคแรงงานเป็นรัฐบาล ก็ต้องการให้บรูไนเป็น เอกราช สุลต่านบรูไนทรงวิตกกังวลกับการอ้างสิทธิ์ของอังกฤษในอารักขาของบรูไน ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๗๘ เพื่อเจรจาให้อังกฤษคงสถานภาพรัฐในอารักขาของบรูไน ไว้ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ใน ค.ศ. ๑๙๗๙ ทั้ง ๒ ฝ่ายหาข้อยุติได้คือ บรูไนได้รับเอกราช จากอังกฤษในวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๑๙๘๔ และเพื่อให้บรูไนมั่นใจในด้านความมั่นคงของ ประเทศจึงลงนามในข้อตกลงฉบับใหม่ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๘๓ ระบุว่า บรูไนให้ กองทหารคุรข่าซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของอังกฤษตั้งมั่นอยู่ในบรูไนต่อไป

นับตั้งแต่ได้รับเอกราชจนถึงปัจจุบัน สุลต่านยังคงมีอำนาจสูงสุด มีสภาต่าง ๆ ถวายความช่วยเหลือในการปกครองประเทศ เช่น สภารัฐธรรมนูญ สภาองคมนตรี คณะรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติ สภาศาสนา สภาการสืบราชสมบัติ สุลต่านทรงมีพระราช- อำนาจแต่งตั้งสมาชิกขององค์กรเหล่านี้ รวมทั้งทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วย

บรูไนมีอุดมการณ์แห่งรัฐที่เรียกว่า “Melayu Islam Beraja” (MIB) ประกอบด้วย ภาษาและวัฒนธรรมมลายู ศาสนาอิสลาม และการเมืองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งมีสุลต่านเป็นผู้ปกครอง

ส่วนการปกครองในระดับท้องถิ่น สุลต่านทรงตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๙๓ มีหน้าที่รับฟังทุกขสอุของประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งมีหัวหน้าหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่หมู่บ้านเป็นกรรมการ การปกครองระดับหมู่บ้านนี้เป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมต่อระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ส่วนอำนาจตุลาการนั้น การพิจารณาคดีในท้องถิ่นอยู่ในดุลยพินิจของหน่วยงานด้านยุติธรรมและองค์กรศาสนาในท้องถิ่นนั้น ๆ การอุทธรณ์เกี่ยวกับศาสนาให้สภาศาสนาเป็นผู้พิจารณา การพิจารณารณีอื่น ๆ เป็นหน้าที่ของศาลอุทธรณ์และศาลสูงของประเทศ สุลต่านมีอำนาจแต่งตั้งผู้พิจารณาคดีหรือผู้พิพากษา

บรูไนมีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางการเมืองค่อนข้างน้อย ปัญหาที่สำคัญก็คือ ปัญหาที่เกิดจากกลุ่มกำลังพิอาร์บี (PRB) ซึ่งต่อต้านระบอบการปกครองในปัจจุบัน กลุ่มนี้เคยก่อกบฏมาครั้งหนึ่งแล้วใน ค.ศ. ๑๙๖๒ ซึ่งอังกฤษได้ช่วยปราบปรามจนสำเร็จ ประชาชนทั่วไปค่อนข้างพอใจการปกครองและสวัสดิการต่าง ๆ ที่รัฐมอบให้อย่างเต็มที่ เช่น การศึกษาเล่าเรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย สุลต่านบรูไนทรงช่วยเหลือและใกล้ชิดกับประชาชน ทรงเยี่ยมเยียนประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

บรูไนมีพรรคการเมืองซึ่งตั้งขึ้นถูกต้องตามกฎหมายหลายพรรค พรรคสำคัญที่มีกิจกรรมทางการเมืองมาอย่างยาวนานและยังคงมีบทบาทในระดับหนึ่งจนถึงปัจจุบัน คือ พรรคเอกภาพแห่งชาติบรูไน (Parti Perpaduan Kebangsaan Brunei-PPKB; Brunei National Solidarity Party) นอกจากนี้ ยังมีพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่มีกิจกรรมทางการเมืองปรากฏให้เห็นอยู่ในบางช่วงเวลา แต่ในภาพรวมแล้วก็มีบทบาทค่อนข้างจำกัด เช่น พรรคพัฒนาชาติบรูไน (Parti Pembangunan; Brunei National Development Party-BNDP) พรรคสำนึกของประชาชนบรูไน (Parti Kesedaran Rakyat Brunei-PAKAR; Brunei People’s Awareness Party)

สมเด็จพระราชาธิบดีฮัจญี ฮัสซานัล โบลเกียห์

มัสยิดสุลต่านโอมาร์ อาลี ไชฟุดดิน

แม้รัฐบาลบรูไนไม่ได้จัดการเลือกตั้งระดับชาติอีกเลยนับตั้งแต่พรรคพิอาร์บี ก่อรัฐประหารใน ค.ศ. ๑๙๖๒ และพรรคการเมืองก็มีบทบาทค่อนข้างจำกัด แต่ประชาชนส่วนใหญ่พอใจการบริหารประเทศของรัฐบาลที่ให้สวัสดิการแก่ประชาชน จึงไม่มีความกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าที่เป็นอยู่ ไม่คิดจะตั้งพรรคการเมืองใหม่ ๆ มาแก้ปัญหาของประเทศ การมีระบบสวัสดิการอย่างมากรนี้เป็นผลมาจากความมั่งคั่งของประเทศที่เกิดจากการส่งออกน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ชาวบรูไนมีรายได้ค่อนข้างดี ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคล ประชาชนส่วนใหญ่ทำงานประจำเป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีความมั่นคงสูง ผู้ที่ทำการค้าขายเป็นชาวจีนและชาวต่างชาติอื่น ๆ รัฐเป็นผู้วางนโยบายต่าง ๆ ในด้านการค้าและการลงทุน เอกชนเป็นแต่เพียงผู้สานต่อเท่านั้น นโยบายของรัฐจึงมีบทบาทสำคัญและทำให้กลุ่มผลประโยชน์ในบรูไนมีบทบาทค่อนข้างจำกัด

ในด้านสื่อสารมวลชน หนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ อยู่ในการควบคุมของรัฐอย่างเข้มงวด รัฐบาลใช้มาตรการหลายด้านในการควบคุมหนังสือพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการขออนุญาตพิมพ์เผยแพร่ การเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ รวมทั้งให้อำนาจแก่กระทรวงมหาดไทยอย่างเต็มที่ในการพิจารณาเพิกถอนใบอนุญาตการตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ

ในด้านความมั่นคง สุลต่านทรงเป็นศูนย์รวมอำนาจการบังคับบัญชากองทัพ ทรงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและผู้บัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบรูไนมีขนาดค่อนข้างเล็ก มีกำลังพลประมาณ ๗,๐๐๐ นาย ส่วนใหญ่เป็นกำลังพลในกองทัพบก ในด้านอาวุธ กองทัพบกบรูไนมีรถถังขนาดเบาและรถหุ้มเกราะลำเลียงพลจำนวนไม่มาก รวมทั้งมีขีปนาวุธจากพื้นสู่อากาศและอาวุธหนักอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ภาษาอังกฤษยังคงให้กองทหารครุชารวมทั้งหน่วยเฮลิคอปเตอร์บางส่วนตั้งมั่นอยู่ในบรูไน ส่วนกองทัพอากาศประกอบด้วยเครื่องบินรบ เฮลิคอปเตอร์ติดอาวุธ และเครื่องบินฝึกจำนวนไม่มาก รวมทั้งมีเครื่องบินโดยสารที่ทันสมัยจำนวนหนึ่งซึ่งใช้เป็นพระราชพาหนะของสุลต่านและพระราชวงศ์ ส่วนกองทัพเรือประกอบด้วยเรือรบขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่

แต่มีจำนวนหนึ่งที่ติดอาวุธทันสมัย และมีเรือยกพลขึ้นบกจำนวนไม่มากนัก รัฐบาลบรูไนซื้ออาวุธส่วนใหญ่จากสหรัฐอเมริกา ยุโรปตะวันตก และสิงคโปร์เป็นหลัก นอกจากนี้กองทัพบรูไนเสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ สิงคโปร์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ รวมทั้งประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน โดยเฉพาะสิงคโปร์ก็ส่งทหารเข้ามาช่วยเหลือในด้านการฝึกอบรบและให้การศึกษា

ปัญหาทางด้านความมั่นคงของบรูไนในปัจจุบันไม่ถึงเครียดมากนัก แม้จะมีปัญหาความสัมพันธ์กับมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศเดียวที่มีพรมแดนทางบกติดต่อกับบรูไนอยู่บ้าง แต่ก็อยู่ในระดับที่ประนีประนอมกันได้ อีกทั้งบรูไนก็ได้อยู่ในบริเวณที่มีความขัดแย้งระหว่างประเทศอย่างรุนแรง ด้วยเหตุนี้ การเตรียมพร้อมทางด้านการทหารจึงเป็นสิ่งสำคัญภาพในการป้องปรามการคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตและเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน เช่น ปัญหาการลักลอบข้ามพรมแดน การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

ในด้านเศรษฐกิจ บรูไนนับได้ว่าเป็นประเทศที่มั่งคั่งที่สุดประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากมีทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติอยู่มากเมื่อเทียบกับขนาดของประเทศ ใน ค.ศ. ๑๙๗๙ บรูไนเคยผลิตน้ำมันสูงถึงประมาณ ๒๖๐,๐๐๐ บาร์เรลต่อวัน หลังจากนั้นก็ได้ลดปริมาณการผลิตและการส่งออกลงเล็กน้อยเพื่อรักษาแหล่งน้ำมันในประเทศไม่ให้หมดเร็วเกินไป ใน ค.ศ. ๒๐๐๖ ปริมาณการผลิตน้ำมันของบรูไนลดลงเหลือเพียงประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ บาร์เรลต่อวันเท่านั้น นอกจากนั้น บรูไนยังผลิตก๊าซธรรมชาติมากเป็นอันดับ ๔ ของโลก ทำให้บรูไนได้เปรียบดุลการค้ามาตลอดและมีเงินทุนสำรองระหว่างประเทศค่อนข้างมาก ปัญหาหลักของบรูไนคือ การที่ต้องพึ่งรายได้จากการขายน้ำมันและก๊าซธรรมชาติมากเกินไป จึงต้องวางแผนพัฒนาภาคการผลิตด้านอื่น ๆ เพื่อทดแทนรายได้จากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติซึ่งเป็นทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้

ประชากรส่วนใหญ่ของบรูไนเป็นชาวมลายูร้อยละ ๖๕ ของประชากรทั้งหมด นอกนั้นเป็นชาวจีนและชาวพื้นเมืองดั้งเดิมหลายชาติพันธุ์ ชาวบรูไนเชื้อชาติต่าง ๆ

สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ไม่มีความขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ชาวบรูไนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็มีประชาชนส่วนน้อยนับถือศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ นอกจากนี้ ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมบางส่วนก็นับถือความเชื่อแบบดั้งเดิมในเผ่าของตนเอง

ชาวบรูไนมีความเป็นอยู่ในเกณฑ์ดี เนื่องจากรัฐบาลให้การอุดหนุนทางด้านที่อยู่อาศัย การศึกษา และการสาธารณสุข ใน ค.ศ. ๒๐๐๑ มีผู้อ่านออกเขียนได้ร้อยละ ๙๓.๗ ของประชากรทั้งประเทศ แต่ชาวบรูไนไม่มีค่านิยมในด้านการศึกษาต่อในระดับสูงมากนัก แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลก็ตาม ดังนั้น บรูไนจึงขาดแคลนบุคลากรในหลายด้านซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาภาคการผลิตอื่น ๆ เพื่อทดแทนรายได้จากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ

เนื่องจากบรูไนเป็นประเทศที่มีขนาดเล็กและมีประชากรน้อย รวมทั้งมีศักยภาพทางการทหารจำกัด บรูไนจึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศเชิงรับเป็นหลัก ปฏิบัติตามแนวทางของอาเซียน และพยายามสร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากนี้ บรูไนยังให้ความสำคัญกับการทูตแบบพหุภาคี ซึ่งจะช่วยลดข้อเสียเปรียบของบรูไนในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศลงได้ในระดับหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่า บรูไนให้ความสำคัญกับกลุ่มอาเซียน องค์การการประชุมอิสลาม และเครือจักรภพอังกฤษ

บรูไนหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิด โดยเฉพาะมาเลเซียและอินโดนีเซีย แม้บรูไนมีท่าทีที่ประนีประนอมกับมาเลเซียมาโดยตลอด แต่ปัญหาความขัดแย้งเรื่องพรมแดนกับมาเลเซียยังหาข้อยุติไม่ได้ ส่วนความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียนั้น แม้ว่าจะมีความห่างเหินกันมานานนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ ซึ่งอินโดนีเซียดำเนินนโยบายแทรกแซงการเมืองในบรูไนและใช้นโยบายเผชิญหน้า (Confrontation) แต่ภายหลังได้รับเอกราช บรูไนก็ได้พยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับอินโดนีเซียอย่างสม่ำเสมอ

บรูไนใช้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นการช่วยเหลือประเทศอื่นในรูปแบบของเงินให้เปล่า

และเงินกู้ เช่น ช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ นอกจากนี้ ยังเน้นการลงทุนในต่างประเทศเพื่อเป็นกระจายความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ เช่น ลงทุนด้านปศุสัตว์ในออสเตรเลีย ลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ในประเทศเพื่อนบ้านและในประเทศที่พัฒนาแล้ว นับตั้งแต่ได้รับเอกราชเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน บรูไนสามารถปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในด้านการเมืองและเศรษฐกิจได้ดี ถือได้ว่าบรูไนสามารถผสมผสานแนวทางดั้งเดิมเข้ากับแนวทางใหม่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างกลมกลืนในระดับหนึ่ง

นับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๐๐๐ เป็นต้นมา ราคาน้ำมันในตลาดโลกที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ได้สร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่บรูไนเป็นอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีผลทำให้การลดการพึ่งพิงรายได้จากปิโตรเลียมโดยเพิ่มรายได้จากภาคการผลิตอื่น ๆ ไม่ได้รับการผลักดันเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม ราคาน้ำมันซึ่งลดลงอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ปลาย ค.ศ. ๒๐๑๔ เป็นต้นมา เริ่มส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของบรูไนมากขึ้น ปรากฎการณ์ดังกล่าวเป็นการยืนยันถึงความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องเพิ่มรายได้จากภาคการผลิตอื่น ๆ มากขึ้น เพื่อที่เศรษฐกิจของบรูไนจะได้เติบโตอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต.

(นภดล ขาติประเสริฐ)

บรรณานุกรม

นภดล ขาติประเสริฐ. “นโยบายต่างประเทศบรูไน” ใน *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : นโยบายต่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ* (ค.ศ. ๑๙๙๗-๒๐๐๖). สีดา สอนศรี บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

ศิริพร สมัครสมิสร. *บรูไน : อามานิคมของอังกฤษ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑.

สีดา สอนศรี. “การเมืองการปกครองของบรูไน” ใน *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น*. สีดา สอนศรี บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

สุพรรณิ กาญจนันชฐิติ. “บรูไนดารุสซาลาม” ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : เอเชีย เล่ม ๑ อักษร A-B ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๙.

Ahmad, Azman. “Brunei Darussalam: Towards Reform and Sustainable Progress”, *Southeast Asian Affairs 2005*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2005.

Asia 1994 Yearbook: Far Eastern Economic Review. Hongkong: Far Eastern Economic Review Limited, 1993.

Asia 1998 Yearbook: Far Eastern Economic Review. Hongkong: Far Eastern Economic Review Limited, 1997.

Asia 1999 Yearbook: Far Eastern Economic Review. Hongkong: Far Eastern Economic Review Limited, 1998.

Asia 2000 Yearbook: Far Eastern Economic Review. Hongkong: Far Eastern Economic Review Limited, 1999.

- Asia 2001 Yearbook: Far Eastern Economic Review*. Hongkong: Far Eastern Economic Review Limited, 2000.
- Case, William. “Brunei in 2006: Not a Bad Year”, *Asian Survey*. Vol. XLVII, No.1, January/February 2007.
- Cleary, Mark and Francis, Simon. “Brunei Darussalam: The Outside World Intrudes”, *Southeast Asian Affairs 1999*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1999.
- Siddique, Sharon. “Negara Brunei Darussalam: A New Nation but an Ancient Country”, *Southeast Asian Affairs 1985*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985.
- Sulaiman, Hamzah. “Negara Brunei Darussalam: Socio-Economic Concerns Amid Stability and Plenty”, *Southeast Asian Affairs 2003*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2003.
- Thambipillai, Pushpa and Sulaiman, Hamzah. “Brunei Darussalam: After a Decade of Independence”, *Southeast Asian Affairs 1995*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1995.
- Turnbull, C. M. “History: Brunei”, *Regional Surveys of the World: The Far East and Australia 2005*. edited by Lynn Daniel. London: Europa Publications, 2005.
-

ราชอาณาจักรกัมพูชา

Kingdom of Cambodia

กัมพูชา เป็นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เคยเป็นอาณาจักรยิ่งใหญ่ มีวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่มีความเป็นมายาวนานตั้งแต่โบราณกาล แต่หลังจากมีความ รุ่งเรืองสูงสุดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ และ ๑๓ แล้ว อาณาจักรกัมพูชาก็ตกต่ำลง เรื่อย ๆ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงานคนในการ ทำสงครามและการสร้างปราสาทหินอย่างมากมาย รวมทั้งการขยายอำนาจของไทยและ เวียดนามตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ จนถึง ค.ศ. ๑๘๖๓ กัมพูชาตกเป็นรัฐ ในอารักขาของฝรั่งเศส ซึ่งแม้จะหยุดยั้งการขยายอำนาจของไทยและเวียดนามเข้ามา ในกัมพูชา แต่อาณาจักรนี้ก็ถูกกดขี่ขูดรีดจากรัฐบาลอาณานิคมอย่างหนัก ในสมัยที่กัมพูชา เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสไม่ได้วางรากฐานที่สำคัญให้แก่การปกครองและ การพัฒนาเศรษฐกิจที่จะทำให้กัมพูชาสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างมั่นคงภายหลังได้ รับเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๕๓ หลังจากกัมพูชา พ้นช่วงที่เรียกว่า “ยุคทอง” นั่นคือประมาณ ๑ ทศวรรษ ภายหลังจากที่กัมพูชาเติบโตก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ แล้ว ก็ต้องประสบ

กับทั้งปัญหาเศรษฐกิจและความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรงซึ่งนำไปสู่สงครามกลางเมืองที่ยืดเยืกว่าจะได้ “เกิดใหม่” อีกครั้งในต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ ปัจจุบันกัมพูชามีเนื้อที่ ๑๘๑,๐๓๖ ตารางกิโลเมตร และมีพลเมืองประมาณ ๑๕,๔๕๘,๓๐๐ คน (ค.ศ. ๒๐๑๔) ทำให้เกือบจะเป็นรัฐที่เล็กที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองหลวงชื่อพนมเปญ (Phnom Penh)

ดินแดนประเทศกัมพูชาส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตทะเลสาบเขมร (Tonle Sap) ซึ่งเป็นทะเลสาบขนาดใหญ่ต่อกับเขตที่ต่ำของกลุ่มแม่น้ำโขง (Mekong Lowland) อาณาเขตด้านตะวันออกเฉียงเหนือติดกับลาว ด้านตะวันออกและด้านใต้ติดกับเวียดนาม ด้านตะวันตกเฉียงใต้คืออ่าวไทย ด้านตะวันตกและด้านเหนือติดกับประเทศไทย กัมพูชาขายล้อย้อมไปด้วยเทือกเขาที่เปรียบเสมือนพรมแดนตามธรรมชาติ คือ ทิวเขาพนมดงรัก (Dangrek) ทางเหนือ ทิวเขาพนมกระวาน (Cardamom) ด้านตะวันออกเฉียงใต้ และทิวเขาพนมดាំไร (Damrei) หรือทิวเขาช้าง (Elephant) ด้านตะวันออก

ทะเลสาบเขมร

ประเทศกัมพูชาอยู่ในเขตที่ลุ่มเป็นส่วนมากคือ ประมาณ ๓ ใน ๔ ของพื้นที่ ในส่วนนี้แทบจะไม่มีส่วนใดสูงเกิน ๓.๐๕ เมตรเหนือระดับทะเลปานกลาง ดินแดนที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมบางช่วงในแต่ละปี สภาพภูมิอากาศร้อนชื้นซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าว แม้ด้วยเครื่องมือที่ง่ายที่สุดและแม้ว่าที่ดินของกัมพูชาโดยทั่วไปจะไม่อุดมสมบูรณ์นัก กัมพูชามีแหล่งน้ำซึ่งเป็นที่มาของอาหารที่สำคัญคือลำนํ้าโขงและสาขาของแม่น้ำสายนี้ซึ่งนับเป็นแม่น้ำสายใหญ่และยาวที่สุดแห่งหนึ่งในโลก รวมทั้งทะเลสาบเขมรซึ่งมีความผูกพันใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อทั้งวิถีชีวิตและระบบเศรษฐกิจของกัมพูชามาเป็นเวลาช้านาน

ทะเลสาบเขมรเชื่อมกับแม่น้ำโขงด้วยแม่น้ำทะเลสาบซึ่งมีความยาวรวม ๑๔๐ กิโลเมตร ในฤดูมรสุมปริมาณน้ำที่เอ่อท้นลำนํ้าโขงจะไหลเข้ามาเก็บกักอยู่ในทะเลสาบ และเมื่อพ้นฤดูฝน จะค่อย ๆ ไหลกลับไปหล่อเลี้ยงเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง เขตนี้จึงไม่ค่อยประสบอุทกภัยเช่นในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงในเวียดนามตอนเหนือ นอกจากนั้น ทะเลสาบยังเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาค ในช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐ มีชาวกัมพูชาประมาณ ๓๐,๐๐๐ คนประกอบอาชีพประมงในแหล่งน้ำนี้ และสามารถจับปลาได้ถึงครึ่งหนึ่งของปริมาณปลาน้ำจืด ๑๓๐,๐๐๐ ตันที่จับได้ในกัมพูชาแต่ละปี ความผูกพันของชาวกัมพูชากับลำนํ้าโขงจะเห็นได้จากการที่ชาวกัมพูชาจัดงานฉลองทุก ๆ ปีเมื่อสิ้นฤดูฝน อันเป็นช่วงที่น้ำในทะเลสาบเริ่มไหลเปลี่ยนทิศทางซึ่งถือเป็นงานเทศกาลที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในกัมพูชา

ชาวกัมพูชาจัดอยู่ในชาติพันธุ์ออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า มอญ-เขมร (Mon-Khmer) อาณาจักรเริ่มแรกที่เกี่ยวข้องผูกพันกับกัมพูชาคือ ฟูนัน (Funan) อันเป็นชื่อที่ชาวจีนใช้เรียกอาณาจักรนี้เมื่อเข้ามาติดต่อดังแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๓ อาณาจักรฟูนันมีอำนาจปกครองมาจนถึงเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง มีศูนย์กลางที่เป็นเมืองขนาดใหญ่ ประกอบด้วยเครือข่ายล้าคลองที่เชื่อมโยงกับดินแดนที่อยู่ลึกขึ้นไปทางภาคพื้นดิน ฟูนันมีรากฐานด้านเกษตรกรรมที่ก้าวหน้าและมีอารยธรรมที่รุ่งเรืองมาก แต่รากฐานสำคัญที่สุดของ

ความรุ่งเรืองเข้มแข็งของพุนันอยู่ที่กำลังรบและการค้าทางทะเลซึ่งทำให้สามารถขยายอำนาจไปได้ไกลถึงแหลมมลายูในช่วงเวลาหนึ่ง

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของอาณาจักรพุนันคือการรับอารยธรรมอินเดีย อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียปรากฏชัดตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๔ โดยมีเชื้อสายเจ้านายและพราหมณ์ชาวอินเดียเข้ามามีอำนาจปกครองอาณาจักรนี้ได้ในช่วงด้วยอิทธิพลทางความคิดและวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ การรับศาสนาพราหมณ์เข้ามาเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๔ การรับตัวอักษรจากอินเดียได้มาใช้และปรับเป็นตัวอักษรเขมรต่อมา รวมทั้งภาษาสันสกฤตที่ใช้ในพิธีกรรมและวรรณกรรม การรับระบบกฎหมายมนุษยธรรมศาสตร์ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อโลกทรรศน์และแบบแผนทางการปกครอง เช่น ระบบการปกครองแบบเทวราช (Devaraja) และที่สำคัญยิ่งในทางปฏิบัติก็คือการรับความรู้ด้านคณิตศาสตร์และดาราศาสตร์ที่ทำให้สามารถกำหนดปฏิทินได้แม่นยำและนำไปใช้ประโยชน์ด้านการคำนวณฤดูกาลเพื่อการเกษตรและการเดินเรือ

อาณาจักรเขมรในสมัยต่อมารวมทั้งอาณาจักรเมืองพระนคร (Angkor) ที่ถือว่าเป็นสมัยที่ยิ่งใหญ่รุ่งเรืองที่สุดของกัมพูชา ได้รับเอาทั้งดินแดนส่วนใหญ่และวัฒนธรรมของพุนันไว้ โดยอาจจะไม่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงในทางชาติพันธุ์กับประชากรของอาณาจักรโบราณนี้เลยก็ได้

ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๖ เป็นต้นมา เรื่องราวของพุนันไม่ปรากฏในหลักฐานจีนอีกเลย แต่ปรากฏว่ามีศูนย์อำนาจใหญ่น้อยที่อยู่ทางเหนือขึ้นไปแย่งชิงกันเป็นใหญ่อย่างไรก็ดี หลักฐานเกี่ยวกับสมัยก่อนการปรากฏของอาณาจักรเมืองพระนครในคริสต์ศตวรรษที่ ๙ มีน้อยมาก หลักฐานจีนทำให้เราได้รู้จักอาณาจักรที่มีมาก่อนอาณาจักรเมืองพระนครอีกแห่งหนึ่ง คือ เจนละ (Chenla) ที่กลายมาเป็นศูนย์อำนาจสำคัญเกือบตลอดช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๗-๘ ศูนย์อำนาจดังกล่าวนี้เข้าใจว่าอยู่บริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบเขมรเลยมาถึงแม่น้ำโขงทางด้านตะวันออก แต่อาจจะไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากนัก ต่อมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๘ อาณาจักรเจนละแยกเป็นเจนละบกและเจนละน้ำ

และในสภาพความระส่ำระสายในช่วงหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๘ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ (Jayavarman II) ก็ทรงดำเนินการรวบรวมกัมพูชาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

อาณาจักรที่มีมาก่อนอาณาจักรเมืองพระนครคงจะมีมากกว่าที่เราทราบ แต่เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๙ ประวัติศาสตร์กัมพูชาก็เข้าสู่ยุคที่นับเป็นการเริ่มต้นของการสร้างเอกลักษณ์ของตนเองและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง จุดเริ่มต้นดังกล่าวคือการสถาปนาอาณาจักรกัมพูชาขึ้นอีกแห่งหนึ่งใกล้ชายฝั่งด้านเหนือของทะเลสาบเขมรโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ ประมาณช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๘ หรือต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๙ แต่เดิมเป็นที่ยอมรับกันตลอดมาว่า ค.ศ. ๘๐๒ เป็นปีที่ขึ้นครองราชย์ แต่จากการค้นคว้าในระยะหลังบ่งชี้ว่ารัชสมัยของพระองค์อาจเริ่มมาก่อนหน้านั้นหลายปี

นครวัด

อาณาจักรที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ ทรงสถาปนาขึ้นอาจจะถือได้ว่าเป็นความต่อเนื่องกับช่วงสมัยเจนละ แต่กัมพูชาที่ประกอบไปด้วยแคว้นแคว้นน้อยใหญ่ที่แข่งขันแย่งชิงกันเป็นใหญ่ของช่วงสมัยเจนละกับกัมพูชาที่ค่อย ๆ รวบรวมกันเป็นปึกแผ่นและยิ่งใหญ่กลายมาเป็นจักรวรรดิในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๙-๑๐ นั้นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยหลากหลายทั้งทางด้านสังคม ประชากร และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ

ปราสาทบายน

ปราสาทบันทายสรี

แบบแผนหรือจารีตทางการปกครองที่รับเข้ามา คือ ลัทธิเทวราช ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการปกครองแบบดั้งเดิมของกัมพูชาซึ่งยอมรับให้ผู้นำมีอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ ในช่วงไม่กี่ศตวรรษต่อมา อาณาจักรที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ ทรงก่อตั้งขึ้นนี้ก็กลายเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองยิ่งใหญ่มาก โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (Suryavarman II) ผู้ทรงก่อตั้งนครวัดและพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (Jayavarman VII) ผู้ก่อตั้งนครธมเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรเมืองพระนครและได้กลายมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของมนุษยชาติ

อย่างไรก็ตาม พื้นฐานของความแตกแยกดั้งเดิมก็ดูจะไม่ได้สูญสิ้นไปและได้กลายมาเป็นมรดกแห่งอดีตอีกประการหนึ่งที่กัมพูชาสมัยใหม่รับเอามา เอียน แม็บบेटต์ (Ian Mabbett) และเดวิด แชนด์เลอร์ (David Chandler) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอาณาจักรเขมรไว้อย่างน่าสนใจว่า “อาณาจักรเขมรความจริงแล้วเป็นประดิษฐกรรมโดยน้ำมือมนุษย์ เป็นอาณาจักรที่รวบรวมขึ้นจากชุมชนหลากหลายที่ตั้งรกรากร่วมกันอยู่ได้โดยอาศัยแหล่งน้ำร่วมกัน และมีความเป็นชุมชนใหญ่ร่วมกันอีกชั้นหนึ่งคือ การที่ประชากรพูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรเท่านั้น”

นักวิชาการทั้งสองยังได้กล่าวต่อไปว่า แม้ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ด้านเศรษฐกิจหรือด้านประชากร อาจมีส่วนทำให้ชุมชนที่มีเจ้าผู้ครองตนเองเหล่านี้รวมตัวกันเป็นอาณาจักรเขมรที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันเราก็ต้องไม่ลืมว่า

ชาวเขมรเองนั้นได้อาศัยพลังทางวิญญาณแห่งทะเลผู้ยิ่งใหญ่เป็นที่ยึดเหนี่ยวสร้างความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นมาด้วย ดังนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์ในกัมพูชาจึงมีความ สำคัญในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาเป็นเวลานาน จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะเด่นของอาณาจักร โบราณตั้งแต่พูนขึ้นมาจนถึงอาณาจักร เมืองพระนครคือ ความสามารถด้าน เกษตรกรรมและชลประทาน เมืองที่ เป็นศูนย์กลางของพูนนั้นมีเครือข่าย ลำคลองที่เชื่อมโยงถึงเขตชนบทที่ลึก เข้าไปในภาคพื้นดินดังได้กล่าวแล้ว ในสมัยอาณาจักรเจนละชาวกัมพูชา รู้จักใช้วิธีเก็บกักน้ำเพื่อไว้ใช้เพาะปลูก

บาราย

ในฤดูแล้ง และต่อมาในสมัยอาณาจักรเมืองพระนครก็มีการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ เรียกว่า บาราย (baray) อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่สุดมีความยาวถึง ๘ กิโลเมตร กว้าง ๑.๖ กิโลเมตร นอกจากนี้ ความอุดมสมบูรณ์ของดินจะได้รับการฟื้นฟูใหม่ จากน้ำท่วมในแต่ละปี

รากฐานทางเศรษฐกิจของกัมพูชาในสมัยต่อมาอยู่ยังอยู่ที่การเกษตรและการ ประมงเป็นสำคัญ แม้ว่าชาวเขมรจะขยายอำนาจมาถึงดินแดนชายฝั่งทะเลตั้งแต่ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๗ (ไม่นับอาณาจักรพูนที่มีศูนย์กลางอยู่ใกล้ชายฝั่งและ มุ่งด้านการค้า และการขยายอำนาจทางทะเลอยู่แล้ว) แต่ก็มิได้พัฒนาศักยภาพทางทะเล ไม่ว่าจะในด้านการค้าหรือกำลังทางทหาร ประชากรกัมพูชาที่ตั้งรกรากในเขตแหล่งน้ำ ภาคพื้นดิน มีเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่ทำให้สามารถติดต่อถึงกันและเข้าถึงส่วนต่าง ๆ ภายในภาคพื้นดินได้โดยง่าย เส้นทางน้ำและทะเลสาบที่เดินเรือได้มีความยาวรวมกันเกือบ

๑,๔๔๐ กิโลเมตร ดังนั้น เมื่อประกอบกับการที่มีภูเขาและป่าไม้เป็นเครื่องกีดขวางตามแนวชายฝั่งอ่าวไทย ชาวเขมรจึงมุ่งความสนใจไปที่ดินแดนภายในประเทศมากกว่าจะมุ่งมาทางทะเล แม้ว่าจะมีช่องทางสู่ทะเลได้โดยตรง อาณาจักรกัมพูชาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๘ ที่เรียกว่า เจนละน้ำ แท้จริงแล้วก็ป็นศูนย์กลางที่มุ่งไปทางภาคพื้นดินมากกว่าทางทะเล การพัฒนาท่าเรือชายฝั่งทะเลก็เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง

เมื่ออาณาจักรกัมพูช้าย้ายศูนย์กลางอำนาจจากเขตอาณาจักรเมืองพระนครลงมาถึงพนมเปญซึ่งอยู่ทางใต้ใกล้กับฝั่งทะเลมากขึ้นตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกัมพูชาก็เริ่มเข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้าทางทะเลมากขึ้น มีหลักฐานว่าเมื่อถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ กัมพูชาเป็นคู่แข่งของอยุธยาด้านการค้ากับต่างชาติ อันแสดงถึงศักยภาพด้านเศรษฐกิจของกัมพูชาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ด้านนี้ อย่างไรก็ตาม ความสนใจของชาวกัมพูชาโดยทั่วไปแล้วอยู่ทางภาคพื้นดินมากกว่าทางทะเล

สิ่งที่น่าเสียดายสำหรับกัมพูชาก็คือรากฐานทางเศรษฐกิจดังกล่าวที่เคยก้าวหน้าในสมัยโบราณ กลับมิได้มีการพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอีกในเวลาต่อมา แม้กระทั่งเมื่อไม่นานมานี้เกษตรกรรมของกัมพูชาก็ยังคงล้าหลังและมีสภาพไม่แตกต่างไปจากเมื่อหลายร้อยปีก่อนเท่าใดนัก ที่สำคัญคือช่วงหลังสมัยอาณาจักรเมืองพระนคร อำนาจของอาณาจักรกัมพูชาได้เสื่อมลงเรื่อย ๆ มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุถึงการโจมตีของไทยต่ออาณาจักรเมืองพระนครในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น เชื่อกันว่าการรุกรานของไทยในครั้งนั้นและในระยะต่อมามีส่วนทำให้อาณาจักรกัมพูชาเสื่อมลง เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เวียดนามก็ได้ขยายตัวลงมาตั้งรกรากในดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงอันเป็นดินแดนของกัมพูชามาก่อน จากนั้นทั้งไทยและเวียดนามต่างก็แข่งขันกันเข้าไปอุปถัมภ์และครอบงำกัมพูชา

ประสบการณ์สำคัญประการหนึ่งของกัมพูชาในช่วงหลังสมัยอาณาจักรเมืองพระนครจึงได้แก่การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดในภาวะที่ต้องถูกชนบข้างและคุกคามโดยอาณาจักรที่เข้มแข็งกว่า คือไทยและเวียดนาม กัมพูชาได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการขยายตัวลงมาทางใต้ของเวียดนาม ซึ่งเมื่อถึงช่วงทศวรรษ ๑๖๒๐ ได้เข้ามาตั้งรกราก

ในบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงและกลืนดินแดนกัมพูชาในบริเวณนี้ไป ทำให้ดินแดนเวียดนามตอนใต้ในปัจจุบันยังมีประชากรที่พูดภาษาเขมรเป็นจำนวนมากที่เรียกว่า ขแมร์กรอม (Khmer Krom) เวียดนามเริ่มเข้ามาแทรกแซงในการเมืองของราชสำนักกัมพูชาตั้งแต่ครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาญจักรกัมพูชาต้องประสบกับความแตกแยกภายในอย่างรุนแรง มีการกบฏ การต่อสู้แย่งชิงอำนาจและสงครามกลางเมืองหลายต่อหลายครั้ง ราชสำนักไทยที่ได้เข้าไปมีอิทธิพลในกัมพูชามาก่อนแล้วก็มีเวียดนามเป็นคู่แข่ง และตั้งแต่นั้นมาสภาพความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างไทย กัมพูชา และเวียดนามก็เกิดขึ้น

ความจำเป็นในการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดทำให้กัมพูชาในระยะต่อมาต้องฝักใฝ่ฝ่ายโน้นบ้างฝ่ายนี้บ้าง หรือมิฉะนั้นก็ยอมรับอำนาจของทั้ง ๒ ฝ่ายพร้อม ๆ กัน ทั้งราชสำนักไทยและเวียดนามต่างอ้างสิทธิเหนือกัมพูชาโดยมักจะเปรียบว่าไทยเป็น “พ่อ” ส่วนเวียดนามนั้นเป็น “แม่” ดังนั้น เมื่อไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่งในกัมพูชา ทั้ง ๒ ราชสำนักก็จะร่วมกันทำหน้าที่ “เลี้ยงดู” หรือควบคุมราชสำนักกัมพูชา การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดยังเห็นได้จากการที่กัมพูชาเปลี่ยนย้ายที่ตั้งนครหลวงบ่อยครั้งในภาวะที่ต้องเผชิญกับอิทธิพลและการคุกคามของไทยและเวียดนาม ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงวินิจฉัยไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

“ทำเลทองที่กรุงกัมพูชาตอนข้างเหนือตั้งแต่เมืองบันทายเพชรขึ้นมาเป็นที่ดอน [ในฤดูร้อน] ไทยไปถึงง่ายกว่าญวน ตอนข้างใต้เมืองพนมเพ็ญลงไปเป็นที่ทางน้ำไปถึงญวนได้ง่าย แม้แต่ครั้งกรุงเก่าถ้ากรุงกัมพูชาเป็นอริกับไทยเมื่อใด ก็มักไปตั้งเมืองพนมเพ็ญเป็นเมืองหลวง ถ้าเป็นอริกับญวนก็มาตั้งข้างเหนือ เช่น เมืองบันทายเพชรและเมืองอุดงอันเป็นที่ญวนมาถึงได้ยาก”

ความปรารถนาของกัมพูชาที่จะเป็นอิสระจากอำนาจของทั้งไทยและเวียดนามมีอยู่ตลอดเวลาและเมื่อมีโอกาสเมื่อใดก็จะตั้งตนเป็นอิสระ เช่น ในช่วงที่ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ แก่พม่า หรือในช่วงที่เวียดนามเกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย

จากกบฏไตเซิน (Tay Son Rebellion) อย่างไรก็ดี ความพยายามครั้งสำคัญที่จะหลีกเลี่ยงความกดดันจากเพื่อนบ้านทั้งสองคือการไปพึ่งอิทธิพลฝรั่งเศสซึ่งนำไปสู่การสูญเสียเอกราชในที่สุด

ฝรั่งเศสเข้ามาติดต่อกันเกี่ยวข้องกับกัมพูชาโดยคณะมิชชันนารีตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ในศตวรรษต่อมา นักองคค์ด้วงกษัตริย์กัมพูชาไม่เพียงแต่ทรงเปิดรับการติดต่อและมีสนธิไมตรีต่อฝรั่งเศสและชาวยุโรปอื่น ๆ เท่านั้น เมื่อถึงช่วงกลางศตวรรษยังได้ทรงพยายามแสวงหาการสนับสนุนจากฝรั่งเศสเพื่อคานอำนาจของไทยและเวียดนามด้วย หลังจากที่ฝรั่งเศสประสบความสำเร็จในการขยายอำนาจในโคชินไชนา (Cochinchina) ซึ่งอยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระนโรดม (Norodom) แล้ว กัมพูชาจึงทำสนธิสัญญายอมเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๘๖๓ และใน ค.ศ. ๑๘๖๗ ราชสำนักไทยก็ยอมรับรัฐสิทธิของฝรั่งเศสในกัมพูชา

การที่ฝรั่งเศสเข้ามามีอำนาจทำให้กัมพูชาพ้นจากอิทธิพลของเพื่อนบ้านคือไทยและเวียดนาม รวมทั้งทำให้เกิดความสงบและเสถียรภาพในชนบทที่ถูกคุกคามจากปัญหาโจรผู้ร้ายอยู่ตลอดเวลาได้บ้าง แต่ฝรั่งเศสเองก็ไม่สามารถปราบปรามโจรเหล่านี้ได้อย่างราบคาบ อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสมิได้ให้ความสนใจที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่กัมพูชาเท่าใดนัก นอกจากการฟื้นฟูบูรณะปราสาทโบราณที่มีอยู่มากมายและให้การอุปถัมภ์เฉพาะราชสำนักและชนชั้นสูงจำนวนน้อยแล้ว ความสนใจหลักของฝรั่งเศสดูจะจำกัดอยู่ที่การเพิ่มผลผลิตข้าวและยางพาราเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าของตนเป็นสำคัญ

ความเปลี่ยนแปลงสำคัญในสมัยอาณานิคมของกัมพูชาที่ประชาชนมีชีวิตผูกพันอยู่กับ “ฤดูกาล น้ำ ข้าว และระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ” มาโดยตลอด ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงด้านการคมนาคมที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และความสนใจทางการค้าของฝรั่งเศสโดยตรง

กัมพูชามีเส้นทางน้ำที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมภายในประเทศมาแต่สมัยโบราณ แต่พื้นที่ประเทศที่เป็นป่าเขาเป็นอาณาบริเวณกว้างก็เป็นอุปสรรคต่อการคมนาคมขนส่ง

การตั้งถิ่นฐาน และการค้า การพัฒนาด้านคมนาคมในสมัยอาณาจักรมอญยังผลให้เมื่อถึงช่วงทศวรรษ ๑๙๒๐ กัมพูชามีเส้นทางสำหรับใช้เดินทางติดต่อถึงกันอย่างกว้างขวางและรวดเร็วขึ้นทั้งทางรถยนต์และรถไฟ และสามารถขยายตลาดสำหรับผลิตผลของประชากรออกไปอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่งในทางเศรษฐกิจ ฝรั่งเศสก็ดูจะไม่ได้ให้ความสนใจกับกัมพูชาเท่าใดนักเมื่อเทียบกับความสนใจที่ฝรั่งเศสให้แก่โคชินไชนา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเศรษฐกิจจึงมีน้อยมาก แม้จะมีการดำริที่จะสร้างทางรถไฟเชื่อมกรุงเทพมหานครกับไซ่ง่อนแต่ก็ไม่เคยมีการดำเนินการ ทางรถไฟสายเดียวที่สร้างเสร็จในสมัยที่ฝรั่งเศสยังปกครองอยู่คือ เส้นทางจากพนมเปญถึงปอยเปตที่พรมแดนไทย ซึ่งเสร็จสมบูรณ์ใน ค.ศ. ๑๙๓๒ การสร้างทางรถไฟสายนี้ก็เพื่อขนส่งข้าวจากเขตลุ่มน้ำทะเลสาบเขมรเพื่อส่งออกได้ตลอดปี จนกระทั่งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงได้สร้างทางรถไฟสายสำคัญอีกสายหนึ่งเชื่อมพนมเปญกับกัมปงโซม

พัฒนาการด้านเศรษฐกิจที่สำคัญคือการส่งออกผลิตผลทางการเกษตร มีการผลิตข้าวและข้าวโพดในปริมาณมากเพื่อการค้าเป็นครั้งแรกในสมัยอาณาจักรมอญ เมื่อเศรษฐกิจของอินโดจีนเริ่มฟื้นตัวในช่วงกลางทศวรรษ ๑๙๓๐ การส่งออกข้าวของกัมพูชาโดยเฉพาะจากแหล่งผลิตในพระตะบอง (Battambang) มีปริมาณถึง ๑๐๐,๐๐๐ เมตริกตันต่อปี

กระนั้นก็ตาม เมื่อเทียบกับโคชินไชนาที่ฝรั่งเศสให้ความสนใจพัฒนาระบบชลประทานเพื่อขยายการปลูกข้าวอย่างมากแล้ว การพัฒนาระบบชลประทานในกัมพูชานับว่ามีน้อยมาก การขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวในดินแดนกัมพูชาที่อยู่ในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ซึ่งมีประชากรอยู่เบาบางมาก ได้รับความสนใจก็ต่อเมื่อฝรั่งเศสเห็นรู้ทางการขยายการส่งออกนั่นเอง มีการตั้งโรงสีข้าวและสร้างท่าเรือขึ้นในพนมเปญเพื่อกิจการนี้และเมื่อประกอบกับการที่กัมพูชามีพลเมืองน้อย ทำให้เมื่อถึงทศวรรษ ๑๙๓๐ กัมพูชาก็กลายเป็นชาติที่ส่งออกข้าวมากที่สุดเป็นอันดับ ๓ ของโลก การขยายตัว

ของการค้าส่งออกทำให้กัมพูชาซึ่งมีระบบเศรษฐกิจขนาดเล็กและอ่อนแอเริ่มผูกพันและพึ่งพาโลกภายนอกมากขึ้น ภาวะเช่นนี้ดำรงอยู่ต่อมากระทั่งหลังจากได้รับเอกราช โดยเฉพาะตลอดช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐ และ ๑๙๖๐ เงินตราต่างประเทศเกือบจะทั้งหมดของกัมพูชามาจากรายได้จากการส่งออกข้าว ยางพารา และข้าวโพด

ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่อยู่ในชนบท ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการทำงานเกษตรกรรมแบบยังชีพ อันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชากรกัมพูชามาโดยตลอด ประชากรกัมพูชากว่าร้อยละ ๘๐ เป็นชนชาติเขมร (Khmer) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ตั้งรกรากอยู่ในเขตตอนใต้ของประเทศและในเขตพื้นที่ขนานไปกับลำน้ำโขงระหว่างเวียดนามตอนใต้กับจังหวัดสตึงแตรง กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้แก่ ชาวจีนและเวียดนาม ซึ่งเมื่อถึงช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐ มีรวมกันประมาณร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ ที่เหลือเป็นชนชาติมลายู-จาม ไทย ลาว ชาวเขา และอื่น ๆ ชาวจีนส่วนมากประกอบอาชีพค้าขาย ส่วนชาวเวียดนามจะทำการประมง เป็นคนงานในสวนยางพารา พืชไร่ และช่างฝีมือประเภทต่าง ๆ ทั้งชาวจีนและเวียดนามมักจะอยู่ในเมืองโดยเฉพาะพนมเปญและพระตะบอง หรือมีฉะนั้นก็จะอยู่ในหมู่บ้านขนาดใหญ่

การที่กัมพูชาเป็นประเทศที่มีดินแดนกว้างใหญ่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรขนาดเล็ก ดินแดนกัมพูชาจึงเป็นที่หมายตาของชาวเวียดนามที่ประสบปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกิน สมเด็จพระนโรดมที่ทรงยอมทำความตกลงเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ก็ด้วยความมุ่งหวังประการหนึ่งคือ ยุติการอพยพเข้ามาของชาวเวียดนาม แต่ผลที่เกิดขึ้นกลับเป็นว่าในสมัยอาณานิคมนี้เองที่มีชาวเวียดนามจำนวนมากหลั่งไหลเข้ามาในกัมพูชา ทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ในระบบปกครองอาณานิคมและผู้เข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินในดินแดนที่ยังมีผืนแผ่นดินกว้างใหญ่แห่งนี้ ความตึงเครียดทางเชื้อชาติระหว่างชาวกัมพูชากับเวียดนามยังคงเป็นปัญหามาจนกระทั่งทุกวันนี้

โครงสร้างทางสังคมดั้งเดิมของกัมพูชาประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ชาวนา ข้าราชการ และสถาบันพระมหากษัตริย์ รูปแบบทางชนชั้นดังกล่าวมีมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรเมืองพระนคร ซึ่งมีชนชั้นที่มีบทบาทและผลประโยชน์เกี่ยวพันกับศาสนาคัน

กลางระหว่างพระมหากษัตริย์กับชาวนาอิสระ โดยไม่นับชนชั้นล่างลงไปอีกคือ ทาส ชาวกัมพูชาน้อยคนนักที่จะประกอบอาชีพค้าขาย การสะสมทรัพย์สินเงินทองและการลงทุนประกอบการโดยชาวกัมพูชาโดยทั่วไปมีจำกัด การเปลี่ยนหรือเลื่อนชั้นทางสังคมก็เป็นไปได้ยากมาก อย่างไรก็ตาม โอกาสทางสังคมเริ่มเปิดแก่ประชาชนจำนวนมากขึ้นในสมัยอาณาจักร โดยมีการนำระบบการศึกษาแผนใหม่เข้ามาและเปิดโอกาสให้ชาวกัมพูชาเข้ามาเป็นข้าราชการในระบอบปกครองอาณาจักรด้วย

พัฒนาการดังกล่าวมีผลสำคัญในด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีชนชั้นใหม่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของชนชั้นนำในเมืองที่มีโอกาสได้รับการศึกษาแผนใหม่ ก่อนหน้า ค.ศ. ๑๙๔๕ ชาวกัมพูชาที่อยู่ในเขตเมืองนอกเหนือไปจากข้าราชการและข้าราชการบริพารในราชสำนักแล้ว มีน้อยมาก ประชากรในเมืองส่วนใหญ่ได้แก่ พ่อค้าชาวจีนและผู้ที่ไม่ใช่เขมรอื่น ๆ เช่น พ่อค้าและช่างฝีมือชาวเวียดนาม นอกจากนี้ พัฒนาการนี้ยังมีผลทางการเมืองด้วย คือ ชนชั้นใหม่ที่ได้รับการศึกษารวมทั้งผู้ที่ได้มีโอกาสไปศึกษาในฝรั่งเศส จะมีส่วนสำคัญในการต่อสู้เรียกร้องเอกราชและการปฏิบัติในกัมพูชาในเวลาต่อมา

การตื่นตัวเรียกร้องเอกราชเพิ่งปรากฏชัดเจนประมาณช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ แม้จะมีกรณีการใช้ความรุนแรงต่อฝรั่งเศส เช่น กรณีฆาตกรรมเฟลิซ ลุย บาร์เด (Felix Louis Bardez) ข้าหลวงประจำกัมปงจามเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ค.ศ. ๑๙๒๕ ระหว่างการเดินทางไปเรังรัตเก็บบาซี ณ ตำบลแห่งหนึ่งในเขตจังหวัดดังกล่าว ก็ถือว่าเป็นกรณีเฉพาะอย่างมากจนไม่อาจจะระบุได้แน่ชัดว่าเป็นบทเริ่มต้นของกระแสชาตินิยมกัมพูชา

ในช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ ได้ปรากฏความเคลื่อนไหวและพัฒนาการที่มีส่วนทำให้ชาวกัมพูชาเกิดสำนึกแห่งความเป็นชาติของตนมากขึ้น พัฒนาการสำคัญประการหนึ่งคือการนำเอาระบบการศึกษาแผนใหม่เข้ามาในกัมพูชา โรงเรียนมัธยมศรีสวัสดิ์อันเป็นสถาบันการศึกษาขั้นสูงสุดขณะนั้นเป็นแหล่งพลังก้าวหน้าที่สำคัญ ความเคลื่อนไหวที่จะมีผลต่อมาอีกประการหนึ่ง คือการจัดตั้งสถาบันพุทธศาสนา (Buddhist Institute)

ขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๓๐ โดยฝรั่งเศส เพื่อต่อต้านอิทธิพลไทยที่จะผ่านมาจากพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์ สถาบันแห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้เคลื่อนไหวด้านชาตินิยมที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมืองในระยะต่อมาในกัมพูชาก่อนเอกราช โดยเฉพาะ ชัน จ็อก ทันห์ (Son Ngoc Thanh)

ชัน จ็อก ทันห์

นวน เจีย

ความเคลื่อนไหวสำคัญเพื่อเอกราชเริ่มอย่างจริงจังในช่วงทศวรรษต่อมา การขยายอำนาจของญี่ปุ่นที่เข้ามายึดครองกัมพูชาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน ค.ศ. ๑๙๔๑ มีส่วนสำคัญทั้งในการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมกัมพูชาและทำให้รากฐานของฝรั่งเศสในอินโดจีนทั้งหมดอ่อนแอลง สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงขึ้นครองราชย์ขณะมีพระชนมายุเพียง ๑๘ พรรษา ต่อจากสมเด็จพระมณีวงศ์ในปีเดียวกันนั้น พระองค์ทรงพยายามเจรจากับฝรั่งเศสที่กลับมาครอบครองกัมพูชาอีกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เพื่อให้มอบอำนาจการปกครองตนเองแก่กัมพูชามากขึ้น ข้อตกลงที่เรียกว่า ความตกลงชั่วคราว (Modus Vivendi) ที่ทรงทำกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๙๔๖ ทำให้กัมพูชา มีรัฐธรรมนูญของตนเองและเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่เริ่มขยายลงสู่ประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ในเขตชนบทก็มีขบวนการ เขมรอิสระ (Khmer Issarak) ที่ขยายการต่อต้านฝรั่งเศสด้วยกำลังอย่างกว้างขวาง

นอกจากกลุ่มการเมืองเช่นพรรคเดโมแครตที่ดำเนินการในเมืองเพื่อให้กัมพูชาสามารถได้เอกราชกลับคืนมาโดยวิธีทางรัฐธรรมนูญแล้ว ยังมีฝ่ายต่อต้านในชนบทอีกหลายกลุ่มหลายฝ่าย ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ กระแส คือ กลุ่มฝ่ายขวาและกลุ่มฝ่ายซ้าย ผู้ที่ทำงานอยู่ในกลุ่มฝ่ายขวาก็เช่น ดาบ โชน (Dap Chhoun) ซึ่งเชื่อกันว่าหนังสือเหยี่ยว และมีอิทธิฤทธิ์ด้านเวทมนตร์ดำเนินกิจกรรมต่อต้านฝรั่งเศสอยู่ในเขตพระตะบอง และเสียมราฐ ส่วนผู้ที่อยู่ในขบวนการฝ่ายซ้ายที่สำคัญขณะนั้นได้แก่ เสวี เฮง ลง บันรุต (Sieu Heng Long Bunruot) [ต่อมาคือ นวน เจีย (Nuon Chea) ผู้นำระดับสูงของกัมพูชาประชาธิปไตย] ซัน ง็อก มินห์ (Son Ngoc Minh) และ ตู สมอท์ (Tou Samouth) สองคนหลังนี้เคยเป็นพระภิกษุมามาก่อน กลุ่มฝ่ายซ้ายนี้ได้จัดตั้งเป็นพรรคที่ผูกพันใกล้ชิดกับขบวนการคอมมิวนิสต์อินโดจีนชื่อ พรรคปฏิวัติประชาชนเขมรหรือเคพีอาร์พี (Khmer People's Revolutionary Party-KPRP) ใน ค.ศ. ๑๙๕๒ และได้กลายเป็นพลังสำคัญในการปฏิวัติของกัมพูชาในเวลาต่อมา ขบวนการนี้ร่วมมือกับกองกำลังเขมรอิสระอื่น ๆ จนสามารถขยายการควบคุมพื้นที่ชนบทได้อย่างกว้างขวาง

ความสำเร็จของขบวนการคอมมิวนิสต์ดังกล่าว ทำให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงวิตกกังวลว่ากัมพูชาจะเป็นเอกราชภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงหวั่นเกรงด้วยว่านักการเมืองกลุ่มเดโมแครตที่ได้รับความนิยมจากชาวกัมพูชาอย่างกว้างขวางอยู่ในขณะนั้น อาจประสบความสำเร็จขึ้นมาจากการจัดตั้งสาธารณรัฐกัมพูชาเมื่อได้เอกราช จึงตัดสินใจสั่งพระทัยที่จะไม่เป็นเพียงกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญหรือเป็นเครื่องมือของฝรั่งเศสอีกต่อไป แต่จะทรงปกครองกัมพูชาด้วยพระองค์เอง ดังนั้น ในช่วงต้น ค.ศ. ๑๙๕๒ พระองค์ก็ทรงยึดอำนาจรัฐบาลและประกาศยุบสภาเพื่อจะดำเนินการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสให้ได้ภายใน ค.ศ. ๑๙๕๕ พระองค์ทรงเรียกการดำเนินการครั้งนั้นว่า ราชธนรงค์เพื่อเอกราช

สมเด็จพระนโรดมสีหนุ

(The Royal Crusade for Independence) ในการเสด็จไปเจรจากับฝรั่งเศส พระองค์ทรงใช้การรุกคืบหน้าของคอมมิวนิสต์เป็นเครื่องต่อรองสำคัญ และในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๓ นั้นเอง ฝรั่งเศสซึ่งกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางทหารในสงครามอินโดจีน ก็ตัดสินใจมอบเอกราช “สมบูรณ์และเป็นที่พอใจ” คืนให้แก่กัมพูชา

เอกราชดังกล่าวมีความหมายสำคัญต่อสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ความสำเร็จครั้งนี้ทำให้พระองค์ทรงเป็นผู้แทนแต่ผู้เดียวของกัมพูชาในการประชุมนานาชาติที่เจนีวา ว่าด้วยปัญหาอินโดจีนใน ค.ศ. ๑๙๕๔ พระองค์ทรงใช้โอกาสนี้ต่อต้านการยอมรับสถานะของขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา (อย่างที่ให้แก่ขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวและเวียดนาม) จึงมีผลเท่ากับเป็นการปิดโอกาสที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์จะเติบโตพัฒนาต่อไป ภายหลังเอกราช พระองค์เท่านั้นที่ทรงได้รับมอบหมายจากที่ประชุมให้ปกครองกัมพูชา และนำพาประเทศไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย พระองค์เสด็จกลับกัมพูชาอย่างผู้ชนะ ตลอด ๒ ข้างทางจากสนามบินสู่กรุงพนมเปญมีประชาชนนับแสนรอรับเสด็จ

สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงสละราชสมบัติในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ โดยทรงให้พระราชบิดาขึ้นครองราชย์แทน เพื่อจะได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มตัว เจ้าสีหนุทรงมุ่งหวังที่จะให้การเมืองกัมพูชาดำเนินไปอย่างมั่นคงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงได้จัดตั้งกลุ่มการเมืองที่เรียกว่า สังคมราษฎรนิยม (Sangkum Reastr Niyum) ขึ้นสำหรับเป็นกลไกในการรวบรวมผู้มีความรู้ความสามารถเข้าร่วมบริหารกิจการบ้านเมืองให้รุ่งเรืองก้าวหน้าต่อไป ซึ่งในความเป็นจริงกลับกลายเป็นที่รวมของพรรคเล็กพรรคน้อยต่าง ๆ รวมทั้งบางส่วนของพรรคเดโมแครต ในการเลือกตั้งครั้งแรกของกัมพูชาเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๕๕ กลุ่มการเมืองกลุ่มนี้ก็กวาดที่นั่งทั้งหมดในสมัชชาแห่งชาติที่มีอยู่ ๑๑ ที่นั่ง พรรคเดโมแครตได้รับคะแนนเสียงเพียงร้อยละ ๑๓ และพรรคประชาชนที่เป็นองค์กรหน้าฉากของขบวนการคอมมิวนิสต์ได้รับคะแนนเสียงเพียงร้อยละ ๓.๕ เท่านั้น

ช่วงหลังการเลือกตั้ง ค.ศ. ๑๙๕๕ นับเป็น “ยุคทอง” ของกัมพูชาหลังเอกราช แม้ว่าการเมืองจะดูยุ่งเหยิงสับสนเพราะมีการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง เฉพาะเจ้าสีหนุเอง

นั้นทรงผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนขึ้นเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลถึง ๔ ครั้งภายในระยะเวลาเพียง ๑ ปี แต่กัมพูชาซึ่งเลือกดำเนินนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (non-alignment) ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เติบโตก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วโดยมีการขยายการศึกษา การสาธารณสุข เครือข่ายการขนส่งคมนาคม และการปรับปรุงประเทศในด้านต่าง ๆ อย่างไม่รู้ที่ ภายใต้อำนาจของความก้าวหน้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมีเจ้าสีหนุ เป็นผู้นำความแตกแยกทางการเมืองที่ร้ายแรงเริ่มก่อตัวและขยายวงกว้างจนกลายเป็น สงครามกลางเมืองในที่สุด

เมื่อพ้นช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ อันเป็นช่วงที่อำนาจและบารมีของเจ้าสีหนุ รุ่งเรืองสูงสุดนั้น รัฐบาลของพระองค์กุมอำนาจเบ็ดเสร็จในรัฐสภา จากการที่กลุ่มสังคมนิสต์ได้รับชัยชนะเด็ดขาดตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๕ ก็เริ่มถูกต่อต้านท้าทาย เศรษฐกิจของประเทศเริ่มประสบปัญหาทรุนแรงขึ้น ประชากรกัมพูชาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (ประมาณ ๗,๐๐๐,๐๐๐ คนใน ค.ศ. ๑๙๗๐) ที่ดินทำการเพาะปลูกเริ่มลดน้อยลง ประชาชนมี โอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น ทั้งระดับมัธยมและอุดมศึกษา แต่การว่าจ้างแรงงาน ยังมีจำกัด โดยเฉพาะในภาครัฐไม่มีอัตราว่างและไม่มีการจ้างเงินพอที่จะขยายการรับ บุคลากรเข้าทำงานได้อีก ดังนั้นในช่วง ค.ศ. ๑๙๖๓-๑๙๖๔ จึงเกิดความวุ่นวายทาง การเมืองและการก่อกบฏ ซึ่งนำไปสู่ความรุนแรงครั้งสำคัญคือ การลุกฮือของประชาชน และขบวนการที่ซ็อมโลต์ (Samlaut) ในเขตตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดพระตะบองในเดือน เมษายน ค.ศ. ๑๙๖๗

การลุกฮือที่ซ็อมโลต์และการปราบปรามอย่างรุนแรงที่ตามมา นับเป็นจุดเปลี่ยน สำคัญในการต่อสู้ของขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา นั่นคือ การหันไปใช้แนวทางการต่อสู้ ด้วยอาวุธ ขบวนการนี้มีผู้นำกลุ่มใหม่เข้ามาขึ้นนำตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ คือกลุ่มของ ปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาจากฝรั่งเศสที่จะมีบทบาทสำคัญต่อมา เช่น พล พต (Pol Pot) และเฮียง ซารี (Ieng Sary) การเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ของขบวนการคอมมิวนิสต์ ในครั้งนี้ หมายถึงว่าไม่มีความหวังใด ๆ ที่จะประนีประนอม กลุ่มการเมืองกัมพูชาแตก เป็น ๒ ขั้วอย่างชัดเจน คือ กลุ่มฝ่ายขวาและกลุ่มฝ่ายซ้าย มีผลทำให้กัมพูชาเข้าสู่

สงครามกลางเมืองในที่สุด กลุ่มฝ่ายขวามีลอน นอล (Lon Nol) และเจ้าสิริมาต๊ะ (Sirikmatak) เป็นผู้นำคุมอำนาจอยู่ในเมือง ส่วนฝ่ายซ้ายคือขบวนการคอมมิวนิสต์ซึ่งดำเนินการต่อต้านอยู่ในเขตชนบท ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๗๐ กลุ่มฝ่ายขวาที่เข้าใจกันว่าได้รับการหนุนหลังจากสหรัฐอเมริกาซึ่งเข้ามาแทรกแซงทางทหารอยู่ในเวียดนาม ขณะนั้น ได้ยึดอำนาจจากเจ้าสีห์หนุและได้เปลี่ยนระบอบการปกครองของกัมพูชาเป็น สาธารณรัฐ

พล พต

เฮียง ซารี

ลอน นอล

การโค่นล้มเจ้าสีห์หนุในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๗๐ มีผลสำคัญต่อการต่อสู้ของ ขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา กล่าวคือ เดิมคอมมิวนิสต์เวียดนามเคยอยู่ในฐานะเป็น พันธมิตรกับเจ้าสีห์หนุ และไม่เต็มใจที่จะช่วยเหลือขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชาในการต่อต้านรัฐบาลที่เป็นพันธมิตรของตน อย่างน้อยก็จนกว่าเวียดนามจะบรรลุเป้าหมายแห่งการต่อต้านสหรัฐอเมริกาแล้ว แต่เมื่อเจ้าสีห์หนุถูกโค่นล้มโดยกลุ่มที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ เวียดนามอย่างรุนแรง เวียดนามจึงต้องปรับเปลี่ยนท่าทีของตนด้วยการหันมาให้การ สนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชาอย่างเต็มตัว กองทัพกัมพูชาจึงต้องเผชิญหน้า โดยตรงกับกองกำลังเวียดนามที่ทะลักเข้ามาในดินแดนกัมพูชาอย่างมากมายเกือบจะ ในทันทีที่เจ้าสีห์หนุหมดอำนาจ คือมีการปะทะกันในวันที่ ๑ เมษายน ค.ศ. ๑๙๗๐ นั้นเอง นอกจากนั้น การที่เจ้าสีห์หนุทรงเปลี่ยนฝ่ายมาเป็นผู้นำแนวร่วมแห่งชาติต่อต้าน

ฝ่ายสาธารณรัฐก็ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาสามารถใช้พระนามและบารมีของ พระองค์ในการระดมพลสนับสนุนในเขตพื้นที่ชนบท กำลังเหล่านี้ได้กลายมาเป็น “ทหาร สีหนุ” ที่ติดอาวุธและฝึกฝนโดยเวียดนาม ท้ายที่สุด จีนซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่กับทั้ง เจ้าสีหนุและขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา เมื่อมาถึงช่วงนี้ก็สามารให้การช่วยเหลือ สนับสนุนแนวร่วมเจ้าสีหนุได้อย่างเต็มตัวเช่นกัน ปฏิบัติการของกลุ่มการเมืองฝ่ายขวาที่ โคนล้มเจ้าสีหนุในครั้งนั้นจึงเป็นการเสริมกำลังให้แก่ขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชาอย่าง คาคไม่ถึง

ในช่วง ๒ ปีหลังจากนั้น ขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชาซึ่งเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่ หลายในนาม “เขมรแดง” (Khmer Rouge) ก็ค่อย ๆ กลายมาเป็นกองกำลังที่เข้มแข็ง เมื่อถึงกลาง ค.ศ. ๑๙๗๒ สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาขยายออกไปถึงกว่า ๒๐,๐๐๐ คน โดยมีกองกำลังติดอาวุธทั้งหญิงและชายประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ คน กำลังที่ ระดมเข้ามาใหม่เหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาวจากครอบครัวชาวนาที่ยากจนในชนบท ที่โดดเดี่ยวห่างไกล ซึ่งมีจำนวนมากไม่รู้หนังสือ นอกจากนี้ ยังมีคอมมิวนิสต์กัมพูชาดั้งเดิม ที่เข้าไปอยู่ในเวียดนามเหนือภายหลังข้อตกลงในการประชุมที่นครเจนีวา ค.ศ. ๑๙๕๔ (Geneva Conference, 1954) ที่เดินทางกลับมาสมทบ แต่พวกนี้ถูกกำจัดกวาดล้างไป แทบหมดสิ้นโดยกลุ่มพล พต-เฮียง ซารีในเวลาต่อมา เมื่อถึงปลาย ค.ศ. ๑๙๗๒ เขมร แดงได้ควบคุมพื้นที่ไว้ได้กว่าครึ่งประเทศ ส่วนใหญ่เป็นเขตชนบทและป่าเขา โดยมี ประชาชนอยู่ในเขตยึดครองประมาณร้อยละ ๔๐ ของประชากรทั้งหมด และก็เริ่มบีบ กระทบไล่ล่าพมเปญเข้าไปทุกที

แม้ว่ากองกำลังเวียดนามต้องถอนตัวไปจากกัมพูชาตามข้อตกลงหยุดยิงปารีส (Paris Agreement) ในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๗๓ แต่กองทัพสาธารณรัฐกัมพูชาก็ถูก ทำลายจนแทบย่อยยับไปตั้งแต่การต่อสู้กับกองกำลังเวียดนามในช่วง ค.ศ. ๑๙๗๐-๑๙๗๑ ดังนั้น พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาจึงสามารถควบคุมการปฏิวัติได้อย่างเต็มที่ การทิ้งระเบิด อย่างหนักหน่วงในช่วงนี้เป็นเวลาหลายเดือนโดยเครื่องบินบี ๕๒ (B-52) ของสหรัฐอเมริกา

ที่บินไปจากเกาะกวมและประเทศไทย สร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้พลเรือนเสียชีวิตหลายหมื่นคน เมื่อการทิ้งระเบิดยุติลงโดยคำสั่งของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เขมรแดงก็สามารถถอดอ่างได้ว่าได้พิชิตสหรัฐอเมริกาแล้ว เมื่อถึงกลาง ค.ศ. ๑๙๗๔ แม้ว่าประสบการณ์สูญเสียอย่างหนักแต่ฝ่ายเขมรแดงก็ดูจะมั่นใจแล้วว่าชัยชนะอยู่แค่เอื้อม อีกไม่ถึง ๑ ปีต่อมา คือในวันที่ ๑๗ เมษายน ค.ศ. ๑๙๗๕ เขมรแดงก็ยึดพนมเปญได้

ผู้นำเขมรแดงถือว่าการ “ปลดปล่อย” พนมเปญครั้งนี้เป็นการเริ่มต้นศักราชใหม่อย่างแท้จริงของประวัติศาสตร์กัมพูชา เป็นการเริ่มต้นแบบพลิกแผ่นดินด้วยการล้มล้างรากฐานทุกอย่างของสังคมเดิมที่พวกนี้เห็นว่าอยู่ภายใต้อิทธิพลต่างชาติ เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำ เอรัดเอาเปรียบ และฉ้อราษฎร์บังหลวง ดังนั้น แบบอย่างความสัมพันธ์ที่เคยมีมาก่อนไม่ว่าจะในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นั่นคือตั้งแต่ความผูกพันในครอบครัวไปจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองจะต้องถูกขจัดไปให้หมดสิ้น

ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ภายหลังจากชัยชนะของคอมมิวนิสต์ สังคมกัมพูชาก็กลายเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉมหน้ามากที่สุดในโลก กัมพูชามีได้เป็นราชอาณาจักรอีกต่อไป ศาสนาพุทธที่ยั่งยืนควบคู่มา กับสังคมกัมพูชาเป็นเวลาช้านานสูญสิ้นสถานะวัดและอารามต่าง ๆ ถูกปิดทิ้งร้าง เงินตราถูกยกเลิก คนนับจำนวนล้าน ๆ ถูกบังคับให้ออกจากเขตเมืองเพื่อไปทำการผลิตทางการเกษตรในชนบท ร้านค้า โรงเรียน กิจการไปรษณีย์ ฯลฯ ถูกปิดหมด ทรัพย์สินทุกอย่างถูกยึดเป็นของรัฐ ไม่มีการถือครองโดยเอกชนอีกต่อไป แม้กระทั่งการแพทย์แผนใหม่ก็ไม่มีให้แก่ประชาชนทั่วไปด้วย ในทางสังคมนั้นแบบแผนในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ทรงผม เครื่องประดับ หรือแม้กระทั่งแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวถูกเปลี่ยนใหม่หมดโดยยึดหลักการงตวัน อุดอม และเป็นชนบทอย่างแท้จริง มีการจัดตั้งชุมชนหมู่บ้านขึ้นใหม่ซึ่งมีการศึกษาเพียงระดับพื้นฐานและการศึกษาทางการเมืองให้เข้าใจปรัชญาและค่านิยมของการปฏิวัติเพื่อจะสร้างสังคมใหม่ที่บริสุทธิ์ขึ้นอย่างรวดเร็ว

รัฐธรรมนูญใหม่ ค.ศ. ๑๙๗๖ อันเป็นฉบับที่ ๓ ของกัมพูชา กำหนดเรียกชื่อประเทศว่า กัมพูชาประชาธิปไตย (Democratic Kampuchea) ซึ่งเป็นชื่อที่เขมรแดงใช้เรียกขบวนการของตนมาจนปัจจุบัน คือ พรรคกัมพูชาประชาธิปไตยหรือพีดีเค (The Party of Democratic Kampuchea-PDK) เจ้าสีหนุซึ่งเสด็จกลับกัมพูชาภายหลังการปลดปล่อยโดยคอมมิวนิสต์เพื่อดำรงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐแต่ในนามก็ทรงถูกถอดจากสถานะดังกล่าว และถูกกักบริเวณอยู่ในพนมเปญจนกระทั่งถึงช่วงก่อนหน้าที่จะเสียชีวิตบุกยึดพนมเปญเมื่อต้น ค.ศ. ๑๙๗๙ อย่างไรก็ตาม ตัวบุคคลที่เป็นผู้นำระดับสูงก็ยังไม่เป็นที่เปิดเผย การจัดตั้งคณะรัฐบาลกระทำกันที่ประชุมลับในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๗๕ โดยมีพล พตรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจและการป้องกันประเทศ จากนั้นก็มีการเลือกตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติในเดือนเมษายนปีต่อมา ได้มีการวาง “แผนพัฒนา ๔ ปี” แต่ยังไม่มีโอกาสได้ใช้อย่างเต็มรูปแบบ วางแนวทางสำหรับการก้าวกระโดดไปข้างหน้า (Great Leap Forward) อย่างที่เคยมีการดำเนินการในจีน ความมุ่งหมายคือให้มีการปฏิวัติโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจกัมพูชาให้เข้าสู่ระบบสังคมนิยมอย่างรวดเร็วและเป็นขั้นตอนโดยอาศัยการพึ่งพาตนเอง ตามหลักการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

การเกษตรถูกกำหนดให้เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวเพื่อส่งออก และนำเงินตราต่างประเทศมาเป็นค่าใช้จ่ายในการนำเข้าปุ๋ย เครื่องสูบน้ำ และเครื่องจักรการเกษตร ซึ่งจะช่วยเพิ่มปริมาณการผลิตยิ่งขึ้นไปอีก การขยายการส่งออกตามขั้นตอนนี้เองจะทำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม

รัฐบาลได้ยึดที่ดินทั้งหมดเป็นของรัฐ คือ เป็นทรัพย์สินขององค์การ (Angkar) อันเป็นชื่อที่คนทั่วไปใช้เรียกกลุ่มผู้นำระดับสูงสุดซึ่งไม่เคยเปิดเผยตัวก่อนเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๗๗ มีการจัดตั้งคอมมูนขนาดใหญ่ซึ่งต้องรับนโยบายและเป้าหมายในการผลิตจากส่วนกลาง ประชาชนไม่มีโอกาสเลือกว่าจะเข้าร่วมในคอมมูนแห่งใด จะใช้ชีวิตในท้องถิ่นไหน หรือจะทำหน้าที่อะไร เมื่อไม่มีเงินตราก็ไม่มีการจ่ายค่าแรงและไม่มีการออม

ไม่ว่าจะในลักษณะใด ฝ่ายบริหารคอมมูนจะเป็นผู้กำหนดชั่วโมงทำงานและการปันส่วนอาหาร

ปัจจัยสำคัญของการผลิตทางการเกษตรคือ การชลประทาน มีการใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมากแต่การดำเนินงานต้องเผชิญปัญหาหายนาประการ มีทั้งปัญหาการขาดการวางแผนชลประทานที่ดี และขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงานเพราะขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ แม้ว่าในบางท้องที่จะมีผู้เชี่ยวชาญจากจีนมาให้คำแนะนำอยู่ด้วยก็ตาม การชลประทานบางแห่งพังทลายลงเมื่อถึงฤดูฝนแรกเท่านั้น การผลิตทางการเกษตรแบบคอมมูนที่ขาดเครื่องมือ เครื่องจักรกล เมล็ดพันธุ์พืช ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย และความไม่พอเพียงของปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีพของแรงงาน ไม่สามารถก่อให้เกิดผลผลิตส่วนเกินขึ้นมาได้ ประชากรใหม่ที่ส่วนใหญ่เกณฑ์มาใช้แรงงานจากในเมืองทั้ง ๆ ที่ขาดประสบการณ์และความเคยชินกับการเกษตรและสภาพชีวิตในชนบท ต้องเหนื่อยยาก ออดอยาก ขาดแคลน และเจ็บป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโรคขาดอาหารร้ายแรงที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทำให้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

ทุ่งสังหาร

แผนการเร่งการผลิตทางการเกษตรซึ่งกำหนดไว้เป็นคำขวัญว่าจะผลิตให้ได้ “๓ ตันต่อ ๖ ไร่” จึงเป็นความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง แต่แทนที่ผู้นำกัมพูชาประชาธิปไตยจะตระหนักถึงความผิดพลาดและไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของแนวนโยบายของตน ก็กลับไปเพ่งเล็งว่ามีการก่อวินาศกรรมหรือพยายามที่จะขัดขวางทำลายไม่ให้รัฐบาลบรรลุเป้าหมายตามนโยบายได้ ประชาชนจำนวนมากถูกสังหารเพราะความหวาดระแวงดังกล่าว เมื่อถึงปลาย ค.ศ. ๑๙๗๖ ในขณะที่ความอดอยากกำลังลุกลามออกไปอย่างกว้างขวางนั้น พล พตก็ดูจะยิ่งกังวลกับแผนการของศัตรูที่จะโค่นอำนาจตน ความขัดแย้งกับเวียดนามก็เพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้น แต่สิ่งที่ผู้นำกัมพูชาประชาธิปไตยห่วงกังวลไม่น้อยไปกว่าการคุกคามของเวียดนามก็คือศัตรูจากภายใน ดังนั้น ในช่วง ค.ศ. ๑๙๗๗-๑๙๗๘ บรรดาแกนนำพรรคได้ถูกกำจัดในการกวาดล้างครั้งใหญ่ ผู้ที่ถูกสังหารในช่วงนี้รวมไปถึงผู้ที่เคยร่วมงานใกล้ชิดกับพล พตเป็นเวลานานหลายปี ในบรรดารัฐมนตรี ๑๒ คนที่ได้รับแต่งตั้งใน ค.ศ. ๑๙๗๕ นั้น ๕ คนถูกกำจัดไปในที่สุด

ในช่วงที่พล พตดำเนินการถอนรากศัตรูที่อยู่ภายใน ความตึงเครียดรุนแรงกับเวียดนามก็ยิ่งเพิ่มขึ้น กัมพูชาประชาธิปไตยตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามเมื่อสิ้น ค.ศ. ๑๙๗๗ และในปีต่อมา เขียว สัมพัน (Kieu Samphan) ก็ประกาศว่า เวียดนามเป็น “ศัตรูหมายเลขหนึ่ง” แทนจักรวรรดินิยมอเมริกา ข้อสำคัญคือความตึงเครียดอย่างรุนแรงระหว่างเวียดนามกับกัมพูชาเกิดขึ้นในช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามเสื่อมทรามลงอย่างมากด้วย ความหวาดระแวงว่าจีนจะอยู่เบื้องหลังการคุกคามทำลายของกัมพูชาประชาธิปไตยในช่วงนี้ น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เวียดนามตัดสินใจใช้กำลังล้มล้างระบอบปกครองนี้ในปลาย ค.ศ. ๑๙๗๘

เขียว สัมพัน

เวียดนามใช้กำลังทั้งหมดไม่ต่ำกว่า ๑๔ กองพล (กำลังพลจริง ๆ คงรวมกันแล้ว ไม่ต่ำกว่า ๑๒๐,๐๐๐ คน) มุ่งเข้ายึดพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงพนมเปญโดยตรง โดยแทบไม่มีการต่อต้านใด ๆ จากฝ่ายกัมพูชาประชาธิปไตยที่ได้สลายตัวหลบหนีไปก่อนหน้าทีเวียดนามจะมาถึง และในทันทีที่ยึดกัมพูชาได้สำเร็จ ใน ค.ศ. ๑๙๗๙ เวียดนามก็จัดตั้งรัฐบาลใหม่ประกอบด้วยผู้นำหลัก ๓ คน คือ ประธานาธิบดีเฮง สัมริน (Heng Samrin) ประธานรัฐสภาเจีย ซิม (Chea Sim) และเพน โสวัน (Pen Sovan) ต่อมา ฮุน เซน (Hun Sen) ได้เข้าไปแทนเพน โสวัน ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ การปฏิวัติของขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา กลุ่มพล พต-เอียง ซารีก็นับว่าสิ้นสุดลง

ระบอบการปกครองที่เวียดนามจัดตั้งขึ้นในกรุงพนมเปญ มีชื่อเรียกเป็นทางการขณะนั้นว่า สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาหรือพีอาร์เค (People's Republic of Kampuchea-PRK) ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๙๐ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นรัฐกัมพูชาหรือเอสโอซี (The State of Cambodia-SOC) กลุ่มบุคคลในรัฐบาลชุดนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชาประชาธิปไตย แต่ต่อมาได้ต่อต้านและหลบหนีการกวาดล้างของกลุ่มพล พต-เอียง ซารี เข้าไปในเวียดนาม เมื่อมีการเลือกตั้งและจัดระเบียบการปกครองในกัมพูชาใหม่ อีก ๒ ปีต่อมา ก็มีการจัดตั้งพรรคปฏิวัติประชาชนกัมพูชา (Cambodian People's Revolutionary Party) เพื่อยุติความสับสนเกี่ยวกับพรรคคอมมิวนิสต์ที่จัดตั้งขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๕๐ คือ พรรคสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาหรือเคพีอาร์พี (Kampuchea People's Republic Party-KPRP)

กล่าวได้ว่า กัมพูชาในช่วงนั้นอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดอย่างแท้จริง ประเทศขาดทั้งบุคลากรผู้มีความรู้ความชำนาญ ครู เจ้าหน้าที่ทางเทคนิค แพทย์ และอื่น ๆ สงครามที่ยืดเยื้อยาวนานและการรุกรานจากต่างชาติ รวมทั้งการทิ้งระเบิดของสหรัฐอเมริกาในต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ ได้ทำลายโครงสร้างพื้นฐานและสัตว์ที่จะใช้แรงงานเพื่อการผลิตทางการเกษตร ประชาชนทั่วไปก็อยู่ในภาวะแตกแยกกระส่ำระสายจากทั้งผลของการปฏิวัติในช่วงสมัยของกัมพูชาประชาธิปไตยและการรุกราน ปัญหาที่

รัฐบาลใหม่ซึ่งแทบไม่มีแม้กระทั่งตัวบุคลากรที่จะบริหารประเทศจึงมีมากมายมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูการเกษตรเพื่อแก้ความอดอยากของประชาชน รัฐบาลนี้คงจะอยู่ไม่ได้หากไม่ได้รับการค้าเงินช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ จากเวียดนามและจากประเทศกลุ่มโซเวียตในระยะต่อมา

กลุ่มกัมพูชาประชาธิปไตยเดิมซึ่งได้ถอนกำลังจากกรุงพนมเปญหนีมาทางพรมแดนไทยพร้อมกับผู้อพยพชาวกัมพูชาจำนวนมากก่อนที่ทหารเวียดนามจะมาถึง ได้ร่วมมือกับกลุ่มต่อต้านอื่น ๆ คือ กลุ่มของเจ้าสีหนุ (ขณะนั้นเจ้าสีหนุประทับอยู่ที่กรุงเป็ยจิงหรือปักกิ่ง ก่อนหน้าที่เวียดนามจะบุกถึงกรุงพนมเปญ) และกลุ่มเขมรเสรีของซอน ซานน์ (Son Sann) ซึ่งเคยเป็นนักการเมืองในสมัยที่เจ้าสีหนุยังทรงปกครองกัมพูชาอยู่ ได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตยหรือซีจีดีเค (Coalition Government of Democratic Kampuchea-CGDK) ขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๗๒ เพื่อรณรงค์ทั้งทางทหารการเมือง และการทูต โดยเฉพาะด้วยการอาศัยเวทีสหประชาชาติต่อต้านการยึดครองของเวียดนามและรัฐบาลพนมเปญ สถานการณ์ดังกล่าวทั้งภายในและภายนอกกัมพูชา จึงยืดเยื้อมาจนกระทั่งสิ้นทศวรรษ ๑๙๘๐

ความเปลี่ยนแปลงสำคัญคือ การที่เวียดนามตัดสินใจถอนทหารไปจากกัมพูชา ตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๘๙ อันเป็นการปูทางให้แก่ “กระบวนการสันติภาพ” (peace process) ซึ่งเริ่มมาก่อนหน้านั้นเล็กน้อยและเป็นผลสืบเนื่องมาจากความคลี่คลายในบรรยากาศการเมืองโลกในช่วงของการยุติสงครามเย็น สาเหตุสำคัญที่ทำให้เวียดนามถอนทหารคือ การที่เวียดนามต้องเผชิญกับความเสื่อมทรุดล้าหลังในด้านเศรษฐกิจอย่างหนัก เพราะปัญหาที่กัมพูชาได้กลายมาเป็นทั้งภาวะผูกพันและเงื่อนไขที่ทำให้เวียดนามต้องถูกโดดเดี่ยวจากโลกตะวันตกที่เป็นแหล่งเงินทุนและความช่วยเหลือต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อสหภาพโซเวียตซึ่งเคยให้การค้าเงินช่วยเหลือเวียดนามและรัฐบาลกัมพูชาในกรุงพนมเปญ เริ่มปรับเปลี่ยนท่าทีของตนเพื่อลดภาวะผูกพันด้านต่างประเทศ และเพื่อทำความเข้าใจกับมหาอำนาจที่มีความขัดแย้งระหว่างกันอยู่โดยเฉพาะจีน เวียดนามจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนท่าทีของตน

ความเคลื่อนไหวสำคัญที่นำไปสู่การดำเนินงานในแนวทางดังกล่าว ซึ่งต่อมาเรียกเป็นภาษาทางการทูตว่า กระบวนการสันติภาพ ก็คือการพบปะเจรจาระหว่างเจ้าสีหนุกับฮุนเซนของฝ่ายพ็อร์เค (Sihanouk-Hun Sen Talks) การเจรจาดังกล่าวนี้อาจมีขึ้นหลายครั้งตั้งแต่ช่วงปลาย ค.ศ. ๑๙๘๗ เมื่อเริ่มมีการเจรจาครั้งแรกที่กรุงปารีส จนกระทั่งมีการเจรจาครั้งสุดท้ายที่กรุงเทพมหานคร ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ การพบปะเจรจาหลายต่อหลายครั้งที่กรุงปารีส จากการ์ตา และกรุงเทพมหานคร มิได้ส่งผลในแง่ที่เป็นความตกลงในประเด็นสำคัญใด ๆ แต่ในช่วงนี้เองที่ฝ่ายพ็อร์เคได้ปรับเปลี่ยนท่าทีมาหาทางยุติปัญหาด้วยการตกลงเจรจา ทำให้มีภาพพจน์เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติมากขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชามาเป็นรัฐกัมพูชา และการประกาศละทิ้งอุดมการณ์สังคมนิยม

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ความเคลื่อนไหวทางการทูตที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การประชุมอย่างไม่เป็นทางการที่จาการ์ตา (Jakarta Informal Meeting-JIM) ในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๘-๑๙๘๙ (JIM I & JIM II) ผลจากการประชุมครั้งนี้คือ การยอมรับที่จะให้มีการประชุมเจรจາอย่างเป็นทางการระหว่างหลายฝ่ายขึ้นที่กรุงปารีส (Paris Conference on Cambodia) ระหว่างเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ โดยมีอินโดนีเซียและฝรั่งเศสเป็นประธานร่วมและมีชาติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเข้าร่วมประชุมด้วย

ฮุน เซน

อย่างไรก็ดี ความเคลื่อนไหวที่จะนำไปสู่การทำความตกลงกันได้ล่าสุด คือ การที่มหาอำนาจซึ่งเป็นสมาชิกถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติตัดสินใจเข้ามาจัดการปัญหา กัมพูชา คณะมนตรีความมั่นคงได้ประชุมกันในปัญหา กัมพูชา ครั้งแรกในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๙๐ และตกลงในหลักการที่จะให้สหประชาชาติเข้าไปมีบทบาทในการฟื้นฟูสันติภาพและก่อให้เกิดความปรองดองแห่งชาติขึ้นในประเทศนี้

คำริสาคัญมาจากข้อเสนอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศออสเตรเลีย ขณะนั้น คือ กาทเรธ เอแวนส์ (Gareth Evans) ที่จะให้สหประชาชาติเข้าไป “ปกครอง” กัมพูชาเป็นการชั่วคราวก่อนที่จะมีการถ่ายโอนอำนาจให้แก่รัฐบาลที่ชอบธรรมและได้รับการยอมรับขึ้นมาปกครองประเทศต่อไป โดยอาศัยข้อเสนอนี้เอง ในที่สุดในเดือน สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ คณะมนตรีความมั่นคงก็ให้ความเห็นชอบแผนสันติภาพ สหประชาชาติที่กำหนดขึ้นมาในลักษณะของกรอบการดำเนินงาน (Framework Document) เพื่อให้มีการตกลงทางการเมืองอย่างสมบูรณ์แบบ (comprehensive political settlement) ในกัมพูชา สารสำคัญของกรอบดังกล่าวมีดังนี้ การดำเนินการชั่วคราวด้านการบริหารปกครองกัมพูชาก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง การจัดการด้านการทหาร ในช่วงดังกล่าว การจัดให้มีการเลือกตั้งภายใต้อำนาจการของสหประชาชาติ การให้ การคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชน การให้หลักประกันโดยนานาชาติ

คณะมนตรีความมั่นคงเสนอแผนสันติภาพดังกล่าวนี้ให้แก่เขมรฝ่ายต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันอยู่ในลักษณะที่เป็นการยื่นคำขาดว่าหากจะยอมรับแผนนี้ก็จะต้องรับไป ทั้งหมดโดยไม่มีเงื่อนไข กลุ่มเขมรทั้ง ๔ ฝ่ายตกลงยอมรับหลักการทั้งหมดของแผน สันติภาพสหประชาชาติเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ แต่กว่าจะมีการตกลงกันใน รายละเอียดต่าง ๆ ในขั้นสุดท้ายก็ล่วงมาถึงเดือนสิงหาคมปีต่อมา หลังจากมีการเจรจา ต่อรองกันอีกหลายรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเจรจาในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม ที่พญาและกรุงเป็ยจิง ความตกลงนี้ทำให้ในที่สุดมีการจัดทำสนธิสัญญาที่มีชื่อทางการ ว่าข้อตกลงเรื่องความตกลงทางการเมืองสมบูรณ์แบบในปัญหาความขัดแย้งกัมพูชา (Agreements on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodian Conflict) หรือที่มักเรียกกันย่อ ๆ ตามสถานที่ลงนามเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ ว่า ข้อตกลงปารีส (Paris Agreements) ข้อตกลงนี้มี ๔ ส่วน ได้แก่ (๑) ให้ความตกลง ทางการเมืองอย่างสมบูรณ์แบบและให้สหประชาชาติเข้าไปรักษาสันติภาพโดยจัดตั้งหน่วย งานชั่วคราวที่เรียกว่า องค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชาหรืออันแท็ก (UN Transitional Authority in Cambodia-UNTAC) (๒) ยืนยันเอกราช อธิปไตย

บูรณภาพทางดินแดน และความเป็นกลางของกัมพูชา (๓) ให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาและบูรณะฟื้นฟูประเทศกัมพูชากายหลังการเข้าไปดำเนินงานของสหประชาชาติ (๔) กรรณสารสุดท้าย (The Final Act) ซึ่งเป็นบทเกริ่นนำข้อตกลงทั้ง ๓ ฉบับข้างต้น

ลักษณะเด่นของข้อตกลงปารีสได้แก่การเป็นความตกลงสมบูรณแบบ นอกจากนั้น เพื่อหาทางออกเกี่ยวกับปัญหาที่สหประชาชาติจะต้องเข้าไปปกครองกัมพูชาซึ่งเป็นรัฐเอกราชมีอธิปไตยเป็นการชั่วคราว จึงให้มีการจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติหรือเอสเอ็นซี (Supreme National Council-SNC) ขึ้น ประกอบด้วยเขมรทั้ง ๔ ฝ่ายเพื่อเป็น “องค์การเฉพาะที่แสดงถึงการมีเอกราช อธิปไตย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกัมพูชา ในช่วงของการเข้าไปมีบทบาทชั่วคราวของสหประชาชาติ” ท้ายที่สุด ข้อตกลงนี้กำหนดบทบาทหน้าที่ทั้งด้านทหารและพลเรือนของสหประชาชาติอย่างไม่เคยมีมาก่อน สาระสำคัญของข้อตกลงประกอบด้วย ข้อตกลงหยุดยิงและการปลดอาวุธของฝ่ายต่าง ๆ การรักษากฎหมายและความเป็นระเบียบ การส่งตัวผู้ลี้ภัยกลับกัมพูชา การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและหลักการพื้นฐานสำหรับรัฐธรรมนูญใหม่ของกัมพูชา การควบคุมดูแลงานด้านการปกครองและการบริหารประเทศบางด้านโดยหน่วยงานของสหประชาชาติที่จะจัดตั้งขึ้น การจัด การดำเนินการ และการตรวจสอบการเลือกตั้งในกัมพูชา โดยสหประชาชาติ

ระยะเวลาที่สหประชาชาติจะเข้าไปดำเนินการเป็นการชั่วคราว (transitional period) ดังกล่าวนั้นถือว่าเริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๓ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ (วันที่มีการลงนามในข้อตกลงปารีส) ไปจนกระทั่งสภาร่างรัฐธรรมนูญที่จะมาจากการเลือกตั้งดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นและมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่ชอบธรรมขึ้นปกครองประเทศต่อไป ซึ่งในตอนนั้นกำหนดไว้ประมาณเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๓ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้อีสเอ็นซีจะเป็นองค์อำนาจแทนความเป็นอธิปไตยของกัมพูชา และมีอันแท็กซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยคณะมนตรีความมั่นคงในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๒ เป็นผู้ดำเนินการตามข้อตกลงปารีส ภารกิจของหน่วยงานนี้คือ การรักษาสันติภาพ (peace-keeping) ภารกิจนี้เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบการหยุดยิง การถอนกองกำลังต่างชาติออกไปจากกัมพูชา

การควบคุมดูแลการปลดประจำการกองกำลังเขมรฝ่ายต่าง ๆ ลงร้อยละ ๗๐ และให้กองกำลังที่เหลืออยู่ในที่ตั้งที่กำหนด เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ฝ่ายต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันและป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงขึ้นอีก งานด้านพลเรือนที่สำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ (๑) การเข้าไปควบคุมดูแลกิจการสำคัญของรัฐ ๕ ด้านคือ การป้องกันประเทศ ความมั่นคงภายใน การคลัง ข้าราชการ และการต่างประเทศ และ (๒) การจัดการและการตรวจสอบการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อให้เป็นขั้นตอนแรกที่จะนำไปสู่ระบบเสรีประชาธิปไตยบนรากฐานของพหุนิยม นอกจากนี้ ยังมีภารกิจอื่น ๆ ได้แก่ (๑) ประสานงานกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติด้านผู้ลี้ภัย (United Nations High Commissioner for Refugees–UNHCR) ในการส่งตัวชาวกัมพูชากว่า ๓๗๐,๐๐๐ คนที่อยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศไทยกลับกัมพูชา (๒) เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่จะให้หลักประกันด้านการเคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ และ (๓) ช่วยเหลือในการวางแผนและระดมความช่วยเหลือในการบูรณะฟื้นฟูกัมพูชาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

งบประมาณที่กำหนดไว้อย่างเป็นทางการสำหรับการดำเนินงานของสหประชาชาติในปัญหากัมพูชาประมาณ ๑,๕๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่หากรวมความช่วยเหลือด้านการบูรณะฟื้นฟูและพัฒนาประเทศที่ชาติต่าง ๆ ให้คำมั่นว่าจะให้แก่กัมพูชาแล้ว งบประมาณสำหรับสร้างสันติภาพภายในประเทศนี้รวมแล้วประมาณ ๒,๕๐๐-๒,๘๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ การดำเนินงานของอันแท็กอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้แทนพิเศษของเลขาธิการสหประชาชาติ (Special Representative of the UN Secretary General) ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่นี้คือ นักการทูตชาวญี่ปุ่นชื่อ ยะซุชิ อะกะชิ (Yasushi Akashi) และภารกิจหลากหลายของหน่วยงานดังกล่าวนี้แบ่งออกเป็น ๗ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายทหาร ฝ่ายตำรวจ ฝ่ายจัดส่งผู้ลี้ภัยกลับถิ่นฐาน ฝ่ายสิทธิมนุษยชน ฝ่ายสารสนเทศและการศึกษา ฝ่ายบริหาร และฝ่ายจัดการเลือกตั้ง

ก่อนที่อันแท็กจะเริ่มดำเนินการตามข้อตกลงปารีส ได้มีการส่งชุดปฏิบัติการล่วงหน้าในกัมพูชา (UN Advance Mission in Cambodia–UNAMIC) ประกอบด้วยบุคลากร ๒๐๐ คน ไปกัมพูชาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๑ เพื่อเตรียมการสำหรับ

การเข้ามาปฏิบัติภารกิจของอันแท็ก กว่าเจ็ดปีเป็นกองกำลังและบุคลากรฝ่ายพลเรือนได้พร้อมก็ล่วงไปถึงปีต่อมา กล่าวคือ เมื่อถึงเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๕๒ สหประชาชาติก็มีกองกำลังรักษาสันติภาพ ๑๕,๙๐๐ คน ตำรวจ ๓,๖๐๐ คน และเจ้าหน้าที่พลเรือนรวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายเลือกตั้งรวม ๓,๐๐๐ คน

ภารกิจสำคัญเฉพาะหน้าของอันแท็กคือ ควบคุมดูแลการหยุดยิง ตรวจสอบและยืนยันการถอนกำลังต่างชาติ ยุติการส่งยุทธสัมภาระต่าง ๆ เข้าไปในกัมพูชา และกึ่งกับระเบิดจำนวนมหาศาล ปัญหาหนักที่ต้องเผชิญคือ ฝ่ายเขมรแดงไม่ยอมปลดอาวุธและสลายกำลังของตนตามข้อตกลง รวมทั้งไม่อนุญาตให้เจ้าหน้าที่สหประชาชาติเข้าไปตรวจสอบในเขตยึดครองของตนด้วย การละเมิดข้อตกลงของเขมรแดงในเรื่องนี้ทำให้แผนการที่จะปลดอาวุธและสลายกำลังฝ่ายต่าง ๆ ต้องเลิกล้มไปก่อนที่จะดำเนินการเสร็จสิ้น เพราะอันแท็กเกรงว่าหากจะปลดอาวุธและสลายกำลังฝ่ายอื่น ๆ เท่านั้น ก็จะทำให้เสียดุลทางทหารระหว่างฝ่ายต่าง ๆ สถานการณ์เริ่มรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดช่วง ค.ศ. ๑๙๕๒ ทำให้กองกำลังรักษาสันติภาพสหประชาชาติเสียชีวิต ๑๓ นายและบาดเจ็บอีกไม่น้อยกว่า ๕๐ นาย เมื่อถึงเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๕๓ ฝ่ายเขมรแดงประกาศถอนตัวจากกระบวนการสันติภาพด้วยการไม่เข้าร่วมการเลือกตั้ง และในเดือนเมษายน เขมรแดงก็ถอนกำลังและบุคลากรออกจากนครหลวงของกัมพูชาเพื่อไปตั้งมั่นในเขตยึดครองของตน

ข้ออ้างของเขมรแดง คือ สถานการณ์ทางการเมืองในกัมพูชายังไม่เป็นกลางอย่างแท้จริงตามเงื่อนไขของข้อตกลง เพราะเขมรแดงเชื่อว่ายังมีกองกำลังเวียดนามแฝงตัวอยู่ในกัมพูชา และเอสไอซีก็ยังคงกุมอำนาจในการปกครองบริหารประเทศอยู่โดยอันแท็กมิได้เข้าไปมีบทบาทในด้านต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้อย่างแท้จริง

การถอนตัวของเขมรแดงออกจากกระบวนการสันติภาพทำให้หวั่นเกรงกันในตอนนั้นว่าปฏิบัติการของสหประชาชาติในกัมพูชาจะล้มเหลว จึงตั้งความหวังไว้ที่การจัดการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อให้ชาวกัมพูชาได้ตัดสินใจกำหนดชะตาชีวิตทางการเมืองของตนเอง ซึ่งก็เป็นที่น่ายินดีว่า การดำเนินงานในด้านนี้ของอันแท็กปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ

โดยฝ่ายจัดการเลือกตั้งได้จัดการลงทะเบียนผู้มีสิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งจำนวน ๔.๗ ล้านคน หรือกว่าร้อยละ ๙๐ ของชาวกัมพูชาที่มีคุณสมบัติทั้งหมดเสร็จสิ้นภายในเดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๒ นอกจากนี้ การรณรงค์เรื่องการศึกษาและข้อมูลข่าวสารก็นับว่า ได้ผลดียิ่ง โดยเฉพาะในการสร้างความตื่นตัวแก่ประชาชนจำนวนมากที่ยังไม่รู้หนังสือและ อยู่ในชนบท

ภารกิจของฝ่ายจัดการเลือกตั้งของอันแท็กมีดังนี้ (๑) ร่วมกับเอสเอ็นซีกำหนด กรอบทางกฎหมายและข้อบังคับสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (Constituent Assembly) จำนวน ๑๒๐ คน ซึ่งหลังจากให้ความเห็นชอบรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่แล้ว ก็จะเปลี่ยนสถานะเป็นสมัชชาแห่งชาติ (National Assembly) หรือสภา ผู้แทนราษฎร (๒) จัดทำโครงการรณรงค์ด้านการศึกษาและการประชาสัมพันธ์อย่างกว้าง ขวาง เพื่อให้สาธารณชนเข้าใจความสำคัญของการออกเสียงลงคะแนน อันรวมไปถึงความ ลับและความปลอดภัยของคะแนนเสียงที่ลงไป (๓) จัดการลงทะเบียนผู้มีสิทธิออกเสียง เลือกตั้งครั้งนี้และกำหนดว่าแต่ละจังหวัดจะมีที่นั่งในสภาได้เป็นจำนวนเท่าใด (๔) ดำเนิน การและควบคุมดูแลการจดทะเบียนพรรคการเมือง (๕) จัดการเลือกตั้งทั่วไป ณ ศูนย์ลง คะแนน ๑,๔๐๐ หน่วยและนับคะแนน โดยการดำเนินการทั้งหมดจะต้องเสร็จสิ้นก่อนถึง ฤดูแล้ง ค.ศ. ๑๙๙๓ (ก่อนกลางเดือนมิถุนายน)

ในการจัดการเลือกตั้งครั้งนี้อันแท็กใช้อาสาสมัครสหประชาชาติจำนวน ๔๖๐ คน เจ้าหน้าที่เลือกตั้งชาวกัมพูชาที่ได้รับการคัดเลือกและฝึกอบรม ๔๘,๐๐๐ คน เจ้าหน้าที่ควบคุมและสังเกตการณ์จากนานาชาติ ๑,๐๐๐ คน นอกจากนี้ ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๒ กองกำลัง ๑๕,๕๐๐ คนของอันแท็กได้เปลี่ยนภารกิจและ จัดสรรกำลังใหม่เพื่อเข้าประจำใน ๒๗๐ ท้องที่ เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยคุ้มครองการ เลือกตั้ง รวมทั้งอำนวยความสะดวกด้านการขนส่งและการส่งกำลังบำรุง

การเลือกตั้งทั่วไปที่มีขึ้นในวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๙๓ เป็นไป โดยเรียบร้อยมีผู้มาใช้สิทธิในการลงคะแนนประมาณร้อยละ ๙๐ ของผู้ที่ลงทะเบียนไว้ และไม่มีเหตุการณ์รุนแรงใด ๆ อย่างที่หวั่นเกรงกันไว้ก่อนหน้านี้ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า

พรรคพุนซินเปก (FUNCINPEC) ที่มีเจ้ารณฤทธิ์ โอรสของ เจ้าสีหนุเป็นผู้นำได้จำนวนที่นั่งมากที่สุดคือ ๕๘ ที่นั่ง ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๔๕ ของผู้มาใช้สิทธิ พรรคประชาชนกัมพูชาหรือซีพีพี (Cambodian People's Party-CPP) ของฮุน เซนได้ ๕๑ ที่นั่ง และได้คะแนนเสียงร้อยละ ๓๘ ของผู้มาใช้สิทธิ พรรคเสรีประชาธิปไตยแนวพุทธหรือ บีแอลดีพี (Buddhist Liberal Democratic Party-BLDP) ของกลุ่มแนวร่วมเคพีเอ็นแอลเอฟของซอน ซานนได้ ๑๐ ที่นั่ง และได้คะแนนเสียงร้อยละ ๑๐ ของผู้มาใช้สิทธิที่เหลืออีก ๑ ที่นั่งเป็นของขบวนการปลดปล่อยชาติกัมพูชาหรือกลุ่มมุลินัก (Mouvement de liberation nationale du Kampuchea-MOULINAK)

เจ้ารณฤทธิ์

สภาร่างรัฐธรรมนูญได้เริ่มประชุมในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๓ หลังจากมีความยุ่งยากเกิดขึ้นในช่วงระยะสั้น ๆ เมื่อกลุ่มหัวรุนแรงในพรรคซีพีพีที่ไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งว่าจะแยกดินแดนด้านตะวันออกของกัมพูชาออกไปเป็นอิสระ ดังนั้น จึงมีการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวโดยมีเจ้ารณฤทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๑ และฮุนเซนเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ทั้งนี้เพื่อเป็นการประนีประนอมระหว่างพรรคการเมืองใหญ่คือ พรรคซีพีพีกับพรรคพุนซินเปกรัฐธรรมนูญใหม่ที่ร่างขึ้นเสร็จสิ้นและประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน กำหนดระบอบปกครองกัมพูชาให้เป็นแบบรัฐสภาที่มีกษัตริย์เป็นประมุข โดยสมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงยอมกลับมาครองราชบัลลังก์กัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง

ชีวิตใหม่ทางการเมืองของกัมพูชาถูกกำหนดให้ดำเนินไปตามครรลองของหลักนิติธรรม โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ ดังนี้ (๑) กำหนดให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ (๒) คุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมถึงสิทธิขั้นพื้นฐานทางการเมืองต่าง ๆ (๓) เป็นระบอบเสรีประชาธิปไตยบนรากฐานของพหุนิยมทางการเมือง (๔) มีสถาบันตุลาการที่เป็นอิสระ (๕) ยืนยันความเป็นเอกราช อธิปไตย ความเป็นกลาง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ

รัฐธรรมนูญใหม่ของกัมพูชาซึ่งร่างขึ้นในกรอบของข้อตกลงปารีสกำหนดหลักการต่าง ๆ เหล่านี้ไว้ชัดเจน โดยย้ำในเรื่องสิทธิของการเป็นเจ้าของทรัพย์สินส่วนบุคคล สิทธิขั้นพื้นฐานอื่น ๆ และระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี ในด้านโครงสร้างทางการเมือง กำหนดให้กัมพูชาปกครองโดยระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ มีรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งทุก ๕ ปีและมีสมาชิกอย่างน้อย ๑๒๐ คน คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยรัฐมนตรีอาวุโสจำนวน ๖ คนดูแลกิจการหลัก ๆ รัฐมนตรี ๑๒ คนและรัฐมนตรีระดับที่เรียกว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอีกจำนวนหนึ่ง

ส่วนการปกครองท้องถิ่น มีการจัดระเบียบการปกครองแบ่งเป็นจังหวัด (province; khet) เทศบาลนคร (municipality) และอำเภอ (district; srok) ปัจจุบัน (ค.ศ. ๒๐๑๕) กัมพูชาแบ่งออกเป็น ๒๕ จังหวัด ๒๖ เทศบาลนคร และ ๑๕๙ อำเภอ

ภารกิจสำคัญของรัฐบาลใหม่ภายหลังการเลือกตั้ง คือ พัฒนาการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตยขึ้นในกัมพูชา บูรณะฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ และฟื้นฟูระบบตลาดเสรี แน่แน่นอนว่าในสภาพที่บอบช้ำจากสงครามที่ยืดเยื้อยาวนาน การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ว่ายากยิ่ง และยังมีข้อสงสัยด้วยว่า การพัฒนาระบบเสรีประชาธิปไตยจะเป็นไปได้หรือไม่ ที่สำคัญคือกัมพูชาต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคใหญ่หลวงมากมาย เช่น ความอ่อนแอด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ระบบกฎหมายที่ยังอ่อนแอ โดยเฉพาะต้องมีการปฏิรูประบบยุติธรรมโดยเร็ว การขาดแรงงานฝีมือ ปัญหาการเมืองกัมพูชายังไร้เสถียรภาพเพราะมีความขัดแย้งสูง

ปัญหาประการหลังนี้ นับว่าสำคัญที่สุด สิ่งแรกที่รัฐบาลต้องเผชิญคือการจัดการกับเขมรแดงที่ไม่เข้าร่วมวิถีทางการเมืองปกติ ดังนั้น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๔ รัฐบาลจึงประกาศให้เขมรแดงเป็นขบวนการนอกกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การสู้รบกับเขมรแดงยังคงดำเนินต่อมาโดยที่ฝ่ายรัฐบาลไม่สามารถเอาชนะได้โดยเด็ดขาด การคุกคามของเขมรแดงแม้ว่าจะไม่ถึงขั้นที่จะโค่นล้มรัฐบาลได้ในขณะนั้น แต่ก็เป็นการระงับกสำหรับงบประมาณด้านความมั่นคงและเป็นเครื่องสะท้อนถึงความไม่ปกติสุขภายใน

ประเทศ อย่างไรก็ตามก็ตี ปัญหาความแตกแยกภายในของเขมรแดงเองที่กลายมาเป็น ประโยชน์ต่อฝ่ายรัฐบาลในที่สุด เริ่มตั้งแต่การที่เฮียง ซารินนำกำลังเขมรแดงประมาณ ๓,๐๐๐ คน แยกตัวมาเข้ากับฝ่ายฮุน เซนในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๖ ในเดือนมิถุนายน ปีต่อมา พล พตได้สั่งฆ่าซอน เซ็น (Son Sen) และครอบครัวรวม ๑๔ คน แต่การกระทำ ของเขาครั้งนี้ก็ทำให้เขาถูกยึดอำนาจ นำไปสู่การสิ้นอำนาจและสุขภาพเสื่อมโทรมจนสิ้น ชีวิตลงในที่สุดในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๙๘ หลังจากนั้นจนถึงช่วงปีต่อมา บุคคลระดับ ผู้นำของเขมรแดงก็ได้เข้ามามอบตัวกับรัฐบาลทั้งหมด นับเป็นการสิ้นสุดของขบวนการนี้ โดยสิ้นเชิง

แม้ปัญหาเขมรแดงจะหมดไป แต่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะระหว่างพรรคพุนซินเปกกับพรรคซีพีพียังคงดำเนินต่อมา และเพิ่มความ ตึงเครียดยิ่งขึ้นตั้งแต่ช่วง ค.ศ. ๑๙๙๖ โดยมาถึงขั้นแตกหักในเดือนกรกฎาคมปีต่อมา ด้วยความหวั่นเกรงว่าเจ้ารณฤทธิ์จะสมคบกับเขมรแดงที่หลงเหลืออยู่ในเวลานั้น ฝ่ายฮุน เซนจึงตัดสินใจยึดอำนาจและทำให้เจ้ารณฤทธิ์ต้องหนีออกนอกประเทศอีกครั้ง

สถานการณ์ในกัมพูชามีที่ท่าจะหวนกลับไปสู่สงครามกลางเมืองครั้งใหม่ เมื่อมีทั้งการปะทะกันด้วยอาวุธและด้วยคารมระหว่างปรปักษ์ ๒ ฝ่ายเกือบตลอดปี ในต้น ค.ศ. ๑๙๙๘ ฮุน เซนยืนยันท่าทีแข็งกร้าวว่า เจ้ารณฤทธิ์ที่หลบหนีออกนอกประเทศ ก่อนการยึดอำนาจในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๗ จะต้องขึ้นศาลในข้อหาลักลอบ นำอาวุธเข้ามาในราชอาณาจักรและลักลอบติดต่อเจรจากับเขมรแดง ดังนั้น เขาจะต้อง ถูกจับกุมทันทีที่เดินทางกลับเข้ามาในกัมพูชา

ความรุนแรงครั้งใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้หวั่นเกรงกันว่าการเลือกตั้งที่กำหนดให้มี ขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๙๘ อาจต้องถูกระงับไป หรือมีฉะนั้นก็จะเป็นการเลือกตั้งโดยไม่มี การแข่งขันกันอย่างเสรีและยุติธรรม นานาชาติที่หวั่นวิตกเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงได้พยายามกดดัน ฮุน เซนด้วยการระงับความช่วยเหลือต่าง ๆ ทำให้ฮุน เซนต้องยอมรับแผนสันติภาพของ

ญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติผู้ให้ความช่วยเหลือรายสำคัญในที่สุด มีสาระสำคัญคือ ให้มีการหยุดยั้งให้กองกำลังของเจ้ารณฤทธิ์กลับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพกัมพูชาและยุติการติดต่อใด ๆ กับเขมรแดง ให้มีการพิจารณาไต่สวนเจ้ารณฤทธิ์ในขณะที่เจ้าตัวอยู่นอกประเทศ และให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงอภัยโทษภายหลังการพิจารณาตัดสินความผิด

ฮุน เซนยอมรับแผนของญี่ปุ่นตามเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๘ และจะยอมให้เจ้ารณฤทธิ์กลับมาเข้าร่วมการเลือกตั้งภายหลังการพิจารณาตัดสินคดีได้ จากนั้นในวันที่ ๔ มีนาคม ศาลทหารก็พิจารณาตัดสินจำคุกเจ้ารณฤทธิ์ ๕ ปี ในข้อหาหลักลอบนำอาวุธเข้ามาในราชอาณาจักร และอีก ๒ สัปดาห์ต่อมาเขาก็ถูกตัดสินจำคุก ๓๐ ปีและปรับอีกกว่า ๕๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐในข้อหาสมคบกับเขมรแดงที่เป็นขบวนการนอกกฎหมาย แต่หลังจากนั้น สมเด็จพระนโรดมสีหนุก็โปรดให้อภัยโทษเจ้ารณฤทธิ์ เพื่อให้เจ้ารณฤทธิ์สามารถนำพรรคพุนซินเปกเข้าแข่งขันในการเลือกตั้งซึ่งจะมีขึ้น

การเตรียมการเลือกตั้งเริ่มมาตั้งแต่ต้นปี เมื่อรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบบัญญัติรายชื่อคณะกรรมการเลือกตั้งแห่งชาติ (National Election Committee) ที่เสนอมาโดยคณะรัฐมนตรี จากนั้นในเดือนมีนาคมรัฐสภาก็ลงมติให้ความเห็นชอบให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court) ทั้ง ๒ องค์กรที่ได้จัดตั้งขึ้นนี้จะปกเกล้าสำคัญส่วนหนึ่งในการจัดการเลือกตั้งอย่างเสรีและยุติธรรมตามการคาดหวังของประชาชนกัมพูชาและนานาชาติ

ประชาชนกว่า ๕.๓ ล้านคน หรือประมาณร้อยละ ๙๗ ของผู้มีคุณสมบัติที่จะมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้มาลงทะเบียนเพื่อมาใช้สิทธิ และเมื่อถึงวันเลือกตั้งในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๘ ประมาณร้อยละ ๙๐ ของคนเหล่านี้ก็ออกมาใช้สิทธิของตน มีพรรคการเมืองถึง ๓๙ พรรคที่จดทะเบียนเพื่อลงแข่งขันในการเลือกตั้งเพื่อชิงที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีทั้งหมด ๑๒๒ ที่นั่งในครั้ง นี้ แต่พรรคการเมืองที่แข่งขัน

กันจริง ๆ มีอยู่ ๓ พรรคเท่านั้น คือ พรรคซีพีพี พรรค
พุนซินเปก และพรรคสมรังสี (Sam Rainsy Party) ของ
สม รังสี อดีตรัฐมนตรีคลังในช่วงของรัฐบาลผสมครั้งแรก

ทั้ง ๓ พรรคใหญ่มีแนวนโยบายในการหาเสียง
คล้ายกัน เพียงแต่แตกต่างกัน ในการเน้นประเด็นต่าง ๆ
เท่านั้น ประเด็นในการหาเสียงพอสรุปเป็นแนวหลัก ๆ
ได้ ๔ ประการคือ (๑) เร่งฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ
(๒) ตอบสนองความต้องการทางสังคมโดยเฉพาะในด้านชีวิต

สม รังสี

และความเป็นอยู่ (๓) ส่งเสริมสิทธิทางการเมือง และ (๔) ปกป้องเอกราช อธิปไตย
และบูรณภาพทางดินแดนของชาติ

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคซีพีพีได้ ๖๔ ที่นั่ง พรรคพุนซินเปกได้ ๔๓ ที่นั่ง
และพรรคสมรังสีได้ ๑๕ ที่นั่ง การเลือกตั้งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและด้วย
ความเรียบร้อย ไม่มีเหตุร้ายแรงใด ๆ อย่างที่หวั่นเกรงกันไว้ก่อนหน้านี้ ความเห็นของ
ผู้สังเกตการณ์จากนานาชาติก็ระบุว่าเป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมในระดับที่ยอมรับ
ได้ มีการประท้วงคัดค้านผลการเลือกตั้งโดยพรรคพุนซินเปกและพรรคสมรังสีซึ่งก่อให้เกิด
เกิดความวุ่นวายอยู่ระยะหนึ่ง ในที่สุดในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน ก็มีการตกลงที่
จะจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นใหม่ระหว่างพรรคซีพีพีกับพรรคพุนซินเปก โดยพรรคสมรังสีขอ
อยู่เป็นฝ่ายค้านพรรคเดียว ฮุน เซนได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแต่ผู้เดียว เจ้ารณฤทธิ์
ยอมรับตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร และเจีย ชิมรับตำแหน่งประธานวุฒิสภาที่จะ
จัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๘ รัฐสภาก็ได้ให้ความไว้วางใจแก่รัฐบาล
ในการที่จะปกครองบริหารประเทศต่อไป

พัฒนาการทางการเมืองกัมพูชาตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ คือ “อำนาจนิยม”
(authoritarianism) ภายใต้การครอบงำของพรรคซีพีพี ผู้ที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดของ
พรรคนี้และในการเมืองกัมพูชาโดยรวม ก็คือนายกรัฐมนตรีฮุน เซน ซึ่งอยู่ในอำนาจมา

ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๘๕ แม้ว่าโดยรูปแบบ ระบบการเมืองของกัมพูชาจะยังคงเป็นประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (parliamentary democracy) ที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองหลายพรรค แต่การที่ฮุน เซนและพรรคซีพีพีเข้าควบคุมอำนาจทางการเมืองในระบบนี้ อย่างเบ็ดเสร็จยิ่งขึ้นทุกทีก็ปรากฏชัดตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. ๒๐๐๓ และ ๒๐๐๘

ในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๒๐๐๓ พรรคซีพีพีได้ ๗๓ ที่นั่งจากทั้งหมด ๑๒๓ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๔๗.๓ เพิ่มขึ้นจากครั้งที่แล้วซึ่งได้คะแนนเสียงร้อยละ ๔๑.๔) พรรคสมรังสีได้ ๒๔ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๒๑.๙ เพิ่มขึ้นจากครั้งที่แล้วซึ่งได้ร้อยละ ๑๔.๓) และพรรคพุนซินเปกได้ ๒๖ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๒๐.๘ ลดลงจากครั้งที่แล้วซึ่งได้ร้อยละ ๓๑.๗) พรรคอื่น ๆ ไม่ได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งครั้งนี้เลย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพรรคซีพีพีจะได้ที่นั่งมากกว่าอีก ๒ พรรคพอควร แต่ก็ยังมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เพียงพอสำหรับการลงคะแนนเสียงเลือกนายกรัฐมนตรี เนื่องจากจำนวนที่นั่งที่ได้ คือ ๗๓ ที่นั่งจาก ๑๒๓ ที่นั่ง ยังไม่ถึง ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ดังนั้น กว่าจะมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ก็ล่วงถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๒๐๐๔ เมื่อพรรคซีพีพีสามารถบรรลุข้อตกลงกับพรรคพุนซินเปกได้

ในการเลือกตั้งครั้งต่อมาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๘ พรรคซีพีพีชนะอย่างท่วมท้น คือได้ ๙๐ ที่นั่งจาก ๑๒๓ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๕๘.๑ เพิ่มขึ้นจากครั้งที่แล้วที่ได้ร้อยละ ๔๗.๓) พรรคสมรังสีได้ ๒๖ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๒๑.๙ เท่ากับครั้งที่แล้ว) พรรคสิทธิมนุษยชน [(Human Rights Party) ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๗ โดยซอน ซูแบร์ต (Son Soubert) บุตรชายของซอน ซานัน] ได้ ๓ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๖.๖๒) พรรคคนโรดมรณฤทธิ์หรือเอ็นอาร์พี [(Norodom Ranariddh Party-NRP) ซึ่งพระนโรดมรณฤทธิ์แยกตัวจากพรรคพุนซินเปกมาตั้งพรรคใหม่เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๖] ได้ ๒ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๕.๖๒) และพรรคพุนซินเปกได้ ๒ ที่นั่ง (ได้คะแนนเสียงร้อยละ ๕.๐๕ ลดลงจากครั้งที่แล้วซึ่งได้ร้อยละ ๒๐.๘) ส่วนพรรคอื่น ๆ ไม่ได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร

ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ทำให้พรรคซีพีพีได้คะแนนเสียงเกิน ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดในสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ รัฐบาลฮุน เซนยังแก้ไขรัฐธรรมนูญใน ค.ศ. ๒๐๐๖ ลดจำนวนเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรในการลงมติไว้วางใจ (vote of confidence) จาก ๒ ใน ๓ มาเป็นเสียงข้างมากเด็ดขาด (absolute majority) ซึ่งส่งผลให้มีความจำเป็นน้อยลงที่จะต้องอาศัยรัฐบาลผสมหรือการเจรจาต่อรองกับพรรคเล็ก ๆ ต่อมาในการเลือกตั้งสภาคอมมูน (commune councils) หรือสังกัด (sangkat) เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๒ พรรคซีพีพีได้ ๑,๕๙๒ ที่นั่งจากทั้งหมด ๑,๖๓๓ ที่นั่ง การครองที่นั่งอย่างเกือบเบ็ดเสร็จทั้งในสภาผู้แทนราษฎรและสภาท้องถิ่น แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า พรรคซีพีพีผูกขาดอำนาจทางการเมืองในกัมพูชาโดยแท้และมีที่ท่าว่าระบบการเมืองกำลังจะกลายเป็นระบบพรรคเดียว

อำนาจนิยมทางการเมืองในกัมพูชาส่งผลให้พรรคซีพีพีบริหารอำนาจทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และควบคุมฝ่ายตุลาการได้ด้วย การเลือกตั้งไม่อาจถือได้ว่าเป็นอิสระและโปร่งใส คณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติหรือเอ็นอีซี (National Election Committee-NEC) แทบจะเรียกได้ว่าเป็นคนของรัฐบาล เพราะสมาชิกของคณะกรรมการชุดปัจจุบันซึ่งมี ๙ คนได้รับการสรรหาตามสัดส่วนของพรรคที่ได้รับคะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งพรรคฝ่ายค้านไม่สามารถหาเสียงอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งเพราะสื่อหลักโดยเฉพาะโทรทัศน์มีบริษัทหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพรรคซีพีพีควบคุม และงบประมาณในการรณรงค์หาเสียงของพรรคต่าง ๆ ก็แตกต่างกันอย่างมาก เช่น ในการเลือกตั้งท้องถิ่นเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๒ พรรคซีพีพีใช้จ่ายเงินในการหาเสียงโดยเฉลี่ย ๙,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐต่อท้องถิ่น ขณะที่พรรคสมรังสีใช้จ่ายเงินหาเสียงโดยเฉลี่ย ๑,๕๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ พรรคสิทธิมนุษยชน ๓๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ พรรคนโรดมรณฤถ์ ๒๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ และพรรคพุนซินเปกต่ำกว่า ๒๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ

ใน ค.ศ. ๒๐๑๒ ก่อนมีการเลือกตั้งทั่วไปในปีต่อมา พรรคสมรังสีกับพรรคสิทธิมนุษยชนรวมกันเป็นพรรคสงเคราะห์ชาติกัมพูชาหรือซีเอ็นอาร์พี [(Cambodia National Rescue Party-CNRP) ซึ่งสื่อมวลชนไทยมักเรียกว่า “พรรคกู้ชาติ”] เพื่อให้

เสียงของพรรคฝ่ายค้านเป็นกลุ่มก้อนมากขึ้น นั่นคือ ไม่ให้เสียงแตกเพราะแย่งคะแนนเสียงกันเอง ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ มีพรรคการเมืองรวมทั้งสิ้น ๘ พรรคลงแข่งขัน มีการคาดหมายกันว่า พรรคซีพีพีซึ่งได้เปรียบทุกด้าน จะได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นอีกครั้ง แต่ผลการเลือกตั้งผิดความคาดหมาย กล่าวคือ แม้ว่าพรรคซีพีพียังได้ที่นั่งมากที่สุด แต่จำนวนที่นั่งก็ลดลงอย่างมาก คือ จาก ๙๐ ที่นั่งในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งก่อนมาเป็น ๖๘ ที่นั่ง ในขณะที่พรรคซีเอ็นอาร์พี ได้ที่นั่งเพิ่มเป็น ๕๕ ที่นั่ง คือเพิ่มขึ้นถึง ๒๖ ที่นั่ง ส่วนพรรคอื่น ๆ รวมทั้งพรรคพุนซินเปก และพรรคชาตินิยม (Nationalist Party) หรือพรรคคนโรตรมณฤทธิเดิม ไม่มีพรรคใดได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรจากการเลือกตั้งครั้งนี้ ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๑๔ พรรคชาตินิยมได้รวมกับพรรคซีเอ็นอาร์พี

พรรคฝ่ายค้านกล่าวหาว่า หากไม่มีการทุจริตในการเลือกตั้ง ฝ่ายค้านคงจะเป็นฝ่ายชนะการเลือกตั้งครั้งนี้ หลังการเลือกตั้งจึงมีการเดินขบวนและชุมนุมประท้วงอย่างต่อเนื่องถึง ๑ ปีเต็มซึ่งเป็นทั้งการประท้วงผลการเลือกตั้งและการเรียกร้องให้เพิ่มค่าแรงและความไม่พอใจต่ออิทธิพลของเวียดนามในกัมพูชา พรรคฝ่ายค้านไม่ยอมเข้าร่วมประชุมรัฐสภาในเดือนมกราคม ค.ศ. ๒๐๑๔ รัฐบาลใช้ความรุนแรงปราบปรามผู้ประท้วง ทำให้มีผู้เสียชีวิต ๔ คน อย่างไรก็ดี พรรคซีเอ็นอาร์พียอมเข้าร่วมประชุมสภาผู้แทนราษฎร หลังมีการพบปะและตกลงกับฝ่ายรัฐบาลในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ สารสำคัญในการตกลงครั้งนี้ คือ แบ่งการเป็นผู้นำในสภาแห่งนี้ด้วยการให้สมาชิกพรรคซีเอ็นอาร์พีเป็นรองประธานคนที่ ๑ และสมาชิกพรรคซีพีพีเป็นรองประธานคนที่ ๒ พรรคฝ่ายค้านจะเป็นประธานคณะกรรมการ ๕ ชุดจากทั้งหมด ๑๐ ชุด รวมทั้งคณะกรรมการต่อต้านการคอร์รัปชัน (Anti-corruption Commission) ที่จัดตั้งขึ้นใหม่ สม รังสีที่ไม่ร่วมในการเลือกตั้งเพราะไม่สามารถกลับจากต่างประเทศได้ทันสมัครรับเลือกตั้งตามกำหนดได้รับการยอมรับให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติ การตกลงครั้งนี้มีผลให้สมาชิกพรรคฝ่ายค้านที่ได้รับการเลือกตั้งสาบานตนเข้าทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ค.ศ. ๒๐๑๔

ผลการเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. ๒๐๑๓ แสดงให้เห็นความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่ออำนาจนิยมของรัฐบาล โดยเฉพาะต่อฮุน เซน นายกรัฐมนตรีที่อยู่ในตำแหน่งนี้มาอย่างยาวนาน นอกจากนั้น แม้เศรษฐกิจของกัมพูชาจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในทศวรรษก่อนหน้านั้น แต่รายได้ต่อหัวยังถือว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับชาติเพื่อนบ้านส่วนมาก อุตสาหกรรมสำคัญของกัมพูชา คือ อุตสาหกรรมสิ่งทอและการท่องเที่ยว ขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ในชนบท และมีฐานะยากจน แม้จะมีการเลือกตั้งทั่วไปอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๓ แต่การเมืองในกัมพูชาก็ยังไม่เป็นปรกติ จนกระทั่งสิ้นทศวรรษ ๑๙๙๐ และเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนใน ค.ศ. ๑๙๙๙ ในช่วง ค.ศ. ๒๐๐๔-๒๐๐๗ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศหรือจีดีพี (gross domestic product-GDP) ของกัมพูชามีอัตราการเติบโตสูงถึงกว่าร้อยละ ๑๐ แต่ก็ได้รับผลกระทบสำคัญในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ ค.ศ. ๒๐๐๘-๒๐๐๙ จากนั้นเศรษฐกิจก็เริ่มฟื้นตัว แต่กัมพูชายังอาศัยความช่วยเหลือจากต่างประเทศอยู่อย่างมาก

ปัญหาสำคัญในกัมพูชา คือ ความยากจน คอร์รัปชัน และการใช้อำนาจนิยมของรัฐบาล ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นในกรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดินระหว่างนายทุนกับเกษตรกรซึ่งสร้างความไม่พอใจให้ประชาชนอย่างมาก ในสื่อมวลชนจะปรากฏรายงานการปะทะกันระหว่างชุมชนกับนักลงทุนที่ได้รับสัมปทานการใช้ที่ดินจากรัฐ ปัจจุบันนักลงทุนทั้งที่เป็นชาวกัมพูชาและชาวต่างชาติครอบครองที่ดินในลักษณะนี้เป็นจำนวนมาก (ข้อมูลจากบางแหล่งระบุว่า มีประมาณ ๒๕ ล้านไร่หรือกว่าร้อยละ ๒๐ ของที่ดินทั้งหมดในประเทศ) ในขณะที่รัฐบาลให้การอุปถัมภ์แก่นักลงทุนต่าง ๆ อย่างมากนั้น รัฐบาลก็ยังไม่สามารถสนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชน ไม่ว่าในเรื่องการจัดหน้าสะอาดที่อยู่อาศัยที่พอเพียงและเหมาะสม บริการด้านสาธารณสุข ความยุติธรรมทางสังคม การศึกษา และอื่น ๆ.

(ธีระ นุชเปี่ยม)

บรรณานุกรม

Chandler, David P. *A History of Cambodia*. Second edition. Chiang Mai: Silkworm Books, 1993.

_____. *Facing the Cambodian Past: Selected essays 1971-1994*. Chiang Mai: Silkworm Books, 1996.

Edward, Penny. *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860-1945*. Chiang Mai: Silkworm Books, 2007.

Osborne, Milton. *The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and response (1859-1905)*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1969.

_____. *The Mekong: Turbulent Past, Uncertain Future*. New York: Grove Press, 2000.

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

Republic of Indonesia

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย เป็นประเทศที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทร (Maritime Southeast Asia) มีพื้นที่กว้างใหญ่ประกอบด้วยหมู่เกาะจำนวนมาก อยู่ระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก อินโดนีเซียมีประเทศเพื่อนบ้านที่รายล้อม คือ สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และออสเตรเลีย ด้านตะวันตกติดต่อกับอาณาเขตของอินเดียในทะเลอันดามันและหมู่เกาะนิโคบาร์ การที่อินโดนีเซียเป็นประเทศใหญ่ที่มีประชากรเกือบครึ่งหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบกับการมีรากฐานด้านอารยธรรมที่เก่าแก่ มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากร และปัจจุบันมีพัฒนาการทางการเมืองที่ก้าวหน้าในแนวทางประชาธิปไตย ทำให้อินโดนีเซียเป็นประเทศที่ได้รับความสนใจและมีความสำคัญมากที่สุดประเทศหนึ่งในภูมิภาคนี้

อินโดนีเซียมีเนื้อที่ ๕,๑๙๓,๒๕๐ ตารางกิโลเมตร เป็นแผ่นดิน ๒,๐๒๗,๐๘๗ ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทะเล ๓,๑๖๖,๑๖๓ ตารางกิโลเมตร เป็นประเทศหมู่เกาะที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ประกอบด้วยเกาะใหญ่น้อยจำนวน ๑๗,๕๐๘ เกาะ กระจายอยู่ตามแนวเส้นศูนย์สูตร ในจำนวนทั้งหมดนี้ มีประมาณ ๖,๐๐๐ เกาะที่ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ กลุ่มเกาะเหล่านี้แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ (๑) หมู่เกาะซุนดาใหญ่ ประกอบด้วย เกาะชวา (Java)

สุมาตรา (Sumatra) หรือซุมบาเตอร่า (Sumatera) บอร์เนียว [(Borneo) หรือ กาลิมันตัน (Kalimantan)] และซูลาเวซี (Sulawesi) (๒) หมู่เกาะซุนดาน้อย ประกอบด้วย เกาะเล็ก ๆ ที่อยู่ทางตะวันออกของเกาะชวา มีเกาะบาหลี่ (Bali) ลีอมบ็อก (Lombok) ซุมบาวา (Sumbawa) ซุมบา (Sumba) ฟลอเรส (Flores) และติมอร์บาร์ต (Timor Barat) หรือติมอร์ตะวันตก (West Timor) (๓) หมู่เกาะมาลุกู (Maluku) หรือโมลุกกะ (Moluccas) หรือหมู่เกาะเครื่องเทศ ตั้งอยู่ระหว่างซูลาเวซีกับปาปัว [Papua เดิมเรียกว่า อีเรียนจายา (Irian Jaya)] บนเกาะนิวกินี (New Guinea) (๔) อีเรียนจายา อยู่ทางทิศตะวันตกของปาปัวนิวกินี (Papua New Guinea) อินโดนีเซีย มีพรมแดนทั้งหมดยาว ๒,๘๓๐ กิโลเมตร โดยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศติมอร์-เลสเต ๒๒๘ กิโลเมตร มาเลเซีย ๑,๗๘๒ กิโลเมตร และปาปัวนิวกินี ๘๒๐ กิโลเมตร มีเกาะใหญ่ที่สุด ๕ เกาะ ที่อินโดนีเซียเป็นเจ้าของทั้งหมด ๓ เกาะ คือ เกาะชวา เกาะสุมาตรา และเกาะซูลาเวซี ส่วนอีก ๒ เกาะ คือ เกาะบอร์เนียว อินโดนีเซียเป็นเจ้าของส่วนใหญ่ ยกเว้นดินแดนที่เป็นประเทศบรูไน และรัฐซาราวะก์หรือซาราวัก (Sarawak) กับรัฐซาบะฮ์หรือซาบะฮ์ (Sabah) ของมาเลเซีย อีกเกาะหนึ่งคือ เกาะนิวกินี อินโดนีเซียเป็นเจ้าของส่วนที่เรียกว่า นิวกินีตะวันตก ส่วนทางทิศตะวันออกเป็นของปาปัวนิวกินี

ภูเขาไฟปะทุที่เกาะกรากะเตา เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๘

อินโดนีเซียตั้งอยู่ในเขตที่เรียกว่า “วงแหวนไฟ” (Ring of Fire) ซึ่งเป็นเขตรอยต่อของเปลือกโลกครอบคลุมพื้นที่หลายประเทศที่ตั้งอยู่ ๒ ฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก อินโดนีเซียจึงประกอบด้วยภูเขาไฟจำนวนมาก และปัจจุบันมีภูเขาไฟมีพลังถึง ๑๕๐ ลูก ด้วยเหตุนี้ อินโดนีเซียจึงอยู่ในเขตที่เสี่ยงต่อภัยพิบัติจากการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยา เหตุการณ์แผ่นดินไหวและภูเขาไฟระเบิดครั้งใหญ่ ๆ มักเกิดขึ้นในบริเวณนี้ เช่น การปะทุของภูเขาไฟครั้งรุนแรงที่สุดที่เกาะกรากะเตา (Krakatau) หรือกรากะตั่ว (Krakatoa) เมื่อวันที่ ๒๖-๒๘ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ แรงระเบิดทำให้เกิดคลื่นสึนามิสูงกว่า ๓๐ เมตร มีประชากรบนเกาะชวาและเกาะสุมาตราเสียชีวิตถึง ๓๖,๐๐๐ คน ถ้ำถ่าน ฝุ่น และควันพุ่งสูงถึง ๒๗ กิโลเมตร เสียงระเบิดได้ยินไกลถึงประเทศออสเตรเลีย ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น ใน ค.ศ. ๒๐๐๔ เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก ทำให้เกิดคลื่นสึนามิซึ่งได้คร่าชีวิตคนอินโดนีเซียที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราไปเกือบ ๑๓๐,๐๐๐ คน ใน ค.ศ. ๒๐๐๖ เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่เมียงยอกยาคาร์ตา (Yogyakarta) และใน ค.ศ. ๒๐๑๐ เกิดการปะทุครั้งใหญ่ของภูเขาไฟเมอราปี (Merapi) ถ้ำถ่าน ฝุ่น และควันพุ่งสูง ๒ กิโลเมตร และตกลงสู่หมู่บ้านบริเวณเชิงเขาไกลถึง ๘ กิโลเมตร มีผู้เสียชีวิต ๓๐๔ คน ต้องอพยพผู้คนออกจากเมืองยอกยาคาร์ตาถึง ๕๐,๐๐๐ คน อย่างไรก็ตาม ถ้ำภูเขาไฟเหล่านี้มีจุดมดด้วยแร่ธาตุที่จำเป็นต่อพืช ทำให้พื้นที่ในเกาะชวาและบาหลีอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก

ลักษณะภูมิอากาศเขตร้อนและภูมิอากาศแถบศูนย์สูตร ทำให้อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพเป็นอันดับ ๒ รองจากบราซิล และยังคงปกคลุมด้วยพื้นที่ป่ากว่าร้อยละ ๖๐ ของประเทศ พื้นที่กว่าครึ่งหนึ่งของอินโดนีเซียอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล ส่งผลให้อินโดนีเซียได้เปรียบในการใช้ทรัพยากรเหล่านี้พัฒนาประเทศ แต่เนื่องจากขาดการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ กอปรกับประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ที่ดินทำกิน ความยากจน ปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อม มีการเผาทำลายพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเนื่องจากประชาชนบุกรุกป่าเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร การทำลายพื้นที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าและทำให้สัตว์ป่าจำนวนมากไม่มีที่อยู่อาศัยหรือล้มตายไป บางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ไปก็มี

อินโดนีเซียไม่เพียงแต่เป็นประเทศหมู่เกาะที่ใหญ่ที่สุดในโลกเท่านั้น แต่ยังมีประชากรมากถึง ๒๕๑,๑๖๐,๑๐๐ ล้านคน (ค.ศ. ๒๐๑๔) ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์กว่า ๓๐๐ กลุ่ม กลุ่มใหญ่ที่สุดคือ ชาว (ประมาณร้อยละ ๔๒ ของจำนวนประชากรทั้งหมด) รองลงมาคือ ซุนดา มลายู และมาตุรา บริเวณที่มีประชากรอาศัยหนาแน่นที่สุดคือ เกาะชวา ซึ่งมีการแบ่งเขตวัฒนธรรมหลักเป็น ๒ กลุ่ม คือ วัฒนธรรมชวา (บริเวณชวากลางและชวาตะวันออก) กับวัฒนธรรมซุนดา (บริเวณชวาตะวันตก) ขณะที่กลุ่มเกาะอื่น ๆ ประกอบด้วยเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ที่หลากหลาย แต่ละกลุ่มต่างมีมรดกทางวัฒนธรรมและการสืบทอดลักษณะทางสังคมของตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย ชาวอินโดนีเซียเป็นกลุ่มประชากรขนาดใหญ่และเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของหมู่เกาะแห่งนี้ ทำให้ในช่วงการสร้างกระแสชาตินิยมอินโดนีเซียเพื่อต่อสู้กับระบอบอาณานิคม ชาวอินโดนีเซียได้นำวัฒนธรรมชวามาเป็นฐานรากของการสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติ ปัจจุบันวัฒนธรรมชวาจึงกลายเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมอินโดนีเซีย ประชากรประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จำนวนมาก ทำให้อินโดนีเซียมีภาษากันมากกว่า ๗๐๐ ภาษา ส่วนใหญ่อยู่ในตระกูลภาษาออสโตรนีเซียน ภาษาราชการที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันคือ ภาษาอินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia) ที่พัฒนามาจากกลุ่มภาษามลายู หลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ภาษามลายูโบราณใช้มาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย (Srivijaya) ต่อมาใช้เป็นภาษาทางการค้ากันอย่างแพร่หลายในรัฐชายฝั่งทะเลของสุมาตรา มะละกา หรือเมอลากา (Malacca; Melaka) และชวา ในสมัยอาณานิคม เนเธอร์แลนด์ได้บรรจุภาษามลายูเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียน จึงทำให้ภาษามลายูกลายเป็นภาษากลางที่ผู้คนจากต่างชาติพันธุ์และวัฒนธรรมใช้ในการสื่อสาร จนกระทั่งในวันที่ ๒๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๒๘ ที่ประชุมเยาวชนแห่งชาติอินโดนีเซียได้ร่วมกันประกาศปฏิญญาที่จะสถาปนาประเทศอินโดนีเซีย โดยยึดหลักการสำคัญที่ว่า “ชาติเดียวกัน ภาษาเดียวกัน และบ้านเกิดเมืองนอนเดียวกัน” (satu bangsa, satu bahasa, satu tanah-air—one nation, one-language, one homeland) ทำให้ภาษามลายูกลายเป็นภาษาประจำชาติ และเปลี่ยนมาเรียกว่า “ภาษาอินโดนีเซีย” นับแต่นั้นมา

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมมากที่สุดชาติหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีประชากรมากเป็นอันดับ ๔ ของโลก รองจาก จีน อินเดีย และสหรัฐอเมริกา ทำให้ชาวอินโดนีเซียนับถือศาสนาและความเชื่อหลากหลาย อีกทั้งการเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในอดีตและอยู่ใต้อิทธิพลของอาณาจักรต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ทำให้ดินแดนแห่งนี้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอกอยู่ตลอดเวลา ในรัฐธรรมนูญได้ประกาศศาสนาทางการไว้ถึง ๖ ศาสนา คือ อิสลาม คริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ คริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ฮินดู พุทธ และขงจื้อ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แม้จะมีประชากรมุสลิมมากที่สุดในโลก แต่สาธารณรัฐอินโดนีเซียไม่ได้ประกาศตนเป็น “รัฐอิสลาม” อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของอินโดนีเซียผูกพันอยู่กับอิทธิพลของศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ส่วนศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในหมู่เกาะคือ ศาสนาฮินดู แม้ในปัจจุบันจะไม่ใช่วิถีชีวิตหลักของคนในชาติ แต่ประชากรส่วนใหญ่ในเกาะบาหลียังคงรักษาความเชื่อและสืบสานพิธีกรรมต่าง ๆ ไว้อย่างงดงาม ในปัจจุบันเกาะบาหลีกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากนานาประเทศเข้ามาดื่มด่ำกับเสน่ห์วัฒนธรรมฮินดูอย่างต่อเนื่อง อิทธิพลทางศาสนาเหล่านี้ได้ส่งผลต่อการสร้างรูปแบบเฉพาะทางวัฒนธรรมผ่านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง วรรณคดี รวมถึงการแต่งกาย

ตุมเป็ง

ในส่วนวัฒนธรรมด้านอาหารของอินโดนีเซียก็แสดงลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเช่นกัน อาหารอินโดนีเซียมีความแตกต่างไปตามสังคมและวัฒนธรรมพื้นถิ่น อาหารซึ่งเป็นที่นิยม คือ ข้าวผัด (nasi goreng) สลัดผัก (gado gado) สะเต๊ะ (sate) และซุซซาโต (sato) นอกจากนี้ ยังมี

อาหารพื้นถิ่นของแต่ละเกาะซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตน อาหารจานหลักที่สำคัญในวัฒนธรรมชาวอีโกอย่าง คือ ตุมเป็ง (Tumpeng) ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็นอาหารประจำชาติใน ค.ศ. ๒๐๑๔ “ตุมเป็ง” เป็นอาหารดั้งเดิมของคนชาว ซุนดา และมาดูรา เป็นอาหารประเภทข้าวที่พูนสูงเป็นรูปกรวย (คล้ายกับภูเขา) โดยใช้กรวยจากใบไม้หรือใบตองเป็นแม่พิมพ์ มีเครื่องเคียงที่รียาล้อมประกอบด้วย เนื้อสัตว์ ผัก และอาหารทะเล ลักษณะของอาหารจานนี้บ่งบอกถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเกาะชาวที่เต็มไปด้วยภูเขาและภูเขาไฟ ทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และที่อยู่ของบรรพบุรุษและเทพเจ้า ดังนั้น ชาวอินโดนีเซียจึงทำอาหารจานนี้เพื่อเฉลิมฉลองและขอบคุณเทพเจ้าสำหรับผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ หลายเมืองในอินโดนีเซีย เช่น ยอกยาคาร์ตา ใช้ตุมเป็งในการฉลองวันชาติของอินโดนีเซียด้วย โดยเป็นการสวดเพื่อขอความปลอดภัยและสุขสงบให้แก่ประเทศ

ด้านการปกครอง อินโดนีเซียมีการปกครองระบอบ “สาธารณรัฐ” ที่มีกรเลือกตั้งตามระบอบรัฐสภาและมีประธานาธิบดีเป็นผู้นำสูงสุด เมืองหลวง คือ กรุงจาการ์ตา (Jakarta) โครงสร้างการบริหารของอินโดนีเซียแบ่งเป็น ๓๓ จังหวัด (province) และเขตปกครองพิเศษ ๕ เขต แต่ละจังหวัดมีระบบการบริหารและนิติบัญญัติของตนเอง แต่ละจังหวัดแบ่งออกเป็นเขต (regencies–kabupaten) และเมือง (cities–kota) จากเมืองแบ่งออกเป็นตำบล (subdistricts–kecamatan) และจากตำบลแบ่งเป็นหมู่บ้าน (villages–desa) ซึ่งกล่าวได้ว่า ระดับเขตและเมืองเป็นกลไกสำคัญในการบริหารท้องถิ่น ทำหน้าที่จัดสรรสาธารณูปโภคและบริการต่าง ๆ แก่ประชาชน อินโดนีเซียมีเมืองขนาดใหญ่ ๕ เมือง คือ จาการ์ตา ซูราบายา (Surabaya) บันดุง (Bandung) เซอมารัง (Semarang) และเมตัน (Medan) ที่เมืองแรกตั้งอยู่ในเกาะชวา ส่วนเมืองเมตันอยู่ในเกาะสุมาตรา การปกครองระดับหมู่บ้านมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของประชาชนมากที่สุด

เขตปกครองพิเศษ ๕ เขต ประกอบด้วย อาเจะฮ์ (Aceh) จาการ์ตา ยอกยาคาร์ตา ปาปัว และปาปัวบารัตหรือปาปัวตะวันตก เขตเหล่านี้จัดการบริหารเขตของตนเป็นอิสระจากรัฐบาลกลาง เช่น รัฐบาลอาเจะฮ์สามารถประกาศใช้กฎหมายเฉพาะเขต

ของตนโดยนำกฎหมายอิสลาม (Shari'ah) มาใช้ใน ค.ศ. ๒๐๐๓ ส่วนยอกยาคาร์กาตา ได้รับสถานะเป็นเขตปกครองพิเศษเพราะให้ความร่วมมือในสงครามปฏิวัติอินโดนีเซีย (ค.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๔๙) และยังเป็นดินแดนที่มีสุลต่านปกครองมายาวนานตั้งแต่ก่อนสมัยอาณานิคม ในเขตนี้จึงมีสุลต่านปกครองและมีตำแหน่งข้าหลวงที่มาจากการเลือกตั้ง แต่เนื่องจากสุลต่านองค์ปัจจุบันทรงได้รับเลือกตั้งเป็นข้าหลวง จึงดำรงตำแหน่งทั้ง ๒ ตำแหน่งพร้อมกัน ปาปัวตะวันตกได้รับสถานะพิเศษนี้ใน ค.ศ. ๒๐๐๑ เพราะเคยมีประวัติการเคลื่อนไหวที่ต้องการแยกดินแดน รัฐบาลกลางจึงให้สถานะพิเศษเพื่อจูงใจให้ชาวปาปัวยอมอยู่ภายใต้การปกครองของอินโดนีเซียต่อไป และจาการ์ตาในฐานะที่เป็นเมืองหลวงของประเทศ

ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ พบหลักฐานว่าพวกโฮโมเอเร็กตัส (Homo Erectus) หรือที่เรียกกันว่า มนุษย์ชวา (Java man) อาศัยอยู่บนเกาะชวาในบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซียมาตั้งแต่ก่อน ๕๐๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว หลังจากนั้นก็มีมนุษย์กลุ่มออสโตรนีเซีย (Austronesian) และเมลานีเซีย (Melanesian) เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ประชากรเหล่านี้รู้จักการทำนาค้า (wet rice cultivation) และกล่าวได้ว่าเกษตรกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชน ผนวกกับทำเลที่ตั้งใกล้ชายฝั่งทะเลทำให้รัฐและอาณาจักรต่าง ๆ ในแถบนี้เป็นตัวกลางซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างรัฐภายในกับต่างชาติที่มาติดต่อ การค้าจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการก่อตัวของรัฐและอาณาจักรในแถบนี้ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของอินโดนีเซียทำให้มีพ่อค้าต่างชาติเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายอยู่เป็นประจำ อินโดนีเซียจึงรับอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาผสมผสาน เริ่มตั้งแต่อิทธิพลของอินเดียซึ่งก่อให้เกิดอาณาจักรฮินดูและพุทธขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษแรก ๆ

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๗ เป็นต้นมา ได้เกิดรัฐที่เป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่สำคัญขึ้นหลายแห่ง อาณาจักรใหญ่ในบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซีย คือ อาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีอิทธิพลในด้านการค้าทางทะเลระหว่างอินเดียบกับจีน ศรีวิชัยมีเมืองสำคัญหลายเมืองซึ่งอยู่ตั้งแต่ตอนใต้ของประเทศไทยจนถึงเกาะสุมาตรา เช่น บริเวณจังหวัด

สุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราชในประเทศไทย เมืองปาเล็มบัง (Palembang) หรือ ปาเล็มบังในเกาะสุมาตราซึ่งมีบทบาทในการคุมช่องแคบมะละกา เมืองบันตัม (Bantam) ในเกาะชวาที่คุมช่องแคบซุนดาและเมืองท่าต่าง ๆ ทางตอนเหนือของเกาะชวา เมือง เกดะห์ (Kedah) หรือไทรบุรีทางตอนเหนือของช่องแคบมะละกา เป็นท่าเรือสำหรับ จอดแวะพักเพื่อรอลมมรสุมเปลี่ยนทิศไปอินเดีย และเป็นที่ยกถ่ายสินค้าจากอินเดีย

นอกจากนี้ หลักฐานของจีนยังกล่าวถึงเมืองกันโด้ลีใน ค.ศ. ๔๕๑ ว่าเป็นเมือง ท่าสำคัญที่ส่งบรรณาการให้จีน สันนิษฐานว่าอาจเป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย ภิษุชาวจีนชื่ออี้จิง (Yijing) ผู้เดินทางมาศรีวิชัยในคริสต์ศตวรรษที่ ๗ (ค.ศ. ๖๗๑) บันทึก ไว้ว่า ศรีวิชัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์กว่า ๑,๐๐๐ รูป เป็น ศูนย์กลางการเรียนการสอนภาษาสันสกฤต ภิษุอี้จิงได้เรียนภาษาสันสกฤตที่ศรีวิชัย เป็นเวลา ๖ เดือนเพื่อเตรียมตัวเดินทางไปศึกษาพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา (Nalanda) ในอินเดีย และพบหลักฐานรูปหล่อสัมฤทธิ์พระโพธิสัตว์ในบริเวณนี้ซึ่งยืนยัน ถึงอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายมหายานในศรีวิชัยซึ่งมีความสำคัญในฐานะศูนย์กลาง การค้าและศูนย์กลางพุทธศาสนานิกายมหายาน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศรีวิชัยรุ่งเรืองและมีอำนาจบริเวณคาบสมุทรมะละกาและหมู่เกาะ คือ มีกองทัพเรือที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันเส้นทางการค้าและคุ้มครองเรือสินค้าจากโจรสลัด จึงสามารถคุมเส้นทางการค้าในช่องแคบมะละกา และช่องแคบซุนดา ตลอดจนเส้นทางเดินเรือสินค้าระหว่างจีนกับอินเดียไว้ได้ นอกจากนี้ ศรีวิชัยยังได้รับการสนับสนุนจากจีนอย่างดีจึงสามารถผูกขาดการค้าในบริเวณนี้ได้ ศรีวิชัยเสื่อมลงและสูญเสียบทบาทการเป็นพ่อค้าคนกลางประมาณคริสต์ศตวรรษ ที่ ๑๓-๑๔ เมื่อจีนหันมาค้าขายโดยตรงกับบริเวณหมู่เกาะ ชวาภาคกลางและภาค ตะวันออกรุ่งเรืองขึ้นมาแทนที่ศรีวิชัย ทำให้เมืองปาเล็มบังที่เคยเป็นแหล่งรวมพ่อค้า นานาชาติและสินค้าหลากหลายชนิด ทรุดสภาพเป็นที่ช่องสุ่มของโจรสลัดไปในที่สุด

อาณาจักรหนึ่งที่เป็นคู่แข่งสำคัญของศรีวิชัยคือ อาณาจักรมาตารัม (Mataram) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ชวาภาคกลาง มาตารัมนับถือศาสนาฮินดูและสักการะศิวลึงค์ทั่วทั้ง ดินแดน เทวสถานที่น่าทึ่งที่ปรากฏบริเวณที่ราบสูงเตียง (Dieng) ในชวาเป็นของลัทธิไศวินิกาย

โบโรบูดูร์ หรือบุโรพุทโธ

สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๗-๑๒ นอกจากนี้ ยังมีเทวสถาน
 ปรัมบานัน (Prambanan) ในชวากลางซึ่งสร้างตามคติในศาสนาฮินดูเช่นเดียวกัน
 ส่วนทางตะวันตกของมาดาร์มีอาณาจักรที่ปกครองโดยราชวงศ์ไศเลนทร์ (Sailendra)
 เชื่อกันว่ากษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ฟูนัน (Funan) ที่ลี้ภัยมา
 จากบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง เมื่อพวกเจนละ (Chenla) เข้าทำลาย
 อาณาจักรฟูนันใน ค.ศ. ๖๒๗ คำว่า ไศเลนทร์ หมายถึง กษัตริย์แห่งภูเขา จึงใช้ความ
 หมายถึงและสัญลักษณ์เช่นเดียวกับฟูนัน ราชวงศ์ไศเลนทร์เข้ามามีอิทธิพลเหนือมาดาร์มี
 ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๘ ราชวงศ์นี้นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานและได้สร้าง
 พุทธสถานขนาดใหญ่หลายแห่งที่สำคัญคือ โบโรบูดูร์ (Borobudur) หรือบุโรพุทโธ
 ในยอกยการ์ตา ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าวิษณุ (ค.ศ. ๗๗๘) และเสร็จในสมัยพระเจ้า
 ซามาราตุงกา (Samaratunga) ใน ค.ศ. ๘๒๔

กษัตริย์แห่งราชวงศ์ไศเลนทร์พยายามขยายดินแดนไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 เช่น ใน ค.ศ. ๗๖๗ ยกทัพเรือไปโจมตีชายฝั่งตั้งเคียงของเวียดนาม ต่อมา ค.ศ. ๗๗๔
 และ ๗๘๗ ได้ยกทัพเรือไปโจมตีชายฝั่งอาณาจักรจัมปาถึง ๒ ครั้งและยังสามารถยึด

อาณาจักรเจนละได้ ราชวงศ์ไศเลนทร์หมดอำนาจในชวาภาคกลางประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๙ แต่เชื้อสายของราชวงศ์ไปมีอำนาจในศรีวิชัยแทน ฝ่ายราชวงศ์ของมาตารัมกลับมามีอำนาจขึ้นใหม่ในชวาภาคกลาง ในที่สุดก็ย้ายอาณาจักรไปชวาภาคตะวันออกเฉียงใต้ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ ทั้งชวาภาคกลางให้กร้าง

ใน ค.ศ. ๑๐๐๖ ราชวงศ์ไศเลนทร์ที่ปกครองศรีวิชัยพยายามกำจัดอำนาจของอาณาจักรในชวาตะวันออก ซึ่งเคยมาโจมตีศรีวิชัยก่อนหน้านั้น ต่อมา ชวาตะวันออกฟื้นตัวจนมีความเข้มแข็งขึ้นมาได้ในสมัยของกษัตริย์อัยร์ลังคะ (Airlangga ค.ศ. ๑๐๑๙–๑๐๔๕) แต่เมื่อสิ้นสมัยของพระองค์ ชวาตะวันออกก็แบ่งแยกออกเป็น ๒ อาณาจักรอยู่ระยะหนึ่ง คือ ด้านตะวันออกของแม่น้ำบรันตัส (Brantas) กลายเป็นอาณาจักรจังกาละ (Janggala) และด้านตะวันตกเป็นอาณาจักรเกติรี (Kediri) ต่อมา อีกประมาณ ๑๓๐ ปี ทั้ง ๒ อาณาจักรได้รวมกันอีกครั้งด้วยการแต่งงานและใช้ชื่อว่า อาณาจักรเกติรี (ค.ศ. ๑๐๔๕–๑๒๒๑) แต่อาณาจักรแห่งนี้หมดอำนาจลงใน ค.ศ. ๑๒๒๒ และมีรัฐใหญ่ขึ้นมา มีอำนาจแทนที่คือ อาณาจักรสิงหสำหรับ (Singhasari; Singosari ค.ศ. ๑๒๒๒–๑๒๙๒) ในพงศาวดารชวาฉบับที่เรียกว่า ปารารัตน (Pararaton หรือ หนังสือเรื่องกษัตริย์) กล่าวว่า เก็น อังร็อก (Ken Angrok) เป็นผู้ตั้งรัฐใหม่นี้ขึ้นมา กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของสิงหสำหรับคือกษัตริย์องค์สุดท้าย มีพระนามว่า พระเจ้าเกอร์ตานาการา (Kertanagara) หรือพระเจ้าเกียรตินคร (ค.ศ. ๑๒๖๘–๑๒๙๒) ขยายอำนาจของอาณาจักรสิงหสำหรับไปทั่วเกาะชวา รวมไปถึงหมู่เกาะโมลุกกะ ดินแดนตะวันตกเฉียงใต้ของบอร์เนียว และยังสามารถฟื้นฟู

ปารารัตน พงศาวดารชวา

ความยิ่งใหญ่ของเกาะชวาแข่งกับเกาะสุมาตรา เพื่อควบคุมช่องแคบซุนดาเหมือนในอดีตอีกครั้ง

อาณาจักรสิงห์สำหรับเสื่อมลงในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ขณะนั้นราชวงศ์หยวน (Yuan) หรือมองโกลมีอำนาจขึ้นในจีน จักรพรรดิคุบไลข่านหรือกุบไลข่าน (Kublai Khan; Khubilai Khan ค.ศ. ๑๒๖๐-๑๒๙๔) ทรงส่งทูตมาเรียกบรรณาการจากรัฐในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งอาณาจักรสิงห์สำหรับ แต่พระเจ้าเกอร์ตานาการาปฏิเสธ และสังหารทูต กุบไลข่านจึงส่งกองทัพเรือไปโจมตี แต่ก่อนที่กองทัพมองโกลจะมาถึง ขุนนางคนหนึ่งในราชสำนักยึดอำนาจและปลงพระชนม์พระเจ้าเกอร์ตานาการา ในระหว่างนั้นเจ้าชายวิชัย (Vijaya) ซึ่งมีเชื้อสายปฐมกษัตริย์ เก็นอังก์ร็อก และเป็นบุตรเขยของพระเจ้าเกอร์ตานาการาลี้ภัยไปอยู่ที่เกาะมาดูรา (Madura) ซึ่งตั้งที่มั่นในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เมื่อกองทัพมองโกลมาถึงก็ต้องพบกับเหตุการณ์จลาจลภายในอาณาจักรสิงห์สำหรับ จึงเปลี่ยนแผนและเข้าช่วยเหลือเจ้าชายวิชัยให้กอบกู้บ้านเมืองคืน จากนั้นไม่นานเจ้าชายวิชัยปราบกบฏเป็นผลสำเร็จ และสถาปนาอาณาจักรขึ้นมาใหม่ โดยตั้งเมืองหลวงขึ้นที่หมู่บ้านที่ทรงเคยใช้เป็นที่มั่นกอบกู้บัลลังก์และเปลี่ยนชื่อเป็น อาณาจักรมัชปาหิต (Majapahit) ตามชื่อหมู่บ้านนั้น

ตลอดปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ อาณาจักรมัชปาหิตฟื้นฟูความสงบของบ้านเมืองจนสามารถเข้าครอบครองเกาะชวาได้ทั้งหมด มัชปาหิตจึงเป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ เป็นต้นมา ด้วยความสามารถของคชมาตา (Gaja Mada) ซึ่งเป็นมุขมนตรีที่เก่งกาจและดำรงตำแหน่งยาวนานที่สุด คชมาตาบริหารกิจการภายในมัชปาหิตเรื่อยมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๓๓๐ จนถึงสมัยของพระเจ้าฮายัม วูรุก (Hayam Wuruk

รูปปั้นคชมาตา

ค.ศ. ๑๓๕๐–๑๓๘๙) ทำให้มัชปาหิตสามารถครอบครองดินแดนด้านตะวันออกของ
เกาะสุมาตรา ชายฝั่งตอนใต้และทิศตะวันตกของเกาะบอร์เนียว หมู่เกาะโมลุกกะ บริเวณ
ภาคใต้ของเกาะซูลาเวซี หมู่เกาะบันดา และดินแดนทั้งหมดในคาบสมุทรมลายู มัชปาหิต
สามารถควบคุมเส้นทางผ่านช่องแคบซุนดาและมะละกาไว้ได้ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔
แต่เพียงผู้เดียว มัชปาหิตจึงเป็นดินแดนที่ร่ำรวยและมีอำนาจมากที่สุดใหมู่เกาะ
อินโดนีเซียขณะนั้น แม้แต่อาณาจักรที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น อูธูยา กัมพูชา จัมปา
เวียดนาม จีน ต่างก็พยายามสร้างสายสัมพันธ์อันดีกับอาณาจักรนี้ เมืองท่าต่าง ๆ
ทางตอนเหนือของเกาะชวาเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศ

ปัจจัยที่ทำให้มัชปาหิตเสื่อมอำนาจลง ได้แก่ การเผยแผ่ศาสนาอิสลามเข้ามา
ในเขตหมู่เกาะอินโดนีเซียตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ทำให้เจ้าผู้ครองเมืองท่าหลาย
แห่งทั้งในชวาและสุมาตราหันไปนับถือศาสนาอิสลามและใช้พลังศาสนาแยกตัวจาก
มัชปาหิต ศูนย์กลางการค้าและศาสนาอิสลามแห่งใหม่เกิดขึ้นที่เมืองมะละกาในคาบสมุทรม
ลายูจนกลายเป็นคู่แข่งที่สำคัญของมัชปาหิต นอกจากนี้ อาณาจักรอูธูยา
ยังแผ่อิทธิพลมายังคาบสมุทรมลายูด้วย การสิ้นสุดอำนาจของมัชปาหิตนับเป็นจุดเริ่ม
ต้นประวัติศาสตร์การขยายตัวของศาสนาอิสลามซึ่งส่งผลให้ดินแดนแถบหมู่เกาะ
อินโดนีเซียและคาบสมุทรมลายูกลายเป็นชุมชนมุสลิมขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง

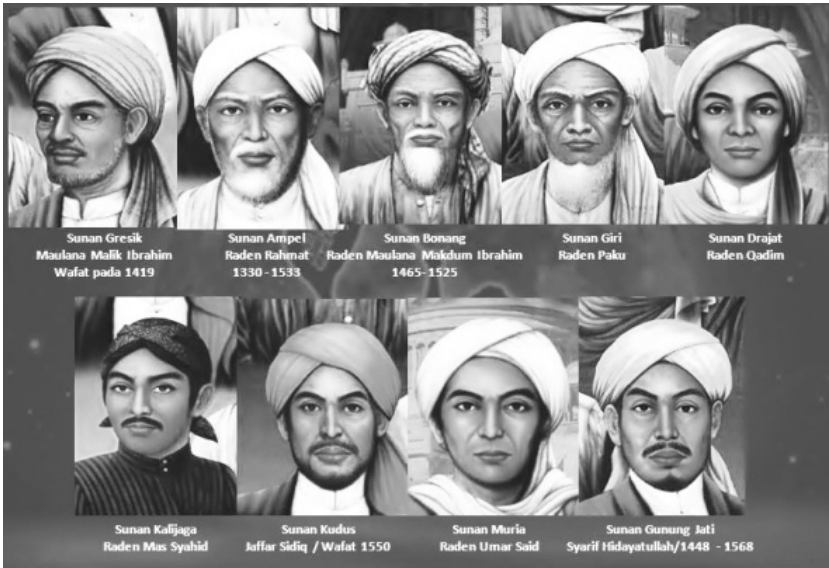
เมื่อแรกนั้น ศาสนาอิสลามคงจะเข้ามากับพ่อค้ามุสลิมที่ควบคุมการค้าส่วนใหญ่
ในมหาสมุทรอินเดีย จากนั้นการเผยแผ่ศาสนาโดยกลุ่มที่เรียกว่า ซูฟี (Sufi) ซึ่งปรากฏใน
คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ก็ส่งผลอย่างมากต่อการขยายตัวของอิสลามทั้งในอินเดียและเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ พ่อค้าที่เป็นมุสลิมคงจะเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่นานหลัง
การก่อตั้งศาสนาอิสลามใน ค.ศ. ๖๒๒ ศูนย์กลางสำคัญของอิสลามในภูมิภาคนี้ก็คือจีน
ตอนใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทร ปรากฏหลักฐาน เช่น ป้ายหินจารึก
ชื่อบนหลุมฝังศพ หลักฐานทั้งทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอื่น ๆ เกี่ยวกับการปรากฏ
ของอิสลามในยุคแรก ตั้งแต่จัมปาในเวียดนามภาคกลางปัจจุบันไปจนถึงชวาบายาในชวา
ตะวันออกเฉียง ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ศาสนาอิสลามเข้ามาถึงภูมิภาคนี้ตั้งแต่ประมาณช่วง

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ แล้ว บันทึกลงของจีนในช่วงนั้นเกี่ยวกับอาณาจักรจัมปา ซึ่งรับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู ก็ระบุชื่อของบุคคลที่เป็นมุสลิมหลายคน เช่น “Pu Lo E” (Abu Ah) และ “Hu Xuan” (Hussain) บุคคลเหล่านี้คงจะเป็นข้าราชการสำนัก หรือมีฉะนันนั้นก็คงเป็นพ่อค้า

อย่างไรก็ดี เมื่อถึงช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ก็ปรากฏอาณาจักรมุสลิมแรก ๆ ขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทร และในศตวรรษต่อมา ก็ปรากฏงานเขียนที่มีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เรียกว่า “บาบัด” (babad) และ “ฮิกายัต” (hikayat) งานเขียนเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่ามีวัฒนธรรมอิสลามปรากฏอยู่ตามเมืองชายฝั่งสุมาตรา เช่น เปอดีร์ (Pedir) เปอร์ละก์ (Perlak) อาเจะฮ์ (Aceh) ซามูตราหรือสมุทร (Samudra) และปาไซ [Pasai บางครั้งก็เรียกรวมกันว่า ซามูตราปาไซ หรือสมุทรปาไซ (Samudra Pasai)] ซึ่งอยู่เหนือสุดของเกาะสุมาตรา

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ปาไซซึ่งตั้งอยู่ทางชายฝั่งตอนเหนือของอาเจะฮ์ นับเป็นอาณาจักรมุสลิมแห่งแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทร ใน ค.ศ. ๑๒๘๒ เจ้าผู้ครองปาไซส่งทูตมุสลิม ๒ คน ชื่อ ฮุสเซน (Husein) และสุลัยมาน (Sulaiman) ไปยังจีน และอีก ๑๐ ปีต่อมา คือ ใน ค.ศ. ๑๒๙๒ มาร์โก โปโล (Marco Polo) ก็บันทึกไว้ว่า ประชาชนของเปอร์ละก์ (หรือ “Ferlec” ในบันทึกของเขา) เป็นมุสลิม มีการค้นพบศิลาจารึกของสุลต่านอัลมาลิก ซอเลฮ์ (Al-Malik Saleh) กษัตริย์องค์แรกของปาไซ ซึ่งสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. ๑๒๙๗ ในสุสานกษัตริย์ของอาณาจักรนี้ เรื่องราวตามจารึกที่ค้นพบได้รับการยืนยันจากเรื่องราวเกี่ยวกับสุลต่านองค์นี้ในวรรณกรรมเชิงประวัติ เช่น *Hikayat Raja-Raja Pasai*, *Sejarah Melayu* ตลอดจนบันทึกของนักเดินเรือและนักเดินทาง เช่น อิบน์ บัตตุตา (Ibn Battuta) โตเม ปีเรส (Tome Pires) และเจิ้ง เหวอ (Zheng He) เมื่อถึงช่วงนั้นปาไซเป็นที่รู้จักของมุสลิมในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมกกะ (Mecca) และอียิปต์ มีบันทึกหลักฐานว่า มีปราชญ์ทางศาสนาหรือ “อุละมา” (ulama) ของเมกกะบางคนขอความเห็นทางศาสนา (fatwa) มายังอุละมาของปาไซ

ภาพเขียนวาลิซางาที่มีเผยแพร่ทั่วไป

ส่วนในชวา ปรากฏหลักฐานว่า เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ ก็มีมุสลิมอยู่ในบรรดาชนชั้นนำในราชธานีของอาณาจักรมัชปาหิต เนื่องจากมีหลุมฝังศพของมุสลิมอยู่ใกล้กับศูนย์อำนาจของอาณาจักรมัชปาหิตซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากไม่น้อยอยู่ในบรรดาข้าราชการสำนักและชนชั้นสูงในราชวงศ์กษัตริย์ของอาณาจักรนี้ นอกจากนี้ เมืองท่าทางตอนเหนือของชวาก็ได้กลายเป็นรัฐสุลต่าน (sultanate) ซึ่งแข่งขันกับมัชปาหิตในด้านการค้า ชนชั้นนำในเมืองท่าเหล่านี้เป็นคนกลุ่มใหม่ โดยเฉพาะที่เป็นพ่อค้าซึ่งมีจำนวนมากไม่น้อยเป็นคนต่างชาติ

หลักฐานเอกสารที่มีการค้นพบเมื่อไม่นานมานี้ที่เมืองเซอมารัง (Semarang เมืองหลวงของจังหวัดชวากลาง) และเจอริบน (Cheribon; Cirebon เมืองท่าชายฝั่งตอนเหนือของอินโดนีเซีย) ซึ่งเป็นบันทึกเรื่องราวในภาษามลายู อ้างว่าการขยายตัวของศาสนาอิสลามในชวาสืบเนื่องมาจากมุสลิมชาวจีน เช่น เมื่อเจิ้ง เหวอ (Zheng He) นำกองทัพเรือเดินทางมาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน ค.ศ. ๑๔๐๓ ผู้ช่วยของเขาคนหนึ่งซึ่งเป็นมุสลิม

ไม่ได้กลับไปพร้อมกับเขาด้วย แต่พำนักอยู่ในชวาต่อมา การเข้ามาตั้งรกรากของบุคคลผู้นี้อาจมีส่วนในการแผ่ขยายศาสนาอิสลามในชวา แต่จริง ๆ แล้วศาสนานี้เข้ามาปรากฏและแผ่ขยายในดินแดนนี้มาก่อนหน้านั้นแล้ว ตามจารึกของชวานั้น เชื่อกันว่าการขยายตัวของอิสลามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เป็นผลมาจากความพยายามของคณะผู้เผยแผ่ศาสนา ๙ คนที่เรียกว่า วาลีซางา (Wali Sanga) คนเหล่านี้มีทั้งที่เป็นชาวอาหรับ จีน อินเดีย และชวา คนแรกในบรรดา ๙ คนนี้ยืนยันได้ว่าเป็นบุคคลที่มีตัวตนจริง ๆ ชื่อว่า มาลิก อิบรอฮีม (Malik Ibrahim) หลุมฝังศพของเขาที่เกรอซิก (Gresik) ใกล้ ๆ กับซูราบายาระบุว่าเขาสิ้นชีวิตใน ค.ศ. ๑๔๑๙ จารึกที่หลุมฝังศพระบุว่า ผู้ตายเป็นพ่อค้ามาจากรัฐคุชราต (Gujarat ในอินเดียตะวันตกปัจจุบัน) แต่เป็นชาวเปอร์เซียโดยกำเนิด แต่จารึกมิได้กล่าวถึงการเผยแผ่ศาสนาของเขา หลุมฝังศพของวาลีซางาทั้ง ๙ คนได้กลายมาเป็นที่เยี่ยมเยือนของผู้ที่มีศรัทธา

เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ก็ปรากฏอาณาจักรมุสลิมขึ้นแล้วในเขตชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมลายู ได้แก่ เปรูเกตะห์ ปะหัง กลันตัน และตรังگانู ไปจนถึงปัตตานี เมื่อถึงปลายคริสต์ศตวรรษนี้ปรากฏการใช้กฎหมายอิสลามในอาณาจักรต่าง ๆ แล้ว อย่างไรก็ตาม ศูนย์กลางสำคัญของอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทรในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ก็คือมะละกา ซึ่งก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๔๐๐ ตั้งอยู่ริมฝั่งช่องแคบมะละกาทอนใต้

จารึกที่เกรอซิก

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทำให้ทราบเรื่องราวของกษัตริย์มะละกาองค์หนึ่ง คือ ปรมศวร (Parameswara) กษัตริย์องค์นี้ทรงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามใน ค.ศ. ๑๔๑๔ และใช้พระนามมุสลิมว่า เมอกัต อีสกันดาร์ ชาห์ (Megat Iskandar Shah) พระองค์อภิเษกกับเจ้าหญิงปาไซ และทรงมีส่วนสำคัญ ในการทำให้ประชาชนในอาณาจักรของพระองค์เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามด้วย

ต่อมา ในสมัยของกษัตริย์มุซัฟฟาร์ ชาฮ์ (Muzaffar Shah) ซึ่งครองราชย์ในช่วง ค.ศ. ๑๔๔๖-๑๔๕๙ ทรงประกาศให้อิสลามเป็นศาสนาทางการของรัฐ ทั้งภูมิปัญญาทางศาสนาและความเป็นผู้นำของกษัตริย์ที่ครองราชย์สืบต่อมา รวมทั้งการขยายตัวด้านการค้าและอำนาจทางการเมือง มีส่วนทำให้ศาสนาอิสลามขยายออกไปไม่เพียงแต่ในดินแดนคาบสมุทรมลายูเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงดินแดนอื่น ๆ ในเขตลุ่มแม่น้ำและชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะที่มีการติดต่อทางการค้าอย่างใกล้ชิดกับมะละกา เช่น ปาเล็มบัง ในสุมาตรา ปัตตานีในประเทศไทย บอร์เนียวเหนือ บรูไน และมินดาเนาทางใต้ของฟิลิปปินส์

ชนชาติตะวันตกเริ่มเดินทางเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ มีเป้าหมายที่สำคัญทั้งด้านศาสนา การค้า การแสวงหาเครื่องเทศ และเกียรติภูมิของอาณาจักร เนื่องจากพ่อค้ามุสลิมคุมการค้าตั้งแต่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนถึงโลกตะวันออกซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่มะละกา โปรตุเกสจึงแสวงหาเส้นทางเดินเรือเข้ามายังโลกตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยึดมะละกาได้สำเร็จใน ค.ศ. ๑๕๑๑ เมื่อโปรตุเกสพบว่าแหล่งเครื่องเทศสำคัญอยู่ที่หมู่เกาะโมลุกกะและหมู่เกาะบันดา จึงพยายามเข้ามาผูกขาดการค้าเครื่องเทศในบริเวณนี้ โปรตุเกสตั้งสถานีการค้าขึ้นหลายแห่ง เช่น ที่กัวหรือโกอา (Goa; Goa) มะละกา มาเก๊า (Macau) ในเวลาไล่เลี่ยกัน สเปนก็ขยายอำนาจผ่านทวีปอเมริกาใต้เข้ามาในเอเชีย มาตั้งที่มั่นอยู่ในฟิลิปปินส์ และพยายามเข้ามาค้าขายที่หมู่เกาะเครื่องเทศ จึงขัดแย้งกับโปรตุเกส ต่อมาสเปนผนวกโปรตุเกสได้ และสั่งปิดเมืองท่าลิสบอนไม่ให้พ่อค้ายุโรปภาคเหนือมารับสินค้าตะวันออก ส่งผลให้ฮอลันดาต้องมาหาซื้อสินค้าที่ตะวันออกเอง เนื่องจากฮอลันดาไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องศาสนา ในระยะแรกชาวพื้นเมืองจึงยินดีค้าขายด้วย ฮอลันดาจึงประสบความสำเร็จ และเริ่มเข้ายึดครองอินโดนีเซียทีละส่วน

เมื่อโปรตุเกสยึดครองมะละกาใน ค.ศ. ๑๕๑๑ และต่อมาฮอลันดาก็เข้ามาครอบครองใน ค.ศ. ๑๖๔๒ รัฐต่าง ๆ ในชวาไม่อยู่ในฐานะที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำมุสลิมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทรแทนมะละกาได้ แม้ว่าชวาส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้

อิทธิพลของอิสลามแล้วก็ตาม รัฐที่ขึ้นมามีบทบาทหนักกลายเป็นอาเจะฮ์ มีหลักฐานภาษามลายูบันทึกไว้ว่า รัฐนี้ไม่เพียงแต่ควบคุมรัฐมลายูไว้ได้หลายแห่งเท่านั้น แต่ยังเป็นเมืองท่าที่มีการเติบโตขยายตัวด้านการค้าอย่างมากด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยสุลต่านอิบรอฮีม (Ibrahim) หรืออาลี โมกายัต ชาฮ์ (Ali Moghayat Shah ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. ๑๕๐๗-๑๕๒๘) และสุลต่านอิสกันดาร์ มาฮ์โกตา อาลัม (Iskandar Mahkota Alam ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. ๑๖๐๗-๑๖๓๖)

อาเจะฮ์ตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ คือ จุดที่เชื่อมต่อระหว่างดินแดนหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทรกับอินเดีย เมื่อประกอบกับการได้ควบคุมการค้าเครื่องเทศที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วในขณะนั้น มีส่วนสำคัญที่ทำให้รัฐนี้กลายเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคอิสลามไปพร้อมกันด้วย อิทธิพลของอาเจะฮ์ขยายต่อมาถึงด้านตะวันออกของอินโดนีเซีย เช่น ซูลาเวซี ลีอมบอก กาลิมันตัน มากัสซาร์ (Makassar)

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เป็นช่วงที่ศาสนาอิสลามขยายตัวกว้างขวางที่สุด อิสลามได้ขยายเข้าไปถึงหมู่บ้านที่อยู่ลึกเข้าไปในดินแดนของเกาะสำคัญ ๆ ของประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน ในสุมาตราการขยายตัวมีลักษณะเป็นการเคลื่อนจากทางเหนือจากอาเจะฮ์ลงมาในดินแดนส่วนอื่น ๆ ของเกาะ รวมทั้งมินังกาเบา (Minangkabau) ที่อยู่ทางด้านตะวันตก ไปจนถึงประชากรที่เป็นชาวเขา อาเจะฮ์ได้กลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของอิสลามแทนมะละกาที่ตกอยู่ในอำนาจของโปรตุเกสตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๑๑ และยังเป็นศูนย์กลางศาสนาอิสลามที่เข้มแข็งที่สุดแห่งหนึ่งจนทุกวันนี้

รัฐสุลต่านที่ขึ้นมาเป็นผู้นำอิสลามในภูมิภาคนี้สืบต่อจากอาเจะฮ์ก็คือยะโฮร์ แต่การที่ยะโฮร์ขึ้นมามีบทบาทหนักทำให้เป็นช่องทางที่มหาอำนาจยุโรปโดยเฉพาะฮอลันดาขยายอำนาจของตนในเวลาต่อมา กล่าวคือ ฮอลันดาได้ร่วมมือกับยะโฮร์ที่มีความขัดแย้งกับอาเจะฮ์ ทำให้ยะโฮร์เป็นฝ่ายได้เปรียบ เมื่อยะโฮร์มีบทบาทนำแทนอาเจะฮ์ ทำให้มีการฟื้นฟูศาสนาอิสลามในภูมิภาคนี้ ซึ่งดำเนินอยู่จนถึงประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ทั้งความเป็นผู้นำอิสลามและอำนาจทางเศรษฐกิจของยะโฮร์มีบันทึกไว้ในเวลา

ต่อมา โดยเฉพาะงานด้านศาสนาและวรรณกรรมในภาษาบูกิส (Bugis เป็นหนึ่งในภาษาและชาติพันธุ์สำคัญในซูลาเวซีใต้) ของช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ คือ *Tuhfat-ul-Nafis (The Precious Gift)* และ *Salasilah Raja-raja Melayu dan Bugis (The Genealogy of Malay and Bugis Kings)*

ฮอลันดาเข้ามาตั้งสถานีการค้าแห่งแรกที่เมืองบันเติน (Banten) ด้านตะวันตกของเกาะชวาใน ค.ศ. ๑๖๐๓ และต่อมาใน ค.ศ. ๑๖๑๑ ก็ตั้งสถานีการค้าที่จาการ์ตา บนเกาะชวา [หลังจากนั้น ได้เปลี่ยนชื่อเป็น ปัตตาเวีย (Batavia) และจาการ์ตา ตามลำดับ] ฮอลันดาพัฒนาเมืองนี้จนกลายเป็นศูนย์กลางการบริหารปกครองของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาหรือวีไอซี (Dutch East India Company; Vereenigde Oostindische Compagnie–VOC) ฮอลันดาไม่เพียงแต่ค้าในบริเวณหมู่เกาะเครื่องเทศเท่านั้น แต่ยังค้ากับโลกภายนอกด้วย เนื่องจากเมืองปัตตาเวียตั้งอยู่ในศูนย์กลางเครือข่ายการค้าทางทะเลระหว่างยุโรปและเอเชียในช่วงเวลานั้น เรือสินค้าจากยุโรปที่ต้องการเดินทางเข้ามาค้าขายในทะเลตะวันออกจำเป็นต้องผ่านเมืองปัตตาเวีย เพื่อเข้าไปสู่จีนและญี่ปุ่น ในบริเวณย่านน้ำแห่งนี้ไม่ได้มีเพียงพ่อค้ายุโรปเข้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเท่านั้น แต่ยังมีบรรดาพ่อค้าจีน อินเดีย และพ่อค้าพื้นเมืองจากตังเกี๋ยและหมู่เกาะต่าง ๆ ที่นำสินค้าของตนเข้ามาค้าขายด้วย

ผู้ก่อตั้งเมืองปัตตาเวียคือ ยัน ปีเตอร์สโซนคูน (Jan Pieterszoon Coen) ข้าหลวงใหญ่ เขานำผังเมืองและรูปแบบสถาปัตยกรรมของเมืองอัมสเตอร์ดัมในฮอลันดามาเป็นต้นแบบ และนำระบบคลองและชลประทานมาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเมือง จนได้รับยกย่องว่าเป็น “ราชินีแห่งตะวันออกและฮอลันดาในเขตศูนย์สูตร” (Queen of the East–Holland in the Tropics) แห่งคริสต์ศตวรรษ

ยัน ปีเตอร์สโซน คูน

ที่ ๑๗ ตัวเมืองเดิมตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำซีลิวง (Ciliwong) ภายในตัวเมืองมีการสร้างถนนขนานกับคลอง และปลูกต้นไม้เรียงรายริมถนน พร้อมกับสร้างตึกแบบตะวันตกสำหรับเป็นร้านค้าและที่เก็บสินค้า ตึกร้านค้าเหล่านี้ ต่อมากลายเป็นต้นแบบของการสร้างตึกแถวในสิงคโปร์ มลายู และสยาม ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เมืองปัตตาเวียกลายเป็นเมืองร้างเพราะเกิดโรคระบาดที่คร่าชีวิตผู้คนไปเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องย้ายผู้คนลงไปทางใต้ของกำแพงเมือง และสร้างถิ่นพำนักอาศัยใหม่ที่นั่น ซึ่งกลายเป็นเขตเมืองใหม่ของปัตตาเวีย ที่ประกอบไปด้วยบ้านพักอาศัย สโมสรเดินร่ำ สวนสาธารณะ เป็นต้น แต่ขณะที่เขตเศรษฐกิจการค้ายังคงอยู่ที่เดิม ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ด้วยความเป็นเมืองสมัยใหม่และมีระบบคลองที่คล้ายกับกรุงเทพฯ ปัตตาเวียจึงกลายเป็น ๑ ใน ๒ เมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อีกเมืองหนึ่งคือ สิงคโปร์) ที่เป็นต้นแบบเมืองสมัยใหม่สำหรับการปรับปรุงกรุงเทพฯ ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมืองปัตตาเวีย

ตลอดระยะเวลาเกือบ ๒๐๐ ปี วิโอซีสร้างผลกำไรอย่างมหาศาลจากการค้าที่นี้ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์กับประเทศยุโรปอื่น ๆ รวมถึงการต่อต้านจากกลุ่มชนพื้นเมือง ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นช่วงที่วิโอซีกำลังมีอำนาจสูงสุดทางการค้า ทั้งการค้าเครื่องเทศและสินค้าอุปโภคและบริโภคจากจีนและญี่ปุ่น

ต่อมา ความต้องการเครื่องเทศลดน้อยลง ประกอบกับบริษัทประสบปัญหาการทุจริตอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง รวมทั้งต้องเผชิญกับการแข่งขันทางการค้าโดยเฉพาะกับอังกฤษ จนเกิดสงครามกับอังกฤษใน ค.ศ. ๑๗๘๐ จึงส่งผลให้ภาวะการเงินของบริษัทเริ่มฝืดเคือง ผลกำไรที่เคยได้ลดลง ในช่วง ๕๐ ปีสุดท้ายบริษัทขาดทุนมากกว่าได้กำไร จึงต้องปิดตัวลงและถ่ายโอนกิจการให้รัฐบาลฮอลันดาเข้ามาดูแล ใน ค.ศ. ๑๘๐๐ เป็นการเข้าสู่ระยะที่ ๒ คือ รัฐบาลฮอลันดาบริหารงานบริษัทนี้เอง

ในช่วงแรก รัฐบาลประกาศใช้นโยบายระบบเพาะปลูกหรือระบบการเกษตร (Culture System; Cultivation System) รัฐบาลผูกขาดการค้าและการลงทุนไว้แต่เพียงผู้เดียว ระบบนี้กำหนดให้ประชาชนแบ่งที่ดิน ๑ ใน ๕ ของที่ดินสำหรับเพาะปลูกทั้งหมดมาปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่ฮอลันดากำหนด เช่น อ้อย คราม กาแฟ ชา และนำผลผลิตส่งให้รัฐบาลฮอลันดาแทนค่าเช่าที่ดิน ต่อมา แนวคิดเสรีนิยมและมนุษยนิยมที่มีบทบาทในยุโรปช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการเอารัดเอาเปรียบชนพื้นเมืองอย่างรุนแรง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายจากระบบการเกษตรมาเป็นเสรีนิยม ด้วยการเปิดให้เอกชนเข้ามาลงทุนมากขึ้น ผลจากการยกเลิกการผูกขาด ทำให้ต้องยกเลิกระบบการเกณฑ์แรงงาน แต่กระนั้นชนพื้นเมืองยังคงเป็นกลุ่มแรงงานที่ถูกนายทุนเอารัดเอาเปรียบ ด้วยเหตุนี้ การต่อต้านยังคงขยายตัวเพิ่มมากขึ้น กอปรกับการเผยแพร่ความคิดสมัยใหม่จากโลกอิสลาม ก่อให้เกิดขบวนการปฏิรูปศาสนาอิสลามในอินโดนีเซียในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ทำให้คนพื้นเมืองตื่นตัวและต่อต้านจักรวรรดินิยม จากสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าว รัฐบาลฮอลันดาจึงหันมาใช้นโยบายจริยธรรม (Ethical Policy) เช่น เพิ่มสวัสดิการให้แก่ชนพื้นเมืองมากขึ้นในด้านการศึกษายอมให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ถึงกระนั้น นโยบายนี้ยังถูกโจมตีจากกลุ่มนักชาตินิยมอินโดนีเซียซึ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐

การเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมในอินโดนีเซียแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ และช่วงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในระยะแรก กลุ่มต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวยังเน้นเป้าหมายที่การฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นเมืองและส่งเสริมการศึกษา

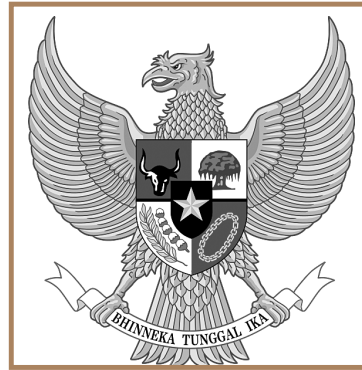

แบบตะวันตก เป็นลักษณะกลุ่มที่แยกกันตามชาติพันธุ์ ไม่มีเป้าหมายทางการเมืองหรือการเรียกร้องเอกราช แต่ละกลุ่มต่างตั้งสมาคม เช่น สมาคมบูดีอุโตโม (Budi Utomo ค.ศ. ๑๙๐๘) ก่อตั้งโดยกลุ่มชนชั้นสูงของชาวซึ่งเรียกว่า ปรียาอี (priyayi) ที่ต้องการฟื้นฟูวัฒนธรรมและส่งเสริมการศึกษาแบบตะวันตก สมาคมจิ้น (Tiong Hoa Hwe Koan–THHK ค.ศ. ๑๙๐๐) ก่อตั้งโดยกลุ่มเชื้อสายจีนที่รับแนวคิดชาตินิยมจากคังโหย่วเว่ย (Kang Youwei) เน้นการฟื้นฟูลัทธิขงจื้อและส่งเสริมการศึกษาแบบตะวันตก สมาคมอิสลาม (Sarekat Islam ค.ศ. ๑๙๑๒) เป็นกลุ่มที่ใช้ศาสนาอิสลามสร้างเอกภาพและความรู้สึกร่วมกัน กลุ่มนี้มีสมาชิกจำนวนมากและเป็นขบวนการมวลชน พรรคอินเดียนตะวันออก (East Indies Party ค.ศ. ๑๙๑๑–๑๙๑๓) ก่อตั้งโดยกลุ่มยูเรเซียนและอดีตสมาชิกบูดีอุโตโม กลุ่มนี้ไม่เน้นการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม แต่เรียกร้องการมีส่วนร่วมในการปกครอง จัดเป็นกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เด่นชัดที่สุด จึงทำให้ถูกจับตามองและถูกปิดไป

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ การเคลื่อนไหวของกลุ่มปัญญาชนได้เปลี่ยนเป็นการเรียกร้องทางการเมืองและต่อสู้เพื่อเอกราช ในทศวรรษ ๑๙๒๐ แนวคิดชาตินิยมและการจัดตั้งอินโดนีเซียได้ขยายเข้ามาในกลุ่มนักเคลื่อนไหวรุ่นใหม่ ขณะเดียวกันแนวคิดสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ก็เข้ามามีอิทธิพลต่อผู้นำรุ่นใหม่ด้วยเช่นกัน กลุ่มสำคัญในช่วงนี้ เช่น สมาคมชาวอินโดนีเซียหรือพีไอ (Perhimpunan Indonesia–PI) ซึ่งจัดตั้งโดยนักศึกษามินโดนีเซียที่เคยไปศึกษาในประเทศเนเธอร์แลนด์ กลุ่มนี้ นำแนวคิดการจัดตั้งอินโดนีเซียเข้ามาเผยแพร่ พรรคคอมมิวนิสต์อินเดียนตะวันออก ต่อมาเปลี่ยนเป็นพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียหรือพีเคไอ (Partai Komunis Indonesia–PKI) ที่มีสมาชิกเป็นแรงงานในเมืองใหญ่ สมาคมตามันซิสุวา (Taman Siswa หรือ The Garden of Learning) ซึ่งเน้นการบ่มเพาะจิตสำนึกทางการเมือง จรรยาบรรณ และเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติอินโดนีเซีย สมาคมตามันซิสุวาจัดตั้งโรงเรียนชั้นหลายแห่งเพื่อสอนตามอุดมการณ์ดังกล่าวนี้ พรรคชาตินิยมอินโดนีเซียหรือพีเอ็นไอ (Partai Nasional Indonesia–PNI) ซึ่งซูการ์โน (Sukarno) นักชาตินิยมคนสำคัญของอินโดนีเซียเป็นผู้ก่อตั้ง

เมื่อแนวคิด “อินโดนีเซีย” ได้รับการ
ตอบรับจากกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น ในการประชุม
เยาวชนแห่งชาติอินโดนีเซียเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๘
ที่ประชุมกำหนดสัญลักษณ์ทางการเมืองของ
อินโดนีเซีย โดยประกาศให้ภาษาอินโดนีเซีย
(Bahasa Indonesia) เป็นภาษาประจำชาติ
และประกาศอุดมการณ์แห่งรัฐในภาษาชวา คือ
“Bhinneka tunggal Ika” มีความหมายว่า

สัญลักษณ์แห่งชาติอินโดนีเซีย

“เอกภาพในความหลากหลาย” เนื่องจากการ
สร้าง “อินโดนีเซีย” ขึ้นมานั้นต้องอาศัยการหลอมรวมให้เกิดเอกภาพท่ามกลางความแตก
ต่างและหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะที่เด่นชัดของอินโดนีเซีย
นอกจากนั้นยังได้ประกาศหลักการสำคัญที่ว่า “ชาติเดียวกัน ภาษาเดียวกัน และบ้านเกิด
เมืองนอนเดียวกัน” ต่อมา หลังจากได้รับเอกราชแล้ว มีการนำสัญลักษณ์แห่งชาติ
เหล่านี้มาไว้ในตราแผ่นดินที่เป็นภาพครุฑ (garuda) กางปีก ปีกแต่ละข้างมี ๑๗ แฉก และ
หางมี ๘ แฉก ซึ่งหมายถึงวันที่ ๑๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ ที่อินโดนีเซียประกาศเอกราช
และที่ทรวงอกของครุฑมีสัญลักษณ์ของปัญญาคือปรากฏอยู่ ส่วนที่ขาของครุฑได้เกาะเกี่ยว
คำขวัญของชาติในภาษาชวาไว้

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของแนวคิดชาตินิยม ทำให้รัฐบาลฮอลันดาหันมา
ปราบปรามการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาตินิยมอย่างรุนแรง จนดูเหมือนว่า ความหวังในการ
ปลดปล่อยอินโดนีเซียเป็นสิ่งที่ยังอยู่ไกลเกินเอื้อม หนทางไปสู่เอกราชอาจจะยาวนานกว่า
นี้ หากปราศจาก “สงครามมหาเอเชียบูรพา” กล่าวคือ ในช่วงสงครามดังกล่าว อินโดนีเซีย
ถูกกองทัพญี่ปุ่นยึดครอง ทำให้ขบวนการชาตินิยมอินโดนีเซียกลับมาเคลื่อนไหว
อีกครั้งหนึ่ง ซูการ์โนและนักชาตินิยมอื่น ๆ อาศัยโอกาสนี้ นำอินโดนีเซียไปสู่เอกราช
กองทัพญี่ปุ่นจัดตั้ง “คณะกรรมการเตรียมงานเพื่อเอกราชของอินโดนีเซีย” (Committee
for Preparatory Work for Indonesian Independence–BPUPKI) ในเดือนมีนาคม

ค.ศ. ๑๙๔๔ และมีผู้นำชาตินิยมจากหลายกลุ่มเข้าร่วมเป็นสมาชิก คณะกรรมการชุดนี้ ได้เสนอหลักปรัชญาศีล (pancasila) เป็นปรัชญาของอินโดนีเซียขึ้นเป็นครั้งแรกในการประชุมเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๔๕ กล่าวได้ว่า ปรัชญาเป็นอุดมการณ์ ๕ ประการ อันเป็นรากฐานการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในรัฐ ประกอบด้วยความเชื่อในพระเป็นเจ้า (Belief in God) ชาตินิยม (Nationalism) สากลนิยม (Internationalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และประชาธิปไตย (Democracy) ปรัชญานี้สร้างความไม่พอใจให้แก่กลุ่มผู้นำมุสลิม สุดท้ายจึงประนีประนอมตามข้อตกลงที่เรียกกันภายหลังว่า “กบฏบัตจาร์กาดา” ว่ารัฐอินโดนีเซียที่จะเกิดขึ้นต้องยึดหลักศรัทธาในพระเป็นเจ้า และต้องนำกฎหมายชารีอะห์มาบังคับใช้ (แต่ข้อหลังชุกการโนได้ยกเลิกไปเมื่ออินโดนีเซียได้เอกราช)

นอกจากนั้น คณะกรรมการยังยกร่างรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้อินโดนีเซียเป็น สาธารณรัฐและเป็นรัฐเดี่ยว โดยให้อำนาจสูงสุดแก่ประธานาธิบดี และกำหนดขอบเขตของประเทศอินโดนีเซียให้รวมไปถึงดินแดนในมลายูและบอร์เนียวซึ่งเป็นอาณานิคมของ อังกฤษ เมื่อสงครามยุติลงด้วยความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่น กลุ่มผู้นำชาตินิยมซึ่งมีชุกการโนและ โมฮัมมัด ฮัตตา (Mohammad Hatta) เป็นผู้นำประกาศเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ในวันที่ ๑๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ เนเธอร์แลนด์พยายามกลับเข้ามายึดครองอีกครั้ง แต่อินโดนีเซียยังคงต้องร่วมกันต่อสู้เพื่อไม่ให้เนเธอร์แลนด์กลับเข้ามาปกครอง ทำให้เกิดการปะทะและต่อสู้กันระหว่างเนเธอร์แลนด์กับกองทัพอินโดนีเซียตลอดช่วง ค.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๔๙ อังกฤษได้เข้ามาเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยให้ทั้ง ๒ ฝ่ายลงนามในข้อตกลงลิงกัดจาตี (Linggadati Agreement) ใน ค.ศ. ๑๙๔๖ โดยเนเธอร์แลนด์ยอมรับอำนาจอธิปไตยของรัฐบาลอินโดนีเซียในเกาะชวาและสุมาตรา ต่อมา ภายหลังจากเนเธอร์แลนด์ละเมิดข้อตกลงโดยนำทหารเข้าโจมตีอินโดนีเซีย ทำให้ประเทศอื่น ๆ เช่น ออสเตรเลีย และอินเดียยื่นเรื่องให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเข้าจัดการ สหประชาชาติได้เข้าระงับข้อพิพาท โดยตั้งคณะกรรมการ ประกอบด้วย ออสเตรเลีย เบลเยียม และสหรัฐอเมริกา ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมและเรียกร้องการหยุดยิง แต่เนเธอร์แลนด์ได้เข้าจับกุมผู้นำคน

สำคัญของอินโดนีเซีย คือ ซูการ์โนและฮัตตาไปกักขัง ต่อมา ทหารอินโดนีเซียสามารถช่วยเหลือนำตัวผู้นำทั้งสองออกมาได้ ในระยะนี้ ทุกประเทศทั่วโลกต่างดำเนินการกระทำของเนเธอร์แลนด์และคณะมนตรีความมั่นคงกดดันให้เนเธอร์แลนด์มอบเอกราชแก่อินโดนีเซีย ท้ายที่สุด อินโดนีเซียสามารถได้อำนาจอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ ด้วยแรงกดดันจากสหประชาชาติ และสถาปนา “สาธารณรัฐอินโดนีเซีย” ขึ้นอย่างภาคภูมิ ในวันที่ ๒๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ แต่ความยุ่งยากยังคงมีอยู่เนื่องจากเนเธอร์แลนด์ไม่ยินยอมให้รวมดินแดนอิเรียนตะวันตกเข้ากับอินโดนีเซีย ทั้ง ๒ ฝ่ายจึงเตรียมการสู้รบกันอีก ในที่สุดเนเธอร์แลนด์ก็ยอมโอนอำนาจให้สหประชาชาติควบคุมดูแลอิเรียนตะวันตกและให้ชาวอิเรียนตะวันตกแสดงประชามติว่าจะรวมกับอินโดนีเซียหรือไม่ ผลการออกเสียงประชามติปรากฏว่าชาวอิเรียน (ปาปัว) ตะวันตกส่วนใหญ่ต้องการรวมกับอินโดนีเซีย สหประชาชาติจึงโอนอิเรียน (ปาปัว) ตะวันตกให้อยู่ในความปกครองของอินโดนีเซีย เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๓

ภายหลังได้รับเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๔๙ แล้ว มีการประกาศจัดตั้งรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีซูการ์โนดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรก และกรุงจาการ์ตาเป็นเมืองหลวงของประเทศ ในปีเดียวกัน อินโดนีเซียก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ กำหนดให้อินโดนีเซียมีการปกครองแบบสหพันธรัฐ (Federation) เรียกชื่อประเทศว่า สหรัฐอินโดนีเซีย (United States of Indonesia) ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๕๐ มีการจัดตั้งระบบรัฐสภา ตลอด ๒ ทศวรรษแรกนับตั้งแต่ได้รับเอกราช ซูการ์โนบริหารประเทศด้วยการปลุกกระแสชาตินิยมและใช้อำนาจเผด็จการในการปกครอง กอปรกับปัญหาเศรษฐกิจและความมั่นคง โดยเฉพาะเมื่อโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็น อินโดนีเซียต้องรับมือกับการขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ ในช่วงเวลานั้นขบวนการคอมมิวนิสต์ในอินโดนีเซียมีความแข็งแกร่งมาก พรรคคอมมิวนิสต์แห่งอินโดนีเซียเคยเป็นหนึ่งในพรรคคอมมิวนิสต์ที่มีสมาชิกมากที่สุดในโลก นอกจากนี้ สภาพความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้ผู้คนในส่วนอื่น ๆ เริ่มไม่พอใจที่ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลกลางที่ชาว เกิดความรู้สึกว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนถูกบดบังโดยวัฒนธรรมชาว ทำให้เกิดกระแสแบ่งแยก

ดินแดนขึ้นในบางพื้นที่ โดยเฉพาะการเกิดกบฏต่อต้านรัฐบาลในเกาะสุมาตราและเกาะชูลาเวซี แม้ว่าซูการ์โนได้พยายามนำระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภามาใช้ปกครองในช่วงแรก ๆ แต่ก็ไม่ได้ผล ทำให้เขาตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองประเทศโดยประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๐ และให้กลับไปใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๔๕ ที่ให้อำนาจสูงสุดแก่ประธานาธิบดี ส่งผลให้ระบอบรัฐสภาแบบตะวันตกยุติลงและไม่ได้นำกลับมาใช้อีกจนกระทั่ง ค.ศ. ๑๙๙๙

การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจมากขึ้น ลดความสำคัญของผู้แทนที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชน ส่งผลให้กองทัพและกลุ่มการเมืองมุสลิม รวมถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งอินโดนีเซียเข้ามามีบทบาทมากขึ้น และปฏิเสธที่จะกระจายอำนาจการปกครองออกจากศูนย์กลางไปให้ท้องถิ่น ยุคนี้ได้รับการขนานนามว่า ยุคประชาธิปไตยชั้นนำ (Guided Democracy ค.ศ. ๑๙๕๗-๑๙๖๕) ซูการ์โนก้าวขึ้นมา มีอำนาจทางการเมืองอย่างมากในฐานะผู้นำสูงสุดของประเทศ ในด้านนโยบายต่างประเทศ ซูการ์โนดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวต่อเพื่อนบ้านในภูมิภาคโดยเฉพาะมาเลเซีย โดยประกาศนโยบายเผชิญหน้า (Confrontation Policy) เพื่อคัดค้านโครงการจัดตั้งสหพันธรัฐมลายา แต่ก่อนที่เหตุการณ์จะร้ายแรงมากขึ้น ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินโดนีเซีย

ประธานาธิบดีซูการ์โนสิ้นอำนาจหลังเหตุการณ์คืนวันที่ ๓๐ กันยายน ค.ศ. ๑๙๖๕ ต่อในวันที่ ๑ ตุลาคม จากการก่อการรัฐประหารโดยพวกคอมมิวนิสต์ที่เรียกกันว่า เกสตาปู [Gestapu คำย่อในภาษาอินโดนีเซียมาจาก “ขบวนการ ๓๐ กันยายน” (Gerakan September Tiga Puluh)] อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์นี้ยังมีความคลุมเครืออยู่ไม่น้อย ซึ่งอาจจะไม่มีวันคลี่คลาย แต่ก็คาดคะเนได้ว่านโยบายของซูการ์โนทั้งภายในและด้านต่างประเทศก่อให้เกิดความหวั่นเกรงในกลุ่มพลังที่มีใจพวกคอมมิวนิสต์ เพราะนโยบายภายในของซูการ์โนทำให้พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียหรือพีเคไอเติบโตเข้มแข็งมากขึ้นทุกที ขณะที่ในด้านการต่างประเทศ ซูการ์โนต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษและสหรัฐอเมริกาอย่างรุนแรง

ช่วงก่อนหน้าเหตุการณ์วันที่ ๓๐ กันยายนไม่นาน มีข่าวลือเกี่ยวกับการรัฐประหารและการคบคิดเตรียมการต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องสุขภาพของซูการ์โน มีการตีพิมพ์ภาพถ่ายเอกสารซึ่งอ้างว่าเป็นของเอกอัครราชทูตอังกฤษถึงกระทรวงการต่างประเทศของตน เสนอแผนการร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาเพื่อรุกรานอินโดนีเซียด้วยการสนับสนุนของกองกำลังท้องถิ่น (ที่เคยมีกรณีพยายามก่อการกบฏมาแล้วในสุมาตรา) ในคืนวันที่ ๓๐ กันยายน นายพลคนสำคัญของอินโดนีเซีย ๖ นายถูกจับและถูกฆาตกรรมอย่างทารุณในวันต่อมา ผู้ที่รอดไปได้คือ นายพลอับดุล ฮาริส นาซุตือออน (Abdul Haris Nasution) และนอกจากนั้น ยังมีพลตรี ซูฮาร์โต (Suharto) ที่อาจไม่ได้อยู่ในบัญชีของนายทหารที่จะถูกกำจัดมาตั้งแต่แรก ซูฮาร์โต ผู้บัญชาการกองกำลังสำรองทางยุทธศาสตร์ (KONSTRAD) เข้ามาควบคุมบังคับบัญชากองทัพบกเพื่อต่อต้านการรัฐประหารและสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ภายในระยะเวลาอันสั้น จากถ้อยแถลงของฝ่ายทหารผู้ที่อยู่เบื้องหลังความพยายามในการรัฐประหารครั้งนี้คือ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย โดยมีพันโท อุณฑุง (Untung) ผู้บังคับการกองกำลังรักษาความปลอดภัยทำเนียบประธานาธิบดีเป็นผู้ลงมือดำเนินการ อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์และรายละเอียดเกี่ยวกับเบื้องหลังที่แท้จริงคงจะไม่มีวันได้รับรู้กันทั้งหมด

เป็นไปได้ว่า พิเคไอร่วมมือกับทหารบางส่วน ซึ่งลงมือดำเนินการตัดหน้า “คณะนายพล” ที่อาจกำลังวางแผนโค่นล้มประธานาธิบดีอยู่แล้วเพื่อกำจัดกวาดล้างคอมมิวนิสต์หรืออาจเป็นเพราะพิเคไออคิดว่าประธานาธิบดีใกล้เสียชีวิตและจะทำให้สถานะของตนอยู่ในอันตราย แต่การที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์หวังโค่นล้มซูการ์โนโดยตรงไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะพิเคไออยังต้องหวังพึ่งอำนาจและบารมีของประธานาธิบดีอย่างมาก ถึงกระนั้นก็ยังมิข้อสงสัยเกี่ยวกับบทบาทและความเกี่ยวข้องของทั้งซูการ์โนและจีน ซึ่งขณะนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอินโดนีเซียอย่างมาก อาจเป็นเพราะทั้งซูการ์โนและจีนเห็นว่าโอกาสสุกอมเพียงพอที่จะดำเนินการเปลี่ยนอินโดนีเซียให้เป็นสังคมนิยม แต่ไม่ว่าจะในกรณีใดก็ตาม ความล้มเหลวของขบวนการ ๓๐ กันยายน ทำให้พันธมิตรเปย์จิง-จาการ์ตาลิ้นสุดลง

ภายหลังการพยายามก่อการรัฐประหารครั้งนี้ พีเคไอถูกทำลายลงโดยสิ้นเชิง กล่าวกันว่าผู้เสียชีวิต ๕๐๐,๐๐๐-๑,๐๐๐,๐๐๐ คน ความรุนแรงและโหดร้ายทารุณมีมากที่สุดในช่วงและบาหลี พีเคไอกลายเป็นพรรคการเมืองนอกกฎหมาย ผู้นำและผู้เกี่ยวข้องกว่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ คนถูกจับกุมคุมขัง นายพลซูฮาร์โตเข้ามากุมอำนาจที่แท้จริง แม้ว่าซูฮาร์โตยังคงอยู่ในตำแหน่ง ในช่วง ค.ศ. ๑๙๖๕-๑๙๖๖ ซูฮาร์โตพยายามฟื้นฟูอำนาจทางการเมืองของตน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๖๗ ซูฮาร์โตก็ขึ้นมารักษาการในตำแหน่งประธานาธิบดี

สมัยที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตบริหารประเทศเรียกว่า “ยุคระเบียบใหม่” (New Order) กลุ่มจีนและคอมมิวนิสต์ (ส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้ต่อต้านกองทัพ) ถูกปราบปรามอย่างรุนแรง ขณะนั้น ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงสำหรับหลายประเทศในภูมิภาคแห่งนี้ กลยุทธ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่นำมาใช้สกัดกั้นการขยายตัวของแนวคิดคอมมิวนิสต์ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ตลอดช่วงทศวรรษ ๑๙๗๐ และ ๑๙๘๐ เศรษฐกิจของอินโดนีเซียเติบโตและแข็งแกร่งขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะรายได้จากการส่งออกน้ำมัน รวมถึงการปรับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใหม่ในเชิงสร้างสรรค์ด้วยการประกาศยกเลิกนโยบายเผชิญหน้าและร่วมก่อตั้งอาเซียน (ASEAN) ใน ค.ศ. ๑๙๖๗ ซึ่งเป็นกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาค และด้วยความสามารถในการจัดสรรผลประโยชน์ในกลุ่มชนชั้นผู้นำเป็นอย่างดี ทำให้ยุคระเบียบใหม่ดำรงอยู่ได้ถึง ๓๒ ปี อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาพร้อมกับความสำเร็จด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการที่รัฐบาลผูกขาดอำนาจมายาวนาน จนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๗-๑๙๙๘ ระบบเศรษฐกิจของอินโดนีเซียได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงส่งผลให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตลาออกจากตำแหน่ง ใน ค.ศ. ๑๙๙๘ หลังจากครองอำนาจมานานถึง ๓๒ ปี บาจารูดดิน ฮาบิบี (Bacharuddin Habibie) รองประธานาธิบดีได้เป็นประธานาธิบดีสืบต่อมา

ซูการ์โน

ซูฮาร์โต

เมกาวตี ซูการ์โนบุตรี

ซูซีโล บัมบัง ยูโธโยโน

หลังจากนั้น อินโดนีเซียได้ปฏิรูปทางการเมืองใหม่เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง ยกเลิกการผูกขาดอำนาจในรัฐบาลอย่างที่เคยเป็นมา และมีรัฐบาลที่ผู้นำมาจากการเลือกตั้งต่อเนื่องมา คือ अबดุลเราะห์มาน วาฮิด (Abdulrahman Wahid) และเมกาวตี ซูการ์โนปุตรี (Megawati Sukarnoputri) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตยยังดำเนินไปพร้อมกับการให้อำนาจการปกครองตนเองในส่วนภูมิภาคมากขึ้น กล่าวได้ว่า ความพยายามในการปฏิรูปการเมืองใหม่ตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ เป็นต้นมา ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น เช่น ใน ค.ศ. ๑๙๙๙ ชาวติมอร์ตะวันออกได้ลงประชามติแยกตัวออกไปจากอินโดนีเซีย หลังจากอยู่ใต้การปกครองของอินโดนีเซียถึง ๒๕ ปีและต่อผู้เรียกร้องเพื่อจัดตั้งประเทศมาเป็นเวลานาน ต่อมาใน ค.ศ. ๒๐๐๕ รัฐบาลอินโดนีเซียสามารถเจรจายุติการต่อสู้ในอาเจฮ์ใต้สำเร็จ

เมื่อมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงขึ้นเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. ๒๐๐๔ และผู้ที่ได้รับเลือกเข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนที่ ๖ ของอินโดนีเซีย คือ ซูซีโล บัมบัง ยูโยโยโน (Susilo Bambang Yudhoyono) นายทหารนอกราชการ และได้กลับมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นสมัยที่ ๒ ใน ค.ศ. ๒๐๐๙ รัฐบาลซูซีโลเริ่มการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ไม่เพียงแต่การปฏิรูปกองทัพเท่านั้น ยังได้พยายามผลักดันกฎหมายที่สนับสนุนการบริหารอย่างอิสระในระดับภูมิภาคและลดความขัดแย้งของกลุ่มที่ต้องการแยกดินแดนในอาเจฮ์และปาปัว อีกทั้งยังฟื้นฟูเศรษฐกิจและปฏิรูปไปสู่การเปิดเสรีการตลาด มีการลงนามเปิดการค้าเสรีร่วมกับประเทศต่าง ๆ และยิ่งกว่านั้น ซูซีโลให้ความใส่ใจอย่างจริงจังต่อการขจัดปัญหาการคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นรากเหง้าของปัญหาที่บั่นทอนเสถียรภาพ ความมั่นคงและความมั่งคั่งของอินโดนีเซียตลอดมา การปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประธานาธิบดีซูซีโลสร้างความเจริญเติบโตภายในประเทศและลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของประชาชน อีกทั้งการปรับปรุงนโยบายด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับการพัฒนาของประเทศและเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาค ถึงแม้ว่าจะต้องเผชิญกับเหตุการณ์ความรุนแรงที่สร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ของอินโดนีเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภัยจากการก่อการร้าย เช่น เหตุระเบิดที่บาหลีใน ค.ศ. ๒๐๐๒ การปราบปรามการก่อการร้ายกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มจามาอะห์

อิสลามียะฮ์หรือเจไอ (Jamaah Islamiah-JI) เหตุระเบิดที่โรงแรมในกรุงเทพมหานคร (ค.ศ. ๒๐๐๙) และมหันตภัยธรรมชาติสึนามิที่คร่าชีวิตผู้คนในเกาะสุมาตราไปกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คนใน ค.ศ. ๒๐๐๔ รวมไปถึงภัยธรรมชาติอื่น ๆ เช่น แผ่นดินไหว โคลนถล่ม น้ำท่วมใหญ่ เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมอย่างประเมินค่าไม่ได้

ประธานาธิบดีซูซีโลเป็นกรานต่อสู้และไม่เห็นด้วยกับแนวทางของกลุ่มก่อการร้ายหัวรุนแรงถึงแม้จะอ้างอิงกับหลักศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุการณ์ความรุนแรงใน ค.ศ. ๒๐๐๙ ทำให้เขากำหนดเป้าหมายการพัฒนาด้านการศึกษาและจัดตั้งปัญหาความยากจนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับการบริหารประเทศในสมัยที่ ๒ ของเขา ใน ค.ศ. ๒๐๑๑ อินโดนีเซียได้จัดทำ “แผนแม่บทเพื่อการเร่งรัดและขยายการพัฒนาเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย ค.ศ. ๒๐๑๑-๒๐๒๕” (Master Plan for Acceleration and Expansion of Indonesia Economic Development 2011–2025) หรือชื่อย่อว่า MP3EI เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายมุ่งสร้างให้อินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจใหญ่ติดอันดับ ๑ ใน ๑๐ ของโลกภายใน ค.ศ. ๒๐๒๕ ซึ่งอินโดนีเซียสามารถบรรลุเป้าหมายนี้ได้ เพราะได้ประเมินจุดแข็งของประเทศ ๓ ด้าน คือ ด้านปัจจัยทรัพยากรมนุษย์ ด้วยจำนวนประชากรที่มีจำนวนมาก ทำให้อินโดนีเซียมีความได้เปรียบในเรื่องแรงงานการผลิต และอินโดนีเซียยังเป็นหนึ่งในภูมิภาคอาเซียนที่มีอัตราค่าแรงค่อนข้างต่ำ ในด้านปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติ อินโดนีเซียมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรด้านเศรษฐกิจอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นน้ำมัน ป่าลัม ตีบูก ทองแดง เหล็ก และการประมง เป็นต้น และสุดท้าย คือ ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ด้วยความเป็นหมู่เกาะล้อมรอบด้วยทะเล ทำให้มีเส้นทางขนส่งทางทะเลที่ติดต่อกับเส้นทางทะเลของโลกได้โดยตรง นอกจากนี้ ในแผนนี้ยังได้มีการกำหนด ๖ เขตเศรษฐกิจที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย ที่เน้นทั้งการผลิตในภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ ภาคการเกษตรกรรม แปรรูปพลังงาน ความมั่นคงทางอาหาร และการท่องเที่ยว ในแผนนี้ยังเชื่อมั่นว่า ในยุคเศรษฐกิจแห่งปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge-Based Economy) เศรษฐกิจต้องพัฒนาจากการผลิตที่ขับเคลื่อน

โดยนวัตกรรม ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาที่ดีให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อไป อันจะเป็นเสาหลักให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในลำดับต่อไป แต่ปัญหาเศรษฐกิจยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างที่ควรจะเป็น แม้จะมีการประเมินในแผนพัฒนาฯ ถึงจุดแข็งและความพร้อมของอินโดนีเซียในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจก็ตาม แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อินโดนีเซียยังคงต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ และยังขาดความชัดเจนในเรื่องนโยบายความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน โดยเฉพาะการพึ่งพาด้านอาหารจากประเทศออสเตรเลีย ซึ่งโยงไปถึงปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินและปัญหาการว่างงาน

ในวันที่ ๙ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ อินโดนีเซียได้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีขึ้นหลังจากการสิ้นสุดวาระที่ ๒ ของประธานาธิบดีซูซีโล บัมบัง ซึ่งถือเป็นครั้งที่ ๓ ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยตรงของอินโดนีเซีย ในครั้งนี้มีผู้ลงสมัครรับเลือกเป็นประธานาธิบดี ๒ คน คือ อดีตนายพล ปราบโว ซูเบียนโต (Prabowo Subianto) อดีตผู้บังคับบัญชาหน่วยสงครามพิเศษ แต่ถูกให้ออกจากราชการในข้อหาลักพาตัวนักเคลื่อนไหว และปลุกระดมให้เกิดความไม่สงบ โจโก วิโดโด (Joko Widodo) อดีตนายกเทศมนตรีเมืองโซโลตะวันออกและผู้นำการกรงจากรัตนา (ค.ศ. ๒๐๑๒) ด้วยภาพลักษณ์ความเป็นคนธรรมดา เข้าถึงง่าย ประกอบกับนโยบายของวิโดโดที่เน้นการปรับปรุงสวัสดิการของประชาชน เช่น แก้ปัญหาความยากจนและสร้างงานให้ได้ ๑๐ ล้านตำแหน่งใน ๕ ปี รวมถึงการปฏิรูประบบราชการใหม่ เพื่อกระจายผลประโยชน์ไปยังทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม เขาจึงได้รับคะแนนเสียงอย่างมาก เมื่อเทียบกับอดีตนายพลซูเบียนโต ที่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มอำนาจเก่าที่สืบทอดจากอดีตประธานาธิบดีซูฮาร์โต และในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ปีเดียวกัน คณะกรรมการเลือกตั้งกลางได้ประกาศผลการเลือกตั้ง เป็นชัยชนะของโจโก วิโดโด ซึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ ในฐานะประธานาธิบดีคนที่ ๗ ของอินโดนีเซีย.

(อุดมพร ชีระวิริยะกุล)

บรรณานุกรม

เทรินบูล, แมรี. *ประวัติศาสตร์มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไน*. แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์.

กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.

นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว. *สารคดีที่เปิดประตูสู่อินโดจีน : บันทายฉมาร์และเตียงพลาโต*.

กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์, ๒๕๓๘.

ปราณี วงษ์เทศ. *สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์,

๒๕๕๓.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. *อินโดนีเซีย : อดีตและปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ไรรัน, เอ็น.เจ. *การสร้างชาติมาเลเซียและสิงคโปร์*. แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๖.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. *สุวรรณภูมิ : ต้นกระแสประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน,

๒๕๕๙.

ฮอลล์, ดี.จี.อี. *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิสดาร*.

เล่ม ๑. แปลโดย ท่านผู้หญิงวรณัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ. พิมพ์

ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยและมูลนิธิโครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๙.

Blusse, Leonard. "On the Waterfront: Life and Labour Around the Batavian

Roadstead". In Haneda Masashi (ed.). *Asian Port Cities 1600-1800:*

Local and Foreign Cultural Interactions, pp.119-138. Singapore:

NUS Press, 2009.

Borthwick, Mark. *Pacific Century: The Emergence of Modern Pacific Asia*.
USA: Westview Press, 1992.

Mc Gee, T.G. *The Southeast Asian City: a Social Geography of the Primate
Cities of Southeast Asia*. London: G. Bell and Sons, Ltd., 1967.

Merrillees, Scott. *Batavia in Nineteenth Century Photographs*. Singapore:
Archipelago Press, 2000.

Raffles, Thomas Stamford. *The History of Java*. Kuala Lumpur: Oxford
University Press, 1994.

Reid, Anthony. *Southeast Asia in the Age of Commerce 1450–1680 Volume
One: The Lands below the Winds*. Yale University, 1988.

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Lao People's Democratic Republic

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว หรือ Lao PDR) เป็นประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีประวัติศาสตร์สืบย้อนไปถึงอาณาจักรล้านช้าง (Lan Xang) ซึ่งต่อมาแตกแยกเป็น ๓ อาณาจักร คือ หลวงพระบาง (Luang Prabang) เวียงจันทน์ (Vientiane; Viang Chan) และจัมปาสักหรือจำปาศักดิ์ (Champasak) ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ฝรั่งเศสเข้าปกครองลาวในฐานะรัฐในอารักขา (protectorate) รวมอาณาจักรลาวทั้งหมดเข้าด้วยกันและผนวกเป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีนของฝรั่งเศส (French Indochina) ภายหลังได้รับเอกราชลาวแตกแยกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เกิดสงครามกลางเมืองยืดเยื้ออยู่หลายปี จนพรรคคอมมิวนิสต์ลาวที่มีชื่อทางการว่า พรรคประชาชนปฏิวัติลาว (Lao People's Revolutionary Party–LPRP) ยึดอำนาจได้และก่อตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๗๕

สปป. ลาวเป็นประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ไม่มีทางออกทะเล เป็นประเทศที่มีขนาดกว้างใหญ่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากร คือ มีพื้นที่ ๒๓๖,๘๐๐ ตารางกิโลเมตร (ประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ประเทศไทย) แต่มีประชากรเพียง ๖.๘ ล้านคน (ค.ศ. ๒๐๑๔) มีพรมแดนที่ล้อมรอบโดยพม่า กัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนจีน ไทย และเวียดนาม สภาพที่ตั้งทำให้ลาวมีฐานะเป็นดินแดนกั้นชนระหว่างชาติเพื่อนบ้านที่

เข้มแข็งกว่า โดยเฉพาะระหว่างไทยกับเวียดนาม รวมทั้งเป็นเส้นทางผ่านด้านการค้าและการคมนาคม ดินแดนด้านตะวันตกที่ติดกับไทยส่วนใหญ่มีแม่น้ำโขงกัน (ส่วนที่มีแม่น้ำโขงเป็นพรมแดนธรรมชาติยาวประมาณ ๙๒๐ กิโลเมตรจากพรมแดนไทย-ลาวทั้งหมด ๑,๗๓๐ กิโลเมตร) ซึ่งเป็นทั้งแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและเส้นทางคมนาคมมาแต่สมัยโบราณ และในปัจจุบันแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขงยังเป็นแหล่งผลิตไฟฟ้าพลังน้ำที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พรมแดนด้านตะวันออกซึ่งมีความยาว ๒,๑๓๐ กิโลเมตรอยู่ติดกับเวียดนาม มีเทือกเขาอันนัม (Annamite Chain) กั้นพรมแดนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเขตแบ่งวัฒนธรรมระหว่างเวียดนามกับลาวและไทยด้วย ด้านตะวันตกเฉียงเหนือมีเทือกเขาหลวงพระบาง (Luang Prabang Range) กั้นระหว่างลาวกับที่ราบสูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ลาวมีพรมแดนทางใต้ติดกับกัมพูชายาว ๕๕๑ กิโลเมตร ดินแดนตอนใต้ของลาวยังปรากฏปราสาทหินซึ่งเป็นมรดกของอารยธรรมขอมโบราณ เช่น วัดภู ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างลาวกับกัมพูชาในอดีต พรมแดนตอนเหนือ

โบราณสถานวัดภู

ที่ติดกับจีนเป็นแนวภูเขายาว ๔๒๓ กิโลเมตร และมีแม่น้ำโขงกั้นพรมแดนระหว่างลาวกับพม่ายาว ๒๓๕ กิโลเมตร ดินแดนส่วนใหญ่ยังเป็นป่าเขา [ยอดเขาสูงที่สุดคือ ภูเบี้ย (Phou Bia) สูง ๒,๘๑๘ เมตร] สลับด้วยที่ราบและที่ราบสูง เขตที่ราบสูง ๒ แห่ง ได้แก่ ที่ราบสูงเชียงขวาง (Xiengkhouang Plateau) ทางเหนือ และที่ราบสูงโบลเวน (Boloven Plateau) ทางใต้ ภูมิอากาศของลาวส่วนใหญ่อยู่ในเขตร้อนชื้น ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม เมืองใหญ่ที่สุดของลาวปัจจุบัน คือ กรุงเวียงจันทน์ ซึ่งมีประชากรประมาณ ๕๖๙,๐๐๐ คน เมืองใหญ่อันดับรองลงมาได้แก่ หลวงพระบาง สะหวันนะเขต (Savannkhet) และปากเซ (Pakse)

ตามหลักฐานทางโบราณคดี มีการตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่เป็นประเทศลาวปัจจุบันมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะมีร่องรอยของสังคมเกษตรกรรมมาไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช และในช่วงระหว่าง ๑,๕๐๐-๗๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ก็มีหลักฐานการใช้วัตถุสำริดและเครื่องมือที่ทำด้วยเหล็กตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๔-๘ ปรากฏชุมชนเมืองตามริมฝั่งแม่น้ำโขง นอกจากหลักฐานดังกล่าวแล้ว ความเป็นมาของลาวช่วงแรก ๆ ไม่ปรากฏชัด กล่าวคือ มักเป็นตำนาน เช่น ตำนานขุนบรม และตำนานที่เกี่ยวข้องอีก ๒ เรื่อง คือ ตำนานน้อยอ้อยหนู และตำนานน้ำเต้าปุง ตำนาน ๒ เรื่องนี้อธิบายกำเนิดของชนชาติต่าง ๆ ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่ ๑ เป็นชนชาติที่เจริญแล้ว ได้แก่ ไทย ยวน ลาว และอีกกลุ่มหนึ่ง คือ พวกข่าหรือขมุ

เรื่องราวเหล่านี้สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวลาวและชนชาติที่พูดภาษาไทย (Tai) อื่น ๆ ในลาวปัจจุบัน ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในดินแดนนี้ โดยเฉพาะในส่วนที่อยู่ ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำโขง มีพวกข่าหรือขมุซึ่งเป็นชนชาติที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) หรือมอญ-เขมร (Mon-Khmer) อาศัยอยู่ก่อนแล้ว ส่วนภาษาไทยและลาวอยู่ในตระกูลภาษา “ไท” หรือ “ไท-กะได” (Tai-Kadai) ชนชาติที่ตั้งรกรากอยู่เดิมนั้นบางกลุ่มยังคงมีตำนานและเรื่องเล่าที่กล่าวถึงความขัดแย้งกับชนชาติที่เข้ามาใหม่ ในบางกรณีเป็นเรื่องที่คนลาวใช้วิธีหลอกลวงให้ชนชาติที่อยู่มาแต่เดิมยกที่ดินให้ตน ชนชาติดั้งเดิมเหล่านี้ที่ยังคงอยู่ในเขตพื้นที่ราบมัก

ถูกกลืนเข้ากับชนชาติลาว แต่มีจำนวนมากที่ถอยร่นขึ้นไปอยู่ในที่สูงและเขตภูเขา ดังปรากฏเป็นชนกลุ่มน้อยในเขตที่สูงที่เรียกรวมกันไปว่า “ลาวเทิง” (Lao Theung) โดยเฉพาะชนชาติข่าหรือขมุที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร [ลาวแบ่งประชากรออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ “ลาวลุ่ม” (Lao Loum) คือ คนลาวที่อยู่พื้นราบ ลาวเทิง คือ คนลาวที่อยู่ในเขตพื้นที่สูง และ “ลาวสูง” (Lao Soung) คือ คนลาวที่เป็นชาวเขา เช่น ม้ง ที่อยู่ในเขตภูเขา]

ความเป็นมาของลาวปรากฏชัดขึ้นเมื่อมีการก่อตั้งอาณาจักรชั้นที่เชียงตุงเชียงทอง หรือหลวงพระบางในปัจจุบัน (ตามตำนานกล่าวว่า ฤๅษีสองพี่น้องสร้างเมืองเชียงตุงและเชียงทอง รวมเรียกว่าเชียงตุงเชียงทอง) สันนิษฐานว่าเมืองนี้คงเป็นศูนย์อำนาจของชนชาติที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรมาก่อนจะตกอยู่ในอำนาจของชนชาติลาว อย่างไรก็ตาม มักจะถือกันว่าประวัติศาสตร์ลาวเริ่มต้นจากเรื่องราวของพระเจ้าฟ้าจุ่ม [หรือ “ฟ้าจุ่ม” (Fa Ngum) ครองราชย์ ค.ศ. ๑๓๕๓-๑๓๗๓] ที่กล่าวกันว่าสืบเชื้อสายมาจากขุนลอ โอรสขุนบรม นับเป็นลำดับที่ ๒๔ ในสายของกษัตริย์ตามตำนานนี้ ฟ้าจุ่มถูกเนรเทศจากอาณาจักรเชียงตุงเชียงทองและเดินทางไปถึงอาณาจักรเมืองพระนคร (Angkor) พระองค์อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงกัมพูชา และรวบรวมผู้คนเดินทางขึ้นเหนือเพื่อจะกลับไปบ้านเกิดเมืองนอน ระหว่างนั้นก็ผูกมิตรกับเจ้าผู้ครองแคว้นแคว้นต่าง ๆ จนสามารถยึดเชียงตุงเชียงทองได้จากพระปิตุลา (ลุง) และก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างขึ้นใน ค.ศ. ๑๓๕๓ ซึ่งร่วมสมัยกับพระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ (ลิไทย) แห่งอาณาจักรสุโขทัย (ครองราชย์ ค.ศ. ๑๓๕๔-๑๓๗๖) พระยาเกีณาแห่งอาณาจักรล้านนา (ครองราชย์ ค.ศ. ๑๓๕๕-๑๓๘๕) และสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) แห่งอาณาจักรอยุธยา (ครองราชย์ ค.ศ. ๑๓๕๐-๑๓๖๙)

พระเจ้าฟ้าจุ่มครองราชย์อยู่จนถึง ค.ศ. ๑๓๗๓ เหล่าเสนาอำมาตย์ไม่อาจทนกับความโหดเหี้ยมของพระองค์ได้ จึงบังคับให้ทรงสละราชสมบัติ พระองค์ลี้ภัยไปอยู่ที่เมืองน่าน ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งของไทยปัจจุบันและสิ้นพระชนม์ที่นั่น พระราชโอรสองค์โตได้ขึ้นครองราชย์ต่อมามีพระนามว่า พระเจ้าสามแสนไทย (Samsenthai ครองราชย์ ค.ศ. ๑๓๗๓-๑๔๑๖) อยู่ในราชสมบัติถึง ๔๓ ปี และเมื่อสวรรคตใน ค.ศ. ๑๔๑๖ ก็เกิด

ความแตกแยกในอาณาจักรล้านช้าง และความแตกแยกเช่นนี้ยังคงอยู่ต่อมาเกือบตลอดในประวัติศาสตร์ลาว อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ลาวก็มีช่วงที่สงบและรุ่งเรืองอยู่หลายสมัยด้วยกัน โดยเฉพาะในสมัยของพระเจ้าโพธิสารราช (Phothisalat ครองราชย์ ค.ศ. ๑๕๒๐-๑๕๔๗) พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (Sai Setthathilat ครองราชย์ ค.ศ. ๑๕๔๗-๑๕๗๑) และพระเจ้าสุริยวงศา (Soulinnavongsa ครองราชย์ ค.ศ. ๑๖๓๗-๑๖๙๔)

พระเจ้าโพธิสารราชได้รับอิทธิพลด้านพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านนา ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับล้านช้างในเวลานั้น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทำให้ล้านช้างมีความรุ่งเรืองในด้านศิลปะและวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างมาก ที่สำคัญคือ พระเจ้าโพธิสารราชได้ทรงอัญเชิญพระบาง ซึ่งเดิมประดิษฐานอยู่ที่เมืองเวียงคำ มาประดิษฐาน ณ เมืองเชียงคองเชียงทอง ราชธานีของล้านช้างจึงมีชื่อว่า หลวงพระบาง นับแต่นั้นมา ต่อมา ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช โปรดให้ย้ายราชธานีจากหลวงพระบางมาอยู่ที่นครเวียงจันทน์ใน ค.ศ. ๑๕๖๐ เพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของหงสาวดี พระราชทานนามราชธานีใหม่นี้ว่า “พระนครจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตอุดมราชธานี” นอกจากนี้ ยังทรงทำไมตรีกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา เพื่อต่อต้านพม่าซึ่งมีอำนาจเข้มแข็งมากในขณะนั้น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะทรงสร้างหอพระแก้วเพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกตที่ทรงอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านนา ทรงสร้างพระเจดีย์โลกจุฬามณี (พระธาตุหลวง) ที่นครเวียงจันทน์ ทรงสถาปนาพระธาตุศรีสองรักร่วมกับอาณาจักรอยุธยาที่เมืองด่านซ้าย (อยู่ในจังหวัดเลยของไทยในปัจจุบัน) และทรงปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมที่เมืองนคร (นครพนม) พระเจ้าสุริยวงศาทรงอยู่ในราชสมบัติยาวนาน ทรงทำให้อาณาจักรรุ่งเรืองเข้มแข็ง จึงถือกันว่ารัชสมัยนี้เป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้าง แต่หลังสมัยของพระองค์ไม่นาน บ้านเมืองก็แตกแยกออกเป็นหลายอาณาจักร

ในสมัยที่อาณาจักรล้านช้างรุ่งเรืองสูงสุด มีอาณาเขตครอบคลุมดินแดนลาวในปัจจุบันทั้งหมด ดินแดนส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย บางส่วนของมณฑลยูนหนาน (Yunnan) ของจีน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ

เมืองหลวงพระบาง มองจากพระราชูปถุสถ์

เวียดนาม การย้ายราชธานีจากหลวงพระบางมาที่นครเวียงจันทน์ในสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช นอกจากจะมีเหตุผลด้านยุทธศาสตร์ คือ หลีกเลียงการรุกรานจากพม่า คงมีเหตุผลด้านเศรษฐกิจอยู่ด้วย กล่าวคือ ต้องการเชื่อมโยงอาณาจักรล้านช้างกับความเจริญด้านการค้าที่กำลังขยายตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีหลักฐานว่าบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาหรือวีไอซี (Dutch East India Company-VOC) สนใจศักยภาพทางเศรษฐกิจของลาว จึงส่งพ่อค้าชื่อ แกร์ริต ฟัน เวยส์โตฟฟ์ (Gerrit van Wyuthoff) มาเยือนอาณาจักรล้านช้างใน ค.ศ. ๑๖๔๑-๑๖๔๒

เราไม่ทราบแน่ชัดว่าศูนย์อำนาจที่หลวงพระบางหรือเวียงจันทน์หลัง ค.ศ. ๑๕๖๐ สามารถควบคุมดินแดนอันกว้างใหญ่ที่เข้าใจว่าอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรล้านช้างไว้ได้ พระราชพงศาวดารและหลักฐานอื่น ๆ บ่งชี้ว่า ล้านช้างมีโครงสร้างทางการเมืองซับซ้อนน้อยกว่าอยุธยาซึ่งมีขนาดใกล้เคียงกัน แม้มีการจัดระบบราชการที่มีการควบคุมตามลำดับชั้น และมีชื่อตำแหน่งจำนวนมากที่คล้ายคลึงกับที่มีอยู่ในอาณาจักรชนชาติไท

อื่น ๆ แต่เมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในอาณาจักรล้านช้างจะเป็นอิสระในการปกครองตนเองอย่างมาก ล้านช้างเผชิญกับการคุกคามจากภายนอกไม่มากนักเมื่อเทียบกับอาณาจักรล้านนาหรืออยุธยา ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งมากกว่าความเข้มแข็งทางทหาร หรือการจัดระเบียบการปกครอง ล้านช้างมีความขัดแย้งกับอาณาจักรใกล้เคียงทั้งหมด คือ ล้านนา อยุธยา พม่า กัมพูชา และเวียดนาม แต่ก็ไม่เคยได้รับความบอบช้ำเทียบได้กับที่ ล้านนาและอยุธยาได้รับ หลังจากล้านช้างแตกเป็นหลายอาณาจักรในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ แล้ว อาณาจักรลาวเหล่านั้นจึงถูกคุกคามจากภายนอกอย่างรุนแรง

อาณาจักรล้านช้างมีพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นศาสนาหลัก อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อถกเถียงว่า นิกายเถรวาทซึ่งกลายมาเป็นรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของล้านช้าง เข้ามาในดินแดนนี้ได้อย่างไร พระราชพงศาวดารบางเรื่องระบุว่า นิกายนี้เข้ามาในสมัยพระเจ้าฟ้ารุ่ง อันเป็นผลมาจากการที่พระมหะสีที่เป็นเจ้าหญิงกัมพูชา ทรงเห็นความเสื่อมโทรมของศาสนาในราชอาณาจักรในเวลานั้น จึงทรงขอให้จัดส่งพระภิกษุและพระคัมภีร์บาลีมาจากอาณาจักรเมืองพระนคร แต่ไม่มีจารึกหรือพระราชกำหนดใดระบุชัดเจนว่า พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทปรากฏในอาณาจักรล้านช้างมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทอาจเข้ามาประดิษฐานในล้านช้างในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ นี้เอง และในพื้นที่บางส่วนของอาณาจักร นิกายนี้อาจเข้ามาในช่วงหลังจากนั้นอีก ต่อมา พระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านช้างได้รับอิทธิพลอย่างมากจากพระพุทธศาสนาแบบล้านนา อันเป็นผลมาจากการติดต่ออย่างใกล้ชิดทางวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักรล้านนากับอาณาจักรล้านช้าง

เมื่อพระเจ้าสุริยวงศาสุวรรณคต ยุคทองของอาณาจักรล้านช้างก็สิ้นสุดลงพร้อมกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาณาจักร เกิดความระส่ำระสายจากการแย่งอำนาจของเชื้อพระวงศ์ อาณาจักรล้านช้างแตกเป็น ๓ อาณาจักรที่เป็นอิสระแก่กัน ได้แก่ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาสัก นอกจากนี้ ประชาชนในเชียงขวาง (ปัจจุบันคือแขวงหนึ่งของลาว) ก็ได้แยกตัวไปตั้งอาณาจักรอิสระเช่นเดียวกัน การที่ลาวขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำให้ถูกแทรกแซงและกดดันจากชาติเพื่อนบ้านที่เข้มแข็งกว่าในเวลาต่อมา โดยเฉพาะสยามในสมัยธนบุรีและเวียดนามสมัยราชวงศ์เหงียน (Nguyen)

นอกจากนั้น ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ อาณาจักรลาวต่าง ๆ ยังขัดแย้งและทำสงครามกันเองด้วย โดยเฉพาะหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ เจ้าผู้ครองอาณาจักรต่าง ๆ ใช้วิธีการแสวงหาพันธมิตรจากภายนอกเข้ามาช่วยเหลือเมื่อเกิดความขัดแย้ง ทั้งภายในและระหว่างอาณาจักร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาติเพื่อนบ้านเข้ามาแทรกแซงได้

สาเหตุที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ครองราชย์ ค.ศ. ๑๗๖๗-๑๗๘๒) เข้าไปแทรกแซงลาว ก็เนื่องมาจากความขัดแย้งภายในของลาวเอง (ความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าศิริบุญสาร กษัตริย์เวียงจันทน์กับเจ้าพระวอ เจ้าพระตา สองขุนนางผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นพี่น้องกัน) สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกฯ และเจ้าพระยาสุรสีห์พิชัยธวัชราชนำทัพไปตีอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ โดยยกขึ้นไปทางใต้ผ่านทางอาณาจักรจัมปาสัก ซึ่งเห็นว่าจะสู้กองทัพไทยไม่ได้ จึงยอมสวามิภักดิ์ จากนั้นทัพไทยก็รุกขึ้นเหนือ จนสามารถยึดเวียงจันทน์ได้สำเร็จ เวียงจันทน์ตกเป็นประเทศราชของไทยนับแต่นั้น หลวงพระบางซึ่งเป็นอริกับเวียงจันทน์ตลอดมาก็ช่วยเหลือไทยในสงครามครั้งนี้ยิ่งเต็มที่ แต่พอสงครามสิ้นสุดลง ไทยก็บังคับให้หลวงพระบางยอมสวามิภักดิ์เป็นเมืองขึ้นด้วยเช่นกัน อาณาจักรล้านช้างทั้ง ๓ แห่งจึงตกเป็นประเทศราชของไทยทั้งหมดในช่วงนี้เอง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์ พระราชโอรสองค์ที่ ๓ ของพระเจ้าศิริบุญสารขึ้นครองราชย์ในนครเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์เป็นผู้มีความสามารถหลายด้าน เคยยกกองทัพไปช่วยไทยรบกับพม่าจนได้ชัยชนะหลายครั้ง แต่เมื่อขึ้นมามีอำนาจ ก็ทรงต้องการเป็นอิสระจากไทยและยกกองทัพไปยึดกรุงเทพฯ แต่เดินทัพมาได้เพียงนครราชสีมา กองทัพไทยตีกองทัพเจ้าอนุวงศ์พ่ายแพ้ เมื่อเจ้าอนุวงศ์ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากเวียดนามกลับมายึดนครเวียงจันทน์ได้อีกครั้งหนึ่ง กองทัพกรุงเทพฯ บุกขึ้นไปตีนครเวียงจันทน์เป็นครั้งที่ ๒ เผาทำลายนครเวียงจันทน์และล้มเลิกอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ นครที่เคยเป็นศูนย์กลางสำคัญแห่งหนึ่งของลาวกลายเป็นเมืองร้างในปีเดียวกัน เจ้าอนุวงศ์ถูกจับตัวส่งลงไปที่กรุงเทพฯ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. ๑๘๒๙

เมื่ออาณาจักรลาวทั้ง ๓ แห่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของไทยแล้ว ฝ่ายไทยก็ค่อย ๆ ขยายอำนาจเข้าไปควบคุมหัวเมืองส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยปัจจุบัน ซึ่งเป็นดินแดนที่เคยอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรต่าง ๆ ของลาวมาก่อน นอกจากนี้ ไทยยังขยายอำนาจเข้าไปในแคว้นแคว้นต่าง ๆ ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกและทางเหนือของลาวปัจจุบัน ซึ่งไทยต้องเผชิญกับอิทธิพลของเวียดนามที่มีอยู่เหนือดินแดนต่าง ๆ ดังกล่าวด้วยเช่นกัน ดังนั้น หากไม่นับรวมแคว้นแคว้นที่มีอิทธิพลเวียดนามปรากฏอยู่แล้ว ก็กล่าวได้ว่าไทยมีอำนาจเหนือดินแดนลาวเกือบสมบูรณ์ จนฝรั่งเศสขยายอำนาจเข้ามาในทศวรรษ ๑๘๘๐

ฝรั่งเศสเริ่มขยายอำนาจเข้ามาในอินโดจีนตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยส่งกองกำลังเข้าโจมตีดานัง (Danang) ใน ค.ศ. ๑๘๕๘ และยึด ๓ จังหวัดในเวียดนามตอนใต้ได้ใน ค.ศ. ๑๘๖๒ ในปีต่อมาสมเด็จพระนโรดม (Norodom ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๖๐-๑๙๐๔) กษัตริย์กัมพูชา ซึ่งขณะนั้นมีฐานะเป็นประเทศราชของไทย ก็ทำสนธิสัญญายอมเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสขยายอำนาจเข้ายึดครองเวียดนามได้ทั้งหมดใน ค.ศ. ๑๘๘๔ และรวมเวียดนามและกัมพูชาจัดตั้งเป็นอินโดจีนของฝรั่งเศส ใน ค.ศ. ๑๘๘๗ ทำให้พรมแดนของไทยด้านที่ติดต่อกับประเทศราชลาวจึงประชิดกับดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศส

ในทศวรรษ ๑๘๖๐ กบฏไผ่ฝิงในจีนทำให้มีชาวจีนพลัดถิ่นจากจีนตอนใต้ที่เรียกกันว่า จีนฮ่อ (Ho; Haw) รวมตัวเป็นกองโจรเข้าปล้นสะดมดินแดนในเขตแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเวียดนาม สิบสองจุไท [(Sipsong Chu Tai) หรือ สิบสองเจ้าไต (Sipsong Chau Tai) ปัจจุบันอยู่ในเวียดนาม] จนถึงหัวพัน (Houa Phanh แขวงหนึ่งของลาวในปัจจุบัน) จีนฮ่อแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๓ กลุ่ม คือ พวกธงแดง ธงดำ และธงเหลือง ในดินแดนลาว คนเหล่านี้แบ่งเขตกันเข้าปล้นสะดมอาณาบริเวณตั้งแต่รอบ ๆ หลวงพระบางไปจนถึงพรมแดนด้านตะวันออกของเชียงขวาง

ใน ค.ศ. ๑๘๗๔ เจ้าคำสุก (Chao Khamsouk ต่อมาคือ พระเจ้าสักรินทร์ฤทธิ์ แห่งอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๘๙-๑๙๐๕) ทรงต่อต้านและ

ขับไล่พวกฮ่อแตกกระจัดกระจาย แต่พวกนี้ก็กลับมารวมตัวกันได้ใหม่และมุ่งโจมตีหัวพันและเชียงขวาง เจ้าอึ้ง (Chao Ung ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๖๖-๑๘๗๖) กษัตริย์แห่งเชียงขวางขณะนั้น ทรงขอความช่วยเหลือจากเวียดนามในการต่อต้านจีนฮ่อ แต่สิ้นพระชนม์ในการรบ กองกำลังเวียดนามจึงหนีไปจากเชียงขวาง พวกฮ่อเข้าปล้นสะดมเชียงขวางเกือบจะกลายเป็นเมืองร้างเพราะประชากรส่วนใหญ่อพยพหนีลงใต้ไปเวียงจันทน์และดินแดน ๒ ผังแม่น้ำโขง บ้างก็หนีไปซ่อนอยู่ในเขตป่าเขา เมื่อสิ้นเจ้าอึ้ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าขันตี (Khanti ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๗๖-๑๘๘๕) ราชบุตรของเจ้าอึ้ง ครองราชย์เป็นกษัตริย์แห่งเชียงขวางสืบต่อมา

สยามซึ่งมีอำนาจเหนือหลวงพระบางและเชียงขวางตระหนักดีว่า ฝรั่งเศสไม่เพียงต้องการยึดครองเวียดนาม แต่ยังต้องการสร้างความมั่นคงให้แก่ดินแดนที่ตนปกครองด้วยการขยายอำนาจเข้ามาในลาวด้วย จึงเห็นว่าหากไม่สามารถฟื้นฟูความสงบได้ด้วยการขับไล่พวกจีนฮ่อออกไป ก็คงต้องสูญเสียทั้งหลวงพระบางและเชียงขวางให้แก่ฝรั่งเศส ใน ค.ศ. ๑๘๘๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงให้จัดกองทัพไปปราบฮ่อและปกป้องอาณาจักรทั้งสอง อย่างไรก็ตาม การปราบปรามพวกฮ่อเป็นเรื่องยาก เพราะเป็นพวกไม่มีหลักแหล่ง เมื่อถูกโจมตีก็แตกหนีกระจัดกระจายไป แต่ก็รวมตัวกันกลับมาใหม่เพื่อโจมตีและปล้นสะดมจุดที่เห็นว่าทำได้ง่ายที่สุด ประกอบกับทหารไทยเกิดการเจ็บป่วย อ่อนกำลังด้วยขาดเสบียงอาหาร กองทัพไทยจึงถอยไปตั้งอยู่ที่หนองคาย

เมื่อกองทัพไทยถอนออกจากเชียงขวางแล้ว พวกฮ่อก็แบ่งกำลังกันลงไปตีเวียงจันทน์ ดังนั้น ใน ค.ศ. ๑๘๘๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมคุมกองทัพไปปราบฮ่ออีกครั้ง กองทัพไทยเข้าโจมตีพวกฮ่อที่เวียงจันทน์จนแตกพ่าย และยังไล่ติดตามพวกฮ่อไปจนถึงเชียงขวาง นอกจากนั้น ยังโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ (เจิม แสงชูโต ต่อมาคือ จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี) นำทัพขึ้นไปโจมตีพวกฮ่อซึ่งลงมาปล้นสะดมหัวพัน พวกฮ่อถูกขับไล่ออกไปจากเชียงขวางและหัวพันทั้งหมด อย่างไรก็ตาม การปราบปรามพวกฮ่ออย่างเด็ดขาดไม่อาจทำได้โดยง่าย โดยเฉพาะเมื่อถูกฝรั่งเศสปราบก็หนีเข้ามาในเขตไทย และเมื่อถูกไทยปราบก็หนีเข้าไปอยู่ในเขตฝรั่งเศส

ทุ่งไหหิน เมืองเชียงขวาง

ดังนั้น เมื่อพวกฮ่อเข้าไปปล้นสะดมและเผาเมืองหลวงพระบางได้ใน ค.ศ. ๑๘๘๗ ราชสำนักสยามจึงไม่เพียงแต่ถอดเจ้าอุ่นคำ (Oun Kham หรือพระเจ้ามหินทรเทพนิภากร ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๗๒-๑๘๘๗) กษัตริย์ผู้ครองหลวงพระบางออกจากตำแหน่ง และตั้งเจ้าคำสุกให้ครองราชย์เป็นพระเจ้าสักรินทรฤทธิ์ เท่านั้น แต่ยังร่วมมือกับฝรั่งเศสปราบปรามพวกฮ่อในปีต่อมา ด้วยการให้กำลังของแต่ละฝ่ายโจมตีขับไล่จีนฮ่อจากเขตของตน และมาบรรจบกันที่เมืองแถงหรือเดียนเบียนฟู (Dien Bien Phu) จึงสามารถขับไล่พวกจีนฮ่อออกไปได้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสฉวยโอกาสอ้างสิทธิปกครองเมืองแถงและสิบสองจุไทย ในขั้นแรก ฝรั่งเศสแจ้งว่าจะไม่ล่งล้ำเข้ามาในหัวพันซึ่งมีกองกำลังทหารไทยตั้งอยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่ยอมถอนทหารฝรั่งเศสออกจากเมืองแถงและสิบสองจุไทย เพราะอ้างว่าเคยส่งบรรณาการให้แก่ลาวและเวียตนามมาก่อน ฝ่ายไทยซึ่งมีปัญหาเรื่องแผนที่ไม่เรียบร้อย จึงไม่อาจยืนยันอำนาจการปกครองของไทยต่อฝรั่งเศสได้ ปัญหาดังกล่าวนี้

มีที่มาจากกรณีที่เมืองซึ่งอยู่ไกลจากศูนย์อำนาจของไทยส่งบรรณาการให้แก่รัฐใหญ่ทุกรัฐที่มีอำนาจเพื่อความอยู่รอด ในที่สุด ทั้ง ๒ ฝ่ายตกลงกันได้ชั่วคราวด้วยการให้ฝ่ายไทยตั้งกองทหารรักษาเมืองเชียงขวางและหัวพัน และฝรั่งเศสตั้งกองทหารรักษาสิบสองจุไทจนกว่ารัฐบาลทั้ง ๒ ฝ่ายจะตกลงกันได้เรื่องเขตแดน ส่วนเมืองแฉก กองทหารของทั้ง ๒ ฝ่ายยังตั้งรักษาการอยู่ แต่ในที่สุดไทยก็ต้องถอนกำลังจากเมืองแฉกเพราะทนการรบเข้าของฝรั่งเศสที่ไม่รักษาสัญญาที่ทำไว้ไม่ได้ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ไทยเสียสิบสองจุไทและเมืองแฉกแก่ฝรั่งเศสไปโดยปริยาย

การรุกคืบหน้าของฝรั่งเศสไม่หยุดยั้งอยู่เพียงนี้ เพราะต้องการดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมด ฝรั่งเศสแจ้งแก่ไทยใน ค.ศ. ๑๘๘๙ ว่า ดินแดนเวียดนามตั้งแต่เชียงขวางถึงกัมพูชามีอาณาเขตจดแม่น้ำโขง เมื่อไทยไม่ยอมรับข้ออ้างนี้ ฝรั่งเศสก็ขอเข้ามาสำรวจสิบสองจุไท คำม่วน (Khammouane ปัจจุบันเป็นแขวงหนึ่งของลาว) ไปจนถึงสตึงแตรง (Stung Treng จังหวัดหนึ่งของกัมพูชาปัจจุบัน) เพื่อนำผลการสำรวจไปใช้ปักปันเขตแดน นอกจากนั้น ฝรั่งเศสยังได้นำพระราชสาส์นของพระเจ้ามันธาตุราช (Mantha Tourath ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๑๗-๑๘๓๖) แห่งอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ที่ทรงมีไปถึงจักรพรรดิมินห์หมาง (Minh Mang ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๒๐-๑๘๔๐) เพื่อยืนยันอำนาจของเวียดนามเหนือหลวงพระบางและเชียงขวาง ฝรั่งเศสต้องการให้ไทยรับรู้ว่ ฝรั่งเศสที่ปกครองเวียดนามขณะนั้น ไม่เพียงแต่มีอำนาจเหนือเชียงขวางเท่านั้น แต่อาจรวมไปถึงคำม่วนและดินแดนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงด้วย ฝรั่งเศสจึงหวังว่าการสำรวจดินแดนเหล่านี้อย่างทั่วถึงจะสามารถค้นพบหลักฐานที่อาจนำมาใช้หักล้างข้ออ้างของไทย ในการมีอำนาจเหนือลาวได้ส่วนฝ่ายไทยเห็นว่าหากมีการปักปันเขตแดนอย่างชัดเจน ก็จะขจัดปัญหาการกระทบกระทั่งต่าง ๆ ระหว่างกัน จึงยินยอมให้ฝรั่งเศสดำเนินการสำรวจได้

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ คือ โอกุสต์ ปาวี (Auguste Pavie ค.ศ. ๑๘๔๗-๑๙๒๕) ซึ่งเป็นรองกงสุล (vice-consul) ประจำหลวงพระบางตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๘๖ ปาวีเริ่มสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงมาก่อนหน้านั้นหลายปี กล่าวคือ เขาใช้เวลารวมกันถึงประมาณ ๑๖ ปีระหว่าง ค.ศ. ๑๘๗๙-๑๘๙๕ ทั้งเดินเท้า นั่งช้าง และใช้แพเป็นพาหนะ เป็นระยะ

ทางประมาณ ๓๐,๐๐๐ กิโลเมตร สำรวจพื้นที่รวมกันทั้งหมดประมาณ ๖๒๗,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ตั้งแต่ อ่าวสยามจนครอบคลุมดินแดนอินโดจีนปัจจุบันทั้งหมด คณะสำรวจซึ่งมีอยู่หลายชุดในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเรียกว่า คณะสำรวจปาเว (Missions Pavie) ในส่วนของการสำรวจตั้งแต่เชียงขวางถึงสตีงแตงนั้น แม้ว่าการสำรวจจะเสร็จสิ้นตั้งแต่เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๘๘๑ แต่การเจรจาเรื่องเขตแดนก็ยังมีได้เริ่มขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๘๒ จนถึงกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๘๓ ฝ่ายสยามพยายามให้มีการเจรจาเรื่องนี้ แต่ฝรั่งเศสก็พยายามบ่ายเบี่ยงและยังมีเหตุการณ์กระทบกระทั่งที่ฝรั่งเศสใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกระแสต่อต้านไทย ในประเทศฝรั่งเศส และนำมาเป็นข้ออ้างในการเรียกร้องต่อฝ่ายไทย คือ กรณีที่ฝรั่งเศสอ้างว่าคนของตนถูกข่มเหงจากเจ้าหน้าที่ไทยที่ท่าอุเทน (อำเภอหนึ่งของจังหวัดนครพนมปัจจุบัน) และหนองคาย และกรณีของมาซี (Massie) กงสุลฝรั่งเศสประจำหลวงพระบางฆ่าตัวตาย (ทำให้ปาเวได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้แทน)

โอกุสต์ ปาวี

เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๓ ปาเวียเรียกร้องให้ไทยถอนกำลังออกจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมด ฝรั่งเศสอ้างสิทธิเหนือดินแดนส่วนนี้เพราะถือว่าเคยอยู่ภายใต้ อำนาจเวียดนาม และเรียกร้องค่าทำขวัญให้แก่ชาวฝรั่งเศสที่อ้างว่าถูกเจ้าหน้าที่ไทย ข่มเหง และเพื่อสนับสนุนข้อเรียกร้องนี้ฝรั่งเศสก็ส่งเรือปืนชื่อ *Lutin* เข้ามาจอดทอดสมอในแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้กับสถานทูตฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ ฝ่ายไทยคัดค้านการอ้างสิทธิของฝรั่งเศส และในเดือนเมษายน-พฤษภาคม ฝรั่งเศสใช้กำลังโจมตีกองรักษาด่านของไทย ๓ แห่ง ผลจากการปะทะกันครั้งนี้ทำให้ตอโร (Thoreaux) ผู้บังคับบัญชา กองกำลังชุดที่ ๓ ของฝรั่งเศสถูกจับและกรอสกูแร็ง (Groscurin) ผู้ช่วยเสียชีวิตพร้อมกับ กองกำลังชาวเวียดนามหลายคน

ฝรั่งเศสอาศัยเหตุที่เกิดขึ้นเป็นข้ออ้างในการกดดันไทยมากขึ้น ในช่วงที่สถานการณ์เริ่มตึงเครียด อังกฤษนำเรือจากราชนาวิ ๓ ลำมาจอดอยู่ที่ปากน้ำเจ้าพระยาเพื่อการเคลื่อนย้ายพลเมืองอังกฤษในกรณีฉุกเฉิน ฝรั่งเศสดำเนินการเช่นเดียวกันบ้าง สั่งให้เรือรบ ๒ ลำชื่อ *Comète* และ *Inconstant* แล่นเข้ามาโดยไม่ยอมจอดอยู่ที่ปากน้ำ ในช่วงเย็นวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๘๙๓ มีการปะทะกับฝ่ายไทยที่ป้อมพระจุลจอมเกล้า แต่ก็ยังสามารถฝ่าเข้ามาได้ แล้วมาจอดอยู่ที่หน้าสถานทูตฝรั่งเศสเมื่อเวลาประมาณ ๓ ทุ่มและเล็งปืนไปที่พระบรมมหาราชวัง ในวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ฝรั่งเศสยื่นคำขาดให้ไทย ยอมรับสิทธิของฝรั่งเศสเหนือดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมด รวมทั้งเกาะต่าง ๆ ในลำน้ำ ให้ไทยถอนกองกำลังออกไป จ่ายค่าเสียหายจากการปะทะกันทางทหาร ลงโทษชาวไทย ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ และจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามเป็นจำนวน ๒ ล้านฟรังก์

ฝ่ายไทยหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษเมื่อต้องเผชิญหน้ากับ ฝรั่งเศส แต่เมื่อไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ ก็ไม่มีทางเลือก จึงต้องยอมทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๙๓ ผลของสนธิสัญญาและอนุสัญญาต่อท้าย ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตั้งแต่สตึงแตรงในกัมพูชาขึ้นไปจนตลอด หลวงพระบาง รวมเป็นพื้นที่ ๑๔๓,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร และความสูญเสียอื่น ๆ โดยเฉพาะการยอมให้เสียมเรียบ พระตะบอง และฝั่งขวาแม่น้ำโขงระยะ ๒๕ กิโลเมตรเป็น เขตปลอดทหารและปลอดภาษี การยอมให้ฝรั่งเศสตั้งสถานกงสุลขึ้นที่โคราชและน่าน และการยอมให้ฝรั่งเศสยึดครองจันทบุรีไว้จนกว่าฝ่ายไทยจะได้ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ตามสนธิสัญญา รวมทั้ง “คดีพระยอดเมืองขวาง” ที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตของ กรอสุกแรงเสร็จสิ้น

ความปรารถนาของฝรั่งเศสมิได้อยู่เพียงแค่ว่าได้ครอบครองดินแดนฝั่งซ้าย แม่น้ำโขงเท่านั้น (ดินแดนเหล่านี้ส่วนใหญ่ร้างผู้คนและได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติ โดยเฉพาะการสู้รบที่ผ่านมา) เพราะดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงอุดมสมบูรณ์กว่าและยังอยู่ในอำนาจของไทย ซึ่งอาจรวมไปถึงดินแดนลุ่มน้ำเจ้าพระยาด้วย เหนือขึ้นไปนั้นฝรั่งเศส อ้างสิทธิเหนือดินแดนที่เคยส่งบรรณาการให้แก่หลวงพระบางทั้งหมด รวมทั้ง ๘ ใน ๑๒ เมืองในสิบสองปันนา (Sipsong Pan Na) ปัจจุบันเป็นเขตปกครองพิเศษชนชาติไตใน

มณฑลหยุนหนาน (Yunnan) ของจีน] แม้ว่าเมืองเหล่านี้จะสวามิภักดิ์ต่อพม่าและจีนก็ตาม ในที่สุด ฝรั่งเศสก็ได้ครอบครองส่วนที่ปัจจุบันเป็นแขวงหลวงน้ำทา (Luang Namtha) และส่วนหนึ่งของพงสาลี (Phongsali ปัจจุบันคือแขวงหนึ่งของลาว) อันเป็นผลจากสนธิสัญญาที่ทำกับจีนใน ค.ศ. ๑๘๙๕

นอกจากนั้น ฝรั่งเศสยังอ้างสิทธิเหนือเมืองสิง (Muang Sing ปัจจุบันเป็นเมืองหนึ่งในแขวงหลวงน้ำทา) ตามสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๘๙๓ กับไทยด้วย แต่เมืองนี้เป็นรัฐบรรณาการของเชียงตุง [Kengtung ปัจจุบันเป็นเมืองในรัฐชาน (Shan) ของเมียนมา (Myanmar)] ที่อยู่ภายใต้อำนาจของอังกฤษ เมื่อสถานการณ์เริ่มตึงเครียด อังกฤษก็ส่งกำลังทหารคุรข่า (Gurkha) ไปปกป้องเมืองสิง แต่ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสก็ไม่ต้องการเผชิญหน้ากันทางทหาร ดังนั้น ทั้ง ๒ ฝ่ายจึงตกลงใช้ร่องน้ำลึก (thalweg) ของแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนธรรมชาติระหว่างรัฐชานของอังกฤษกับลาวตอนบนของฝรั่งเศส ส่วนเมืองสิงตกเป็นของฝรั่งเศส

ความตกลงระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสที่ลงนามกันในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๘๙๖ กำหนดให้ไทยเป็นกลางและเป็นเอกราช เพื่อเป็นดินแดนกันชนระหว่าง ๒ มหาอำนาจให้หลักประกันเอกราชของไทยในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งครอบคลุมภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบันเท่านั้น แต่ไม่ได้กล่าวถึงดินแดนส่วนอื่น ๆ ด้วย ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสจึงมีอิสระที่จะขยายอำนาจของตนต่อไป ได้แก่ การขยายอำนาจของอังกฤษในคาบสมุทรมลายูและฝรั่งเศสในส่วนที่เหลือของลุ่มแม่น้ำโขง

ในส่วนของฝรั่งเศส การขยายอำนาจในช่วงนี้มิได้เป็นไปตามความมุ่งหมายเดิมที่อย่างน้อยต้องการครอบครองดินแดนซึ่งครอบคลุมทั้งที่ราบสูงโคราช (Khorat Plateau) และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ผลจากสนธิสัญญาที่ไทยทำกับฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๙๐๔ แม้จะทำให้ไทยได้จันทบุรีซึ่งถูกฝรั่งเศสยึดไปภายหลังวิกฤตการณ์ ค.ศ. ๑๘๙๓ กลับคืนมา แต่ไทยก็ต้องยอมเสียดินแดนอื่นเป็นการแลกเปลี่ยน ได้แก่ ดินแดนหลวงพระบางส่วนที่อยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง (ตัวเมือง ซึ่งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำตกเป็นของฝรั่งเศสตามสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๘๙๓) ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงของลาวตอนใต้คือจัมปาสักกับบโนไพรและตราด นอกจากนี้ ในการกำหนดเส้นพรมแดนใหม่ระหว่างไทยกับหลวงพระบาง

ทำให้ไทยต้องสูญเสียดินแดนที่เป็นของไทยแท้ ๆ รวมไปถึงด่านซ้ายในจังหวัดเลยปัจจุบันให้แก่ฝรั่งเศสด้วย

ความตกลง Entente Cordiale ระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสที่ลงนามใน ค.ศ. ๑๙๐๔ ยอมรับเขตอิทธิพลของแต่ละฝ่ายในขณะนั้นและยืนยันว่าทั้ง ๒ ชาติจะไม่ยึดครองไทย แต่ความตกลงนี้ไม่มีผลต่อการขยายดินแดนของทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสในเวลาต่อมา กล่าวคือ ใน ค.ศ. ๑๙๐๗ ไทยลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศส ยกดินแดนด้านตะวันตกของกัมพูชา คือ เสียมเรียบ พระตะบอง และศรีโสภณให้แก่ฝรั่งเศส ส่วนฝรั่งเศสยอมคืนดินแดนด่านซ้ายและตราดให้แก่ไทย ดินแดนลาวส่วนที่เหลือซึ่งไทยเสียให้แก่ฝรั่งเศสในครั้งนี้นับว่าเป็นดินแดนลาวส่วนน้อยเท่านั้น (แต่ก็ทำให้ สปป. ลาวมีอาณาเขตอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน) คือ ดินแดนทางใต้ของไซยะบุรีลงมาถึงด่านซ้าย ซึ่งกลับมาเป็นของไทยใน ค.ศ. ๑๙๐๙ ไทยทำสนธิสัญญากับอังกฤษยกดินแดนตอนเหนือของคาบสมุทรมลายู คือ ตรังกานุ (Terengganu) กลันตัน (Kelantan) ปะลิส (Perlis) และเกดะห์หรือไทรบุรี (Kedah) ให้แก่อังกฤษ ผลตอบแทนที่ไทยได้รับจากการทำสนธิสัญญาทั้ง ๒ ฉบับนี้ทำให้ไทยมีอิสรภาพด้านการศาลมากขึ้น

เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๐๗ อินโดจีนของฝรั่งเศสก็รวมดินแดนที่ประกอบด้วย ๓ ประเทศในปัจจุบันคือ กัมพูชา สปป. ลาว และเวียดนาม แต่อินโดจีนของฝรั่งเศสในสมัยนั้นมีได้มี ๓ ประเทศเช่นทุกวันนี้ แต่ประกอบด้วยดินแดน ๕ ส่วนด้วยกัน ได้แก่ กัมพูชา ลาว อันนัม (Annam) ตังเกี๋ย (Tonkin) และโคชินไชนา (Cochinchina) ในบรรดาดินแดนทั้ง ๕ ส่วนนี้มีเพียงโคชินไชนา (ภาคใต้ของเวียดนามปัจจุบัน อันนัมคือภาคกลางและตั้งเกี๋ยคือภาคเหนือ) ที่ฝรั่งเศสปกครองในฐานะอาณานิคม (colony) ส่วนดินแดนอีก ๔ แห่งมีฐานะเป็นรัฐในอารักขา (protectorate) ของฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ฐานะความเป็นอาณานิคมและรัฐในอารักขายากจะแยกแยะได้ชัดเจน

ลาวในฐานะรัฐในอารักขาแม้จะดูคล้ายว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้ฝรั่งเศส แต่ลาวก็ยังประกอบด้วยแคว้นหลวงหลายหลาย ทางเหนือคือหลวงพระบาง ซึ่งฝรั่งเศสให้การคุ้มครองในฐานะรัฐในอารักขาโดยตรง แต่ลาวภาคกลางประกอบด้วยเมืองต่าง ๆ ที่เคยภักดีต่อราชสำนักกรุงเทพฯ และหรือเว้ (Hue) ส่วนทางใต้ยังมีผู้สืบเชื้อสายจาก

เจ้าผู้ครองจัมปาสัก ซึ่งยังคงส่งบรรณาการให้แก่ไทย เมื่อฝรั่งเศสเข้ามามีอำนาจในดินแดนส่วนนี้ของลาวภายหลังสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๙๐๔ และ ค.ศ. ๑๙๐๗ (ภายหลังสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๘๙๓ ดินแดนส่วนตะวันตกของจัมปาสักยังอยู่ในอำนาจไทย) ฝรั่งเศสมิได้ฟื้นฟูอาณาจักรจัมปาสักขึ้นใหม่ เจ้าบุญ (Chao Nyuy) ซึ่งยังคงพำนักอยู่ในดินแดนนี้ (เจ้านายอื่น ๆ ส่วนมากหนีไปอยู่กรุงเทพฯ) ก็ได้รับการยอมรับจากฝรั่งเศส แต่งตั้งให้เขาเป็นข้าหลวงปกครองแขวงจัมปาสัก มีเมืองหลวงใหม่อยู่ที่ปากเซ

ดังนั้น หลวงพระบางซึ่งยังมีกษัตริย์ปกครองอยู่จึงเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสเท่านั้น ดินแดนส่วนที่เหลืออยู่ใต้การปกครองโดยตรงของฝรั่งเศส แต่ความแตกต่างระหว่างดินแดน ๒ ส่วนนี้ก็ได้กำหนดชัดเจนในทางกฎหมาย แม้ว่าต่อมามีการยืนยันสถานะความเป็นรัฐในอารักขาของหลวงพระบาง แต่ความสัมพันธ์ของหลวงพระบางกับดินแดนส่วนที่เหลือของลาวก็ได้กำหนดให้ชัดเจน ฝรั่งเศสไม่ยอมให้กษัตริย์ที่หลวงพระบางมีฐานะเป็นประมุขของลาวทั้งหมดแม้กระทั่งในเชิงสัญลักษณ์ จนกระทั่งฝรั่งเศสกลับมาปกครองลาวอีกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงยอมรับให้กษัตริย์แห่งหลวงพระบางมีฐานะเป็นกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรลาว

ฝรั่งเศสแบ่งเขตพื้นที่เพื่อจัดระเบียบการปกครองในลาวออกเป็น ๑๑ แขวงบวกกับหลวงพระบาง แต่ละแขวงมีข้าหลวงฝรั่งเศส (Résident หรือ Commissioner ในหลวงพระบาง) ปกครอง และฟื้นฟูเวียงจันทน์เป็นนครหลวงและศูนย์กลางการปกครอง ฝรั่งเศสปกครองลาวโดยตรง ยกเว้นในหลวงพระบางซึ่งมีสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตเจ้าศรีสว่างวงศ์ (Sisavangvong ครองราชย์ ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๕๙) เป็นกษัตริย์ปกครอง มีคณะผู้ปกครองประกอบด้วย เจ้ามหาอุปราช [เจ้าบุญคง (Chao Bounkhong) เป็นเจ้ามหาอุปราชลาวในช่วง ค.ศ. ๑๘๘๘-๑๙๒๐] ราชวงศ์ ราชบุตร และรัฐมนตรีชาว-ซาย ซึ่งเป็นเจ้านายในราชวงศ์ นอกจากนี้ ยังมีขุนนางข้าราชการที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารอีกจำนวนหนึ่ง หลวงพระบางประกอบด้วยหลายแขวงหรือเมือง มีเจ้าแขวงและเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครอง

การปกครองโดยตรงของฝรั่งเศสในแต่ละแขวงครอบคลุมกิจการทุกอย่างตั้งแต่งานยุติธรรม การเก็บภาษี และงานโยธาธิการ ส่วนการรักษากฎหมายและความเป็น

ระเบียบมีหน่วยงานที่เรียกว่า Garde Indigène ประกอบด้วย หัวหน้าที่เป็นชาวฝรั่งเศส และเจ้าหน้าที่ซึ่งในช่วงแรกเป็นชาวเวียดนาม ต่อมาก็มีชาวลาวเข้าไปทำหน้าที่จำนวนมากขึ้น เมื่อแขวงขยายตัวมีประชากรเพิ่มขึ้น ระบบการปกครองก็ขยายตัวมีบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาทำหน้าที่รับผิดชอบในกิจการที่เพิ่มขึ้น เช่น ตำรวจลี้จาก Sûreté Général de l'Indochine ฝ่ายบัญชีเงินเดือน ไพรศณีย์ ครูโรงเรียน แพทย์ และฝ่ายอื่น ๆ เจ้าหน้าที่ประเภทเสมียน พนักงานระดับบนและระดับกลางมักเป็นชาวเวียดนาม ส่วนชาวลาวเป็นเจ้าหน้าที่ระดับล่าง เช่น ล่ามแปล เสมียนพนักงานชั้นผู้น้อย คนทำความสะอาด กุลี

แต่ละแขวงแบ่งเขตการปกครองเป็นเมือง (district; muong) หรือกอง (khong) ในเขตพื้นที่ชนกลุ่มน้อย มีเจ้าเมือง (chao muong) หรือนายกอง (nay khong) ปกครอง แต่ละเมืองแบ่งย่อยออกไปเป็นตาแสง (tasaeng) ประกอบด้วย หมู่บ้านต่าง ๆ เรียกว่า บ้าน (ban) มีนายบ้าน (nay ban) หรือพ่อบ้าน (pho ban) ปกครอง มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นชาวฝรั่งเศสน้อยมากแม้ในส่วนที่ฝรั่งเศสปกครองโดยตรง (ประมาณ ๓-๔ คนในแขวงขนาดเล็กหรือที่อยู่ห่างไกล) โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ประชากรเป็นลาวเทิงหรือลาวสูง ฝรั่งเศสมักกำหนดให้คนพื้นเมืองปกครองกันเอง ส่วนในระดับเมืองซึ่งขึ้นกับระดับแขวงมีเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นชาวเวียดนาม

ฝรั่งเศสให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องการเลิกทาสและการเก็บภาษี การเลิกทาสมีความสำคัญในแง่ที่บ่งบอกถึง “ภารกิจในการสร้างความก้าวหน้า” (civilizing mission) ของฝรั่งเศส ส่วนการเก็บภาษีเป็นความจำเป็นในเรื่องค่าใช้จ่ายในการปกครองลาว ในส่วนของการเลิกทาสนั้น ฝรั่งเศสยกเลิกระบบทาสทั้งในรูปแบบของการนำเอาชนกลุ่มน้อยหรือลาวเทิงมารับใช้นายที่เป็นลาวกลุ่ม และการเป็นทาสจากการเป็นหนี้ ส่วนในเรื่องการเก็บภาษี มีการเก็บภาษีเป็นเงินมากขึ้น รวมทั้งภาษีในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ภาษีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แม้คร่าวเรือนที่ไม่มีได้เสพเครื่องดื่มประเภทนี้เลยก็ต้องเสียภาษีชนิดนี้ด้วย นอกจากนั้น ยังมีการเก็บค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ตั้งแต่การออกเอกสารเดินทางไปจนถึงการจดทะเบียนอาวุธปืน

การเก็บภาษีเป็นเงินมีผลต่อระบบเศรษฐกิจของลาว คือ คร่าวๆต้องผลิตสินค้าและพืชผลที่มีคุณค่าทางการพาณิชย์มากขึ้น (แม้ว่าการผลิตเพื่อยังชีพจะยังคงเป็นรูปแบบหลักในทางเศรษฐกิจ) เพื่อจะได้มีเงินสำหรับนำไปจ่ายภาษี อย่างไรก็ตาม ประชากรส่วนใหญ่ในลาวมิได้เป็นชาวนายากจนไร้ที่ดิน (ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) เพราะชาวลาวสามารถทำการเพาะปลูกในที่ดินซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ในขณะที่ลาวสูงและลาวเทิงก็ยังสามารถขายฝิ่น (กิจการผูกขาดที่ทำรายได้จำนวนมากแก่ระบอบปกครองอาณานิคม) หรือของป่าเพื่อเป็นรายได้สำหรับชำระภาษีได้เช่นกัน

สิ่งที่สร้างความไม่พอใจแก่ประชาชน คือ การเกณฑ์แรงงานที่ยังคงมีอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะถนนและสิ่งก่อสร้าง ในทางสังคมและวัฒนธรรม ประชากรส่วนใหญ่ยังคงดำเนินชีวิตในแนวจารีตดั้งเดิม ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนน้อยมาก ประชาชนทั่วไปจะยอมรับระบอบปกครองอาณานิคมฝรั่งเศสที่ทำให้สงครามและการกวาดต้อนผู้คนที่เคยมีอยู่บ่อยครั้งหมดสิ้นไป

อย่างไรก็ตาม ความไม่พอใจและการต่อต้านระบอบปกครองอาณานิคมฝรั่งเศสก็มีอยู่ มีสาเหตุจากภาวะด้านภาษี การเกณฑ์แรงงาน การสูญเสียรายได้จากฝิ่น (กรณีประชากรทางตอนบนของลาว) เมื่อมีชาวจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการผูกขาดของรัฐประเภทนี้) การสูญเสียแรงงานทาสที่เป็นแหล่งรายได้อย่างหนึ่ง (ในกรณีประชากรตอนล่างของประเทศ) รูปแบบการต่อต้านมีทั้งการหลีกเลี่ยงการเสียภาษี และการก่อความไม่สงบ เช่น ในแขวงหัวพันเมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๕ กบฏผู้มีบุญในลาวตอนใต้ในปีเดียวกัน ฝรั่งเศสใช้เวลาจนถึง ค.ศ. ๑๙๑๐ จึงสามารถคุมอำนาจในเขตที่ราบสูงโบลเวนของลาวได้ แต่ยังมีกลุ่มกบฏกลุ่มหนึ่งที่ยืนหยัดต่อต้านอยู่ในเขตภูเขาอีกหลายปีต่อมา ใน ค.ศ. ๑๙๐๘ ชาวไทลื้อ (Lue) ในพงสาลีก่อการกบฏ ซึ่งฝรั่งเศสต้องใช้เวลาถึง ๒ ปีจึงปราบลงได้ จากนั้นใน ค.ศ. ๑๙๑๔ ชาวไทลื้อในเมืองสิงห์ขุทธรวิธแบบกองโจรลุกฮือขึ้นต่อต้านฝรั่งเศสอยู่ถึง ๒ ปี ทำให้ฝรั่งเศสต้องใช้งำลังปราบปรามและลดฐานะจากเมืองที่

มีเจ้าผู้ครอง (principality) เป็นเมืองที่ฝรั่งเศสปกครองโดยตรง นอกจากนั้น ในช่วงเดียวกันก็มีความไม่สงบในข่าเหนือ (Xam Neua ปัจจุบันคือเมืองหลักของแขวงหัวพัน) ตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม และพงสาลี ซึ่งมีทั้งชาวจีน ชนชาติไทลื้อ และขมุเข้ามาเกี่ยวข้อง หลังจากฝรั่งเศสสามารถรักษาความสงบได้ในช่วงปลาย ค.ศ. ๑๙๑๕ พงสาลีก็ถูกเปลี่ยนฐานะเป็นเขตพื้นที่ทหารที่ ๕ (Military Territory V มีการจัดตั้งเขตปกครองประเภทนี้มาแล้ว ๔ เขตทางตอนเหนือของเวียดนามซึ่งเป็นเขตติดต่อกับพรมแดนจีน) ยิ่งไปกว่านั้น ชาวเผ่าม้ง (Hmong) ซึ่งเคยอยู่ข้างฝรั่งเศสก็ก่อกบฏขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๑๘ ฝรั่งเศสต้องใช้กองกำลังขนาดใหญ่ปราบปรามเป็นเวลา ๒ ปีจึงสงบ การก่อความไม่สงบของชาวม้งเกิดจากความขัดแย้งระหว่างชนชาติต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสเป็นสำคัญ (ผู้นำม้งขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ระดับแขวงที่เป็นชนชาติลาวหรือพวนอีกต่อหนึ่ง)

ในช่วงที่ฝรั่งเศสปกครองลาว ประชากรของลาวเพิ่มจากประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ คนใน ค.ศ. ๑๙๑๐ เป็นกว่า ๘๐๐,๐๐๐ คนใน ค.ศ. ๑๙๒๑ และถึง ๑,๐๓๘,๐๐๐ คนใน ค.ศ. ๑๙๓๖ แม้ชาวฝรั่งเศสที่เข้าไปอยู่ในลาว (ส่วนใหญ่เข้าไปอยู่ในฐานะเจ้าหน้าที่ในระบอบปกครองอาณานิคม) จะมีจำนวนน้อย (จากไม่กี่ร้อยคนใน ค.ศ. ๑๙๑๐ มาเป็นประมาณ ๑,๐๐๐ คนในเวลาต่อมา) แต่ฝรั่งเศสสนับสนุนชาวจีนและชาวเวียดนาม โดยเฉพาะผู้ที่เป็นพ่อค้าและช่างฝีมือต่าง ๆ เข้าไปตั้งรกรากอยู่ในเขตเมืองสำคัญ ๆ จนทำให้คนเหล่านี้มีจำนวนมากกว่าคนพื้นเมือง

กล่าวได้ว่า ประมาณ ค.ศ. ๑๙๒๐ ลาวอยู่ในภาวะสงบ การบริหารประเทศเข้ารูปเข้ารอย มีการจัดระบบยุติธรรมใหม่ กิจกรรมต่าง ๆ เช่น ด้านสาธารณสุข การศึกษา การเกษตรและสัตวบาลขยายตัว และการคมนาคมก็สะดวกขึ้น ซึ่งลาวน่าจะจะมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องแม้จะไม่รวดเร็ว แต่ปรากฏว่าเศรษฐกิจของลาวแทบไม่มีพัฒนาการใด ๆ แม้ชาวฝรั่งเศสที่ไปลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในดินแดนนี้ก็น้อยมาก

ใน ค.ศ. ๑๙๒๐ ฝรั่งเศสเริ่มการปฏิรูปทางการเมืองด้วยการจัดตั้งสภาที่ปรึกษา ระดับแขวงในส่วนที่ฝรั่งเศสปกครองโดยตรง อีก ๓ ปีต่อมา มีการตั้งสภาที่ปรึกษาของ ชาวพื้นเมือง (Indigenous Consultative Assembly ฝรั่งเศสตั้งสภาแบบนี้ในเขต ปกครองอื่น ๆ ของฝรั่งเศสในอินโดจีนแล้วทั้ง ๔ เขต) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาข้าหลวงใหญ่ ฝรั่งเศส (Résident Supérieur) ในความเป็นจริง สภานี้เป็นเพียงตัวแทนชนชั้นนำของ ลาว นอกจากนั้น ยังมีการจัดตั้งหอการค้าและการเกษตร (Chamber of Commerce and Agriculture) ซึ่งมีสมาชิกที่มาจากทั้งคนพื้นเมืองและชาวฝรั่งเศส แต่เป็นตัวแทน ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและการค้าของฝรั่งเศสเป็นสำคัญ

ชนชั้นนำลาวมีจำนวนน้อยมากและต้องพึ่งพาฝรั่งเศสเป็นสำคัญ จึงขาดแรง ผลักดันให้มีการปฏิรูปทางการเมืองมากไปกว่านี้ การพัฒนาให้ทันสมัยก็ดำเนินไปอย่าง เชื่องช้า เช่น ใช้เวลาถึง ๓๐ ปีกว่าจะมีการจัดทำระบบกฎหมายใหม่ โรงเรียนฝึกกฎหมาย และการปกครอง (Practical School of Law and Administration) สำหรับฝึก ข้าราชการพลเรือนก็เพิ่งจัดตั้งขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๒๘ การบริหารราชการ ระดับแขวงอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ชาวเวียดนามเป็นสำคัญ (ยกเว้นหลวงพระบาง เจ้าหน้าที่ในระดับนี้รวมทั้งเจ้าแขวงเป็นชาวลาว) ขณะที่ในระดับเมือง เจ้าเมืองต่าง ๆ บริหารราชการด้วยอาศัยประสบการณ์ของตนเป็นหลัก

การขาดแคลนบุคลากรสำหรับทำหน้าที่ปกครองบ้านเมือง เนื่องจากขาดการ ส่งเสริมการศึกษา งบประมาณด้านนี้เพิ่งเริ่มตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๐๕ และถูกจำกัดให้น้อย ที่สุดโดยยังคงให้วัดทำหน้าที่สั่งสอนชาวลาวให้อ่านออกเขียนได้และความรู้พื้นฐานด้าน พระพุทธศาสนาและศีลธรรมเท่านั้น มีโรงเรียนประถมที่สอนภาษาฝรั่งเศสเพียงไม่กี่แห่ง และผู้ให้การอุปถัมภ์โรงเรียนมักเป็นชุมชนชาวเวียดนามในลาวนั่นเอง ใน ค.ศ. ๑๙๐๗ มีครูชาวฝรั่งเศสในลาวเพียง ๔ คนเท่านั้น อีก ๒๐ ปีต่อมา โรงเรียนแบบนี้มีจำนวนมาก ขึ้นเพราะประชากรในเขตเมืองใหญ่ ๆ เพิ่มขึ้น จนถึง ค.ศ. ๑๙๑๗ จึงมีโรงเรียนประถม ที่สอนเป็นภาษาฝรั่งเศสครบ ๖ ปี ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๒๑ ก็จัดตั้งโรงเรียนมัธยมต้น

โรงเรียนแรกและแห่งเดียว คือ โรงเรียนมัธยมต้นปาวี (Collège Pavie) ขึ้นในเวียงจันทน์ ชาวลาวต้องไปเรียนต่อระดับมัธยมปลายหรือเตรียมอุดมศึกษาที่ฮานอย ใน ค.ศ. ๑๙๒๓ มีการก่อตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาขึ้นในเวียงจันทน์เพื่อฝึกช่างปูนและช่างไม้ และใน ค.ศ. ๑๙๒๘ มีโรงเรียนสอนภาษาบาลีซึ่งเป็นสาขาของสถาบันพระพุทธศาสนา (Buddhist Institute) แห่งกรุงพนมเปญ

เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๓๐ มีโรงเรียนทั้งหมด ๘๒ แห่ง ครู ๒๐๘ คน (ในจำนวนนี้ ๒๑ คนเป็นชาวฝรั่งเศส) สอนนักเรียน ๖,๔๐๐ คน หลังจากนั้น เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ มีการตัดงบประมาณการศึกษา เมื่อสิ้นทศวรรษจึงมีเด็กในวัยศึกษาเพียง ๑ ใน ๒๐ คน ที่มีโอกาสได้เข้าโรงเรียน และจำนวนนักเรียนในโรงเรียนมัธยมต้นปาวีมีเพียง ๑๒๐ คน ในจำนวนนี้ ๑๗ คนเป็นเด็กหญิง นักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมมีน้อยคนนักจะได้เรียนต่อในระดับอุดมศึกษา เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๓๙ มีนักศึกษาลาวเพียง ๗ คนที่ศึกษาในระดับนี้ในเวียดนาม จนถึงต้นทศวรรษ ๑๙๔๐ การศึกษาในลาวจึงเริ่มพัฒนามากขึ้น

พัฒนาการด้านสังคมอื่น ๆ ก็ไม่ดีกว่ามากนัก โดยเฉพาะด้านสาธารณสุข ในระยะเริ่มแรกเป็นการให้บริการแก่ชาวยุโรปเป็นสำคัญ (คนเหล่านี้มีปัญหาเกี่ยวกับโรคเมือร่อน) ใน ค.ศ. ๑๙๑๐ มีแพทย์ชาวฝรั่งเศสในลาวเพียง ๕ คน เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๓๐ มีโรงพยาบาล ๖ แห่ง ร้านขายยา ๕๕ แห่ง และสถานรักษาพยาบาลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ๒ แห่ง ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำบริการด้านสาธารณสุขก็ได้รับผลกระทบด้วย โรงพยาบาลมีอยู่ในเวียงจันทน์เท่านั้น ซึ่งให้บริการแก่ชุมชนชาวฝรั่งเศสและเขตเมืองเป็นหลัก เพราะในนครหลวงของลาวคนพื้นเมืองเป็นประชากรส่วนน้อย ความก้าวหน้าด้านสาธารณสุขโดยเฉพาะที่วัดจากอายุเฉลี่ยของประชากร จำนวนทารกที่เสียชีวิต และจำนวนผู้ป่วยด้วยโรคต่าง ๆ เช่น มาลาเรีย วัณโรค จึงมีความก้าวหน้าน้อยมาก

กิจการที่ได้รับความสนใจและได้รับงบประมาณอย่างมาก คือ ด้านโยธาธิการรวมทั้งกิจการไปรษณีย์และโทรเลข งานเหล่านี้ทำให้ยังคงต้องใช้การเกณฑ์แรงงาน และการก่อสร้างส่วนใหญ่มุ่งไปที่การสร้างที่พักอาศัยที่สะดวกสบายสำหรับชาวฝรั่งเศสและสำนักงานสำหรับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จำนวนมากเรียงอยู่ริมฝั่ง

แม่น้ำโขงในเวียงจันทน์และเมืองอื่น ๆ มีรูปทรงสถาปัตยกรรมอาณานิคมแบบฝรั่งเศส (French Colonial Architecture) นอกจากนั้น ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ศูนย์กีฬา สนามรสบวมทั้งถนน ส่วนชั้นในเป็นที่อยู่ของชาวฝรั่งเศส ถัดไปก็จะเป็น ย่านชาวจีนและเวียดนาม ส่วนชาวลาวจะอยู่ในบริเวณที่เป็นขอบนอกซึ่งแทบไม่ได้รับการเหลียวแลจากทางการ

กิจกรรมและการดำเนินงานของฝรั่งเศสในด้านการศึกษาและวัฒนธรรมซึ่งมี ผลต่อการสร้างสำนึกความเป็นชาติในหมู่ชนชั้นนำของลาว คือ การปฏิสังขรณ์และอนุรักษ์ โบราณสถานและการค้นคว้าวิจัยด้านประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของลาว ใน เวียงจันทน์มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุหลวงและวัดพระแก้ว ด้วยความช่วยเหลือของ สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ (École Française d'Extrême Orient-EFEO) หรือ การขุดค้นและบูรณะปราสาทหินวัดภูในจำปาสัก นอกจากนั้น การกำหนดตัวเขียนภาษา ลาวให้เป็นมาตรฐาน (เขียนตามเสียง ไม่ได้เขียนในลักษณะที่เป็นการถอดคำมาจากภาษา บาลีหรือสันสกฤต) รวมทั้งการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ก็ มีส่วนสร้างสำนึกในความเป็นชาติชาวลาวมากขึ้น ใน ค.ศ. ๑๙๓๑ มีการจัดตั้งสถาบัน พระพุทธศาสนาแห่งลาว (Lao Buddhist Institute) ซึ่งเปิดสอนภาษาบาลี และต่อมา

เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์

เจ้าเพชรราช รัตนวงศา

ใน ค.ศ. ๑๙๓๗ ก็มีการก่อตั้งสถาบันภาษาบาลี (College of Pali) ผู้ที่ให้ความสนใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของลาวอย่างยิ่ง คือ เจ้าเพชรราช รัตนวงศา (Phetsarath Rattanavongsa ค.ศ. ๑๘๙๐-๑๙๕๙) โอรสองค์ที่ ๓ ของเจ้ามหาอุปราชขุขันธ์ (สืบเชื้อสายมาจากเจ้ามหาอุปราชอุ้นแก้วที่เป็นต้นตระกูลเดิม) ซึ่งจบการศึกษาจากฝรั่งเศส และต่อมาได้เป็นเจ้ามหาอุปราชและนายกรัฐมนตรีของหลวงพระบาง เจ้าเพชรราชมีผู้ช่วยซึ่งทำหน้าที่เป็นเลขานุการส่วนตัว คือ มหาศิลา วีระวงศ์ (Sila Viravong) ผู้ซึ่งต่อมาได้รับการยอมรับเป็นปราชญ์คนสำคัญของชาวลาวในฐานะผู้ริเริ่มการค้นคว้าประวัติศาสตร์ลาวโดยคนลาวเอง การศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และวัฒนธรรม และการถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีส่วนสำคัญในการสร้างแรงกระตุ้นเกี่ยวกับชาตินิยมในลาว จริงอยู่ในช่วงนั้นกระแสชาตินิยมลาวยังไม่ปรากฏ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานให้แก่การก่อตัวของกระแสชาตินิยมในช่วงทศวรรษ ๑๙๔๐ ส่งผลให้เกิดขบวนการกู้ชาติเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง

ขบวนการทางการเมืองที่เคลื่อนไหวตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ คือ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (Indochinese Communist Party-ICP) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๐ แม้ว่าในช่วงแรก ๆ มีเพียงชาวเวียดนามเท่านั้นที่เป็นสมาชิก แต่ก็มี ความพยายามตั้งแต่ต้นทศวรรษที่จะเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในบรรดาชาวลาว และเมื่อถึงกลาง ค.ศ. ๑๙๓๔ ก็เริ่มมีชาวลาวเข้ามาเป็นสมาชิกแม้ว่าจะยังมีจำนวนน้อยมากก็ตาม ผู้ที่ได้รับเกียรติถือว่าเป็นคอมมิวนิสต์ลาวคนแรกเป็นข้าราชการจากสะหวันนะเขตชื่อ “คำแสน” (Khamseen)

อย่างไรก็ดี ความสนใจในลัทธิคอมมิวนิสต์ของชาวลาวนับว่ายังมีน้อยมาก จึงมีผลในแง่ของการปลุกกระแสชาตินิยมในลาวน้อยมากเช่นกัน จนกระทั่งต้นทศวรรษ ๑๙๔๐ จึงเริ่มปรากฏความเคลื่อนไหวที่เรียกได้ว่าเป็นขบวนการชาตินิยม คือ ขบวนการฟื้นฟูชาติ (Movement for National Renovation) ซึ่งมุ่งไปในด้านวัฒนธรรม และขบวนการ “ลาวเป็นลาว” (Lao Pen Lao Movement) ช่วงนี้มีการออกเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และการจัดตั้งคณะกรรมการและสมาคมส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรม และกีฬาเพื่อโน้มน้าวให้เยาวชนและสตรีลาวเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

แม้ฝรั่งเศสจะสนับสนุนการศึกษาและวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของลาวภายใต้ร่มธงของฝรั่งเศส แต่ลาวก็ได้รับอานิสงส์จากการสนับสนุนในเรื่องนี้ด้วย โดยเฉพาะในด้านการศึกษามีการจัดตั้งโรงเรียนมากขึ้นในช่วง ค.ศ. ๑๙๔๐-๑๙๔๕ และมีจำนวนไม่น้อยที่จัดตั้งขึ้นในเขตชนบท และพร้อมกันนั้นก็มีการเร่งสร้างความก้าวหน้าในด้านอื่น ๆ เช่น การสร้างถนน การปรับปรุงบริการทางสังคม การเกษตร นอกจากนี้ ใน ค.ศ. ๑๙๔๓ ยังมีการจัดตั้งหน่วยทหารลาวหน่วยแรกขึ้น เมื่อกระแสชาตินิยมลาวเริ่มมีพลังขับเคลื่อนของตนเอง การสนับสนุนจากฝรั่งเศสก็ไม่มีความจำเป็นใด ๆ อีกต่อไป เมื่อถึงช่วงนี้ความรู้สึกชาตินิยมลาวโดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่มีใช้การต่อต้านไทยและเวียดนามโดยอาศัยความช่วยเหลือของฝรั่งเศส แต่เป็นการเรียกร้องเอกราชเลยทีเดียว

ใน ค.ศ. ๑๙๔๐ ญี่ปุ่นยึดครองอินโดจีน แต่ยังคงให้ฝรั่งเศสปกครองดินแดนนี้ต่อมา เมื่อญี่ปุ่นยึดอำนาจจากฝรั่งเศสในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๔๕ เจ้าศรีสว่างวัฒนา (Chao Si Savangvatthana ค.ศ. ๑๙๐๗-๑๙๗๘) ซึ่งเป็นเจ้าฟ้ามกุฎราชกุมารขณะนั้นเรียกร้องให้ชาวลาวช่วยเหลือฝรั่งเศสต่อต้านญี่ปุ่น แต่นักชาตินิยม เช่น เจ้าเพชรราชไม่เห็นด้วย เมื่อญี่ปุ่นบีบบังคับให้กษัตริย์ลาวทรงประกาศเอกราชของลาวเมื่อวันที่ ๘ เมษายนปีเดียวกัน เจ้าเพชรราชที่พร้อมจะร่วมมือกับญี่ปุ่นก็ได้รับการยืนยันให้อยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของหลวงพระบางที่เขาถือครองมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๑ เจ้าเพชรราชก็เช่นเดียวกับผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขณะนั้นหลายคนที่ยินยอมร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อเป้าหมายของการได้รับเอกราชอย่างแท้จริง แต่ก็ไม่สามารถโน้มน้าวให้ญี่ปุ่นรวมลาวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ สิ่งที่เขาทำได้ในขณะนั้น คือพยายามขจัดอิทธิพลเวียดนามทั้งในด้านเศรษฐกิจและในระบอบราชการของระบอบปกครองอาณานิคม แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จมากนักในบางเมือง เช่น สหวันนะเขต ท่าแขก ชุมชนเวียดนาม

เจ้าศรีสว่างวัฒนา
ต่อมาเป็นเจ้ามหาชีวิต

มีกองกำลังติดอาวุธของตนเอง นอกจากนั้น ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งมีความสับสนปั่นป่วนอยู่ทั่วไป ก็มีกลุ่มเคลื่อนไหวใหม่ ๆ เกิดขึ้นอีกหลายกลุ่ม

กลุ่มหนึ่งคือ ลาวเสรี (Lao Seri) ที่จัดตั้งขึ้นคู่ขนานกับขบวนการเสรีไทยของไทยใน ค.ศ. ๑๙๔๔ และแม้จะเป็นกลุ่มต่อต้านญี่ปุ่นแต่ก็ต้องการขับไล่ฝรั่งเศสออกไปด้วย กลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากไทย มีฐานปฏิบัติการอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และยังได้รับการอุปถัมภ์จากสำนักงานกิจการทางยุทธศาสตร์ (Office of Strategic Services-OSS หน่วยงานนี้จะกลายมาเป็น CIA ในเวลาต่อมา) ผู้นำกลุ่มนี้คือ อุ่น ชนะนิกร (Un Xananikon ค.ศ. ๑๙๐๗-๑๙๗๘) ซึ่งมาจากตระกูลที่ทรงอิทธิพลตระกูลหนึ่งในเวียงจันทน์ เมื่อญี่ปุ่นยอมจำนนกลุ่มนี้ก็เปลี่ยนเป็นขบวนการลาวเป็นลาวที่ได้กล่าวถึงแล้วและต้องการร่วมมือกับกลุ่มชาตินิยมอื่น ๆ ในการต่อต้านการกลับมาของฝรั่งเศส กลุ่มที่รวมชนกชาตินิยมหลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน คือ ขบวนการลาวอิสระ (Lao Issara) อย่างไรก็ตาม แม้ขบวนการนี้จะแสดงถึงการขยายตัวของกระแสชาตินิยมในลาวในระดับกว้าง แต่ชนชั้นนำลาวขณะนั้นก็ยังคงมีความแตกแยกอยู่และนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรงหลังเอกราช

ความแตกแยกของลาวเห็นได้ชัดเมื่อญี่ปุ่นยอมจำนน ฝรั่งเศสกลับมายึดครองลาวตอนเหนือได้โดยไม่ยากนักเพราะมีกำลังบางส่วนอยู่ในเขตพื้นที่นี้อยู่แล้ว และสมเด็จพระเจ้าศรีสว่างวงศ์ เจ้ามหาชีวิตลาว ก็ยังทรงปรารถนาที่จะอยู่ใต้อำนาจฝรั่งเศส เจ้าบุญอุ่ม (Boun Oum ค.ศ. ๑๙๑๑-๑๙๘๑) เชื้อสายราชวงศ์จัมปาสักซึ่งยังมีอิทธิพลอยู่ในลาวตอนใต้ ก็ให้ความร่วมมือกับกองกำลังฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสกลับไปยึดครองปากเซได้ในช่วงกลางเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๔๕ อย่างไรก็ตาม ในลาวภาคกลางเจ้าเพชรราชเข้ายึดครองเวียงจันทน์จากญี่ปุ่นและไม่ยอมให้ข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสกลับเข้ามาปกครองอีก นอกจากนั้น อุ่น ชนะนิกร ก็ข้ามจากฝั่งไทยพร้อมกับกองกำลังติดอาวุธจำนวนหนึ่งเข้ายึดครองสะหวันนะเขตและท่าแขกจากญี่ปุ่นและชาวเวียดนาม

แม้ว่าเจ้าเพชรราชในฐานะนายกรัฐมนตรีและเจ้ามหาอุปราชหลวงพระบาง จะได้รับการยอมรับนับถือในฐานะหัวหน้าขบวนการลาวอิสระ แต่นอกจากฝรั่งเศสจะไม่ชอบทำที่ชาตินิยมแข็งกร้าวของเขาแล้ว ยังมีปัญหาความอิจฉาริษยาและการแย่งชิง

ความเป็นใหญ่ระหว่างราชวงศ์ลาวที่หลวงพระบางกับเจ้ามหาอุปราช โดยเฉพาะความไม่ลงรอยเป็นการส่วนตัวระหว่างมกุฎราชกุมารศรีสว่างวัฒนา กับเจ้าเพชรราช เจ้าบุญอุ้ม ซึ่งไม่ไว้วางใจเจ้าเพชรราชด้วยเช่นเดียวกัน จึงร่วมมือกับเจ้าศรีสว่างวัฒนาในการต่อต้านเจ้าเพชรราช ความไม่ลงรอยกันเองทำให้แม้แต่ปัญหาสำคัญอย่างเช่นเอกราชของลาว ก็ไม่สามารถตกลงกันได้ ขบวนการลาวอิสระจึงไม่ประสบความสำเร็จในความพยายามที่จะไม่ให้ฝรั่งเศสกลับเข้ามาปกครองลาวอีก

ความไม่ลงรอยระหว่างราชสำนักหลวงพระบางกับเจ้าเพชรราชปะทุขึ้นเป็นความขัดแย้งในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ เมื่อเจ้ามหาชีวิตลาวทรงมีพระราชสาส์นไปถึงเวียงจันทน์เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ ปลดเจ้าเพชรราชจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและเจ้ามหาอุปราช แต่ผู้นำลาวอิสระก็ดำเนินการเปิดประชุมคณะกรรมการประชาชน (People's Committee ประกอบด้วยสมาชิก ๓๔ คน ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยเคลื่อนไหวในขบวนการลาวเป็นลาวมาตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๔๐ และเจ้าแขวงหลายแห่งซึ่งขณะนั้นมีได้อยู่ในเวียงจันทน์) ยืนยันเอกราชของลาว จัดทำรัฐธรรมนูญชั่วคราว และจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวของ “ปะเทดลาว” (Pathet Lao) จากนั้นรัฐบาลชั่วคราวก็จัดตั้งรัฐสภาชั่วคราวประกอบด้วยสมาชิก ๔๕ คน (ยังไม่อาจจัดการเลือกตั้งได้ในสถานการณ์บ้านเมืองขณะนั้น) ฝรั่งเศสยืนยันจะให้การสนับสนุนเจ้ามหาชีวิต จึงทรงประกาศให้การดำเนินงานทั้งหมดนี้ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และสั่งให้เจ้าเพชรราชไปเฝ้าที่หลวงพระบาง แต่เจ้าเพชรราชไม่ยอมไปและในวันที่ ๒๐ ตุลาคมปีเดียวกันรัฐสภาชั่วคราวก็ลงมติถอดถอนสมเด็จพระเจ้าศรีสว่างวงศ์ออกจากตำแหน่งกษัตริย์

สิ่งที่น่าสนใจอย่างมากคือ รัฐบาลชั่วคราวที่จัดตั้งขึ้นในเวียงจันทน์ในตอนนั้นประกอบด้วยบุคคลผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญในลาวในช่วงหลังเอกราช ที่สำคัญคือเจ้าสุวรรณภูมา (Souvanna Phouma ค.ศ. ๑๙๐๑-๑๙๘๔) น้องชายของเจ้าเพชรราช และเจ้าสุภานุวงศ์ (Souphanouvong ค.ศ. ๑๙๐๙-๑๙๕๕) น้องชายต่างมารดาและเป็นน้องชายคนสุดท้ายของคนที่ทั้งสอง ทั้งเจ้าสุวรรณภูมาและเจ้าสุภานุวงศ์สำเร็จการศึกษาด้านวิศวกรรมศาสตร์จากสถาบันชั้นนำของฝรั่งเศส ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ คือ คำเมา วิลัย (Khammao Vilai ค.ศ. ๑๘๙๒-

เจ้าสุวรณภูมา

เจ้าสุภานุวงศ์

๑๙๖๕) อดีตเจ้าเมืองเวียงจันทน์และเป็นคนสนิทของเจ้าเพชรราช บุคคลอื่น ๆ ในคณะรัฐมนตรีที่สำคัญ ได้แก่ เจ้าสมสนิท วงศ์กตรัตน์ (Somsanit Vongkotrattana ค.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๗๕) หลานของเจ้าเพชรราช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและยุติธรรม อุ่น ชนะนิกร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ และพันตรี สิง รัตนสมัย (Sing Rattanasamay) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทั้ง ๒ คนนี้อยู่ในขบวนการลาวเสรีและลาวเป็นลาว กะต่าย ดอน สะสอริต (Katay Don Sasorith ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๕๙) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนุ้ย อภัย (Nyuy Aphai) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สองคนหลังนี้มาจากขบวนการฟื้นฟูชาติ

เจ้าสุวรณภูมาได้อยู่ในคณะรัฐมนตรีในชั้นแรกและเจ้าสุภานุวงศ์ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงโยธาธิการและคมนาคมก็เดินทางมาถึงเวียงจันทน์ในเวลาต่อมา ช่วงก่อนหน้านั้น เขาอยู่ในกรุงฮานอยเพื่อติดต่อกับโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) เพื่อยืนยันการสนับสนุนของลาวในการต่อสู้เพื่อเอกราชของเวียดนาม ผู้ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในช่วงหลังเอกราช คือ ภูมี หน่อสวรรค์ (Phoumi Nosavan ค.ศ. ๑๙๒๐-๑๙๘๕) เสนาธิการกองกำลังซึ่ง อุ่น ชนะนิกร จัดตั้งขึ้น ไกสอน พมวิหาน (Kaysone Phomvihane ค.ศ. ๑๙๒๐-๑๙๙๒) และหนูฮัก พูมสะหวัน (Nouhak Phoumsavanh ค.ศ. ๑๙๑๐-๒๐๐๘) ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในกองกำลังนี้

ผู้ที่มีอิทธิพลอย่างมากในรัฐบาลลาวอิสระ คือ เจ้าสุภานุวงศ์ที่ได้เป็นผู้บัญชาการ “กองทัพเพื่อการปลดปล่อยและป้องกันลาว” (Army for the Liberation and Defence of Laos) นอกจากนั้นยังเปลี่ยนตำแหน่งเจ้าสุภานุวงศ์มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และให้เจ้าสุวรรณภูมารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงโยธาธิการและคมนาคมแทน อิทธิพลของเจ้าสุภานุวงศ์ในช่วงนี้มาจากการที่เขาได้รับการหนุนหลังจากขบวนการเวียดมินห์ (Viet Minh) ในหน่วยต่าง ๆ ของกองกำลังที่เขาบังคับบัญชาอยู่ในขณะนั้นมี “ทีปรีक्षा” เป็นนายทหารของเวียดมินห์ประจำอยู่ นอกจากนั้น เขายังดำเนินงานให้รัฐบาลลาวอิสระลงนามในความตกลงร่วมมือทางทหารกับรัฐบาลของโฮจิมินห์ในเวียดนามด้วย

รัฐบาลชั่วคราวของลาวประสบปัญหาทุกด้าน โดยเฉพาะงบประมาณที่ไม่มีแม้แต่จะจ่ายเงินเดือนให้แก่ข้าราชการ ที่สำคัญคือ ฝรั่งเศสไม่มีที่ทำจะยอมเจรจาเรื่องเอกราชลาวกับฝ่ายลาวอิสระ แต่พยายามที่จะกลับมายึดครองลาว โดยยึดเชียงขวางได้ในช่วงปลายเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๕๖ และในช่วงเดือนต่อมาก็ขยายกำลังเสริมความมั่นคงทางทหารในลาวตอนใต้ กำลังผสมลาว-เวียดนามที่ทำแตกซึ่งเจ้าสุภานุวงศ์บัญชาการอยู่พยายามต่อต้านฝรั่งเศส แต่ถูกโจมตีอย่างหนักในวันที่ ๓๑ มีนาคมปีนั้น มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตประมาณ ๑,๐๐๐ คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพลเรือนที่พยายามหนีข้ามแม่น้ำโขงมาฝั่งไทย เจ้าสุภานุวงศ์ได้รับบาดเจ็บจากกระสุนปืนที่ยิงกราดลงมาจากรีบบินด้วย ส่วนอุ๋น ชนะนิกรหนีไปเวียงจันทน์ผ่านทางประเทศไทยได้พร้อมกับผู้รอดชีวิตประมาณ ๓๐๐ คน ชุมชนชาวเวียดนามในเมืองท่าแขกถูกทำลายย่อยยับโดยกองกำลังของลาวกับฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสยึดเวียงจันทน์ได้ในวันที่ ๒๔ เมษายน ค.ศ. ๑๙๕๖ และยึดหลวงพระบาง (ฝ่ายลาวอิสระยึดหลวงพระบางได้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนปีก่อนหน้านั้น) กลับคืนมาในช่วงกลางเดือนต่อมา รัฐบาลลาวอิสระพร้อมด้วยผู้สนับสนุนประมาณ ๒,๐๐๐ คนและครอบครัวข้ามฝั่งมายังประเทศไทย เจ้ามหาชีวิตทรงแสดงความขอบคุณและชื่นชมฝรั่งเศสในการกลับเข้ามาปกครองลาว

ฝรั่งเศสดำเนินการจัดระเบียบการปกครองใหม่ มีการทำความตกลงชั่วคราวกับลาวในวันที่ ๒๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ ซึ่งยืนยันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของลาวที่ปกครองโดยระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญแต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพฝรั่งเศส (French Union) หรืออินโดจีนของฝรั่งเศส เจ้าบุญอุ้ม ซึ่งยอมสละสิทธิ์ที่จะเป็นเจ้าผู้ครองจัมปาสักและยอมให้ดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรหนึ่งของลาวแห่งนี้รวมเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรลาว ได้รับการตอบแทนจากฝรั่งเศสด้วยการตั้งเป็นจเรแห่งราชอาณาจักร (Inspector-General of the Kingdom) ไปตลอดชีวิต

นอกจากนั้นยังมีความตกลงเฉพาะในเรื่องต่าง ๆ อีกหลายเรื่อง แต่ในการจัดระเบียบทางการเมืองใหม่ครั้งนี้ แม้ลาวจะมีโอกาสได้ปกครองตนเองมากขึ้น แต่ฝรั่งเศสก็ยังควบคุมกิจการต่าง ๆ ไว้อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่การป้องกันประเทศและการต่างประเทศ ไปจนถึงกิจการไพรชณีย์และเหมืองแร่ ส่วนรัฐบาลลาวรับผิดชอบในเรื่องการศึกษา สาธารณสุข การเกษตร และการโยธาเป็นสำคัญ

แม้ฝ่ายลาวอิสระจะไม่ยอมรับความตกลงจัดระเบียบการปกครองครั้งนี้ แต่ในที่สุดราชอาณาจักรลาวก็ค่อย ๆ เป็นรูปเป็นร่างขึ้น มีการเลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิก ๔๗ คนในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ และเปิดประชุมครั้งแรกในวันที่ ๑๕ มีนาคมปีต่อมา คณะรัฐบาลชั่วคราวที่จัดตั้งขึ้นมีเจ้าสุวรรณรัฐ (Souvanarath ค.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๖๐) น้องชายต่างมารดาอีกคนหนึ่งของเจ้าเพชรราชเป็นผู้นำ หลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งยืนยันความเป็นรัฐปกครองตนเอง (autonomous state) ภายในสหภาพฝรั่งเศส ก็มีการเลือกตั้งครั้งแรกในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๗ ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน มีการจัดประชุมครั้งแรก รัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสมาชิก ๓๕ คนและมี ผุย ขนะนิกร (Phuy Xananikon) เป็นประธาน ได้รับรองเจ้าสุวรรณรัฐให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรี ๖ คน รัฐบาลชุดนี้จึงถือว่าเป็นรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรลาวชุดแรก

พัฒนาการด้านสังคมที่สำคัญในช่วงนี้ คือ ด้านการศึกษา ซึ่งเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น มีการจัดตั้งโรงเรียนประถมขึ้นใหม่อีกหลายแห่ง โรงเรียนมัธยมต้นปาวีก็ได้รับการยกฐานะเป็นโรงเรียนระดับมัธยมปลาย (Lycée) และมีการจัดตั้งโรงเรียนระดับ

มัธยมต้นขึ้นไปในหลวงพระบาง ปากเซ และสะหวันนะเขต นักเรียนที่เรียนเก่งที่สุดและเป็นบุตรหลานผู้มีอิทธิพลทางการเมืองก็จะมีโอกาสได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นในเวียดนามหรือในฝรั่งเศส การสาธารณสุขก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น มีการจัดตั้งโรงพยาบาลและร้านขายยาขึ้นอีก แม้จะยังมีปัญหาขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ และบุคลากรในส่วนของการบริหารราชการโดยทั่วไป เพราะทั้งประเทศมีข้าราชการเพียง ๔๐๐ คน และเจ้าหน้าที่ด้านเทคนิคอีกประมาณ ๗๐๐ คนเท่านั้น การพัฒนาบุคลากรอาศัยการเรียนรู้ในระหว่างการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

เมื่อฝรั่งเศสเริ่มเพลี่ยงพล้ำในสงครามอินโดจีน (Indochina War) ที่ดำเนินมาตั้งแต่ปลาย ค.ศ. ๑๙๔๖ ก็ถูกกดดันโดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกาให้ยอมตามข้อเรียกร้องของกลุ่มชาตินิยมต่าง ๆ ในอินโดจีนมากขึ้น ฝ่ายลาวอิสระที่ลี้ภัยอยู่ในประเทศไทยกล่าวหารัฐบาลลาวว่าเป็นเพียงหุ่นเชิดของฝรั่งเศส เมื่อถึงปลายทศวรรษ ๑๙๔๐ ทุกฝ่ายจึงเรียกร้องให้ฝรั่งเศสขยายอำนาจการปกครองตนเองให้แก่ลาวมากขึ้น พวกหัวไม่รุนแรงในขบวนการลาวอิสระยอมรับการขยายการปกครองตนเองดังกล่าวและกลับเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในลาว ส่วนกลุ่มชาตินิยมหัวรุนแรงในขบวนการที่มีเจ้าสุภานุวงศ์เป็นผู้นำไม่ยอมรับและแยกตัวไปเข้ากับฝ่ายเวียดมินห์

สถานะของลาวอิสระในช่วงนี้ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทย ซึ่งหันเหไปสนับสนุนสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสมากขึ้น ฝ่ายของเจ้าสุภานุวงศ์ที่ใกล้ชิดกับเวียดมินห์มาตลอดจึงแทบไม่มีทางเลือกนอกจากหันไปหาเวียดมินห์ดังกล่าวแล้ว ในเวลาเดียวกันนี้ก็มีการจัดตั้งกองกำลังลาวอิสระกองแรก มีไกสอน พมวิหาน เป็นผู้บังคับบัญชาในเขตตะวันออกเฉียงใต้ของลาว ซึ่งจะพัฒนามาเป็นกองทัพปลดปล่อยประชาชนลาว (Lao People's Liberation Army) จึงกล่าวได้ว่าขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวเริ่มก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงนี้และจะมีบทบาทสำคัญในเวลาต่อมา

ขบวนการลาวอิสระสลายตัวอย่างเป็นทางการในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ พวกหัวไม่รุนแรงในขบวนการนี้ ซึ่งรวมทั้ง คำเมา วิไล เจ้าสุวรรณภูมา และกะต่าย ดอนสะสอริต ได้รับการอภัยโทษและเดินทางกลับมอลาว เจ้าเพชรราชยังคงพำนักอยู่ใน

กลุ่มผู้นำของฝ่ายปะเทดลาว

กรุงเทพฯ เพราะไม่ยอมประนีประนอมกับฝรั่งเศส แต่ก็ไม่ปรารถนาจะไปพึ่งพาเวียดนามหรืออย่างไรรก็ตาม เมื่อกลุ่มผู้นำลาวอิสระกลับมา ก็มีการเจรจาที่จะให้คืนอำนาจให้รัฐบาลลาวมากขึ้น โดยเฉพาะการยอมให้มีการจัดตั้งกองทัพแห่งชาติลาว และหลังจากตกลงกันได้ในเรื่องนี้ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๐ อังกฤษก็ให้การรับรองเอกราชลาวแม้จะยังไม่มี การจัดตั้งสถานเอกอัครราชทูตขึ้นในเวียงจันทน์ก็ตาม จากนั้นก็มีชาติยุโรปและลาตินอเมริกาหลายชาติให้การรับรองด้วย รวมทั้งประเทศไทยที่มีการแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตกัน สถานะด้านต่างประเทศของลาวจึงได้รับการยกระดับสูงขึ้น และแม้ว่าจะยังไม่ได้เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติจนกระทั่งเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ แต่ก็เข้าร่วมในองค์การในเครือสหประชาชาติหลายแห่ง

การกลับมาของผู้นำลาวอิสระมีผลต่อการเมืองภายในของลาว โดยเฉพาะเกิดการแข่งขันระหว่างกลุ่มลาวอิสระกับกลุ่มสนับสนุนฝรั่งเศส มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๐ โดยมี ผุย ชนะนิกร ผู้นำสำคัญของฝ่ายสนับสนุนฝรั่งเศส เป็นนายกรัฐมนตรี ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทำให้พวกที่เข้ามาใหม่เข้ามามีส่วนร่วมได้ไม่มากนัก ในการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๕๑ พรรคของ

กลุ่มลาวอิสระได้รับชัยชนะ แต่ก็ยังไม่ได้เสียงข้างมากเด็ดขาด ผุย ชนะนิกรลาออก เจ้าสุวรรณภูมาจึงได้เป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาลเป็นครั้งแรก รัฐบาลของเขาดำเนินการให้ฝรั่งเศสถ่ายโอนอำนาจควบคุมกิจการด้านต่าง ๆ มาเป็นของรัฐบาลลาวมากขึ้นอีก มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ๕ ปี (ค.ศ. ๑๙๕๒-๑๙๕๗) และมีความก้าวหน้าหลายด้าน เช่น การศึกษา สาธารณสุข การเกษตร การโยธา

ในช่วงนี้ กลุ่มลาวอิสระหัวรุนแรงก็แยกไปดำเนินการจัดตั้งขบวนการปฏิวัติ ประกอบด้วยแนวร่วมที่เรียกว่า “แนวลาวอิสระ” (Neo Lao Issara) และรัฐบาลที่เรียกว่า “ปะเทดลาว” (Pathet Lao ซื่อนี้จะเป็นชื่อที่ใช้เรียกขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวในเวลาต่อมา) เมื่อประกอบกับกองทัพปลดปล่อยที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้ว ก็กล่าวได้ว่า ขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวก่อรูปขึ้นแล้วเกือบจะโดยสมบูรณ์ เพียงแต่ยังมีได้จัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ลาวขึ้น เพราะขณะนั้นผู้นำคนสำคัญ เช่น ไกสอน พมวิหาน ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และหนุ่ยฮัก พุมสะหวัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและการคลัง ยังเป็นส่วนหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน คนอื่น ๆ ในคณะรัฐบาลซึ่งจะเป็นที่รู้จักต่อมา นอกจากเจ้าสุภานุวงศ์ที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เช่น ภูมี วงศ์วิจิตร (Phoumi Vongvichit ค.ศ. ๑๙๐๙-๑๙๙๔) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย คำไต สีพันดอน (Khamtai Siphandon ค.ศ. ๑๙๒๔-) พูน สีปะเสิด (Phoun Sipasoet) นอกจากนั้น ยังมีตัวแทนของชนกลุ่มน้อยเข้าร่วมในคณะรัฐบาลด้วย เพราะการต่อสู้ของขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวต้องอาศัยกำลังของชนกลุ่มน้อยอย่างมาก

เมื่อมีการยุบพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนใน ค.ศ. ๑๙๕๑ ก็มีการจัดตั้งพรรคแรงงานเวียดนาม (Vietnam Workers Party หรือพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม) และพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาขึ้นในปีเดียวกัน แต่พรรคคอมมิวนิสต์ในชื่อว่า พรรคประชาชนลาว (Phak Paxaxon Lao; Lao People’s Party หรือต่อมาคือ Lao People’s Revolutionary Party) ก่อตั้งขึ้นภายหลังเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ แต่แม้กระทั่งในช่วงที่ยังมิได้มีการจัดตั้งพรรคขึ้นอย่างเป็นทางการ ขบวนการปะเทดลาวก็ดำเนินการขยายฐานมวลชนของตนในเขตชนบทอย่างกว้างขวาง และสามารถขยายฐานปฏิบัติการแบบ

กองโจรออกไปพร้อม ๆ กัน เมื่อถึงเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๕๓ ขบวนการปะเทดลาวยึดภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาวเป็นฐานที่มั่นสำคัญ โดยเฉพาะจำเหนือซึ่งเป็นฐานบัญชาการของคอมมิวนิสต์ลาวต่อมา รวมทั้งจัดตั้งจำเหนือและพงสาลีเป็นเขตปลดปล่อย (liberated zone) ด้วย นับเป็นครั้งแรกที่ฝ่ายปะเทดลาวมีเขตพื้นที่ปกครองตนเอง จึงกล่าวได้ว่า ลาวถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนทั้งในทางการเมืองและการปกครอง

กลางฝ่ายแพ้ของฝรั่งเศสในสงครามอินโดจีนปรากฏชัดช่วงนี้แล้วเช่นกัน รัฐบาลฝรั่งเศสประกาศความตั้งใจที่จะมอบเอกราช “สมบูรณ์” ให้แก่ทั้ง ๓ ประเทศอินโดจีน การเจรจากับรัฐบาลลาวสำเร็จลุล่วงโดยมีการลงนามกันในสนธิสัญญามิตรภาพและความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส (Treaty of Friendship and Association with France) เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๓ มอบเอกราชสมบูรณ์แก่ลาวซึ่งยังคงร่วมอยู่ในสหภาพฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม ในช่วงสุดท้ายของสงครามอินโดจีนปฏิบัติการทางทหารของเวียดมินห์ในลาวมีส่วนทำให้ขบวนการปะเทดลาวขยายพื้นที่ที่ยึดครองออกไป ทั้งในเขตพื้นที่ชนกลุ่มน้อยในลาวภาคกลางและภาคใต้ รวมทั้งพงสาลีและเขตตะวันออกเฉียงเหนือของหลวงพระบาง เมื่อมีการจัดการประชุมเจนีวาเพื่อพิจารณาปัญหาอินโดจีน (การประชุมครั้งนี้เริ่มขึ้น ๑ วันหลังการพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟูเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๕๔) หนุ่ยฮัก พุมสะหวัน เป็นตัวแทนของฝ่ายปะเทดลาวเข้าร่วมประชุมด้วย ที่ประชุมให้การรับรองเอกราชของลาว (และกัมพูชา) รับรองเขตยึดครองของปะเทดลาวที่จำเหนือและพงสาลี และกำหนดให้จัดการเลือกตั้งเสรีใน ค.ศ. ๑๙๕๕ เพื่อให้ประชาชนลาวได้ตัดสินใจอนาคตทางการเมืองของตนเองและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติ

แม้จะมีความเห็นไม่ลงรอยกันภายในราชอาณาจักรลาวว่า ฝ่ายปะเทดลาวควรจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองภายหลังเอกราชหรือไม่ รวมทั้งยังมีความ

ภูมี หน่อสวรรค์

ขัดแย้งระหว่างรัฐบาลที่เวียงจันทน์กับปะเทดลาว แต่ก็มีการจัดการเลือกตั้งขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ ใน ๑๐ แขวงจากทั้งหมด ๑๒ แขวง เพราะไม่มีการจัดการเลือกตั้งใน ๒ แขวงที่เป็นเขตยึดครองของปะเทดลาว ซึ่งประธานการเลือกตั้งครั้งนี้ว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นหลังการเลือกตั้งมีเจ้าสุวรรณหงษ์เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีเป้าหมายหลักคือ การให้ลาวเป็นกลางและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติด้วยการให้ลาวทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ นอกจากต้องเผชิญกับกระแสต่อต้านจากพวกฝ่ายขวาในลาวเองแล้ว ยังมีความกดดันจากภายนอกอีกด้วย กล่าวคือ ทั้งรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาไม่ต้องการให้ฝ่ายปะเทดลาวเข้ามามีส่วนร่วมในรัฐบาลลาว โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาพยายามทุกวิถีทางที่จะไม่ให้มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่มีปะเทดลาวร่วมอยู่ด้วย

หนุ่ฮัก พุมสะหวัน

ไกสอน พมวิหาร

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ฝ่ายปะเทดลาวก็เสริมสร้างความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นทั้งในทางทหารภายใต้การบังคับบัญชาของ ไกสอน พมวิหาร (เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๕๖ กองทัพของปะเทดลาวเพิ่มขึ้นถึง ๒ เท่าเป็น ๑๕ กองพันประจำการและหน่วยสนับสนุนอีกจำนวนหนึ่ง) และในทางการเมืองคือ การจัดตั้งพรรคประชาชนลาว (ต่อมาคือพรรคประชาชนปฏิวัติลาว) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๕

ในส่วนของเจ้าสุวรรณหงษ์นั้น แม้จะถูกต่อต้านขัดขวาง แต่ก็ยังมุ่งมั่นเจรจากับเจ้าสุภานุวงศ์ของฝ่ายปะเทดลาวเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสม การเจรจาประสบความสำเร็จในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๕๖ และในเดือนมีนาคมปีต่อมา เจ้าเพชรราชที่ยังพำนักอยู่

ในประเทศไทยก็เดินทางกลับมาเวียงจันทน์ เพื่อสนับสนุนความตกลงนี้ (และเสียชีวิตในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๙) จากนั้น ในวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๗ สมัชชาแห่งชาติลาว (สภาผู้แทนราษฎร) ก็ลงมติเป็นเอกฉันท์รับรอง “รัฐบาลชั่วคราวแห่งการรวมชาติ” (Provisional Government of National Union) รัฐมนตรี ๒ คนของฝ่ายปะเทดลาว คือ เจ้าสุภานุวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวางแผน พื้นฟูบูรณะและพัฒนาเมือง และภูมิ วงศ์วิจิตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศาสนาและวิจิตรศิลป์ รัฐบาลชุดนี้ประกอบด้วยรัฐมนตรีรวมทั้งสิ้น ๑๔ คน

มีการจัดการเลือกตั้งเพิ่มเติมขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๕๘ แนวลารักชาติ (Neo Lao Hak Xat; Lao Patriotic Front) ซึ่งลงแข่งขันในฐานะตัวแทนของปะเทดลาวได้ ๙ ที่นั่งจากทั้งหมด ๒๑ ที่นั่ง พรรคสันติภาพ (Santiphap) ซึ่งได้ ๔ ที่นั่ง ก็เป็นพรรคฝ่ายซ้ายที่เป็นแนวร่วมของปะเทดลาว การเลือกตั้งครั้งนี้จึงนับเป็นความสำเร็จของฝ่ายซ้ายที่มีการจัดตั้งทางการเมืองดีกว่าและสามารถเข้าถึงประชาชนในเขตชนบทมากกว่าฝ่ายอื่น ๆ เจ้าสุภานุวงศ์ได้รับเลือกตั้งในเขตเวียงจันทน์ด้วยคะแนนเสียงสูงสุด และได้รับเลือกเป็นประธานสมัชชาแห่งชาติ การเลือกตั้งครั้งนี้มีผลทำให้เป็นการปฏิบัติตามเงื่อนไขของความตกลงเจนีวาโดยสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลผสมชุดแรกของลาวดำรงอยู่ได้เพียง ๘ เดือนเท่านั้น การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะด้วยการระงับความช่วยเหลือจนก่อให้เกิดวิกฤติด้านการเงิน มีส่วนสำคัญในการบ่อนทำลายรัฐบาลชุดนี้ ความยุ่งเหยิงทางการเมืองที่ตามมา รวมทั้งการยึดอำนาจโดยร้อยเอก กองแล (Kong Le) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๐ นำลาวไปสู่สงครามกลางเมืองในที่สุด

มีการจัดประชุมเจนีวาครั้งที่ ๒ ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๑ เพื่อพิจารณาปัญหาลาว แต่ก่อนเปิดประชุม กองกำลังของฝ่ายปะเทดลาวร่วมกับฝ่ายเป็นกลางที่มีกองแลเป็นผู้นำก็ควบคุมพื้นที่ ๒ ใน ๓ ของลาวไว้ได้แล้ว การประชุมดำเนินไปอย่างยืดเยื้อ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตจึงต้องร่วมกันกดดันให้ ๓ เจ้าลาว คือ เจ้าสุวรวงศ์

เจ้าบุญอุ้ม ฌ จัมปาสัก และเจ้าสุภานุวงศ์ ในฐานะตัวแทนของลาวฝ่ายเป็นกลาง ฝ่ายขวา และฝ่ายซ้าย ตามลำดับ ยอมร่วมประชุมกันในเดือนมกราคมปีต่อมา ข้อเสนอของฝ่ายปะเทดลาวที่จะให้สัดส่วนในคณะรัฐมนตรีของฝ่ายขวาและฝ่ายซ้ายมีจำนวนเท่ากัน และส่วนใหญ่เป็นของฝ่ายเป็นกลางได้รับการยอมรับร่วมกัน แม้ว่าสหรัฐอเมริกาและนายพลภูมิ หน่อสวรรค์ที่มีอำนาจคุมกองทัพลาวขณะนั้นจะไม่พอใจนัก แต่ก็ไม่มีทางเลือกอื่นใดที่จะยุติการสู้รบที่ดำเนินอยู่ในลาว นอกจากนั้น ความไร้ประสิทธิภาพของกองทัพรัฐบาลก็ทำให้สหรัฐอเมริกาหมดหวังในตัวนายพลภูมิ หน่อสวรรค์ที่เคยเชื่อว่าจะเป็นผู้นำทหารที่เข้มแข็งในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๖๒ จึงมีการลงนามในความตกลงเจนีวาซึ่งประกาศให้ลาวเป็นกลางและวางแนวทางที่จะให้หลักประกันในเรื่องนี้ ผลจากความตกลงนี้ทำให้มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมชุดที่ ๒ ของลาว เจ้าสุวรรณภูมาภิบาลมาเป็นนายกรัฐมนตรี และมีรัฐมนตรีจากฝ่ายเป็นกลาง ๑๑ คน จากทั้งหมด ๑๙ คน

เมื่อถึงช่วงนี้สถานการณ์สู้รบในเวียดนามใต้รุนแรงขึ้นพร้อม ๆ กับการขยายการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้น เวียดนามเหนือก็เริ่มส่งกำลังพลและยุทธสัมภาระลงมาทางใต้มากขึ้น ซึ่งต้องอาศัยเส้นทางโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh Trail) ที่บางส่วนผ่านดินแดนลาว ทำให้เป็นการยากที่ลาวจะรักษาความเป็นกลางไว้ได้ ความอ่อนแอและแตกแยกภายในประเทศยิ่งทำให้สถานะของลาวเลวร้ายลงอีก ลาวแต่ละฝ่ายอาศัยการสนับสนุนจากชาติที่เป็นอริกันเป็นสำคัญ กล่าวคือ ปะเทดลาวพึ่งพาเวียดนามเหนือ จีนและสหภาพโซเวียต ลาวฝ่ายขวาแสวงหาการสนับสนุนจากไทยและสหรัฐอเมริกา ลาวฝ่ายเป็นกลางในเวลาต่อมา ก็เอนเอียงมาทางฝ่ายตะวันตก ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มฝ่ายขวาและฝ่ายเป็นกลางก็มิได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใน เช่น ฝ่ายเป็นกลางนอกจากจะมีพรรคลาวเป็นกลาง (Lao Pen Kang) ที่เจ้าสุวรรณภูมาภิบาลจัดตั้งขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๖๑ ยังมีพรรคอื่น ๆ เช่น พรรคสันติภาพเป็นกลางของกินิม พลเสนา (Kinim Ponsena) ซึ่งใกล้ชิดกับฝ่ายซ้าย และพรรคมิตรภาพที่นักศึกษาหัวเอียงซ้าย

จัดตั้งขึ้น รัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายที่เจ้าสุวรรณภูมาจะเป็นหลักประกันให้แก่ทั้งความเป็นกลาง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของลาว จึงยากจะดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางความขัดแย้ง ทั้งภายในและภายนอกเช่นนี้

ในช่วงปลาย ค.ศ. ๑๙๖๒ ต่อกับช่วงปีต่อมา มีการลอบสังหารเกิดขึ้นหลายครั้ง ที่สำคัญคือ การลอบสังหาร กินิม พลเสนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ค.ศ. ๑๙๖๓ นอกจากนั้นยังเกิดการสู้รบระหว่างกองกำลังฝ่ายเป็น กลางด้วยตัวเอง และเมื่อประกอบกับการแทรกแซงจากทั้งเวียดนามเหนือซึ่งยึดพื้นที่ ชายแดนด้านตะวันออกของลาวเพื่อปกป้องเส้นทางโฮจิมินห์ และสหรัฐอเมริกาที่ใช้ “สงครามลับ” (secret war) ทางตอนเหนือของลาวโดยอาศัยกองกำลังม้งและกลุ่ม ชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ รัฐบาลผสมชุดที่ ๒ ของลาวก็สิ้นสุดลงเมื่อสิ้น ค.ศ. ๑๙๖๓ สงครามกลางเมืองในลาวก็เริ่มขึ้นใหม่ และเมื่อถึงช่วงนี้ไม่เพียงแต่ความ เป็นกลางของลาวจะถูกทำลาย แต่ลาวยังถูกดึงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสงครามอินโดจีน ครั้งที่ ๒ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า สงครามเวียดนาม (Vietnam War)

ตั้งแต่ประมาณกลางทศวรรษ ๑๙๖๐ สหรัฐอเมริกาเข้าไปแทรกแซงทางทหาร ในเวียดนามอย่างเต็มตัว โจมตีทิ้งระเบิดอย่างหนักในพื้นที่ด้านตะวันออกของลาวเพื่อ ต้องการทำลายเส้นทางโฮจิมินห์ รวมทั้งเขตที่เป็นที่มั่นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ (สหรัฐอเมริกา ปฏิบัติการทิ้งระเบิดในลาวรวมทั้งสิ้น ๕๘๐,๐๐๐ เทียบบิน เฉลี่ย ๔๐๐ ลูกต่อวันในเขต คอมมิวนิสต์ และ ๑๖,๐๐๐ ลูกต่อวันในเขตเส้นทางโฮจิมินห์) ในขณะที่เวียดนามเหนือ ก็ได้ให้การสนับสนุนฝ่ายปะเทดลาวอย่างเต็มที่ และรุกล้ำเข้ามาในดินแดนลาวนับครั้ง ไม่ถ้วน รัฐบาลและกองทัพราชอาณาจักรลาวซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา สูญเสียพื้นที่ควบคุมให้แก่ฝ่ายปะเทดลาวไปเรื่อย ๆ เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๗๒ ฝ่ายปะเทดลาว ก็คุมพื้นที่ได้ประมาณร้อยละ ๘๐ ของประเทศ ในเดือนตุลาคมปีเดียวกันทั้ง ๒ ฝ่าย เจริญจากหลงหยุดยิงกัน และในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๗๓ เมื่อสหรัฐอเมริกาทำความตกลง หยุดยิงกับเวียดนามเหนือ รัฐบาลลาวจำต้องยอมลงนามในความตกลงฟื้นฟูสันติภาพและ ความปรองดองแห่งชาติ (Agreement on the Restoration of Peace and National

Reconciliation) เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ปีเดียวกัน ความตกลงนี้นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลผสมชุดที่ ๓ ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๗๔ โดยมีเจ้าสุวรณภุมมาเป็นนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ดี การสู้รบในเวียดนามและกัมพูชาก็ยังดำเนินต่อไป ชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนามและกัมพูชาช่วง ค.ศ. ๑๙๗๔ ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๗๕ ทำให้ฝ่ายขวาในลาวเสียขวัญอย่างมาก และเมื่อเกิดความวุ่นวายทางการเมือง (เหตุการณ์รุนแรงที่สุดในช่วงนี้คือ เจ้าบุญอุ้ม ฦ จัมปาสัก ถูกขว้างระเบิดใส่รถยนต์จนเสียชีวิต) สมเด็จเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา (ขึ้นครองราชย์ ค.ศ. ๑๙๕๙ หลังจากสมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์สิ้นพระชนม์) ก็ทรงประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ค.ศ. ๑๙๗๕ จากนั้นรัฐมนตรีฝ่ายขวาในรัฐบาลผสมทั้ง ๕ คน ก็ลาออกและเดินทางเข้าประเทศไทย และฝ่ายปะเทดลาวก็ยึดอำนาจทางทหารได้หมดทั้งประเทศในเดือนต่อมา พร้อมทั้งยึดอำนาจการปกครองลาวได้อย่างเบ็ดเสร็จเมื่อผู้นำปะเทดลาวประกาศจัดตั้งรัฐบาลภายใต้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๕ ราชอาณาจักรลาวก็นับว่าสิ้นสุดลง แม้ในขั้นแรกรัฐบาลใหม่ของลาวแต่งตั้งให้อดีตเจ้ามหาชีวิตเป็นที่ปรึกษารัฐบาล แต่ภายหลัง พรรคประชาชนปฏิวัติลาวก็ได้กุมตัวอดีตเจ้ามหาชีวิตและพระมเหสีไปคุมขังในค่ายกักกันจนสิ้นพระชนม์ในเวลาต่อมา

ผู้ที่ขึ้นมาใช้อำนาจสูงสุดในลาว คือ ไกสอน พมวิหาน ซึ่งดำรงตำแหน่งเลขาธิการใหญ่คณะบริหารงานศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว และเมื่อฝ่ายปะเทดลาวยึดอำนาจการปกครองและเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เขาก็ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรกของระบอบใหม่นี้ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๙๑ ได้เป็นประธานประเทศต่อจากเจ้าสุภานุวงศ์ประธานประเทศคนแรกจนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรมในปีต่อมา ผู้นำระดับสูงของ

สมเด็จพระเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา และพระนางคำมูย

สปป.ลาว ในช่วงแรกนี้ส่วนใหญ่ก็คือสมาชิกดั้งเดิมของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ซึ่งนอกจาก ไกสอน พมวิหาน และเจ้าสุภานุวงศ์แล้วยังมีหนูฮัก พุมสะหวัน ภูมิ วงศ์วิจิตร คำไต สีพันดอน พูน สีปะเสิด และสีสะหวาด แก้วบุนพัน เป็นต้น ปัจจุบันบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เสียชีวิตหรือวางมือทางการเมืองไปหมดแล้ว ที่ยังมีชีวิตอยู่คือ สีสะหวาด แก้วบุนพัน ซึ่งยังเป็นกรรมการกลางพรรคฯ และคำไต สีพันดอน เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการงานศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของลาวประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๑ ซึ่งกำหนดให้ลาวเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมที่มีลัทธิมากซ์-เลนิน (Marxism-Leninism) เป็นพื้นฐานด้านอุดมการณ์ และมีพรรคการเมืองพรรคเดียวเป็นองค์กรชั้นนำประเทศ คือ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ทางลาวเรียกระบบปกครองของตนว่า “ระบอบประชาธิปไตยประชาชน” ผู้นำปัจจุบันนับเป็นรุ่นที่ ๒ และ ๓ ผู้ดำรงตำแหน่งประธานประเทศในปัจจุบัน และยังเป็นเลขาธิการใหญ่คณะกรรมการงานศูนย์กลางพรรคประชาชนปฏิวัติลาว คือ พลโท จูมมะลี ไซยะสอน (Choummaly Sayasone เกิดเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๖) ส่วนนายกรัฐมนตรีของลาวคนปัจจุบัน คือ ทองสิง ท้ามะวง (Thongsing Thammavong เกิดเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๔)

แม้ว่าปัจจุบันลาวยังคงเป็นประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด (least developed country-LDC) ประเทศหนึ่ง แต่ก็ก้าวหน้าไปอย่างมากในหลายด้านในช่วงเกือบ ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา หลังจากที่รัฐบาลประกาศปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาแบบสังคมนิยมของตนมาเป็น “นโยบายจินตนาการใหม่” (new thinking policy) ใน ค.ศ. ๑๙๘๖ นโยบายนี้ต่อมาเปลี่ยนเป็นนโยบายปฏิรูปหรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ (renovation policy) ในแนวทางเดียวกับนโยบาย “โด่ยเหม้ย” (Doi Moi) ของเวียดนาม ความมุ่งหมายหลักประการหนึ่งของนโยบายปฏิรูป คือ เชื่อมเศรษฐกิจของลาวเข้ากับระบบทุนนิยมโลกมากขึ้น [ลาวได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization-WTO) เมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๓] เพื่อให้ลาวเติบโตก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว ทั้งพรรค

ประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐบาลลาวได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่จะให้ลาวพ้นจากฐานะความเป็นประเทศพัฒนาน้อยที่สุดภายใน ค.ศ. ๒๐๒๐

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme–UNDP) ระบุว่า ในช่วงประมาณ ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา อัตราความยากจน (poverty rate) ของลาวลดลงจากร้อยละ ๔๖ ใน ค.ศ. ๑๙๙๒ มาเป็นร้อยละ ๒๗.๖ ใน ค.ศ. ๒๐๑๔ และก็คาดหวังกันว่าลาวจะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goal–MDG) ในการลดความยากจนลงได้ครึ่งหนึ่งภายใน ค.ศ. ๒๐๑๕ ความสำเร็จของลาวในการสร้างความเติบโตก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมาส่งผลให้การพัฒนามนุษย์ดีขึ้นอย่างมาก ซึ่งเห็นได้จากดัชนีการพัฒนามนุษย์ (human development index) ในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๕–๒๐๑๒ ซึ่งมีค่าเพิ่มขึ้น เช่น อายุเฉลี่ย จำนวนปีที่อยู่ในโรงเรียน รายได้ประชาชาติต่อหัว ปัจจุบันลาวอยู่ในลำดับที่ ๑๓๘ จากจำนวน ๑๘๗ ประเทศตามรายงานการพัฒนามนุษย์ ค.ศ. ๒๐๑๓ (2013 Human Development Report)

อย่างไรก็ดี ปัญหาสำคัญสำหรับลาวทั้งในปัจจุบันและอนาคต คือ ผลพวงจากการพัฒนาจะตกถึงประชาชนทั่วไปหรือไม่ เพียงใด ในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. ๒๐๐๙–๒๐๑๔) ลาวมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยร้อยละ ๗ ต่อปี แต่ก็ปรากฏว่า ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างชายกับหญิง ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และระหว่างผู้ที่พำนักอยู่ในภูมิภาคที่ต่างกัน กว้างมากยิ่งขึ้น รัฐบาลจะต้องหาทางลดช่องว่างนี้ให้ได้หากจะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษทุกด้านภายใน ค.ศ. ๒๐๑๕ การเติบโตทางเศรษฐกิจของลาวเท่าที่ผ่านมาเป็นผลมาจากการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์และในการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ จึงจำเป็นต้องทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และรายได้จากการพัฒนาในลักษณะนี้ตกไปถึงมือประชาชนอย่างทั่วถึง

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ลาวยังต้องเผชิญอยู่จนถึงทุกวันนี้ คือ การที่ยังมีระเบิดที่ยังไม่ระเบิด (unexploded ordnance-UXO) ตั้งแต่สมัยสงครามอินโดจีนครั้งที่ ๒ อยู่อีกเป็นจำนวนมาก ในระหว่างสงครามครั้งนั้นมีการทิ้งระเบิดลงในลาวกว่า ๒ ล้านตัน และประมาณร้อยละ ๓๐ ของระเบิดเหล่านั้นยังไม่ระเบิด และยังคงมีผลในการทำลายชีวิตและจำกัดพื้นที่ในการผลิตและการขยายตัวด้านเกษตรกรรมของลาว.

(ธีระ นุชเปี่ยม)

บรรณานุกรม

Osborne, Milton. *The Mekong: Turbulent past, uncertain future*. New York: Grove Press, 2000.

Ricklefs, M.C.; Lockhart, Bruce; Lau, Albert; Reyes, Portia and Maitrii Aung-Twin. *A New History of Southeast Asia*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.

Simms, Peter and Sanda. *The Kingdoms of Laos: Six hundred years of history*. Surrey: Curzon Press, 1999.

Stuart-Fox, Martin. *A History of Laos*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

มาเลเซีย Malaysia

มาเลเซีย เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเป็นประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations–ASEAN) ประกอบด้วยคาบสมุทรมลายู (Malay Peninsula) และส่วนเหนือของเกาะบอร์เนียว (Borneo) มาเลเซียมีสถานภาพเป็นสหพันธรัฐ ประกอบด้วยรัฐ ๑๑ รัฐ มีเมืองหลวงชื่อ กัวลาลุมปูร์หรือกัวลาลัมเปอร์ (Kuala Lumpur) ใช้สกุลเงินริงกิต (Ringgit) วันชาติคือวันที่ ๓๑ สิงหาคม

มาเลเซียมีเนื้อที่ทั้งหมด ๓๒๙,๗๔๙ ตารางกิโลเมตร ซึ่งรวมดินแดนบนแผ่นดินใหญ่และเกาะเล็ก ๆ ๑๓๑,๕๘๗ ตารางกิโลเมตร ดินแดนบนเกาะบอร์เนียว ซึ่งเป็นที่ตั้งของรัฐซาราวะก์หรือซาราวัก (Sarawak) เนื้อที่ ๑๒๔,๔๔๙ ตารางกิโลเมตร และรัฐซาบะฮ์หรือซาบะฮ์ (Sabah) เนื้อที่ ๗๓,๗๑๓ ตารางกิโลเมตร มาเลเซียสามารถติดต่อทางถนนและรถไฟกับประเทศไทยและข้ามช่องแคบโจโฮร์หรือยะโฮร์ (Johor Strait) ไปยังสาธารณรัฐสิงคโปร์ ดินแดนมาเลเซียมีภูเขาเทือกสั้น ๆ หลายเทือก

ทางเหนือซึ่งลดหลั่นเป็นเขาเตี้ย ๆ และที่ราบไปทางใต้สู่บริเวณที่ต่ำโจโฮร์ (Johor Lowlands) โดยทั่วไป คาบสมุทรมลายูเป็นเทือกเขาเตี้ย ๆ ซึ่งแซมด้วยที่ราบลุ่มที่เพาะปลูกได้ดี บริเวณรัฐซาราวะก์และรัฐซาบะฮ์บนเกาะบอร์เนียวเป็นภูเขาและที่ราบทำนองเดียวกัน ยอดเขาสูงสุดในประเทศมาเลเซีย คือ ยอดเขากินาบาลู (Mount Kinabalu) ซึ่งสูง ๔,๑๐๑ เมตร อยู่ในรัฐซาบะฮ์ มาเลเซียอุดมด้วยป่าเขตร้อนชื้นที่มีฝนชุกซึ่งมีประมาณร้อยละ ๗๐ ของประเทศ แม่น้ำเป็นสายสั้น ๆ ส่วนใหญ่ไหลจากเหนือไปได้ ผู้คนมักอาศัยอยู่ริมแม่น้ำหรือริมทะเล เพราะติดต่อกันได้ง่ายกว่าทางบก ซึ่งมักเป็นภูเขาและป่าทึบ แม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำราชัง (Rajang) ในรัฐซาราวะก์ ซึ่งเดินเรือได้ประมาณ ๕๖๐ กิโลเมตร ส่วนแม่น้ำกินาบาตังกัน (Kinabatangan) ในรัฐซาบะฮ์เป็นทางน้ำสำคัญมากของรัฐ อุณหภูมิเฉลี่ยในมาเลเซีย ๒๗ องศาเซลเซียส น้ำฝนเฉลี่ย ๒,๕๕๐ มิลลิเมตร

ดินในมาเลเซียไม่ค่อยดีนัก ยกเว้นบริเวณชายฝั่งทะเล แต่เหมาะแก่การปลูกยางพาราซึ่งไม่ต้องการดินอุดมสมบูรณ์มาก ดันสับปรดก็ปลูกได้ดี บริเวณป่าทึบมีไม้เศรษฐกิจอยู่พอควร เช่น ไม้สัก ไม้แก่นจันทร์ การบูร ไม้ไผ่ มีสัตว์ป่า เช่น ช้าง เสือโคร่ง เสือดาว หมี ลิงอุรังอุตัง ขณะนี้ แรดจำนวนหนึ่ง แร่ธาตุที่สำคัญ คือ น้ำมัน ดีบุก เหล็ก และทองคำ

ชาวมมาเลเซียส่วนใหญ่พูดภาษาในตระกูลออสโตรนีเซียน (Austronesian) หรือมาลาโย-พอลินีเซียน (Malayo-Polynesian) ซึ่งใช้พูดกันมากในบริเวณกลุ่มเกาะมลายู (Malay Archipelago) เนื่องจากดินแดนนี้คั่นช่องแคบเมอลากา (Straits of Melaka) หรือช่องแคบมะละกา (Straits of Malacca) ซึ่งเป็นเส้นทางเดินเรือที่สำคัญ จึงเป็นดินแดนที่มีกลุ่มชนหลายกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานและผสมผสาน นอกจากชนพื้นเมืองที่พูดภาษาตระกูลมาเลย์ ซึ่งต่อมาเรียกว่า ภาษามลายู (Bahasa Melayu) แล้ว ยังมีชนเชื้อชาติจีนซึ่งพูดภาษาจีน ชนเชื้อชาติอินเดียจากอินเดียใต้และศรีลังกา เช่น ชาวทมิฬ (Tamil) ส่วนในมาเลเซียตะวันออก คือ รัฐซาบะฮ์และซาราวะก์นั้น นอกจากมีชาวจีนและชาวมลายูแล้วยังมีชนพื้นเมืองดั้งเดิมอีกประมาณ ๒๕ เผ่า เช่น พวกอึบบัน (Iban)

ซึ่งเรียกอีกชื่อว่า ชาวต้ายักทะเล (Sea Dayak) อยู่ในรัฐซาราวัก และเดิมเป็นนักรล่าหัวมนุษย์ ชาวต้ายักทะเลอยู่ในบ้านที่เรียกว่า บ้านยาว (Long House) ซึ่งหลายครอบครัวอยู่ร่วมกัน ส่วนชาวต้ายักบก (Land Dayak) อยู่บนเขาบริเวณรัฐซาราวักตะวันตก เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บิดายูฮ์ (Bidayuh) นอกจากนี้ ยังมีชาวกาดาชัน (Kadazan) ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองกลุ่มใหญ่ที่สุดในรัฐซาบะฮ์

ชาวมลายูเป็นชนชาติที่มีจำนวนมากที่สุดในมาเลเซีย คือ ประมาณร้อยละ ๕๖ เป็นชนชาติเดียวกับพวกที่อยู่ในเกาะจาวาหรือชวา (Java) ซูมาตาราหรือสุมาตรา (Sumatra) ซูลาเวซีหรือสุลาเวสี (Sulawesi) และหมู่เกาะอื่น ๆ ในอินโดนีเซีย ชาวมลายูมีเป็นจำนวนมากในบริเวณชนบทของรัฐเกอดะฮ์หรือเกดะห์ (Kedah) เปอร์ลิสหรือปะลิส (Perlis) เกอลันตันหรือกลันตัน (Kelantan) เตอเร็งกานู (Terengganu) หรือตริงกานู (Trennganu) และปาฮังหรือปะหัง (Pahang) อาชีพหลักคือ ปลูกข้าว และอยู่กันเป็นหมู่บ้าน (Kampung) พูดภาษามลายู ซึ่งปัจจุบันเขียนด้วยอักษรโรมัน เลิกใช้อักษรอาหรับตั้งแต่ก่อน ชาวมลายูส่วนใหญ่เป็นมุสลิม จึงมีมัสยิดเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน แม้จะยึดมั่นในหลักสำคัญ ๕ ประการของอิสลาม ซึ่งได้แก่ เชื่อว่าไม่มีพระเป็นเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดคือ เราะซูล (rasul ผู้ประกาศศาสนา) ของอัลลอฮ์ ทำพิธีนมาซหรือละหมาดวันละ ๕ ครั้ง ถือศีลอดในเดือนรอมะฎอน บริจาคซะกาต และประกอบพิธีฮัจญ์อย่างน้อย ๑ ครั้งในชีวิต แต่ชาวมลายูบางส่วนก็ยังปฏิบัติตามชนบธรรมเนียมประเพณีของบรรพบุรุษ เช่น เชื่อผีหรือฮันตู (Hantu)

ชนชาติอื่น ๆ ในมาเลเซีย ได้แก่ ชาวจีน มีประมาณร้อยละ ๓๒ ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ แล้วตั้งรกรากสืบต่อมา ชาวจีนส่วนใหญ่มักอยู่ในบริเวณที่ปลูกยางพารา หรือทำเหมืองดีบุก ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของมาเลเซีย แต่ปัจจุบันร้อยละ ๗๕ ของชาวจีนจะอยู่ในเมือง ชาวจีนส่วนใหญ่นับถือลัทธิขงจื้อ พระพุทธศาสนา ลัทธิเต๋า หรือคริสต์ศาสนา และมักผสมผสานความเชื่อเหล่านี้เข้าด้วยกัน ความเชื่อสำคัญคือ การบูชาบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังยกย่องวีรบุรุษท้องถิ่นเป็นเทพเจ้า ชาวจีนในมาเลเซียแบ่งเป็นกลุ่มตามภาษาพูด ซึ่งได้แก่ จีนฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ฮักกา (แคะ) และแต้จิ๋ว

ชาวอินเดียนีมีประมาณร้อยละ ๘ ส่วนใหญ่เป็นชาวอินดูจากอินเดียนได้ เข้ามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เช่นเดียวกับชาวจีน คือเป็นแรงงานในมาเลเซียสมัยที่อังกฤษปกครอง ชาวพื้นเมืองเดิมของมาเลเซียกลายเป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งมีหลายกลุ่มรวมประมาณร้อยละ ๑๑ ของประชากร กระจายอยู่ทั่วประเทศต่าง ๆ ในรัฐซาราวะก์และซาบะฮ์บนเกาะบอร์เนียว มีกลุ่มใหญ่ ๆ ๖ กลุ่ม ได้แก่ อีบันหรือต้ายกทะเล บิดาญูฮ์หรือต้ายกบก กาดาซันหรือดูซุน (Dusun) บาจา (Bajau) เมอลาเนา (Melanau) และมุรัต (Murat) บนคาบสมุทรมลายูมีชนพื้นเมืองดั้งเดิมเหลืออยู่น้อยมาก ได้แก่ พวกเซอแม็ง (semang ที่ไทยเรียกว่า เงาะป่า) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นชาวพื้นเมืองกลุ่มแรกบนคาบสมุทรมลายู พวกเซอโนย (Senoi) และจาคุน (Jakun) มีเหลืออยู่เพียงไม่กี่พันคน พวกนี้พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ส่วนพวกที่อยู่บนเกาะบอร์เนียว พูดภาษาตระกูลมลายู

หลังได้รับเอกราช มาเลเซียต้องการสร้างเอกภาพทางภาษา การสอนภาษาแม่จึงลดน้อยลง มีการส่งเสริมภาษาแห่งชาติตามกฎหมายภาษาแห่งชาติ ค.ศ. ๑๙๖๗ คือ บาสาซามาเลเซียหรือภาษามลายู โดยใช้เป็นสื่อการสอนทั่วไป แต่ถ้าท้องถิ่นใดแสดงความจำนงก็ยอมให้ใช้ภาษาท้องถิ่นได้ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลมาเลเซียตั้งสถาบันภาษาและหนังสือ (Dewan Bahasa dan Pustaka) ขึ้นเพื่อส่งเสริมภาษามลายู ยกย่องและให้รางวัลแก่ผู้สร้างวรรณกรรมดีเด่นในภาษามลายู ซึ่งถือเป็นภาษากลางของชาติ และยังเป็นภาษาที่คล้ายคลึงกับภาษาที่ใช้ในอินโดนีเซีย บรูไน และชาวสิงคโปร์จำนวนหนึ่งก็พูดได้ ส่งผลให้มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน และสิงคโปร์ สามารถสื่อสารกันได้ง่าย ภาษามลายูจึงเป็นภาษาเชิงเศรษฐกิจและการค้าที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย

มาเลเซียตั้งอยู่ระหว่างอินเดียนกับจีน จึงได้รับอิทธิพลทั้งจากอารยธรรมอินเดียและจีน อิทธิพลอินเดียนำการแบ่งชนชั้นระหว่างผู้ปกครองกับสามัญชนเข้ามาในดินแดนมลายู ตลอดจนแนวความคิดทางการเมือง ศาสนา ภาษา และวรรณกรรม ก่อนได้รับอิทธิพลจากอังกฤษ ภาษามลายูกว่าร้อยละ ๕๐ มีรากฐานมาจากภาษาสันสกฤต โดยผ่านมาทางพ่อค้า พราหมณ์ และผู้ประกอบการต่าง ๆ วรรณกรรมโบราณของมลายูก็ได้รับอิทธิพลจากมหากาพย์มหากาพย์และรามายณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่ใช้เล่น

วายเป็นรูปตัวละครต่าง ๆ ฉลุให้แสงไฟตะเกียงลอดได้และทอดเงาบนจอผ้า ตัวละครมีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว เทพเจ้า กษัตริย์ มนุษย์ ลิง ฯลฯ ต่อมาเมื่ออิทธิพลศาสนาอิสลามมีมากขึ้น หนังสือหันไปเล่นนิยายพื้นบ้านแทนมหากาพย์ของชาวฮินดูมีเรื่องเล่าทั้งตำนานและพงศาวดารเกอดะฮ์ (Kedah Annals) ว่าอาณาจักรโบราณชื่อลังกาชุกาหรือลังกาสุกะ (Langkasuka) ตั้งขึ้นโดยชนเผ่าราชกษัตริย์ที่มีเชื้อวงศ์จางและกินเนื้อมนุษย์ เรื่องนี้มีที่มาว่า พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งได้เสวยเลือดมนุษย์ในน้ำแกงโดยบังเอิญ จึงติดใจและบัญชาให้อาหารทุกอย่างใส่เลือดมนุษย์ เมื่อเสวยไปนาน ๆ จึงเริ่มมีเชื้อไวใหญ่งอกออกมา และกลายเป็นพวกกินเนื้อมนุษย์

ในพงศาวดารมลายู (Malay Annals) คริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ระบุว่ากษัตริย์มลายูสืบเชื้อสายมาจากเจ้าชายอินเดีย ๓ องค์ ซึ่งเป็นทายาทของพระเจ้าอะเล็กซานเดอร์มหาราช ที่ขามลายุเรียกว่า อิสกันดาร์ (Iskandar) นอกจากนี้ จักรวรรดิศรีวิชัย (Srivijaya Empire) ซึ่งเกิดจากการขยายอำนาจของอาณาจักรปาเล็มบังหรือปาเล็มบัง (Palembang) บนเกาะสุมาตราเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ก็มีเขตแดนครอบคลุมแหลมมลายูด้วย ศรีวิชัยได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ดังนั้น อิทธิพลทั้งทางด้านการเมืองและภาษาของอินเดียจึงตกทอดจากศรีวิชัยสู่มาเลเซีย เมื่อจักรวรรดิศรีวิชัยพ่ายแพ้จักรวรรดิมาจาปาฮิต (Majapahit) เจ้าชายปรเมศวร (Parameswara) แห่งราชวงศ์ปาเล็มบัง รวบรวมกำลังมาตั้งอาณาจักรซึ่งต่อมาเป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ชื่อว่า จักรวรรดิเมอลากาหรือมะละกา (Melaka Empire) ในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ จักรวรรดินี้เรื่องอำนาจอยู่จน ค.ศ. ๑๕๑๑ ทั้งนี้เพราะมะละกามีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ดี คุมช่องแคบมะละกาซึ่งอยู่ระหว่างคาบสมุทรมลายูกับเกาะสุมาตรา เป็นจุดที่สามารถจอดพักเรือเพื่อรอคอยลมมรสุมที่เหมาะสมกับทิศทางที่ต้องการ เรือสามารถเดินทางมาจากจีนด้วยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และรอกกลับเมื่อมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำเรือในมะละกาเป็นที่หลบคลื่นลมได้เป็นอย่างดี และยังอยู่ใกล้แหล่งสินค้าต่าง ๆ เช่น ดีบุก เครื่องเทศ ไม้เนื้อแข็ง การบูร หวาย ชีผึ้ง ริงนก ซึ่งเป็นที่ต้องการมาก นอกจากนี้ จักรวรรดิมะละกายังคำนึงถึงผลประโยชน์ของพ่อค้า เช่น เก็บภาษีต่ำ จัดเจ้าหน้าที่และล่ามให้พ่อค้ากลุ่ม

ต่าง ๆ ที่พูดภาษาต่างกันไว้คอยอำนวยความสะดวก ขจัดภัยโจรสลัดที่เคยมีชุกชุม ทำให้มะละกากลางกลายเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครื่องเทศและผ้าอินเดีย นอกจากนี้ ยังมีอยู่ช่อมเร็ว ที่ฟานัก และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ปัจจุบันสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ชาวโอรังลาอูต (Orang Laut) ซึ่งเคยเป็นกำลังสำคัญของทัพเรือมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัยมีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าบรมเมศวรและผู้สืบเชื้อสาย นอกจากนี้ จีนยังช่วยคุ้มครองมะละกาจากภัยคุกคามของอาณาจักรอยุธยาและจักรวรรดิมัชปาหิต จีนสมัยราชวงศ์หมิงเคยส่งกองเรือซึ่งมีเจิ้งเหอ (Zheng He) เป็นผู้ควบคุมมาคุ้มครองดูแล และมีชาวจีนจำนวนหนึ่งมาตั้งรกรากในมะละกา ชาวจีนรุ่นแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในมะละกาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นบรรพบุรุษของกลุ่มชนเปอรานากัน (Peranakan)

กลุ่มชาวจีนเลือดผสมที่เรียกกันว่า เปอรานากัน นี้ นับว่าเป็นชาวจีนกลุ่มแรกในมะละกาที่อยู่กับชาวพื้นเมืองอย่างกลมกลืน เพราะชายชาวจีนแต่งงานกับสตรีพื้นเมือง ขวามลายู บุตรสาวที่เกิดมาจะไม่แต่งงานกับชาวพื้นเมือง ต้องแต่งงานกับชาวจีนเท่านั้น จากการสำรวจสำมะโนประชากรของชาวต่างชาติในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ พบว่ามีชาวเปอรานากันประมาณ ๒,๐๐๐ คนในมะละกา แม้กลุ่มชนนี้จะรักษาสายเลือดจีน แต่ก็รับขนบธรรมเนียมหลายอย่างมาจากขวามลายู ชาวเปอรานากันพูดภาษาฮกเกี้ยนผสมมลายู นำเครื่องเทศ ผงกะหรี่ และกะทิ มาใช้ในการปรุงอาหาร สตรีนุ่งโสร่งมลายูแต่สวมเสื้อแบบจีน สตรีเปอรานากันมีสิทธิเสรีภาพมากกว่าสตรีจีนในประเทศจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจ ชาวเปอรานากันนับถือศาสนาแบบชาวจีน โดยเน้นเรื่องการบูชาบรรพบุรุษ งานเทศกาล และพิธีกรรม เช่น พิธีแต่งงาน พิธีทำศพ ชายชาวเปอรานากันเรียกว่า บาบ่า (Baba) หญิงเรียกว่า ญอนญา (Nyonya) หรือย่าหยา (Yaya) ชาวเปอรานากันชำนาญทางการค้า เป็นคนกลางในการค้าเพราะพูดได้ทั้งภาษามลายูและจีน เมื่ออังกฤษเข้ามามีอิทธิพลในมลายู พวกนี้ก็นิยมการศึกษาแบบอังกฤษ ทำให้คล่องตัวในการค้าขายยิ่งขึ้นและมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงในสมัยอาณานิคม แม้จะมีความทันสมัยและทันสมัย แต่ชาวเปอรานากันก็ยังรักชาววัฒนธรรมและประเพณีเปอรานากันไว้ และดำรงอยู่ได้ดีในโลกจีน มลายู และตะวันตก

ย่านเมืองเก่าในมะละกา

ชุดแต่งงานของชาวเปอรานากัน

อิทธิพลจากอินเดียมิได้มีแต่ศาสนาตั้งเดิมคือ พราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลศาสนาอิสลามซึ่งเผยแผ่มายังอินเดียจากตะวันออกกลางเมื่อศาสนาอิสลามเกิดขึ้นในคาบสมุทรอาหรับในคริสต์ศตวรรษที่ ๗ แล้ว ก็ค่อย ๆ แผ่ขยายอิทธิพลมาถึงอินเดียในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ มะละกาได้รับอิทธิพลอิสลามทั้งโดยตรงจากตะวันออกกลาง และผ่านมาทางอินเดีย พ่อค้าที่นำศาสนาอิสลามเข้ามา มะละกาตั้งจากตะวันออกกลางและอินเดียตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา เพราะจีนเริ่มนโยบายห้ามชาวจีนเดินเรือออกนอกประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว มะละกาจึงหันไปค้าขายกับตะวันออกกลางและอินเดีย เมื่อพบว่าพ่อค้ามุสลิมพอใจค้าขายและผูกมิตรกับชาวมุสลิมด้วยกัน เชื้อสายรุ่นหลานของพระเจ้าปรมศรก็ยอมรับศาสนาอิสลาม เล่ากันว่าพระองค์ทรงพระสุบินว่าเห็นเทวดา เมื่อตื่นบรรทมก็สามารถท่องคัมภีร์กุรอาน (Quran) ได้ จึงทรงรับศาสนาอิสลามและเปลี่ยนพระนามเป็น มุฮัมมัด ชาห์ (Muhammad Shah) ส่วนชาวมลายูอื่น ๆ ก็หันมานับถือศาสนาอิสลาม เพราะต้องการภราดรภาพและความไว้วางใจระหว่างชาวมุสลิมด้วยกัน นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามด้วย เพราะการค้าส่วนใหญ่อยู่ในมือพ่อค้าชาวอาหรับ เปอร์เซีย และชาวอินเดีย ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ต่อมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ดินแดนส่วนใหญ่บนปลายแหลมมลายูและเกาะต่าง ๆ ล้วนหันไปนับถือศาสนาอิสลาม เช่น เกดะห์บนแหลมมลายู ชาว สุมาตรา เมื่อผู้ปกครองหรือสุลต่านเป็นมุสลิม ประชาชนก็หันไปนับถือตาม นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ส่วนด้านเศรษฐกิจนั้น การค้าอยู่ในมือชาวมุสลิมจากตะวันออกกลาง อินเดีย และชาวมุสลิม ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้สะดวกในการต่อรอนทางธุรกิจ

อาจกล่าวได้ว่า มะละกากลายเป็นศูนย์กลางสำคัญทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การค้า และศาสนาอิสลาม และขยายอิทธิพลไปยังคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังทำให้ภาษามลายูเป็นภาษากลางในการค้า มีคำศัพท์ใหม่ ๆ จากตะวันออกกลางเข้ามาเพิ่มในภาษานี้ด้วย แม้มะละกาจะมีอำนาจสูงสุดในสมัยสุลต่าน

มันซูร์ ชาฮ์ (Mansur Shah ค.ศ. ๑๔๕๙-๑๔๗๗) เพราะมีอัครเสนาบดี (เป็นดาฮารา- Bendahara) ตุนเปอรระก์ (Tun Perak) ที่มีความสามารถมาก เขาดำรงตำแหน่งอัครเสนาบดีตั้งแต่ ค.ศ. ๑๔๕๖-๑๔๙๘ ทำให้มะละกามีอำนาจทั้งด้านการเมืองและการทหาร กองทัพมะละกาสามารถตอบโต้กองทัพสยามที่มาโจมตีจนต้องล่าทัพกลับไป และได้ครองอำนาจเหนือดินแดนบนคาบสมุทรมลายู ยึดบางส่วนของเกาะสุมาตรา รวมทั้งเกาะเล็ก ๆ ทางใต้ของสิงคโปร์ วีรบุรุษในตำนานการสู้รบสมัยนี้คือ ฮังตัวะฮ์ (Hang Tuah) และ ฮังเจอบัต (Hang Jebat) ซึ่งเป็นเพื่อนของฮังตัวะฮ์ แต่ภายหลังก็หักหลังเพื่อนและกลายเป็นศัตรูกัน

อย่างไรก็ตาม การที่ชาวต่างชาติเข้ามาอยู่ในมะละกาจำนวนมาก และมะละกาเป็นดินแดนที่ร่ำรวยมหาศาล ทำให้เป็นที่หมายปองของชาวโปรตุเกสซึ่งพยายามโจมตีและก่อกวน เป็นผลให้พ่อค้าย้ายไปค้าขายที่อื่นและหลีกเลี่ยงมะละกา ชาวมะละกาซึ่งเป็นต่างชาตีก็นิได้มีความรักดีต่อมะละกา จึงมิได้ผนึกกำลังร่วมต่อสู้ศัตรู อีกประการหนึ่ง มะละกาพึ่งการค้ามากเกินไป มิได้ผลิตอาหารเอง เมื่อการค้าถูกระทบกระเทือน มะละกาก็ตกอยู่ในฐานะลำบาก เมื่ออัครเสนาบดีมุตาฮีร์ (Mutahir) ซึ่งดำรงตำแหน่งสืบต่อจากตุนเปอรระก์ ไม่ซื่อสัตย์สุจริตเหมือนตุนเปอรระก์ ก็เกิดเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความวุ่นวายในราชสำนักและความเสื่อมของมะละกา

ชาวโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีจุดประสงค์ทางการค้า การเผยแผ่คริสต์ศาสนา และสร้างเกียรติภูมิของประเทศ โปรตุเกสนำทัพเรือมายังมะละกาใน ค.ศ. ๑๕๐๙ เรียกร้องอภิสิทธิ์ทางการค้าและขอสร้างป้อมปราการ แต่ถูกกองทัพมะละกาโจมตีและจับกะลาสีชาวโปรตุเกสประมาณ ๒๐ คนเป็นเชลย ใน ค.ศ. ๑๕๑๑ อัลฟองโซ เด อัลบูแควร์เก (Alfonso de Albuquerque) จึงนำกองทัพเรือที่ใหญ่กว่าเดิมมาโจมตีอีกครั้ง ทัพโปรตุเกสมีอาวุธดีกว่าของชาวมะละกาจึงได้ชัยชนะ และมีผลให้เชื้อพระวงศ์ของอาณาจักรมะละกาหนีไปแคว้นปะหัง หลังจากนั้น ก็ไปที่แคว้นยะโฮร์ทางใต้ของคาบสมุทรมลายู และไปตั้งมั่นที่เมืองรีเอาบนเกาะเบตัน (Bentan)

นอกจากชาวโปรตุเกสจะต้องการความมั่งคั่งจากมะละกาแล้ว พวกเขายังต้องการคุมเส้นทางการค้าจากหมู่เกาะเครื่องเทศไปยังเกาะมาเก๊า (Macao) ของจีน และต้องการให้ชาวมลายูเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แต่จุดประสงค์ข้อหลังนี้ล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ความโหดเหี้ยมของชาวโปรตุเกสทำให้ประชาชนหันมานับถือศาสนาอิสลามมากขึ้น พ่อค้าส่วนใหญ่พยายามหลีกเลี่ยงมะละกา มีผลให้อาเจะฮ์ (Aceh) ซึ่งอยู่ส่วนเหนือของเกาะสุมาตรากลายเป็นศูนย์กลางการค้าของชาวมุสลิมแทนมะละกา อาเจะฮ์รุ่งเรืองในสมัยสุลต่านอิสกันดาร์ มูดา (Iskandar Muda ครองราชย์ ค.ศ. ๑๖๐๗-๑๖๓๖) พระองค์ขยายอำนาจไปยังคาบสมุทรมลายู ได้ปะหังใน ค.ศ. ๑๖๑๗ และรวบรวมเขตจากปะหังไปเป็นทาสในอาเจะฮ์ ต่อมาก็ตีได้โกดะห์ ใน ค.ศ. ๑๖๑๙ และโจมตียะโฮร์หลายครั้งจนกระทั่งเชื้อสายเจ้ายะโฮร์ต้องลี้ภัยไปที่อื่น ใน ค.ศ. ๑๖๒๙ อิสกันดาร์ยกทัพบุกและทัพเรือเข้าโจมตีโปรตุเกสที่มะละกา แต่กองทัพโปรตุเกสจากกัวหรือโคอา (Goa) ในอินเดียมาช่วยรบทันเวลา ทัพอาเจะฮ์พ่ายแพ้และทหารล้มตายไปประมาณ ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ คน ทำให้อำนาจอาเจะฮ์บนคาบสมุทรมลายูเสื่อมลง

ชาวตะวันตกชาติที่ ๒ ที่เข้ามาสร้างอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ฮอลันดาหรือดัตช์ (Dutch) ซึ่งต่างกับโปรตุเกสตรงที่ไม่สนใจเรื่องการเผยแพร่ศาสนา ยะโฮร์ซึ่งไม่นิยมโปรตุเกส จึงร่วมมือกับชาวดัตช์ใน ค.ศ. ๑๖๓๙ เพื่อโจมตีมะละกา มะละกายอมแพ้ใน ค.ศ. ๑๖๔๑ ยะโฮร์หวังจะกลับมาสร้างอำนาจในมะละกา แต่ถูกดัตช์ขัดขวางอย่างไรก็ตาม ชาวดัตช์ยังต้องการความร่วมมือจากยะโฮร์ต่อไป จึงยอมให้ยะโฮร์ขยายอำนาจบนคาบสมุทรมลายูยกเว้นมะละกา ยะโฮร์รุ่งเรืองมาจนกระทั่ง ค.ศ. ๑๖๗๓ เมื่อเกิดสงครามระหว่างยะโฮร์กับแคว้นจัมบี (Jambi) บนเกาะสุมาตราซึ่งมีสุลต่านปกครอง แม้ยะโฮร์ชนะในครั้งนั้นแต่ก็อ่อนแอลงในสมัยสุลต่านมะฮ์มูด (Mahmud ค.ศ. ๑๖๘๕-๑๖๙๙) ซึ่งขึ้นครองราชย์เมื่อมีพระชนมายุเพียง ๗ พรรษา จึงอยู่ใต้อำนาจของผู้สำเร็จราชการ แม้เมื่อพระองค์บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็ยังไม่เหมาะสมที่จะเป็นสุลต่าน เพราะทรงมีพระทัยโหดเหี้ยมผิดปรกติ ในที่สุดจึงถูกปลงพระชนม์ในตลาด สุลต่าน अबดุล

ญะลีล รียายัต ชาห์ที่ ๔ (Abdul Jalil Riayat Shah IV ค.ศ. ๑๖๙๙–๑๗๒๐) ซึ่งมีเชื้อพระวงศ์ได้ครองราชย์ต่อมา แต่เนื่องจากเคยร่วมในแผนปลงพระชนม์สุลต่าน ทำให้ประชาชนไม่จงรักภักดี โดยเฉพาะพวกโอรังลาคูตซึ่งเชี่ยวชาญทางทะเลไม่สนับสนุน เพราะพระองค์ขึ้นครองราชย์โดยไม่ชอบธรรม

ชาวดัตช์ก่อตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาหรือวีไอซี (Dutch East India Company; Vereenigde Oostindische Compagnie–VOC) ใน ค.ศ. ๑๖๐๒ สร้างทัพบกและทัพเรือของบริษัทเองไว้ป้องกันบริษัทและขยายอำนาจไปในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวดัตช์ได้มะละกาจากโปรตุเกสใน ค.ศ. ๑๖๔๑ การที่สุลต่านแห่งยะโฮร์ช่วยชาวดัตช์ในสงครามระหว่างดัตช์กับโปรตุเกสเพื่อช่วงชิงมะละกา ส่งผลให้ยะโฮร์ได้สิทธิพิเศษจากดัตช์ เช่น พ่อค้ายะโฮร์สามารถค้าขายสินค้าที่ชาวดัตช์ผูกขาดแต่ผู้เดียว ชาวดัตช์จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความรุ่งเรืองแผ่ขยายภายในคาบสมุทรมลายู โดยเฉพาะในมะละกาซึ่งตกเป็นของดัตช์อยู่ระยะหนึ่ง เมื่อประกอบกับการที่ชาวดัตช์มุ่งความร่ำรวยทางการค้ามากกว่าการเผยแผ่ศาสนาแบบชาวโปรตุเกส ทำให้ศาสนาอิสลามแผ่ขยายไปในคาบสมุทรมลายูโดยไม่มีอุปสรรค

แคว้นหรืออาณาจักรพื้นเมืองที่สำคัญในสมัยที่ชาวดัตช์มีอำนาจมีหลายแห่งที่สำคัญคือ รัฐสุลต่านแห่งยะโฮร์ ซึ่งอยู่ที่ปลายคาบสมุทรมลายูได้ลงมาจากมะละกา เจ้าผู้ครองอ้างว่าเป็นทายาทจักรวรรดิศรีวิชัยและมะละกา และนับตนเป็นเชื้อสายของพระเจ้าปรมนครผู้ก่อตั้งจักรวรรดิมะละกา ยะโฮร์เริ่มรุ่งเรืองตั้งแต่ช่วยกองทัพดัตช์ให้รบชนะกองทัพโปรตุเกสที่มะละกาใน ค.ศ. ๑๖๔๑ ดังกล่าวแล้ว แต่ในบางระยะรัฐสุลต่านแห่งยะโฮร์ก็อ่อนแอเพราะทำสงครามกับดินแดนใกล้เคียง หรือมีสุลต่านที่อ่อนแอจนเกิดกบฏชิงบัลลังก์ เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ยะโฮร์มีปัญหาใหญ่จากชาวบูกิช (Bugis) จากซูลาเวซีซึ่งค้าขายเครื่องเทศและเป็นชาวทะเลที่เชี่ยวชาญในการรบ เมื่อชาวบูกิชต้องเผชิญกับชาวดัตช์ที่มีอาวุธทันสมัยกว่าและคอยแก่งแย่งธุรกิจการค้า จึงต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อความอยู่รอดด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น บางพวกไปเป็นทหารรับจ้างให้กองทัพดัตช์และเรียนรู้การใช้อาวุธที่มีประสิทธิภาพ บางพวกย้ายถิ่นฐานไปเป็นกองกำลัง

สนับสนุนสุลต่านแห่งยะโฮร์ อีกพวกหนึ่งไปตั้งถิ่นฐานในเซอลาโงร์หรือสลังงอร์ (Selangor) บริเวณที่ยังไม่มีใครจับจอง เป็นต้น ที่ยะโฮร์ ใน ค.ศ. ๑๗๑๖ พวกบุกิชสนับสนุนราชาเกอจิล (Raja Kecil) จากแคว้นมินังกาเบา (Minangkabau) ในสุมาตรา ซึ่งอ้างตนเป็นเชื้อสายสุลต่านมะฮ์มุดผู้ถูกลอบปลงพระชนม์ มาทวงบัลลังก์คืนจากสุลต่าน अबดุล ญะลีล ซึ่งขึ้นครองราชย์อย่างไม่ชอบธรรม ในเบื้องต้น พวกบุกิชสนับสนุนราชาเกอจิลในสงครามชิงบัลลังก์ แต่เมื่อราชาเกอจิลโจมตีทำลายเมืองหลวงของยะโฮร์ พวกบุกิชรู้สึกว่าการหักหลัง จึงทำสงครามกับราชาเกอจิล ซึ่งมีพวกมินังกาเบาสนับสนุน เป็นเวลานานถึง ๕ ปี เมื่อพวกบุกิชได้ชัยชนะจึงเป็นกำลังสนับสนุนโอรสของสุลต่าน अबดุล ญะลีล ขึ้นครองราชย์

นอกจากสร้างอำนาจในยะโฮร์แล้ว พวกบุกิชยังเข้าไปในอาณาจักรอื่น ๆ เช่น เกดะห์ เประหรือเปอระก (Perak) และเข้าครอบครองสลังงอร์ซึ่งยังไม่มีใครจับจอง เมื่อชาวมินังกาเบาเข้าโจมตีสลังงอร์ใน ค.ศ. ๑๗๔๒ พวกบุกิชสามารถขับไล่ออกไปได้ และเห็นความจำเป็นจะต้องสถาปนาสุลต่านขึ้นครองสลังงอร์ สุลต่านองค์แรกคือ ซอลาฮุดดีน (Salahuddin) ซึ่งเริ่มต้นราชวงศ์และมีเชื้อสายครองสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ชาวบุกิชครอบครองยะโฮร์ เป็นพันธมิตรกับปะหัง และหมู่เกาะรีเอากับเกดะห์ซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวที่ใหญ่ที่สุด เปอระกซึ่งอุดมด้วยดีบุก และครอบครองสลังงอร์ซึ่งกลายเป็นฐานสำคัญของชาวบุกิชในช่องแคบมะละกา รวมทั้งถิ่นเดิมของชาวบุกิชในหมู่เกาะซูลาเวซี ชาวบุกิชต้องทำสงครามเป็นระยะ ๆ กับชาวมินังกาเบา แต่ก็ได้ชัยชนะเสมอ ประชาชาติเดียวที่เป็นศัตรูสำคัญของชาวบุกิชคือ ดัตช์ เพราะผลประโยชน์ขัดกัน ชาวดัตช์เห็นว่าชาวบุกิชเป็นโจรสลัดที่ต้องปราบปราม เมื่อชาวบุกิชโจมตีมะละกาใน ค.ศ. ๑๗๘๔ และพ่ายแพ้ชาวดัตช์ กำลังของชาวบุกิชถูกบั่นทอน ดัตช์โจมตีสลังงอร์จนสุลต่านสลังงอร์ต้องลี้ภัยไปที่อื่น ต่อมา ดัตช์ก็ยึดได้รีเอา ชัยชนะของดัตช์เหนือบุกิชแผ้วทางให้อังกฤษเข้ามาสร้างอำนาจแทนที่และได้ผลประโยชน์อย่างมาก

ชาวตะวันตกชาติที่ ๓ ที่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ อังกฤษ หลังอังกฤษชนะกองทัพเรืออันยิ่งใหญ่ของสเปน (Spanish Armada) ใน ค.ศ. ๑๕๘๘ อังกฤษกลายเป็นมหาอำนาจทางทะเล อังกฤษก่อตั้งบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ขึ้นในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๐๐ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างอิทธิพลอังกฤษในอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แรกทีเดียว อังกฤษพยายามเข้าไปที่เกาะสุมาตรา ซาวา และหมู่เกาะโมลุกกะ (Moluccas) เพื่อค้าเครื่องเทศ เมื่อถึง ค.ศ. ๑๖๐๘ จึงเริ่มเข้าไปค้าที่อินเดียและตั้งสถานีการค้าแห่งแรกที่สุราฎู (Surat) บนฝั่งทะเลตะวันตกของอินเดีย แต่อังกฤษก็ยังสนใจการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนเกิดขัดแย้งกับชาวดัตช์ ใน ค.ศ. ๑๖๒๓ ความขัดแย้งนำไปสู่การสังหารหมู่ชุมชนพ่อค้าอังกฤษที่เมืองอัมบอยนา (Amboyna) ในหมู่เกาะโมลุกกะ โดยดัตช์อ้างว่ากลุ่มพ่อค้าอังกฤษวางแผนโจมตีป้อมปราการดัตช์ อังกฤษจึงเบนความสนใจไปยังอินเดียและแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ยังคงครอบครองเมืองเบินคูเล็น (Bencoolen) บนเกาะสุมาตราฝั่งตะวันตกซึ่งอังกฤษมีป้อมปราการและสถานีการค้าตั้งอยู่ เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ อังกฤษมีนโยบายที่จะสร้างคาบสมุทรมลายูให้เป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอังกฤษและเป็นแหล่งสินค้าสำคัญ เช่น ไข่มุก ดีบุก ผ้าฝ้าย เครื่องเทศ ทั้งนี้เพราะอำนาจของดัตช์เสื่อมลง ขณะที่อังกฤษมีอำนาจมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีความขัดแย้งกันระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ บนคาบสมุทรมลายู เป็นโอกาสที่อังกฤษจะเข้าแทรกแซงทางการเมือง

แม้อังกฤษจะเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ แต่ก็ให้ความสนใจภูมิภาคนี้ น้อยมาก สาเหตุประการหนึ่งคือ ปัญหาความขัดแย้งและการแข่งขันจากฮอลันดาซึ่งเข้ามามีบทบาทก่อนอังกฤษ และนอกจากนั้น ผลประโยชน์ทางการค้าก็ไม่มีมากพอที่จะเป็นแรงจูงใจสำคัญ ตัวอย่างที่ชัดเจนกรณีหนึ่ง คือ อังกฤษเข้ามาติดต่อกับอยุธยาเพียงชั่วระยะเวลาสั้น ๆ จากนั้นก็ถอนตัวออกไป ความสนใจของอังกฤษเริ่มมีมากขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เมื่อมีการขยายการค้ากับจีน พร้อม ๆ กับการที่ความต้องการดีบุกที่เพิ่มขึ้น จึงให้ความสนใจดินแดนภาคตะวันตกของคาบสมุทรมลายูที่มีแหล่งแร่เนื้ออยู่มาก

การขยายการค้ากับจีนทำให้อังกฤษต้องการสถานีการค้าระหว่างกว้างตง (Guangdong) กับกัลกัตตา [Calcutta ปัจจุบันเรียกว่า โกลกาตา (Kolkata)] และความ ต้องการนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการขยายอิทธิพลของอังกฤษในคาบสมุทรมลายูและ แผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเวลาต่อมา ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ฟรานซิส ไลท์ (Francis Light) ซึ่งทำงานให้กับบริษัทในเมืองมัทราส [Madras หรือเจนไน (Chennai) ในปัจจุบัน] และทำหน้าที่เดินเรือค้าขายระหว่างอินเดีย อาเจะห์ และคาบสมุทรมลายู ได้ รับคำสั่งให้ติดต่อสร้างสัมพันธ์กับเจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ ในดินแดนนี้ เขาจึงเข้ามา ตั้งหลักแหล่งเพื่อทำการค้าทั้งในอาเจะห์และเกาะห์ และมีความสัมพันธ์อันดีกับสุลต่าน แห่งรัฐเกาะห์ ซึ่งนอกจากจะมีปัญหาเกี่ยวกับการคุกคามจากสยามซึ่งถือว่าเกาะห์ (หรือไทรบุรี) เป็นรัฐบรรณาการของตนแล้ว ยังต้องเผชิญกับความไม่สงบภายในอีกด้วย หลังการกบฏของพระราชาวงศ์เมื่อ ค.ศ. ๑๗๗๐ จนสุลต่านต้องหนีไปอยู่ที่รัฐปะลิส ในปี ต่อมา สุลต่านมีหนังสือถึงข้าหลวงอังกฤษแห่งมัทราส ให้ช่วยปราบพวกกบฏเพื่อให้ พระองค์กลับไปปกครองเกาะห์ตามเดิม และยังขอความช่วยเหลือไปยังฟรานซิส ไลท์ ที่ติดต่อค้าขายอยู่ในอาเจะห์และเกาะห์ขณะนั้นด้วย

ข้าหลวงอังกฤษที่มัทราสปฏิเสธคำร้องขอความช่วยเหลือของสุลต่านแห่ง เกาะห์ แต่บริษัทของไลท์สนใจที่จะค้าขายกับเกาะห์ จึงให้เขาเดินทางไปที่รัฐนี้ในเดือน เมษายน ค.ศ. ๑๗๗๑ พร้อมกับเรือติดอาวุธ ๒ ลำและทหารซีปอย (Sepoy) ๓๐ คน เมื่อ ไลท์เดินทางไปถึงเกาะห์ กบฏยุติลงแล้วเพราะประชาชนไม่สนับสนุน อย่างไรก็ตาม เห็นโอกาสที่จะมีอังกฤษเข้ามาปกป้องคุ้มครอง จึงทำความตกลงกับไลท์ในฐานะตัวแทน บริษัท ให้บริษัทจัดกองกำลังซีปอย ๑๐๐ คนเข้ามาประจำในเกาะห์เพื่อป้องกันไม่ให้ศัตรู ของสุลต่านเข้ามาคุกคามได้อีก โดยบริษัทได้รับสิทธิตั้งสำนักงานตัวแทนบริษัทขึ้นที่ เมืองกัวลาเกาะห์ (Kuala Kedah) ซึ่งอยู่บนชายฝั่งห่างจากเมืองหลวงออลอร์สตาร์ (Alor Setar) ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร นอกจากนั้น สุลต่านและบริษัทจะแบ่งผลประโยชน์ เท่า ๆ กันจาก ๒ ใน ๓ ของผลกำไรที่บริษัทได้รับ ที่เหลืออีก ๑ ใน ๓ ส่วนกันไว้สำหรับ เป็นค่าใช้จ่ายของสำนักงานตัวแทนบริษัทและกองกำลังซีปอย

ในช่วงนี้สุลต่านคงเห็นโอกาสที่จะหลุดพ้นจากอิทธิพลของสยามซึ่งขณะนั้นกำลังติดพันอยู่กับศึกพม่าด้วย จึงเสนอผ่านโลดท์ว่า จะยกทั้งดินแดนชายฝั่งตั้งแต่กัวลาเกดะห์ไปจนถึงปีนัง พร้อมทั้งผลประโยชน์ทางการค้าให้แก่บริษัท เพื่อแลกกับการที่อังกฤษจะให้ความคุ้มครองเกดะห์ โลดท์ต้องการให้บริษัทที่ตนสังกัดหรือบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษตั้งฐานเพื่อขยายการค้าในเกดะห์ เขาจึงส่งหนังสือของสุลต่านไปพร้อมกับรายงานผลที่จะได้รับจากการค้ากับรัฐนี้ ไปถึงข้าหลวงแห่งมัทราส (Governor of Madras) แต่ความพยายามของโลดท์ไม่เป็นผล เพราะบริษัทอินเดียตะวันออกไม่ต้องการเข้ามาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งใด ๆ ในดินแดนนี้ แม้สุลต่านจะมีหนังสือเป็นการส่วนพระองค์ด้วยคำแนะนำของโลดท์ไปถึงข้าหลวงแห่งมัทราสในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๗๗๒ แต่ทางการอังกฤษก็ยังคงไม่สนใจอยู่เช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นอังกฤษพยายามหาจุดแวะพักที่จะใช้เป็นสถานีการค้าระหว่างทางกับกัลกัตตา ดังนั้น ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๗๘๔ วอร์เรน เฮสติงส์ (Warren Hastings) ข้าหลวงใหญ่ (Governor-General) คนแรกแห่งอินเดีย (ค.ศ. ๑๗๗๓-๑๗๘๕) จึงส่งร้อยเอก ทอมัส ฟอว์เรสต์ (Thomas Forrest) ไปสำรวจเกาะในทะเลอันดามัน ฟอว์เรสต์เห็นว่าเกาะเซนต์แมตทิว (St. Matthew's Island) ในหมู่เกาะมะริด (Mergui) นอกฝั่งตะนาวศรีทางตะวันออกเฉียงใต้สุดของเมียนมาเหมาะที่อังกฤษจะใช้เป็นฐาน ในโอกาสนี้ ฟอว์เรสต์ได้สำรวจเกาะป็นังด้วย และเห็นว่าจะเป็นสถานีการค้าได้ จึงต้องการผนวกเข้ากับข้อเสนอที่จะให้ตั้งฐานทัพเรือขึ้นที่เกาะเซนต์แมตทิว ในรายงานที่เสนอต่อเฮสติงส์ ฟอว์เรสต์ให้รายละเอียดเกี่ยวกับป็นังพร้อมแผนที่หลากหลายของบริเวณโดยรอบ

ขณะนั้น โลดท์กลับมาพำนักอยู่ในเกดะห์ (หลังจากที่ไปค้าขายอยู่ที่เมืองกลางเป็นเวลานาน) และได้ทราบว่าบริษัทอินเดียตะวันออกพยายามหาฐานที่มั่น แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เขาจึงถือโอกาสไปเจรจาขอเช่าเกาะป็นังจากสุลต่านโดยเสนอว่าอังกฤษจะให้การคุ้มครองเกดะห์จากศัตรูเป็นการแลกเปลี่ยน สุลต่านทรงเห็นชอบและมีหนังสือไปถึงข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดีย เงื่อนไขสำคัญในหนังสือนี้ คือ เพื่อแลกเปลี่ยน

ป้อมอาฟาโมซา ถ่ายเมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๐

โบสถ์เซนต์ปีเตอร์และเซนต์พอล สร้างเมื่อ ค.ศ. ๑๗๑๐

กับการให้อังกฤษเช่าเกาะปีนังเป็นสถานีการค้า การขอมเรือ และเติมเสบียง บริษัทอินเดีย ตะวันออกจะต้องคุ้มครองทั้งสุลต่านและน่านน้ำทางทะเลให้พ้นจากศัตรู และบริษัท จะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

สุลต่านทรงแต่งตั้งโลดด์เป็นผู้แทนนำข้อเสนอนี้ไปให้แก่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่กัลกัตตา เซอร์จอห์น แมกเฟอร์สัน (Sir John Macpherson) ซึ่งดำรงตำแหน่งรักษาการข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดียเห็นชอบและมีหนังสือตอบรับข้อเสนอไปถึงสุลต่าน แต่กล่าวถึงเรื่องการให้ความคุ้มครองและความช่วยเหลือทางทหารแต่เพียงว่าได้ส่งเรื่องนี้รวมทั้งคำขดเคขการเช่าเกาะปีนังไปยังรัฐบาลอังกฤษเพื่อขอความเห็นชอบ

เมื่อข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดียรับข้อเสนอเรื่องการเช่าเกาะปีนังแล้ว ก็แต่งตั้งโลดด์เป็นข้าหลวงเพื่อเตรียมการตั้งฐานที่มั่นที่เกาะปีนัง โลดด์เดินทางกลับไปเคดะห์เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ค.ศ. ๑๗๘๖ เมื่อสุลต่านทราบคำตอบของแมกเฟอร์สัน พระองค์ก็ทรงอนุญาตให้โลดด์ครอบครองปีนังเป็นการชั่วคราวเท่านั้นจนกว่าจะตกลงกับรัฐบาลอังกฤษ ในลอนดอนให้แน่ชัดในเรื่องความช่วยเหลือทางทหารและคำตอบแทน อย่างไรก็ตาม โลดด์กลับเข้าครอบครองเกาะปีนังอย่างเป็นทางการในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๗๘๖ ในนามของพระเจ้าจอร์จที่ ๓ (George III) แห่งอังกฤษ และตั้งชื่อใหม่ว่า “เกาะพรินซ์ออฟเวลส์” (Prince of Wales Island) ตั้งเมืองจอร์จทาวน์ (Georgetown) เป็นเมืองหลวงของรัฐ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามามีอำนาจของอังกฤษในคาบสมุทรมาลายูในเวลาต่อมา

ปีนังกลายเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าจากอังกฤษและอินเดียให้แก่พ่อค้าพื้นเมือง ตัวอย่างสินค้าจากปีนัง ได้แก่ ผืน สิ่งทอ เหล็กกล้า ดินปืน และสินค้าเหล็ก ส่วนอังกฤษซื้อข้าว ดิบุก เครื่องเทศ เครื่องหยาบ งา ช้าง ไม้เนื้อแข็ง เป็นต้น นอกจากนี้ ปีนังยังเป็นฐานทัพเรือที่คอยปกป้องกองเรืออังกฤษ และกีดกันมิให้ฝรั่งเศสเข้าถึงอาณาเขตของ ดัตช์ที่อยู่ทางใต้ ความเป็นระเบียบและความคุ้มครองของอังกฤษดึงดูดให้พ่อค้าในหมู่เกาะต่าง ๆ มาค้าขาย และดึงดูดให้ชนชาติต่าง ๆ ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในปีนัง เช่น

ชาวจีนซึ่งมาอยู่อาศัยและเป็นแรงงานมีจำนวนมากที่สุด นอกจากนั้น ยังมีชาวอาหรับ บุกิช อินเดีย อเมริกัน เปอร์เซีย สยาม และมลายู

สุลต่านแห่งเกดะห์เริ่มไม่พอใจความเจริญที่จอร์จทาวน์ พระองค์ได้รับเพียงเงินปีจากอังกฤษ และอังกฤษก็ไม่สนใจที่จะปกป้องเกดะห์จากราชอาณาจักรสยาม ดังนั้น ใน ค.ศ. ๑๗๙๑ สุลต่านจึงยกทัพเข้าโจมตีปีนัง แต่ถูกฟรานซิส โลด์สกัดกั้นกองเรือของสุลต่านที่เมืองไปร (Prai) ซึ่งอยู่ตรงข้ามเกาะปีนัง โลด์ให้อังกฤษซื้อเมืองไปรจากสุลต่านเพื่อป้องกันการโจมตีในอนาคต และเพื่อใช้ที่ดินนั้นเพาะปลูกอาหารเลี้ยงเกาะปีนัง ตั้งชื่อดินแดนใหม่นี้ว่า พรอวินซ์เวลล์สีย์ (Province Wellesley) และใช้ดินแดนใหม่นี้ควบคุมเกดะห์ได้สะดวกขึ้น อย่างไรก็ตาม ปีนังตั้งอยู่เหนือสุดของช่องแคบมะละกาและห่างจากช่องแคบซุนดา (Sunda Straits) จึงมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ไม่เหมาะสมจะเป็นศูนย์สำคัญของอังกฤษ แต่ก็เป็นตัวชี้แนะในอนาคตให้ทอมัส สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Thomas Stamford Raffles) พิจารณาว่าเกาะสิงคโปร์จะเหมาะกว่าปีนัง เพราะอยู่บริเวณต่ำสุดของคาบสมุทรมลายู

อังกฤษเข้าครองอำนาจในมะละกาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๙๕ เพราะหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๗๘๙ ฝรั่งเศสเริ่มก่อกระแสล้มล้างระบบกษัตริย์และก่อตั้งสาธารณรัฐขึ้นในประเทศอื่น ๆ เหมือนในฝรั่งเศส ประเทศในยุโรปที่มีกษัตริย์จึงร่วมมือกันต่อต้านฝรั่งเศส ใน ค.ศ. ๑๗๙๕ ฝรั่งเศสตั้งสาธารณรัฐหุ่นขึ้นในเนเธอร์แลนด์ ทำให้กษัตริย์ดัตช์ต้องลี้ภัยไปอยู่ประเทศอังกฤษ อังกฤษเกรงว่าฝรั่งเศสจะยึดดินแดนของดัตช์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงขอให้พระเจ้าวิลเลียมที่ ๕ (William V) ของดัตช์ยินยอมให้อังกฤษดูแลดินแดนเพื่อมิให้ตกเป็นของฝรั่งเศส อังกฤษนำกองทัพอังกฤษอินเดียตะวันออกเฉียงของอังกฤษเข้ายึดครองมะละกาแทนที่ดัตช์ อังกฤษรู้ว่าเมื่อสงครามในยุโรประหว่างฝรั่งเศสกับกลุ่มประเทศที่มีกษัตริย์สิ้นสุดลง อังกฤษจะต้องคืนมะละกาให้ดัตช์ จึงต้องการทำลายมะละกาให้เป็นเมืองร้าง เมื่อแรฟเฟิลส์ทราบแผนจึงทักท้วงว่า จักรวรรดิอังกฤษมีหน้าที่ทำประโยชน์และช่วยเหลือชาวพื้นเมือง นับว่าแรฟเฟิลส์เป็นคนผิวขาวรุ่นแรก ๆ ที่คิดเช่นนี้ เขาเกลี้ยกล่อมให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเลิกแผนทำลายมะละกา

ด้วยการโยกย้ายชาวมะละกาไปยังเกาะปีนัง และทำลายป้อมปราการในมะละกาให้หมดสิ้น เขาให้เหตุผลว่าเป็นการไถ่มนุษยธรรมที่จะบังคับให้ชาวยูเรเชีย จีน อินเดีย และมลายู ที่อยู่ในมะละกามาหลายร้อยปีต้องย้ายไปอยู่ดินแดนอื่น มะละกามีคู่แข่งทางการค้าของปีนังอีกต่อไป และชาวมะละกาจำนวน ๑๕,๐๐๐ คน สามารถจ่ายภาษีให้อังกฤษใช้ในการบริหารและการป้องกันมะละกาได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญมากคือ ถ้าอังกฤษทำลายมะละกาหลังจากที่ได้สัญญาว่าจะปกป้องดินแดนของดัตช์ อังกฤษและบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษจะสูญเสียความน่าเชื่อถือในหมู่ชาวโลก การที่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษรับฟังเหตุผลของแรฟเฟิลส์และเก็บรักษาประตูของป้อมอาฟาโมซา (A'Famosa) ของโปรตุเกส คือ ประตูตา เดอ ซานติอาโก (Porta de Santiago) ไว้ตามคำขอร้องของแรฟเฟิลส์ ทำให้ประตูป้อมนี้เป็นหนึ่งในโบราณสถานเก่าแก่ที่สุดของมะละกา วัฒนธรรมผสมจากหลายเชื้อชาติในมะละกาที่เก่าแก่กว่า ๕๐๐ ปี ส่งผลให้มะละกาเป็นเมืองมรดกโลกในมาเลเซียปัจจุบัน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

ส่วนวิธีการเข้าครอบครองเกาะสิงคโปร์นั้น แรฟเฟิลส์ดำเนินการคล้ายกับฟรานซิส ไลต์ คือ จ่ายค่าเช่าสิงคโปร์เป็นรายปีแก่ผู้ดำรงตำแหน่งเตอเม็งกุง (Temenggung) แห่งยะโฮร์ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจปกครองยะโฮร์รวมทั้งเกาะสิงคโปร์ด้วย แต่อังกฤษเห็นว่าควรเช่าเกาะจากสุลต่านอย่างเป็นทางการ จึงยกย่องเจ้าชายฮุสเซ็น (Hussein) ขึ้นเป็นสุลต่านแห่งยะโฮร์ใน ค.ศ. ๑๘๑๙ และจ่ายค่าเช่าสิงคโปร์แก่สุลต่านเป็นรายปีด้วย แม้จะเป็นที่รู้จักกันว่าสุลต่านฮุสเซ็นเป็นสุลต่านแต่เพียงในนาม เพราะผู้มีอำนาจแท้จริงคือเตอเม็งกุง เมื่อเตอเม็งกุงถึงแก่อนิจกรรมใน ค.ศ. ๑๘๒๕ บุตรชายชื่ออิบรอฮีม (Ibrahim) ก็สืบทอดอำนาจจากบิดา และพัฒนาเกาะสิงคโปร์ให้เจริญในด้านการค้าและการเกษตร โดยให้ชาวจีนเข้ามาค้าขายและทำการเกษตร อะบูบักร์ (Abu Bakr) บุตรชายของอิบรอฮีม ก็ช่วยบิดาพัฒนาเกาะสิงคโปร์ให้เจริญยิ่งขึ้น เป็นผลให้มีชาวจีนเข้ามาอยู่ในยะโฮร์เป็นจำนวนนับแสนคนในเวลาต่อมา ความร่ำรวยของอิบรอฮีมและเชื้อสายทำให้ชื่อเสียงเป็นทายาทของสุลต่านฮุสเซ็นไม่พอใจ อะลีใช้เงินอย่างสุรุ่ยสุร่ายและมีหนี้สินมาก จึงต้องการส่วนแบ่งจากความมั่งคั่งในสิงคโปร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง

ของแคว้นยะโฮร์ ในที่สุด ข้าหลวงอังกฤษแห่งสิงคโปร์ คือ วิลเลียม บัตเตอร์เวิร์ท (William Butterworth) จึงให้อะลีและอิบรอฮีมประนีประนอมกันใน ค.ศ. ๑๘๕๕ อิบรอฮีมยอมให้อะลีเป็นสุลต่านครองมูอาร์ (Muar) ซึ่งเป็นดินแดนส่วนหนึ่งในยะโฮร์ และอิบรอฮีมต้องจ่ายเงินปีให้แก่สุลต่านอะลี ส่วนอะลีต้องสละสิทธิไม่ยุ่งเกี่ยวกับการบริหารอาณาจักรยะโฮร์ และยอมให้อิบรอฮีมและทายาทเป็นผู้ครองยะโฮร์

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นยุคที่ชาวยุโรปมุ่งสร้างเขตอิทธิพลในทวีปเอเชียเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและการเมือง เดิมนั้น อังกฤษมีข้อตกลงกับดัตช์ว่า ดินแดนบนคาบสมุทรมลายูเป็นเขตอิทธิพลของอังกฤษ ส่วนเกาะต่าง ๆ ที่อยู่ใต้ลงไปจากเกาะสิงคโปร์ เช่น เกาะชวา เกาะสุมาตรา เป็นเขตอิทธิพลของดัตช์ อังกฤษจึงใช้หลักการนี้ทำข้อตกลงกับเนเธอร์แลนด์เมื่อ ค.ศ. ๑๘๒๔ ในสนธิสัญญาแองโกล-ดัตช์ (Anglo-Dutch Treaty) ซึ่งอังกฤษขอแลกมะละกาของดัตช์กับเบงกอลิน (Bengulen) ของอังกฤษบนฝั่งตะวันตกของเกาะสุมาตรา เมื่ออังกฤษได้มะละกาซึ่งอยู่บนคาบสมุทรมลายูมาเป็นของตนในปีนั้นแล้ว จึงประกาศตั้งสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ส (Straits Settlements) ขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๒๖ ประกอบด้วย เกาะปีนัง ซึ่งอังกฤษเรียกว่า พรอวินซ์เวลส์ลีเย่ มะละกา และเกาะสิงคโปร์ ดินแดนดังกล่าวมานี้อังกฤษปกครองโดยตรง

เมื่ออังกฤษทำสนธิสัญญาอังกฤษ-สยาม (Anglo-Siamese Treaty) หรือสนธิสัญญาเบอร์นีย์ (Burney Treaty) ใน ค.ศ. ๑๘๒๖ ซึ่งอังกฤษยอมรับว่าเกาะนี้เป็นของสยาม แต่สยามต้องเลิกก้าวก่ายกิจการภายในของตรังกานู กลันตัน และยะโฮร์ อังกฤษจึงเข้าไปสร้างอิทธิพลในตรังกานูและกลันตัน ด้วยการเข้าไปส่งเสริมอุตสาหกรรมผ้าในตรังกานูซึ่งผลิตไสร่งฝ้ายและไหมอย่างดี ชาวมลายูนิยมใช้กันในโอกาสสำคัญต่าง ๆ อังกฤษขายเส้นด้ายจากอังกฤษแก่ตรังกานู ทำให้สินค้าผ้าถูกลงและขายได้อย่างกว้างขวางไปถึงสิงคโปร์ ตรังกานูกลายเป็นอาณาจักรที่มั่นคง ส่วนยะโฮร์ซึ่งเสื่อมอำนาจไปในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นั้น พันตัวเพราะเป็นดาฮาราอะลีแห่งยะโฮร์เข้าไปคุมอำนาจในปะหังทำนองเดียวกับที่เตอเม็งกุงคุมยะโฮร์ เป็นดาฮาราอะลีครองปะหังจนถึง ค.ศ. ๑๘๕๗ และมีสัมพันธทางการค้าเป็นอย่างดีกับชุมชนพ่อค้าสิงคโปร์

ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๘-๑๘๖๓ เกิดสงครามกลางเมืองในปะหัง เนื่องจากเป็นดาฮาราอะลีถึงแก่กรรม บุตรชายของเขาคือ ตุนมุตอฮิร (Tun Mutahir) และวันอะห์มัด (Wan Ahmad) แย่งอำนาจกัน มุตอฮิรผู้พี่ได้รับการสนับสนุนจากอะบูบักร์แห่งยะโฮร์ ส่วนอะห์มัดไปขอความช่วยเหลือจากสุลต่านอะลีแห่งมูอาร์ ซึ่งกำลังหาโอกาสแก้แค้นต่อเม็งกุงแห่งยะโฮร์อยู่แล้ว ตรังกานูและกลันตันเข้าข้างอะห์มัด มุตอฮิรเป็นฝ่ายชนะใน ค.ศ. ๑๘๖๑ ดังนั้น อะห์มัดและผู้สนับสนุนจึงต้องหนีไปตรังกานู และหนีต่อไปอยู่ที่กรุงเพทาลิงในอาณาจักรสยาม สยามเห็นเป็นโอกาสที่จะแทรกแซงอาณาจักรมลายูที่แย่งอำนาจกันเอง จึงขยายอิทธิพลเข้าไปถึงปะหัง

ขณะนั้น มะฮ์มุด เจ้าชายมลายูอีกองค์หนึ่งลี้ภัยจากรีเอามาอยู่ในกรุงเทพฯ มะฮ์มุดเป็นเชื้อสายของสุลต่านอับดุล เราะห์มาน (Abdul Rahman) แห่งรีเอา ซึ่งแรพเฟิลส์ตั้งให้เป็นสุลต่านแห่งยะโฮร์ มะฮ์มุดอ้างสิทธิทั้งในปะหังและยะโฮร์ อาณาจักรสยามร่วมมือกับอะห์มัด มะฮ์มุด และอะลีแห่งมูอาร์ ใช้ตรังกานูซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของสยามเป็นทางเข้าบุกอาณาจักรปะหังใน ค.ศ. ๑๘๖๒ โดยมีแผนว่า เมื่อได้ปะหังแล้ว มะฮ์มุดจะเป็นสุลต่าน และอะห์มัดจะเป็นเป็นดาฮาราผู้มีอำนาจบริหาร ส่วนอะลีจะได้ผลประโยชน์อย่างไร้แก่น้ำขี้ตม มะฮ์มุดและอะห์มัดกับกองทัพเรือสยามดำเนินการตามแผน ทำให้ทั้งยะโฮร์และสิงคโปร์เกรงว่าสงครามครั้งนี้จะกระเทือนต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในปะหัง ตรังกานู กลันตัน ซึ่งสยามคงต้องการเข้ามามีส่วน อีกทั้งได้ผลประโยชน์ทางการเมืองเหนือดินแดนดังกล่าว และกระเทือนถึงการค้าในสิงคโปร์ พันเอก ออร์เฟอร์ คาเวอนิก (Orfeur Cavenagh) ข้าหลวงแห่งสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ซึ่งตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๒๖ เพื่อดูแลดินแดนอังกฤษในบริเวณช่องแคบมะละกาเรียกร้องให้สยามถอนกำลัง แต่สยามเชื่อว่าอังกฤษต้องรักษานโยบายไม่ก้าวก้าว (policy of non-intervention) จึงไม่ยอมถอนกำลัง คาเวอนิกตอบโต้โดยส่งกองทัพไปขัดขวางสยาม เขาจึงถูกรัฐบาลอังกฤษตำหนิว่าไม่รักษานโยบายไม่ก้าวก้าว ผลการรบครั้งนี้คือ อะห์มัดได้ครองปะหัง เพราะได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าท้องถิ่นในปะหังเองและเพราะมะฮ์มุดถึงแก่กรรมด้วย ส่วนสยามก็ตระหนักว่า อังกฤษต้องปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าเหนือนโยบาย

อื่นใด จึงพอใจรับเพียงบรรณาการจากแผ่นดินและตรึงกานูโดยให้อาณาจักรทั้งสองบริหาร ภายใต้อาณัติ

เมื่อดินแดนในคาบสมุทรมลายูตกอยู่ใต้อิทธิพลอังกฤษแล้ว อังกฤษนำชาวจีนเข้ามาเป็นแรงงานจำนวนมาก ในแคว้นเปอรัง เนเกอรีเซิมบิลันหรือเนกรีเซิมบิลัน (Negri Sembilan) และสลังอร์ ชาวจีนเริ่มมีจำนวนมากกว่าชาวมลายู ชาวจีนรุ่นใหม่ นี้ไม่ผสมกลมกลืนกับชาวมลายูเหมือนในมะละกา แต่รวมตัวเป็นกลุ่ม ๆ ตามภาษาถิ่นจีนของแต่ละกลุ่ม ก่อให้เกิดปัญหาหากกลุ่มชนในขณะนั้นและในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสลังอร์และเปอรัง ปัญหาสำคัญเกิดจากแร่ดีบุก ซึ่งพบมากบริเวณแม่น้ำสายใหญ่ ๆ ในสลังอร์ เช่น แม่น้ำสลังอร์ แม่น้ำกลัง (Klang) เชื้อสายเจ้าพื้นเมืองจึงแย่งอำนาจกัน เพื่อควบคุมเหมืองและรายได้ที่เกิดจากดีบุก ในที่สุดก็เกิดสงครามกลางเมืองเพื่อแย่งชิง เมืองกลังซึ่งอยู่บริเวณปากแม่น้ำกลัง ขณะเดียวกัน แรงงานชาวจีนที่ทำเหมืองดีบุกก็ขัดแย้งกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างสมาคมน้ำฮายซาน (Hai San) ที่กัวลาลัมเปอร์ ซึ่งมี ยัป อาร์ท ลอย (Yap Ah Loy) เป็นผู้นำ และสมาคมนีฮิน (Ghee Hin) ซึ่งคุมเหมืองที่ ราวัง (Rawang) ซึ่งเป็นบริเวณเขาทางเหนือของกัวลาลัมเปอร์ ชาวจีน ๒ กลุ่มนี้เข้าไปพิ้วพันในสงครามกลางเมืองระหว่างเจ้ามลายู ซึ่งผู้นำฝ่ายหนึ่งคือ กูติน (Kudin) และอีกฝ่ายหนึ่งคือ มะฮัดดี (Mahdi) การสู้รบขยายไปถึงบริเวณสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ ทำให้รัฐบาลอังกฤษที่นั่นต้องระงับการต่อสู้ด้วยการเลือกข้างฝ่ายกูติน เพราะฝ่ายมะฮัดดีโจมตีเรืออังกฤษบริเวณสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ กูตินได้ชัยชนะใน ค.ศ. ๑๘๗๓ และเป็นตัวอย่างให้เห็นว่ารัฐบาลอังกฤษสามารถเลือกช่วยให้ฝ่ายหนึ่งชนะได้

นโยบายไม่ก้าวก่ายกิจการภายในซึ่งอังกฤษยึดถือมานานสิ้นสุดลงใน ค.ศ. ๑๘๗๔ เพราะอังกฤษเห็นผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ หากการนิ่งเฉยจะนำไปสู่การเสียผลประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการค้า อังกฤษก็เลิกนโยบายไม่ก้าวก่าย เซอร์แอนดรูว์ คลาร์ก (Sir Andrew Clarke) ข้าหลวงคนใหม่ของสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ ได้รับมอบหมายให้สามารถก้าวก่ายกิจการภายในของอาณาจักรหรือรัฐมลายูต่าง ๆ ได้

ข้าหลวงแห่งสตรีเตตเทิลเมนต์ (คนนั่ง) และเจ้าหน้าที่ฝ่ายอังกฤษ
ในการทำสนธิสัญญาปังกอร์

การทำเมืองในรัฐสลังงอร์ ทศวรรษ ๑๙๑๐

หากเป็นการรักษาความสงบและความมั่นคง ปราบปรามการปล้นสะดมทางทะเล พัฒนาถนน โรงเรียน การตำรวจ ด้วยการแต่งตั้งผู้แทนอังกฤษไว้ในรัฐมลายูแต่ละรัฐ

คลาร์กแก้ไขปัญหาสงครามกลางเมืองในสลังงอร์และเปอระกั ด้วยการเชิญทุกฝ่ายมาเจรจาบนเรืออังกฤษซึ่งจอดอยู่ที่เกาะปังโกร์ (Pangkor) ในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๘๗๔ ข้อตกลงที่เกิดขึ้นเรียกว่า สนธิสัญญาปังโกร์ (Treaty of Pangkor) ซึ่งถือเป็นจุดก่อตั้งมลายาของอังกฤษ (British Malaya) มีใจความสำคัญว่า สุลต่านแห่งรัฐต้องยอมรับข้าหลวงอังกฤษประจำรัฐ (British resident) ซึ่งรัฐต้องขอคำปรึกษาทุกเรื่องและทำตามคำแนะนำทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่องศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี ข้าหลวงประจำรัฐทำหน้าที่เก็บภาษีและควบคุมรายได้ทุกประเภทของรัฐ และชนชั้นหัวหน้าจะได้รับเงินไว้ใช้สอย สนธิสัญญาปังโกร์จึงเป็นการเริ่มต้นการปกครองโดยอ้อม (indirect rule) ของอังกฤษ ซึ่งเริ่มพัฒนารัฐมลายูให้ทันสมัย มีกฎหมายและระเบียบภายในรัฐต่าง ๆ บนคาบสมุทรมลายู ต่อมา อังกฤษยังส่งที่ปรึกษาชาวอังกฤษมาประจำรัฐต่าง ๆ ด้วย สุลต่านทั้งหลายพอใจระบบดังกล่าวซึ่งช่วยให้รัฐสงบและมั่นคง ไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกศัตรูลุ่มล้า แต่การนำระบบบริหารแบบตะวันตกเข้ามาในรัฐเหล่านี้ก็มิผลต่อวัฒนธรรมประเพณีมลายูที่มีมาก่อน ซึ่งขัดแย้งกับระบบการเมืองและเศรษฐกิจแบบตะวันตก เศรษฐกิจแบบใหม่มีผลให้ชนชั้นนำชาวมลายูที่มีเชื้อเจ้าร่ำรวยขึ้นและมีอำนาจต่อรองมากกว่าสุลต่าน แต่สุลต่านก็พอใจที่อังกฤษสนับสนุนสถานภาพสุลต่านของตนให้มั่นคง

ที่รัฐเนกรีเซมปีตันซึ่งอยู่ทางใต้รัฐสลังงอร์มีปัญหาเฉพาะรัฐ เนื่องจากบริเวณนี้ชาวมินังกาเบาจากสุมาตรามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ คำว่าเนอเทอรีเซมปีตันหรือเนกรีเซมปีตัน แปลว่า “รัฐทั้งเก้า” ซึ่งได้แก่ รัฐย่อย (luaks) ต่อไปนี้ สุโงอุจง (Sungei Ujong) เจเลบู (Jelebu) โจโฮล (Johol) เร็มเบา (Rembau) นานิง (Naning) กลัง เจไล (Jelai) อูลูปาฮัง (Ulu Pahang) และเซอกามัต (Segamat) แต่ละรัฐมีเจ้าผู้ครองรัฐ ประชากรใน ๙ รัฐย่อยเหล่านี้ ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ แต่มีบางส่วนทำเหมืองดีบุก เนกรีเซมปีตันเคยอยู่ใต้มะละกาและอาณาจักรยะโฮร์ ตามลำดับ

แต่ก็มีอิสระพอสมควร เมื่ออาณาจักรยะโฮร์สิ้นสุดลงในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ดินแดนบางส่วนของเนกรีเซมบิลันถูกฉีกออกไป เช่น พวกบูกีซในสลังอร์ฉีกออกไป นานิงถูกผนวกเข้ากับมะละกา เซอกามัตกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐยะโฮร์ อุลุปาฮังและเจโลถูกผนวกกับรัฐปะหัง ความหวาดกลัวว่าดินแดนเนกรีเซมบิลันจะถูกฉีกออกไปอีก ทำให้มีการรวมดินแดนส่วนที่เหลือให้อยู่ภายใต้ผู้นำรัฐซึ่งเรียกว่า ยังก์ตีเปอร์ตวนเบอซาร์ (Yang di-pertuan besar) แต่เนื่องจากเจ้าพื้นเมืองมิได้ดำรงตำแหน่งนี้ แต่ละรัฐย่อยจึงแย่งกันเป็นใหญ่ด้วยการรบ เพื่อแบ่งผลประโยชน์จากเหมืองดีบุก เกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างดาโต๊ะเกอลานา (Dato Kelana) กับดาโต๊ะบันดาร์ (Dato Bandar) เพื่อแย่งชิงรายได้จากภาษีดีบุก ใน ค.ศ. ๑๘๗๔ เซอร์แอนดรูว์ คลาร์กยกย่องให้ดาโต๊ะเกอลานาเป็นประมุขของสุโหลงจุง ดาโต๊ะจึงตอบแทนด้วยการยอมรับข้าหลวงอังกฤษประจำรัฐ แต่เรื่องก็ยังไม่ยุติ เพราะดาโต๊ะเกอลานาเยอหยิ่งเกินไปและปฏิเสธที่จะยอมรับอำนาจของยังก์ตีเปอร์ตวนเบอซาร์แห่งเนกรีเซมบิลัน ความไม่สงบยืดเยื้อต่อไปอีกประมาณ ๒๐ ปี อังกฤษจึงรวมเนกรีเซมบิลันใน ค.ศ. ๑๘๙๕ ให้อยู่ภายใต้การปกครองของยังก์ตีเปอร์ตวนเบอซาร์ โดยมีข้าหลวงอังกฤษประจำรัฐดูแลควบคุม

ยังเหลือรัฐมลายูอีก ๒ รัฐ คือ ปะหังและยะโฮร์ ซึ่งยังไม่มีข้าหลวงอังกฤษประจำรัฐ ทั้งนี้เพราะ ๒ รัฐนี้มีความสงบและเจริญพอควร อังกฤษจึงไม่มีข้ออ้างที่จะเข้าไปก้าวก่ายกิจการภายใน รัฐยะโฮร์พัฒนาตนเองจากคำแนะนำของพ่อค้าชาวอังกฤษในสิงคโปร์ให้เข้ารูปแบบรัฐตะวันตกที่มีข้าราชการผู้มีความรู้บริหารอยู่ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญปกครองรัฐใน ค.ศ. ๑๘๙๕ การที่รัฐยะโฮร์มีชาวจีนจำนวนมาก และมีสินค้าซึ่งเป็นที่ต้องการจำนวนมาก เช่น พริกไทย ไม้เนื้อแข็ง โกโก้ สาคู มีเงินลงทุนจากอังกฤษและชาวจีนซึ่งมาตั้งถิ่นฐาน มีท่าเรือพร้อมบริการดีที่สิงคโปร์ เศรษฐกิจจึงเจริญมาก และรัฐไม่มีปัญหา ส่วนปะหังมิได้เจริญมากเท่ายะโฮร์ สุลต่านอะห์มัดแห่งปะหังต้องการความสนับสนุนจากบรรดาหัวหน้าท้องถิ่นในช่วงสงครามกลางเมือง จึงให้สิทธิในการเก็บภาษี แม้สงครามจะสงบลงแล้ว พวกหัวหน้าก็ยังไม่คืนอำนาจนี้แก่รัฐบาลของรัฐ อะห์มัดขาดรายได้จากภาษีอากร จึงทำตามอย่างยะโฮร์ที่ให้อังกฤษเช่าสิงคโปร์และดิน

แดนบางส่วนของภายในรัฐ อะหมัดให้ชาวอังกฤษและชาวจีนเช่าที่ดินไปหาผลประโยชน์ แต่หัวหน้าท้องถิ่นไม่คิดว่าอะหมัดมีสิทธิ์จะทำเช่นนั้นโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากพวกเขา ส่วนอังกฤษเกรงว่าอะหมัดจะให้ชาวยุโรปชาติอื่น เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี เช่าดินแดนและก่อปัญหาให้อังกฤษ จึงขอให้อะหมัดยอมรับที่ปรึกษาชาวอังกฤษไปควบคุมรัฐ เขาไม่ยอมรับในเบื้องต้น แต่ใน ค.ศ. ๑๘๘๘ ก็ยอมรับข้าหลวงอังกฤษประจำรัฐในตนเองเดียวกับรัฐเปอรังก์ สลังงอร์ และเนกรีเซมบีลัน

ต่อมา ในรัฐเปอรังก์ซึ่งสุลต่าน अबดุลลอฮ์ปกครอง ข้าหลวงอังกฤษประจำรัฐคนแรก คือ เจ. ดับเบิลยู. ดับเบิลยู. เบิร์ช (J. W. W. Birch) ถูกฆาตกรรมใน ค.ศ. ๑๘๗๕ อังกฤษจึงนำกำลังทหารเข้ามาควบคุมรัฐ สุลต่าน अबดุลลอฮ์และหัวหน้าท้องถิ่นบางคนถูกเนรเทศไปอยู่เกาะทางทิศตะวันออกของทวีปแอฟริกา อังกฤษตั้งยูซุฟ (Yusuf) เป็นสุลต่านแทน अबดุลลอฮ์ เพราะยูซุฟไม่เกี่ยวข้องกับการฆาตกรรมและยังให้ความร่วมมือกับอังกฤษเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม การที่อังกฤษต้องการดำเนินการเก็บภาษีเองจากรัฐต่าง ๆ ได้สร้างความไม่พอใจแก่ชาวมลายูซึ่งเริ่มมีความคิดชาตินิยมและแสดงความไม่พอใจดังที่เกิดขึ้นในรัฐเปอรังก์ ต่อมา เกิดสงครามต่อต้านอังกฤษโดยหัวหน้าท้องถิ่นในรัฐปะหัง (ค.ศ. ๑๘๙๑-๑๘๙๕) ในที่สุด อังกฤษก็นำระบบตั้งข้าหลวงประจำรัฐ (residential system) มาปรับใช้อย่างผ่อนปรน ข้าหลวงรุ่นใหม่พยายามผูกมิตรกับชาวมลายูและให้ความนับถือเกรงใจต่อสุลต่าน เรียนรู้ขนบธรรมเนียมและภาษามลายูเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน ชี้แจงว่าการเปลี่ยนแปลงที่นำมาใช้นั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของชาวมลายูเอง ในระบบเดิมนั้นใช้อำนาจปกครองผ่านหัวหน้าท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้เก็บภาษีดูแลความยุติธรรมและการปกครองท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจลดหลั่นกันไป ส่วนในระบบข้าหลวงประจำรัฐ เจ้าหน้าที่ชาวอังกฤษปฏิบัติหน้าที่แทนหัวหน้าท้องถิ่นระดับสูง แต่ยังใช้ระบบเดิมในระดับล่าง คือ ระดับเบิงฮูลู (Penghulu) หรือนายตำบล และระดับเกตุวักมปัง (Ketua Kampong) หรือหัวหน้าหมู่บ้านซึ่งทำหน้าที่ตามเดิม ดังนั้น

การปกครองระดับบรากหญ้าจึงเป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ในระยะแรก พวกเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นระดับสูงได้รับเงินชดเชยที่เสียรายได้จากการเก็บภาษี แต่เมื่อพวกนี้สูงอายุและถึงแก่กรรม เจ้าหน้าที่อังกฤษก็บริหารงานได้เต็มที่ ตามระบบนี้สุลต่านมีฐานะสูงสุดในรัฐ แต่ละรัฐมีสภาที่ปรึกษาารัฐ ซึ่งประกอบด้วยสุลต่าน หัวหน้าท้องถิ่นระดับสูง ผู้นำชาวจีน ๒ คน และข้าหลวงประจำรัฐ ข้าหลวงเป็นผู้ควบคุมวาระการประชุม แต่ที่รักษาทำที่ว่าเป็นเพียงปรึกษาและขอความเห็นจากชาวพื้นเมือง

ระบบข้าหลวงประจำรัฐของอังกฤษนี้ประสบความสำเร็จเพราะเหตุผลหลายประการ ประการสำคัญคือ การที่ข้าหลวงประจำรัฐเปราะก่ถูกสังหารและอังกฤษตอบโต้ด้วยมาตรการเด็ดขาด ทำให้สุลต่านรัฐต่าง ๆ เห็นตัวอย่างและยอมรับระบบใหม่ ผู้นำท้องถิ่นที่มีระดับเจ้าก็ได้รับการยกย่องให้เป็นสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐ คณะที่ปรึกษาและต่อมาเมื่อมีสถานะติบัญญัติประจำรัฐก็ได้เป็นสมาชิกด้วย สุลต่านและเจ้าระดบรองได้รับเงินปี และเข้ากันได้ดี เพราะอังกฤษคอยดูแลมิให้มีการแย่งชิงอำนาจกันเหมือนเมื่อก่อนอังกฤษเข้ามา สุลต่านที่เชื่อฟังข้าหลวงประจำรัฐสามารถสร้างวังที่หรูหรา และบ้านเมืองก็สงบสุข ส่วนชีวิตในตำบลและหมู่บ้านก็ดำเนินไปตามขนบประเพณีเหมือนเดิม อังกฤษคอยดูแลรักษากฎหมาย ยกเลิกระบบลูกหน้ตงเป็นทาสของเจ้าหน้ จัตุระบปสาธารณสุข และระบบโฉนดที่ดิน ทำให้เกษตรกรรมที่ทำกินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตน

ระบบข้าหลวงประจำรัฐมีข้อเสียที่สำคัญคือ ข้าหลวงอังกฤษแต่ละรัฐมีอำนาจมาก แม้จะขึ้นกับข้าหลวง (Governor) แห่งสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ส แต่ในทางปฏิบัติ ข้าหลวงประจำรัฐปฏิบัติตามอำเภอใจ การติดต่อกับสิงคโปร์ซึ่งเป็นศูนย์ใหญ่ของข้าหลวงแห่งสเตรตส์เซตเทิลเมนต์สไม่สะดวกนัก และศูนย์นี้ก็สนใจเฉพาะการปกครอง ปีนัง มะละกา และสิงคโปร์ รัฐอื่น ๆ ที่ปกครองด้วยข้าหลวงประจำรัฐจึงเจริญไม่เท่ากัน และไม่ประสานงานกัน อังกฤษจึงแก้ปัญหาด้วยการตั้งสหพันธรัฐมลายู (Federated Malay States) ขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๙๖ ประกอบด้วยรัฐเปอรัง ปะหัง สลังงอร์ และเนกรีเซมบิลัน ตั้งกัวลาลัมเปอร์เป็นเมืองหลวงของสหพันธรัฐและมีตำแหน่งข้าหลวงใหญ่

(High Commissioner) เป็นผู้ดูแลควบคุมข้าหลวงประจำรัฐ และประสานนโยบายของรัฐ ส่วนรัฐปะลิส เกดะห์ กลันตัน และตรังกานู ถือว่าเป็นรัฐบรรณาการของสยาม ขณะที่รัฐยะโฮร์เป็นรัฐอิสระซึ่งอังกฤษคอยให้คำแนะนำอย่างไม่เป็นทางการ

กัวลาลัมเปอร์ซึ่งอังกฤษเลือกเป็นเมืองหลวง (ชื่อนี้แปลว่าปากน้ำที่เต็มไปด้วยโคลน) มีความสำคัญและเจริญขึ้นเมื่อพบแร่ดีบุกจำนวนมากในบริเวณนี้ ในทศวรรษ ๑๘๖๐ และ ๑๘๗๐ ผู้นำชาวจีนชื่อ ยัป อาห์ลอย ซึ่งเป็นฮกเกี้ยนอพยพจากประเทศจีนเมื่ออายุ ๑๗ ปีมาเป็นกสิกรในเมืองดีบุก ต่อมาก็มีอาชีวะเป็นพ่อครัวและทำธุรกิจขนาดย่อมก่อนจะเข้าไปทำมาหากินที่กัวลาลัมเปอร์ ใน ค.ศ. ๑๘๖๒ และสร้างความร่ำรวยด้วยกิจการอสังหาริมทรัพย์และเหมืองดีบุก เมื่อถึง ค.ศ. ๑๘๖๘ เขาก็เป็นที่รู้จักในสมญานามกับตันจีน (Kapitan Cina) ประมุขของชุมชนชาวจีน เขาเป็นเจ้าของที่ดินครึ่งหนึ่งของเมืองกัวลาลัมเปอร์ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๘๐ เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองที่รัฐสลังงอร์ ยัปต้องสูญเสียทรัพย์สินทั้งหมดและยังมีหนี้สินท่วมตัว กัวลาลัมเปอร์เสียหายทั้งเมืองจากอัคคีภัยใน ค.ศ. ๑๘๘๑ แต่ยัปก็สร้างขึ้นมาใหม่จนกระทั่งเมืองกัวลาลัมเปอร์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสลังงอร์ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๘๐ ได้รับการยกฐานะเป็นเมืองหลวงของสหพันธรัฐมลายูใน ค.ศ. ๑๘๙๖ และกลายเป็นศูนย์กลางคมนาคมเพราะอังกฤษสร้างทางรถไฟและถนนเชื่อมโยงกัวลาลัมเปอร์กับรัฐต่าง ๆ ในช่วงทศวรรษ ๑๘๙๐ เมื่อถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้คนสามารถเดินทางด้วยรถไฟจากเมืองบัตเตอร์เวิร์ท (Butterworth) ถึงยะโฮร์ กัวลาลัมเปอร์กลายเป็นศูนย์เศรษฐกิจและการเมือง เพราะมีรายได้จากการค้าแร่ดีบุกและยางพารา มีชุมชนชาวจีนอยู่ในบริเวณตัวเมือง ซึ่งมีชาวอังกฤษเป็นผู้จัดการ

ความสำเร็จของอังกฤษในสหพันธรัฐมลายูทำให้อังกฤษต้องการขยายอำนาจไปครอบคลุมแหลมมลายูทั้งหมด ด้วยการเข้าไปก้าวก่ายรัฐต่าง ๆ ซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของสยาม ได้แก่ ปะลิส เกดะห์ ปัตตานี กลันตัน และตรังกานู เดิมอังกฤษมีนโยบายที่จะรักษามิตรภาพระหว่างอังกฤษกับสยาม ซึ่งค้าขายกับอังกฤษและให้ผลกำไรสูง แต่เมื่อถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ อังกฤษก็เปลี่ยนนโยบายดังกล่าว เพราะเกรงว่าเยอรมนี

กับฝรั่งเศสจะมาสร้างอิทธิพลในบริเวณดังกล่าว เช่น ใน ค.ศ. ๑๘๘๙ เฮอร์มนีมาเจรจาขอเกาะลังกาวิจากสยาม แม้สยามจะปฏิเสธก็ตาม อีกประการหนึ่ง อังกฤษกับฝรั่งเศสทำข้อตกลงกันใน ค.ศ. ๑๘๐๔ ที่เรียกว่า ความเข้าใจฉันมิตร (Entente Cordiale) มีความสำคัญข้อหนึ่งว่า จะเคารพเขตอิทธิพลของกันและกันและไม่เข้าไปก้าวก่ายกิจการภายใน อังกฤษจึงไม่จำเป็นต้องเกรงใจสยามเหมือนแต่ก่อน ต่อมา เฮอร์มนีก็เสนอสยามให้ขุดคอคอดกระเพื่อความสะดวกในการเดินเรือ ซึ่งอังกฤษก็ไม่พอใจแม้สยามจะไม่ตกลง แต่ก็อาจตัดสินใจขุดในอนาคตได้ ซึ่งจะทำให้สิ่งโคปรหมดความสำคัญไปมาก นอกจากนี้ ทั้งปัตตานีและกัณฑ์ตันก็กำลังต้องการให้อังกฤษช่วยปลดปล่อยตนจากอิทธิพลสยาม แม้อังกฤษจะไม่ต้องการทำให้สยามไม่พอใจ แต่ก็เกรงว่ารัฐทั้งสองจะหันไปให้เฮอร์มนีช่วย อังกฤษจึงเริ่มมีนโยบายที่จะเข้าควบคุมรัฐมลายูทั้งหมด

พฤติกรรมของสุลต่านแห่งรัฐมลายูภาคเหนือทำให้อังกฤษห่วงใยในเรื่องความมั่นคงทางการเมืองที่ปราศจากการคุกคามจากมหาอำนาจอื่น ๆ ในยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสและเฮอร์มนี ตัวอย่างเช่น สุลต่านแห่งรัฐเกดะห์จัดงานแต่งงานอย่างหรูหราฟุ่มเฟือยถึง ๕ งานติดต่อกัน ทำให้เสี่ยงต่อการล้มละลายหากกู้ยืมเงินมาใช้ไม่ทัน สุลต่านรัฐกัณฑ์ตันให้สัมปทานเหมืองแร่และการค้าเหนือดินแดน ๑ ใน ๓ ของรัฐแก้อิตินายตำรวจอังกฤษชื่อ อาร์. ดับเบิลยู. ดัฟฟ์ (R. W. Duff) เพื่อแลกกับเงินมาใช้จ่าย (๒๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ) อังกฤษเกรงว่าชาติมหาอำนาจในยุโรปซึ่งเป็นคู่แข่งอาจเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากรัฐดังกล่าวและสร้างอิทธิพลในบริเวณนี้ จึงแก้ปัญหาด้วยการเจรจากับสยาม แต่เดิมในสนธิสัญญาเบาวิริง (Bowring Treaty) ค.ศ. ๑๘๕๕ ระหว่างอังกฤษกับสยามนั้น สยามเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตซึ่งทำให้อำนาจการศาลของสยามไม่สามารถบังคับใช้กับคนในบังคับอังกฤษ (British subjects) อังกฤษจึงยื่นข้อเสนอนี้ใหม่ในสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๘๐๙ ที่เรียกว่า สนธิสัญญาอังกฤษ-สยาม (Anglo-Siamese Treaty) ซึ่งอังกฤษยอมผ่อนคลายนเงื่อนไขเกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และให้รัฐบาลสยามกู้เงิน ๔ ล้านปอนด์จากอังกฤษไปสร้างทางรถไฟสายใต้ เพื่อแลกกับการยกดินแดน

ปะลิส เกตะห์ ตรังกานู และกลันตัน ซึ่งเดิมเป็นรัฐบรรณาการของสยามให้ไปอยู่ใต้ ความดูแลของอังกฤษ รวมทั้งสยามจะไม่อนุญาตให้ประเทศต่างชาติใด ๆ มาขูดคลองที่ คอคอดกระ ส่วนรัฐปัตตานีซึ่งอยู่เหนือขึ้นมาจาก ๔ รัฐดังกล่าว ให้รวมเป็นส่วนหนึ่งของ สยามตลอดไป สนธิสัญญาดังกล่าวกระทำขึ้นโดยมิได้ปรึกษาสุลต่านผู้ครองนครรัฐเหล่านั้นเลย เมื่ออังกฤษได้รัฐปะลิส เกตะห์ ตรังกานู และกลันตันมาแล้ว ก็บังคับให้รัฐดังกล่าวยอมรับที่ปรึกษาชาวอังกฤษเข้ามาประจำรัฐ เนื่องจากที่ปรึกษาประจำรัฐมีอำนาจน้อยกว่าข้าหลวงประจำรัฐ (resident) ในดินแดนสหพันธรัฐมลายู รัฐทั้ง ๔ รวมทั้งรัฐยะโฮร์ซึ่งมีที่ปรึกษาในลักษณะเดียวกัน เรียกว่า รัฐมลายูนอกสหพันธ์ (Unfederated Malay States)

สรุปได้ว่า ก่อนการรุกรานของญี่ปุ่นใน ค.ศ. ๑๙๔๑ ซึ่งอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ มลายามีลักษณะการปกครองที่แบ่งได้เป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ สเตรตส์เซต-เทิลเมนต์ส ประกอบด้วย สิงคโปร์ มะละกา และปีนัง ซึ่งอังกฤษปกครองโดยตรงและประกาศยกระดับเป็นอาณานิคมของกษัตริย์อังกฤษ (Crown Colony) ใน ค.ศ. ๑๘๖๗ สหพันธรัฐมลายูซึ่งประกอบด้วย รัฐเปอร์ลิส สลังงอร์ เนกรีเซมบิลัน และปะหัง ซึ่งอังกฤษปกครองทางอ้อม แต่ละรัฐมีข้าหลวงประจำรัฐ และรัฐต้องยอมรับอำนาจรัฐบาลกลางที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ที่เหลือคือ รัฐนอกสหพันธ์ ได้แก่ รัฐยะโฮร์ เกตะห์ ปะลิส กลันตัน และตรังกานู ซึ่งอังกฤษปกครองทางอ้อมผ่านสุลต่านมลายูและที่ปรึกษาชาวอังกฤษ

นอกจากอังกฤษได้ครองดินแดนบนคาบสมุทรมลายูตั้งแต่ปะลิสลงไปแล้ว ยังได้ดินแดนบนเกาะบอร์เนียว (Borneo) คือรัฐซาราวัก ซาบาห์ และบรูไน [(Brunei) ซึ่งปัจจุบันคือ ประเทศบรูไนดารุสซาลาม (Brunei Darussalam)] บอร์เนียวส่วนที่เหลือซึ่งเรียกว่า กาลิมันตัน (Kalimantan) เป็นของประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน อังกฤษเริ่มเข้าครอบครองบอร์เนียวด้วยการที่ชาวอังกฤษชื่อ เจมส์ บรุก (James Brooke) เชื่อว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของอังกฤษสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับความเป็นอยู่ที่ดีของชาวพื้นเมืองในอาณานิคม เขาเชื่อว่าอังกฤษสามารถขยายอำนาจไปพร้อม ๆ กับพัฒนาชาวพื้นเมือง ซึ่งต่อมาเรียกกันว่าเป็น “ภาวะของชนผิวขาว” เมื่อบิดาของบรุก

สิ้นชีวิตใน ค.ศ. ๑๘๓๕ บรุกใช้มรดกไปซื้อเรือชื่อ รอยัลลิสต์ (the Royalist) แล้วเดินทางไปยังโลกตะวันออกเพื่อสำรวจและแสวงหาความรู้ใหม่ด้านวิทยาศาสตร์บนเกาะบอร์เนียวและกลุ่มเกาะตะวันออก แต่ในที่สุดสิ่งที่บรุกทำสำเร็จคือ ตั้งอาณาจักรซาราวักซึ่งยืนยงกว่า ๑๐๐ ปี กล่าวคือ เมื่อชาวพื้นเมืองกลุ่มต่าง ๆ ก่อการกบฏแย่งชิงอำนาจจากสุลต่านแห่งบรูไน บรุกเข้าไปช่วยปราบกบฏด้วยอาวุธที่ทันสมัยกว่าและความสามารถในการเจรจาต่อรอง ในที่สุด ราชามูดา ฮาซิม (Raja Muda Hashim) แห่งบรูไนก็ตั้งบรุกเป็นราชาแห่งซาราวักใน ค.ศ. ๑๘๔๑ เชื้อสายของบรุกปกครองซาราวักต่อมาจนถึง ค.ศ. ๑๙๔๒ เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครอง ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๔๖ ไวเนอร์ บรุก (Vyner Brooke) เหลนของเจมส์ บรุก ส่งมอบรัฐซาราวักให้แก่รัฐบาลอังกฤษ เจมส์ บรุกซึ่งได้สมญาว่า “ราชาผิวขาวแห่งซาราวัก” (White Raja of Sarawak) นำความสงบสุขและระเบียบมาสู่ซาราวักสร้างความพอใจให้แก่ทั้งชาวฮินดีและปีศาจซึ่งเคยดุร้ายและเป็นพวกล่าหัวมนุษย์ทั้ง ๒ เผ่าเป็นศัตรูซึ่งสู้รบกันอยู่เสมอ แต่เมื่อกลายเป็นมิตรของเจมส์ บรุก ก็ช่วยเขาปราบโจรสลัดและเลิกรบกันเอง บรุกกดดันให้สุลต่านแห่งบรูไนมอบดินแดนเพิ่มให้ซาราวักหลายหน เพื่อตอบแทนที่เขาช่วยปราบโจรสลัด เมื่อบรูไนยอมยกเกาะลาบวน (Labuan) บริเวณชายฝั่งด้านเหนือให้แก่อังกฤษ ภัยจากโจรสลัดก็ลดน้อยลง ความสำเร็จของบรุกทำให้เขาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเซอร์ใน ค.ศ. ๑๘๔๘ เช่นเดียวกับที่โลดและแรฟเฟิลส์ได้รับเกียรติ นอกจากนี้ บรุกยังได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงแห่งเกาะลาบวน อาณานิคมใหม่ของอังกฤษด้วย อย่างไรก็ตาม อังกฤษไม่ยอมรับฐานะราชาแห่งซาราวักของบรุก เพราะยังยึดนโยบายเดิมที่จะไม่ก้าวำกายกิจการภายในของรัฐพื้นเมือง

การครองอำนาจเป็นราชาของบรุกถูกท้าทายเป็นระยะ ๆ เช่น ใน ค.ศ. ๑๘๔๙ หัวหน้าชาวฮินดีซึ่งเรียกกันโดยตำแหน่งว่า ลักษมาณา (Laksamana แปลว่า แม่ทัพเรือ) ยกกองทัพเข้าโจมตีหมู่บ้านบริเวณชายฝั่งทะเลและปากน้ำ บรุกต้องปราบปรามอย่างรุนแรง ทำให้ชาวฮินดีกว่า ๑,๐๐๐ คนถูกสังหาร แม้จะถือว่าเป็นการปราบโจรสลัด แต่ชาวฮินดีเห็นว่าเป็นการลุกขึ้นกู้ชาติและต่อต้านชนผิวขาว ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๙-๑๘๖๑ ทั้งชาวฮินดีและปีศาจก็ลุกขึ้นต่อต้านพร้อมด้วยหัวหน้าชาวมลายูกลุ่มอื่น แต่พวก

ต่อต้านก็ไม่อาจยึดเมืองหลวงกูชิง (Kuching) ของซาราวักได้ อังกฤษได้ช่วยชนะเหนือชาวพื้นเมืองซึ่งแตกแยกเป็นหลายกลุ่มและไม่สามัคคีกัน ส่วนการพัฒนารัฐดำเนินไปในระดับบนเท่านั้น ระดับหมู่บ้านยังเป็นไปตามวัฒนธรรมดั้งเดิม รัฐบาลดูแลด้านการศาลและจัดประเพณีล่าหิวมนุษย์และระบบทาสให้หมดไป ชักนำชาวจีนให้อพยพไปยังซาราวักเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โครงการสร้างการปกครองในซาราวักคือ ราชามีอำนาจสูงสุด แต่ก็รับฟังสภาที่ปรึกษา (Council Negri) ซึ่งประกอบด้วย ราชา เจ้าหน้าที่เขต ผู้แทนชาวมลายู ผู้นำชาวบิคาญห์และชาวอีบัน และผู้แทนชุมชนชาวจีน บรุกพยายามสร้างดุลระหว่งการพัฒนากับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม ชาวอีบันส่วนใหญ่นิยมเป็นทหารของรัฐ และหันมาจงรักภักดีต่อราชา ความสงบสุขในซาราวักทำให้ชาวบอร์เนียวจากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในรัฐนี้ เช่น จากบรูไน จากกาลิมันตันซึ่งขณะนั้นอยู่ในการครอบครองของฮอลแลนด์ การป้องกันการพัฒนาที่เกินพอดีทำให้บรุกปิดกั้นพ่อค้าจากลอนดอนและสิงคโปร์มิให้เข้ามาลงทุนและใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจจนเกินควร บรุกและทายาทคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาวพื้นเมืองจึงไม่แสวงหาความร่ำรวย เล่ากันว่า บรุกต้องกู้ยืมเงินจากเศรษฐกิจชาวอังกฤษในบั้นปลายของชีวิตเพื่อนำมาใช้สอย ชาลส์ บรุกซึ่งครองซาราวักต่อจากเจมส์ บรุก ยอมให้ชาวจีนที่นับถือคริสต์ศาสนาและถูกทารุณกรรมในประเทศจีน อพยพเข้ามาในซาราวักพร้อมครอบครัว เป็นผลให้ซาราวักมีคริสต์ศาสนิกชนจำนวนมากว่ารัฐอื่น ๆ บนคาบสมุทรมลายู และที่ที่ชาวจีนอพยพมาอยู่ในซาราวักเป็นครอบครัวทำให้อยู่กันอย่างสงบ ไม่มีปัญหาสังคมเหมือนชาวจีนในรัฐอื่น ๆ

สุลต่านแห่งบรูไนซึ่งเป็นรัฐอิสระทางภาคเหนือและภาคตะวันตกของเกาะบอร์เนียวต้องการหารายได้มาจุนเจือราชสำนักและสร้างอำนาจ จึงยอมให้เจมส์ บรุก ผนวกดินแดนบางส่วนทางใต้ของบรูไนเข้ากับซาราวักเพื่อแลกกับเงินปีที่เจมส์ บรุก จ่ายให้อย่างสม่ำเสมอ ส่วนดินแดนทางเหนือสุดของเกาะบอร์เนียวซึ่งเรียกว่า บอร์เนียวเหนือ นั้น สุลต่านยกให้ชาลส์ ลี โมเสส (Charles Lee Moses) กงสุลอเมริกันที่บรูไนใน ค.ศ. ๑๘๖๕ โดยหวังทั้งเงินตอบแทนและการถ่วงดุลอำนาจกับอังกฤษ แต่โมเสสมิใช่คนธุรกิจและยังขาดเงินลงทุน จึงขายสิทธิ์ต่อให้ชาวอเมริกันชื่อ โจเซฟ ทอร์รีย์ (Joseph Torrey)

ซึ่งก็ไม่เก่งทางธุรกิจ แม้สุลต่านจะตั้งทอร์รี่เป็นราชาแห่งอัมบง (Ambong) และมารูดุ (Marudu) แต่ธุรกิจก็ไม่รุ่งโรจน์ ทอร์รี่จึงขายสิทธิ์ต่อให้กงสุลใหญ่ชาวออสเตรเลียในฮ่องกง คือ บารอน ฟอน โอเวอร์เบ็ก (Baron von Overbeck) ซึ่งร่วมทุนกับนักธุรกิจชาวอังกฤษ ชื่อ อัลเฟรด เดนต์ (Alfred Dent) เดนต์ซื้อดินแดนและหุ้นส่วนจากโอเวอร์เบ็กใน ค.ศ. ๑๘๘๑ สุลต่านแห่งบรูไนมิได้ผลประโยชน์ดังที่หวังไว้ รัฐบาลอังกฤษซึ่งเปลี่ยนนโยบายจากการไม่ก้าวร้าวมาเป็นนโยบายปกป้องผลประโยชน์ของอังกฤษตัดสินใจเข้ายึด บอร์เนียวเหนือ บรูไน และซาราวัก เป็นรัฐอารักขาใน ค.ศ. ๑๘๘๘ เพื่อปกป้องดินแดนดังกล่าวจากมหาอำนาจตะวันตกอื่น ๆ เช่น เยอรมนี ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๕ บรูไนยอมรับข้าหลวงอังกฤษเข้ามาประจำในบรูไน ส่วนบอร์เนียวเหนือซึ่งต่อมาเรียกว่า ซาบะฮ์ มีฐานะเป็นอาณานิคมของกษัตริย์อังกฤษ

ความเปลี่ยนแปลงในดินแดนมาลายาของอังกฤษ (British Malaya) เกิดขึ้นชัดหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากญี่ปุ่นเข้ายึดครองระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๒-๑๙๔๕ การที่กองทัพอังกฤษเพลี่ยงพล้ำระหว่างสงคราม โดยเฉพาะกับญี่ปุ่น ทำให้ชาวมลายูลดความเกรงกลัว เมื่อเสริมด้วยความคิดชาตินิยมซึ่งญี่ปุ่นนำมาปลูกเร้า ชาวมลายูและชาวอาณานิคมในเอเชียทั่วไป ชาวมลายูก็เริ่มเคลื่อนไหวที่จะปกครองตนเอง และเป็นเอกราช ตัวอย่างที่กองทัพญี่ปุ่นสามารถยึดมลายาของอังกฤษและเกาะบอร์เนียวภายในเวลาเพียง ๑๐ สัปดาห์ แสดงว่าอังกฤษมิได้เข้มแข็งทางทหารจนต่อต้านไม่ได้ การที่อังกฤษเคยปกครองมลายาและเป็นอำนาจเบื้องหลังสุลต่านเริ่มไม่เป็นที่ยอมรับ ผู้ที่จะขึ้นมาเป็นใหญ่มิใช่มีแต่เพียงชาวมลายูเท่านั้น ชาวจีนซึ่งถือว่ามลายาเป็นบ้านเกิดของพวกเขาเช่นกันก็ต้องมีสิทธิทางการเมือง ในขณะเดียวกัน ลัทธิคอมมิวนิสต์ขยายตัวจากสหภาพโซเวียตเข้าสู่ประเทศจีนแล้ว ทำให้ชาวจีนในมลายูถูกเฟื่องเลี้ยง อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ ทั้งชาวมลายูและจีน ผู้ที่ได้รับการศึกษาแบบอังกฤษในมลายาหรือประเทศอังกฤษ ซึ่งเคยภูมิใจในความเป็นชาวบริติช เริ่มมองตนเองตามชาติพันธุ์ว่าเป็นชาวมลายูหรือชาวจีน สิ่งนี้ก่อให้เกิดความแตกแยกและเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งลึกลับซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของสเตอร์ลิ่งเซตเทิลเมนต์แยกตัวออกไปเป็นประเทศต่างหาก

อังกฤษตั้งสหภาพมลายา (Malayan Union) ใน ค.ศ. ๑๙๔๖ แต่ถูกต่อต้าน เพราะมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ชนทุกเชื้อชาติมีสิทธิเท่าเทียมกัน ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๔๘ จึง ก่อตั้งสหพันธมลายา (Federation of Malaya) รัฐต่าง ๆ มีอำนาจการปกครองที่แบ่ง แยกกัน มีรัฐบาลแห่งสหพันธ์ซึ่งข้าหลวงอังกฤษเป็นหัวหน้า และชนเชื้อชาติมลายูจะได้ สิทธิพิเศษคือ มีอำนาจทางการเมืองมากกว่าชนอื่น ๆ ชนเชื้อชาติอื่น ๆ รวมทั้งผู้ต้องการ เอกราชสมบูรณจึงไม่ยอมรับสหพันธมลายา หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชนชั้นผู้นำมิใช่คน กลุ่มเดิมซึ่งได้แก่สุลต่านและเชื้อพระวงศ์ รวมทั้งผู้นำท้องถิ่นซึ่งเป็นชาวมลายู แต่เป็น ครอบครัวยุคใหม่ที่ได้รับการศึกษาแบบอังกฤษ ซึ่งมีบทบาททางการเมืองและ เศรษฐกิจ หลังสงครามโลก อุดมการณ์ประชาธิปไตยเริ่มแพร่หลาย ทุกคนไม่ว่าชาวมลายู หรือเชื้อชาติอื่นใดซึ่งอพยพมาตั้งรกรากในมลายูต้องการสิทธิทางการเมืองเท่ากับชาว มลายู บทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของชนดังกล่าวทำให้พวกเขาต้องการความเสมอภาค กับชาวมลายู แม้แต่ชาวมลายูมุสลิมที่รับอิทธิพลของขบวนการวาฮฮาบี (Wahhabi) ใน คาบสมุทรอหรับ ก็เริ่มไม่ยอมรับความเชื่ออิสลามท้องถิ่นซึ่งสุลต่านสนับสนุน พวกมุสลิม กลุ่มนี้ต้องการปฏิรูปอิสลามให้ปลอดจากความเชื่อและธรรมเนียมท้องถิ่นซึ่งไม่ตรงกับ คำสอนดั้งเดิม

ชนเชื้อชาติจีนมีปัญหาต่างออกไป หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชาวจีนส่วนหนึ่ง ร่ำรวยมากกว่าชนชาติอื่น ๆ ในมลายู และควบคุมเศรษฐกิจในดินแดนนี้ แต่คนจีนอีก จำนวนมากกว่าครึ่งยังลำบากและยากจน ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพเข้ามาในช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ พวกนี้ไม่มีทั้งสมาชิกพรรคกัวหมินตั๋ง (Guomindang) หรือจีนคณะชาติ และ สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (Malayan Communist Party) คำนวณกันว่ามิพวก คอมมิวนิสต์ประมาณ ๓๗,๐๐๐ คน และได้ชื่อว่าเป็นพวกที่ต่อต้านการยึดครองของญี่ปุ่น อย่างเข้มแข็ง เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง พวกนี้กลายเป็นวีรบุรุษของชุมชนชาวจีน และทางการเมืองอังกฤษก็มอบเหรียญและเงินรางวัลแก่ชาวจีนดังกล่าว คอมมิวนิสต์จีนเป็น กลุ่มการเมืองที่มีระเบียบวินัยมากที่สุด ก่อตั้งสาขาในเมืองใหญ่ ๆ และมุ่งทำกิจกรรม แรงงาน เมื่อรัฐบาลพรรคแรงงานของอังกฤษเห็นด้วยกับกิจกรรมดังกล่าว คอมมิวนิสต์

จีนก็ยิ่งนำความสนับสนุนนี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น ก่อตั้งสหภาพ Pan-Malayan General Labour Union ขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๔๖ วางแผนนัดหยุดงานและเตรียมการจัดตั้งประเทศมาลายาคอมมิวนิสต์ที่เป็นอิสระ พวกนี้ใช้โรงเรียนจีนเป็นฐานเผยแพร่อุดมการณ์ และเปิดรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อแผนการตั้งสหภาพมาลายาล้มเหลว ชาวจีนก็ตระหนักว่า ถ้าไม่ลุกขึ้นต่อสู้ก็จะกลายเป็นพลเมืองชั้นสองในมาลายา จึงหันมาใช้อุดมการณ์คอมมิวนิสต์เป็นเครื่องมือต่อสู้เพื่อสิทธิของตน

การต่อสู้ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กับรัฐบาลมาลายาทำให้ต้องประกาศภาวะฉุกเฉินเป็นเวลาถึง ๑๒ ปี ฝ่ายคอมมิวนิสต์ต่อสู้แบบกองโจรเพื่อต่อต้านกองทัพรัฐบาลมาลายาซึ่งอังกฤษส่งกองทัพของเครือจักรภพมาสนับสนุน ทหารหลายพันคน สัญชาติบริติช ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิจิ และแอฟริกัน เข้ามาตั้งมั่นอยู่ในมาลายา เพื่อปกป้องมิให้ตกเป็นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ กองโจรคอมมิวนิสต์ถอยร่นไปอยู่ในป่า ขุดอาวุธอังกฤษซึ่งฝังซ่อนไว้ในช่วงที่รบกับญี่ปุ่นมาใช้สู้กับอังกฤษเอง ฝ่ายคอมมิวนิสต์ประกาศจุดยืนว่าต้องการปลดออกจากอังกฤษและสถาปนามาลายาประชาธิปไตยสังคมนิยม (Democratic Socialist Malaya) เรียกกองทัพของตนว่า กองทัพปลดปล่อยชนชาติมาลายา (Malayan Races Liberation Army–MRLA) ชาวจีนในกองทัพดังกล่าวส่วนใหญ่มาจากชาวจีนยากจนที่ไม่มีที่พำนักอาศัยและที่ดินเป็นของตนเอง ในช่วง ๑๒ ปีแห่งการสู้รบนี้ เศรษฐกิจของมาลายาตกต่ำมาก การบริหารก็ขาดระเบียบและประสิทธิภาพ ทั้งชาวยุโรปและนายทุนพื้นเมืองถูกโจมตีสังหารเป็นจำนวนมาก

ในที่สุด นายพล เซอร์แฮโรลด์ บริกส์ (Harold Briggs) ก็วางแผนที่เรียกกันว่า แผนบริกส์ (Briggs Plan) ด้วยการย้ายชาวจีนไร้ที่อาศัยจำนวน ๕๐๐,๐๐๐ คนไปยัง “หมู่บ้านใหม่” ซึ่งอยู่ห่างไกลจากป่าอันเป็นที่พำนักของจีนคอมมิวนิสต์ ให้สวัสดิการบ้านที่อยู่อาศัย โรงเรียน สถานพยาบาล น้ำประปา ไฟฟ้า ตลอดจนอุปกรณ์ทันสมัยอื่น ๆ เพื่อให้ชาวจีนดังกล่าวพอใจและร่วมมือกับรัฐ นอกจากนี้ก็ใช้วิธีส่งหน่วยรบไปตัดกำลัง และแหล่งอาหารของฝ่ายคอมมิวนิสต์ จัดกองลาดตระเวนทั้งทางบกและทางอากาศเข้าไปขจัดหน่วยรบคอมมิวนิสต์ในป่า กลุ่มโจรทางอากาศของอังกฤษที่เรียกว่า ปฏิบัติการ

พิเศษทางอากาศหรือเอสเอเอส (Special Air Service-SAS) มีชื่อเสียงมากในการปราบคอมมิวนิสต์อย่างมีประสิทธิภาพ การให้สินบนสูงในการนำจับและให้เบาะแสของคอมมิวนิสต์ทำให้ปราบคอมมิวนิสต์ได้ง่ายขึ้น กล่าวกันว่า ค่าหัวคอมมิวนิสต์ ๑ หัวสูงเท่ากับค่าจ้างกรรมกรจีน ๑ คน เป็นเวลา ๑๐ ปี ยิ่งเป็นคอมมิวนิสต์ระดับสูงมากก็ยิ่งได้รับสินบนมากจนนำไปตั้งตัวได้ การที่อังกฤษใช้พลเมืองและตำรวจมากกว่าการใช้กำลังทหารในการปราบคอมมิวนิสต์ ทำให้ทหารมลายามีบทบาทน้อยกว่าตำรวจ นอกจากแผนบริกส์จะได้ผลดีแล้ว นโยบายของนายพล เซอร์เจอร์ลด์ เทมเพลอร์ (Gerald Templer) ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๒ ก็ได้ผลดีมากเช่นกัน เทมเพลอร์จัดแบ่งพื้นที่เป็นสี่ดำ สีเทา และสีขาว สี่ดำหมายถึงกลุ่มคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลเข้มข้น รัฐจะเข้มงวดแก่ผู้อยู่อาศัย เช่น ห้ามออกจากเคหสถานในยามวิกาล (curfew) ปีนส่วนอาหาร ตรวจสอบผู้คน ขณะที่พื้นที่สีขาวจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐเป็นอย่างดี ผลคือ ขณะที่เทมเพลอร์เป็นข้าหลวงใหญ่เป็นเวลา ๒ ปี จำนวนคอมมิวนิสต์ในมลายาลดลงมากและมีความสงบมากขึ้น ในเวลาต่อมาชาวมาเลเซียจึงตั้งชื่ออุทยานแห่งชาติเทมเพลอร์เพื่อเป็นเกียรติแก่เขา

ภาวะฉุกเฉินนำประชาคมจีนเข้าสู่กระแสหลักทางการเมืองและเศรษฐกิจ สร้างความไม่พอใจแก่ชาวมลายูซึ่งเห็นว่าอังกฤษไม่ควรใช้เงินจำนวนมากสนับสนุนกลุ่มชาวจีนซึ่งเคยไร้ที่อยู่อาศัย และให้สิทธิทางการเมืองแก่ชาวจีนซึ่งมิใช่ชนพื้นเมืองเดิม อีกทั้งไม่พอใจที่ชาวจีนคอมมิวนิสต์สร้างความไม่สงบเป็นระยะเวลานาน ยังมีชาวจีนอีก ๒ กลุ่มที่มุ่งหน้าค้าขาย กลุ่มหนึ่งพูดอังกฤษได้ อีกกลุ่มพูดภาษาจีน ชาวจีนดังกล่าวไม่สนใจเรื่องการเมือง แต่ในที่สุดเมื่อมีการก่อตั้งสมาคมจีนมลายาหรือเอ็มซีเอ (Malayan Chinese Association-MCA) ใน ค.ศ. ๑๙๔๙ ซึ่งกลายเป็นพรรคการเมืองในช่วงแรกของทศวรรษ ๑๙๕๐ ชาวจีนก็มีกระบอกเสียงที่จะแสดงความต้องการของตน

ส่วนประชาคมอินเดียช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยังไม่เข้มแข็งทางการเมืองเหมือนประชาคมจีน เพราะชาวอินเดียมีเพียงร้อยละ ๗-๘ ในจำนวนประชากรทั้งหมด ชาวอินเดียประมาณครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานพูดภาษาทมิฬและทำงานในไร่ขนาดใหญ่ห่างไกลจากชุมชนเมือง ส่วนกลุ่มชาวอินเดียที่อยู่ในเมืองแบ่งเป็น ๒ พวก คือ อินเดียที่

พูดภาษาอังกฤษ และทำงานสำนักงาน อีกพวกหนึ่งเป็นแรงงานในเมือง ทั้ง ๓ กลุ่มนี้ไม่ค่อยติดต่อกัน ต่างกับชาวจีนที่พบปะกันเป็นสมาคมตามกลุ่มภาษาหรือธุรกิจ ชาวอินเดียที่เกิดในมลายามีจำนวนเกินครึ่งเพียงเล็กน้อย ที่เหลือยังคงว่าอินเดียคือบ้านเกิดเมืองนอนของตน พวกนี้ต่อต้านอังกฤษในฐานะผู้มายึดครองอินเดีย เช่น สมัครเป็นทหารในกองทัพแห่งชาติอินเดียหรือไอเอ็นเอ (Indian National Army-INA) ที่สุภชาจันทรโพส (Subhas Chandra Bose) ตั้งขึ้นเพื่อสู้รบปลดปล่อยอินเดียจากอังกฤษ และเรียกร้องชาวอินเดียในมลายาให้เข้าร่วมในช่วงสงครามโลกยังดำเนินอยู่ กลุ่มการเมืองชาวอินเดียเพิ่งเกิดขึ้น ใน ค.ศ. ๑๙๔๖ เมื่อจอห์น ทิวี่ (John Thivy) ก่อตั้งสภาคองเกรสอินเดียในมลายาหรือเอ็มไอซี (Malayan Indian Congress-MIC) สภาดังกล่าวมิได้เป็นตัวแทนของชาวอินเดียทั้งหมดในระยะเริ่มแรก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่คือ ชาวอินเดียที่พูดภาษาอังกฤษ ไม่ใช่ชาวทมิฬซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก กลุ่มการเมืองนี้ไม่แบ่งแยกกลุ่มชน และไม่ให้ความสนใจชนชั้นกรรมกรชาวอินเดียมากนัก ดังนั้น เอ็มไอซีจึงมีพลังน้อย ต้องอาศัยเกาะกลุ่มกับพรรคเอ็มซีเอของชาวจีน

เมื่อนายพลเจอร์ลด์ เทมเพลอร์มาปกครองมาเลเซียใน ค.ศ. ๑๙๕๒ เขาประกาศว่ากำลังเตรียมการให้เอกราชแก่มลายา เขาทราบดีว่าประชาคมมาเลย์ต่อต้านการให้สิทธิทางการเมืองเพิ่มขึ้นแก่ชนชาติที่อพยพมาจากที่อื่น เช่น จีน อินเดีย แต่บรรดาผู้มาตั้งถิ่นฐานภายหลังก็เห็นว่าพวกเขามีสิทธิที่ชอบธรรมเพราะอยู่มาหลายชั่วคน มากกว่าชาวมลายูจากสุมาตราซึ่งมาทีหลังแต่มีสิทธิเพราะเป็นเชื้อชาติมาเลย์ พวกเขามีส่วนสร้างความเจริญให้แก่มลายาโดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ แต่เดิมอังกฤษให้เสรีภาพทางการศึกษาและการเลือกใช้ภาษา ทั้งชาวจีนและอินเดียสามารถตั้งโรงเรียนที่สอนเป็นภาษาแม่ ทำให้ชน ๒ กลุ่มนี้มีเอกลักษณ์ต่างไปจากชาวมลายู แทนที่จะผสมกลมกลืนกับชาวพื้นเมืองมลายู พวกเขาพูดภาษาแม่ ยึดถือวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของตน ดังนั้น เมื่อชาวมลายูต้องการให้ภาษามลายูเป็นภาษาแห่งชาติและภาษาที่สอนในโรงเรียนต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยาก

พรรคองค์การรวมชาติมลายูหรือพรรคอัมโน (United Malays National Organization-UMNO) ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๔๖ โดยชาวมลายูทั่วทั้งคาบสมุทรมีดาโต๊ะออนน์ บิน ญะฟาร์ (Dato Onn Bin Jaafar) มุขมนตรีแห่งรัฐยะโฮร์เป็นหัวหน้า และมีบทบาทสำคัญตลอดมา เมื่อแรกตั้งมีจุดประสงค์ที่จะต่อต้านการที่อังกฤษเสนอก่อตั้งสหภาพมลายา ซึ่งสาระสำคัญข้อหนึ่งคือจะให้สิทธิพลเมืองแก่ทุกคนที่เกิดในมลายา หรืออยู่ในมลายาอย่างน้อย ๑๐ ปี ในช่วงเวลา ๑๕ ปีที่ผ่านมา บุคคลอื่นที่อยู่ในมลายาครบ ๕ ปีก็สามารถขอเป็นพลเมืองได้ พลเมืองทุกคนจะได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน ชนชาติมลายูรับไม่ได้ที่จะให้ผู้อพยพต่างเชื้อชาติ เช่น จีน และอินเดีย มีสิทธิเท่าเทียมกับพวกเขา

หลังการตั้งสหภาพมลายาถูกต่อต้าน เซอร์เจอร์ลด์ เทมเพลอร์กีพยายามหารูปแบบใหม่ เมื่อพรรคอัมโนแยกออกเป็น ๒ พรรค คือ พรรคอัมโนกับพรรคหลายชนชาติที่ชื่อว่า พรรคเอกราชแห่งมลายาหรือไอเอ็มพี (Independence of Malaya Party-IMP) ใน ค.ศ. ๑๙๕๑ ดาโต๊ะออนน์ บิน ญะฟาร์ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งพรรคอัมโน ย้ายมาเป็นหัวหน้าพรรคไอเอ็มพี ตนกูอับดุล เราะห์มาน (Tunku Abdul Rahman) จึงมาเป็นหัวหน้าพรรคอัมโนแทน เขาเป็นอนุชาของสุลต่านแห่งรัฐเคดะห์ และได้รับการศึกษาแบบตะวันตก การมีพรรคใหม่ซึ่งรวมเชื้อชาติเกิดขึ้น ก่อให้เกิดความพยายามถ่วงดุลอำนาจระหว่างพรรคพรรคอัมโนหันไปร่วมมือกับพรรคเอ็มซีเอเพื่อแข่งขันในการเลือกตั้งสภาประจำเมือง (town councils) และสภาเทศบาล (municipal councils) ซึ่งอังกฤษถือเป็นจุดเริ่มต้นของประชาธิปไตย พรรคอัมโน และพรรคเอ็มซีเอ ประสบผลสำเร็จในการเลือกตั้ง ทำให้พรรคทั้งสองเชิญพรรคเอ็มไอซีของชาวอินเดียเข้าร่วมด้วย ใน ค.ศ. ๑๙๕๔ โดยตั้งเป็นพรรคสหพรรค (Alliance Party) และมีตนกูอับดุล เราะห์มานเป็นหัวหน้าพรรค เมื่อมีการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติสหพันธ์ (Federal Legislative Council) ใน ค.ศ. ๑๙๕๕ พรรคสหพรรคได้ที่นั่งถึง ๕๑ จาก ๕๒ ที่นั่ง ตนกูอับดุล เราะห์มานจึงได้ขึ้นดำรงตำแหน่งมุขมนตรีคนแรกแห่งมลายา การมีพรรคการเมืองใหญ่และมั่นคง และภัยจากคอมมิวนิสต์เบาบางลง ทำให้อังกฤษเชื่อว่ามลายาพร้อมแล้วที่จะได้เอกราชหรือเมอร์เดกา (Merdeka) ในภาษามลายู อังกฤษตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อมลายาที่เป็น

เอกราช โดยรับฟังความคิดเห็นและคำแนะนำจากพรรคอัมโนและพรรคเอ็มซีเอเป็นส่วนใหญ่ แม้ดั้งเดิมความแตกแยกเกิดจากความแตกต่างด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และขนบธรรมเนียม แต่ชนชั้นหัวหน้าในพรรคการเมืองล้วนได้รับการศึกษาแบบอังกฤษ ที่มลายาและประเทศอังกฤษ จึงเป็นพวกที่ได้รับแนวความคิดแบบตะวันตก เช่น ยึดมั่นในหลักกฎหมาย ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา สิทธิมนุษยชน และเชื่อมั่นในเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม การเจรจาจึงง่ายขึ้นตามข้อตกลงสำคัญ ๔ ข้อต่อไปนี้

ข้อที่ ๑. ชาวมลายูพื้นเมืองต้องมีสถานะพิเศษ ซึ่งเรียกว่า ภูมิบุตร (Bumiputera) แปลตรงตัวว่า บุตรแห่งแผ่นดิน ซึ่งรวมไปถึงชาวพื้นเมืองดั้งเดิม (Orang Asli) ชาวมลายู และชาวพื้นเมืองบนเกาะบอร์เนียว ซึ่งต้องได้รับความคุ้มครองด้านสิทธิทางการเมืองและการพัฒนาสถานะทางเศรษฐกิจ

ข้อที่ ๒. ศาสนาประจำชาติคือ อิสลาม ทุกคนมีอิสระที่จะนับถือศาสนาอื่น ๆ แต่ห้ามเปลี่ยนศาสนาของชาวมลายูที่เป็นมุสลิมตั้งแต่เกิด อิสลามเท่านั้นเป็นศาสนาที่จะรวมชาวมลายูเป็นหนึ่งเดียว

ข้อที่ ๓. ภาษามลายูเป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติ ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการและการศาลในช่วง ๑๐ ปี ของการเปลี่ยนผ่าน หลังจากนั้นกิจการของรัฐบาลจะใช้ภาษามลายู

ข้อที่ ๔. สถานะพิเศษของชาวมลายูต้องได้รับการยอมรับและระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ ที่ดินที่อังกฤษเคยอนุรักษ์ไว้สำหรับชาวมลายูต้องได้รับการยอมรับ ชาวมลายูได้โควตาในการรับราชการ ซึ่งจะทำให้ชาวมลายูเป็นชนส่วนใหญ่ในวงราชการ อัตราส่วนข้าราชการมลายูและชนชาติอื่นคือ ๔ ต่อ ๑

สหพันธ์มลายาได้เอกราชสมบูรณ์เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๕๗ ซึ่งถือเป็นวันชาติ (ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๓ เปลี่ยนชื่อประเทศเป็นสหพันธมาเลเซีย) มีกษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ กษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ เรียกเป็นภาษามลายูว่า ยังดีเปอร์ตวนอากง (Yang di-Pertuan Agong) มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๕ ปี โดย

หมุนเวียนกันในบรรดาสุลต่านหรือผู้ครองรัฐ ๙ รัฐบนคาบสมุทรมลายู มีหน้าที่สำคัญคือ พิทักษ์สิทธิของชนชาติมลายู กษัตริย์พระองค์แรกคือ ตนกูอับดุล เราะห์มาน สุลต่านแห่งรัฐเนกรีเซมบีลัน ยังตีเปอร์ตวนอากงองค์ปัจจุบันเป็นองค์ที่ ๑๔ ทรงพระนามว่า ตนกูอับดุลฮาลีม มุอัซซัม ซาห์ สุลต่านแห่งรัฐเกตะห์ทรงดำรงตำแหน่งกษัตริย์เป็นครั้งที่ ๒ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๑ (ครั้งที่ ๑ ทรงดำรงตำแหน่งระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๐-๑๙๗๕)

มาเลเซียปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีสภา ๒ สภา ได้แก่ วุฒิสภา ซึ่งเรียกว่า เดวันเนอการา (Dewan Negara) และสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเรียกว่า เดวันรักยัต (Dewan Rakyat) มีพรรคการเมืองหลายพรรค ที่สำคัญได้แก่ พรรคอัมโน ซึ่งเป็นตัวแทนของชนชาติมลายู พรรคเอ็มซีเอ ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวจีน และพรรคเอ็มไอซี ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวอินเดีย ทั้ง ๓ พรรคผนึกกำลังกันเพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้ง เรียกว่า พรรคสหพรรค ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๔ โดยแต่ละพรรคยังคงเอกลักษณ์ของตนและบริหารพรรคของตนเองอย่างอิสระ เพียงแต่ร่วมมือกันเมื่อมีการเลือกตั้ง พรรคอัมโนมีดาโต๊ะ อนัน บิน ญะฟาร์ (Dato Onn bin Ja'afar) เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นหัวหน้าพรรคคนแรก ต่อมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๑ ตนกูอับดุล เราะห์มาน เป็นหัวหน้าพรรคอัมโนและพรรคสหพรรคซึ่งตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๔ และเป็นหัวหน้าพรรคทั้งสองจนถึง ค.ศ. ๑๙๗๐ ส่วนพรรคอื่นที่สำคัญ ได้แก่ พรรคปาส (PAS-Parti Islam Se Malaysia) ซึ่งตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๑ โดยแยกตัวจากพรรคอัมโน

พรรคอัมโนมีข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการกับพรรคเอ็มซีเอและพรรคเอ็มไอซีว่า ในการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องจัดให้ชาวมลายูมีผู้แทนเสียงข้างมากในรัฐสภา ให้บุคลากรในสถาบันตำรวจและกองทัพมีชาวมลายูเป็นส่วนใหญ่ และพรรคสหพรรคต้องร่วมมือกันในการยกฐานะทางเศรษฐกิจของชาวมลายู พรรคเอ็มซีเอได้รับสิ่งตอบแทนว่าจะมีกฎหมายยอมรับฐานะพลเมืองของชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในมลายา ด้วยเหตุนี้ในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๑๙๕๙ จึงมีจำนวนชนชาติมลายูในเขตเลือกตั้งลดลงจากร้อยละ ๘๐ ลงมาเป็นประมาณร้อยละ ๕๘ เพราะชาวจีนซึ่งได้สิทธิพลเมืองมีจำนวนมากขึ้น

ตนกูอัปดุล เราะห์มาน สุลต่านแห่งเนกรีเซมบีลัน
เป็น ยิงดีเปอร์ตวนอากง องค์แรกของมาเลเซีย

สิ่งตอบแทนอีกอย่างหนึ่งคือ ประชาชนที่มีไข่มลายุสามารถตั้งโรงเรียนซึ่งใช้ภาษาแม่สอนในระดับประถมศึกษา และมีสิทธิในการนับถือศาสนาของบรรพบุรุษ ส่งผลให้ชาวจีนและอินเดียรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ได้ ข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการอีกข้อหนึ่งคือ รัฐบาลจะไม่ดำเนินการเปลี่ยนมือผู้ถือครองทรัพย์สิน จะเคารพสิทธิของผู้ถือครองทรัพย์สิน และให้ธุรกิจเสรีดำเนินต่อไป โดยหลีกเลี่ยงการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของชาวมลายุหากเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิของชาวจีนและอินเดีย

โดยสรุป ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการแลกเปลี่ยนที่มีผลให้ชาวมลายุเป็นใหญ่ทางการเมือง แต่ชนชาติจีนและอินเดียยังคงมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ ได้รับสิทธิพลเมือง และรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ได้ ตนกูอับดุล ราเชห์มาน หัวหน้าพรรคอัมโนและพรรคสหพรรคขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศ พรรคสหพรรคประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๑๙๕๙ ค.ศ. ๑๙๖๔ และ ค.ศ. ๑๙๖๙ ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ ตนกูอับดุล ราเชห์มาน เสนอการรวมสหพันธรัฐมลายากับสิงคโปร์ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และรวมดินแดนใต้ความอารักขาของอังกฤษบนเกาะบอร์เนียวภาคเหนือ ได้แก่ ซาราวัก ซาบาห์ และบรูไน เข้าด้วยกันเป็นประเทศมาเลเซียในรูปของสหพันธ์ ข้อเสนอดังกล่าวก่อให้เกิดการประท้วงจากอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียถือว่าตนมีสิทธิในกาลิมันตันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบอร์เนียว จึงเกิดการเผชิญหน้าพร้อมอาวุธที่เรียกกันว่า นโยบายเผชิญหน้า (Konfrontasi) ส่วนฟิลิปปินส์ก็อ้างสิทธิในซาบาห์ เพราะสุดต่านแห่งซูลูเคยทำสนธิสัญญายกซาบาห์ให้แก่ฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตาม ในการออกเสียงประชามติ ค.ศ. ๑๙๖๓ ปรากฏว่า ซาบาห์และซาราวักต้องการรวมกับมาเลเซีย ส่วนบรูไนไม่ต้องการ สิงคโปร์เห็นด้วยที่จะรวมกับมาเลเซีย แต่อีก ๒๓ เดือนต่อมา ก็แยกตัวออกไป ดังนั้น ประเทศมาเลเซียปัจจุบันจึงประกอบด้วยรัฐ ๙ รัฐบนคาบสมุทรมลายู และรัฐซาบาห์กับซาราวักบนเกาะบอร์เนียว

สาเหตุสำคัญที่สิงคโปร์แยกจากสหพันธ์มาเลเซียใน ค.ศ. ๑๙๖๕ คือ พรรคกิจประชาชนหรือพีเอพี (People's Action Party–PAP) ของสิงคโปร์ได้รับเลือกเพียงคนเดียวในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๑๙๖๔ ลี กวนยู (Lee Kuan Yew) ผู้นำพรรคกิจประชาชนจึงประกาศ

ตั้งพรรคร่วมฝ่ายค้านชื่อว่า พรรคมาเลเซียโซลิดาริตีคอนเวนชัน (Malaysian Solidarity Convention–MSC) ใช้คำขวัญประจำพรรคว่า “มาเลเซียของชาวมาเลเซีย” (Malaysian Malaysia; Malaysians for Malaysia) ซึ่งหมายความว่า ประชาชนมาเลเซียจะไม่เป็นใหญ่เหนือชนกลุ่มอื่น เพราะชาวมาเลเซียหมายถึงชนทุกเชื้อชาติในมาเลเซีย จึงขัดต่อข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการก่อนได้รับเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๕๗ ดังได้กล่าวไปแล้ว สิงคโปร์ซึ่งมีชนเชื้อชาติจีนถึงร้อยละ ๗๕ จะทำให้ชาวมลายูมิได้เป็นชนกลุ่มใหญ่ในมาเลเซียอีกต่อไป อีกประการหนึ่ง ความขัดแย้งทางเชื้อชาติซึ่งเกิดขึ้นในสิงคโปร์ระหว่างชาวมลายูกับชาวจีนในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๖๔ ทำให้สิงคโปร์มองว่าฝ่ายหัวรุนแรงในพรรคอัมโนต้องการทำลายชื่อเสียงของพรรคกิจประชา ความบาดหมางระหว่างฝ่ายรัฐบาลมาเลเซียกับผู้นำทางการเมืองของสิงคโปร์ทำให้มาเลเซียมีมติให้สิงคโปร์แยกออกสหพันธ์มาเลเซียในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๕

ในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๑๙๖๙ พรรคสหพรรคได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งลดลงจากร้อยละ ๕๘ เหลือเพียงร้อยละ ๔๘ เพราะมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น เช่น พรรคปาส ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การนำหลักการอิสลามมาใช้ในทางการเมือง พรรคปาสกล่าวหาว่า พรรคอัมโนซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญของพรรคสหพรรคยอมเป็นเครื่องมือของชนชาติจีน ทำให้ชนชาติมลายูยังมีฐานะต่ำทางเศรษฐกิจ ส่วนพรรคที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น พรรคกิจประชาธิปไตย หรือดีเอพี (Democratic Action Party–DAP) ต้องการให้มาเลเซียเป็นของชาวมาเลเซียพลเมืองทุกคนมีความเสมอภาคโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ขบวนการประชาชนมาเลเซียหรือเอ็มพีเอ็ม (Malaysian People’s Movement–MPM) ซึ่งมีชื่อเป็นภาษามาเลเซียว่า เกอรากัน รักยัต มาเลเซีย (Gerakan Rakyat Malaysia) ก็เรียกร้องสิทธิเสมอภาคเช่นกัน พรรคนี้มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการชาวมลายูและจีน ชนชั้นที่ประกอบวิชาชีพ (professionals) และฝ่ายค้านรัฐบาล ซึ่งมักไม่ใช่ชนชาติมลายู ถึงแม้ว่าพรรคสหพรรคจะชักชวนให้เลือกพรรคตนเพื่อความมั่นคง ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และความร่วมมือระหว่างชนชาติ ตลอดจนจนความเป็นพรรคที่นำประเทศไปสู่เอกราช แต่ก็ปรากฏว่าคนจำนวนไม่น้อยหันไปลงคะแนนให้พรรคปาส พรรคดีเอพี เอ็มพีเอ็ม เป็นต้น

ผลจากการเลือกตั้งชี้ให้เห็นว่า ประชาชนที่มีไข่มลายูแสดงพลังมากขึ้นทั้งในการเลือกตั้งระดับประเทศและระดับรัฐ นำไปสู่ความไม่สงบในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๙ ซึ่งเป็นผลมาจากความตึงเครียดระหว่างกลุ่มชนซึ่งสะสมมานานแล้ว งานฉลองชัยชนะในการเลือกตั้งของชนที่มีไข่มลายูนำไปสู่การปะทะกันระหว่างชาวมลายูกับกลุ่มชนอื่น ร้านค้าถูกปล้น บ้านเรือนถูกเผา เริ่มจากในกรุงกัวลาลัมเปอร์และแผ่ขยายไปยังบริเวณอื่น ตนกูอับดุล เราะห์มาน นายกรัฐมนตรีจึงขอให้กษัตริย์ประกาศภาวะฉุกเฉิน สภามีสมาชิกชุดใหม่เลื่อนการประชุมออกไป ส่วนการเลือกตั้งในซาบฮาและซาราวักก็เลื่อนไปโดยไม่มีกำหนด กองทัพเข้ามาดูแลรักษาความสงบในเมืองต่าง ๆ มีการประกาศห้ามออกจากเคหสถานตลอด ๒๔ ชั่วโมงในบริเวณฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมลายู ซึ่งเป็นบริเวณที่เกิดเหตุปะทะกันมาก ความไม่สงบครั้งนี้มีผู้เสียชีวิตหลายร้อยคน บาดเจ็บอีกหลายร้อยคน ทรัพย์สินเสียหายมูลค่าหลายล้านดอลลาร์สหรัฐ และประชาชนนับพันคนไร้ที่อยู่อาศัย

ในระยะแรกของการประกาศภาวะฉุกเฉิน พรรคอัมโนเข้าควบคุมการปกครอง การบริหารประเทศอยู่ในมือของสภาปฏิบัติการแห่งชาติหรือเอ็นโอซี (National Operations Council–NOC) ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ มีรองนายกรัฐมนตรีตนอับดุล ราซัค (Tun Abdul Razak) เป็นประธาน เอ็นโอซีมีลักษณะคล้ายคลึงกับรัฐบาลในภาวะฉุกเฉินต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ค.ศ. ๑๙๔๘-๑๙๖๐ มีเครื่องมือสำคัญคือ พระราชบัญญัติความมั่นคงภายในหรือไอเอสเอ (Internal Security Act–ISA) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจรัฐบาลในการจับกุมคุมขังผู้ต้องหาโดยไม่ต้องไต่สวน

คณะรัฐบาลช่วงนี้ประกอบด้วยนักการเมืองจากพรรคอัมโน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้แทนจากฝ่ายทหารและตำรวจ และผู้แทนพรรคเอ็มซีเอ ๑ คน ผู้แทนพรรคเอ็มไอซี ๑ คน ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างภาวะฉุกเฉินต่อต้านคอมมิวนิสต์กับภาวะฉุกเฉินครั้งนี้คือ ครั้งหลังนี้มีชาวมลายูชั้นหัวหน้าเป็นผู้ควบคุมทั้งสภาปฏิบัติการแห่งชาติและคณะรัฐบาลในภาวะฉุกเฉิน หลังการจลาจลได้มีการประกาศรัฐกูเนอการา (Rukunegara) หรือหลัก ๕ ประการแห่งชาติ ได้แก่

๑. เชื่อในพระเป็นเจ้า
๒. รักดีต่อกษัตริย์และประเทศชาติ
๓. ชำรงไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญ
๔. กฎหมายคืออำนาจสูงสุด
๕. ปฏิบัติตนตามกฎหมายและศีลธรรม

การจลาจลครั้งนี้ทำให้ตนกูอับดุล เราะห์มานหมดอำนาจ แม้ว่าเขายังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของคณะรัฐบาลฉุกเฉิน แต่ความหวังของเขาที่จะให้ทุกชนชาติอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้สลายไป เขาจึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใน ค.ศ. ๑๙๗๐ และตนกูอับดุล ราซัค ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ของมาเลเซีย การจลาจลครั้งนี้ทำให้พรรคอัมโนพิจารณาปรับเปลี่ยนนโยบาย กลุ่มหนึ่งในพรรคต้องการให้พรรคอัมโนเลิกออมชอมกับพรรคเอ็มซีเอและพรรคเอ็มไอซี ผู้นำกลุ่มนี้ ได้แก่ ตันศรี ญะฟาร์ อัลบาร์ (Tan Sri Ja'afar Albar) ซึ่งเคยต่อต้านลี กวนยูใน ค.ศ. ๑๙๖๕ และกลุ่มคนหนุ่มที่มี ดร.มหาธีร์ โมฮัมหมัด (Dr. Mahathir Mohammad) ซึ่งเป็นนายแพทย์จากรัฐเกดะห์ และมุซา ฮิตัม (Musa Hitam) จากรัฐยะโฮร์ เป็นผู้นำ กลุ่มคนหนุ่มดังกล่าวนี้เห็นว่าตนกูอับดุล เราะห์มาน ยอมผ่อนปรนแก่ชนชาติที่มีไข่มลายูมากเกินไป และคอยตำหนิวิพากษ์วิจารณ์การบริหารของตนกูอับดุล เราะห์มาน อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีตนกูอับดุล ราซัค เป็นผู้นำนั้นยึดทางสายกลางและเห็นว่าควรเพิ่มความร่วมมือกับชนชาติอื่น ๆ ของมาเลเซีย เพราะเขาเหล่านั้นอยู่ในประเทศแล้วจึงจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน เมื่อกลุ่มหลังเป็นฝ่ายชนะ ดร.มหาธีร์ โมฮัมหมัดจึงถูกขับออกจากพรรค ส่วนมุซา ฮิตัมต้องลาไปศึกษาต่อในสหราชอาณาจักร กลุ่มสายกลางวางนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจใหม่ แม้จะส่งเสริมชนชาติมลายู แต่ก็รักษาหลักพื้นฐานของการเป็นประเทศพหุชนชาติและวัฒนธรรม ถิ่นนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติคือ วัฒนธรรมมลายู ประวัติศาสตร์ และวรรณกรรมมลายู เป็นรากฐานของสมบัติชาติมาเลเซีย เพิ่มกองกำลังรักษาความปลอดภัยเพิ่มขนาดกองทัพมากกว่า ๒ เท่าใน ๒ ทศวรรษต่อมา อีกทั้งเพิ่มอัตราส่วนขามลายูในกองทัพจากร้อยละ ๖๐ เป็นร้อยละ ๘๐

ตนอับดุล ราซัค

ดร.มหาธีร์ โมฮัมหมัด

มุซา ฮิตัม

พิพิธภัณฑน์ในมะละกา

สะพานปีนัง

ผลงานสำคัญของตนอัครล ราซัค ตั้งแต่สมัยเป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ คือ การร่วมมือกับประเทศไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ก่อตั้งอาเซียนในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๗ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการร่วมมือกันสร้างความเจริญมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เขาก็มีผลงานระดับชาติคือ นโยบายเศรษฐกิจใหม่หรือเอ็นอีพี (New Economic Policy-NEP) ซึ่งเริ่มขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๗๑ เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของชาวมลายูยังไม่ดีขึ้น ชาวมลายูยังเป็นเสมือนชนชั้นสอง รัฐบาลหลังภาวะฉุกเฉินจึงเริ่มใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ เป้าหมายก็คือต้องขจัดความยากจนและปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ หากปล่อยให้เศรษฐกิจดำเนินไปตามกลุ่มชนเหมือนเดิม ชวนะชาวมลายูก็จะเหมือนเดิม ดังนั้น นโยบายใหม่ต้องแบ่งเป็น ๒ ด้าน ด้านแรกต้องเพิ่มรายได้และโอกาสการทำงานให้แก่ชาวมลายูโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ด้านที่ ๒ ต้องปรับโครงสร้างสังคมมาเลเซีย เพื่อมิให้อาชีพแบ่งชนชาติแบบเดิม ปรับวิถีชีวิตชาวชนบทให้ทันสมัย สร้างโอกาสให้ชาวมลายูและชาวพื้นเมืองอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจในฐานะผู้ร่วมกิจการ แผนนี้ตั้งความหวังว่าภายใน ค.ศ. ๑๙๙๐ ชาวมลายูจะมีอาชีพหรือธุรกิจที่หลากหลาย ผลปรากฏว่า ชาวมลายูยังนิยมทำการเกษตรอยู่มาก แม้ว่ารัฐจะออกกฎหมายให้บริษัทต่าง ๆ จัดโควตาแก่ชาวมลายูก็ตาม อนึ่ง การให้โควตาชาวมลายูเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย มีผลให้ชาวจีนและอินเดียมีที่เรียนในประเทศน้อย บิดามารดาต้องส่งบุตรไปศึกษาต่างประเทศ เช่น ที่สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย ชาวจีนและอินเดียจึงมีความรู้ดีและได้งานดีกว่าชาวมลายู เพราะมีความรู้ภาษาอังกฤษดี ได้รับผลประโยชน์อย่างงามในยุคโลกาภิวัตน์

ใน ค.ศ. ๑๙๗๔ รัฐบาลพรรคสหพรรคได้ขยายฐานของพรรคโดยรับพรรคอื่นมาเพิ่มและเปลี่ยนชื่อพรรคสหพรรคเป็นพรรคแนวร่วมแห่งชาติหรือบาร์सानนาเซียอันล (Barisan Nasional) เศรษฐกิจมาเลเซียโดยรวมเจริญขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศทำให้ชาวมลายูทุกเชื้อชาติมีงานทำที่ให้ผลตอบแทนดี การขุดพบน้ำมันและก๊าซธรรมชาติทางชายทะเลฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายูและที่ชายฝั่ง

ของรัฐซาราวัคทำให้เศรษฐกิจมาเลเซียเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๘๐ เป็นต้นมา มาเลเซียส่งออกน้ำมันและสินค้าที่เกี่ยวกับน้ำมันเป็นมูลค่ากว่า ๓,๒๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ นับเป็นปริมาณรายได้ที่สูงกว่าผลิตผลยางพาราถึงร้อยละ ๒๕ รัฐบาลตั้งบริษัทอุตสาหกรรมน้ำมันชื่อ บริษัทน้ำมันแห่งชาติหรือเปโตรนาส (National Oil Company-PETRONAS) ดำเนินนโยบายแนวเดิมคือใช้นโยบายเศรษฐกิจใหม่ เมื่อ अबดุล ราซกถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ. ๑๙๗๖ ดาโต๊ะ ฮูเซ็น อนน์ (Hussein Onn) บุตรชายของดาโต๊ะ อนน์ บิน ญะฟาร์ เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อมาจนถึง ค.ศ. ๑๙๘๑ เขามีบทบาทในการเข้าร่วมประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งแรกซึ่งจัดขึ้นที่บาหลี

เมื่อมหาธีร์ โมฮัมหมัดขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีใน ค.ศ. ๑๙๘๑ นโยบายของรัฐบาลมาเลเซียก็เปลี่ยนไป ก่อนหน้านั้น ขวามลายูเข้าร่วมกิจการที่รัฐบาลเป็นเจ้าของเท่านั้น จึงแข่งขันกับบริษัทที่เป็นของชนชาติอื่นในมาเลเซียได้ยาก มหาธีร์ต้องการตั้งกลุ่มนักธุรกิจขวามลายูด้วยความเชื่อมั่นว่า นักธุรกิจและนายทุนขวามลายูจะสามารถยกระดับประชาคมมลายูได้ เขาจึงนำกิจการต่าง ๆ ของรัฐ เช่น สายการบินมาเลเซีย อุตสาหกรรมซีเมนต์แห่งมาเลเซีย และซาริกัตเทเลคอมมาเลเซีย (Syarikat Telekom Malaysia) มาขายให้แก่ธุรกิจมลายู โครงการที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ทางหลวง การประกาศการขนส่งมวลชน ก็ยกให้เอกชนมลายูดูแล ส่วนใบอนุญาตต่าง ๆ เช่น สถานีโทรทัศน์ บริการโทรคมนาคม ก็ออกให้แก่สถาบันเอกชนที่เป็นของขวามลายู นโยบายดังกล่าวได้ผลเพียงในระดับหนึ่ง เพราะบ่อยครั้งบริษัทมลายูไปจ้างบริษัทอื่นต่อ เช่น จ้างบริษัทญี่ปุ่นให้รับช่วงไปทำ หรือทำเองแต่ไม่ได้มาตรฐาน ผู้รับงานต้องมีเส้นสายทางการเมืองจึงจะได้งาน ดังนั้น นโยบายของมหาธีร์จึงให้ประโยชน์ที่มีข้อจำกัด อีกประการหนึ่ง เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยเมื่อกลางทศวรรษ ๑๙๘๐ การแก่งแย่งผลประโยชน์จึงรุนแรงขึ้น ฐานะผู้นำของมหาธีร์ถูกท้าทายใน ค.ศ. ๑๙๘๗ ชนชาติที่มีเชื้อมลายูก็แสดงความไม่พอใจต่อระบอบดังกล่าว จึงเกิดการต่อต้าน รัฐบาลตอบโต้ด้วยการจับกุมพวกที่ต่อต้านเพราะเห็นว่า เป็นผู้ก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างเชื้อชาติ

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในสมัยของมหาธีร์ คือ การลดอำนาจของกษัตริย์มาเลเซียและการลดอำนาจตุลาการ แม้กษัตริย์หรือยังดีเปอร์ตวนอากงจะมีอำนาจน้อยมาก เพราะอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระราชวงศ์ก็ยังมีอิทธิพลต่อพรรคการเมือง ในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๓-๑๙๘๔ มหาธีร์เสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจกษัตริย์ในการชะลอกฎหมายและอำนาจในการประกาศภาวะฉุกเฉิน แต่ก็มีผู้คัดค้าน ในที่สุดมหาธีร์สามารถยกเลิกเฉพาะข้อที่กษัตริย์สามารถชะลอกฎหมาย ต่อมาในต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ พรรคอัมโนซึ่งมหาธีร์เป็นผู้นำก็สามารถออกกฎหมายยกเลิกการยกเว้นจากความผิดทางกฎหมายของพระราชวงศ์ ซึ่งหมายความว่าสามารถนำกษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ขึ้นศาลได้ ส่วนอำนาจตุลาการนั้น มหาธีร์ผลักดันให้ออกกฎหมายใน ค.ศ. ๑๙๘๗ ว่าศาลไม่มีสิทธิ์พิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของรัฐบาลซึ่งรับผิดชอบต่อรัฐสภาเท่านั้น

ในด้านสังคม ความสำเร็จในการยกฐานะทางเศรษฐกิจของชาวมลายูให้สูงขึ้น เกี่ยวพันกับการที่ชาวมลายูทั้งการเกษตรเข้ามาประกอบอาชีพอื่นในเมือง จากสังคมที่อบอุ่นแวดล้อมด้วยญาติพี่น้อง มาสู่สังคมที่เร่งรีบ ตัวใครตัวมัน ชาวมลายูจึงต้องพยายามหาที่ยึดเหนี่ยว ศาสนาอิสลามเป็นที่ยึดเหนี่ยวได้ดี จึงมีผู้ก่อตั้งองค์การเกี่ยวกับศาสนาขึ้น เช่น ขบวนการเยาวชนอิสลามแห่งมาเลเซียหรืออาบิม (Islamic Youth Movement of Malaysia; Angkatan Belia Islam Malaysia-ABIM) ซึ่งอันวาร์ อิบรอฮิม (Anwar Ibrahim) เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๗๑ อาบิมเรียกร้องให้ใช้หลักการของศาสนาอิสลามในการปกครอง ตลอดจนตั้งธนาคารอิสลามที่ไม่ให้ดอกเบี้ย ตั้งมหาวิทยาลัยอิสลาม ใช้นโยบายต่างประเทศที่เน้นความสำคัญของโลกอิสลาม มหาธีร์เองก็ตั้งสถาบันเพื่อการเผยแผ่ความเข้าใจศาสนาอิสลามหรืออิกิม (Institute for the Propagation of Islamic Understanding-IKIM) ซึ่งวิเคราะห์ประเด็นปัญหาปัจจุบันจากมุมมองของศาสนาอิสลาม ทำให้คนมองว่า รัฐบาลพยายามชี้นำศาสนาอิสลามและดึงอิสลามเข้าสู่กระแสการเมือง ปัญหาสังคมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือปัญหายาเสพติด แม้รัฐบาลจะออกกฎหมายลงโทษผู้ขายยาเสพติดหรือผู้มีไว้ในครอบครองด้วยการประหารชีวิต แต่ปัญหายาก็ยังมีได้หมดไป

เนื่องจากกระแสอิสลามแบบเคร่งครัดต่อคัมภีร์กุรอานและกฎหมายอิสลามแผ่ขยายจากตะวันออกกลางสู่ดินแดนอื่น ๆ รวมทั้งมาเลเซียในช่วงทศวรรษ ๑๙๗๐ เริ่มด้วยการที่อะยาตอลลอฮ์ โคไมนี (Ayatollah Khomeini) นำการต่อต้านพระเจ้าซาร์แห่งอิหร่าน และทำการปฏิวัติอิสลามสำเร็จใน ค.ศ. ๑๙๗๙ ส่งผลให้ขบวนการตะกัวะฮ์ (Dakwah Movement) ที่จัดตั้งขึ้นในประเทศอินเดียขยายตัวมายังมาเลเซียอย่างรวดเร็ว ขบวนการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความดีและห้ามปรามความชั่ว ส่งเสริมให้ชาวมุสลิมอุทิศตนแก่ศาสนาอิสลาม ขบวนการนี้เน้นการนำอุดมการณ์อิสลามมาใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีองค์กรเปอร์กิม (PERKIM) ซึ่งส่งเสริมการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม เช่น การชักชวนชาวพื้นเมืองเดิมหรือโอรัง อัสลี ให้นำถือศาสนาอิสลาม โดยตอบแทนด้วยการช่วยให้คนเหล่านี้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งอาจใช้วิธีจ่ายเงินสนับสนุน ในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ เริ่มมีการเรียกร้องให้ใช้กฎหมายศาสนาอิสลามซึ่งเรียกว่า ชารีอะฮ์ (Sharia) ปกครองประเทศ

มหาธีร์ต้องเผชิญกับปัญหาจากกลุ่มเคร่งศาสนาเหล่านี้ เขาพยายามแก้ปัญหาด้วยการผูกมิตรกับผู้นำสำคัญของกลุ่มนี้ คือ อันวาร์ อิบรอฮีม ประธานกลุ่มอาบิม เป้าหมายหลักของอาบิมคือ สร้างสังคมตามหลักศาสนาอิสลาม มหาธีร์เชิญให้อันวาร์สมัครเป็นสมาชิกพรรคอัมโนและสมัครเข้ารับเลือกตั้ง อันวาร์จึงได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรใน ค.ศ. ๑๙๘๒ และขึ้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อกิจการศาสนาอิสลาม ต่อมา อันวาร์ อิบรอฮีมก็ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหลายกระทรวงจนกระทั่ง ค.ศ. ๑๙๙๓ เขาได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและเป็นรองนายกรัฐมนตรีด้วย ในระยะแรกดูเหมือนว่า มหาธีร์และอันวาร์ อิบรอฮีมมีเป้าหมายเดียวกันที่จะสร้างโลกใหม่ด้วยหลักสากลของอิสลาม ซึ่งไม่เคร่งจนถึงขั้นต่อต้านการพัฒนาด้านเทคโนโลยี หรือถึงขั้นรังเกียจชนที่มีไข่มุสลิม อันจะทำให้ประเทศชาติไม่มั่นคง หากผู้ใดล้ำเส้น มหาธีร์ก็จะใช้พระราชบัญญัติความมั่นคงภายในสั่งจับกุม พรรคที่เคร่งศาสนา เช่น พรรคปาส ก็ยิ่งรณรงค์ต่อต้านรัฐบาล

มหาธีร์พยายามพยายามวางนโยบายเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าและให้ผลดีรวดเร็วกว่านโยบายเศรษฐกิจใหม่ที่มีมาก่อน เขาเรียกนโยบายนี้ว่า นโยบายพัฒนาใหม่หรือเอ็นดีพี (New Development Policy–NDP) เป็นแผน ๓๐ ปี ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๙๐-๒๐๒๐ ที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยเทคโนโลยีระดับสูง และทำโครงการก่อสร้างอาคารที่ล้ำสมัย เช่น สนามบินนานาชาติแห่งใหม่ที่ซานกรุงกัวลาลัมเปอร์ สร้างปุตราจายา (Putrajaya) เป็นเมืองศูนย์ทำการรัฐบาล ตึกเปโตรนาส (Petronas Towers) เป็นต้น นโยบายใหม่นี้ปรากฏชัดในสุนทรพจน์ที่มหาธีร์กล่าวต่อสภาธุรกิจแห่งมาเลเซีย (Malaysian Business Council) ใน ค.ศ. ๑๙๙๑ ชื่อว่า “Malaysia: The Way Forward” ซึ่งต่อมาเรียกว่า วิสัยทัศน์ ๒๐๒๐ ตั้งเป้าหมายว่ามาเลเซียจะเป็นประเทศที่พัฒนาเต็มที่ภายใน ค.ศ. ๒๐๒๐ เป้าหมายสำคัญที่เขาตั้งไว้คือ จะสร้างมาเลเซียที่รวมเป็นหนึ่งเดียวด้วยการสร้างชนชาติมาเลเซีย (Malaysian Race) ที่อยู่อย่างเจริญรุ่งเรืองและมีความกลมเกลียวภายใต้ระบอบประชาธิปไตยมาเลเซียในสังคมที่ให้คุณค่าแก่ความรู้ ความสำเร็จ และความเป็นพลวัตทางด้านเศรษฐกิจ เป็นสังคมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความอดกลั้นและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน สิ่งสำคัญคือ มหาธีร์ขยายความหมายของภูมิบุตรให้ครอบคลุมชนทุกเชื้อชาติในมาเลเซีย แทนที่จะเน้นชนชาติมลายูตามแนวคิดเดิม มหาธีร์กล่าวถึง ชาวมลายูรุ่นใหม่ (Melayu Baru) ที่จะทำให้เป้าหมายของเขาบรรลุผลชาวมลายูรุ่นใหม่ต้องชำนาญด้านเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ในเชิงธุรกิจ มีความมั่นใจในโลกนานาชาติและสามารถนำมาเลเซียเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑ ด้วยความสำเร็จอย่างงดงามแผนก้าวข้ามสู่ศตวรรษใหม่ชี้ให้เห็นว่า มหาธีร์พยายามที่จะเลิกการแบ่งแยกเชื้อชาติ ซึ่งไม่จำเป็นแล้วในศตวรรษใหม่ที่ชาวมลายูมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก เพราะมีอัตราการเกิดสูงกว่าชนกลุ่มอื่น ๆ อีกประการหนึ่ง ชาวมลายูเชื้อชาติจีนและอินเดียที่มีความรู้สูงมักนิยมไปประกอบอาชีพในต่างประเทศซึ่งให้ออกาสดีกว่าเพราะไม่มีนโยบายปิดกั้นเหมือนในมาเลเซีย การเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศทำนองนี้ก่อให้เกิดภาวะสมองไหล (brain drain) ซึ่งหากไม่รีบแก้ไขก็จะเกิดผลเสียต่อมาเลเซีย แต่การใช้

นโยบายผ่อนปรนโดยให้โอกาสแก่ชนที่มีไข้เชื้อชาติมลายูทำหามหาธีร์ต้องเผชิญกับผู้คัดค้านจำนวนมากขึ้น

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจในเอเชีย ค.ศ. ๑๙๙๗ โดยรวมกระเทือนมาถึงภาวะเศรษฐกิจในมาเลเซีย การคอร์รัปชันเกิดขึ้นในวงการเมืองรวมทั้งในพรรคอัมโน ในการประชุมใหญ่ของพรรคอัมโน ค.ศ. ๑๙๙๘ ผู้สนับสนุนอันวาร์ อิบรอฮีมกล่าวโจมตีการคอร์รัปชันและระบบเส้นสายเล่นพรรคเล่นพวกอย่างรุนแรง ทำให้ดูเหมือนว่าเป็นการโจมตีมหาธีร์โดยตรง ไม่นานหลังจากนั้น อันวาร์ อิบรอฮีมก็ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมรักร่วมเพศ มหาธีร์จึงปลดอันวาร์ออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในวันที่ ๒ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๘ และต่อมาก็ขับอันวาร์ออกจากพรรคอัมโนด้วย เนื่องจากช่วงนั้นมีการแข่งขันกีฬาเครือจักรภพ (Commonwealth Games) การกล่าวหาอันวาร์จึงถูกระงับไว้ก่อน ทำให้อันวาร์สามารถไปแสดงสุนทรพจน์ต่อกลุ่มประชาชนที่สนับสนุนเขา ผู้มาชุมนุมฟังอันวาร์พูดก็แสดงความไม่พอใจต่อมหาธีร์ อันวาร์จึงถูกจับกุมตามพระราชบัญญัติความมั่นคงภายในเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน และถูกคุมขัง ภรรยาของอันวาร์ คือ แพทย์หญิงวัน อะซิซะฮ์ อิสมาอิล (Dr. Wan Azizah Ismail) พยายามเรียกร้องความเป็นธรรมแก่สามี แต่ไม่สำเร็จ เมื่อถึงเดือนพฤศจิกายน ปีเดียวกัน อันวาร์ถูกพิจารณาตามข้อกล่าวหา ๔ กระทง และถูกตัดสินว่าผิดจริงตามข้อหาทั้ง ๔ กระทงในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๙๙ และถูกจำคุกกระทงละ ๖ ปีในเวลาพร้อมกัน ทั้ง ๔ กระทง

ในการเลือกตั้งทั่วไป ค.ศ. ๑๙๙๙ บาริซานนาชียอนัลจึงได้รับคะแนนเสียงน้อยลงกว่าที่เคยได้ เพราะเกิดการการก่อตั้งแนวร่วมทางเลือกหรือบาริซานอัลเทอร์เนทีฟ (Barisan Alternatif) ซึ่งประกอบด้วยพรรค ๔ พรรค ได้แก่ ปาส ดีเอพี พรรคประชาชนมาเลเซียสังคมนิยม (Socialist Malaysian People's Party-PRM) และพรรคความยุติธรรมแห่งชาติ (National Justice Party) ซึ่งมี แพทย์หญิงวัน อะซิซะฮ์ อิสมาอิล เป็นหัวหน้า

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๐ มีการพิพากษาโทษว่าอันวาร์มีพฤติกรรมการร่วมเพศและถูกจำคุกเพิ่มอีก ๙ ปี รวมเป็น ๑๕ ปี ต่อมาคดีนี้ถูกยกฟ้องใน ค.ศ. ๒๐๐๔ หลังการอุทธรณ์ (แต่ก็ถูกฟ้องใหม่ใน ค.ศ. ๒๐๐๘) ความขัดแย้งระหว่างมหาธีร์กับอันวาร์ก่อให้เกิดการขูดค้ำยแฉความผิดของบุคคลทั้งสอง อีกประการหนึ่ง มหาธีร์ปฏิเสธที่จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจตามแนวที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือไอเอ็มเอฟ (International Monetary Fund-IMF) แนะนำ เพราะเขาเกรงว่าจะกระทบกระเทือนธุรกิจของชาวมลายูรุ่นใหม่ซึ่งเขาสร้างไว้ตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรก เขาใช้มาตรการแก้ไขเศรษฐกิจที่ตรงกันข้ามกับคำแนะนำของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เช่น ตั้งกองทุน ๖๐,๐๐๐ ล้านริงกิต (RM 60 Billion) เพื่อซื้อหุ้นที่ลดค่า ซื้อกลับธุรกิจที่โอนให้เอกชนไปแล้วด้วยราคาเดิมก่อนเศรษฐกิจตกต่ำ เช่น ซื้อธุรกิจการบินมาเลเซียกลับมาเป็นของรัฐโดยให้ราคาสูงเป็น ๒ เท่าของราคาขณะนั้น บริษัทธุรกิจที่มีนักการเมืองเกี่ยวข้องสามารถรับเงินทุนสนับสนุนจากบริษัทอื่น ๆ ได้ สรุปได้ว่า มหาธีร์พยายามแก้วิกฤตการณ์การเงินด้วยการให้เศรษฐกิจลอยตัว และช่วยเหลือชนชั้นนายทุนชาวมลายูไปในเวลาเดียวกัน ความมอยุดีธรรม ความไม่โปร่งใส และประสิทธิภาพหย่อนยานที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วยวิธีการดังกล่าว ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างเขากับอันวาร์ ทำให้มหาธีร์เห็นว่าตนควรจะวางมือจากการเมือง แม้ว่าจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งมาเลเซียได้นานกว่านายกรัฐมนตรี ๓ คนที่แล้วมา เขาประกาศลาออกจากตำแหน่งใน ค.ศ. ๒๐๐๓ และตั้งอับดุลลอฮ์ บิน ฮะจี อะห์มัด บาดาวี (Abdullah bin Haji Ahmad Badawi) รองนายกรัฐมนตรีขึ้นเป็นหัวหน้าพรรคและนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากเขา มหาธีร์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๘๑-๒๐๐๓ รวมประมาณ ๒๒ ปี

ในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๒๐๐๔ พรรคบาเรียนนาซีฮอนัลได้เสียงข้างมากอย่างท่วมท้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ มาจากการก่อการร้ายในสหรัฐอเมริกาโดยกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงอัลกออิดะฮ์ (Al-Qaida) ซึ่งเรียกตามเวลาที่เกิดเหตุการณ์ว่า เหตุการณ์ ๑๑ กันยายน (๙/๑๑) การใช้เครื่องบินโจมตีเป้าหมายสัญลักษณ์ในสหรัฐอเมริกา

พร้อมกัน คือ อาคารเวิลด์เทรดเซนเตอร์และอาคารเพนตากอน มีผลสำคัญต่อการเลือกตั้งเพราะผู้นำพรรคปาสหลายคนแสดงความชื่นชมต่อกลุ่มผู้ก่อการร้ายอัลกออิดะฮ์ที่ก่อเหตุสลดใจนี้ เป็นเหตุให้กลุ่มชนทั้งมุสลิมและที่มิใช่มุสลิมเกิดความหวาดกลัว และหันไปเลือกอับดุลลอฮ์ บาดาวีซึ่งเป็นมุสลิมทางสายกลาง อับดุลลอฮ์สัญญาว่าจะปฏิรูปประเทศ เลิกระบบการเมืองที่ใช้เงินซื้อเสียง และขจัดคอร์รัปชัน เพิ่มรายได้แก่ชาวชนบท

ในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๒๐๐๘ พรรคบาโรซานนาซียอนัลได้คะแนนเสียงลดลง พรรคดีเอพี พรรคปาส และพรรคปาร์ตีเคเอตีลันร์กัยัตหรือพีเคอาร์ (Parti Keadilan Rakyat-PKR) ซึ่งรวมกันเป็นพรรคผสมชนะการเลือกตั้งในคาบสมุทรมลายู พรรคพีเคอาร์ซึ่งอันวาร์เป็นหัวหน้าพรรค ได้ที่นั่งในสภาถึง ๓๑ ที่นั่ง ทั้งนี้ เพราะช่วงที่เขาไม่มีสิทธิ์สมัครรับเลือกตั้งนั้น เขาสามารถเดินทางไปหาเสียงทั่วประเทศและปลุกความนิยมในพรรคของเขา พรรคผสมเลือกอับดุลลอฮ์ บาดาวี เป็นนายกรัฐมนตรี แต่เมื่อถึงเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๐๙ บาดาวีลาออกจากตำแหน่งและให้มะฮ์นูด อับดุล ราซัค (Najib Abdul Razak) บุตรอดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มะฮ์นูดนับเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๖ ในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๒๐๑๓ มะฮ์นูด อับดุล ราซัคยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ. ๒๐๑๕)

การเมืองภายในประเทศมาเลเซียมีที่ท่ามันคงเพราะไม่มีพรรคฝ่ายค้านที่เข้มแข็ง อันวาร์ อิบรอฮีมซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านต้องซื้อหารักร่วมเพศซึ่งเป็นการผิดร้ายแรงตามกฎหมายมาเลเซีย เขายื่นอุทธรณ์ต่อศาลสหพันธ์ แต่ในที่สุด ศาลก็พิพากษาว่าเขาผิดจริงตามหลักฐาน มีผลให้เขาต้องติดคุกอีกตั้งแต่วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๑๕ แม้จะพ้นโทษจำคุกภายใน ๕ ปี เขาก็จะขาดคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้งซึ่งจะมีขึ้นใน ค.ศ. ๒๐๑๘ พรรคฝ่ายค้านจะต้องริบหาผู้นำคนใหม่มาแทนอันวาร์ อิบรอฮีม เพื่อทำหน้าที่ฝ่ายค้านอย่างมีประสิทธิภาพ

ในด้านการต่างประเทศ มาเลเซียเป็นสมาชิกก่อตั้งของสมาคมอาเซียน สมาชิกความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิกหรือเอเปก (Asia-Pacific Economic

Co-operation–APEC) เป็นสมาชิกองค์การการประชุมอิสลามหรือโอไอซี (Organization of Islamic Conference–OIC) และเป็นสมาชิกเครือจักรภพ (Commonwealth of Nations) นอกจากนี้ ยังเป็นสมาชิกของขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดหรือนาม (Non-Aligned Movement–NAM) และเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ปัจจุบันเป็นสมาชิกไม่ถาวรของ สภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และเป็นประธานของสมาคมอาเซียนใน ค.ศ. ๒๐๑๕ ซึ่งเป็นตำแหน่งหมุนเวียน มาเลเซียยึดนโยบายเป็นกลาง มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศโดยไม่คำนึงว่าประเทศนั้น ๆ จะมีอุดมการณ์อย่างไร แต่ไม่ยอมรับความเป็นประเทศของอิสราเอล และไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิสราเอล มาเลเซียเป็นผู้สนับสนุนที่แข็งขันของรัฐปาเลสไตน์

ในด้านวัฒนธรรม มาเลเซียมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพราะเป็นดินแดนที่มีชนชาติหลากหลาย มาเลเซียอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมต่าง ๆ ในประเทศ ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๗๑ รัฐบาลวางนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติว่า วัฒนธรรมมาเลเซียต้องมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองในมาเลเซีย ซึ่งอาจนำวัฒนธรรมอื่น ๆ มาผสมผสานได้ตามความเหมาะสม และศาสนาอิสลามต้องมีบทบาทสำคัญในวัฒนธรรมมาเลเซีย รัฐส่งเสริมภาษาชามาเลเซียเหนือภาษาอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวัฒนธรรมมาเลเซียคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมอินโดนีเซียพหุควร ทำให้ทั้ง ๒ ประเทศอ้างความเป็นเจ้าของ เช่น ดนตรี ทัศนกรรม อาหาร กีฬาพื้นเมืองบางชนิด.

(ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์)

บรรณานุกรม

AFP. “Malaysia”, *Bangkok Post*. February 11, 2015.

Andaya, Barbara Watson; Andaya, Leonard Y. *A History of Malaysia*. 2nd ed. Honolulu: University of Hawaii Press, 2001.

Baker, Jim. *Crossroads: A Popular History of Malaysia and Singapore*. 3rd ed. Singapore: Marshall Cavendish International (Asia) Private Ltd., 2014.

Encyclopedia Americana: Malaysia. vol. 18, p.160-166. Gagliano, Felix V., 1995.

Hooker, Virginia Matheson. *A Short History of Malaysia: Linking East and West*. Singapore: Allen&Unwin, 2001.

Martin, Dan. “Malaysia”, *Bangkok Post*. February 12, 2015.

Ricklefs, M.C.; Lockhart, Bruce; Lau, Albert; Rayes, Portia; Aung-Thwin, Maitrii. *A New History of Southeast Asia*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

Republic of the Union of Myanmar

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาคพื้นทวีป (Mainland Southeast Asia) มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์อย่างมาก เมียนมาเป็นชาติเก่าแก่ที่มีความรุ่งเรืองด้านอารยธรรมมายาวนาน เดิมรู้จักกันในชื่อ พม่า (Burma) อาณาจักรโบราณในเมียนมาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเริ่มแรกของในภูมิภาคนี้ และเมื่อถึงก่อนสมัยใหม่ เมียนมาเป็นชาติที่มีความเข้มแข็งที่สุดชาติหนึ่งในภูมิภาค ในสมัยอาณานิคม เมียนมาตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ หลังได้รับเอกราชในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ประสบปัญหาทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากความแตกแยกทั้งในบรรดาชนชาติพม่าด้วยกันเองและกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ต่อต้านรัฐบาลกลาง ความแตกแยกขัดแย้งนี้ทำให้กองทัพเข้ามายึดอำนาจและปกครองเมียนมาแบบอยู่อย่างโดดเดี่ยวตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ จนมีการเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกครั้งตั้งแต่ประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้นมา ปัจจุบันกล่าวได้ว่าเมียนมาอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ประเทศเมียนมาตั้งอยู่ด้านตะวันตกสุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ ๖๗๖,๕๗๘ ตารางกิโลเมตร นับเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคนี้ในแง่ของการมีเขตพื้นที่ที่เป็นผืนเดียวติดต่อกัน มีพรมแดนติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ๕ ประเทศ คือ จีน (พรมแดนติดต่อกันยาวประมาณ ๒,๑๐๐ กิโลเมตร) ไทย (ประมาณ ๑,๘๐๐ กิโลเมตร) อินเดีย (ประมาณ ๑,๔๐๐ กิโลเมตร) ลาว (ประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร) และบังกลาเทศ (ประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร) เมืองหลวงคือกรุงเนปยีดอ (Naypyidaw)

เมียนมามีเทือกเขาที่พาดจากเหนือลงมาทางใต้ และค่อย ๆ ลาดต่ำลงมาเป็นแนวตะวันออกและตะวันตก ได้แก่ เทือกเขาอาระกัน (Arakan) เทือกเขาพะโค [Bago หรือพะกู (Pegu)] เทือกเขาชิน (Chin) และชาน (Shan) ส่วนแม่น้ำสายหลัก ได้แก่ แม่น้ำอิรวดี (Irrawaddy) แม่น้ำชินด์วิน (Chindwin) แม่น้ำสะโตง (Sittaung) และแม่น้ำสาละวิน (Salween; Thanlwin) แม่น้ำเหล่านี้ไหลลงมาเป็นแนวเดียวกับเทือกเขาหรือระหว่างแนวเทือกเขา พื้นที่ประเทศเมียนมาจึงถูกแบ่งเป็นเขตที่ราบยาวและกว้างในแนวเหนือ-ใต้มากกว่าจะเป็นแนวตะวันออก-ตะวันตก ลักษณะทางภูมิศาสตร์เช่นนี้มีส่วนอย่างมากต่อพัฒนาการทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของเมียนมา

ในบรรดาเขตที่ราบของเมียนมา เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดี ซึ่งมีพื้นที่เป็นแนวยาวอยู่ตอนกลางของประเทศ เป็นเขตที่อุดมสมบูรณ์และให้ผลผลิตทางการเกษตรต่าง ๆ มากที่สุด นอกจากนั้น ยังเป็นเขตที่มีประชากรอยู่หนาแน่นมากที่สุดด้วย อารยธรรมที่รุ่งเรืองสูงสุดหรือที่เรียกว่าอารยธรรมสมัย “คลาสสิก” หรือ “ยุคทอง” ก็ปรากฏในพื้นที่ส่วนนี้ของประเทศ ในทางการเมืองก็มีอำนาจเข้มแข็งและสามารถควบคุมดินแดนส่วนอื่น ๆ ของประเทศไว้ได้เกือบโดยตลอด ลุ่มแม่น้ำอิรวดีในส่วนของเมียนมาตอนบน (Upper Myanmar) จึงเรียกได้ว่าเป็น “ดินแดนใจกลาง” (heartland) ของประเทศ อันเป็นดินแดนที่แม่น้ำอิรวดีและแม่น้ำชินด์วินมาบรรจบกัน และขยายต่อลงมาถึงเมืองแปร (Prome; Pyi) บนฝั่งแม่น้ำอิรวดีและเมืองตองอู (Toungoo) บนฝั่งแม่น้ำสะโตง เขตพื้นที่ส่วนนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เขตแห้งแล้ง” (Dry Zone) เพราะมีฝนตกเฉลี่ยเพียง ๑,๑๔๐ มิลลิเมตรต่อปีเท่านั้น

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเมียนมา คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทุกวันนี้ก็ยังมิได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เมียนมาเป็นประเทศที่มีประชากรตั้งรกรากอยู่เบาบางที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชีย คือ ๖๙.๙ คนต่อ ๑ ตารางกิโลเมตร และมีอัตราการเพิ่มของประชากรเพียงร้อยละ ๐.๓๘ ต่อปี เมียนมาจึงสามารถผลิตอาหารได้พอเลี้ยงประชากรซึ่งปัจจุบันมีอยู่ประมาณ ๖๐ ล้านคนได้โดยไม่เคยมีปัญหา ประมาณร้อยละ ๔๑ ของพื้นที่ของประเทศยังเป็นเขตป่าไม้และป่าทึบ และมีอัตราการตัดไม้ทำลายป่าที่ต่ำที่สุดเป็นลำดับ ๒ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ที่ยังมิได้ถูกทำลายแหล่งใหญ่ที่สุดในโลก นอกจากนั้น เมียนมายังมีแหล่งน้ำจืดในปริมาณต่อหัวของประชากรสูงกว่าที่มีอยู่ในอินเดียหรือจีน

เมียนมาเป็นประเทศที่ขึ้นชื่อในเรื่องอัญมณี โดยเฉพาะทับทิม ซึ่งถือว่างดงามที่สุดในโลกแซงไฟร์โพลินและหยกทรัพยากรอื่น ได้แก่ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ (มีแหล่งสำรองน้ำมันซึ่งยืนยันแล้ว ๕๐ ล้านบาร์เรลและแหล่งสำรองก๊าซธรรมชาติอีก ๑๐ ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต) แร่ธาตุ เช่น ดีบุก ทังสแตน ตะกั่ว เงิน ทองแดง และสังกะสี ตลอดจนไม้สักและไม้เนื้อแข็งอื่น ๆ

เมียนมามีชายฝั่งทะเลที่ยาวถึงร้อยละ ๔๐ ของพรมแดนประเทศ ซึ่งให้ผลผลิตจากทะเลจำนวนมาก พื้นที่ทะเลที่ใกล้กับชายฝั่งอุดมไปด้วยปลา กุ้ง และผลผลิตจากทะเลอื่น ๆ มีอ่าวธรรมชาติอยู่หลายแห่งบนเส้นทางการค้าของเอเชีย แม้บางเมืองซึ่งตั้งอยู่บนปากแม่น้ำที่ต้นเงินจากดินโคลนตกตะกอน เช่น พะโค พะสิม (Patheingyi; Bassein) จนไม่ได้เป็นเมืองท่าสำคัญเช่นในอดีต แต่ส่วนใหญ่อยู่บนฝั่งหรือใกล้กับมหาสมุทร จึงยังคงเป็นจุดสำคัญสำหรับการค้า และดินแดนส่วนที่ลึกเข้าไปในแผ่นดินก็มีความสำคัญมากขึ้นเพราะเป็นแหล่งปลูกข้าว ดินดอนสามเหลี่ยมเมียนมา (Myanmar Delta)

ซึ่งเป็นส่วนที่แม่น้ำอิรวดีแยกเป็น ๙ สาขาเมื่อไหลลงสู่อ่าวมะตะมะหรือมะตะบัน (Gulf of Mottama; Martaban) ยังเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวตลอดเวลา คือ ขยายตัวประมาณ ๓ เมตรต่อปี และมีระบบการระบายน้ำ เป็นเขตปลูกข้าวมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรมอญ ในช่วงนั้นเขตนี้นับว่าคนจากทั้งดินแดนส่วนอื่นของเมียนมาและจากต่างประเทศ เมื่อถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ย่างกุ้ง (Yangon; Rangoon) และเมียนมาตอนล่าง (Lower Myanmar) ก็มีประชากรหนาแน่นที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ

หลักฐานเก่าแก่ที่สุดบ่งบอกว่า ส่วนที่เป็นเขตลุ่มแม่น้ำในเมียนมามีมนุษย์อยู่อาศัยตั้งแต่ยุคหินเก่า (Paleolithic Age) หรืออาจจะนานกว่านั้น แต่แหล่งตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ของมนุษย์ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์อยู่ในยุคหินใหม่ (Neolithic Age) และยุคโลหะต่าง ๆ แหล่งตั้งถิ่นฐานเหล่านี้ปรากฏตามแม่น้ำสายหลักต่าง ๆ และสาขาของแม่น้ำเหล่านี้ หรือในเขตใกล้เคียง รัฐโบราณในเมียนมาในยุคต่อ ๆ มาก็อยู่ในเขตแหล่งแล้งของเมียนมาตอนบนนี้เอง

ปัจจุบัน เมียนมามีกลุ่มชาติพันธุ์หลักประมาณ ๗ กลุ่มและกลุ่มย่อย ๆ อีกเป็นจำนวนมาก แต่เกือบทุกกลุ่มอยู่ใน ๓ ตระกูลภาษาจากทั้งหมด ๔ ตระกูลภาษาหลักของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman) ไต-กะได (T'ai-Kadai) ออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) และออสโตรนีเซียน (Austronesian)

กลุ่มที่อยู่ในตระกูลทิเบต-พม่าเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด รวมแล้วประมาณร้อยละ ๘๕ ของประชากรทั้งหมด ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ ๖๙-๗๐ พูดภาษาพม่า เป็นภาษาแม่ กลุ่มที่พูดภาษากะเหรี่ยงมีจำนวนรองลงมา คือ ประมาณร้อยละ ๖-๗ จากนั้นเป็นกลุ่มที่พูดภาษาอาระกันซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่มีลักษณะทางภาษาใกล้เคียงกับภาษาพม่ามากที่สุด มีประมาณร้อยละ ๔ ส่วนที่เหลือเป็นชนกลุ่มน้อย เช่น กะฉิ่น (Kachin) ชิน (Chin) ลิสู (Lisu) อาข่า (Akha) ลาฮู (Lahu) และนาคา (Naga) กลุ่มที่อยู่ในตระกูลภาษาไต-กะได เป็นประชากรกลุ่มใหญ่ลำดับที่ ๒ ได้แก่ ประชากรที่พูดภาษาไทยใหญ่หรือฉาน ซึ่งมีประมาณร้อยละ ๙ ของประชากรทั้งหมดในปัจจุบัน กลุ่มในตระกูลออสโตร-เอเชียติกนับ

เป็นกลุ่มเล็กที่สุดในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์หลัก โดยเฉพาะชนชาติมอญ มีประมาณร้อยละ ๒ ของประชากร และกลุ่มอื่น ๆ ในตระกูลนี้ เช่น ปะหล่อง (Pahaung) ว้า (Wa) ก็ยังมี ผู้พูดภาษาจำนวนน้อยลงไปอีก กลุ่มที่พูดภาษาตระกูลออสโตรนีเซียนมีจำนวนน้อยมาก ได้แก่ พวกชนเผ่าทะเล (sea-gypsies) เช่น พวกมอแกน (Mogen) ซอแลน (Solen) แห่งกลุ่ม เกาะมะริด (Mergui) ที่อยู่ทางชายฝั่งตะวันตกของตะนาวศรี (Tenasserim) นอกจากนั้น ยังมีกลุ่มคนที่อยู่ในส่วนใต้สุดของจังหวัดนี้ ซึ่งพูดภาษาในตระกูลออสโตรนีเซียน

ทะเลสาบตองตะมาน

กลุ่มชนเก่าแก่ที่สุดกลุ่มหนึ่งในประเทศเมียนมา คือ พวกพยู (Pyu) กลุ่มชนนี้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเบะตะโน (Beikthano) ฮานลีน (Halin) และ ตะเยกิตะยา (Thayekittaya) หรือที่เรียกกันในภาษาสันสกฤตว่า “ศรีเกษตรา” (Sriksetra) จากการหาอายุจากคาร์บอนกัมมันตรังสี (carbon dating; radiocarbon dating)

วัตถุโบราณต่าง ๆ ที่พบในเขตดังกล่าวแสดงว่า แหล่งเบะตะโนมีการตั้งถิ่นฐานเป็นเมืองมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๒ ก่อนคริสต์ศักราช วัฒนธรรมพยูอาจมีอยู่ก่อนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียและรุ่งเรืองอยู่จนกระทั่งต้นสมัยอาณาจักรพุกาม (Bagan; Pagan) ต่อมา อาณาจักรพุกามมีชาวพม่าเป็นประชากรหลักซึ่งเป็นกลุ่มชนที่แตกต่างกับพยู แต่ก็มีความใกล้ชิดกันทั้งในด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ในที่สุดชนชาติพม่าก็เข้ามาผสมผสานและกลืนพวกพยู มีหลักฐานบ่งชี้ชัดว่ารากฐานทางวัฒนธรรมของพุกามแท้จริงแล้วเป็นพยู

จารึกภาษาพยูที่หลงเหลืออยู่ยังไม่สามารถอ่านได้ทั้งหมด และยังมีความรู้เกี่ยวกับยุคนี้น้อยมาก เช่น พระนามกษัตริย์ไม่กี่องค์ในแหล่งฮานลินและศรีเกษตร แต่มีหลักฐานทางโบราณคดีมากกว่าและมีการขุดค้นทั้ง ๓ แหล่งที่กล่าวอย่างกว้างขวาง รวมทั้งที่ไม้งมอ (Maingmaw) ผลจากการขุดค้นทั้ง ๔ แหล่งชี้ชัดว่า มีการตั้งเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ ซึ่งคงจะเป็นศูนย์อำนาจของพยู แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นศูนย์อำนาจอิสระหรือเชื่อมโยงกันภายใต้อำนาจของเจ้าผู้ครองคนใดคนหนึ่ง นอกจากนั้น อาจระบุได้ว่า พยูเป็นกลุ่มชนที่เก่าแก่ที่สุดกลุ่มหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมบางอย่างของอินเดีย เห็นได้จากชื่อ “Beikthano” ซึ่งมีความหมายว่า “นครแห่งพระวิษณุ” และมีการค้นพบที่บูชาทั้งสำหรับเทพเจ้าในศาสนาฮินดูและพระพุทธรูปเจ้าหลายแห่ง อิทธิพลอินเดียยังปรากฏในงานสถาปัตยกรรม การทำเหรียญ และตัวเขียนจารึกหลากหลาย วัตถุโบราณจากแหล่งของพยูแสดงว่ามีการเชื่อมโยงกับแหล่งอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดียและน่านเจ้า (Nanzhao) ในจีนตอนใต้ มีการขุดค้นพบเหรียญพยูไกลถึงดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมและการค้ามาในเส้นทางเดียวกัน

หลังจากสมัยพยู คือ สมัยพุกาม ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดาอาณาจักรที่นักประวัติศาสตร์มักเรียกว่า “คลาสสิก” ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๙ น่านเจ้าโจมตีอาณาจักรพยูสุดท้ายที่ยังหลงเหลืออยู่ อาณาจักรพุกามกลายเป็นศูนย์อำนาจที่เข้มแข็ง สามารถแข่งขันกับอาณาจักรเมืองพระนคร (Angkor) ของชาวกัมพูชา

ในการขยายอำนาจครอบงำดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ศาสนาพุทธรุ่งเรืองในสมัยนี้ ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ มีหลักฐานเกี่ยวกับพุกามน้อยมาก แต่ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ เรื่องราวของกษัตริย์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ชัดเจนมากขึ้น เป็นเรื่องราวของกษัตริย์ที่ทรงอำนาจ ๒ พระองค์ คือ พระเจ้าอนิรุทธ์ (Aniruddh; Anawrahta ครองราชย์ ค.ศ. ๑๐๔๔-๑๐๗๗) และพระเจ้าจันสิฎฐา (Kyanzitha ครองราชย์ ค.ศ. ๑๐๘๔-๑๑๑๑) ทั้ง ๒ พระองค์ขยายอำนาจอาณาจักรพุกามไปควบคุมพม่าตอนบนทั้งหมดและลงมาทางใต้จนถึงส่วนที่เป็นคาบสมุทร รวมทั้งวางรากฐานการปกครองพุกามมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ พัฒนาการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ พุกามเปลี่ยนมารับพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ที่เป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมพุกามต่อมา

ทุ่งเจดีย์ เมืองพุกาม

พุกามมีลักษณะของรัฐโบราณในรูปแบบที่เรียกว่า “มณฑล” (Mandala หรือ “มณฑล”) คือ เป็นรัฐเครือข่ายที่ประกอบด้วยแคว้นหลากหลาย กระจายอำนาจการปกครองจากศูนย์กลางเพื่อครอบครองดินแดนเหล่านี้ แต่ความสัมพันธ์กับศูนย์กลางไม่ปรากฏชัดและมักแตกต่างกันไปในแต่ละกรณี พุกามมีช่วงที่รุ่งเรือง มีเสถียรภาพ มีการขยายอำนาจอย่างต่อเนื่อง และเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ถึงต้น

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้านรปতিสิทธุ (Narapatisithu ครองราชย์ ค.ศ. ๑๑๗๓-๑๒๑๐) และพระเจ้านดวงมยา (Nadaungmya ครองราชย์ ค.ศ. ๑๒๑๐-๑๒๓๔) ในช่วงนี้พุกามมีอำนาจครอบคลุมเขตที่ราบของเมียนมาปัจจุบัน ชนชั้นปกครองของพุกาม มั่งคั่งและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา เห็นได้จากการสร้างวัดขึ้นใหม่อีกเป็นจำนวนมาก

ในทศวรรษ ๑๒๗๐ ราชวงศ์หยวน (Yuan) หรือมองโกลของจีนขยายอำนาจลงมาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการรุกรานพุกามยึดเยื้อหลายปี แม้พุกามจะอาศัยการทูตช่วยผ่อนคลายนความตึงเครียดได้บ้างในทศวรรษต่อมา แต่ในที่สุดพวกมองโกลก็เข้ารุกรานครั้งใหญ่ใน ค.ศ. ๑๒๘๘ แม้ว่าพวกมองโกลไม่อาจยึดนครหลวงและอาณาจักรพุกามได้ แต่ก็ทำให้พุกามเสื่อมอำนาจและอ่อนแอลง ประกอบกับความขัดแย้งภายในและกฎของพวกมอญในเขตพม่าตอนล่าง พุกามจึงล่มสลายลงในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ กษัตริย์องค์สุดท้ายของพุกามถูก “สามพี่น้องไทยใหญ่” (Three Shan Brothers) โค่นล้ม แม้ไม่อาจระบุนชาติพันธุ์ของบุคคลเหล่านี้ได้แน่ชัดก็ตาม พุกามก็เช่นเดียวกับอาณาจักรเมืองพระนครภายหลังการย้ายนครหลวงลงมาทางใต้ ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อสำนึกและวัฒนธรรมของพม่าต่อมา หลังจากนั้น กษัตริย์ต่าง ๆ มักเสริมสร้างอำนาจด้วยการอ้างว่าสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์พุกาม

หลังสมัยพุกาม มีศูนย์อำนาจปรากฏขึ้น ๔ แห่ง แห่งแรกอยู่ในเขตภูเขาทางตะวันออกเฉียงเหนือของเมียนมาปัจจุบัน เป็นเขตที่มีพวกลัทธิขงจื้อเคยอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งจากถิ่นเดิมแถบพรมแดนจีนกับเวียดนาม ในระยะใกล้เคียงกันนี้ มีการก่อตั้งอาณาจักรอววะ (Ava) ซึ่งเป็นศูนย์อำนาจที่ ๒ ในช่วง ค.ศ. ๑๓๖๔-๑๓๖๕ และเป็นนครหลวงแห่งใหม่ในพม่าตอนบน อาณาจักรใหม่นี้ เชื้อสาย ๓ องค์ของราชวงศ์พุกาม ยังคงจารีตหลายอย่างของพุกามไว้ ความสัมพันธ์ของอววะกับอาณาจักรของไทยใหญ่ มีทั้งขัดแย้งและร่วมมือกัน ศูนย์อำนาจที่ ๓ เป็นอาณาจักรที่ค่อนข้างเอกเทศอยู่ในเขตตะวันตกของอาระกันหรือยะไข่ (Rakhine) อังวะไม่สามารถควบคุมอาณาจักรนี้ได้ จึงยอมรับมะรวก-อู (Mrauk-U) ซึ่งเป็นศูนย์อำนาจของอาระกันว่า เป็นอาณาจักรอิสระ และศูนย์อำนาจแห่งที่ ๔ คือ อาณาจักรรามัญ (Ramanna) ของพวกมอญ ในเขตพม่า

ตอนล่างที่พะโคหรือหงสาวดี พวกมอญถือโอกาสสร้างอำนาจของตนในช่วงที่ศูนย์อำนาจในเขตพม่าตอนบนอ่อนแอลง นอกจากนั้น มอญยังได้เปรียบที่ไม่ได้อยู่ในเขตที่ใหญ่ใหญ่ จะรุกรานได้ และอยู่ใกล้กับแหล่งการค้าทางทะเลที่กำลังขยายตัว อาระกันมีพัฒนาการทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจผูกพันกับการค้าในย่านอ่าวเบงกอล (Bay of Bengal) และเครือข่ายการค้าของมุสลิมที่กำลังขยายตัวอยู่ขณะนั้น แต่ก็มีจารีตด้านภาษาและวัฒนธรรมร่วมกับพม่าตอนบนอยู่มาก

กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นช่วงที่ศูนย์อำนาจและชุมชนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนเส้นทางแม่น้ำอิรวดีไม่สามารถรวมตัวกันได้ แต่ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ต่อดันคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองก็กลับมาใหม่ ในช่วงนี้ศูนย์อำนาจเปลี่ยนลงมาทางใต้ไปอยู่ที่เมืองตองอู ซึ่งขณะนั้นอยู่ในสถานะที่สามารถสืบทอดมรดกของสมัยพุกามได้ กล่าวคือ ตองอูเป็นพม่าโดยชาติพันธุ์สามารถรวบรวมชาวพม่าที่หนีความวุ่นวายจากการรุกรานของไทยใหญ่ในพม่าตอนบน มาแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ในพม่าตอนล่าง นอกจากนั้น ตองอูยังมีผู้นำที่มีบุคลิกและความสามารถที่ครองใจคนได้ ตองอูเริ่มขยายอำนาจตั้งแต่ทศวรรษ ๑๓๕๐ ด้วยการรุกรานจ๊อกเซ (Kyaukse) ซึ่งเป็นอยู่ข้างอู่น้ำของพม่าตอนบน และขณะนั้นอยู่ใต้อำนาจของอังวะแต่เพียงในนาม ในช่วงนี้ อังวะอ่อนแอลงมากแล้ว ดังนั้น ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ในสมัยพระเจ้ามิงยिनโย (Mingyinyo ครองราชย์ ค.ศ. ๑๔๘๖-๑๕๓๑) ตองอูก็มีอำนาจและอิทธิพลทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแทนที่อังวะ

ต่อมา พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ (Tabinshweihti ครองราชย์ ค.ศ. ๑๕๓๑-๑๕๕๐) ได้สืบทอดนโยบายขยายอำนาจและดินแดนของพระเจ้ามิงยिनโยซึ่งมุ่งสร้างฐานอำนาจของตองอูในเขตพม่าตอนล่าง พระองค์ทรงตระหนักในศักยภาพด้านการค้าของดินแดนชายฝั่งทะเล จึงได้ยึดเมืองท่าสำคัญของมอญคือ พะโค เมื่อ ค.ศ. ๑๕๓๙ ด้วยความช่วยเหลือของทหารรับจ้างมุสลิม และสถาปนาเมืองพะโคเป็นนครหลวงแห่งราชวงศ์ตองอูใหม่ พะโคยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้จากการค้าทางทะเล (ภาษีการค้า การผูกขาด

พระราชวังบุเรงนอง

และภาษีผ่านทาง) อีกด้วย ต่อมา พระเจ้าบุเรงนอง (Bayinnaung ครองราชย์ ค.ศ. ๑๕๕๑-๑๕๘๑) ทรงรวมพม่าตอนบนและตอนล่างเข้าด้วยกันได้เป็นครั้งแรกหลังจากสมัยพุกาม ประกาศพระองค์เป็น “จักรวรรดิน” (cakkavartin แปลว่า ผู้พิชิตจักรวาล) ตามแบบแผนของพระเจ้าอโศกมหาราช (Ashoka ครองราชย์ ๓๐๔-๒๓๒ ปีก่อนคริสต์ศักราช) แห่งอินเดีย และเลียนแบบพระเจ้าอโนธธาและพระเจ้าจันสิษฐาแห่งพุกาม การขยายอำนาจขึ้นไปตอนเหนือทำให้พม่าตอนบนซึ่งยังมีอาณาจักรอังวะปกครองอยู่ บางส่วนของมณีปุระ (Manipur) และอาณาจักรฉานหรือไทใหญ่ทั้งหมดตกเป็นรัฐบริวารการของพะโค

การที่พระเจ้าบุเรงนองทรงรวบรวมกำลังเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้สามารถพิชิตกรุงศรีอยุธยาได้ใน ค.ศ. ๑๕๖๙ และขยายอำนาจไปถึงอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง

พระเจ้าบุเรงนองทรงเป็นกษัตริย์ที่ปกครองดินแดนที่กว้างใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ครอบคลุมตั้งแต่อาระกันจนถึงเขตแดนกัมพูชา และจากพม่าตอนล่างไปจนถึงชายแดนหยุนหนานหรือยูนนาน (Yunnan) ของจีน

เมื่อพระเจ้าบุเรงนองสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. ๑๕๘๑ ก็เกิดการแย่งชิงราชสมบัติกัน เมืองขึ้นต่าง ๆ จึงถือโอกาสแยกตัวออกไป การที่พม่าพยายามพิชิตอาณาจักรไทยต่าง ๆ ทำให้สูญเสียทั้งทรัพยากรและกำลังคน เจ้าผู้ครองที่เคยขึ้นต่อพะโค โดยเฉพาะตองอู อาระกัน และอยุธยา ก็ยกกองทัพมารุกรานและเผาเมืองพะโคใน ค.ศ. ๑๕๙๙

ภายหลังสงครามที่ยืดเยื้ออยู่หลายปี อังวะก็ได้รับการฟื้นฟูขึ้นเป็นศูนย์กลางใหม่ในทศวรรษ ๑๖๓๐-๑๖๕๐ เชื้อสายของราชวงศ์ตองอูที่ล่มสลายไปแล้วมาหลบภัยอยู่ที่นี้ การรื้อฟื้นศูนย์กลางที่อังวะ ทำให้เกิดความเกี่ยวพันระหว่างพม่าตอนบนกับพม่าตอนล่าง เศรษฐกิจของพม่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔-๑๖ อยู่ภายใต้การขยายพื้นที่การเกษตรออกไป การค้ากับจีนผ่านหยุนหนาน และดินแดนพม่าตอนล่างที่เป็นศูนย์กลางด้านการค้าระหว่างภูมิภาค มีส่วนสำคัญในการเกื้อหนุนตลาดของจีน อินเดีย และหมู่เกาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่พื้นที่ซึ่งถือว่าเป็น “ดินแดนใจกลาง” ของชุมชนพม่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน คือ “เขตแห้งแล้ง” ของพม่าตอนบน ดินแดนส่วนนี้เป็นรากฐานของอารยธรรมดั้งเดิมของพม่า เป็นดินแดนที่พม่าได้เปรียบทั้งในด้านการเกษตรและประชากร (ก่อนหน้าสมัยอาณาจักรพม่าตอนบนสามารถผลิตข้าวได้มากกว่าพม่าตอนล่าง) เมื่อมีการฟื้นฟูอังวะเป็นศูนย์กลางใหม่ของพม่า นอกจากฟื้นฟูโอกาสทางเศรษฐกิจกับหยุนหนานแล้ว ยังมีการปรับโครงสร้างทางกฎหมายและเศรษฐกิจการคลัง ตลอดจนความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคณะสงฆ์ ขณะเดียวกัน ก็มีการฟื้นฟูพลังและความสร้างสรรค์ของพะโคซึ่งมีความเป็น “สากล” (cosmopolitan) มากกว่า ให้ผสมผสานกับพื้นฐานทางการเกษตรที่ยั่งยืนของพม่าตอนบนด้วย

อย่างไรก็ตาม ครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ อังวะเริ่มเสื่อมอำนาจ ส่วนหนึ่งมาจากความแตกแยกภายใน ราชสำนักไม่สามารถควบคุมเจ้าเมืองต่าง ๆ ได้อีกต่อไป

นอกจากนั้น บรรดาขุนนางก็เพิ่มอำนาจด้วยการยกยอกเงินและทรัพยากรจากส่วนกลาง มาสนับสนุนเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ของตน ทำให้การสืบทอดอำนาจไม่สามารถเป็นไปได้ อย่างราบรื่น เป็นปัญหาที่พม่าประสบมาตลอดช่วงประวัติศาสตร์ การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ในราชสำนักในปลายทศวรรษ ๑๖๐๐ และต้นทศวรรษ ๑๗๐๐ ส่งผลต่อการควบคุมบังคับบัญชาการทัพ ทั้งยังมีปัญหาเจ้านายที่แย่งชิงอำนาจกัน และคณะสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญใน สังคมพม่า นอกจากนี้ ังวะยังต้องเผชิญกับการรุกรานจากมณีปุระ การกบฏของแคว้น ไทยใหญ่ต่าง ๆ และการแข็งข้อของอาณาจักรมอญที่พะโค ใน ค.ศ. ๑๗๕๒ พระยาทะเล (Binya Dala) กษัตริย์พะโคนำกองทัพมารุกราน ส่งผลให้อังวะสิ้นอำนาจลง

ในทศวรรษ ๑๗๕๐ ผู้นำท้องถิ่นคนหนึ่ง ชื่อ อลองพญา (Alaungpaya) สามารถเอาชนะคู่แข่งคนอื่น ๆ และสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์อังวะ (ครองราชย์ ค.ศ. ๑๗๕๒-๑๗๖๐) ตั้งราชวงศ์อลองพญาหรือคองบอง (Konbaung Dynasty) จากนั้นก็ยกทัพไปพิชิตพะโคและศูนย์อำนาจต่าง ๆ ที่อยู่ในเครือข่ายของอาณาจักรมอญ ได้สำเร็จใน ค.ศ. ๑๗๕๗ ชัยชนะครั้งนี้ทำให้อมญไม่สามารถฟื้นอำนาจขึ้นมาได้อีกเลย อีก ๒ ปีต่อมา พระเจ้าอลองพญา สามารถเอาชนะพวกไทยใหญ่ และได้ ปกครองมณีปุระ ราชวงศ์นี้มีกษัตริย์ปกครอง ต่อมาอีกหลายองค์ เช่น พระเจ้ามังระ (Hsinbyushin ครองราชย์ ค.ศ. ๑๗๖๓-๑๗๗๖) พระเจ้าปะดุง (Bodawpaya ครองราชย์ ค.ศ. ๑๗๘๒-๑๘๑๙) พระเจ้าบายีตอ (Bagyidaw ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๑๙-๑๗๓๗) พระเจ้ามินดง มิน (Mindon Min ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๕๓-๑๘๗๘) และพระเจ้าสีปอ (Thibaw ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๗๗-๑๘๘๕) ซึ่งเป็นกษัตริย์ องค์สุดท้ายของพม่า

พระเจ้าสีปอ และพระนางศุภยาลัต

เหตุการณ์สำคัญในสมัยราชวงศ์คองบอง คือ การทำศึกปราบไทยใหญ่ จัดการความขัดแย้งกับจีนในปัญหาหยุนหนาน ทำศึกกับอยุธยา และโยกย้ายประชากรไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตดินดอนสามเหลี่ยม แสดงถึงความพยายามของราชสำนักที่จะจัดระเบียบการควบคุมประชากร กำหนดพรมแดนของอาณาจักร และสร้างอำนาจควบคุมดินแดนส่วนต่าง ๆ ในพม่า ส่วนปัญหาที่ราชสำนักคองบองเผชิญก็เป็นปัญหาเดียวกับกษัตริย์องค์อื่น ๆ ของพม่าก่อนหน้านั้น คือ ปัญหาการแบ่งแยกในราชสำนัก การแย่งอำนาจกันของขุนนาง และคณะสงฆ์ที่แม้จะแตกแยกแต่ก็ยังมีอิทธิพลทางการเมืองอยู่มาก

อย่างไรก็ดี ปัญหาสำคัญที่สุดที่ทำให้พม่าสูญเสียเอกราช คือ ปัญหาพรมแดนด้านตะวันตก อันเป็นปัญหาที่พม่าไม่เคยเผชิญมาก่อน นอกจากนั้น ราชสำนักและกองทัพพม่ายังขาดประสบการณ์โดยเฉพาะความสามารถทางทหารและโลกทัศน์ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (British East India Company) ปัญหานี้สืบเนื่องจากทั้งนโยบายขยายอำนาจของพม่าในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ที่พยายามผนวกดินแดนที่อยู่ทางพรมแดนด้านตะวันตกมาเป็นของพม่า และการขยายอิทธิพลของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ อาณาจักรที่มีลักษณะกึ่งอิสระ ๓ แห่ง คือ อาระกัน มณีปุระ (Manipur) และอัสสัม เคยเป็นดินแดนกันกระหนาบระหว่างอาณานิคมอังกฤษในอินเดียกับดินแดนอาณาจักรอววะของพม่า แต่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ พม่าเข้ามามีอำนาจมากขึ้นในดินแดนเหล่านี้ ทำให้เจ้าหน้าที่อังกฤษทั้งในลอนดอนและกัลกัตตา (Calcutta) หรือโคลกาตา (Kolkata) วิพากษ์วิจารณ์เรื่องความมั่นคงปลอดภัย จึงส่งกำลังทหารไปประจำอยู่ตามชายแดนเพื่อป้องกันการรุกรานของกองกำลังพม่า ความหวาดระแวง การขาดความรู้ความเข้าใจ และความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไปของทั้ง ๒ ฝ่าย ทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปได้โดยยากและสลับซับซ้อนขึ้น และทำให้อังกฤษรู้สึกับหน้างานสามารถยึดครองพม่าได้

การที่อังกฤษยึดครองพม่าได้เป็นผลมาจากสงครามอังกฤษ-พม่า (Anglo-Burmese Wars) ๓ ครั้งด้วยกัน ได้แก่ สงครามครั้งที่ ๑ ค.ศ. ๑๘๒๔-๑๘๒๖ พม่าต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม ๑ ล้านปอนด์ และต้องยกอัสสัมมณีปุระ อาระกัน และตะนาวศรี ให้แก่อังกฤษ สงครามครั้งที่ ๒ ค.ศ. ๑๘๕๒-๑๘๕๓ พม่าเสียพะโคและ

กองเรืออังกฤษเข้าโจมตีร่างกุ้ง ค.ศ. ๑๘๒๔

ดินแดนพม่าตอนล่างให้แก่อังกฤษ และสงครามครั้งที่ ๓ ค.ศ. ๑๘๘๕ พม่าเสียดินแดนที่เหลือคือ ดินแดนพม่าตอนบนให้แก่อังกฤษ ซึ่งหมายถึงการสูญเสียเอกราชของพม่าให้แก่อังกฤษโดยสมบูรณ์

อังกฤษผนวกพม่าและประกาศเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๘๖ ให้พม่าที่เคยเป็นอาณาจักรยิ่งใหญ่ เป็นจังหวัดหนึ่งของอินเดียซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ เนรเทศกษัตริย์พม่าไปอินเดีย ชาวพม่าโดยเฉพาะในเขตชนบทต่อต้านอังกฤษอยู่ได้ไม่นานนักเพราะขาดผู้นำ เมื่อถึง ค.ศ. ๑๘๘๗ ชาวพม่าที่อยู่ในชุมชนหมู่บ้านต่าง ๆ ก็เริ่มเข้ามาอยู่ฝ่ายอังกฤษ พ่อค้าและพระภิกษุก็มีส่วนในการเชื่อมประสานเจ้าหน้าที่อังกฤษกับชุมชนเหล่านี้ นอกจากนั้น โครงการที่อังกฤษดำริขึ้น เช่น การก่อสร้างทางรถไฟเชื่อมเมืองตองอูกับมัณฑะเลย์ (Toungoo-Mandalay Railway) ก็เป็นที่ยอมรับของชาวพม่าที่มีงานทำ ส่วนดินแดนที่อยู่ขอบนอกซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์หลากหลายยังคงต้องใช้กำลังทหารควบคุม เพราะยังมีกรต่อต้านจากพวกกะฉิ่นและชิน

แต่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จำนวนมากก็สามารถบูรณาการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพม่าได้ ด้วยการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่การเมืองขึ้นมาบริหารกิจการของชุมชนเหล่านี้

พระราชบัญญัติรัฐฉาน (Shan States Act) ค.ศ. ๑๘๘๘ กำหนดให้มี “ผู้กำกับ” (superintendent) ชาวอังกฤษทำหน้าที่ระงับข้อพิพาท ให้การรับรองสถานะของเจ้าไทยใหญ่ให้ความร่วมมือและส่งเสริมการเป็นรายปี เจ้าไทยใหญ่เหล่านี้มีอำนาจทางกฎหมายอย่างจำกัด ในขณะที่อังกฤษมีสิทธิเหนือทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดในดินแดนนั้น ๆ และเข้าควบคุมกิจการท้องถิ่นเมื่อมีความจำเป็น เขตปกครองอื่น ๆ เช่น บริเวณสาละวิน-เชียงตุง (Salween-Kengtung) ซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวางและอยู่ติดกับสยาม รวมทั้งเขตที่ติดกับมณฑลยูนนานของจีน ก็มีการกำหนดเขตแดนให้ชัดเจนขึ้นในช่วง ค.ศ. ๑๘๙๐-๑๘๙๔ (ในการกำหนดเขตแดนครั้งนี้ไทยยอมยกเมืองต่วนกับเมืองสาตให้แก่พม่าของอังกฤษด้วย)

อังกฤษจัดการปฏิรูปการบริหารขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๘๗ ปัญหาสำคัญคือ อังกฤษขาดความเข้าใจบทบาทที่สถาบันกษัตริย์ของพม่าเคยมีในกิจการศาสนา ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของคนพม่าที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ที่สุดในดินแดนนี้ กษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกป้องและอุปถัมภ์คณะสงฆ์และ “ธรรมะ” หรือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นับเป็นส่วนสำคัญยิ่งในวิถีชีวิตของคนพม่า การที่อังกฤษหลีกเลี่ยงที่จะ

ทหารซีปอยของอังกฤษ

เกี่ยวข้องในกิจการศาสนา ส่งผลโดยตรงต่อท่าทีของคนพม่าที่มีต่อระบอบปกครองใหม่ที่เข้ามา ความไม่เข้าใจดังกล่าวทำให้อังกฤษไม่ยอมรับรองอำนาจของประมุข

คณะสงฆ์ (thathanabaing) ที่เคยได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ อังกฤษ จึงหมดหวังที่จะได้ “ใจ” ของคนพม่าไปตั้งแต่แรก อังกฤษมุ่งจัดระเบียบการบริหาร ในระดับท้องถิ่น เพราะเห็นว่าจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในเรื่องการเงิน การศาล และดูแลความสงบสุขและความเป็นระเบียบในท้องถิ่น เมื่อมีการออกพระราชบัญญัติ จัดระเบียบการปกครองพม่าตอนบนใน ค.ศ. ๑๘๘๗ ก็มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ ฝ่ายปกครองท้องถิ่นที่เรียกว่า ตูจี (thugyi) ไปประจำแต่ละหมู่บ้านจำนวนประมาณ ๑๗,๐๐๐-๑๘,๐๐๐ แห่ง ขณะนั้นอย่างเร่งด่วน ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญ เพราะเปลี่ยนจากอำนาจที่เกิดจากความคุ้นเคยและมีลักษณะเป็นส่วนตัวหรือ ก่อกูลกันแบบเดิม มาเป็นอำนาจที่แต่งตั้งจากส่วนกลางชาวบ้านจึงไม่ไว้ใจคนเหล่านี้ นอกจากนี้ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่สำรวจและจัดเก็บข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ สภาพพื้นที่ และภูมิทัศน์ด้านวัฒนธรรม ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๗๒ ก็มีผลต่อการกำหนด อัตราภาษีที่มักต้องจ่ายเป็นเงินสดตามกำหนดและขาดความยืดหยุ่นของระบบเดิมที่ ประชาชนคุ้นเคย

เมื่อมีการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ เช่น กรมโยธาธิการ กรมการเกษตร กรมสาธารณสุขและสัตวแพทย์ และหน่วยงานระดับเทศบาล ก็ยิ่งทำให้รัฐคุมอำนาจ ในกิจการของท้องถิ่นมากขึ้น ยกเว้นงานด้านชลประทานที่ดำเนินการโดยกรมโยธา- ธิการแล้ว คนพม่ามิได้ชื่นชมโครงการต่าง ๆ เหล่านี้เท่าใดนัก เพราะดำรงขึ้นโดยมิได้นำพา ต่อความคิดหรือความต้องการของคนพม่า แม้กระทั่งการมีถนนลาดยาง ไฟฟ้า บริการด้าน การแพทย์ สุขาภิบาล การประปา และสาธารณสุขูปโภคอื่น ๆ คนพม่าเห็นว่า โครงการนี้จัด ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ของชาวยุโรปเป็นหลัก และการเก็บภาษีอัตราสูงเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย ในเรื่องเหล่านี้ก็ทำให้ชุมชนในเขตเมืองหลายแห่งต่อต้านที่ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของ เขตเทศบาล

หลังสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ ๒ อังกฤษนำระบบกฎหมายอาณานิคมเข้าไป ใช้ในพม่าตอนล่าง มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารคนหนึ่งทำหน้าที่ตัดสินคดีความต่าง ๆ ทั้งหมด แต่เนื่องจากบุคคลผู้นี้มีภาระหน้าที่มาก จึงต้องอาศัยกฎหมายจารีตในกรณีที่เหมาะสม

แนวทางปฏิบัติเช่นนี้ก่อให้เกิดความลึกลับระหว่างวิถีปฏิบัติทั่วไปกับการดำเนินคดีในศาลอย่างเป็นทางการ เรื่องร้ายแรงยังต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของข้าหลวงใหญ่ (Chief Commissioner) แต่ก็มีน้อยครั้งที่มีการยื่นอุทธรณ์ไปถึงรัฐบาลอาณานิคม

เมื่อเศรษฐกิจขยายตัวและจำเป็นต้องดำเนินงานทางกฎหมายที่เป็นมาตรฐาน จึงมีการแต่งตั้งข้าหลวงฝ่ายกฎหมาย (Legal Commissioner) ขึ้นอีกตำแหน่งหนึ่งในพม่า ตอนล่างเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๒ และต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๙๐ ก็แต่งตั้งผู้ช่วยข้าหลวงฝ่ายกฎหมาย สำหรับพม่าตอนบน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายระดับอำเภอที่ทำงานเต็มเวลาด้วย ใน ค.ศ. ๑๙๐๐ ก็จัดตั้งศาลประจำพม่าตอนล่าง (Chief Court of Lower Burma) และให้มีฝ่ายตุลาการในระบบราชการพลเรือนใน ค.ศ. ๑๙๐๕

ระบบกฎหมายในพม่าค่อย ๆ เปลี่ยนไปจากจารีตและค่านิยมที่คนพม่าคุ้นเคย มากขึ้นทุกที แต่กฎหมายก็กลับเป็นอาชีวะที่นิยมของชนชั้นนำชาวพม่าอยู่หลายชั่วคน เพราะเมื่อเศรษฐกิจขยายตัว กฎระเบียบ วิธีพิจารณาความ และรูปแบบความสัมพันธ์ ใหม่ ๆ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดกฎหมายเฉพาะด้านต่าง ๆ ที่เป็นโอกาสให้นักกฎหมายชาวพม่าใช้เป็นช่องทางประกอบอาชีพเฉพาะในด้านนั้น ๆ ได้ นอกจากนั้น กฎหมายยังมีส่วนช่วยกำหนดรูปแบบทางภาษาที่ใช้ในการอภิปรายทางการเมืองเมื่อกระแสชาตินิยมเติบโตขึ้นในเวลาต่อมาด้วย

การที่อังกฤษครอบครองพม่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง พม่าเคยเป็นดินแดนที่ค่อนข้างปิดและโดดเดี่ยว อยู่ในฐานะเลี้ยงตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาทภายนอก เปลี่ยนไปเป็นดินแดนสำหรับผลิต โดยเฉพาะข้าวเพื่อส่งออกให้แก่ตลาดโลก

อังกฤษเข้ามารุกรานแหล่งตั้งรกรากถิ่นฐานของชาวพม่าคือ ดินแดนที่อยู่ด้านใน ได้แก่ เขตลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนบน (Upper Irrawaddy) ซึ่งมีเมืองหลัก ๆ ได้แก่ มัณฑะเลย์ (Mandalay) อังวะ และพุกาม ซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าวโดยใช้ระบบการชลประทานและการระบายน้ำที่ซับซ้อน อาณาจักรพม่ายังนำเข้าข้าวจากดินแดนพม่าตอนล่าง โดยใช้การ

ควบคุมตลาดเพื่อเป็นหลักประกันว่า จะมีปริมาณข้าวในราคาต่ำเพียงพอสำหรับประชากรที่อยู่ในส่วนลึกของดินแดนที่เป็นประเทศเมียนมาปัจจุบัน ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ กษัตริย์ราชวงศ์คองบองจำกัดการส่งออกข้าวและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ อีกบางประการ ในครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ดินแดนพม่าตอนล่างก็สามารถผลิตข้าวได้มากกว่าดินแดนพม่าตอนบน และเมื่ออังกฤษเข้ามาก็ย้ายศูนย์อำนาจทางการเมืองมาอยู่ที่ย่างกุ้งซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ชายฝั่ง

ในช่วงนี้มีปัจจัยหลายประการที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพม่า เช่น อังกฤษยกเลิกข้อจำกัดต่าง ๆ ในเรื่องการผลิตและการค้าข้าว การขยายปริมาณความต้องการข้าวในตลาดโลก การคมนาคมขนส่งระหว่างชาติที่สะดวกรวดเร็วขึ้นหลังการเปิดใช้คลองสุเอซ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๙ และความก้าวหน้าด้านการเดินสมุทรโดยใช้เรือกลไฟในช่วง ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๘๘๐ มีผลอย่างมากในการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ และการอพยพของชาวนาพม่าจำนวนมากจากดินแดนส่วนลึกภายในประเทศเข้ามาในเขตรอบนอก รวมทั้งในเขตลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนล่าง เพื่อแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจ การส่งออกข้าวเริ่มเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างมากตั้งแต่ทศวรรษ ๑๘๖๐ และพื้นที่ปลูกข้าวก็เพิ่มจากประมาณ ๒,๕๑๑,๓๐๐ ไร่ใน ค.ศ. ๑๘๘๕ เป็น ๙,๘๕๕,๐๐๐ ไร่ใน ค.ศ. ๑๙๓๖ เฉพาะในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดี พื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นจากประมาณ ๑,๗๗๐,๐๐๐-๒,๐๒๓,๐๐๐ ไร่ในช่วงกลางทศวรรษ ๑๘๕๐ เป็น ๒๒,๐๐๒,๓๐๐ ไร่ในกลางทศวรรษ ๑๙๓๐

การเพิ่มปริมาณการผลิตข้าวไม่ได้เกิดขึ้นจากนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีการผลิตหรือการจัดระเบียบการผลิตใหม่ แต่เป็นการขยายพื้นที่เพาะปลูกและเพิ่มจำนวนแรงงานการดำเนินงานในลักษณะนี้สร้างปัญหาเมื่อพื้นที่ในการขยายการปลูกข้าวค่อย ๆ หมดไป และจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น การส่งเสริมการปลูกข้าวเพื่อขยายปริมาณการผลิตทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชนบทตกต่ำหรือหมดไป อังกฤษใช้ศักยภาพในการผลิตข้าวได้เป็นจำนวนมากของดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดีด้วยการพัฒนาระบบการควบคุมน้ำท่วมและระบบการระบายน้ำ

เมียนมาในฤดูแล้ง น้ำในแม่น้ำจะแห้งจนเห็นพื้นทราย

โดยใช้เทคโนโลยีของอังกฤษ รวมทั้งใช้แรงงานอพยพชาวพม่าและแรงงานราคาถูจากอินเดีย

เมื่อชาวพม่าตั้งหลักฐานของตนเองได้มากขึ้น ทำให้ต้องนำเข้าแรงงานราคาถูจากอินเดียตามฤดูกาล เพื่อทำงานในโรงสีข้าวและท่าเรือเมื่อการส่งออกข้าวเพิ่มขึ้น จำนวนแรงงานชาวอินเดียที่อพยพเข้ามาเพิ่มจากประมาณปีละ ๑๕,๐๐๐ คนใน ค.ศ. ๑๘๗๖ เป็นปีละ ๓๐๐,๐๐๐ คนในทศวรรษ ๑๙๒๐ จำนวนประชากรในเขตพม่าตอนล่างก็เพิ่มขึ้นจาก ๒.๕๙ ล้านคน ใน ค.ศ. ๑๘๗๒ เป็น ๘.๙๑๘ ล้านคนใน ค.ศ. ๑๙๔๑ แหล่งทุนสำหรับชาวพม่าได้แก่สินเชื่อบริษัทหรือระยะยาว ซึ่งได้มาด้วยการนำที่ดินไปจำนอง เพื่อให้มีเงินทุนบุกเบิกที่ดินแหล่งใหม่ และเป็นเงินทุนที่ใช้ในการผลิตข้าวแต่ละปี เงินกู้ส่วนใหญ่ในปลายสมัยอาณานิคมมาจากชาวอินเดียในวาระระยะย้อยที่เรียกว่า เชตตียาร์ (Chettiar) ซึ่งคุ้นเคยกับระบบการเงินของอังกฤษในอินเดียเป็นอย่างดี พวกนี้เริ่มส่งตัวแทนเข้าไปในชนบทตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. ๑๘๘๐ และเมื่อถึงทศวรรษ ๑๙๓๐ ก็มีบริษัทของพวกเชตตียาร์ถึง ๑,๓๐๐ แห่งกระจายอยู่ในท้องถิ่น ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอต่าง ๆ

แม้มาตรฐานการครองชีพและโอกาสทางเศรษฐกิจของชาวนาพม่าสูงขึ้น แต่เกษตรกรรายย่อยกลับตกอยู่ในภาวะเสี่ยงจากความผันผวนของตลาดโลกยิ่งขึ้น ทุกที เมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในทศวรรษ ๑๙๒๐ และต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชาวนาพม่า การขาดส่งเงินกู้ (ทั้งดอกเบี้ยและเงินต้น) ทำให้ที่ดินค่อย ๆ ตกไปอยู่ในมือของนายทุนเงินกู้และเจ้าของที่ดินรายใหญ่มากขึ้นทุกที เกษตรกรที่ถือครองที่ดินรายย่อยจึงกลายเป็นผู้เช่าที่ดินทำกินหรือเป็นแรงงานในที่ดินของผู้อื่น ที่ดินทำกินของชาวนามีขนาดเล็กประมาณ ๒๕-๕๐ ไร่ เมื่อที่ดินตกไปอยู่ในมือของนายทุนเงินกู้ที่มีได้ทำกินบนที่ดินของตน ที่ดินเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ในสภาพกระจาย เป็นผืนเล็ก ๆ ที่นายทุนให้ชาวนาเช่าทำกินมากกว่าจะมีการลงทุนในลักษณะของไร่นาขนาดใหญ่

พัฒนาการทางการเกษตรที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นสาเหตุสำคัญของความไร้เสถียรภาพทางการเมืองที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เช่าที่ดินกับเจ้าของที่ดินเสื่อมทรามลง ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์และการลุกฮือของประชาชน ใน ค.ศ. ๑๙๔๑ อังกฤษออกพระราชบัญญัติการโอนสิทธิในที่ดิน (Land Alienation Act) เพื่อแก้ปัญหานี้ แต่ก็สายเกินไป เพราะที่ดินจำนวนมากได้เปลี่ยนไปอยู่ในมือของผู้ที่มีได้เป็นเกษตรกรแล้ว ในระยะแรกชาวนามีส่วนพัฒนาพื้นที่เพาะปลูกในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดี แต่ต่อมาพวกเขเฉติยาก็ค่อย ๆ เข้ามาแทนที่ชาวอังกฤษในการเป็นผู้ประกอบการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเกษตร ขณะที่ชาวจีนก็มีส่วนในการให้บริการด้านการค้าในเขตเมือง ภาคส่วนต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจของพม่าจึงค่อย ๆ ถูกควบคุมโดยผู้ที่มีได้เป็นชาวนา และชาวนาส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นชาวนา

พัฒนาการทางอุตสาหกรรมมีน้อยมาก สินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้านำเข้าแทบทั้งสิ้น พม่าในสมัยอาณานิคมจึงแทบไม่มีการพัฒนาหรือการถ่ายทอดทักษะ ความชำนาญที่จำเป็นสำหรับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ให้ชาวพื้นเมืองเลย พัฒนาการของทุนนิยมในพม่าจึงเป็นระบบที่เจ้าอาณานิคมเข้ามาดักตวงผลประโยชน์ แม้ว่าตลอดสมัยอาณานิคม พม่าจะมี “ส่วนเกิน” (surplus) จากการส่งออกมากกว่าการนำเข้า

เป็นจำนวนมาก แต่ส่วนเกินเหล่านี้ก็มักถูกนำออกนอกประเทศทั้งในแง่ที่เป็นรายได้ (จากการใช้แรงงานอพยพ) หรือผลกำไรของบริษัทต่างชาติ มิได้นำไปลงทุนใหม่ (re-investment) ภายในประเทศ อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของ การขยายตัวทางเศรษฐกิจต่อไปอีก ดังนั้น ชาวพม่าจึงได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น น้อยกว่าคนอื่น ๆ และที่สำคัญคือ ตั้งแต่อังกฤษเข้ามาเมื่อมีอำนาจใน ค.ศ. ๑๘๒๖ จนพม่า ได้รับเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๔๘ ในสายตาของอังกฤษ พม่าเป็นเพียง “ปลายส่วนต่อขยาย” (distant appendage) ของจักรวรรดิอังกฤษในอินเดียเท่านั้น

ในสมัยอาณานิคม มีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลายประการอีกด้วย กลุ่มใหม่ทางสังคมที่สำคัญ คือ ชาวพม่าที่ไร้ที่ดินทำกินและต้องกลายเป็นผู้ใช้แรงงานหรือกลายเป็นผู้เช่าที่ดิน เจ้าของที่ดินที่ร่ำรวยและพ่อค้าคนกลางซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่ชาวพม่า ผู้ใช้แรงงานในเมืองที่ในช่วงแรกเป็นชาวอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาในช่วงทศวรรษ ๑๙๒๐ และ ๑๙๓๐ แรงงานพวกนี้ก็เป็นชาวพมามากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีชาวพม่าที่เป็นเจ้าหน้าที่ในสำนักงานและ ผู้ใช้วิชาชีพต่าง ๆ กลุ่มชนชั้นกลางขนาดเล็กเกิดขึ้นเพราะคนเหล่านี้มีโอกาสได้รับการศึกษาและทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ระดับล่าง ๆ ในระบอบปกครองอาณานิคม ส่วนหนึ่ง มีบทบาทนำในขบวนการชาตินิยมสมัยใหม่ของพม่า ผู้ประกอบการชาวพม่าจำนวนน้อยที่มีส่วนในกิจการอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวคั่ว ๆ ถูกผลักดันออกไปจากการแข่งขันโดยชาวอินเดียและแรงกดดันจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ ๑๙๓๐ อย่างไรก็ตาม แม้มีบทบาทน้อยในทางเศรษฐกิจ แต่คนพม่าก็ยังมีส่วน ีสถานะทางการเมืองและการบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่มีโอกาสเข้าไปเป็นเจ้าหน้าที่ ในระบอบปกครองอาณานิคม

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความซับซ้อนเนื่องจากความหลากหลาย ด้านชาติพันธุ์ในพม่า ในปลายสมัยอาณานิคมมีความขัดแย้งเกี่ยวกับความแตกต่าง ทางชนชั้นเกิดขึ้นหลายครั้ง โดยเฉพาะการประท้วงและต่อต้านของชาวนา แต่ในช่วง วิกฤติทางเศรษฐกิจ เช่น เมื่อราคาข้าวตกต่ำลงกว่าครึ่งระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๘-๑๙๓๑

ก็เกิดความขัดแย้งทาง “เชื้อชาติ” (racial) หรือ “ชาติพันธุ์” (ethnic) เช่น การจลาจลครั้งร้ายแรงที่เกิดขึ้นอย่างกึ่งเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๓๐ ระหว่างคนงานท่าเรือชาวอินเดียกับแรงงานชาวพม่า ทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง ๑๒๐ คนและบาดเจ็บอีก ๙๐๐ คน กบฏอาจารย์ซาน (Saya San Rebellion) ที่มีอดีตรัฐบุรุษชาวพม่าเป็นผู้นำ ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๓๐ และต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ จนกระทั่งถึงกลาง ค.ศ. ๑๙๓๒ มิได้เป็นความขัดแย้งทางเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์โดยตรง แต่ก่อให้เกิดความรุนแรงในแง่ดังกล่าวด้วยการจลาจลครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งอย่างกึ่งเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๓๑ ซึ่งเป็นการจลาจลต่อต้านชาวจีน ความขัดแย้งรุนแรงที่สุดระหว่างชาวพม่ากับชาวอินเดียเกิดขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๓๘ ในอย่างกึ่ง และขยายไปถึงมณฑลยะลา ทำให้มีผู้เสียชีวิต ๒๐๐ คนและบาดเจ็บอีกประมาณ ๑,๐๐๐ คน

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ กระแสชาตินิยมเริ่มปรากฏในพม่า โดยเฉพาะการจัดตั้งยุวพุทธิกสมาคมหรือวายเอ็มบีเอ (Young Men’s Buddhist Association–YMBA) [เลียนแบบสมาคมเยาวชนคริสเตียน (Young Men’s Christian Associations–YMCA)] ขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๐๖ ที่ต้องตั้งเป็นสมาคมทางศาสนาเพราะสมาคมเช่นนี้ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ของอาณานิคมให้ดำเนินการได้ ต่อมาจะมีสภาาร่วมของสมาคมชาวพม่าหรือจีซีบีเอ (General Council of Burmese Associations–GCBA) ขึ้นมาทดแทน สถานที่รวมของสมาคมแห่งชาติ [National Associations หรือเรียกในภาษาพม่าว่า วุนทนูอาทิน (Wunthanu athin)] จำนวนมากที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วพม่า

ผู้นำรุ่นใหม่ของพม่าเกิดขึ้นจากชนชั้นที่มีการศึกษา รวมทั้งผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ไปศึกษาวิชากฎหมายในประเทศอังกฤษ คนเหล่านี้เชื่อว่าสถานการณ์ในพม่าจะดีขึ้นหากมีการปฏิรูป ผลจากการเคลื่อนไหวทำให้มีการปฏิรูปรัฐธรรมนูญในต้นทศวรรษ ๑๙๒๐ และจัดตั้งสถานติบัญญัติที่ยังมีอำนาจจำกัด นอกจากนั้น ยังจัดตั้งมหาวิทยาลัยอย่างกึ่งเป็นวิทยาลัยสมทบของมหาวิทยาลัยกัลกัตตาในอินเดียตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๗๘ และพัฒนาต่อมา จนได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยใน ค.ศ. ๑๙๒๐ และพม่ามีการปกครองตนเองมากขึ้นภายใต้ระบอบปกครองอินเดีย แต่ชาวพม่าจำนวนไม่น้อยเห็นว่า

การเปลี่ยนแปลงยังไม่รวดเร็วพอและการปฏิรูปก็ไม่ครอบคลุมกว้างขวางพอ ใน ค.ศ. ๑๙๒๐ เกิดการประท้วงนัดหยุดเรียนเป็นครั้งแรกของนักศึกษามหาวิทยาลัยเพื่อประท้วงพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย (University Act) ซึ่งนักศึกษาเห็นว่าเอื้อประโยชน์เฉพาะแต่ชนชั้นนำและจะทำให้ระบอบปกครองอาณานิคมดำรงอยู่ต่อไป

ความเคลื่อนไหวต่อมาของกลุ่มชาตินิยม คือ การก่อตั้งสมาคมเราชาวพม่า (Dobama Asiayone; We-Burmans Association) สมาชิกของสมาคมนี้เรียกตนเองว่า “ทะซิ่น” (thakin) ที่แปลว่า “นาย” (master) เช่นเดียวกับคำว่า “sahib” หรือ “นาย” ที่

นายพลอองซาน

ชาวอินเดียใช้เรียกคนอังกฤษ (เมื่ออังกฤษยึดครองพม่า พม่าเรียกคนอังกฤษว่า ทะซิ่น ต่อมานักศึกษานำคำนี้ ไปใช้เป็นคำนำหน้าชื่อในขบวนการชาตินิยม) แต่นัยของคำว่า “ทะซิ่น” ก็คือ ชาวพม่าเป็นนายของประเทศของตน หลังจากมีการประท้วงหยุดเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัย เป็นครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๙๓๖ อันเกิดจากการที่ผู้นำนักศึกษา ๒ คน คือ อองซาน (Aung San) และโกนุ (Ko Nu) ถูกไล่ออกเพราะไม่ยอมเปิดเผยชื่อนักศึกษาที่เขียนบทความโจมตีผู้บริหารระดับสูงของสถาบัน ผู้นำนักศึกษา ๒ คนนี้ก็เข้าร่วมสมาคมเราชาวพม่า

ใน ค.ศ. ๑๙๓๗ อังกฤษแยกการปกครองพม่าออกจากอินเดีย และอนุญาตให้มีรัฐธรรมนูญใหม่ที่มีบทบัญญัติให้มีการเลือกตั้งเพื่อจัดตั้งสภา แต่มาตรการนี้กลับก่อให้เกิดความขัดแย้งกันทางความคิดระหว่างชาวพม่าด้วยกันเอง กล่าวคือ ชาวพม่าบางคนเห็นว่าเป็นกลอุบายที่จะแยกพม่าออกจากความก้าวหน้าในการปฏิรูปที่จะมีขึ้นอีกในอินเดีย แต่บางส่วนเห็นว่าเป็นเรื่องดีที่พม่าจะหลุดจากการปกครองอินเดียเพื่อจะได้มีพัฒนาการทางการเมืองของตนเอง อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปครั้งนี้ทำให้มีการเลือกตั้ง และ

บามอว์ (Ba Maw) ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากฝรั่งเศสได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกก่อนพม่าได้รับเอกราช ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๓๙ อุซอว์ (U Saw) ก็ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้แทน และอยู่ในตำแหน่งจนกระทั่ง ค.ศ. ๑๙๔๒ เมื่อเขาถูกเจ้าหน้าที่อังกฤษจับกุมในข้อหาว่าไปติดต่อกับญี่ปุ่น

ก่อนเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา ขบวนการทะซินเรียกร้องให้มีการลุกฮือขึ้นทั่วประเทศทางการพม่าจึงออกหมายจับผู้นำขบวนการนี้หลายคน รวมทั้งองซาน ทำให้เขาต้องหนีไปจีนเพื่อหาทางติดต่อกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน แต่เจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นที่รู้ความเคลื่อนไหวขององซานเสนอให้ความช่วยเหลือแก่เขา และสนับสนุนการลุกฮือของประชาชนทั่วประเทศพม่า องซานเดินทางกลับพม่าในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพื่อรวบรวมคนหนุ่ม ๒๙ คน ให้ร่วมเดินทางไปกับเขาเพื่อรับการฝึกทางทหารที่เกาะไหหลำหรือไหหลำ (Hainan) คนเหล่านี้เมื่อกลับก็เป็นที่รู้จักกันในนาม “กลุ่มสามสิบสหาย” (Thirty Comrades) เมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในประเทศไทยและเข้าถึงกรุงเทพฯ ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ องซานก็ประกาศจัดตั้งกองทัพเพื่อเอกราชของพม่าหรือบีไอเอ (Burma Independence Army-BIA) ขึ้นในประเทศไทย โดยคาดหมายว่ากองทัพญี่ปุ่นคงจะบุกเข้าพม่าในปีต่อมา

ดร.บามอว์

ญี่ปุ่นมีความเห็นไม่ลงรอยกันในเรื่องพม่า พันเอก ซุซุกิ (Suzuki) ผู้สนับสนุนกลุ่มสามสิบสหายต้องการให้กลุ่มนี้จัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว แต่ผู้นำทหารของญี่ปุ่นไม่เห็นด้วย เมื่อญี่ปุ่นยึดพม่าได้ใน ค.ศ. ๑๙๔๒ ก็ให้บามอว์จัดตั้งรัฐบาล ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย เช่น องซาน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ทะซินตันทุน (Than Tun) ผู้นำ

คอมมิวนิสต์เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่ดินและเกษตรกรรม และยังมีผู้นำฝ่ายสังคมนิยมคือ ทะชินนุ (Nu) ด้วย

ใน ค.ศ. ๑๙๔๓ ญี่ปุ่นให้เอกราชแก่พม่าแต่เพียงในนาม ไม่นานต่อมาก็เห็นว่า คำมั่นสัญญาต่าง ๆ ของญี่ปุ่นไม่อาจเชื่อถือได้ และบามอว์ก็ถูกญี่ปุ่นหลอก อองซาน ซึ่งผิดหวังกับญี่ปุ่นจึงหันไปเจรจากับผู้นำคอมมิวนิสต์ คือ ทะชินตันทุน และทะชินโซ (Soe) รวมทั้งผู้นำฝ่ายสังคมนิยม และจัดตั้งองค์การต่อต้านเผด็จการฟาสซิสต์หรือเอเอฟโอ (Anti-Fascist Organization–AFO) ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๔ องค์การนี้ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสันนิบาตเสรีภาพประชาชนต่อต้านฟาสซิสต์หรือเอเอฟพีเอฟแอล (Anti-Fascist People’s Freedom League–AFPFL) และมีบทบาทสำคัญในการเมืองพม่าภายหลังเอกราช

เอเอฟโอเข้ากับฝ่ายพันธมิตรติดต่อกันอย่างไม่เป็นทางการใน ค.ศ. ๑๙๔๔ และ ค.ศ. ๑๙๔๕ ผ่านหน่วยงานของอังกฤษที่เรียกว่า ฟอर्स ๑๓๖ (Force 136) เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ กองทัพกู้ชาติพม่าที่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกองทัพแห่งชาติพม่าหรือ บีเอ็นเอ (Burma National Army–BNA) ก็ลุกฮือขึ้นในเขตชนบทเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น หลังจากนั้น มีการรำลึกถึงวันที่ ๒๗ มีนาคมว่าเป็น “วันต่อต้าน” (Resistance Day) จนรัฐบาลทหารของพม่าเปลี่ยนเป็น “วันกองทัพ” (Tatmadaw [Armed Forces] Day) ในเวลาต่อมา

อองซานและคณะตกลงกับลอร์ดเมาต์แบตเทน (Lord Mountbatten) ผู้บัญชาการกองกำลังฝ่ายพันธมิตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้กองกำลังของอองซานเข้าร่วมกับฝ่ายพันธมิตรในนามกองกำลังพม่ารักชาติ (Patriotic Burmese Forces) เมื่อสงครามยุติลงข้าหลวงอังกฤษ คือ เซอร์เรจินัลด์ ดอร์แมน-สมิท (Reginald Dorman-Smith) เดินทางกลับมาพม่า แต่รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่จัดทำโครงการทางการเมืองที่มุ่งฟื้นฟูบูรณะด้านกายภาพของประเทศ จึงยังไม่มีมีการเจรจาเรื่องเอกราช ทำให้เอเอฟพีเอฟแอลต่อต้านรัฐบาลนี้ แต่เอเอฟพีเอฟแอลก็มีความร้าวฉานภายใน

ด้านยุทธศาสตร์ ระหว่างกลุ่มขององซานและผู้นำสังคมนิยมฝ่ายหนึ่ง กับกลุ่มคอมมิวนิสต์อีกฝ่ายหนึ่ง ความขัดแย้งครั้งนี้ทำให้หะซันตันทุนถูกบีบบังคับให้ลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการเอเอฟพีเอฟแอลในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ ต่อมาในเดือนตุลาคม พรรคคอมมิวนิสต์ก็ถูกขับออกจากเอเอฟพีเอฟแอลด้วย

ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๔๖ เซอร์ฮิวเบิร์ต แรนซ์ (Hubert Rance) ได้เป็นข้าหลวงอังกฤษแทนดอร์แมน-สมิท ทันทีที่เข้ามารับตำแหน่ง ตำรวจในย่างกุ้งก็นัดหยุดงานประท้วงซึ่งขยายลุกลามไปสู่หน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐบาล ทำให้เกือบจะเป็นการนัดหยุดงานทั่วไป แรนซ์พยายามระงับเหตุการณ์ไม่ให้นานปลายด้วยการเจรจากับองซาน และโน้มน้าวให้เขาเข้าร่วมสภาผู้บริหารของข้าหลวง (Governor's Executive Council ทำหน้าที่คล้ายกับคณะรัฐมนตรี) พร้อมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเอเอฟพีเอฟแอล สภาบริหารชุดใหม่ ซึ่งมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นเพราะมีผู้นำชาตินิยมเข้าไปร่วมด้วย เริ่มเจรจาเรื่องเอกราชของพม่าที่กรุงลอนดอน การเจรจาประสบความสำเร็จและมีการลงนามในความตกลงระหว่างองซานกับนายกรัฐมนตรีเคลเมนต์ แอตต์ลี (Clement Attlee) ในวันที่ ๒๗ มกราคม ๑๙๔๗ อย่างไรก็ตาม ความตกลงครั้งนี้สร้างความไม่พอใจแก่ทั้งฝ่ายคอมมิวนิสต์และกลุ่มอนุรักษ์นิยมในพม่า กลุ่มคอมมิวนิสต์ธงแดง (Red Flag Communists) ที่นำโดยหะซันโสถอนตัวออกไปต่อสู้แบบใต้ดิน ส่วนกลุ่มอนุรักษ์นิยมก็ตั้งตนเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล

นอกจากนี้ องซานยังประสบความสำเร็จในการทำความตกลงกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ในการประชุมที่ปางโหลง (Panglong) เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๔๗ ด้วย แม้ว่าหลังจากนั้นไม่นานจะเกิดกบฏขึ้นที่อาระกัน มีพระภิกษุชื่อ อุเส ندا (U Seinda) เป็นผู้นำ และขยายตัวออกไปยังเขตอื่น ๆ แต่เมื่อถึงช่วงนี้ เอเอฟพีเอฟแอลที่มีองซานเป็นผู้นำและกลุ่มสังคมนิยมก็ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ทำให้เอเอฟพีเอฟแอลชนะการเลือกตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติต่อไป) อย่างท่วมท้นในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๔๗

อย่างไรก็ดี ประมาณ ๓ เดือนต่อมา ก็เกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่สร้างความตื่นตะลึงให้แก่คนทั้งชาติ คือ ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๗ อุซอว์ อติตนาयरัฐมนตรีช่วงสมัยก่อนเอกราช ซึ่งมีความคิดอนุรักษนิยม ให้กองกำลังติดอาวุธของเขาบุกเข้าไปในอาคารสำนักเลขาธิการ (Secretariat Building) ซึ่งกำลังมีการประชุมสภาบริหาร (คณะรัฐมนตรี) และสังหารองชานพร้อมกับรัฐมนตรีอีก ๖ คน รวมทั้งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยอีก ๑ คน อุซอว์ถูกจับ ส่งตัวขึ้นศาลและถูกตัดสินประหารชีวิตด้วยการแขวนคอ ในระหว่างการไต่สวนปรากฏว่ามีนายทหารอังกฤษระดับกลางจำนวนหนึ่งเกี่ยวข้องกับการสังหารครั้งนี้ด้วย จึงต้องขึ้นศาลและถูกตัดสินจำคุกในที่สุด วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ได้กลายมาเป็นวันรำลึกถึงเหตุการณ์นี้เรียกว่า “วันของผู้สละชีวิต” (Martyrs’ Day) จนทุกวันนี้

เมื่อองชานเสียชีวิตลง ทะชินนุ ผู้นำกลุ่มสังคมนิยมในเอเอฟพีเอฟแอลจึงได้รับการร้องขอให้จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ และเป็นประธานในพิธีประกาศเอกราชของพม่าเมื่อวันที่ ๔ มกราคม ค.ศ. ๑๙๔๘ ความรู้สึกของคนพม่าที่ต้องการพ้นจากอำนาจและอิทธิพลของอังกฤษรุนแรงมากจนทำให้เมื่อได้รับเอกราช พม่าไม่ยอมเข้าร่วมอยู่ในเครือจักรภพอังกฤษ (British Commonwealth) ดังเช่นชาติที่เคยเป็นอาณานิคมอังกฤษอื่น ๆ เช่น อินเดีย ปากีสถาน

หลังได้รับเอกราช พม่าจัดการปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบระบบรัฐสภา (parliamentary system) พม่าเป็นสาธารณรัฐเรียกว่า สหภาพพม่า (Union of Burma) ใน ค.ศ. ๑๙๘๙ รัฐบาลทหารของพม่าเปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “Union of Myanmar” ก่อนมาใช้ชื่อปัจจุบัน คือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมามีเจ้าส่วยไต (Sao Shwe Thaik) เจ้าฟ้าองค์สุดท้ายแห่งยองห้วย (Yawngshwe) ชาวไทยใหญ่เป็นประธานาธิบดี และอูนุ (U Nu คนเดียวกับทะชินนุ “U” เป็นคำนำหน้าชื่อ) เป็นนายกรัฐมนตรี ระบบรัฐสภาของพม่าประกอบด้วย ๒ สภา ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎร (Chamber of Deputies) และสภาผู้แทนกลุ่มชนชาติ (Chamber of Nationalities)

เจ้าส่วยไต

อู๋

ช่วงประมาณ ๑๐ ปีแรกภายหลังเอกราช พม่าประสบปัญหาและความยากลำบากมาก ปัญหาสำคัญคือความไม่สงบที่เกิดขึ้นจากการกบฏและการก่อการร้ายของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มคอมมิวนิสต์ธงแดงของทะเลซันโซ คอมมิวนิสต์ธงขาวของทะเลซันตันทุน กลุ่มกบฏที่นำโดย โบลายอง (Bo La Yaung) ซึ่งเคยเป็นหนึ่งในบรรดากลุ่มสามสิบสหาย และกลุ่มทหารกบฏที่เรียกตนเองว่ากองทัพปฏิวัติพม่าหรืออาร์บีเอ (Revolutionary Burma Army-RBA) ซึ่งมีผู้นำ ๓ คนที่เคยอยู่ในกลุ่มสามสิบสหายเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่ทำให้การเมืองในพม่าหลังเอกราชขาดเสถียรภาพอย่างมาก คือ ปัญหาชนชาติที่ไม่ใช่ “พม่า” โดยเฉพาะกลุ่มชนมุสลิมอาระกัน ที่เรียกตนเองว่า มุญาฮิด (Mujahid) และกลุ่มสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติหรือเคเอ็นยู (Karen National Union-KNU) นอกจากกลุ่มกบฏและกลุ่มก่อการร้ายต่าง ๆ แล้ว ดินแดนตอนเหนือของพม่ายังอยู่ใต้การควบคุมของกองกำลังกั๋วอหมินตั้งหรือเคเอ็มที (Kuomintang-KMT) อยู่เป็นเวลาหลายปีหลังจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบชัยชนะบนจีนแผ่นดินใหญ่เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ กองกำลังนี้สร้างปัญหาให้แก่รัฐบาลพม่าไม่น้อย

หลังจากจัดตั้งรัฐบาลในระบบรัฐสภาใน ค.ศ. ๑๙๔๘ นายกรัฐมนตรีอินุ ก็ดำเนินการให้พม่าเป็นรัฐสวัสดิการ (welfare state) ตามแนวทางสังคมนิยม ช่วงนี้ แม้ต้องเผชิญปัญหาความไม่สงบภายในประเทศ แต่พม่าก็ยังมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างน่าพอใจ ในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๗-๑๙๔๘ และ ค.ศ. ๑๙๖๑-๑๙๖๒ พม่ามีอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศหรือจีดีพี (gross domestic product-GDP) เฉลี่ยร้อยละ ๕.๓ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐ นั้น พม่าไม่ใช่ประเทศที่ยากจนที่สุดประเทศหนึ่งอย่างทุกวันนี้ กระนั้นก็ตาม หากเทียบกับเศรษฐกิจ ในช่วง ค.ศ. ๑๙๓๘-๑๙๓๙ เศรษฐกิจพม่าหลังเอกราชก็ต้องถือว่ามีความสมรรถนะต่ำกว่า

ประสบการณ์จากสมัยอาณานิคมมีผลสำคัญต่อนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลพม่าในช่วงหลังเอกราช อย่างน้อย ๒ ด้านด้วยกัน ด้านหนึ่งคือชาวนาและเกษตรกรพม่า ต้องสูญเสียที่ดินแก่ผู้ที่มีใช้ชาพม่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอินเดีย รัฐบาลอาณานิคมได้สนใจความทุกข์ยากของชาพม่าที่ถมทวีขึ้นจากการสูญเสียที่ดิน สร้างความเจ็บปวดแก่ชาพม่าอย่างยิ่ง เกือบครึ่งหนึ่งของที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกทั้งหมดเป็นที่ดินที่ได้ถือครองโดยคนพื้นเมือง และผู้ที่ถือครองก็มีได้ทำกินบนผืนดินเหล่านี้ อีกด้านหนึ่งคือการเปิดประเทศเพื่อค้าขายกับต่างประเทศ ทำให้เศรษฐกิจพม่าพึ่งพาการส่งออกข้าวเป็นสินค้าหลักเพียงอย่างเดียว ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากการเปิดเสรีทางการค้าตกอยู่กับชาวต่างชาติ และบริษัทของคนพวกนี้ ขณะที่ชาวนาและผู้ใช้แรงงานในภาคการเกษตรไร่ที่ทำกินแทบไม่มีส่วนใด ๆ ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทำให้พม่ากลายเป็น “ประเทศด้อยพัฒนา” ประเทศหนึ่งเท่านั้น

การกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศไปในแนวทางชาตินิยมและสังคมนิยม เห็นได้จากการโอนกิจการเป็นของรัฐ (nationalization) การให้ชาพม่าเป็นผู้ดำเนินการหรือประกอบการแทนชาวต่างชาติ (Burmanization) การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า (import-substitution industrialization) ซึ่งอาศัยการกีดกันสินค้าต่างชาติด้วยการตั้งกำแพงภาษีศุลกากรไว้ค่อนข้างสูงแทนระบบการค้าเสรีของสมัย

อาณานิคม รัฐบาลของนายกรัฐมนตรีอุนูออกพระราชบัญญัติการโอนที่ดินเป็นของรัฐ (Land Nationalization Act ค.ศ. ๑๙๔๘) เพื่อกระจายที่ดินให้แก่ชาวนาและเกษตรกรที่ทำมาหากินบนผืนดินจริง ๆ โดยมีฐานะเป็นผู้เช่าที่ดินจากรัฐ (state tenants) รวมทั้งโอนกิจการต่าง ๆ มาเป็นของรัฐ เช่น การค้าข้าว อุตสาหกรรมป่าไม้ บริษัทเดินเรือ บริษัทน้ำมัน

นอกจากรัฐบาลจะเข้าควบคุมกิจการหลัก ๆ แล้ว ยังมีแผนดำเนินงานอื่น ๆ เช่น เพิ่มผลผลิตไม้ซุงและแร่ธาตุ ขยายเส้นทางรถไฟและทางหลวง พัฒนาการคมนาคมขนส่งทางน้ำและท่าเรือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศ พัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำ พัฒนาศูนย์อุตสาหกรรม ๓ แห่ง คือ อักยั๊บ (Akyab ปัจจุบันคือเมืองซิตตเว (Sittwe)) ในรัฐอาระกัน มยิงยัน (Mayingyan) ในเขตพม่าตอนบน และย่างกุ้ง พัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า มุ่งเน้นการแปรรูปอาหาร สิ่งทอ และวัสดุก่อสร้าง

แผนของอุนูที่จะสร้างพม่าให้เป็นรัฐสวัสดิการ เรียกว่า ปยิดอตา (Pyidawtha) ซึ่งหมายถึงดินแดนแห่งความสุข สะท้อนอิทธิพลความคิดสังคมนิยมในอังกฤษที่เรียกว่า ลัทธิสังคมนิยมเฟเบียน (Fabian Socialism) และลัทธิมากซ์ในทศวรรษ ๑๙๓๐ แผนนี้ครอบคลุมทุกด้านของสังคมและระบบเศรษฐกิจ มีเป้าหมายหลักคือ เพิ่มความหลากหลายในการผลิตทางการเกษตร ไม่ได้มุ่งไปที่การผลิตข้าวเช่นในสมัยอาณานิคม ขยายอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและคมนาคม ทำให้กระแสไฟฟ้ามีใช้กว้างขวางยิ่งขึ้น และขยายการค้าทั้งภายในและต่างประเทศ ที่สำคัญคือต้องการเพิ่มทั้งปริมาณและความหลากหลายของผลผลิตต่าง ๆ สร้างโอกาสใหม่ ๆ ทั้งในด้านการทำงาน ยกระดับมาตรฐานการศึกษาและสาธารณสุข และอำนวยความสะดวกในการเดินทางและการติดต่อคมนาคม

ด้านสวัสดิการสังคม มีการตั้งเป้าหมายไว้สูงมาก โดยเฉพาะการปรับปรุงระบบการศึกษาและสาธารณสุขของชาติ รวมทั้งการจัดการที่อยู่อาศัยแก่ประชาชน ด้านสาธารณสุขมุ่งเน้นให้การศึกษาเพื่อป้องกันโรค การรักษาสุขภาพให้แข็งแรง โภชนาการ

สุขอนามัยที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูการแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น ด้านการปฏิรูปศึกษา มุ่งให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ทุกคน ขจัดการไม่รู้หนังสือในหมู่ผู้ใหญ่และจัดหาทุนเพื่อการศึกษาในระดับสูงในต่างประเทศ แต่ละหมู่บ้านต้องมีโรงเรียนประถมศึกษา ๑ แห่ง และขยายโรงเรียนมัธยมต้นและมัธยมปลายออกไปให้เร็วที่สุด ปัญหาที่อยู่อาศัยในพม่ามีมากขึ้นเพราะเกิดความไม่สงบภายในประเทศ ทำให้ประชาชนหนีภัยเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น เกิดชุมชนแออัดขึ้นเป็นดอกเห็ด จึงต้องสร้างที่อยู่อาศัยจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีสวัสดิการแก่คนด้อยโอกาส เช่น เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน คนชรา และคนพิการ มีการจัดตั้งศูนย์ดูแลเด็กเล็กและสถานรับเลี้ยงเด็กในชุมชนต่าง ๆ ฟื้นฟูการศึกษาในวัดที่เคยชบเซาในสมัยอาณาจักรมอญเพื่อส่งเสริมการรณรงค์เรื่องการศึกษาหนังสือ

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๕ องค์การสหประชาชาติส่งคณะผู้เชี่ยวชาญไปให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่พม่า แอนสท์ ฟรีดริช ชูมัคเคอร์ (Ernst Friedrich Schumacher) ก็ร่วมเดินทางไปด้วย หนังสือที่เขาตีพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๙๗๓ เรื่อง *Small Is Beautiful* มีบทที่ว่าด้วย “เศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ” (Buddhist Economics) ซึ่งเขาได้แรงบันดาลใจจากประสบการณ์ในพม่าช่วงนั้น

แนวคิดรัฐสวัสดิการของนายกรัฐมนตรีอุนูปรับเปลี่ยนเป็นแผนพัฒนา ๘ ปี (Eight-Year Plan) ใน ค.ศ. ๑๙๕๒ เมื่อนำแผนนี้มาใช้ได้เพียงไม่กี่ปีก็ต้องเลิกล้มเพราะรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศจากการส่งออกข้าวต่ำกว่าที่คาดหวังไว้มาก ราคาข้าวในตลาดโลกตกต่ำลง และสถานการณ์ภายในประเทศก็ยังไม่สงบลงอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังมีปัญหาและข้อจำกัด เช่น ขาดนโยบายที่ชัดเจนและการเตรียมการที่ดี การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเพราะขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ

ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศที่เข้ามาช่วยเหลือทางวิชาการประมาณว่า พม่าจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในช่วง ค.ศ. ๑๙๕๖-๑๙๕๘ ถึง ๖๕,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้ควรเป็นนักวิทยาศาสตร์ วิศวกร สถาปนิก ผู้จัดการ ผู้บริหาร ตลอดจนเจ้าหน้าที่งานที่มีความรู้ความสามารถสูงและผ่านการฝึกอบรมมาอย่างดีถึง ๑๓,๐๐๐ คน ซึ่งพม่า

ไม่สามารถจะผลิตบุคลากรประเภทต่าง ๆ จำนวนมากได้ทัน หรือจะว่าจ้างจากต่างประเทศก็ยังไม่ทันต่อความต้องการ ในเรื่องการบริหารจัดการยังมีลักษณะเป็นระบบราชการที่ขาดประสิทธิภาพ ควบคุมสั่งการจากระดับสูง (โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีเข้ามาสั่งการโดยตรง) ลงมาตามลำดับชั้น และขาดทั้งแนวคิดและกลไกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งขาดความชัดเจนในเรื่องบทบาทของภาครัฐและภาคเอกชน

หลังจากยุติแผนพัฒนา ๘ ปี ใน ค.ศ. ๑๙๕๕ รัฐบาลทบทวนเป้าหมายต่าง ๆ ใหม่ในช่วง ๔ ปีที่เหลือของแผนพัฒนาฉบับนี้กลายเป็นแผนพัฒนา ๔ ปีฉบับแรก (First Four-year Plan) ซึ่งเน้นการเกษตรและการชลประทานมากขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอ และรัฐบาลยังคงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพทั้งในด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า การขนส่ง และการคมนาคม อย่างไรก็ตาม แม้จะทุ่มเทให้แก่การลงทุนในด้านต่าง ๆ อย่างมาก แต่รัฐบาลก็ไม่ให้หรือไม่มีเวลาเพียงพอที่จะทำให้โครงการพัฒนาก่อให้เกิดผลอย่างจริงจัง หลายโครงการจึงถูกระงับไปก่อนเวลาอันควร

สภาพในชนบทของพม่าช่วงนี้ดีขึ้นบ้างเล็กน้อย โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาและสาธารณสุข มีโรงเรียนประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย เพิ่มขึ้นทั่วประเทศเป็นจำนวนหลายพันแห่ง จำนวนโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มจาก ๓,๓๓๕ แห่ง เป็น ๑๑,๕๕๗ แห่ง และจำนวนนักเรียนในระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย รวมแล้วเพิ่มขึ้นถึง ๓ เท่าตัวจาก ๖๖๖,๐๐๐ คน เป็น ๑,๗๖๔,๐๐๐ คน ขณะที่จำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นกว่า ๒ เท่า จากไม่ถึง ๖,๐๐๐ คน เป็นกว่า ๑๒,๐๐๐ คน ในด้านสาธารณสุข ในสมัยอาณาจักรมอญประชาชนในเขตชนบทยังต้องพึ่งการแพทย์พื้นบ้านเป็นหลัก แต่หลังเอกราชก็เริ่มได้รับการทางการแพทย์แผนปัจจุบันมากขึ้น จำนวนของศูนย์สุขภาพชนบท (rural health centres) ซึ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๓ เพิ่มขึ้นจาก ๑๑๒ แห่งใน ค.ศ. ๑๙๕๔ เป็น ๔๙๑ แห่งในช่วง ค.ศ. ๑๙๖๑-๑๙๖๒ นอกจากนี้ยังมีโครงการรณรงค์ด้านสาธารณสุข เช่น การต่อต้านโรคมาลาเรีย โรคเรื้อน และวัณโรค

ในระยะแรกภายหลังเอกราช รัฐบาลพม่าได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศในการฟื้นฟูบูรณะประเทศ แต่การที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้กองกำลังจีนคณะชาติ

อยู่ในดินแดนพม่า ทำให้ในที่สุดรัฐบาลพม่าปฏิเสธความช่วยเหลือจากต่างชาติส่วนใหญ่และดำเนินนโยบายเป็นกลางแบบไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (non-aligned policy) ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๕๕ พม่าเข้าร่วมการประชุมบันดุง (Bandung Conference) ที่ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นการประชุมของชาติแอฟริกาและเอเชีย ในฐานะผู้นำสำคัญประเทศหนึ่งในขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เห็นได้จากการที่พม่าเป็นหนึ่งในบรรดาชาติแรก ๆ ที่ให้การรับรองประเทศอิสราเอลและสาธารณรัฐประชาชนจีน

เมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๘ เศรษฐกิจของประเทศเริ่มกระเตื้องขึ้น แต่ความไม่เชื่อมั่นว่ารัฐบาลจะสามารถบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาได้ตามที่ให้คำมั่นสัญญาไว้ก็มีมากขึ้นทุกที ในเอเอฟพีเอแอลของนายกรัฐมนตรีนุก็แตกแยกกันเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ กลุ่มของอู่นุฝ่ายหนึ่งกับกลุ่มของบะส่วย (Ba Swe) และจอร์วี่เย่ง (Kyaw Nyein) อีกฝ่ายหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่การสร้างความปลอดภัยของอู่นุกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ประสบความสำเร็จอย่างไม่น่าคาดหมาย คือได้รับการยอมรับจากกลุ่มที่สำคัญหลายกลุ่มด้วยกัน สถานการณ์ในรัฐสภาไร้เสถียรภาพ อู่นุอดพ้นจากการลงมติไม่ไว้วางใจเพราะเสียงสนับสนุนจากพรรคแนวร่วมแห่งชาติหรือเอ็นยูเอฟ (National United Front–NUF) ที่เป็นฝ่ายค้าน เนื่องจากพรรคนี้มีผู้แทนที่เชื่อกันว่าเป็นคอมมิวนิสต์ร่วมอยู่ด้วย นายทหารในกองทัพจึงเห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์พม่าและอู่นุอาจจะร่วมมือกันโดยอาศัยพรรคแนวร่วมแห่งชาติเป็นตัวเชื่อม

ค.ศ. ๑๙๕๘ อู่นุลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายพลเนวิน (Ne Win) เสนาธิการทหารบก ขึ้นมาผู้นำรัฐบาลรักษาการ รัฐบาลสั่งจับกุมผู้ที่ฝักใฝ่พรรคคอมมิวนิสต์กว่า ๔๐๐ คน ในจำนวนนี้ ๑๕๓ คนถูกเนรเทศไปอยู่ที่เกาะโกโก (Coco) ในทะเลอันดามันและในบรรดาผู้ถูกเนรเทศก็มี อองตัน (Aung Than) พี่ชายของอองซานรวม

นายพลเนวิน

อยู่ด้วย นอกจากนี้ยังมีการสั่งปิดหนังสือพิมพ์หลายฉบับเนวินเป็นผู้นำรัฐบาลรักษาการจนมีการเลือกตั้งใหม่ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ พรรคการเมืองใหม่ของอูนู คือ พรรคสหภาพ (Union Party) ได้รับชัยชนะ อูนูจึงกลับมาจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ทัศนะที่มองว่าสหภาพพม่ากำลังจะแตกสลายภายใต้รัฐบาลอูนู ซึ่งดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจเบี่ยงเบนไปจากแนวทางสังคมนิยมที่ผู้ก่อตั้งประเทศคืออองซานได้วางไว้ ดังนั้น ในวันที่ ๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๖๒ เนวินจึงนำคณะทหารเข้ายึดอำนาจการปกครองอีกครั้งหนึ่ง

รัฐบาลเผด็จการทหารของเนวินกำหนด “เส้นทางระบบสังคมนิยมแบบพม่า” (Burmese Road to Socialism) เป็นแนวทางหลักในการปกครองและบริหารประเทศ ในด้านการเมือง รัฐบาลเนวินริ่หรือโครงสร้างทั้งหมดที่พัฒนามาในช่วง ๑๔ ปีหลังเอกราช ด้วยการยกเลิกระบบรัฐสภาที่ประกอบด้วย ๒ สภา ยุบตำแหน่งประธานาธิบดีและรัฐบาลท้องถิ่นของรัฐต่าง ๆ จัดระเบียบการศาลใหม่ให้รวมศูนย์อยู่ที่ศาลสูงสุด (supreme court) นอกจากนี้ยังยกเลิกหรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารที่มีมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรใหม่ตามแนวทางที่พวกเขาตินิยมหัวรุนแรงในช่วงทศวรรษ ๑๙๓๐ เคยเสนอไว้ เนวินดำรงตำแหน่งประธานสภาปฏิวัติ (Revolutionary Council) ซึ่งมีอำนาจทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ จัดตั้งคณะกรรมการด้านความมั่นคงและบริหารซึ่งมีผู้บัญชาการทหารเป็นประธาน มีอำนาจนำนโยบายรัฐบาลไปปฏิบัติในระดับรัฐ เขต (division) และท้องถิ่นรวมทั้งควบคุมกลไกระบบการบริหารราชการทั้งหมดและสถานการณ์ทางการเมืองโดยทั่วไป

ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๖๒ สภาปฏิวัติจัดตั้งพรรคการเมืองของตนขึ้น เรียกว่า พรรคโครงการสังคมนิยมพม่าหรือบีเอสพีพี (Burma Socialist Programme Party-BSPPP) มีเนวินเป็นประธาน ในขั้นแรก สมาชิกพรรคก็คือสมาชิกสภาปฏิวัติ ในต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ จึงขยายสมาชิกภาพของพรรคออกไป และใช้การเป็นสมาชิกพรรคเป็นปัจจัยเกื้อหนุนหน้าที่การงานภาครัฐ ใน ค.ศ. ๑๙๗๔ มีการจัดทำรัฐธรรมนูญซึ่งกำหนด

ให้พม่าเป็นรัฐที่มีพรรคการเมืองพรรคเดียวแบบประเทศคอมมิวนิสต์ และใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

รัฐบาลพยายามตัดเศรษฐกิจของพม่าออกจากระบบการค้าโลก ในทศวรรษ ๑๙๕๐ ประมาณว่าพม่ามีส่วนร่วมในตลาดโลกถึงร้อยละ ๔๐ ของมูลค่าการค้าทั้งหมด แต่ลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๒๖ ในทศวรรษต่อมา การที่รัฐควบคุมเศรษฐกิจทั้งหมด ทำให้ความแตกต่างด้านรายได้ในสังคมลดน้อยลงไป อย่างไรก็ตาม ผลกระทบโดยรวมด้านเศรษฐกิจนั้นวามหาศาล ปริมาณการผลิตข้าวตกต่ำลง ทำให้พม่าสูญเสียฐานะการเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่รายหนึ่งของโลก รายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศก็ลดลงไปด้วย ในทศวรรษ ๑๙๖๐ ความเติบโตทางเศรษฐกิจมีน้อยมาก ประมาณว่าในช่วง ค.ศ. ๑๙๖๓-๑๙๗๔ อุตสาหกรรมเติบโตโดยเฉลี่ยต่อปีเพียงร้อยละ ๒.๖ เท่านั้นเพราะการแทรกแซงของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจและความไร้ประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ

ระบบเศรษฐกิจพม่าภายใต้เผด็จการทหารจึงอยู่ในภาวะล่มสลาย ประชาชนต้องพึ่งตลาดมืดเพื่อแสวงหาสินค้าอุปโภคบริโภคและสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ที่รัฐไม่สามารถจัดหาให้ได้ ตลอดทศวรรษ ๑๙๗๐ ประชาชนประสบปัญหามากขึ้นเพราะค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในกลางทศวรรษ ๑๙๘๐ เศรษฐกิจพม่าก็ใกล้ภาวะวิกฤติ ผลิตภาพ (productivity) ด้านการผลิตทางการเกษตรไม่เพิ่มขึ้น เนื่องจากขาดพัฒนาการด้านเทคโนโลยี ขณะที่ประชากรยังคงเพิ่มขึ้น อุตสาหกรรมที่รัฐดำเนินการไม่สามารถผลิตสินค้าเพื่อสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างพอเพียง แม้รัฐบาลยังต้องพึ่งพาสินค้าตลาดมืดจากประเทศไทย ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๗ เนวินยอมรับในที่ประชุมภายในของสมาชิกอาวุโสของกองทัพ พรรค และรัฐบาล ว่าระบบสังคมนิยมของพม่าประสบความล้มเหลว ในขณะเดียวกัน สหประชาชาติก็จัดให้พม่าอยู่ในบัญชีชาติที่ “พัฒนาน้อยที่สุด” (least developed country) ซึ่งพม่าอยู่ในขั้นที่เรียกว่า “ล้มละลาย”

ปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ ค่าใช้จ่ายในการนำเข้าเพิ่มสูงขึ้นเพราะขาดดุลการค้าอย่างรุนแรง หนี้ต่างประเทศสูงขึ้นอย่างเป็นประวัติการณ์ ชาติที่ให้กู้ยืม เช่น ญี่ปุ่น ก็เตือนว่า พม่าจำเป็นต้องปฏิรูปเศรษฐกิจ มิฉะนั้นจะยุติการให้ความช่วยเหลือ ใน ค.ศ.

๑๙๘๗ รัฐบาลพม่าประกาศยกเลิกธนบัตรที่มีมูลค่าสูงทั้งหมด แล้วพิมพ์ธนบัตรขึ้นใหม่ ทำให้ร้อยละ ๖๐ ของเงินที่อยู่ในมือของประชาชนหมดค่าลงทันที การตัดสินใจของเนวินสร้างความแปลกใจให้แก่ทุกคนรวมทั้งผู้ใกล้ชิดกับเขาด้วย มาตรการนี้อาจมีเป้าหมายทำลายตลาดมืด เพราะพ่อค้าตลาดมืดถือเงินจ๊าด (kyat) ไว้ในมือเป็นจำนวนมาก หรืออาจต้องการควบคุมภาวะเงินเฟ้อ เพราะขณะนั้นพม่าไม่มีระบบธนาคารที่มีประสิทธิภาพพอ

การต่อต้านรัฐบาลทหารมีมาตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๖๒ นักศึกษาเดินขบวนประท้วงสภาพชีวิตที่ยืดความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง รัฐบาลปราบปรามอย่างรวดเร็วและรุนแรง ผู้นำนักศึกษาหลายคนถูกจับ และมีการระเบิดทำลายสโมสรนักศึกษาที่เป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวมาหลายชั่วโมง ใน ค.ศ. ๑๙๗๔ นักศึกษาเดินขบวนอีกครั้งเมื่อมีการจัดงานศพอุ๊ถัน (U Thant) อดีตเลขาธิการสหประชาชาติในช่วง ค.ศ. ๑๙๖๑-๑๙๗๑ นอกจากนั้น กองทัพก็เริ่มแสดงความไม่พอใจเนวิน แม้การคบคิดเพื่อโค่นล้มเขาจะไม่สำเร็จ แต่เนวินก็อยู่ในสภาพโดดเดี่ยว ไม่เข้าใจสภาพความเป็นไปของบ้านเมืองมากยิ่งขึ้น บางครั้งก็ตัดสินใจจากความเชื่อ เช่น โหราศาสตร์ มากกว่าเป็นผลจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่

ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๘๘ มีการเดินขบวนครั้งใหญ่ทั่วประเทศเพื่อต่อต้านทั้งเนวินและปีเอสพีพี ทำให้เนวินต้องประกาศลาออกจากตำแหน่งประธานพรรคในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน แต่ความวุ่นวายที่ดำเนินอยู่ทำให้กองทัพจัดตั้งสภาฟื้นฟูกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของรัฐหรือสลอร์ค (State Law and Order Restoration Council-SLORC) ในวันที่ ๑๗ กันยายน ค.ศ. ๑๙๘๘ ขึ้นมาปกครองและบริหารประเทศ มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกและปราบปรามการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต ๔๕๑ คน (ตัวเลขของทางการ แต่จำนวนที่แท้จริงของผู้เสียชีวิตคงจะสูงกว่านั้นมาก) ค.ศ. ๑๙๘๘ จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ในด้านการเมือง เนวินจะหมดอำนาจไปตั้งแต่เมื่อสลอร์กขึ้นมาปกครองประเทศ ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไป อองซานซูจี (Aung San Suu Kyi) ผู้นำฝ่ายต่อต้านรัฐบาลทหารซึ่งได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างกว้างขวาง ถูกขัดขวางไม่ให้ลงเลือกตั้งเพราะแต่งงานกับชาวต่างชาติ (นางมีสามีเป็นชาวอังกฤษ) นางถูกกักบริเวณเพราะถูกกล่าวหาว่าปลุกปั่นยุยงให้มีการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาล อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองของนาง คือ สันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย หรือเอ็นแอลดี (National League for Democracy-NLD) ได้รับคะแนนเสียงถึงร้อยละ ๖๐ ของผู้มาใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งและได้ ๓๙๒ ที่นั่งจากทั้งหมด ๔๘๕ ที่นั่งในสมัชชาประชาชน (People’s Assembly) แต่ทหารที่ยังมีอำนาจอยู่ขณะนั้นแสดงท่าทีชัดเจนว่า จะไม่ยอมถ่ายโอนอำนาจให้แก่รัฐบาลพลเรือนจนกว่าการร่างรัฐธรรมนูญใหม่จะดำเนินการแล้วเสร็จและจัดตั้งรัฐบาลตามแนวทางของรัฐธรรมนูญสถานการณ์ทางการเมืองจึงชะงักงันอยู่เช่นนี้ต่อมาเป็นเวลานาน

อองซานซูจี

ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายประการปีเอสพีทีสลายตัวไป รัฐบาลทหารเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “พม่า” เป็น “เมียนมา” ใน ค.ศ. ๑๙๘๙ ในทศวรรษต่อมา รัฐบาลทหารยุติการสู้รบกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ และเมื่อถึงกลางทศวรรษก็มีกลุ่มที่เคยต่อสู้กับรัฐบาล ๑๗ กลุ่มยอมยุติการสู้รบ มีเพียงกลุ่มสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติหรือเคเอ็นยูเท่านั้นที่ยังไม่ยอมตกลง ในช่วงนี้ อองซานซูจี ยังคงถูกกักบริเวณ กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญยุติลง ใน ค.ศ. ๑๙๙๖ (และมีการรื้อฟื้นขึ้นใหม่ในเวลาต่อมา) เมื่อสมาชิกพรรคเอ็นแอลดีเดินออกจากสภาร่างรัฐธรรมนูญและไม่ยอมเข้าร่วมกระบวนการนี้ ซึ่งเอ็นแอลดีระบุว่าไม่เป็นประชาธิปไตย ในปีต่อมา สลอร์ดเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นสภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐหรือเอสพีดีซี (State Peace and Development Council-SPDC) การสู้รบกับชนกลุ่มน้อยที่ยังมิได้หมดสิ้นไปทำให้มีผู้ลี้ภัยกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คนอยู่ในค่ายในประเทศไทย นอกจากนี้ การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยในช่วงนั้นทำให้มีแรงงานจากเมียนมาหลั่งไหลเข้าไปทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

กระแสกดดันจากภายนอกทำให้รัฐบาลทหารต้องยอมปล่อยตัวอองซานซูจี ใน ค.ศ. ๒๐๑๐ (ก่อนหน้านั้นเคยมีการปล่อยตัวและก็ถูกกักบริเวณอีก) นอกจากนี้ รัฐบาลยังยอมให้มีโครงการปฏิรูป ซึ่งรวมถึงการอนุญาตให้มีพรรคการเมืองหลายพรรค วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๘ มีการจัดออกเสียงลงประชามติว่าจะรับร่างรัฐธรรมนูญที่รัฐบาลจัดทำขึ้นหรือไม่ ปรากฏตามรายงานของรัฐบาลว่าร้อยละ ๙๙ ของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงจำนวน ๒๒ ล้านคนมาใช้สิทธิ์ของตน และร้อยละ ๙๒.๔ ของผู้มาออกเสียงให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจัดการออกเสียงลงประชามติขณะที่เมียนมากำลังประสบภัยครั้งร้ายแรงจากพายุไซโคลนนาร์กีส (Cyclone Nargis)

ในวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๐ รัฐบาลจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป มีพรรคการเมืองลงแข่งขันถึง ๔๐ พรรค ในจำนวนนี้มีส่วนหนึ่งเป็นพรรคที่เป็นตัวแทนกลุ่มชนชาติต่าง ๆ พรรคเอ็นแอลดีซึ่งได้รับชัยชนะท่วมท้นในการเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๐ ตัดสินใจไม่ร่วมการเลือกตั้งครั้งนี้ ทำให้พรรคเอกภาพและการพัฒนาแห่งสหภาพ (Union

Solidarity and Development Party) ซึ่งรัฐบาลทหารให้การสนับสนุนได้รับชัยชนะได้ ๒๕๙ ที่นั่งจากทั้งหมด ๓๓๐ ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) ที่มาจากการเลือกตั้ง (อีก ๑๑๐ ที่นั่งเป็นผู้แทนที่มาจากการแต่งตั้ง) นอกจากนี้ยังมีสภาชนชาติ (House of Nationalities) ซึ่งมีผู้แทนทั้งจากการเลือกตั้งและไม่ได้เลือกตั้งรวม ๒๒๔ คน ต่อมาในวันที่ ๑ เมษายน ค.ศ. ๒๐๑๒ มีการเลือกตั้งซ่อมจำนวน ๔๖ ที่นั่ง พรรคเอ็นแอลตีลงแข่งขันจำนวน ๔๔ ที่นั่งและได้รับชัยชนะ ๔๓ ที่นั่ง ในการเลือกตั้งซ่อมครั้งนี้ อองซานซูจี หัวหน้าพรรคเอ็นแอลตีได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย การเลือกทั่วไปครั้งต่อไปจะมีขึ้นใน ค.ศ. ๒๐๑๕

ปัจจุบันตำแหน่งผู้นำสูงสุดในเมียนมา คือ ประธานาธิบดี ซึ่งเป็นทั้งประมุขของ รัฐและหัวหน้าคณะรัฐบาล ประธานาธิบดีได้รับการเลือกโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงเช่นในสหรัฐอเมริกาหรือฝรั่งเศส ปัจจุบันผู้ดำรงตำแหน่งนี้มาตั้งแต่วันที่ ๓๐ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๑ คือ เต็งเส่ง (Thein Sein) ซึ่งเคยเป็นผู้บัญชาการทหารและเคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วง ค.ศ. ๒๐๐๗-๒๐๑๑ จะเห็นได้ว่าในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองครั้งสำคัญนี้ กองทัพยังคงมีอำนาจและอิทธิพล อยู่อย่างมากในเมียนมา

ในด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลทหารของพม่าพยายามนำนโยบายปฏิรูปมาใช้และเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้เป็นแบบตลาด พร้อมกับหาทางดึงเงินลงทุนจากต่างชาติ เข้าประเทศ มีการประกาศใช้กฎหมายการลงทุนต่างประเทศ (Foreign Investment Law) ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๘๙ ก็ประกาศยกเลิกกฎหมายจัดตั้งระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม (Law of Establishment of Socialist Economic System) ที่ใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๕ และยังนำมาตรการเปิดเสรีในด้านต่าง ๆ มาใช้เพื่อเปลี่ยนไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด

อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนนโยบายอย่างกะทันหันและทำตามอำเภอใจ โดยเฉพาะหลังจากมีการเปลี่ยนจากสลอร์กมาเป็นสภาสันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ หรือเอสพีดีซีใน ค.ศ. ๑๙๙๗ ทำให้บรรยากาศทางเศรษฐกิจในเมียนมามีความไม่แน่นอน เกือบตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม แม้ผลจากการปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งนี้ยังไม่ปรากฏชัด และ

เมียนมายังอยู่ในสถานะประเทศยากจนที่สุดประเทศหนึ่งในโลก แต่มีความก้าวหน้าในด้านสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษา สาธารณสุข และการพัฒนาชนบท โอกาสทางการศึกษาเปิดกว้างมากขึ้น มีการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นระดับหนึ่ง กระจายสถาบันอุดมศึกษาออกไปในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ (มีเหตุผลทางการเมือง คือ ไม่ต้องการให้นักศึกษารวมตัวกันเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองได้ง่าย) ทำให้การศึกษาในระดับนี้เปิดกว้างมากขึ้น แม้อาจารย์ผู้สอนยังมีคุณวุฒิค่อนข้างต่ำ

ในด้านสาธารณสุข รัฐบาลเมียนมานำระบบสาธารณสุขพื้นฐานมาใช้ ประกอบด้วย การส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟู ทำให้สถานะด้านสาธารณสุขของประเทศดีขึ้นมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ชายแดนซึ่งมีระดับการพัฒนาล้าหลังกว่าดินแดนส่วนอื่น ๆ ของประเทศมาตั้งแต่สมัยอาณานิคม หลัง ค.ศ. ๑๙๘๙ เมื่อการเจรจาหยุดยิงกับกลุ่มติดอาวุธต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ (มีเพียงบางกลุ่มที่ยังต่อสู้กับรัฐบาลอยู่) ก็มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งด้านกายภาพและทางสังคม กล่าวคือ นอกจากการสร้างถนน สะพาน และอื่น ๆ แล้ว ยังเปิดโรงพยาบาลและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณสุขขึ้นใหม่อย่างรวดเร็วด้วย

ปัญหาที่ยังคงมีอยู่ คือ ความยากจนในชนบท รัฐบาลชุดต่าง ๆ ของเมียนมาจึงมุ่งขจัดความยากจนในชนบทให้ลดน้อยลง ในเมียนมาไม่มีการกำหนดเส้นความยากจนของชาติ (national poverty line) แต่มีการประมาณการจากองค์การระหว่างประเทศ และนักวิจัยอิสระไว้น้อย เช่น การสำรวจของธนาคารโลกใน ค.ศ. ๑๙๗๗ ระบุว่าประชากรเมียนมาร้อยละ ๔๐ มีฐานะยากจน และในจำนวนประชากรที่จัดว่ายากจน ๑๖.๗ ล้านคนนั้น ๑๒.๕ ล้านคนอาศัยอยู่ในชนบท และอีก ๔.๒ ล้านคนอยู่ในเขตเมือง ใน ค.ศ. ๑๙๙๗ กองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือไอเอ็มเอฟ (International Monetary Fund-IMF) รายงานว่า ประชากรเกือบร้อยละ ๒๕ เป็นประชากรยากจนส่วนใหญ่ไร้การศึกษา ว่างาน และไม่มีที่ดินทำกิน ในปีเดียวกัน ธนาคารโลกยังประเมินว่า คราวเรือน้อยละ ๒๒.๙ หรือประชากรประมาณ ๑๐.๖ ล้านคน ดำรงชีพอยู่ในระดับต่ำกว่าระดับการยังชีพที่น้อยที่สุด (minimum subsistence level)

ความยากจนในชนบทยังก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงด้านสิ่งแวดล้อม แม้ในช่วงที่ต้องเผชิญความยากลำบากที่สุด ชาวเขาก็มักไม่ยอมโยกย้ายถิ่นฐาน แต่จะหาทางดำรงชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอย ตัดฟัน และเผาถ่าน ในเขตภูเขาหรือป่าใกล้ ๆ หมู่บ้าน อีกทั้งประชากรที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม

เมียนมาเป็นประเทศที่มั่งคั่งด้วยทรัพยากร แต่ได้รับผลในทางลบจากการเข้ามาควบคุมของรัฐในด้านต่าง ๆ รวมทั้งจากนโยบายเศรษฐกิจที่ไร้ประสิทธิภาพ การฉ้อราษฎร์บังหลวง และความยากจนในชนบท บรรยากาศด้านธุรกิจยังไม่แจ่มใสแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงสำคัญทางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๑๐ เพราะยังมีปัญหาความไร้ประสิทธิภาพ และการฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้ความมั่งคั่งจากทรัพยากรธรรมชาติกระจุกอยู่ในมือของกลุ่มชนชั้นนำที่เป็นผู้นำทางทหารและสมัครพรรคพวกทางธุรกิจ ในช่วง ค.ศ. ๒๐๑๐-๒๐๑๑ มีการประกาศใช้นโยบายการแปรรูป แต่ผลจากการดำเนินนโยบายนี้ทำให้มีการถ่ายโอนทรัพย์สินของรัฐ โดยเฉพาะที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ไปเป็นของครอบครัว ผู้นำทางทหารทำให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองและเศรษฐกิจกับสาธารณชนทั่วไปขยายกว้างมากขึ้น

แม้จะมีการเปิดเสรีด้านการลงทุน แต่ก็ยังมีปัญหาความอ่อนแอด้านหลักนิติธรรม (rule of law) ในระยะที่ผ่านมา นักลงทุนสนใจลงทุนเฉพาะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะก๊าซธรรมชาติ การผลิตกระแสไฟฟ้า ป่าไม้ และการทำเหมืองแร่ แต่ผลประโยชน์จากการลงทุนเหล่านี้มิได้ตกแก่ประชาชนคนส่วนใหญ่ นอกจากนั้น กิจการเหมืองแร่และป่าไม้ยังมีผลในแง่ของการสร้างความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

กิจการด้านอื่น ๆ เช่น การผลิตทางอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การบริการ ก็ยังต้องเผชิญปัญหาโครงสร้างพื้นฐานที่อ่อนแอ นโยบายด้านเศรษฐกิจและการค้าที่ไม่แน่นอน ทรัพยากรมนุษย์ที่ยังไม่ได้พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจได้

อย่างเต็มกำลัง ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงที่ยังมีอยู่อย่างกว้างขวาง การเข้าถึงแหล่งทุนในด้านการลงทุนยังไม่เพียงพอ และธนาคารเอกชนยังดำเนินกิจการภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้ภาคเอกชนเข้าถึงสินเชื่อและบริการอื่น ๆ ได้ยาก การถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกอื่น ๆ ในช่วงที่ผ่านมา (ปัจจุบันมาตรการเหล่านี้ยกเลิกหรือผ่อนคลายนลงมากแล้ว) มีผลกระทบอย่างมากต่อกิจการอุตสาหกรรม เช่น ด้านสิ่งทอที่กำลังขยายตัว กิจการธนาคารที่กำลังพัฒนา

ใน ค.ศ. ๒๐๑๑ รัฐบาลเมียนมาเริ่มดำเนินมาตรการในการปฏิรูปและเปิดระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วยการลดภาษีส่งออก ผ่อนคลายการควบคุมภาคการเงิน และพยายามติดต่อขอความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ แต่รัฐบาลยังต้องปรับปรุงอีกหลายด้าน โดยเฉพาะนโยบายเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายและธุรกิจ ตลอดจนสถานการณ์ทางการเมืองโดยทั่วไป.

(ธีระ นุชเปี่ยม)

บรรณานุกรม

Michael Aung-Thwin and Maitraii Aung-Thwin. *Myanmar since the Ancient Times: Traditions and Transformations*. London: Reaktion Books, 2012.

Myat Thein. *Economic Development of Myanmar*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2004.

Ricklefs, M.C.; Lockhart, Bruce; Lau, Albert; Reyes, Portia and Maitrii Aung-Twin. *A New History of Southeast Asia*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.

Thant Myint-U. *The River of Lost Footprints: A Personal History of Burma*. New York: Faber and Faber, 2007.

.....

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

Republic of the Philippines

.....

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เป็นประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทร (Maritime Southeast Asia) มีประชากรประมาณ ๑๐๐ ล้านคน นับเป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ ๒ ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รองจากอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์เป็น ๑ ใน ๕ ประเทศที่ร่วมก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations–ASEAN) และมีบทบาทที่แข็งแกร่งในพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแห่งภูมิภาคนี้

แม้ฟิลิปปินส์จะเป็นประเทศที่มีลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งมีชีวิต ตลอดจนถึงชาติพันธุ์ของประชากรมนุษย์ ที่คล้ายคลึงและสัมพันธ์กับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนอื่น ๆ แต่ฟิลิปปินส์ก็มีความแตกต่างอันเนื่องมาจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อยู่หลายประการ ในยุคก่อนอาณานิคม ผู้คนในบริเวณนี้ตั้งหลักแหล่งอยู่อย่างกระจัดกระจาย ไม่มีหน่วยการปกครองหรือศาสนาความเชื่อใดที่ขยายอิทธิพลครอบคลุมทั้งหมดุ้เกาะ ทั้งยังได้รับอิทธิพลทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม

จากอินเดีย คือ พราหมณ์-ฮินดูและพุทธ น้อยกว่าที่ปรากฏในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ หมู่เกาะนี้เป็นดินแดนแห่งแรกที่ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก ซึ่งอ้อมโลกมาจากทางตะวันออก ต่อมาได้รับอิทธิพลจากทั้งยุโรปและอเมริกา ชื่อของประเทศนี้เป็นชื่อประเทศเดียวที่มาจากพระนามของกษัตริย์ยุโรป ฟิลิปปีนส์ได้รับอิทธิพลความเชื่อและวัฒนธรรมของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมายาวนานและซึมลึกมากกว่าชาติใด ๆ ในทวีปเอเชีย เมื่อพ้นจากอำนาจการปกครองของสเปนที่ครอบครองมานานกว่า ๓๐๐ ปี ก็ได้ตกเป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา (ซึ่งเกือบจะไม่มีอาณานิคมอยู่ที่อื่นใดในโลก) ต่อมาอีกเกือบครึ่งศตวรรษ

ฟิลิปปินส์เป็นประเทศหมู่เกาะ ตั้งอยู่บนหมู่เกาะชื่อเดียวกับประเทศ โดยไม่มีดินแดนทางบกติดต่อกับประเทศใดเลย หมู่เกาะฟิลิปปิน (The Philippine Islands) ตั้งอยู่นอกชายฝั่งตะวันออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป และอยู่ทางด้านตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิก ห้วงน้ำทางตะวันออกของหมู่เกาะคือทะเลฟิลิปปิน (Philippine Sea) ด้านใต้ของหมู่เกาะติดกับทะเลเซเลบีส (Celebes Sea) และมีทะเลซูลู (Sulu Sea) อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ คั่นระหว่างฟิลิปปินส์กับมาเลเซียและอินโดนีเซียที่อยู่ได้ลงไป โดยมีทะเลจีนใต้ (South China Sea) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศเหนือคั่นระหว่างฟิลิปปินส์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปบริเวณประเทศเวียดนาม และประเทศจีน

หมู่เกาะฟิลิปปินประกอบด้วย เกาะใหญ่น้อยรวม ๗,๑๐๗ เกาะ ระยะทางจากเหนือสุดจนถึงใต้อายุยาวประมาณ ๑,๘๕๐ กิโลเมตร และกว้างจากตะวันตกถึงตะวันออกประมาณ ๑,๑๓๐ กิโลเมตร พื้นที่ส่วนที่เป็นแผ่นดินรวมกันทั้งสิ้นประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ความยาวชายฝั่งทะเลรวมกันทั้งสิ้นประมาณ ๓๖,๐๐๐ กิโลเมตร ในบรรดาเกาะทั้งหมดของประเทศมีเพียงประมาณร้อยละ ๔๐ (ประมาณ ๒,๘๐๐ เกาะ) ที่มีชื่อเป็นทางการ และมีเพียงประมาณ ๓๕๐ เกาะที่มีพื้นที่มากกว่า ๒.๖ ตารางกิโลเมตร เกาะขนาดใหญ่ในหมู่เกาะนี้แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มเกาะลูซอน (Luzon) ทางตอนเหนือ มีพื้นที่รวมประมาณ ๑๔๗,๙๔๘ ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยเกาะสำคัญ

คือ ลูซอน (Luzon) มินโดโร (Mindoro) และปาลาวัน (Palawan) กลุ่มเกาะบิซายาส (Visayas) อยู่ตอนกลาง มีพื้นที่รวมประมาณ ๕๙,๘๗๔ ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย เกาะสำคัญ คือ โบฮอล (Bohol) เซบู (Cebu) เลย์ตี (Leyte) มัสบาเต (Masbate) เนโกรอส (Negros) ปาโน (Panay) และซามาร์ (Samar) กลุ่มเกาะทางใต้มีเกาะหลัก คือ มินดาเนา (Mindanao) รวมถึงกลุ่มเกาะซูลู (Sulu Archipelago) มีพื้นที่รวมประมาณ ๑๓๕,๖๒๗ ตารางกิโลเมตร

ภูเขาไฟปินาตุโโบระเบิดเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๑

หมู่เกาะฟิลิปปินเป็นส่วนหนึ่งของ “วงแหวนไฟแห่งแปซิฟิก” (Pacific Ring of Fire) เกาะต่าง ๆ เป็นเกาะภูเขาไฟโดยกำเนิด แม้เกาะจำนวนมากจะเป็นภูเขาไฟดับสนิทและภูเขาไฟสงบ แต่ยังมีหลายเกาะที่มีภูเขาไฟมีพลังซึ่งพร้อมจะระเบิดขึ้นได้อีก (มากกว่า ๑๐ ลูก) เช่น ภูเขาไฟปินาตุโโบ (Pinatubo) บนเกาะลูซอนที่ระเบิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๙๑ และถือกันว่าเป็นการระเบิดของภูเขาไฟที่ร้ายแรงที่สุดครั้งหนึ่งของโลกศตวรรษที่ ๒๐ เกาะต่าง ๆ ของฟิลิปปินส์มักจะมีภูเขาหรือเทือกเขาอยู่บนเกาะทำให้เกิดภูมิทัศน์ที่เด่นชัดและเหลือที่ราบชายฝั่งไม่กว้างนัก เทือกเขาส่วนใหญ่ทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ เช่น กอร์ดีเยราเซนตรัล (The Cordillera Central) ซึ่งเป็นสายเทือกเขาหลักของ

เกาะลูซอนทางตอนเหนือฝั่งตะวันตก (ความสูงเฉลี่ยประมาณ ๑,๘๐๐ เมตร) ขนานลงมากับเทือกเขาเซียร์รามาดเร (Sierra Madre) ด้านชายฝั่งแปซิฟิกซึ่งเป็นเทือกเขาที่ยาวที่สุดของประเทศ ตรงกลางระหว่างเทือกเขาทั้งสองคือที่ราบกากายัน (Cagayan) อันอุดมสมบูรณ์ บนคาบสมุทรบิกอล (Bicol) ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะลูซอนเป็นที่ตั้งของภูเขาไฟมาโยน (Mayon-ความสูง ๒,๔๖๒ เมตร) ซึ่งมีชื่อเสียงจากรูปร่างทรงกรวยสมมาตรเทียบได้กับภูเขาไฟฟูจิของญี่ปุ่น

เกาะปาลาวันซึ่งมีรูปร่างแคบ (๔๐ กิโลเมตร) และยาว (๔๐๐ กิโลเมตร) ก็มีเทือกเขาทอดยาวตลอดตรงกลาง ความสูงระหว่าง ๑,๒๐๐–๑,๕๐๐ เมตร ขณะที่ยอดเขาหลายยอดบนเกาะปาโนและเกาะเนโกรสูงประมาณ ๑,๘๐๐ เมตรหรือมากกว่านั้น ยอดภูเขาไฟกันลาออน (Canlaon) บนเกาะเนโกรสูงถึง ๒,๔๖๕ เมตร บนเกาะมินดาเนาซึ่งมีขนาดใหญ่เป็นที่ ๒ รองจากเกาะลูซอน มีเทือกเขาที่สำคัญหลายเทือก ภูเขาอะโป (Mount Apo) ทางตอนใต้สูงถึง ๒,๙๕๔ เมตร เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดของหมู่เกาะฟิลิปปิน

แม่น้ำสายสำคัญของประเทศส่วนมากอยู่บนเกาะใหญ่ที่สุดทั้ง ๒ เกาะ คือ บนเกาะลูซอนมีแม่น้ำกากายัน (Cagayan) อักโน (Agno) ปัมปังกา (Pampanga) ปาซิก (Pasig) และบิกอล (Bicol) แม่น้ำปาซิกที่ไหลผ่านกรุงมะนิลานั้นในอดีตเคยเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในการค้าขายกับดินแดนตอนใน แต่ปัจจุบันตื่นเงินและเน่าเสียจนแทบจะใช้การไม่ได้แล้ว ส่วนเกาะมินดาเนาแม่น้ำสำคัญ ๒ สาย คือ แม่น้ำมินดาเนากับอะกูซาน (Agusan) นอกจากแม่น้ำแล้ว ฟิลิปปินส์ยังมีแหล่งน้ำในทะเลสาบที่สำคัญอีกหลายแห่ง ทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ คือ ลากูนา เด เบย์ (Laguna de Bay) มีเนื้อที่ ๙๒๒ ตารางกิโลเมตร อยู่บนเกาะลูซอน ทางตะวันตกเฉียงใต้ของทะเลสาบนี้เป็นที่ตั้งของทะเลสาบตาอัล (Taal) มีเนื้อที่ ๒๔๔ ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นทะเลสาบปากปล่องภูเขาไฟ และตรงกลางของทะเลสาบยังมีปล่องภูเขาไฟขนาดเล็กโผล่ขึ้นมาด้วย

ผืนดินส่วนใหญ่ของฟิลิปปินส์ประกอบด้วยดินดำอันอุดมสมบูรณ์เพราะเกิดจากเถ้าภูเขาไฟ นอกจากการปลูกข้าวแล้ว ดินบนที่ราบยังเหมาะสำหรับการเพาะปลูกพืช

เศรษฐกิจที่สำคัญในปัจจุบัน เช่น อ้อย สับปะรด กล้วย กาแฟ ปาล์มน้ำมัน ป่าน บนที่สูง และภูเขาที่มีผืนป่าอันเป็นแหล่งทรัพยากรไม้ที่เคยอุดมสมบูรณ์ แต่ในระหว่างกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ผืนป่าถูกทำลายลงกว่าครึ่งจนเหลือเพียงน้อยกว่า ๑ ใน ๔ ของเนื้อที่ผืนดินของประเทศในปัจจุบัน

ภูมิอากาศของฟิลิปปินส์อยู่ในเขตร้อนชื้นและได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมอย่างรุนแรง ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม จากนั้นเปลี่ยนเป็นลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งนำพาอากาศที่แห้งกว่าและเย็นกว่ามาในระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ฟิลิปปินส์ต้องเผชิญภัยจากพายุไต้ฝุ่นซึ่งเคลื่อนเข้ามาเป็นประจำระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม

ประชากรของฟิลิปปินส์ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เรียกรวมกันว่าชาวฟิลิปปิโน (Filipinos) สังคมฟิลิปปินส์ปัจจุบันประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกัันทางภาษาและวัฒนธรรมเกือบ ๑๐๐ กลุ่ม กลุ่มใหญ่ที่สุด ๒ กลุ่ม คือ ตากาล็อก (Tagalog) ในลูซอน และเซบูอาโน (Cebuano) ในหมู่เกาะบิซายัน ประชากรของแต่ละกลุ่มมีประมาณ ๑ ใน ๕ ของจำนวนประชากรของประเทศ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น อีโลกาโน (Ilocano) ทางตอนเหนือของลูซอน ฮิลิไกนอน (Hiligaynon) บนเกาะปาโน และเกาะเนโกรส ประชากรประมาณร้อยละ ๘๐ ของประเทศนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และอีกร้อยละ ๑๐ นับถือศาสนาคริสต์นิกายหรือกลุ่มอื่น ๆ ประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามมีประมาณร้อยละ ๕ ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศ บนเกาะมินดาเนาและหมู่เกาะซูลู ส่วนที่เหลือจากนั้นนับถือศาสนาพุทธ (มหายาน) ตลอดจนศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าต่าง ๆ

แม้จะมีทฤษฎีที่แย้งกันอยู่หลายทฤษฎีเกี่ยวกับการอธิบายกำเนิดและพัฒนาการของประชากรในหมู่เกาะฟิลิปปิน แต่โดยภาพรวมของผู้คนที่มีลักษณะทางกายภาพและภูมิหลังทางวัฒนธรรมอันหลากหลายทำให้เห็นว่าจะจะมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลายระลอกภายใต้เงื่อนไขที่ต่างกันอย่างออกไปในแต่ละช่วงเวลาและสถานที่

การเข้ามาในช่วงแรกสุดอาจเกิดขึ้นตั้งแต่ปลายยุคน้ำแข็งสุดท้ายที่ทะเลยังตื้นมากและการเดินทางเป็นไปได้โดยง่ายแม้จะใช้เพียงแพหรือเรือแบบปฐมภูมิก็ตาม เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๒ มีการขุดค้นพบกะโหลกมนุษย์ที่เก่าถึง ๒๒,๐๐๐ ปีบนเกาะปาลาวัน แต่หลักฐานล่าสุดในการค้นพบที่กากายันเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๗ แสดงให้เห็นการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่เก่ากว่านั้นอีกมาก คือ ๖๗,๐๐๐ ปีมาแล้ว ที่นักโบราณคดีเรียกว่า มนุษย์กัลลา (Callao Man) ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับมนุษย์ในฟิลิปปินส์ที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ได้พบมาจนถึงปัจจุบันนี้

หลักฐานเกี่ยวกับมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานในรุ่นแรก ๆ ดังกล่าวมีอยู่น้อยมากและให้ข้อสรุปที่ยังคงเป็นสมมติฐานแตกต่างกันไปหลายแนวทาง ต่อมา เมื่อประมาณไม่ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว พวกเนกริโต (Negrito) และพวกออสโตรนีเซียน (Austronesian) ก็อพยพเข้ามา คนเหล่านี้กลายเป็นกลุ่มประชากรที่สำคัญก่อนที่จะมีผู้อพยพอีกกลุ่มหนึ่งเข้ามา กลุ่มหลังนี้มีความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์กับผู้คนและวัฒนธรรมในดินแดนมาเลเซียและอินโดนีเซียปัจจุบัน จากหลักฐานเมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปีที่ผ่านมาชี้ว่า ประชากรของหมู่เกาะฟิลิปปินมีความแตกต่างกันในการดำรงชีพและวิถีชีวิต มีทั้งกลุ่มที่อยู่ลึกเข้าไป

ทะเลสาบตาอัล เป็นทะเลสาบปากปล่องภูเขาไฟ

ส่วนในของเกาะหรือบนที่สูงซึ่งหาเลี้ยงชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอยและการหาของป่า กลุ่มที่ตั้งรกรากเป็นหลักแหล่งและทำการเกษตรหลายรูปแบบตั้งแต่แบบที่ไม่ซับซ้อนไปจนถึงการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า เช่น การทำนาขั้นบันไดบนเกาะลูซอน รวมถึงกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากที่สุด คือ พวกที่ตั้งถิ่นฐานตามชายฝั่งทะเลหรือลึกลงเข้าไปตามแนวแม่น้ำสายใหญ่และประกอบอาชีพค้าขายกับพ่อค้าจากดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนพ่อค้าจากจีนและญี่ปุ่น

ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ที่เขียนขึ้นในสมัยอาณานิคมหรือได้รับอิทธิพลสืบทอดมาจากสมัยอาณานิคมนั้น มักกล่าวถึงสังคมวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองก่อนสเปนเข้ามาว่ายังอยู่ในสถานะที่ไม่มีพัฒนาการขั้นสูงมากนัก โดยเฉพาะรูปแบบการปกครองซึ่งยังไม่มีสถาบันอันซับซ้อนและควบคุมดินแดนที่กว้างขวาง หน่วยการปกครองอันเป็นบรรทัดฐานที่งานเขียนทางประวัติศาสตร์โดยทั่วไปมักจะกล่าวเน้นอยู่เสมอคือหน่วยหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่เรียกว่า บารังไก (barangay) ซึ่งหมายถึงเรือ และมีนัยสะท้อนความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ยุคเริ่มต้นที่บรรพบุรุษของชาวฟิลิปปินส์แต่ละครอบครัวและชุมชนนั้นอพยพมาในเรือลำเดียวกันหรือกลุ่มเดียวกันในการเดินทางมาตั้งรกรากบนแผ่นดินใหม่แห่งนี้ บารังไกส่วนใหญ่มีสมาชิกซึ่งเป็นเครือญาติกันจำนวนไม่มากกว่า ๓๐๐-๔๐๐ คน มีหัวหน้าปกครองเรียกว่า ดาตู (datu) บารังไกเหล่านี้เป็นหน่วยทางเศรษฐกิจและการเมืองอันมั่นคงหน่วยใหญ่ที่สุด เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน มีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปตามเกาะต่าง ๆ ของฟิลิปปินส์

งานเขียนประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์สมัยใหม่ที่อ้างอิงการค้นพบหลักฐานย้อนหลังไปมากขึ้นชี้ให้เห็นว่า ในเวลาต่อมา บางชุมชนหรือบารังไกได้พัฒนาการปกครองที่ซับซ้อนขึ้นและขยายขอบเขตพื้นที่ออกไปจนอาจเรียกได้ว่าเป็นรัฐหรืออาณาจักร มีผู้ปกครองที่รับอิทธิพลพราหฺมณ์-ฮินดูผสมผสานกับวัฒนธรรมมลายูโบราณและเรียกตนเองเป็นราชา (rajah) บางพื้นที่อาจเคยตกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิศรีวิชัย (Srivijaya) หรือจักรวรรดิมาจาพิต (Majapahit) แต่คงจะเป็นส่วนชายขอบที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางของจักรวรรดินั้น ๆ มาก หลักฐานชิ้นแรก ๆ ที่แสดงถึงอาณาจักรยุคต้นนี้ คือ จารึกบนแผ่น

ทองแดงที่เรียกว่า จารีกลา구나 (Laguna-ค้นพบใน ค.ศ. ๒๐๐๗) ที่กล่าวถึงอาณาจักรตอนโด (Tondo) บริเวณอ่าวมะนิลา (เดิมเรียกว่าไมนีลา-Maynila) ซึ่งรุ่งเรืองขึ้นจากการค้ากับจีน ญี่ปุ่น มลายู และผู้คนอื่น ๆ อีกหลากหลายจากเอเชียตะวันออกเฉียงและตะวันออกเฉียงใต้ หลักฐานที่ค้นพบแสดงว่าอาณาจักรนี้มีอยู่ตั้งแต่ ค.ศ. ๙๐๐ จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อสเปนเข้ามา นอกจากนั้นยังมีอาณาจักรที่สำคัญอีก เช่น อาณาจักรบูตูอัน (Butuan) บนเกาะมินดาเนา ที่มั่งคั่งจากทรัพยากรทองคำและการค้าขายกับพ่อค้าหลายชาติในเอเชียตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ ตามที่ปรากฏในบันทึกของจีนและจากหลักฐานทางโบราณคดี รวมถึงอาณาจักรเซบู ซึ่งมีผู้ปกครองเป็นราชาในตำนานจากเกาะสุมาตราตั้งอาณาจักรและขยายอำนาจอยู่ในบริเวณนี้ จนถูกทำทลายอำนาจจากดาตูลาปู ลาปู (Lapu Lapu) ในช่วงที่มาเจਲันเดินทางมาถึงเซบู

ต่อมา เมื่อศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามเริ่มเข้ามามีบทบาทในบริเวณนี้ ก็ปรากฏรัฐที่มีสุลต่านเป็นผู้ปกครอง เช่น รัฐสุลต่านแห่งซูลูที่เชื่อกันว่าผู้ปกครองรัฐคนแรกเป็นพ่อค้าชาวอาหรับจากยะโฮร์ (Johor) เดินทางมาถึงตั้งแต่ ค.ศ. ๑๓๘๐ และรัฐแห่งนี้รุ่งเรืองขึ้นจากการผลิตไข่มุก หลังจากนั้น มีการตั้งรัฐสุลต่านที่มากินดาเนาและที่ลาเนา (Lanao-บนเกาะมินดาเนา) เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ตามลำดับ ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ รัฐสุลต่านแห่งบรูไนได้ขยายอิทธิพลขึ้นไปถึงบริเวณอ่าวมะนิลาบนเกาะลูซอน ทำทลายอำนาจของราชาแห่งตอนโดและตั้งรัฐบวิวารของตนขึ้น การขยายตัวของอิสลามเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น จนเป็นที่กล่าวกันในภายหลังว่า หากสเปนเดินทางมาถึงฟิลิปปินส์ช้าไปอีกเพียงครึ่งศตวรรษก็อาจจะได้พบชาวฟิลิปปินส์ที่เป็นประชากรมุสลิมทั่วไปทั้งหมู่เกาะแล้ว

อิทธิพลจากยุโรปที่ชาวฟิลิปปินส์ได้สัมผัสครั้งแรกนั้นมาจากทางตะวันออกเฉียง ฟากมหาสมุทรแปซิฟิก มิใช่มาจากทางทิศตะวันตกอย่างที่ชาติในเอเชียอื่น ๆ ต้องเผชิญเฟอร์ดินันด์ มาเจลลัน (Ferdinand Magellan) ชาวโปรตุเกสที่เดินเรือให้กษัตริย์สเปนนำกองเรือเดินทางมาถึงหมู่เกาะฟิลิปปินใน ค.ศ. ๑๕๒๑ มีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นที่จะสำรวจเส้นทางสู่หมู่เกาะเครื่องเทศผ่านทวีปอเมริกาและมหาสมุทรแปซิฟิก คณะของเขาได้

ดาตุลาปู ลาปู

เฟอร์ดินันด์ มาเจลลัน

เข้าไปพัวพันกับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนพื้นเมือง ๒ ฝ่าย และในที่สุดมาเจลลันถูกฆ่าตายในการสู้รบบนเกาะมักตัน (Mactan) ใกล้เกาะเซบู ผู้นำชาวฟิลิปปินส์แห่งมักตันคือ ดาตุลาปู ลาปู ได้มีชื่อปรากฏในประวัติศาสตร์โลกในฐานะผู้สังหารหัวหน้าคณะเดินทางรอบโลกชุดแรก แต่ในเวลาต่อมา ประวัติศาสตร์ชาตินิยมของฟิลิปปินส์ได้จารึกชื่อของเขาในฐานะผู้นำการต่อต้านชาวตะวันตกครั้งแรก

สเปนสนใจดินแดนแถบนี้เพราะมุ่งหวังผลประโยชน์จากการค้าเครื่องเทศเช่นเดียวกับชาติตะวันตกอื่น ๆ หลังจากมาเจลลันเสียชีวิตแล้ว สเปนก็ส่งกองเรือสำรวจตามมาอีก แม้จะมีการลงนามในสนธิสัญญาซาราโกซา (Treaty of Zaragoza) ใน ค.ศ. ๑๕๒๙ เพื่อกำหนดพิกัดของเส้นแอนติเมอริเดียนเพื่อแบ่งเขตอิทธิพลระหว่างสเปนกับโปรตุเกสตามสนธิสัญญาทอร์เดซิลัส (Treaty of Tordesillas ค.ศ. ๑๔๙๔) แล้วก็ตามแต่ยังคงมีความไม่ชัดเจนทางเทคนิค มีการเจรจาต่อรอง ตลอดจนมีบริบทแวดล้อมทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ระหว่างประเทศทั้งสองในเวลาต่อมา แม้จะปรากฏชัดเจนในภายหลังว่าหมู่เกาะฟิลิปปินทั้งหมดอยู่ในเขตของโปรตุเกสตามเกณฑ์ที่ตกลงกันในสนธิสัญญา แต่สเปนก็ยังคงสามารถยืนยันสิทธิเหนือหมู่เกาะแห่งนี้ (นับตั้งแต่การอ้างว่ามาเจลลัน

เดินทางมาถึงที่นี้ก่อนข้อตกลงใน ค.ศ. ๑๕๒๙ ร่วมกับเงื่อนไข่อื่น ๆ) โดยแทบจะไม่มีการค้าค้ำจุนจากฝ่ายโปรตุเกสซึ่งมุ่งความสนใจอยู่ที่หมู่เกาะเครื่องเทศทางตอนใต้กับย่านการค้าอื่น ๆ และไม่เห็นความสำคัญทางเศรษฐกิจของฟิลิปปินส์

เมื่อมาเจลลันเดินทางมาถึงเกาะทางตะวันออกของเกาะซามาร์เป็นวันฉลองนักบุญลาซารัสแห่งเบทานีพอดี เขาจึงเรียกชื่อหมู่เกาะบริเวณนี้ว่า หมู่เกาะแห่งนักบุญลาซารัส (Las Islas de San Lázaro ในภาษาสเปน หรือ St. Lazarus' Islands ในภาษาอังกฤษ) หลังจากนั้น เมื่อรุย โลเปซ เด บียาโลโบส (Ruy Lopez de Villalobos) เดินทางพร้อมกองเรือมาถึงใน ค.ศ. ๑๕๔๓ เขาเรียกเกาะบริเวณเกาะซามาร์และเลย์ตีว่า หมู่เกาะแห่งเฟลิเป (Las Islas de Felipenas) เพื่อถวายพระเกียรติแด่กษัตริย์เฟลิเปที่ ๒ แห่งราชอาณาจักรสเปนในเวลานั้น ต่อมา ชาวพื้นเมืองจึงเรียกเป็น Las Islas de Filipinas และขยายครอบคลุมทั้งหมู่เกาะฟิลิปปินมาจนปัจจุบัน

ใน ค.ศ. ๑๕๖๕ มิเกล โลเปซ เด เลกัสปี (Miguel Lopez de Legazpi) นำกองเรือจากเม็กซิโกพร้อมทหารสเปนและบาทหลวงคณะออกตุสตีเนียนมาตั้งที่มั่นของชาวยุโรปแห่งแรกบนเกาะเซบู ซึ่งเขาใช้เป็นฐานขยายอำนาจของสเปนออกไปยังเกาะอื่น ๆ จนกระทั่งใน ค.ศ. ๑๕๗๑ สเปนได้ชัยชนะเหนือรัฐสุลต่านที่อ่าวมะนิลาบนเกาะลูซอน เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งการค้าดั้งเดิมที่สำคัญและมีแหล่งเสบียงอาหารที่ดี เลกัสปี จึงตัดสินใจย้ายฐานที่มั่นไปที่นั่นและเริ่มสร้างเมืองมะนิลาซึ่งกลายเป็นเมืองหลวงแห่งอินเดียตะวันออกของสเปนสืบมา กับทั้งเป็นจุดเริ่มต้นที่สเปนเข้าปกครองฟิลิปปินส์เป็นอาณานิคมอย่างเป็นทางการ

มิเกล โลเปซ เด เลกัสปี

ถึงแม้ว่าความมั่งหวังของสเปนที่จะแสวงหารายได้จากการค้าเครื่องเทศไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะโปรตุเกสยังคงควบคุมหมู่เกาะเครื่องเทศไว้ได้ในช่วงแรก แต่มะนิลาได้กลายเป็นเมืองท่าสำคัญใน “การค้ากัลเลียน” (Galleon Trade) ที่ใช้เรือสเปนขนาดใหญ่ขนส่งสินค้าและผู้โดยสารข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกระหว่างเมืองมะนิลากับเมืองท่าอะคาปุลโก (Acapulco) ในเม็กซิโก เนื่องจากชาวสเปนไม่สามารถเข้าไปซื้อขายสินค้ากับจีนได้โดยตรง ท่าเรือมะนิลาจึงกลายเป็นจุดแลกเปลี่ยนที่พ่อค้าจีนนำสินค้าของตนมาขายเพื่อนำเงินเปโซจากอาณานิคมอเมริกันของสเปนกลับไปเมืองจีน อันที่จริงการค้าระหว่างเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับชุมชนการค้าในหมู่เกาะฟิลิปปินได้มีมาช้านานแล้ว การค้ากัลเลียนเข้ามามีบทบาทในการรวมศูนย์ให้สินค้าเหล่านั้นมุ่งไปสู่มะนิลา เพิ่มปริมาณสินค้าโดยเน้นประเภทและคุณภาพของสินค้าซึ่งเป็นที่ต้องการของชาวยุโรป พร้อมกับการทำกำไรจากเงินที่นำมาจากเม็กซิโกและเปรูอีกทอดหนึ่งด้วยเงินของสเปนกลายเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนที่แพร่หลายในหมู่พ่อค้าฝั่งตะวันออกของเอเชียนับตั้งแต่ช่วงเวลานี้

ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ มะนิลากลายเป็นเมืองแบบตะวันตกที่เป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และการเผยแผ่ศาสนาของสเปน อุปราชสเปนที่เม็กซิโกแต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ (Governor General) เป็นผู้ปกครองสูงสุดของอาณานิคม (เลิกสืบเป็นข้าหลวงใหญ่คนแรก) บังคับบัญชากองทหารและข้าราชการสเปน ซึ่งส่วนใหญ่จะประจำอยู่ในมะนิลา ส่วนในด้านศาสนาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๗๙ มะนิลามีฐานะเป็นแขวงการปกครองของคริสตจักรโรมันคาทอลิกซึ่งมีบาทหลวงตำแหน่งอาร์ชบิชอป (Archbishop) ปกครอง (ในตอนแรกอยู่ภายใต้อาร์ชบิชอปแห่งเม็กซิโก ต่อมาใน ค.ศ. ๑๕๙๕ สันตะปาปาได้แต่งตั้งอาร์ชบิชอปประจำมะนิลาโดยตรง) มะนิลาจึงเป็นเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบ ภายในมีอาคารที่ทำการรัฐบาล มหาวิหาร (Cathedral) ศาลาทหาร อาคารร้านค้า โรงเรียน โรงพยาบาล และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ตามแบบของสเปนร่วมสมัย อันเป็นภาพลักษณ์ที่โดดเด่นกว่าเมืองใหญ่อื่น ๆ จำนวนมากในโลกตะวันออกขณะนั้น จนได้รับสมญานามเป็น “ไข่มุกแห่งตะวันออก” (Pearl of the Orient)

มหาวิทยาลัยชันโตโตมัส สร้างเมื่อ ค.ศ. ๑๖๑๑
กล่าวกันว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าที่สุดในเอเชียที่ยังเปิดสอนอยู่

ในการปกครองฟิลิปปินส์ช่วงแรก สเปนนำระบบจากอาณานิคมลาตินอเมริกา ที่เรียกว่า เอนโกเมียนดา (Encomienda System) เข้ามาใช้จัดระเบียบการปกครองและการบริหารท้องถิ่น โดยแบ่งพื้นที่ซึ่งสเปนยึดครองออกเป็นเขต ๆ แล้วมอบสิทธิประโยชน์ที่เรียกว่า เอนโกเมียนดา เป็นเครื่องตอบแทนหรือรางวัลให้แก่กลุ่มบาทหลวง (friars) องค์การศาสนา หรือข้าราชการชาวสเปนผู้ทำหน้าที่บริหารหรือเป็นทหาร การให้สิทธิประโยชน์นี้ครอบคลุมอำนาจในการเก็บรวบรวมส่วยและการเกณฑ์แรงงานชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ต่อมา คำว่าเอนโกเมียนดามักใช้หมายถึงผืนที่ดินนั้นด้วย และผู้รับสิทธิประโยชน์ ซึ่งเรียกว่า เอนโกเมนเดโร (encomendero) มักถือว่าที่ดินแปลงนั้นเป็นของตน ระบบการเกณฑ์แรงงานภายในเอนโกเมียนดาเรียกกันทั่วไปในอาณานิคมของสเปนเกือบทั่วโลกว่า Polo y servicio [เรียกย่อว่า ระบบโปโล (Polo System)] บังคับใช้สำหรับชายอายุระหว่าง ๑๖-๖๐ ปี ซึ่งถ้าไม่สามารถมาทำงานตามที่ถูกเกณฑ์ได้ ก็จะต้องจ่ายเงินค่าปรับเป็นรายวัน ในทางปฏิบัติมีการเบียดบังและใช้ระบบอย่างฉ้อฉลสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวฟิลิปปินจนนำไปสู่การลุกฮือต่อต้านสเปนหลายครั้ง

รัฐบาลสเปนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและได้ประกาศยกเลิกระบบเอนโกเมียนตา ในลาตินอเมริกาและในฟิลิปปินส์ในเวลาประมาณครึ่งศตวรรษต่อมา แต่ในทางปฏิบัติจริง การถือครองสิทธิในที่ดินและความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของกับเกษตรกรในที่ดินในรูปแบบ เดิมยังคงดำเนินต่อไป

ในขณะที่ข้าราชการและทหารชาวสเปนในฟิลิปปินส์มักมีบทบาทจำกัดอยู่ ในเขตเมืองหรือค่ายทหาร และไม่มีกิจกรรมที่สัมพันธ์โดยตรงกับชาวพื้นเมืองในเขตชนบท มากนัก บทบาทของชาวสเปนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีจำนวนมากและกระจายตัวออกไป ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของหมู่เกาะไม่ว่าจะเป็นเขตเมืองหรือชนบท เนื่องจากจุดประสงค์สำคัญ ในการยึดครองดินแดนอาณานิคมของสเปนคือการประดิษฐานคริสต์ศาสนานิกาย โรมันคาทอลิกในดินแดนที่ยึดครองได้ ตามพระราชโองการของสันตะปาปาและของ กษัตริย์แห่งสเปน แม้ว่าก่อนสเปนเข้ามาชาวฟิลิปปินส่วนใหญ่ (ยกเว้นดินแดนภายใต้รัฐ สุลต่าน) จะไม่ได้นับถือศาสนาที่มีพระเจ้ายิ่งใหญ่สูงสุด แต่ก็นับถือผีหรือวิญญาณใน ท้องถิ่นและยึดติดกับพิธีกรรมตามความเชื่อเดิมของตนอย่างเหนียวแน่น สเปนพบว่าวิธี การเปลี่ยนความเชื่อของประชากรพื้นเมืองที่ได้ผล คือ การใช้มาตรการปกครองเข้า ควบคุมประชากรด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การยึดครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยใช้อำนาจที่ เหนือกว่าบีบบังคับชาวพื้นเมืองให้จำต้องยอมรับคริสต์ศาสนาและวัฒนธรรมคาทอลิก เพื่อแลกกับการได้กลับมามีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินของตนดั้งเดิม บุคลากรที่มีบทบาท สำคัญในการควบคุมดูแลมาตรการเหล่านี้ก็คือ เหล่าบาทหลวงชาวสเปนนั่นเอง ผู้บริหาร ที่เป็นบาทหลวงได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวฟิลิปปิน ในหลายด้าน นับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่ให้ชนคริสเตียนต้องอาศัยอยู่ภายในรัศมี เสียงระฆังของโบสถ์ในท้องถิ่น ทำให้โบสถ์กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน ไม่เพียงแต่ เพื่อพิธีกรรมทางศาสนาแต่รวมไปถึงกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ ด้วย เมื่อ เวลาผ่านไปนับศตวรรษ ความเชื่อและวัฒนธรรมคาทอลิกจึงฝังรากลงในประชากร ชาวฟิลิปปินอย่างลึกซึ้ง

อย่างไรก็ตาม สเปนไม่สามารถขยายอิทธิพลของคาทอลิกเข้าไปสู่คนในบางพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณของประชากรชาวมุสลิมที่สเปนเรียกว่า โมโร (Moros) ทางตอนใต้ และในเขตของชนเผ่าบนที่สูงอันห่างไกล เช่น พวกอิโกโรต (Igorots) หรือพวกอิฟูเกา (Ifugaos) เป็นต้น แม้ในบางเขตที่ชาวพื้นเมืองถูกบังคับให้ยอมรับคริสต์ศาสนา ก็เกิดการกบฏเพื่อเรียกร้องเสรีภาพทางศาสนาและการย้อนกลับไปสู่การดำรงชีวิตตามความเชื่อเดิม เช่น กบฏในเขตตากายัน (ค.ศ. ๑๕๘๙-๑๖๓๐) ที่มีการต่อต้านศาสนาอย่างรุนแรงถึงขั้นเผาโบสถ์และฆ่าฟันบาทหลวงคาทอลิกกับชาวพื้นเมืองคริสเตียนอีกจำนวนมาก

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมช่วงสำคัญในฟิลิปปินส์ พวกลูกผสมจีน (Chinese Mestizo) ที่เป็นลูกหลานของชายชาวจีนซึ่งมักจะเป็นชาวคริสต์กับหญิงฟิลิปปินส์ มีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ด้วยการเป็นเจ้าของที่ดินและหาผลประโยชน์จากผลผลิตส่วนเกินทางการเกษตร ความเปลี่ยนแปลงทวีขึ้นอย่างชัดเจนในครึ่งหลังของศตวรรษนี้ โดยเฉพาะตั้งแต่อังกฤษเข้ายึดมะนิลาในระหว่าง ค.ศ. ๑๗๖๒-๑๗๖๔ อันเป็นเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสงครามเจ็ดปี (Seven Years War) ในยุโรปและอเมริกา หลังจากนั้น พ่อค้าชาวยุโรปเริ่มสนใจผลผลิตจากหมู่เกาะแห่งนี้มากขึ้น ในช่วงแรก ๆ พ่อค้าต่างชาติต้องใช้การติดสินบนหรือวิธีการอื่น ๆ เพื่อซื้อสินค้าเกษตรที่เคยเป็นส่วยในระบบเดิม แต่ต่อมามีความต้องการผลผลิตเหล่านี้เพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องขยายพื้นที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นตามลำดับ

เมื่อถึงทศวรรษ ๑๗๘๐ การผลิตทางการเกษตรเพื่อการส่งออกก็เริ่มขึ้นอย่างจริงจัง เริ่มมีการส่งออกยาสูบและครามจากฟิลิปปินส์ไปสเปนตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๓ การปลูกอ้อยและป่านอบากา (abaca) ในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อเป็นสินค้าส่งออกก็เริ่มขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันนี้ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ทำให้เกิดระบบอาเซียนดา (Hacienda System) ขึ้นในฟิลิปปินส์ ระบบนี้ในอาณานิคมอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรียกว่า การเพาะปลูกขนาดใหญ่ (plantation) ซึ่งนำรายได้

มหาศาลมาสู่เจ้าของที่ดินและเจ้าของกิจการที่เกี่ยวข้องในอาณานิคม ส่วนใหญ่คือพวกบาทหลวงคาทอลิก พวกชนชั้นนำเดิม และพวกลูกผสมจีนในกรณีของฟิลิปปินส์ แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อปัญหาทางสังคมและทำให้ชาวพื้นเมืองกลายเป็นผู้เช่าหรือกลายเป็นเกษตรกรไร้ที่ดินในที่สุด ปัญหาที่ดินทำกินได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งของความคับแค้นที่นำไปสู่การลุกฮือจนถึงการกบฏหลายครั้งจนสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙

ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ จนเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจในยุโรปส่งผลให้รัฐบาลสเปนต้องผ่อนคลายการผูกขาดทางการค้าและการควบคุมทางการผลิตในดินแดนอาณานิคม การค้ากัลเลียงปิดฉากลงในทศวรรษ ๑๘๑๐ หลังจากเม็กซิโกประกาศเอกราชใน ค.ศ. ๑๘๒๑ สเปนต้องปกครองฟิลิปปินส์โดยตรงจึงมีปัญหาด้านระยะทางเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในกลางทศวรรษ ๑๘๓๐ สเปนก็เปิดให้พ่อค้าต่างชาติค้าขายได้อย่างเสรีที่มะนิลา การเติบโตทางเศรษฐกิจช่วงนี้เปิดโอกาสให้พวกลูกผสมจีนในฟิลิปปินส์ปรับตัวเป็นชนชั้นกลางที่เชยชวานะสูงขึ้นไปทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งหลายตระกูลจะขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมืองสืบทอดกันต่อมา

เมื่อถึงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ชนชั้นกลางเหล่านี้มีโอกาสดำเนินการศึกษาแบบตะวันตกมากขึ้น เนื่องจากโรงเรียนที่พวกบาทหลวงตั้งเริ่มเปิดโอกาสให้ลูกหลานชาวฟิลิปปินได้เข้าเรียนมากกว่าเดิม อันเป็นผลมาจากกระแสแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ในประเทศสเปน อีกทั้งชาวฟิลิปปินบางส่วนมีทุนรอนพอที่จะได้ไปศึกษาต่อในยุโรป แต่ข้าราชการและพวกบาทหลวงชาวสเปนยังคงใช้เส้นแบ่งทางชาติพันธุ์กีดกันพวกลูกผสมและชาวพื้นเมือง เพื่อรักษาอำนาจและความมั่งคั่งเอาไว้ในพวกของตน ปัญญาชนชาวฟิลิปปินที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตกเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันในนาม พวกอิลูสตราโดส (Ilustrados) ซึ่งมีใจจำกัดอยู่เพียงพวกลูกผสม (mestizos) แต่รวมถึงพวกเชื้อสายของผู้นำตามจารีตเดิม (insulares) และชนพื้นเมือง (indios) ชาวฟิลิปปินด้วย พวกอิลูสตราโดสได้สะสมความไม่พึงพอใจที่มีต่อชาวสเปนมากขึ้นเป็นลำดับ ในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๘๙๗ เกิดกบฏคนงานและทหารชาวฟิลิปปินที่อยู่ต่อเรือในกาบิเต (Cavite)

ซึ่งตั้งอยู่ริมอ่าวตรงข้ามมะนิลา เหตุการณ์ลูกกลมและนำไปสู่การจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าจะไม่ภักดีต่อรัฐบาล นักบวชชาวฟิลิปปินคนสำคัญ ๓ คนถูกประหารชีวิต และพลเรือนที่ถูกจับกุมถูกเนรเทศไปยังเกาะกวม หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวไม่นาน นักศึกษาชาวฟิลิปปินในมหาวิทยาลัยที่กรุงมาดริดรวมตัวกันตั้งสมาคม “ชาวพื้นเมืองผู้กล้าหาญ” (Los Indios Bravos—The Brave Indians) และออกหนังสือพิมพ์ ชื่อ *La Solidaridad* ที่มีการลักลอบนำเข้าไปเผยแพร่ในฟิลิปปินส์ด้วย

สุสานของนักบวชทั้ง ๓ คน ที่สวนสาธารณะปาโก กรุงมะนิลา

ผู้นำนักศึกษาฟิลิปปินคนสำคัญ (ต่อมาเป็นจักษุแพทย์) ในช่วงนี้คือ โฆเซ ริซาล (José Rizal) ผู้ประพันธ์นวนิยายอมตะ ๒ เรื่อง คือ *Noli Me Tangere* [ค.ศ. ๑๘๘๗ ฉบับแปลไทย ชื่อ *อันลวงละเมิดมิได้* (พ.ศ. ๒๕๔๘)] และ *El Filibusterismo* (ค.ศ. ๑๘๙๑) ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์และโจมตีเจ้าอาณานิคมสเปนทั้งที่เป็นข้าราชการและ

บาทหลวงคาทอลิก ส่งอิทธิพลต่อความรู้สึกชาตินิยมฟิลิปปินส์ที่ก่อตัวขึ้นในเวลาต่อมาอย่างลึกซึ้ง ริซาลเดินทางกลับฟิลิปปินส์ใน ค.ศ. ๑๘๙๒ และร่วมกับผู้รักชาติกลุ่มหนึ่ง ก่อตั้งสมาคมที่เรียกว่า สันนิบาตฟิลิปปิน (La Liga Filipina—The Filipino Union) ขึ้นในเดือนกรกฎาคม สมาคมนี้นี้ตั้งขึ้นโดยเปิดเผยเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างผู้คนทั่วทั้งหมู่เกาะฟิลิปปินและต่อสู้กับความอยุติธรรมทั้งหลาย โดยมีได้ประกาศว่า ต้องการเอกราชจากสเปน แต่หลังจากนั้นเพียง ๓ วัน ทางการสเปนก็จับกุมริซาลและเนรเทศเขาไปที่จังหวัดซัมโบอันกาทางตอนใต้ สมาชิกคนหนึ่งของสมาคม ชื่อ อันเดรส โบนิฟาซิโอ (Andres Bonifacio) เห็นว่าการรวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวอย่างสันติไม่อาจนำไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์ได้จริง จึงร่วมกับพรรคพวกกลุ่มหนึ่งก่อตั้งสมาคมลับชื่อ กาทิปูนัน (Katipunan) ซึ่งมุ่งมั่นสู่การได้รับเอกราชจากสเปนไม่ว่าจะใช้วิธีการใดก็ตาม สมาคมลับนี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการสะสมอาวุธและปลุกฝังแนวคิดชาตินิยมผ่านทางสัญลักษณ์และงานเขียนต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ. ๑๘๙๖ ทางการสเปนได้ทราบความเคลื่อนไหวของสมาคมนี้และปราบปรามอย่างเฉียบขาด หลังจากต้องสูญเสียในการต่อสู้หลายครั้ง โบนิฟาซิโอพร้อมกับพวกจำนวนหนึ่งล่าถอยไปที่จังหวัดกาบิเตทางตะวันออกเฉียงใต้ของมะนิลา สมทบกับกองกำลังของสมาคมในท้องถิ่นที่นำโดย

โจเซ ริซาล

อันเดรส โบนิฟาซิโอ

เอมิลิโอ อากีร์ดัลโด (Emilio Aguinaldo) ซึ่งต้อนรับโบนิฟาซิโออย่างดีในตอนแรก ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้น ทางการสเปนประหารชีวิตริซาล เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๑๘๙๖ ทั้ง ๆ ที่เขาไม่เห็นด้วยกับการต่อสู้เพื่อเอกราชโดยใช้กำลังอาวุธ การกระทำของสเปน จึงกลับโหมกระพือกระแสความรู้สึกชาตินิยมฟิลิปปินส์มากยิ่งขึ้น หลังจากนั้น โบนิฟาซิโอก็บกร่วมของอากีร์ดัลโดเริ่มขัดแย้งกัน และในที่สุด ลูกน้องของอากีร์ดัลโดสังหาร โบนิฟาซิโอถึงแก่ความตาย

ในช่วงปลาย ค.ศ. ๑๘๙๗ พวกกาทิบูนันพยายามก่อตั้งสาธารณรัฐที่เป็นอิสระ จากการปกครองของสเปนขึ้น โดยใช้รัฐธรรมนูญที่ร่างตามแนวทางของคิควา ขณะนั้น การสู้รบระหว่างรัฐบาลสเปนกับพวกกาทิบูนันคงดำเนินอยู่ แต่สเปนกำลังเผชิญกับความยุ่งยากในอาณานิคมที่เหลือในทวีปอเมริกา คือ การทำสงครามกับกลุ่มเรียกร้องเอกราช ในคิควา จึงหาทางยุติข้อขัดแย้งในฟิลิปปินส์ด้วยการเจรจาสงบศึก โดยจ่ายเงินชดเชย จำนวนหนึ่งให้แก่อากีร์ดัลโดกับพรรคพวก และอนุญาตให้พวกเขาลี้ภัยไปอยู่ที่ฮ่องกง

ระหว่างเดือนเมษายน-สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๙๘ เกิดสงครามสเปน-สหรัฐอเมริกา (Spanish-American War) อันเป็นผลมาจากการที่สหรัฐอเมริกา เข้าแทรกแซงในความขัดแย้งที่คิควา เนื่องจาก สหรัฐอเมริกากำลังขยายอำนาจเข้าสู่มหาสมุทรแปซิฟิก ทันที หลังจากประกาศสงคราม รัฐบาลสหรัฐฯ ส่งกองเรือของตนเข้าโจมตีกองกำลังสเปนที่ฟิลิปปินส์ แม้จะได้ชัยชนะในยุทธนาวีที่อ่าวมะนิลา แต่ผู้บัญชาการ กองเรือของสหรัฐฯ ตระหนักว่าจะไม่สามารถได้ชัยชนะขึ้นเด็ดขาดและเข้ายึดครองฟิลิปปินส์จากสเปนได้ด้วยกองกำลังของตน ในขณะนั้น จึงติดต่อนำอากีร์ดัลโดมาจากฮ่องกงเพื่อให้เป็นผู้นำชาวฟิลิปปินต่อสู้กับสเปน ไปพร้อมกัน กองกำลังฝ่ายฟิลิปปินส์ได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายสเปนเป็นลำดับจนสามารถ เข้าปิดล้อมมะนิลาทางบกได้ ในขณะที่กองเรือสหรัฐฯ ปิดล้อมทางน้ำเอาไว้ ในที่สุด

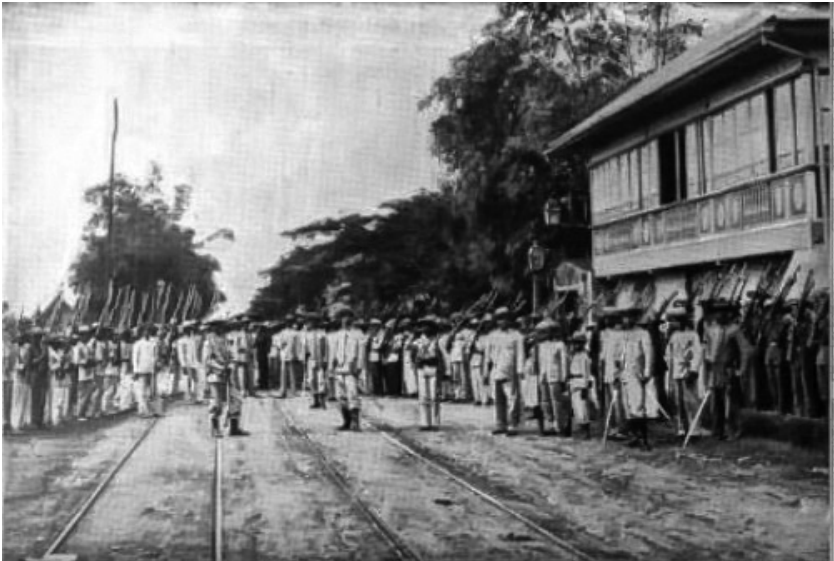

เอมิลิโอ อากีร์ดัลโด

เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ข้าหลวงใหญ่สเปน จึงประกาศยอมจำนนต่อสหรัฐอเมริกา มิใช่ต่อ “กบฏ” ชาวพื้นเมือง

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่อากีโนลโดกลับมา นำการต่อสู้และมั่นใจว่าฝ่ายต่อต้านสเปนจะได้รับชัยชนะ เขาจึงประกาศเอกราชของประเทศฟิลิปปินส์จากการเป็นอาณานิคมของสเปนอันยาวนานถึง ๓๓๓ ปี เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๘๙๘ ที่กาทิเต โดยมีอากีโนลโดดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของรัฐบาลปฏิวัติ หลังจากที่สเปนยอมแพ้ที่มะนิลาแล้วกองทัพสหรัฐฯ ไม่ยอมให้ฝ่ายฟิลิปปินส์เข้าเมือง รัฐบาลปฏิวัติจึงย้ายที่มั่นไปยังเมืองมาโลโลส (Malolos) และดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญและประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ค.ศ. ๑๘๙๙ เป็นที่รู้จักกันในนาม รัฐธรรมนูญแห่งมาโลโลส (Malolos Constitution) ตามชื่อสาธารณรัฐมาโลโลส (Malolos Republic) หรือต่อมาเรียกกันว่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (ที่ ๑) ซึ่งเป็นสาธารณรัฐที่เป็นเอกราชแห่งแรกของประชาชนชาวเอเชีย

ทหารฟิลิปปินส์ต้อนรับประธานาธิบดีอากีโนลโดที่เมืองมาโลโลส

ในขณะเดียวกัน สหรัฐอเมริกาได้รับชัยชนะในสงครามกับสเปนตามสนธิสัญญาปารีสซึ่งลงนามกันเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๘๙๘ สเปนยกหมู่เกาะฟิลิปปิน (รวมทั้งเกาะกวมและเปอร์โตริโก) ให้แก่สหรัฐอเมริกา รัฐบาลสหรัฐฯ ซึ่งมีวิลเลียม แม็กคินลีย์ (William McKinley) แห่งพรรครีพับลิกันเป็นประธานาธิบดี มีนโยบายขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองออกไปนอกประเทศ โดยเฉพาะการขยายตัวมาทางตะวันตกหรือเขตมหาสมุทรแปซิฟิกผ่านทางหมู่เกาะฮาวาย จึงตัดสินใจผนวกฟิลิปปินส์เป็นส่วนหนึ่งของตน ฝ่ายขบวนการชาตินิยมฟิลิปปินส์รู้สึกว่าการถูกหักหลัง สงครามครั้งใหม่จึงเริ่มขึ้น คือ สงครามฟิลิปปินส์-สหรัฐอเมริกา (Philippine-American War) กองกำลังอเมริกันยึดเมืองมาโลโลสได้ตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๘๙๙ แต่ฝ่ายสาธารณรัฐยังคงสู้ต่อไป ส่วนใหญ่เป็นการสู้รบแบบกองโจร จนกระทั่งอาณานิคมโดถูกจับได้ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๐๑ เขาถูกบังคับให้ออกประกาศให้ทุกคนวางอาวุธ แต่ก็ยังมีกลุ่มผู้ขัดขืนอยู่บ้าง และต่อสู้อย่างประปรายต่อมาอีกหลายปี

เมื่อสหรัฐอเมริกาเริ่มเข้าปกครองฟิลิปปินส์ มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองไปจากเดิมในสมัยสเปน เช่น ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น มีสถาบันและองค์กรปกครองทางการเมืองที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ข้าหลวงใหญ่ชาวอเมริกัน ๓ คนแรกเป็นผู้บัญชาการทหาร เนื่องจากยังอยู่ในภาวะสงคราม และต้องการสร้างความสงบเรียบร้อย จนกระทั่ง ค.ศ. ๑๙๐๑ รัฐบาลสหรัฐฯ จึงแต่งตั้งวิลเลียม ฮาวเวิร์ด ทฟต์ (William Howard Taft) เป็นข้าหลวงใหญ่พลเรือนคนแรกของสหรัฐอเมริกาประจำฟิลิปปินส์ เขาปฏิบัติหน้าที่อยู่จนถึง ค.ศ. ๑๙๐๔ จึงกลับไปสหรัฐอเมริกา และต่อมาได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ. ๑๙๐๘-๑๙๑๓ ทฟต์เป็นนักการเมืองสังกัดพรรครีพับลิกัน ซึ่งมีแนวนโยบายต่างประเทศในทางจักรวรรดินิยมและมองบทบาทของสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำความเจริญมาสู่ฟิลิปปินส์มากกว่าที่จะไว้ใจให้ชาวฟิลิปปินปกครองตนเองภายในเวลาอันสั้น ฆะตากรรมาธิการเมืองของฟิลิปปินส์ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกาแม้จะต่างไปจากสมัยที่สเปนปกครองอยู่มาก แต่ก็ถูกกำหนดโดยกระแสการเมือง

ในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในด้านนโยบายของพรรครีพับลิกันและพรรคเดโมแครตมากกว่าความต้องการของชาวฟิลิปปินเอง ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๓ วูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) แห่งพรรคเดโมแครต ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี และพรรคเดโมแครตครองเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร มานูเอล เกซอน (Manuel Quezon) ผู้แทน (Resident Commissioner) ของฟิลิปปินส์ในรัฐสภาสหรัฐอเมริกา เสนอชื่อฟรานซิส บี. แฮร์ริสัน (Francis B. Harrison) ให้ประธานาธิบดีพิจารณาแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำฟิลิปปินส์ สืบต่อจากข้าหลวงใหญ่คนก่อนที่เป็นตัวแทนจากพรรครีพับลิกัน เมื่อมาถึงฟิลิปปินส์ แฮร์ริสันประกาศเจตจำนงของประธานาธิบดีวิลสันที่จะดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อให้หมู่เกาะฟิลิปปินเป็นเอกราชในที่สุด สมาชิกพรรคเดโมแครตในสหรัฐอเมริกาผลักดันนโยบายตามเจตจำนงดังกล่าว ทำให้รัฐสภาผ่านรัฐบัญญัติที่เรียกกันว่า กฎหมายโจนส์ (Jones Bill) ตามชื่อของผู้เสนอ กฎหมายนี้สัญญาจะให้เอกราชแก่ฟิลิปปินส์ในพื้นที่ที่มีการจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมั่นคงขึ้นบริหารประเทศ ทั้งยังกำหนดให้มีสถานิติบัญญัติที่มาจากกาเลือกตั้งโดยชาวฟิลิปปิน แฮร์ริสันมีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้และดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายนี้ตลอดเวลา ๗ ปีที่เขาดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ประจำฟิลิปปินส์ เขาเน้นนโยบาย “การทำให้เป็นฟิลิปปินส์” (Filipinization) ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวฟิลิปปินเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองและการบริหารมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งมีการสร้างและปรับปรุงกลไกหลายส่วนเพื่อการปกครองตนเอง อันเป็นการเตรียมการสำหรับชาวพื้นเมืองเพื่อนำไปสู่เอกราช

ในส่วนผู้นำทางการเมืองชาวฟิลิปปินเองมีความเคลื่อนไหวที่สำคัญ คือ การก่อตั้งพรรคชาตินิยม (Nacionalista Party) ซึ่งได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งภายในของฟิลิปปินส์ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๗ เป็นต้นมา [เกซอนและเซร์จิโอ ออสเมญา (Sergio Osmeña) เป็นผู้นำคนสำคัญของพรรคนี] มีการส่งคณะผู้แทนชุดต่าง ๆ มากกว่า ๑๐ ชุดไปยังสหรัฐอเมริกาเพื่อเร่งรัดการได้ปกครองตนเอง เมื่อพรรคเดโมแครตกลับมา มีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา แฟรงกลิน ดี. โรสเวลต์ (Franklin D. Roosevelt) ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีใน ค.ศ. ๑๙๓๓ การผลักดันฟิลิปปินส์

ให้เป็นเอกราชก็ดำเนินต่อไปเร็วขึ้น ในปีถัดมามีการออกกฎหมายไทดิงส์-แม็กดัฟฟี (Tydings-McDuffie Act) ซึ่งกำหนดจะให้เอกราชแก่ฟิลิปปินส์ภายใน ๑๐ ปี เริ่มมีการร่างรัฐธรรมนูญโดยชาวฟิลิปปินซึ่งประกาศใช้หลังจากได้รับความเห็นชอบจากประธานาธิบดีโรสเวลต์ใน ค.ศ. ๑๙๓๕ อันเป็นปีเริ่มต้นของการปกครองในระบบเครือจักรภพ (Commonwealth) ที่สหรัฐอเมริกายังคงอำนาจตัดสินใจทางด้านกลาโหมและการต่างประเทศ ผู้นำชาวฟิลิปปินที่เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรก คือ มานูเอล เกซอน ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการติดต่อกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา มาโดยตลอด

ในด้านสังคม สหรัฐอเมริกามีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาการศึกษาตามแบบสมัยใหม่ โดยเมื่อสิ้นสุดสมัยสเปนนั้น สัดส่วนของชาวฟิลิปปินที่ได้รับการศึกษายังมีน้อย โรงเรียนและระบบการศึกษาส่วนมากอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางเป็นหลัก เมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามาปกครอง ได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษามากที่สุดไม่ว่าจะในระดับใดหรือเพื่อชนกลุ่มใด ในช่วงแรกมีการนำครูจากสหรัฐอเมริกาหลายร้อยคนมาช่วยฝึกอบรมครูท้องถิ่นอย่างเร่งรัด จำนวนครูและนักเรียนในโรงเรียนทบทวีขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลาเพียงชั่วอายุคน การศึกษาได้รับงบประมาณกว่าครึ่งหนึ่งของรายจ่ายของรัฐบาล การขยายตัวดังกล่าวรวมไปถึงระดับอุดมศึกษา ที่มีการตั้งมหาวิทยาลัยจำนวนมากเพิ่มจากมหาวิทยาลัยของคาทอลิกที่มีอยู่เดิม รวมทั้งมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ (University of the Philippines) ก็จัดตั้งขึ้นในช่วงนี้ ภายในเวลาไม่ถึง ๓ ทศวรรษ ชาวฟิลิปปินได้รับโอกาสทางการศึกษาสูงกว่าประชาชนในดินแดนอาณานิคมใด ๆ ทั้งหมดในเอเชีย นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังส่งเสริมการเรียนการสอนและการใช้ภาษาอังกฤษในโรงเรียน ข้อมูลชิ้นหนึ่งเสนอว่า ภายใน ค.ศ. ๑๙๓๙ ประชากรฟิลิปปินส์ประมาณ ๑ ใน ๔ (ร้อยละ ๒๕) สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ อันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญและส่งผลแก่ชาวฟิลิปปินต่อมาอีกยาวนาน รวมไปถึงการเป็นสื่อรับอิทธิพลวัฒนธรรมอเมริกันเข้ามาในสังคมฟิลิปปินส์อย่างเข้มข้น

สิ่งที่ยังคงเป็นปัญหาสืบมาในสังคมฟิลิปปินส์ คือ การสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่สมัยสเปนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มชนปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเกษตรซึ่งที่ดินมีความสำคัญมาก เมื่อสหรัฐอเมริกาได้ช่วยชนะเหนือสเปน และเข้ามาเป็นเจ้าอาณานิคมรายใหม่ ผู้ปกครองชาวอเมริกันตระหนักว่าปัญหาที่ดินเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยในอาณานิคมแห่งนี้ จึงวางนโยบายจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ไร้ที่ทำกิน วางระบบและกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจดทะเบียนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ปรับปรุงสภาพของผู้เช่าที่ดินทำกิน จนถึงพยายามที่จะสลายผืนที่ดินขนาดใหญ่อย่างเช่นอาเซียนดา (Hacienda) ต่าง ๆ

ความพยายามของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่ประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้ ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งนิคมการเกษตรใน ค.ศ. ๑๙๐๒ ชัดกับวิธีการดำรงชีพและการทำกินที่คุ้นเคย กับทั้งพวกเจ้าของที่ดินรายใหญ่ยังขัดขวางการใช้กฎหมายดังกล่าวด้วย ทำให้ชาวพื้นเมืองผู้ไร้ที่ทำกินไม่ต้องการเข้าไปอยู่ในนิคมที่ตั้งขึ้น การจัดตั้งศาลกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เริ่มเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๒ ก็ไม่ได้รับผลตามที่คาดคิดเนื่องจากเกษตรกรชาวฟิลิปปินจำนวนมากไม่สามารถใช้ประโยชน์จากกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่ชอบการขึ้นโรงขึ้นศาล รวมถึงไม่มีเงินจ่ายค่าทนายและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ในขณะที่เจ้าของที่ดินรายใหญ่กลับใช้ประโยชน์จากศาลดังกล่าวอย่างเต็มที่ จนศาลกลายเป็นกลไกในการรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินของพวกเขา รวมทั้งในหลายกรณีทำให้การขับไล่เกษตรกรออกจากที่ดินเป็นเรื่องถูกต้องตามกฎหมาย

รัฐบาลสหรัฐอเมริกายังพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสลายการถือครองที่ดินขนาดใหญ่ เช่น การซื้อที่ดินจากบาทหลวงและองค์กรศาสนา จนถึงในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๓๐ ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านการเมือง มานูเอล เกซอนเป็นผู้นำรัฐบาล เขาพยายามเวนคืนที่ดินของอาเซียนดา เพื่อจะนำมาปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรรม แต่ก็ยังไม่สำเร็จ เช่น ในกรณีการซื้อที่ดินจากบาทหลวง บาทหลวงก็ต่อต้านและไม่ยอมขายที่ดินส่วนที่ดีที่สุดให้รัฐบาล แต่กลับขายให้แก่ธุรกิจอเมริกันที่ให้ราคาดีกว่า สำหรับเกษตรกรบางส่วน

ที่ได้รับที่ดินไปก็ขาดการสนับสนุนด้านสินเชื่อและโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้เกษตรกรจำต้องขายที่ดินเหล่านั้น ในที่สุดที่ดินจึงกลับไปอยู่ในมือเจ้าของที่ดินรายใหญ่ชาวอเมริกัน และชาวฟิลิปปินที่มั่งคั่ง

ในด้านการค้า นโยบายของสหรัฐอเมริกาไม่ช่วยส่งเสริมการกระจายอำนาจและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมากเท่าใดนัก ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๙ สหรัฐอเมริกายกเว้นภาษีให้กับการนำเข้าผลผลิตจากฟิลิปปินส์สู่ตลาดในสหรัฐฯ ขณะเดียวกัน ผลผลิตจากสหรัฐฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุตสาหกรรมก็สามารถเข้าสู่ตลาดในฟิลิปปินส์ได้โดยเสรีเช่นเดียวกัน สินค้าที่นำเข้าโดยเสรีจากสหรัฐฯ มีบทบาทสำคัญต่อการชะลอการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในฟิลิปปินส์ ขณะที่สินค้าส่งออกทางการเกษตร โดยเฉพาะน้ำตาลสามารถทำรายได้สูงในตลาดที่ได้รับการปกป้องจากสหรัฐฯ แต่กลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์สูงสุด คือ เจ้าของที่ดินขนาดใหญ่และเจ้าของโรงงานผลิตน้ำตาล คนเหล่านี้จึงยังคงสามารถรักษาอำนาจทางสังคมและการเมืองในหมู่พวกตนต่อไปได้อีกอย่างยาวนาน นอกจากนี้ นโยบายทางการค้าดังกล่าวยังส่งผลในระดับมหภาค ทำให้ฟิลิปปินส์ต้องพึ่งพาสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการนำเข้าหรือการส่งออก ภาวะการพึ่งพาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชาวฟิลิปปินอย่างรุนแรงในยามที่เศรษฐกิจโลกมีปัญหา เช่น ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (Great Depression) เมื่อต้นทศวรรษ ๑๙๓๐

การยึดครองของสหรัฐอเมริกายังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญ ในสมัยสเปน คริสตจักรโรมันคาทอลิกมีบทบาทและอำนาจสูงสุดในสังคม ครั้นในสมัยการต่อสู้เพื่อเอกราชจากสเปน พวกบาทหลวงและคริสตจักรตกเป็นเป้าโจมตีที่สำคัญ เมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามาปกครองแล้วจึงมีแนวปฏิบัติในการให้เสรีภาพทางศาสนา และแยกอิทธิพลของศาสนจักรออกจากสถาบันทางการเมืองและสังคม ใน ค.ศ. ๑๙๐๒ มีการจัดตั้งคริสตจักรอิสระแห่งฟิลิปปินส์ (Philippine Independent Church) ไม่ขึ้นต่อคริสตจักรโรมันคาทอลิกที่กรุงโรม จากการสำรวจสำมะโนประชากรใน ค.ศ. ๑๙๑๘ พบว่ามีชาวฟิลิปปินเป็นสมาชิกคริสตจักรใหม่นี้ถึงประมาณร้อยละ ๑๕ นอกจากนี้ยังมีคนจำนวนหนึ่ง que เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ซึ่งกลุ่ม

มิชชันนารีจากสหรัฐอเมริกาเข้ามาเผยแพร่พร้อมกับการจัดตั้งโรงพยาบาลและสถานศึกษาตามแบบอเมริกัน แต่จำนวนคนเหล่านี้ยังนับเป็นสัดส่วนเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นคาทอลิกกลุ่มจารีตเดิมซึ่งยังคงอยู่ภายใต้คริสตจักรที่สืบทอดมาจากสเปนและรักษาความสัมพันธ์กับสันตะปาปาที่วาติกันเอาไว้

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มขึ้นทางฝั่งแปซิฟิก กองทัพญี่ปุ่นเข้าโจมตีฟิลิปปินส์ในตอนเช้าวันที่ ๘ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ ประมาณ ๑๐ ชั่วโมงหลังจากการโจมตีฐานทัพอากาศเพิร์ลฮาร์เบอร์ (Pearl Harbor) ของสหรัฐอเมริกาที่ฮาวาย ประธานาธิบดีเกซอนและรองประธานาธิบดีออสเมนญาพร้อมด้วยผู้นำระดับสูงส่วนหนึ่งหนีไปอยู่ที่บาตาน ก่อนที่จะหนีต่อผ่านออสเตรเลียไปยังสหรัฐอเมริกาเพื่อตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (ต่อมาเกซอนป่วยและถึงแก่อสัญกรรมที่สหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. ๑๙๔๔ ออสเมนญาจึงรับหน้าที่เป็นผู้นำต่อมา) ในขณะที่เดียวกัน ญี่ปุ่นเข้ายึดครองหมู่เกาะฟิลิปปินและบริหารจัดการโดยได้รับความร่วมมือจากชนชั้นนำชาวฟิลิปปินบางส่วน ขณะที่ชนชั้นนำอีกบางส่วนโดยเฉพาะพวกที่นิยมหรือมีผลประโยชน์ร่วมกับสหรัฐอเมริกา รวบรวมผู้คนหลบหนีเข้าป่าเพื่อต่อสู้กับญี่ปุ่นในรูปแบบกองโจรหลายกลุ่มโดยกระจายกันไปตามเกาะต่าง ๆ นอกจากนั้น กลุ่มต่อต้านที่สำคัญคือ พวกฮุกบาลาฮับ (Hukbalahap) เรียกย่อว่าฮุก (Huks) ซึ่งมีลูอิส ตารุก (Luis Taruc) เป็นผู้นำกลุ่มคอมมิวนิสต์ที่มุ่งตอบสนองต่อความเดือดร้อนของชาวนาก็เริ่มเคลื่อนไหวกว้างขวางของเกาะลูซอนในช่วงนี้

ลูอิส ตารุก

โจเซ เป. เลารเอล

หลังจากที่กองทัพสหรัฐอเมริกาเริ่มตีได้ญี่ปุ่นในมหาสมุทรแปซิฟิกตั้งแต่ต้น ค.ศ. ๑๙๔๓ ญี่ปุ่นก็เริ่มปรับนโยบายและความสัมพันธ์กับผู้นำทางการเมืองของดินแดน ภายใต้การยึดครองของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๓ กองทัพญี่ปุ่นสถาปนาสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (ที่ ๒) ซึ่งได้รับการรับรองจากประเทศไทย แมนจูว์ และสาธารณรัฐจีน [ที่มีหวาง จิงเว่ย (Wang Chingwei) เป็นผู้นำ] ทั้งนี้ โดยก่อนหน้านั้นญี่ปุ่นใช้แรงกดดันอย่างหนักให้รัฐสภาฟิลิปปินส์เลือกโฮเซ เป. เลาเรล (José P. Laurel) เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในวันเดียวกันกับการสถาปนา สาธารณรัฐ เลาเรลเป็นนักกฎหมายและนักการเมืองผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่น ตั้งแต่ช่วงก่อนสงคราม มีหลักฐานอ้างว่า ก่อนเกษอนหนีออกจากฟิลิปปินส์ ได้ขอให้ เลาเรลรั้งอยู่เพื่อช่วยดูแลฟิลิปปินส์ที่ญี่ปุ่นกำลังจะเข้ายึดครองเนื่องจากตระหนักใน สถานะความสัมพันธ์อันดีระหว่างเลาเรลกับญี่ปุ่น แม้เลาเรลอ้างว่าการตัดสินใจรับ ตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของ ชาวฟิลิปปิน แต่การบริหารประเทศในช่วงสงครามเป็นไปอย่างยากลำบากมาก ความ อดอยากเป็นปัญหาหลัก ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นพุ่งสูงขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏ มาก่อนแม้รัฐบาลพยายามอย่างมากที่จะเพิ่มการผลิตและเข้าควบคุมราคาสินค้า แต่ภาวะ สงครามภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น อาทิ ปฏิบัติการอันริ่มนุษยธรรมของกองทหาร ญี่ปุ่น โดยเฉพาะการข่มขืนและการสังหารหมู่ชาวฟิลิปปิน ปฏิบัติการกองโจรต่อต้านญี่ปุ่น และมาตรการตอบโต้ที่ญี่ปุ่นใช้เพื่อปราบปรามกลุ่มกองโจร ทำให้ภารกิจของรัฐบาลเป็น ไปอย่างยากลำบากจนเกือบถึงขั้นที่จะเป็นไปไม่ได้

ในด้านการต่างประเทศ หลังจากสถาปนาสาธารณรัฐเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๓ ก็มีการลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรระหว่างฟิลิปปินส์กับญี่ปุ่น กลาโร เอ็ม. เร็กโต (Claro M. Recto) ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศ ลงนามร่วมกับโซเซียว มุระตะ (Sozyo Murata) เอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ประจำฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญานี้ไม่ได้ระบุถึงการเกณฑ์ชาวฟิลิปปินเป็นทหาร เข้าร่วมรบ ญี่ปุ่นต้องการให้ฟิลิปปินส์ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ

แต่เลาเรลขัดขวางอย่างเต็มที่ แม้ในที่สุดจะต้องยอมตามแรงกดดันจากฝ่ายญี่ปุ่นเกือบ ๑ ปีต่อมาเมื่อสงครามใกล้จะยุติ

หลังการลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรเพียง ๒ สัปดาห์ เลาเรลและเร็กโดก็เดินทางไปร่วมการประชุมมหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Conference) ที่กรุงโตเกียว อันเป็นการประชุมสุดยอดนานาชาติของผู้นำรัฐต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกของวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Co-prosperity Sphere) การประชุมดังกล่าวเน้นบทบาทของญี่ปุ่นในฐานะผู้ปลดปล่อยเอเชียจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งในกรณีของฟิลิปปินส์ก็คือการปลดปล่อยจากอำนาจของสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นต้องการความร่วมมือเรื่องเศรษฐกิจและการระดมทรัพยากรเพื่อการสงครามอย่างมาก ในระหว่างที่เข้ายึดครองฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้เอง ธนบัตรดังกล่าวรู้จักกันในนามเงินมิกกีเมาส์ ซึ่งหมดค่าไปทันทีเมื่อสงครามยุติลง

ในด้านการเมืองภายใน ญี่ปุ่นให้ยุบพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองที่เคยมีมาแต่เดิมทั้งหมด และผลักดันให้จัดตั้งองค์กรทางการเมืองเพื่อสนับสนุนการทำงานของรัฐบาล คือ กาลิบาปี (KALIBAPI—Kapisanan sa Paglilingkod sa Bagong Pilipinas) ที่อ้างว่าเพื่อให้บริการสาธารณะ มากกว่าเป็นกลุ่มหรือพรรคการเมือง แต่องค์กรที่จัดตั้งใหม่นี้ไม่เป็นที่ยอมรับในหมู่ชนชั้นนำจำนวนมาก

ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๔ ขณะที่สหรัฐอเมริกากำลังรุกคืบหน้าในสมรภูมิแปซิฟิก ผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่นสั่งให้เลาเรลพร้อมด้วยคณะรัฐมนตรีของเขาย้ายไปบาเกียว (Baguio) ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ ก็แจ้งพวกเขาว่าต้องไปญี่ปุ่น เลาเรลกับผู้นำรัฐบาลอีก ๒-๓ คนพร้อมด้วยครอบครัวต้องเดินทางไปกรุงโตเกียว หลังญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ เลาเรลก็ถูกกองกำลังสหรัฐฯ จับกุม เขาถูกคุมขังอยู่ในญี่ปุ่นเป็นเวลาเกือบปี จึงถูกส่งกลับมาคุมขังต่อที่เมนิลา

นายพลดักลาส แม็กอาเทอร์ (Douglas MacArthur) นำกองทัพอเมริกาเข้ายึดฟิลิปปินส์คืนจากญี่ปุ่นตามที่เคยลั่นวาจาไว้ แทนที่จะส่งมอบอำนาจให้กับออสเมนญา

ในฐานะผู้นำรัฐบาลพลัดถิ่น แม็กอาเทอร์ก็กลับเลือกสนับสนุนมานูเอล โรฆาส (Manuel Roxas) ซึ่งเคยเป็นพวกผู้นำที่ร่วมมือกับญี่ปุ่นและเป็นประธานวุฒิสภา แต่ติดต่อกับกับหน่วยข่าวกรองสหรัฐฯ ด้วย โรฆาสจึงเป็นผู้นำคนสุดท้ายของรัฐบาลในเครือจักรภพสหรัฐอเมริกาส่งมอบเอกราชให้แก่ฟิลิปปินส์ในวันที่ ๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ พร้อมกับสถาปนาสาธารณรัฐแห่งฟิลิปปินส์ (ที่ ๓) โรฆาสก็เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรก

โรฆาสประกาศนิรโทษกรรมให้แก่ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าร่วมมือกับญี่ปุ่น (และทรยศต่อสหรัฐอเมริกา) ทั้งหมด รวมทั้งอดีตประธานาธิบดีโฮเซ เลาเรล โดยหวังความสามัคคีในกลุ่มชนชั้นนำที่จะช่วยกอบกู้ฟิลิปปินส์จากซากสงคราม (สัญลักษณ์ที่ชัดเจนคือกรุงมะนิลาได้รับความเสียหายอยู่ในอันดับต้นของบรรดาเมืองหลวงที่ถูกโจมตีในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒) ขณะเดียวกัน ฟิลิปปินส์ก็ต้องการความช่วยเหลืออย่างมากและเร่งด่วนจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งผ่านกฎหมาย ๒ ฉบับ คือ รัฐบัญญัติเบลล์ (Bell Act) ยึดระยะเวลาการค้าเสรีระหว่างสหรัฐอเมริกากับฟิลิปปินส์ออกไปอีก ๘ ปี กับรัฐบัญญัติไทดิงส์ (Tydings Act) ช่วยเหลือค่าเสียหายจากสงคราม อย่างไรก็ตาม ชาวฟิลิปปินต้องยอมแลกผลประโยชน์ทางการค้าและความช่วยเหลือทางการเงินดังกล่าวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่ออนุญาตให้ผู้ถือสัญชาติอเมริกันมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงที่ดินและมีสิทธิ์ดำเนินกิจการสาธารณูปโภคเท่าเทียมกับชาวฟิลิปปิน ที่เรียกว่า parity rights ทั้งรัฐบาลต้องยอมทำสัญญาระยะยาว ๙๙ ปี ให้สหรัฐอเมริกาเช่าพื้นที่ฐานทัพบก-เรือ-อากาศ ซึ่งทหารอเมริกันแทบจะมีอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่เหล่านั้นโดยสิ้นเชิง

ลูอิส ตารุกและพวกฮุกซึ่งตั้งพรรคการเมืองเข้าต่อสู้ตามวิถีทางรัฐสภาและได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรรวม ๗ คน คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพราะเห็นว่าทำให้ชาวฟิลิปปินเสียประโยชน์อย่างร้ายแรง แต่ทั้งหมดกลับถูกขับออกจากสภาด้วยข้อหาโกงการเลือกตั้งและก่อการร้าย ทำให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านไปได้ แต่ก็ทำให้พวกฮุกกลับไปต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ ซึ่งยิ่งทวีความรุนแรงเป็นปัญหาสำคัญของประเทศในเวลาต่อมา

ประธานาธิบดีโรซาสถึงแก่อสัญกรรมด้วยอาการหัวใจวายในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๔๘ ก่อนครบวาระการดำรงตำแหน่ง (วาระ ๔ ปี) รองประธานาธิบดีเอลปิดิโอ กิริโน (Elpidio Quirino) เข้ารับตำแหน่งแทน ในปีต่อมาเขาก็ลงสมัครและได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี โดยในการเลือกตั้งครั้งนี้ผู้สมัครแข่งขันคนสำคัญคือ โฆเซ เลาเรล ซึ่งต้องการกลับมาพิสูจน์ตัวเอง แต่กลับถูกโจมตีอย่างหนักด้วยข้อกล่าวหาว่าร่วมมือกับญี่ปุ่นและทรยศต่อชาติระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ กิริโนได้ชัยชนะจากการเลือกตั้งที่ถือกันว่าสกปรกที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองฟิลิปปินส์

รัฐบาลของกิริโนไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ยังคงรุมเร้าฟิลิปปินส์อยู่ได้ เพราะต้องเผชิญกับการโจมตีเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน ผนวกกับการต่อต้านด้วยกำลังอาวุธของกบฏฮุกที่รุนแรงมากขึ้น รามอน มักไซไซ (Ramon Magsaysay) ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเริ่มมีบทบาทโดดเด่นจากการใช้กำลังทหารปราบปรามกบฏฮุกพร้อมกับการเอาชนะด้วยการสามารถดึงประชาชนกลับมาอยู่ฝ่ายรัฐบาล มักไซไซมีบุคลิกเป็นที่น่าเลื่อมใสและแสดงภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง จึงมีนักการเมืองทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน รวมทั้งสหรัฐอเมริกา สนับสนุนให้เขาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีเมื่อวาระการดำรงตำแหน่งของกิริโนจะสิ้นสุดลง อย่างไรก็ตาม กิริโนเอง

รามอน มักไซไซ

การ์ลอส เป. การ์เซีย

ก็ลงสมัครด้วยเพราะต้องการอยู่ในตำแหน่งต่อไปอีกวาระหนึ่ง ผลการเลือกตั้งใน ค.ศ. ๑๙๕๓ ปรากฏว่ามักไซไซได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น หลังจากเขาเข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเพียงไม่กี่เดือน กบฏฮุกก็ปิดฉากลง เมื่อลูอิส ตารุกยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๕๔ มักไซไซส่งคนไปเจรจากับตารุกในทางลับก่อนการยอมจำนน ผู้แทนคนดังกล่าว คือ เบนิกโน เอส. อากีโน จูเนียร์ (Benigno S. Aquino Jr.) นักหนังสือพิมพ์ผู้ที่จะเป็นนักการเมืองคนสำคัญในเวลาต่อมาและเป็นบิดาของประธานาธิบดีแห่งฟิลิปปินส์คนปัจจุบัน (ค.ศ. ๒๐๑๕)

มักไซไซดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคมของฟิลิปปินส์ตามที่เขาได้ประกาศไว้ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง เขาผลักดันจนกระทั่งกฎหมายปฏิรูปที่ดินผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาใน ค.ศ. ๑๙๕๕ ขณะเดียวกัน รัฐบาลก็ดำเนินโครงการพัฒนาชนบทพร้อมไปกับการแก้ปัญหาเรื่องที่ดินซึ่งซับซ้อนและสะสมกันมายาวนาน ในสมัยนี้ฟิลิปปินส์บรรลุข้อตกลงกับญี่ปุ่นในเรื่องค่าปฏิกรรมสงครามจากความเสียหายในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งญี่ปุ่นตกลงจ่ายเงินให้แก่ฟิลิปปินส์จำนวน ๘๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยแบ่งจ่ายภายในเวลา ๒๐ ปี ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ระยะดังกล่าวเป็นช่วงที่สงครามเย็นที่ทวีความตึงเครียดขึ้นหลังสงครามเกาหลี (Korean War) ฟิลิปปินส์เข้าร่วมก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Treaty Organization–SEATO) ซึ่งมีการลงนามในสนธิสัญญาก่อตั้งองค์กรนี้ ที่กรุงมะนิลา เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๕๔ ด้วย จากพันธสัญญาดังกล่าว ฟิลิปปินส์ส่งทหารไปร่วมปฏิบัติการในสงครามเวียดนาม (Vietnam War) และเปิดโอกาสให้สหรัฐอเมริกาได้ใช้ฐานทัพเรือและฐานทัพอากาศเพื่อสนับสนุนการรบในอินโดจีนอย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดสงคราม

การดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยมักไซไซได้รับเสียงคัดค้านจากนักการเมืองฟิลิปปินส์อยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะในประเด็นการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาทั้งในด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ กระแสคัดค้านดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมกับความเข้มข้นของกระแสชาตินิยมฟิลิปปินส์ ซึ่งเห็นได้จากการผลักดันจนรัฐสภาผ่านกฎหมาย

ริซาล (Rizal Bill) ที่กำหนดให้นวนิยายคลาสสิก ๒ เล่มของโฆเซ ริซาล คือ *Noli Me Tangere* กับ *El Filibusterismo* เป็นหนังสือบังคับให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกคนต้องอ่าน แม้จะมีเสียงคัดค้านอย่างหนักจากฝ่ายคริสตจักรโรมันคาทอลิกก็ตาม

มักไซโซคาดหวังว่าจะได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสมัยที่ ๒ แต่ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๗ เขาประสบอุบัติเหตุเครื่องบินตกถึงแก่อสัญกรรมที่เกาะเซบู รองประธานาธิบดีการ์โลส เป. การ์เซีย (Carlos P. Garcia) จึงเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในช่วงเวลาที่เหลืออีก ๘ เดือน และลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีต่อมาในนามพรรคชาตินิยม โดยมีโฆเซ เลาเรล จูเนียร์ บุตรชายอดีตประธานาธิบดีเลาเรลลงสมัครเป็นรองประธานาธิบดีในนามพรรคเดียวกัน การเลือกตั้งประธานาธิบดีใน ค.ศ. ๑๙๕๗ เป็นไปอย่างคึกคักมาก มีนักการเมืองคนสำคัญลงสมัครแข่งขันกันมากที่สุดครั้งหนึ่ง ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าการเซียได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี แต่ผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นรองประธานาธิบดีกลับกลายเป็นดิออสดาโต มากาปากัล (Diosdado Macapagal) จากพรรคเสรีนิยมซึ่งเป็นพรรคคู่แข่งสำคัญของพรรคชาตินิยม

รัฐบาลของประธานาธิบดีการ์เซียสนับสนุนกระแสชาตินิยมฟิลิปปินส์มากขึ้น โดยเฉพาะในด้านชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ที่ให้ความสำคัญกับนักธุรกิจหรือนักลงทุนชาวฟิลิปปินเป็นพิเศษตามนโยบายฟิลิปปินส์ต้องมาก่อน (Filipino First Policy) ซึ่งได้รับเสียงคัดค้านจากองค์กรและนักธุรกิจต่างประเทศ นโยบายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีอัตราการลงทุนจากต่างประเทศสูง การ์เซียต้องการจำกัดการนำเข้า โดยเฉพาะสินค้าฟุ่มเฟือย และสนับสนุนผู้ประกอบการภายในประเทศ นโยบายของรัฐบาลมีส่วนทำให้เกิดการเติบโตในด้านดังกล่าว แต่ภาพรวมของรัฐบาลการ์เซียยังคงประสบปัญหาเดิมของฟิลิปปินส์ คือ การทุจริตคอร์รัปชันทั้งในระบบราชการและในกลุ่มนักการเมือง ซึ่งบั่นทอนความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสร้างภาพลักษณ์เชิงลบที่ลดความน่าเชื่อถือและความนิยมในรัฐบาล

อย่างไรก็ตาม นโยบายชาตินิยมของการ์เซียประสบความสำเร็จในด้านวัฒนธรรม มีการฟื้นฟูศิลปและวัฒนธรรมฟิลิปปินส์อย่างแพร่หลาย มีการตั้งรางวัล

ระดับชาติที่จะมอบเป็นประจำให้แก่ผู้มีผลงานทางศิลปะ ดนตรี วรรณกรรม และประวัติศาสตร์ กับทั้งยังสนับสนุนการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมฟิลิปปินส์ในต่างประเทศด้วย

นโยบายและการบริหารงานของรัฐบาลสมัยประธานาธิบดีการ์เซียไม่สร้างความนิยมในหมู่ประชาชนมากนัก เมื่อการ์เซียลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีอีกสมัยหนึ่ง ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ เขาจึงพ่ายแพ้แก่รองประธานาธิบดีของเขาที่สังกัดพรรคการเมืองตรงกันข้าม คือ ดิโอสดาโด มากาปากัล

แม้มากาปากัลสังกัดพรรคเสรีนิยม แต่รัฐบาลดำเนินนโยบายบางประการซึ่งสนับสนุนแนวทางชาตินิยมที่ได้ดำเนินมาในรัฐบาลชุดก่อน ๆ ผลงานสำคัญ คือ เปลี่ยนวันประกาศเอกราชของฟิลิปปินส์ จากวันที่ ๔ กรกฎาคม อันเป็นวันได้รับเอกราชจากสหรัฐอเมริกา ไปใช้วันที่ ๑๒ มิถุนายน อันเป็นวันประกาศเอกราชจากสเปน (ใน ค.ศ. ๑๘๙๘) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนอกจากจะลดความสำคัญของสหรัฐอเมริกาในประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ลงแล้ว ยังย้ำความสำคัญของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (ที่ ๑) และความเป็นประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเอกราชของอากินัลโด ไม่เพียงเท่านั้นยังรับรองสถานะของโฆเซ เลาเรล เป็นประธานาธิบดีของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (ที่ ๒) อย่างเป็นทางการอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองแล้ว มากาปากัลยังส่งเสริมการใช้ภาษาประจำชาติ คือ ฟิลิปปิโน ในโอกาส สถานที่ และเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือเดินทาง ใบประกาศนียบัตร ตราไปรษณียากร ป้ายจราจร

มากาปากัลให้ความสำคัญกับเกษตรกรในชนบท มีการออกกฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรกรรม ที่เน้นความสำคัญและประกันการอยู่รอดของเกษตรกรรายย่อย พร้อมกับผลักดันนายทุนเจ้าของที่ดินให้ย้ายจากภาคเกษตรไปลงทุนในภาคอุตสาหกรรม ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายที่ใส่ใจเกษตรกรมากเพียงใดก็ตาม แต่สภาพที่แท้จริงทางสังคม เช่น การกระจุกตัวของที่ดินและความมั่งคั่งในหมู่คนบางกลุ่มที่สะสมกันมาเป็นเวลานาน ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และความด้อยประสิทธิภาพของระบบราชการ ทำให้การ

ปฏิรูปไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ความเดือดร้อนและไม่พึงพอใจของเกษตรกรยังคงปรากฏอยู่ เห็นได้จากการเคลื่อนไหวของกลุ่มคอมมิวนิสต์ที่ยังคงเป็นปัญหาสืบมา

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฟิลิปปินส์เป็นผู้นำการเคลื่อนไหวที่จะจัดตั้งกรอบความร่วมมือในรูปแบบสหพันธ์ซึ่งไม่เน้นการเมืองหรือการทหาร ที่เรียกว่า มาฟิลินโด (MAPHILINDO—Malaya-Philippines-Indonesia) โดยอ้างอิงย้อนไปถึงความไฝ่ฝันของโมเช ริซาล ที่หวังเห็นความสมัคสมานของประชากรเชื้อสายมลายู เห็นอเส้นแบ่งเขตประเทศที่เกิดจากสมัยอาณานิคม มาคาปากัลเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดที่กรุงมะนิลาเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๖๓ เพื่อเสนอเรื่องการจัดตั้งสหพันธ์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง ฟิลิปปินส์เองมีปัญหาขัดแย้งกับสหพันธรัฐมลายู (ที่กำลังจะกลายเป็นมาเลเซียในเดือนกันยายนของปีนั้น) ในเรื่องรัฐซาบาห์ (Sabah) ขณะที่ประธานาธิบดีซูการ์โนแห่งอินโดนีเซียประกาศนโยบายเผชิญหน้ากับมาเลเซีย ความคิดริเริ่มที่จะจัดตั้งกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งสาม จึงหยุดชะงักลง

ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๕ มาคาปากัลลงสมัครรับเลือกตั้งอีกสมัยหนึ่ง เขาต้องเผชิญกับคู่แข่งคนสำคัญ คือ เฟอร์ดินันด์ มาร์กอส (Ferdinand Marcos) ซึ่งขณะนั้นเป็นประธานวุฒิสภา มาร์กอสเคยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ค.ศ. ๑๙๔๙) และต่อมาเป็นสมาชิกวุฒิสภา (ค.ศ. ๑๙๕๙) ในนามพรรคเสรีนิยม แต่ใน ค.ศ. ๑๙๖๔ เขาเปลี่ยนไปสังกัดพรรคชาตินิยม ก่อนที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า มาร์กอสได้รับชัยชนะด้วยคะแนนเสียงข้างมากที่ชัดเจน

ในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี มาร์กอสประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการสร้างงานสาธารณประโยชน์ เช่น ถนนระบบชลประทาน และโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ รวมทั้งการใช้มาตรการเร่งรัดการเก็บภาษี เพื่อนำเงินมาใช้ในโครงการต่าง ๆ ที่เขาเสนอ เช่น การพัฒนาชุมชน การเพิ่มผลผลิตอาหาร และการสืบต่องานปฏิรูปที่ดิน มาร์กอสเสนอให้ส่งหน่วยทหารของฟิลิปปินส์ไป

ร่วมปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนาม ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ ขณะที่เขาเป็นวุฒิสมาชิก เคยคัดค้านการส่งทหารไปเวียดนามมาแล้ว อย่างไรก็ตาม การรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกาเป็นแนวนโยบายที่เอื้อประโยชน์ในภาพรวม โดยเฉพาะทางด้านการค้าและการลงทุน รวมไปถึงการรับความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ แต่ประโยชน์ที่ได้รับจากความสัมพันธ์ดังกล่าวตกอยู่กับนักธุรกิจและนักการเมืองเพียงส่วนน้อย ซึ่งมักจะเป็นพวกที่มีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับมาร์กอสและภรรยา คือ อิมelda มาร์กอส (Imelda Marcos)

ใน ค.ศ. ๑๙๖๙ มาร์กอสลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีอีกสมัยหนึ่ง และเป็นคนแรกในประวัติศาสตร์สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีสมัยที่ ๒ แต่ก็ปรากฏข่าวการซื้อเสียงและการทุจริตในลักษณะต่าง ๆ อย่างมากในการเลือกตั้งครั้งนี้ รวมทั้งมาร์กอสได้ใช้เงินจากคลังของรัฐบาลมากกว่า ๕๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของเขา

ในช่วงเวลานี้ มีความเคลื่อนไหวที่ปลุกปั่นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งฟิลิปปินส์ขึ้นมาใหม่ โดยมีโฮเซ ซิซอน (José Sison) อดีตอาจารย์สอนภาษาอังกฤษที่มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์เป็นผู้นำ การลุแก่อำนาจของมาร์กอสและภรรยา การเล่นพรรคเล่นพวก การทุจริตคอร์รัปชัน การใช้เส้นสายในระบบราชการ ตลอดจนการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีฐานทัพอยู่หลายแห่งในฟิลิปปินส์ ทำให้นักศึกษาและประชาชนในเขตเมืองก่อการประท้วง ตั้งแต่ต้น ค.ศ. ๑๙๗๐ การประท้วงเพิ่มความถี่ขึ้นและถูกปราบปรามอย่างรุนแรง ขณะที่ในชนบท อดีตนักรบฮุกและชาวานาที่ยากจนเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ จนสามารถจัดตั้งกองกำลังที่เรียกว่า กองทัพประชาชนใหม่ (The New People's Army-NPA) และได้รับกำลังสมทบมากขึ้นเรื่อย ๆ

สถานการณ์เลวร้ายลงเป็นลำดับ จนเข้าสู่ ค.ศ. ๑๙๗๑ ในปลายเดือนสิงหาคม ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เกิดระเบิดขึ้นในช่วงการรณรงค์ของพรรคเสรีนิยมซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล ทำให้มีผู้เสียชีวิต

จำนวนหนึ่ง และผู้สมัครเป็นวุฒิสมาชิกบางคนได้รับบาดเจ็บสาหัส คนส่วนใหญ่เชื่อว่า มาร์กอสอยู่เบื้องหลังการระเบิดครั้งนี้ ทำให้การเผชิญหน้าระหว่างผู้ประท้วงกับเจ้าหน้าที่ ฝ่ายรัฐบาลดำเนินต่อไปอย่างตึงเครียดมากขึ้น ในเดือนมิถุนายนปีต่อมา ฟิลิปปินส์ ต้องเผชิญภัยจากพายุไต้ฝุ่นครั้งร้ายแรงที่สุดอีกครั้งหนึ่ง สร้างความเสียหายต่อชีวิตทรัพย์สินของผู้คน และต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างหนัก

ในวันที่ ๒๒ กันยายน ค.ศ. ๑๙๗๒ มาร์กอสประกาศใช้กฎอัยการศึกในการปกครองประเทศ โดยอ้างภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์และความไม่สงบอันเกิดจาก ขบวนการแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิมในภาคใต้ ในตอนแรกผู้คนจำนวนหนึ่งยอมรับ เหตุผลในการประกาศใช้กฎอัยการศึก เนื่องจากขัดแย้งกับการเผชิญหน้าทางการเมืองที่ รุนแรง หวาดกลัวภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ และคาดหวังจะเห็นมาตรการแก้ปัญหา เศรษฐกิจที่ได้ผลรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม วุฒิสภา สมาชิกผู้แทนราษฎร ตลอดจนหน่วยตัวแทน ในการปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดถูกยุบเลิก มหาวิทยาลัยใหญ่ที่เป็นหลักสำคัญและ สื่อสารมวลชนถูกปิด มาร์กอสใช้กฎอัยการศึกเป็นข้ออ้างจับกุมคุมขังนักการเมืองและนัก เคลื่อนไหวที่ขบถวิจารณ์รัฐบาลและตัวเขาจำนวนหลายร้อยคน นักการเมืองคนสำคัญที่ ถูกจับและคุมขัง คือ เบนิกโน อากีโน จูเนียร์ ผู้นำทางการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจาก ประชาชนจำนวนมาก และเป็นตัวแ่งที่คาดว่าจะได้รับตำแหน่งประธานาธิบดีต่อจาก มาร์กอส นักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองฝ่ายค้าน ถูกบีบให้ขายกิจการของตนให้แก่ ผู้ที่เป็นเครือญาติและมิตรสหายของมาร์กอสและภรรยา

สถานการณ์การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธในภาคใต้กลับยิ่งลุกลามขึ้น กองทัพ ประชาชนใหม่เติบโตและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่วนในเขตเมืองทางตอนบน เกิดเหตุการณ์ สำคัญในวันที่ ๒๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๘๓ คือ การสังหารเบนิกโน อากีโน ที่สนามบินกรุง มะนิลา ขณะกลับจากการไปรักษาตัวที่สหรัฐอเมริกา งานศพของเขามีการชุมนุมครั้งใหญ่ ที่สุดของประเทศ และการประท้วงที่ตามมาหลังจากนั้นก็ยิ่งรุนแรงและขยายวงกว้างขึ้น การเดินขบวนและการรณรงค์ต่อต้านรัฐบาลมักเกิดขึ้นในเขตมากาตี (Makati) ซึ่งเป็น

ย่านธุรกิจกลางกรุงมะนิลา จึงส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงภาพ
ข่าวที่แพร่ออกไปสู่สายตาชาวโลกทำให้เกิดแรงกดดันจากนานาชาติต่อรัฐบาลฟิลิปปินส์

เหตุการณ์ดำเนินไปถึง ๒ ปี จนกระทั่งมาร์กอสไม่อาจทนแรงกดดันทั้งจากใน
ประเทศและต่างประเทศได้ต่อไป จึงยอมให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดี ซึ่งเขาคิดว่าจะ
สามารถชนะได้โดยง่ายเนื่องจากมีอำนาจอยู่ในมือ และคู่แข่งนั้นมักจะแตกแยกและแข่ง
กันเอง แต่สถานการณ์กลับผิดความคาดหมาย เมื่ออาร์ซิซิออปแห่งมะนิลา คาร์ดินัล
ไฮเมซินเข้าแทรกแซงและเกลี้ยกล่อมจนกระทั่งเหลือผู้สมัครแข่งกับมาร์กอสเพียงคนเดียว
คือ โกราซอน อากีโน (Corazon Aquino) ผู้เป็นภรรยาฝ่ายของเบนิกโน อากีโน
การเลือกตั้งมีขึ้นเมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๘๖ มีการทุจริตการเลือกตั้งอย่าง
กว้างขวาง โดยเฉพาะในช่วงการนับคะแนน ในที่สุดมาร์กอสประกาศชัยชนะ และจะเป็น
ประธานาธิบดีต่อไปอีก ๖ ปี (วาระตามรัฐธรรมนูญใหม่ที่เขาให้ร่างขึ้น) การประท้วงจึง
เริ่มขึ้นอีก พร้อมกับการประณามจากต่างประเทศ

มวลชนที่ออกมาประท้วงผลการเลือกตั้งและขับไล่มาร์กอสในครั้งนี้ เรียกกัน
ว่า “พลังประชาชน” เหตุการณ์ดำเนินไปอย่างรุนแรง ถึงขนาดมีการนั่งและนอนขวาง
รถถังของฝ่ายรัฐบาลที่ถูกส่งเข้ามาปราบปรามผู้ประท้วง ในที่สุด มาร์กอสยอมรับข้อเสนอ
จากประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกนที่จะหาที่ปลอดภัยให้เขาได้พักอยู่ในสหรัฐอเมริกา
มาร์กอสจึงเดินทางออกจากฟิลิปปินส์พร้อมครอบครัวไปพำนักอยู่ที่เมืองฮอนโนลูลู มลรัฐ
ฮาวาย จนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรมที่นั่นใน ค.ศ. ๑๙๘๙

ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ไม่ว่าที่ชาวฟิลิปปินเขียนเองหรือนักวิชาการต่างชาติ
เขียนให้ภาพของประเทศในสมัยของมาร์กอสหลังการประกาศกฎอัยการศึกเป็นเสมือน
ยุคเผด็จการทรราชย์ และมองการต่อสู้ที่เรียกว่าการปฏิวัติของพลังประชาชนนั้นว่า
เป็นการนำฟิลิปปินส์กลับไปสู่วิถีทางประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง โกราซอน อากีโน กลายเป็น
วีรสตรีคนสำคัญในกระบวนการดังกล่าว เมื่อเธอเข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี
ต่อจากมาร์กอส จึงดำเนินการเพื่อยกเลิกหรือแก้ไขสิ่งที่เกิดขึ้นในสมัยมาร์กอส นับตั้งแต่

การยกเลิกรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๓ แล้วตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่แล้วเสร็จ จนผ่านการลงประชามติเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๘๗ ถึงแม้จะระบอบการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีไว้ที่ ๖ ปี ตามรัฐธรรมนูญฉบับมาร์กอส แต่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตีกรอบจำกัดอำนาจประธานาธิบดีไว้เข้มงวดกว่าเดิม และที่สำคัญที่สุดคือ กำหนดให้ประธานาธิบดีแต่ละคนดำรงตำแหน่งได้เพียงสมัยเดียวเท่านั้น การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. ๑๙๘๗ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของสมัยสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (ที่ ๕) ซึ่งดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

เฟอร์ดินันด์ มาร์กอส

โกราชอน อากีโน

โกราชอน อากีโน เป็นประธานาธิบดีหญิงคนแรกของฟิลิปปินส์และเป็นคนแรก ของทวีปเอเชียด้วย นอกจากจะได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากมวลชนชาวฟิลิปปิน โดยเฉพาะในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่งแล้ว เธอยังเป็นที่เลื่อมใสในหมู่ผู้นำตลอดจน สื่อมวลชนต่างประเทศเป็นอันมาก จนได้รับรางวัลและตำแหน่งเกียรติยศต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะสำหรับผลงานที่จะนำประเทศฟิลิปปินส์สู่ความเป็นประชาธิปไตย ที่มีประเด็น เรื่องเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องสำคัญตามอุดมการณ์ทางสังคมและการเมืองแบบ ตะวันตก อย่างไรก็ตาม ประเทศฟิลิปปินส์ยังคงมีรอยร้าวภายในระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ ต่าง ๆ ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยมาร์กอสหรือก่อนหน้านั้น ความแตกแยกดังกล่าวสะท้อน

ให้เห็นจากความพยายามของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่จะทำรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาลของอากีโนถึง ๖ ครั้ง เป็นที่น่าสังเกตว่าสหรัฐอเมริกาสนับสนุนอยู่เบื้องหลังการต่อต้านรัฐประหารเหล่านั้นแทบทุกครั้ง ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ ขณะที่เกิดรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาล กองทัพอากาศสหรัฐอเมริกาถึงกับส่งเครื่องบินมาช่วยรัฐบาลฟิลิปปินส์ปราบกบฏด้วย จึงไม่น่าแปลกใจที่รัฐบาลของอากีโนสนับสนุนการต่ออายุสัญญาเพื่อคงฐานทัพของสหรัฐอเมริกาไว้ในฟิลิปปินส์ แม้จะมีเสียงเรียกร้องจากนักศึกษา ประชาชน และนักการเมืองให้ผลักดันกองกำลังเหล่านั้นออกไปก็ตาม

ในที่สุดเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๙๑ วุฒิสภาฟิลิปปินส์ลงมติขอยกสนธิสัญญามิตรภาพซึ่งจะมาแทนที่ข้อตกลงเรื่องฐานทัพสหรัฐอเมริกาในฟิลิปปินส์ที่กำลังจะหมดอายุลง การตัดสินใจดังกล่าวเกิดขึ้นหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต อันนับเป็นการสิ้นสุดสงครามเย็น นอกจากนี้ การระเบิดของภูเขาไฟปินาตุโบ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ ทำให้ฐานทัพอากาศคลาร์ก (Clark Airbase) ในปัมปังกาจมอยู่ภายใต้เงาถ่านภูเขาไฟหลายต้น สหรัฐอเมริกาจึงตัดสินใจย้ายยุทโธปกรณ์และบุคลากรทางทหารรวมทั้งครอบครัวทั้งหมดออกจากบริเวณดังกล่าว รวมถึงการปิดฐานทัพเรือสหรัฐอเมริกาในอ่าวซูบิกที่อยู่ไม่ไกลออกไปใน ค.ศ. ๑๙๙๒

ฐานทัพอากาศคลาร์กที่จมอยู่ใต้เงาถ่านภูเขาไฟ

ผลกระทบจากการระเบิดของภูเขาไฟปินาตุโบที่มีต่อฐานทัพสหรัฐอเมริกา เป็นเพียงผลด้านหนึ่งเท่านั้น ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ฟิลิปปินส์ต้องเผชิญความเสียหายจากภัยธรรมชาติที่ร้ายแรงติดต่อกันหลายครั้ง หนึ่งในปีก่อนหน้าการระเบิดของปินาตุโบ เกิดแผ่นดินไหวครั้งร้ายแรงบนเกาะลูซอนซึ่งคร่าชีวิตผู้คนจำนวนมาก ในขณะที่การระเบิดของภูเขาไฟปินาตุโบส่งเถ้าถ่านไปไกลถึงตอนใต้ของประเทศกัมพูชา และถือกันว่าเป็น การระเบิดของภูเขาไฟที่ร้ายแรงที่สุดของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ หลังจากนั้นไม่ถึง ๔ เดือน ฟิลิปปินส์ก็ต้องตกเป็นเหยื่อของภัยจากพายุไต้ฝุ่นอูริง (Uring) ที่สร้างความเสียหายอย่างหนัก ระหว่างนั้น ในช่วง ค.ศ. ๑๙๙๐-๑๙๙๒ ฟิลิปปินส์ยังต้องพบความเสียหายจากภัยแล้งของวิกฤติเอลนีโญ (El Niño) ที่ทำให้ภาคการเกษตรเสียหายมากกว่า ๔,๐๐๐ ล้าน เปโซ ภัยธรรมชาติที่กล่าวมานั้น แม้จะไม่ใช่เรื่องผิดปกติที่อยู่เหนือความเป็นไปได้สำหรับ ชาวฟิลิปปิน แต่การเกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรงมากต่อเนื่องกันหลายครั้งเป็นเครื่องบั่นทอน ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลพยายามจะผลักดัน

ฟิเดล วี. รามอส (Fidel V. Ramos) ได้ช่วยชนะในการเลือกตั้งประธานาธิบดี เมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๒ เขาได้รับการสนับสนุนจากอาากิโนซึ่งไม่สามารถลงสมัครแข่งขันเพื่อเป็น ประธานาธิบดีสมัยที่ ๒ ได้ รามอสเป็นผู้นำทางทหารตั้งแต่สมัยมาร์กอส แต่เขากลับมา อยู่ฝ่ายพลังประชาชนที่โค่นล้มมาร์กอส ต่อมา ในสมัยของอาากิโนเขาดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และมีบทบาทสำคัญในการต่อต้านความพยายามก่อ รัฐประหารของฝ่ายทหารหลายครั้ง ในสมัยของรามอสรัฐบาลดำเนินนโยบาย ประนีประนอมความแตกแยกระหว่างกลุ่มทางการเมืองฝ่ายต่าง ๆ พร้อมกับยังคงต้อง ต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์และกับกลุ่มมุสลิมแบ่งแยกดินแดนทางตอนใต้อันเป็นสถานการณ์ ที่ยืดเยื้อมาหลายสมัย รัฐบาลพยายามใช้การเจรจาและกลไกทางการเมืองร่วมกับการ ทหารจนกระทั่งสามารถบรรลุข้อตกลงสันติภาพกับกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติ โมโร (Moro National Liberation Front) ซึ่งเป็นกลุ่มต่อต้านที่ใหญ่ที่สุดใน ค.ศ. ๑๙๙๖ แม้จะยังคงมีกลุ่มย่อยอื่น ๆ ที่ยังคงต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธอยู่ต่อไป

ปัญหาใหญ่ที่สุดที่รัฐบาลของรามอสต้องเผชิญ คือ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอันดับแรกในการเข้าบริหารประเทศ รามอสมุ่งปฏิรูปเศรษฐกิจ ด้วยการเปิดให้ภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น แก๊ววิกฤติพลังงานที่เรื้อรังมาก่อนหน้านั้น จนสามารถสร้างสมดุลทางพลังงานได้ ตั้งเป้าหมายให้ฟิลิปปินส์เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่หรือนิก (Newly Industrialized Country–NIC) ภายใน ค.ศ. ๒๐๐๐ ในขณะที่การจัดการกับปัญหาพื้นฐาน เช่น การคอร์รัปชัน ความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ยังคงดำเนินต่อไป ในระยะแรกของสมัยรามอส เศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว ประเทศฟิลิปปินส์ได้อาศัยกระแสความเติบโตดังกล่าวในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองด้วย ซึ่งรัฐบาลของรามอสทำได้ค่อนข้างดีและมั่นคง ดังจะเห็นได้จากเมื่อภูมิภาคนี้ประสบวิกฤติทางเศรษฐกิจครั้งรุนแรงใน ค.ศ. ๑๙๙๗ นั้น ฟิลิปปินส์ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศอื่นในกลุ่มอาเซียน นอกจากปัจจัยภายในประเทศแล้ว แรงงานฟิลิปปินที่ออกไปทำงานในต่างประเทศและส่งเงินตรากลับเข้ามา นับว่ามีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วย

เมื่อสิ้นสุดวาระการดำรงตำแหน่งของรามอสใน ค.ศ. ๑๙๙๘ ผู้ที่ชนะการเลือกตั้งเข้ามาดำรงตำแหน่งต่อจากนั้น คือ โจเซฟ เอสตราดา (Joseph Estrada) ซึ่งเป็นรองประธานาธิบดีในสมัยรามอสนั่นเอง เอสตราดาเคยเป็นดารภาพยนตร์และเป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางมาก่อน โดยเฉพาะจากการแสดงภาพลักษณ์นักการเมืองที่เป็นความหวังของคนยากจน เขาชนะเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงที่สูงมากแม้ว่าจะมีคู่แข่งชั้นคนสำคัญหลายคน เขาสัญญาที่จะนำสันติภาพและความปรองดองมาสู่สังคมฟิลิปปินส์ ต่อสู้คอร์รัปชันและดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจต่อจากรัฐบาลชุดก่อน อย่างไรก็ตาม แม้จะประสบความสำเร็จช่วงสั้น ๆ ในตอนต้นสถานการณ์ในเวลาต่อมาไม่เป็นไปตามที่ประชาชนคาดหวัง รัฐบาลต้องต่อสู้กับกลุ่มมุสลิมแบ่งแยกดินแดนบนเกาะมินดาเนาอย่างรุนแรง ปัญหาความยากจนและความไม่เป็น

ธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงมีอยู่ต่อไป และเป็นสาเหตุของการนัดหยุดงานและการเดินขบวนประท้วงหลายครั้ง

สถานการณ์เลวร้ายลงอีก เมื่อเอสตราดาถูกกล่าวหาว่ารับเงินสินบนจากแหล่งธุรกิจการพนันนอกกฎหมายรายใหญ่ ข้อกล่าวหานี้นำไปสู่กระบวนการฟ้องให้ขับออกจากตำแหน่ง (impeachment) ความวุ่นวายทางการเมืองระหว่างที่กระบวนการขับไล่นี้ดำเนินอยู่ทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศทรุดตัวลงไปอีก และเมื่อการดำเนินการไปชะงักอยู่ในระดับวุฒิสภา ทำให้มีการคาดเดาว่าวุฒิสมาชิกบางคนมีส่วนร่วมรู้เห็นด้วยและอาจจะทำให้กระบวนการดังกล่าวยุติลง มวลชนฟิลิปปินส์จึงออกมาเคลื่อนไหวบนท้องถนนอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่รู้จักกันในนาม การปฏิวัติโดยพลังประชาชนครั้งที่ ๒ (People Power Revolution II) ซึ่งมีทั้งผู้นำคริสตจักรคาทอลิกและผู้นำฝ่ายทหารสนับสนุนข้อเรียกร้องให้เอสตราดาพ้นจากตำแหน่งด้วย เมื่อศาลสูงสุดแถลงข้อวินิจฉัยให้ตำแหน่งประธานาธิบดีว่างลง เอสตราดาและครอบครัวจึงยอมออกจากทำเนียบประธานาธิบดีในเดือนมกราคม ค.ศ. ๒๐๐๑

มหาวิหารมะนิลา สร้างเมื่อ ค.ศ. ๑๕๗๑
ศูนย์รวมศรัทธาของชาวฟิลิปปินคาทอลิก

เมื่อเอสตราดาพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ กลอเรีย มากาปากัล-อาร์โรโย (Gloria Macapagal-Arroyo) รองประธานาธิบดีจึงเข้ารับตำแหน่งแทน (เป็นรองประธานาธิบดีหญิงคนแรกและคนเดียว เป็นประธานาธิบดีหญิงคนที่ ๒ ของฟิลิปปินส์ และเป็นประธานาธิบดีคนแรกที่มีบิดาเป็นอดีตประธานาธิบดี คือ ดิออสดาโด มากาปากัล) อาร์โรโยได้รับปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ และต่อมาได้เป็นอาจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยอะเตนีโอ เด มะนิลา พื้นฐานทางวิชาการดังกล่าวคงจะเป็นส่วนหนึ่งเสริมความสามารถของเธอในการแก้ปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งปรากฏว่าตลอดช่วงการดำรงตำแหน่ง ฟิลิปปินส์มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าตลอดช่วงสมัยของประธานาธิบดี ๓ คนก่อนหน้านั้น ใน ค.ศ. ๒๐๐๗ อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) สูงกว่าร้อยละ ๗ นับเป็นการเติบโตที่เร็วที่สุดใน ๓ ทศวรรษ แม้ในปีถัดมาจะเกิดวิกฤติเศรษฐกิจโลกที่เริ่มมาจากสหรัฐอเมริกา แต่ฟิลิปปินส์ก็ยังคงรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไว้ได้ ภาวะเศรษฐกิจที่ดีนำไปสู่การพัฒนาประเทศในอีกหลายด้าน เช่น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพชีวิตของประชาชน การศึกษา

แม้จะมีผลงานที่แสดงความสำเร็จทางเศรษฐกิจ แต่อาร์โรโยมีปัญหาอยู่มากในด้านการเมืองและการบริหาร เมื่อครบวาระการดำรงตำแหน่งในช่วงเวลาที่สืบแทนตามวาระของเอสตราดา คือใน ค.ศ. ๒๐๐๔ อาร์โรโยลงสมัครและได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีที่จะดำรงตำแหน่งในวาระของเธอเองอีก ๖ ปี แต่มีการกล่าวหาว่าอาร์โรโยแทรกแซงการเลือกตั้ง ซึ่งนำไปสู่กระบวนการฟ้องให้ขับออกจากตำแหน่ง อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ อาร์โรโยจึงได้ปฏิบัติหน้าที่ต่อมา แต่ก็ต้องเผชิญกับวิกฤตทางการเมือง เช่น มีความพยายามก่อรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาลของเธอใน ค.ศ. ๒๐๐๖ จนต้องมีการประกาศภาวะฉุกเฉินในช่วงสั้น ๆ ปัญหากลุ่มแบ่งแยกดินแดนทางตอนใต้ก็กลับปะทุขึ้นอีก จนต้องประกาศกฏอัยการศึกบนเกาะมินดาเนาในช่วงหนึ่ง เมื่อใกล้จะสิ้นสุดวาระการดำรงตำแหน่งของเธอ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๙ เกิดเหตุการณ์สังหารหมู่ที่มากินดาเนา (Maguindanao Massacre) ที่แสดงถึงความเป็นไปอันเลวร้ายของการเมืองฟิลิปปินส์ ตระกูลนักการเมืองท้องถิ่นผู้ทรงอิทธิพลที่ถูกกล่าวหา

ว่าเป็นผู้บงการการสังหารหมู่ครั้งนี้อยู่ในเครือข่ายที่โยงใยกับฐานเสียงของประธานาธิบดี อาร์โรโยบนเกาะมินดาเนา ถึงแม้จะไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าว อาร์โรโยก็ต้องมัวหมองลงไปอีก ท่ามกลางการถูกล่ามัวพัวพันกับการทุจริตคอร์รัปชัน ในการบริหารงานของรัฐบาลอีกหลายคดี

ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๐ เบนิกโน อากีโน ที่ ๓ (Benigno Aquino III) ได้รับชัยชนะจากการหาเสียงที่เน้นหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานของรัฐบาล เขาเป็นบุตรของอดีตประธานาธิบดีฟิราซอน อากีโน กับอดีตวุฒิสมาชิกเบนิกโน อากีโน จูเนียร์ ผลงานชิ้นแรก ๆ ของเขาหลังจากเข้ารับตำแหน่ง คือ การเจรจากับกลุ่มมุสลิมแบ่งแยกดินแดน จนกระทั่งบรรลุข้อตกลงสันติภาพที่มีการลงนามอย่างเป็นทางการ ในด้านเศรษฐกิจ ฟิลิปปินส์ยังรักษาการเติบโตต่อจากสมัยของอาร์โรโยต่อมาได้ ใน ค.ศ. ๒๐๑๒ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นร้อยละ ๗.๑ ซึ่งสูงที่สุดในบรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ฟิลิปปินส์ต้องเผชิญภัยคุกคามจากธรรมชาติที่ร้ายแรงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพายุไต้ฝุ่นโยลันดา [Typhoon Yolanda ตามที่ชาวฟิลิปปินส์เรียก หรือไต้ฝุ่นไห่เยี่ยน (Typhoon Haiyan) ตามชื่อสากล] เคลื่อนเข้าสู่ฟิลิปปินส์เมื่อต้นเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๓ พายุลูกนี้เป็นพายุไต้ฝุ่นที่มีความแรงมากที่สุดของโลกเท่าที่เคยมีการจดบันทึกข้อมูลกันมา แม้จะมีการเตรียมการรับมือล่วงหน้า แต่พายุดังกล่าวก็ได้คร่าชีวิตชาวฟิลิปปินส์ไปมากกว่า ๖,๓๐๐ คน สร้างความเสียหายแก่อาคาร บ้านเรือน ทรัพย์สิน และพื้นที่เพาะปลูกอย่างย่อยยับ นอกจากนี้ภัยพิบัติครั้งนี้แล้ว รัฐบาลของอากีโนยังต้องเผชิญปัญหาความมั่นคง เมื่อเกิดกรณีพิพาทกับจีนเกี่ยวกับสิทธิเหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ ซึ่งยังไม่มีความชัดเจนว่าจะบรรลุถึงทางแก้ปัญหาได้โดยง่าย

ฟิลิปปินส์ในปัจจุบันและอนาคตยังเต็มไปด้วยร่องรอยที่สะท้อนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์ของประเทศนี้ ภาษา ถ้อยคำ และชื่อเรียกตำแหน่งหน่วยพื้นที่การปกครอง สังคม และการบริหารตั้งแต่สมัยสเปนยังคงปรากฏอยู่มาก แม้ความหมายหรือนัยการใช้คำเหล่านั้นจะผิดเพี้ยนไปจากเดิมบ้างก็ตาม แต่มรดกที่สำคัญที่สุดจากสเปนก็คือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก รวมถึงสถาบัน วัฒนธรรม และ

สภาพความเสียหายจากไต้ฝุ่นไห่เยี่ยน

บุคลากรที่มากับความเชื่ออันทรงอิทธิพลจากตะวันตกนี้ แม้เรื่องราวของบาทหลวงสเปนจำนวนไม่น้อยในอดีตจะถูกบันทึกและจดจำไว้ในฐานะผู้สร้างภาระหรือความคับแค้นให้กับชาวฟิลิปปิน แต่โลกทัศน์และศรัทธาของคาทอลิกได้กลายเป็นพลังสำคัญที่โอบอุ้มและขับเคลื่อนสังคมฟิลิปปินส์มาโดยตลอด จนเมื่อเหตุการณ์มหาวาตภัยโยลันดาที่เพิ่งผ่านไปไม่นานนี้ ประชาชนจำนวนมากสามารถผ่านพ้นความสูญเสียและกลับมายืนหยัดอีกครั้งหนึ่งได้ก็ด้วยศรัทธาในพระเจ้ามากกว่าความช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือชุมชนนานาชาติ

อย่างไรก็ตาม เจื่อนไขพื้นฐานบางประการที่เป็นข้อจำกัดในการพัฒนาฟิลิปปินส์ก็มาจากภูมิหลังทางความเชื่อที่ติดตัวมากับประวัติศาสตร์ของฟิลิปปินส์เอง ปัญหาอัตราการเพิ่มของประชากรที่เกินกว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้การแก้ปัญหาความยากจนที่ผ่านมาเป็นไปอย่างเชื่องช้า แนวคิดและวิธีการคุมกำเนิดเป็นสิ่งที่ยึดแย้งกับคำสอนของคาทอลิกและของอิสลาม ทำให้การวางนโยบายประชากรของ

ฟิลิปปินส์ต้องประสบอุปสรรคมาโดยตลอด ในวันอาทิตย์ที่ ๒๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ เมื่อทารกที่เป็นชาวฟิลิปปินส์คนที่ ๑๐๐ ล้านสืบตามาตุโลก สาธารณชนต่างได้รับคำถามผ่านสื่อมวลชนว่า พวกเขาควรจะเฉลิมฉลองหรือควรจะเพิ่มความวิตกกังวลกันต่อไป ประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องท้าทายสำหรับรัฐบาลและประชาชนชาวฟิลิปปินส์ต่อไปอีกนาน

ภูมิหลังที่เคยตกเป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา รวมถึงอิทธิพลอเมริกันที่ได้รับมานั้น เป็นปัจจัยสำคัญทางประวัติศาสตร์สำหรับฟิลิปปินส์มาจนปัจจุบัน ชาวฟิลิปปินส์นับตั้งแต่ชนชั้นนำลงไปจนถึงระดับรากหญ้า ได้รับการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองและสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องประชาธิปไตย เสรีภาพ ความเสมอภาค หรือสิทธิมนุษยชนตามแบบแนวคิดตะวันตก แม้ในความเป็นจริงจะมีเงื่อนไขของสังคมฟิลิปปินส์เองที่เป็นอุปสรรคกีดขวางทางไปสู่ภาวะอุดมคติเหล่านั้น แต่ระบบการศึกษาและระบบเศรษฐกิจที่สหรัฐอเมริกาวางเอาไว้ ก็ยังคงมีผลต่อกรอบวิธีคิดและการวางเป้าหมายของชาวฟิลิปปินส์ที่ทำให้สังคมเป็นอยู่ที่เป็นอยู่ในวันนี้

การได้รับโอกาสทางการศึกษาและการได้รู้ภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อชีวิตชาวฟิลิปปินส์ในปัจจุบัน เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคสารสนเทศ การรู้ภาษาอังกฤษกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ขาดไม่ได้หรือเป็นตัวบ่งชี้ความได้เปรียบ การพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์หรือธุรกิจคอลล์เซ็นเตอร์ (call center) ที่กำลังทำรายได้มหาศาลให้แก่ฟิลิปปินส์ ทุกวันนี้จำเป็นต้องใช้ความรู้และทักษะภาษาอังกฤษที่เด็กฟิลิปปินส์ได้มีโอกาสรับสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แม้แต่แรงงานชาวฟิลิปปินส์ที่ไปทำงานในต่างประเทศก็มีปัจจัยด้านทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษเป็นข้อได้เปรียบที่สำคัญ

มรดกทางประวัติศาสตร์บางอย่างยากที่จะแยกแยะว่ามาจากสมัยใดโดยตรง สังคมการเมืองแบบกลุ่มพวกหรือกลุ่มตระกูล ที่เรียกว่า Cronyism อาจจะมาจากพัฒนาการของพวกลูกผสมและสืบทอดผ่านยุคของพวกอิลูสตราโด แต่ก็ปรับตัวมาในสมัยอเมริกันและอยู่รอดจนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งยังคงเป็นรูปแบบที่ร่วมกำหนดเศรษฐกิจสังคมฟิลิปปินส์ทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลชาตินิยมฟิลิปปินส์มากขึ้น พยายามลดทอนความสำคัญของมรดกการเป็นอาณานิคมเหล่านั้นลง ด้วยการสืบทอดกลับไปสู่สังคมหมู่เกาะก่อนสมัยสเปน รวมทั้งย้อนดูความตั้งใจของชาวพื้นเมืองที่จะปรับใช้อิทธิพลจากตะวันตกไม่ว่าจะเป็นของสเปน อเมริกา หรือชาติอื่นที่ปะปนเข้ามา ให้เข้ากับวิถีชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของพวกเขาเอง โดยเฉพาะเมื่อก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ที่แต่ละประเทศต้องก้าวไปพร้อมกับประชาคมนานาชาติ ในขณะที่ยังคงมีสำนึกในเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเอง.

(วัชระ ลินธุประมา)

บรรณานุกรม

จิโรจน์ โชติพันธ์. *ประวัติศาสตร์ การปกครองและการเมือง ของสาธารณรัฐแห่งฟิลิปปินส์*. พระนคร : แพร์พิตยา, ๒๕๑๒.

สิตา สอนศรี. *ฟิลิปปินส์: การเปลี่ยนแปลง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (ตั้งแต่สมัยก่อนเป็นอาณานิคม-ปัจจุบัน)*. กรุงเทพฯ : โครงการศึกษาพิเศษเอเชียอาคเนย์, ๒๕๒๐.

Agoncillo, Teodoro A. *A Short History of the Philippines*. New York: New American Library, 1969.

Constantino, Renato. *A History of the Philippines*. Monthly Review Press, 1975.

_____. *The Philippines, the Continuing Past*. Quezon City: The Foundation for Nationalist Studies, 1978.

_____. *The Philippines: A Past Revisited*. Quezon City: The Foundation for Nationalist Studies, 1975.

Guillermo, Artemio R. *Historical Dictionary of the Philippines*. Asian/Oceanian Historical Dictionaries, no. 24. Lanham, Md: Scarecrow, 1997.

Halili, Christine N. *Philippine History*. Manila: Rex Book Store, 2006.

“Geography of the Philippines.” *Wikipedia, the Free Encyclopedia*, July 3, 2014. http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Geography_of_the_Philippines&oldid=614635021.

“History of the Philippines.” *Wikipedia, the Free Encyclopedia*, June 27, 2014. http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=History_of_the_Philippines&oldid=614042978.

“History of the Philippines (1521–1898).” *Wikipedia, the Free Encyclopedia*, July 16, 2014. [http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=History_of_the_Philippines_\(1521%E2%80%931898\)&oldid=616780970](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=History_of_the_Philippines_(1521%E2%80%931898)&oldid=616780970).

“Independence Day (Philippines).” *Wikipedia, the Free Encyclopedia*, June 12, 2014. [http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Independence_Day_\(Philippines\)&oldid=612632244](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Independence_Day_(Philippines)&oldid=612632244)

“Name of the Philippines.” *Wikipedia, the Free Encyclopedia*, July 16, 2014. http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Name_of_the_Philippines&oldid=614078577.

สาธารณรัฐสิงคโปร์

Republic of Singapore

สิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีขนาดพื้นที่เล็กที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นเกาะที่ตั้งอยู่บริเวณปลายสุดของคาบสมุทรมลายู (Malay Peninsula) และ ปลายด้านตะวันออกของช่องแคบชูมาเตอร่าหรือสุมาตรา (Sumatra) ทำให้สิงคโปร์เป็น จุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ รวมทั้งเหมาะสมในการเป็นเมืองท่า มีประชากรมากเป็นอันดับ ๙ จากทั้งหมด ๑๐ ประเทศของกลุ่มประชาคมอาเซียน มีทรัพยากรธรรมชาติน้อยมาก พื้นที่เพาะปลูกและน้ำจืดก็ไม่เพียงพอต่อการบริโภค แต่สิงคโปร์มีเศรษฐกิจที่มั่งคั่งและ ได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว การเมืองมีความมั่นคงภายใต้การนำของ พรรคกิจประชา (People's Action Party) ซึ่งขึ้นมาใช้อำนาจตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๙ ก่อนที่ สิงคโปร์จะเป็นเอกราช

ใน ค.ศ. ๒๐๑๓ สิงคโปร์มีเนื้อที่ ๗๑๖.๑ ตารางกิโลเมตร (สิงคโปร์มีการ ถมทะเลขยายพื้นที่เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ดังนั้น เนื้อที่ของสิงคโปร์จึงเพิ่มขึ้น เรื่อย ๆ) สิงคโปร์เป็นเกาะใหญ่เพียงเกาะเดียว แยกจากแผ่นดินใหญ่ของคาบสมุทรมลายู ด้วยช่องแคบโจฮอร์หรือยะฮอร์ (Johor Strait) ที่เหลือเป็นเกาะขนาดเล็กและโขดหิน

พื้นที่ส่วนใหญ่ของสิงคโปร์เป็นที่ราบ จุดสูงสุด คือ เนินเขาบูกิตตีเมฮ์ (Bukit Timah) ซึ่งสูงเพียง ๑๖๖ เมตร เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตร สิงคโปร์จึงมีภูมิอากาศร้อนชื้น มีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างมาก

สิงคโปร์มีประชากรตามสถิติใน ค.ศ. ๒๐๑๓ ประมาณ ๕,๓๙๐,๐๐๐ คน มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ถึง ๗,๕๔๐ คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งถือว่าอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่สูงมาก ชาวสิงคโปร์ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๕๐ พูดภาษาจีนเป็นภาษาแม่ และมีชาวสิงคโปร์พูดภาษามลายูประมาณร้อยละ ๑๒ ภาษาทมิฬประมาณร้อยละ ๓ และภาษาอื่น ๆ อีกประมาณร้อยละ ๓ นอกจากนี้ เป็นชาวสิงคโปร์ที่ใช้ภาษาอังกฤษประมาณร้อยละ ๓๒ สิงคโปร์มีภาษาราชการ ๔ ภาษา คือ จีนกลาง อังกฤษ มลายู และทมิฬ

แม้ว่าสิงคโปร์เพิ่งแยกเป็นอิสระจากมาเลเซียใน ค.ศ. ๑๙๖๕ แต่เกาะสิงคโปร์ก็มีประวัติความเป็นมายาวนาน หลักฐานจากบันทึกของจีนในคริสต์ศตวรรษที่ ๓ กล่าวถึงเกาะที่มีชื่อว่า ผูลัวจง (Pu Luo Chung) ซึ่งเชื่อกันว่าน่าจะมาจากคำว่า ปูเลาอุจง (Pulau Ujong) ในภาษามลายู ซึ่งแปลว่า เกาะที่ตั้งอยู่ปลายสุด ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ มีหลักฐานระบุว่า สิงคโปร์ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของจักรวรรดิศรีวิชัย (Srivijaya) ถูกกองทัพของจักรวรรดิโจหะ (Chola) จากอินเดียตอนใต้มารุกราน

ส่วนบันทึกของชาวชื่อ นาคาราเกอร์ตากามา (Nagarakertagama) ซึ่งเขียนขึ้นใน ค.ศ. ๑๓๖๕ ได้บันทึกถึงการตั้งถิ่นฐานในสถานที่เรียกว่า เตอมาเซก (Temasek) ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าอยู่บนเกาะสิงคโปร์ อย่างไรก็ตาม หลักฐานเกี่ยวกับสิงคโปร์สมัยเริ่มแรกที่มีรายละเอียดคือบันทึกของหวัง ต้าหยวน (Wang Dayuan) พ่อค้าชาวจีนซึ่งได้เดินทางไปทั่วบริเวณที่จีนเรียกว่า นานหยาง (Nanyang) หรือ “มหาสมุทรในภาคใต้” เขาเดินทางไปทั่วบริเวณดังกล่าวเป็นเวลากว่า ๒๐ ปีในครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔

หวัง ต้าหยวนบรรยายรายละเอียดของเส้นทางเดินเรือ เกาะต่าง ๆ และท่าเรือในบริเวณนี้ บันทึกของเขากล่าวถึงชื่อที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ เช่น “หลงหยาง

เหมิน” (Long Yamen) หรือ “ประตูเขี้ยวมังกร” ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นทางเข้าอ่าวเคปเปล (Keppel) ด้านตะวันตกในปัจจุบัน เนื่องจากทางเข้าอ่าวบริเวณปลายสุดด้านตะวันตกของเกาะเซนโตซา (Sentosa) ซึ่งเป็นเกาะเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ใกล้เกาะสิงคโปร์ ในสมัยนั้นแคบและมีชะง่อนหินทรายหลายแห่งซึ่งอาจมองดูคล้ายฟันซี่ใหญ่ ต่อมา แห่งหินแห่งหนึ่งในแห่งหินคู่แฝดของอ่าวเคปเปลถูกทำลายไปใน ค.ศ. ๑๘๔๘ เพื่อขยายทางเข้าปากอ่าวให้กว้างขึ้น หวัง ต้าหยวนระบุว่า ผู้คนที่มาตั้งถิ่นฐานบนเกาะดำรงชีวิตอยู่ด้วยการค้าขายและเป็นโจรสลัด เพราะพื้นดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตพื้นเมืองที่ส่งไปยังเมืองท่าต่าง ๆ ได้แก่ ไม้ และดีบุก ซึ่งมีไม่มาก นอกจากนั้นเป็นสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อส่งออก ได้แก่ ทองที่มีคุณภาพต่ำ เครื่องกระเบื้องจีน ผ้าตัวสึคราม ผ้าฝ้ายดอก เครื่องครัวที่ทำด้วยเหล็กและผลิตภัณฑ์จากเหล็กชนิดต่าง ๆ หวัง ต้าหยวนยังระบุว่า ผู้คนอาศัยอยู่ในชุมชนขนาดเล็กและเป็นศูนย์กลางการค้าที่ไม่สำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับที่อื่น ๆ ที่กระจายอยู่ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สิงคโปร์ได้ซื้อว่ามีโจรสลัดชุม เพราะมักมีการปล้นเรือสินค้าจีนที่ผ่านเข้ามาในช่องแคบหลงหย่าเหมิน ใช้เรือพายประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ลำเข้าโจมตีเรือสำเภาจีนจนเรือจีนต้องหนีออกไปในทะเลหรือไม่ก็ยอมแพ้ สถานการณ์ดังกล่าวน่าจะเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้จักรพรรดิไท่จื่อ (Taizu) จักรพรรดิองค์แรกของราชวงศ์หมิง ทรงประกาศ

เกาะเซนโตซาปัจจุบัน

ห้ามชาวจีนเดินเรือค้าขายในบริเวณหนานหยาง หลังจากนั้น หลักฐานที่นักเดินเรือจีนบันทึกไว้เกี่ยวกับสิงคโปร์ก็ลดน้อยลง

อย่างไรก็ดี บันทึกของชาวมลายูให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการในสิงคโปร์ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ ไว้ โดยระบุว่า ในบริเวณนั้นมีอาณาจักรเล็ก ๆ ที่ขึ้นอยู่กับจักรวรรดิศรีวิชัยกระจายตัวอยู่ทั่วไป เมื่อศรีวิชัยหมดอำนาจลง อาณาจักรที่เคยขึ้นกับศรีวิชัยก็ตั้งตนเป็นอิสระ ส่วนต่อมาเซะกะนั้นเผชิญกับการแข่งขันกันในการขยายอำนาจระหว่างอาณาจักรของชาวไทยกับจักรวรรดิมาฆปาหิต (Majapahit) ที่มีอำนาจในบริเวณดังกล่าวมาก่อน มีหลักฐานว่ากองทัพของชาวไทยเคยยกทัพมาล้อมต่อมาเซะกั แต่ถูกขับไล่กลับไปสำเร็จ

ในช่วงดังกล่าว เชื้อสายผู้ครองแคว้นปาเล็มบังหรือปาเล็มบัง (Palembang) ซึ่งมีชื่อในภาษาสันสกฤตว่า ปรมเศศวร (Parameswara ค.ศ. ๑๓๔๔-๑๔๑๔) แข่งขันต่อจักรวรรดิมาฆปาหิต ผู้ปกครองจักรวรรดิมาฆปาหิตจึงลงโทษด้วยการบังคับให้ปรมเศศวรย้ายจากปาเล็มบังไปอยู่ที่หมู่เกาะรีเอาลิงกา (Riau Lingga) และต่อไปยังต่อมาเซะกั ซึ่งปรมเศศวรได้สังหารผู้ปกครองชาวพื้นเมืองและยึดอำนาจในต่อมาเซะกั แต่ต่อมาเขาก็ถูกไล่ออกไปจากต่อมาเซะกั แต่ไม่แน่ชัดว่าผู้ขับไล่เป็นชาวชวาหรือชาวไทยในสมัยอยุธยาที่กำลังขยายอำนาจเข้ามาโดยร่วมมือกับบางแคว้นในมลายู หลังจากต่อมาเซะกัถูกโจมตีแล้ว ยังคงมีชุมชนที่ยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในเกาะดังกล่าวโดยอยู่ใต้อำนาจของชาวมลายู ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมอลากา (Melaka) หรือมะละกา (Malacca) ในการนี้ ต่อมาเซะกั มักจัดหาคนเรือและช่วยมะละกาในสงครามโดยใช้กองเรือพายที่พวกตนมีความชำนาญ

หลังจากโปรตุเกสเข้ายึดครองมะละกาใน ค.ศ. ๑๕๑๑ สุลต่านมะละกาถอยไปอยู่ที่โจฮอร์ลามา (Johor Lama) เหนือปากแม่น้ำโจฮอร์ ผู้ดูแลเมืองท่า (Shahbandar) แนะนำสุลต่านมะละกาให้ใช้เกาะสิงคโปร์เป็นสถานที่การค้าพื้นทะเล ส่วนโปรตุเกสต้องการลดกำลังทางเรือรวมทั้งอำนาจทางการเมืองของชาวมลายูลง จึงบุกเข้าทำลายเมืองโจฮอร์ลามาใน ค.ศ. ๑๕๘๗ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๖๑๓ กองทัพโปรตุเกสก็ได้เผาศูนย์กลาง

การค้าของมลายูใกล้ปากแม่น้ำสิงคโปร์ สุลต่านโจฮอร์จึงหนีออกจากโจฮอร์ลามาไปตั้งที่มั่นใหม่ที่หมู่เกาะรีเอาลิงกา ในช่วงดังกล่าว สิงคโปร์และดินแดนริมฝั่งโจฮอร์ตลอดจนเกาะต่าง ๆ ใกล้เคียงตกอยู่ใต้อำนาจของเดอเม็งกง (Temenggong) ผู้เป็นเสนาบดีคนสำคัญคนหนึ่ง ใน ๒ คนของสุลต่านยะโฮร์

การเข้ามาของชาวตะวันตกทำให้การค้าซึ่งมีส่วนสำคัญต่อเศรษฐกิจของโจฮอร์เสียหายอย่างมาก เนื่องจากต้องเผชิญกับแรงกดดันจากการแข่งขันทางการค้าที่มีมละกาเป็นฐานสำคัญ เมื่อประสบปัญหาดังกล่าว ผู้ที่อยู่ตามชายฝั่งทะเลและผู้นำของพวกเขา จึงหันไปพึ่งวิธีการแบบโจรสลัด

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีปัญหาโจรสลัดแต่การพบหลักฐานทางโบราณคดีในระยะหลังทำให้เชื่อได้ว่าระหว่างต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ นั้น เศรษฐกิจและการเป็นศูนย์กลางการค้าของสิงคโปร์มีช่วงที่รุ่งเรืองสลับกับช่วงที่ซบเซา ในช่วงที่รุ่งเรืองสูงสุดนั้นสันนิษฐานว่า เกาะสิงคโปร์เป็นศูนย์กลางการค้าที่พ่อค้าจากหลากหลายเชื้อชาติ เช่น จีน อินเดีย อาหรับ ชาว มาแฉะ พักและตั้งถิ่นฐาน เชื่อกันว่าในช่วงดังกล่าว เกาะสิงคโปร์มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน หลังจากนั้น เกาะสิงคโปร์ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐสุลต่านโจฮอร์-รีเอา (Sultanate of Johor-Riau)

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ชาวฮอลันดาได้ขยายอำนาจเข้ามาแทนที่โปรตุเกส ฮอลันดามาถึงภูมิภาคนี้ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ และเมื่อถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ก็ค่อย ๆ ขยายอำนาจโดยใช้บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาหรือวีไอซี (Dutch East India Company; Vereenigde Oostindische Compagnie–VOC) เป็นกลไกสำคัญ ส่วนอังกฤษก็เป็นอีกชาติหนึ่งที่เข้ามาเข้ามาในบริเวณนี้ในเวลาไล่เลี่ยกับฮอลันดา ซึ่งตั้งสถานีการค้า (Factory) ไว้ตามเมืองต่าง ๆ หลายแห่ง ในระยะแรก ฮอลันดาและอังกฤษมักร่วมมือกันต่อต้านโปรตุเกสที่เข้ามามีอำนาจอยู่ก่อน แต่ไม่นานก็หันมาต่อสู้แข่งขันกันเองและทำสงครามกันหลายครั้ง

อังกฤษเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้มากขึ้นเมื่อจักรพรรดินโปเลียน (Napoleon) แห่งฝรั่งเศสเข้ายึดครองฮอลันดาใน ค.ศ. ๑๗๙๕ ฮอลันดาจึงยกมณฑลและอาณานิคมของตนในดินแดนโพ้นทะเลให้อังกฤษ เพื่อกันฝรั่งเศสมาอ้างสิทธิ์ยึดอาณานิคมของฮอลันดาไปด้วย แม้ในการตกลงนี้ รัฐบาลอังกฤษจะถือว่าเป็นการตกลงฉันทมิตร แต่อังกฤษก็ไม่ต้องการให้ฮอลันดารื้อฟื้นการผูกขาดการค้าขึ้นมาอีก จึงสั่งให้เรือทำลายป้อมอาฟาโมซา (A'Famosa) ในช่วงกลางทศวรรษ ๑๘๐๐ และพยายามบังคับชาวฮอลันดาในมะละกาให้ย้ายไปอยู่ที่ป็นังซึ่งในขณะนั้นเป็นศูนย์กลางการค้าของอังกฤษในคาบสมุทรมลายู ป้อมอาฟาโมซาถูกทำลายลงเกือบหมด ใน ค.ศ. ๑๘๐๗ ทอมัส สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Thomas Stamford Raffles) ซึ่งอยู่ที่ป็นังมาพักผ่อนที่มะละกาเห็นความสำคัญของป้อมนี้ในแง่ประวัติศาสตร์ จึงแนะนำให้ยุติการรื้อ ป้อมอาฟาโมซาจึงคงเหลือเพียงซุ้มประตูที่เรียกว่า Porta de Santiago หลังจากนั้น ใน ค.ศ. ๑๘๐๘ อังกฤษก็คืนมะละกาให้ฮอลันดา

อย่างไรก็ตาม การแข่งขันในการแสวงหาผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างอังกฤษกับฮอลันดายังดำเนินต่อไป เมื่อแรฟเฟิลส์เดินทางมาถึงสิงคโปร์ ใน ค.ศ. ๑๘๑๙ นั้น สิงคโปร์อยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจซบเซาโดยมีผู้อยู่อาศัยประมาณ ๑,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้เป็นชาวมลายูและชาวจีนจำนวนใกล้เคียงกัน ประชากรส่วนใหญ่ของสิงคโปร์ในขณะนั้นคือ ชาวเรือจากกัลลัง (Kallang) เซเลตาร์ (Seletar) และชนเผ่าเกอลัม (Gelam) โดยมีชาวมลายูคุมอำนาจทางการเมือง สิงคโปร์ในขณะนั้นเป็นเพียงตลาดการค้าเล็ก ๆ ที่ชาวมลายูและชาวเรือมาค้าหาและสิ่งของที่ปล้นมา นอกจากนั้นก็มีชาวจีนทำไร่อยู่ตามเชิงเขาในบริเวณใกล้เคียงซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก อังกฤษเข้าไปมีบทบาทในสิงคโปร์โดยแรฟเฟิลส์ได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง

โจฮอร์ให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (British East India Company) สร้างสถานีการค้า ทำให้ฮอลันดาไม่พอใจมากเพราะถือว่าตนมีสิทธิ์เหนือสิงคโปร์ กรณีพิพาทครั้งนี้นำไปสู่การทำสนธิสัญญาแองโกล-ดัตช์ (Anglo-Dutch Treaty) ใน ค.ศ. ๑๘๒๔ ซึ่งแบ่งเขตอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างอังกฤษกับฮอลันดา

คือ ให้คาบสมุทรมาลายูเป็นเขตอิทธิพลของอังกฤษ และหมู่เกาะอินเดียตะวันออกเป็นเขตอิทธิพลของฮอลันดา

หลังจากนั้น อังกฤษรวมเมืองท่าสำคัญทั้งสามในบริเวณช่องแคบมะละกาคือ สิงคโปร์ ปีนัง และ มะละกา เข้าเป็นหน่วยบริหารเดียวกัน เรียกว่า สเตรตส์เซตเทิลเมนต์ส์ (Strait Settlements) อยู่ภายใต้การบริหารของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ในระยะแรกมีศูนย์การบริหารที่ปีนัง ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๓๒ ก็ย้ายไปอยู่ที่สิงคโปร์

เมื่อสิงคโปร์เติบโตขึ้นทั้งในด้านประชากรและเศรษฐกิจ การปกครองในลักษณะเดิมเริ่มไม่มีประสิทธิภาพที่จะบริหารจัดการเขตดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลอังกฤษจึงยกเลิกการบริหารของบริษัทอินเดียตะวันออก และต่อมายกระดับสเตรตส์เซตเทิลเมนต์ส์เป็นคราวน์โคโลนี (Crown Colony) ใน ค.ศ. ๑๘๖๗ คราวน์โคโลนีนี้บริหารโดยข้าหลวง (Governor) ภายใต้กระทรวงอาณานิคม (Colonial Office) ที่ลอนดอน โดยมีสภาบริหาร (Executive Council) และสภาที่ปรึกษาด้านกฎหมาย (Legislative Council) ให้การช่วยเหลือสนับสนุนข้าหลวงในการบริหาร แม้ว่าสมาชิกของสภาทั้งสองจะไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่ก็มีตัวแทนจากคนในท้องถิ่นได้รับแต่งตั้งเข้ามามากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารอาณานิคมได้ผลักดันนโยบายหลายอย่างเพื่อแก้ปัญหาที่สะสมมานาน เช่น ปัญหาการทารุณกรรมต่อชาวจีนที่เข้ามาใช้แรงงานและปกป้องสตรีจีนที่ถูกบังคับให้ค้าประเวณี รวมทั้งกวาดล้างสมาคมลับต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ปัญหาสังคมหลายด้านก็ยังคงอยู่ เช่น การขาดแคลนที่อยู่อาศัย การบริการด้านสาธารณสุขที่ไม่เพียงพอ

ใน ค.ศ. ๑๙๐๖ กลุ่มที่เคลื่อนไหวเพื่อล้มล้างราชวงศ์ชิงของจีน ซึ่งมีซุน ยัตเซน (Sun Yatsen) เป็นผู้นำ ได้จัดตั้งสาขาขึ้นในสิงคโปร์ สาขาดังกล่าวทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเคลื่อนไหวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดด้วย กลุ่มที่เคลื่อนไหวในสิงคโปร์เหล่านี้ได้พิมพ์เผยแพร่หนังสือพิมพ์รายวันชื่อ Chong Shing ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิวัติ พิมพ์เผยแพร่วันละประมาณ ๑,๐๐๐ ฉบับ นอกจากนั้นยังมีการรวบรวมเงิน

เพื่อสนับสนุนการปฏิวัติ รวมทั้งอำนวยความสะดวกสำหรับชาวจีนที่ต้องการเดินทางจากสิงคโปร์ไปประเทศจีนเพื่อร่วมในการปฏิวัติ สงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งเกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๔-๑๙๑๘ นั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อสิงคโปร์มากนัก เนื่องจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้เป็นสมรภูมิของสงคราม หลังสงครามสิ้นสุดลงและญี่ปุ่นมีท่าทีขยายอำนาจมากขึ้น รัฐบาลอังกฤษจึงตัดสินใจลงทุนสร้างฐานทัพเรือขนาดใหญ่ในสิงคโปร์ เพื่อถ่วงดุลอำนาจของจักรวรรดิญี่ปุ่น ฐานทัพเรือดังกล่าวซึ่งสร้างเสร็จใน ค.ศ. ๑๙๓๙ และใช้งบประมาณถึง ๕๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐนั้น มีทั้งอู่แห้ง (dry dock) และอู่ลอย (floating dock) ขนาดใหญ่ และมีคลังน้ำมันที่สามารถสนับสนุนภารกิจทางนาวีของอังกฤษได้หลายเดือน รวมทั้งติดตั้งปืนใหญ่ขนาด ๑๕ นิ้ว

บริเวณชายฝั่งเพื่อป้องกันฐานทัพเรือ และมีฝูงบินประจำการเพื่อสนับสนุนภารกิจในการปกป้องสิงคโปร์ด้วย ความเพียบพร้อมดังกล่าวทำให้ฐานทัพเรือสิงคโปร์ถูกเรียกว่า “ยิบรอลตาร์แห่งตะวันออก” (Gibraltar of the East) อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของฐานทัพเรือนี้คือการไม่มีกองเรือประจำอยู่ โดยฝ่ายอังกฤษมีแผนว่าหากเกิดสงครามจึงจะส่งกองเรือจากยุโรปเข้ามาประจำการแต่เมื่อสงครามเริ่มขึ้นในยุโรปตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๙ กำลังทางเรือเกือบทั้งหมดก็ถูกใช้ไปในการสู้รบในสมรภูมิยุโรป

เรืออังกฤษในอู่ที่ฐานทัพเรือสิงคโปร์
ค.ศ. ๑๙๔๑

ฐานทัพเรือสิงคโปร์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๓

เมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาขึ้นในช่วงปลาย ค.ศ. ๑๙๔๑ ญี่ปุ่นมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้ายึดครองเอเซียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อระดมทรัพยากรทางธรรมชาติต่าง ๆ ไว้ทำสงครามกับมหาอำนาจตะวันตกและเสริมสร้างความมั่นคงของจักรวรรดิญี่ปุ่น สิงคโปร์ซึ่งเป็นฐานทัพสำคัญของฝ่ายพันธมิตรในภูมิภาคนี้ถือเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญของญี่ปุ่น ในการป้องกันสิงคโปร์นั้น ผู้บัญชาการทหารของอังกฤษเชื่อว่าฝ่ายญี่ปุ่นจะบุกเข้าโจมตีจากทางทะเล เนื่องจากการบุกจากทางเหนือจะต้องผ่านป่าทึบในมลายาซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนกำลังพล ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายอังกฤษจึงมั่นใจว่าฐานทัพและป้อมปราการที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเผชิญกับการคุกคามทางทะเลจะสามารถต้านทานการบุกของญี่ปุ่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออังกฤษตัดสินใจส่งกองเรือรบขนาดใหญ่มาเสริมกำลังที่สิงคโปร์ ส่วนฝ่ายญี่ปุ่นรู้แผนการของอังกฤษดีจึงตัดสินใจยกพลขึ้นบกที่โกตาบารู (Kota Bharu) เมืองหลวงของรัฐเกอลันตันหรือกลันตัน (Kelantan) ทางเหนือของมลายา เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ อีก ๒ วันต่อมา เรือรบหลักของอังกฤษ ๒ ลำคือ เรือรบหลวงพรินซ์ออฟเวลส์ (HMS Prince of Wales) และเรือรบหลวงรีพัลส์ (HMS Repulse) ก็ถูกจม ส่วนกำลังทางอากาศก็ส่งมาไม่ทัน ทำให้สิงคโปร์เผชิญกับการถูกโจมตีทางอากาศอย่างรุนแรง สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก กองทัพญี่ปุ่นเคลื่อนลงใต้อย่างรวดเร็วโดยใช้รถถังขนาดเบา ขณะที่กองทหารราบของฝ่ายพันธมิตรซึ่งปราศจากรถถังไม่สามารถต้านทานการรุกคืบของฝ่ายญี่ปุ่นได้ กำลังทั้งหมดจึงถอยไปตั้งมั่นที่สิงคโปร์ หลังจากสู้รบกันอย่างดุเดือด ฝ่ายพันธมิตรในสิงคโปร์ต้องยอมจำนนในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๔๒ ในครั้งนี้เชื่อว่ามียทหารอังกฤษ ออสเตรเลีย และอินเดียกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คนถูกจับเป็นเชลยศึก

เมื่อยึดครองสิงคโปร์ได้ ญี่ปุ่นเปลี่ยนชื่อสิงคโปร์เป็น “เซียวนันโตะ” (Syonan-to) ซึ่งมีความหมายว่า แสงสว่างของเกาะในภาคใต้ (Light of the South Island) ตลอดช่วง ๓ ปีแห่งการยึดครองนั้น ทหารญี่ปุ่นได้ปกครองสิงคโปร์อย่างเข้มงวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อประชากรเชื้อสายจีน มีการสังหารและจับกุมคุมขังคนเชื้อสายจีนจำนวนมาก เนื่องจากฝ่ายทหารญี่ปุ่นเชื่อว่าชาวจีนบางส่วนในสิงคโปร์ให้การสนับสนุน

การทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่นในจีน นอกจากนั้น ชาวสิงคโปร์ต้องเผชิญกับความยากลำบากจากการขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพอย่างรุนแรงเกือบทุกด้าน หลังจากที่ญี่ปุ่นยอมจำนนต่อฝ่ายพันธมิตรในวันที่ ๑๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ สิงคโปร์ต้องเผชิญกับการจลาจลรุนแรงอันเกิดจากสุญญากาศแห่งอำนาจอยู่ระยะหนึ่งก่อนที่ฝ่ายอังกฤษจะกลับเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในช่วงกลางเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๔๕ ในการนี้ อังกฤษได้จัดตั้งสำนักงานบริหารกิจการทหารอังกฤษ (British Military Administration) ขึ้นเพื่อบริหารมลายาและสิงคโปร์ไปจนถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ ผลจากสงครามทำให้โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในสิงคโปร์ถูกทำลายเสียหายอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ รวมทั้งเครื่องมือเครื่องจักรในบริเวณท่าเรือก็อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ นอกจากนี้ยังขาดแคลนอาหาร เกิดโรคระบาด รวมทั้งมีอาชญากรรมเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ความไม่พอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดการนัดหยุดงานหลายครั้งใน ค.ศ. ๑๙๔๗ ตั้งแต่ปลาย ค.ศ. ๑๙๔๗ เป็นต้นมา เศรษฐกิจสิงคโปร์จึงค่อย ๆ ดีขึ้นตามลำดับซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นคนกลางซื้อขายดีบุกและยางพาราที่ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกต้องการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลังสงคราม

ความล้มเหลวในการปกป้องสิงคโปร์ทำให้ความเชื่อมั่นที่ชาวสิงคโปร์มีต่ออังกฤษถูกสั่นคลอน ด้วยเหตุนี้ การเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านอาณานิคมจึงขยายตัวมากขึ้น ส่วนอังกฤษก็พยายามปรับการบริหารเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์หลังสงคราม โดยให้ชาวสิงคโปร์มีส่วนร่วมในการปกครองสิงคโปร์มากขึ้น การเลือกตั้งครั้งแรกในสิงคโปร์จัดขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ แต่การเลือกตั้งดังกล่าวเป็นการเลือกตั้งที่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากมีจำนวนสมาชิก ๖ คนเท่านั้นที่จะได้รับเลือกตั้งเข้าสู่สภาที่ปรึกษาด้านกฎหมายจากจำนวนสมาชิกทั้งหมด ๒๕ คน ในการนี้มีเฉพาะคนในบังคับอังกฤษ (British Subject) เท่านั้นที่มีสิทธิ์ลงคะแนน ในการเลือกตั้งครั้งนี้ สมาชิกจากพรรคสิงคโปร์ก้าวหน้า (Singapore Progressive Party) ได้รับเลือก ๓ คน ส่วนสมาชิกอีก ๓ คนเป็นผู้สมัครอิสระ หลังการเลือกตั้ง ๓ เดือน ฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์ได้จับอาวุธขึ้นต่อต้านการปกครองของอังกฤษในมลายา ขณะที่การสู้รบในมลายากำลังดำเนินอยู่นั้น อังกฤษได้สกัดกั้นการเคลื่อนไหวของฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์ในสิงคโปร์อย่างเข้มงวด

การเลือกตั้งครั้งที่ ๒ มีขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๑ จำนวนสมาชิกในสภาที่ปรึกษาด้านกฎหมายซึ่งมาจากการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นเป็น ๙ คน สมาชิกจากพรรคสิงคโปร์ก้าวหน้าได้รับเลือก ๖ คน ใน ค.ศ. ๑๙๕๓ เมื่อการคุกคามจากฝ่ายนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ในหลายาเบาบางลง อังกฤษได้ปรับการบริหารในสิงคโปร์อีกครั้งหนึ่ง โดยให้จัดตั้งสภานิติบัญญัติ (Legislative Assembly) ขึ้นแทนสภาที่ปรึกษาด้านกฎหมาย ในสภานิติบัญญัติซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด ๓๒ คนนั้น สมาชิกจำนวน ๒๕ คนจะมาจากการเลือกตั้ง ในการนี้มีมุขมนตรี (Chief Minister) เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารซึ่งได้รับเลือกจากสภานิติบัญญัติ ส่วนฝ่ายอังกฤษยังคงมีอำนาจในด้านความมั่นคงภายในและการต่างประเทศ รวมทั้งยังมีสิทธิ์ในการยับยั้งการออกกฎหมายต่าง ๆ

การเลือกตั้งใน ค.ศ. ๑๙๕๕ เป็นไปอย่างคึกคัก มีพรรคการเมืองเข้าร่วมในการแข่งขันหลายพรรค การแก้ไขคุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีผลให้จำนวนผู้ที่มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้นกว่าการเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๑ ปรากฏว่าพรรคสิงคโปร์ก้าวหน้าได้รับเลือกตั้งเพียง ๔ คน พรรคที่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งครั้งนี้ ได้แก่ พรรคแรงงานซึ่งนำโดยเดวิด มาร์แชลล์ (David Marshall) ชาวสิงคโปร์เชื้อสายอินเดีย ด้วยเหตุนี้ พรรคแรงงานจึงได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลผสม ส่วนพรรคกิจประชาซึ่งเพิ่งก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๔ นั้นได้รับเลือกตั้งเข้าสู่สภาจำนวน ๓ คน

พรรคกิจประชาที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นใหม่มีลี กวนยู (Lee Kuan Yew) นักการเมืองหนุ่มซึ่งได้รับการศึกษาจากอังกฤษร่วมอยู่ด้วย ในการประชุมก่อตั้งพรรคซึ่งมีผู้เข้าร่วมกว่า ๑,๕๐๐ คนนั้น ลี กวนยูได้รับเลือกเป็นเลขาธิการพรรค พรรคการเมืองพรรคนี้มีอุดมการณ์แบบสังคมนิยม และเป็นพันธมิตรกับสหภาพแรงงานต่าง ๆ ซึ่งมีบางส่วนที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ความร่วมมือดังกล่าวมีขึ้นเพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้ง เพราะพรรคกิจประชาจัดตั้งขึ้นโดยชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาแบบอังกฤษและพูดภาษาอังกฤษ จึงจำเป็นต้องมีฐานสนับสนุนจากมวลชนที่พูดภาษาจีนซึ่งชาวเงินบางส่วน

โดยเฉพาะพวกที่อยู่ในสภาพแรงงานต่าง ๆ นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกัน ฝ่ายนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ต้องอาศัยพรรคกิจประชาบาลบังหน้าเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เพราะพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (Malayan Communist Party-MCP) เป็นพรรคคนนอกกฎหมาย

ในการเลือกตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๕ ลี กวนยูได้รับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งตันยงปาการ์ (Tanjong Pagar) และได้เป็นผู้นำฝ่ายค้าน ในช่วงดังกล่าว ลี กวนยูทำงานทางการเมืองอย่างมุ่งมั่นและทำให้พรรคกิจประชาเป็นที่รู้จักในฐานะพรรคการเมืองที่มีแนวคิดเอียงซ้ายและต่อต้านลัทธิอาณานิคม แต่เน้นการต่อสู้ในแนวทางรัฐธรรมนูญโดยไม่ใช้ความรุนแรง ด้วยเหตุนี้ เขาจึงร่วมในการเจรจาเรื่องรัฐธรรมนูญที่จัดขึ้น ๒ ครั้งที่กรุงลอนดอน

ในปลายทศวรรษ ๑๙๕๐ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนลี กวนยูกับฝ่ายนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์มีมากขึ้น แต่การที่ลิม ยูฮ็อก (Lim Yew Hock) มุขมนตรีขณะนั้นสั่งจับกุมพวกนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์จำนวนมาก ทำให้บทบาทของฝ่ายนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ในพรรคกิจประชาลดลงไปอย่างมาก แนวทางทางการเมืองของพรรคกิจประชาได้รับการตอบรับจากชาวสิงคโปร์มากขึ้นตามลำดับ ดังจะเห็นได้ว่า ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๕๙ พรรคกิจประชาได้ที่นั่งในสภานิติบัญญัติถึง ๔๓ ที่นั่งจากทั้งหมด ๕๑ ที่นั่ง ในช่วงนั้น สิงคโปร์ได้รับฐานะเป็นรัฐปกครองตนเอง ยกเว้นด้านการป้องกันประเทศและการต่างประเทศที่อังกฤษยังคงควบคุมอยู่ ลี กวนยูจึงได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของสิงคโปร์ในฐานะรัฐปกครองตนเอง แม้จะมีชัยในการเลือกตั้ง แต่ความขัดแย้งในพรรคก็ยังคงดำรงอยู่ ด้วยเหตุนี้ สมาชิกสภานิติบัญญัติของพรรคกิจประชา ๑๓ คน ร่วมกับผู้นำสำคัญที่มีหัวเอียงซ้าย ๖ คนจากสภาพแรงงานต่าง ๆ ได้จัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ ชื่อ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม (Barisan Socialist) ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ เมื่อแรกก่อตั้งพรรคนี้ มีมวลชนสนับสนุนมากพอที่จะเป็นคู่แข่งของพรรคกิจประชาได้ เพราะบุคลากรสำคัญและสมาชิกของพรรคกิจประชาอีกจำนวนหนึ่งแปรพักตร์

ไปอยู่กับพรรคใหม่ เหตุการณ์นี้เป็นที่รู้จักต่อมาว่า “การแตกแยกครั้งใหญ่ ค.ศ. ๑๙๖๑” (The Big Split of 1961) แต่ลี กวนยูก็สามารถประคับประคองพรรคให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ได้

ตั้งแต่เข้ามีบทบาททางการเมืองในทศวรรษ ๑๙๕๐ ลี กวนยูและผู้นำในพรรคกิจประชากรมุ่งเดียวกับเขาเห็นความจำเป็นที่จะต้องให้สิงคโปร์รวมกับสหพันธรัฐมลายา เพราะเห็นว่าดินแดน ๒ ส่วนนี้มีความผูกพันใกล้ชิดทั้งในทางประวัติศาสตร์และในด้านเศรษฐกิจ ในการนี้ เขาจึงรณรงค์อย่างแข็งขันให้มีการรวมกัน อย่างไรก็ตาม กลุ่มนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ในพรรคกิจประชาต่อต้านการรวมดังกล่าว เพราะเห็นว่าพรรคที่เป็นแกนนำรัฐบาลของสหพันธรัฐมลายา คือ พรรคแนวร่วมองค์กรชาตินิยมมลายูหรืออัมโน (United Malays National Organization—UMNO) มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง นอกจากนั้น ผู้นำพรรคอัมโนก็ไม่สนับสนุนการรวมสิงคโปร์เข้ากับสหพันธรัฐมลายา เพราะไม่ไว้วางใจพรรคกิจประชาและหวั่นเกรงว่าประชากรสิงคโปร์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายจีนจะทำให้ดุลทางเชื้อชาติในสหพันธรัฐมลายาสูญเสียไป แต่การที่พวกนิยมคอมมิวนิสต์มีแนวโน้มว่าจะมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในสิงคโปร์ทำให้อัมโนเปลี่ยนใจหันมาสนับสนุนการรวมสิงคโปร์เข้ากับสหพันธรัฐมลายา

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๖๑ ความพยายามของลี กวนยูที่จะโน้มน้าวให้นายกรัฐมนตรี ตนกู อับดุล เราะห์มาน (Tunku Abdul Rahman) แห่งสหพันธรัฐมลายารวมสิงคโปร์เข้ากับมลายาก็ประสบความสำเร็จ เมื่อตนกู อับดุล เราะห์มานเสนอความคิดเรื่องการจัดตั้งประเทศมาเลเซียที่ประกอบด้วยสหพันธรัฐมลายา สิงคโปร์ และดินแดนตอนเหนือของเกาะบอร์เนียวที่อังกฤษยังปกครองอยู่ขณะนั้น ได้แก่ ซาบะฮ์หรือซาบะฮ์ (Sabah) ซาราวะก์หรือซาราวัก (Sarawak) และบรูไน (Brunei) ในการออกเสียงประชามติเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ค.ศ. ๑๙๖๓ กว่าร้อยละ ๗๐ ของผู้ที่มาออกเสียงเห็นด้วยกับการรวมประเทศในลักษณะดังกล่าว สองสัปดาห์ต่อมา สิงคโปร์จึงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมาเลเซียซึ่งจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ค.ศ. ๑๙๖๓ ส่วน

บรูไนตัดสินใจไม่ร่วมกับมาเลเซียที่จัดตั้งขึ้นดังกล่าว หลังจากการจัดตั้งมาเลเซีย ลี กวนยูเป็นหนึ่งในบรรดาสมาชิกรัฐสภาสิงคโปร์จำนวน ๑๕ คนที่ได้เข้าร่วมอยู่ในรัฐสภาของมาเลเซีย อย่างไรก็ตาม สิงคโปร์รวมอยู่กับมาเลเซียได้เพียง ๒๓ เดือนเท่านั้น

ความขัดแย้งจากปัญหาต่าง ๆ ขยายตัวขึ้นตามลำดับ หลังการก่อตั้งประเทศมาเลเซียใน ค.ศ. ๑๙๖๓ สาขาของอัมโนในสิงคโปร์ได้เข้าร่วมในการเลือกตั้งในสิงคโปร์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๓ ด้วย ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อตกลงที่อัมโนทำไว้กับพรรคกิจประชาว่า จะไม่เข้าร่วมลงแข่งขันในการเลือกตั้งในสิงคโปร์ช่วงแรก ๆ ที่ประเทศนี้ก่อตั้งใหม่ แม้ว่าผู้สมัครของอัมโนจะไม่ได้รับการเลือกตั้ง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างอัมโนกับพรรคกิจประชา ก็เสื่อมลง และเพื่อตอบโต้การกระทำดังกล่าวของอัมโน ตัวแทนของพรรคกิจประชา ก็เข้าร่วมลงเลือกตั้งในระดับประเทศใน ค.ศ. ๑๙๖๔

ความขัดแย้งทางเชื้อชาติระหว่างชาวจีนกับชาวมลายูในสิงคโปร์นับเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง ชาวจีนในสิงคโปร์ไม่พอใจที่รัฐบาลมาเลเซียให้สิทธิแก่ชาวมลายูเป็นพิเศษกว่าชนเชื้อสายอื่น ความขัดแย้งระหว่างชาวจีนกับชาวมลายูซึ่งสะสมมาจากความขัดแย้งต่าง ๆ หลายนครณี ก่อให้เกิดการจลาจลครั้งใหญ่ใน ค.ศ. ๑๙๖๔ ซึ่งมีคนเสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก

ลี กวนยู

ยูซอฟ บิน อิสฮาก

ปัญหาทางเศรษฐกิจก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่น่าไปสู่การแยกประเทศ รัฐบาลที่ กัวลาลัมเปอร์เกรงว่าพลังอำนาจทางเศรษฐกิจของสิงคโปร์จะส่งผลกระทบต่อดุลแห่ง อำนาจโดยรวมในมาเลเซีย ทำให้สินค้าที่ส่งจากสิงคโปร์ไปยังส่วนอื่น ๆ ของมาเลเซียต้อง เผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน แม้จะมีการตกลงกันก่อนหน้าว่าจะไม่มีการกีดกัน แต่ก็ไม่มี การดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

ความขัดแย้งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่สามารถยุติได้ด้วยการเจรจา เมื่อมีการปราศรัย และเขียนโจมตีอีกฝ่ายหนึ่งผ่านสื่อต่าง ๆ ความบาดหมางจึงรุนแรงขึ้น เมื่อเห็นว่า ไม่สามารถแก้ไขปัญหาระหว่างกันได้ จึงมีการตัดสินใจแยกสิงคโปร์ออกจากมาเลเซีย ใน วันที่ ๙ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๖๕ รัฐสภามาเลเซียลงมติ ๑๒๖ ต่อ ๐ ยอมรับการแยกสิงคโปร์ ออกจากสหพันธรัฐ และในเวลาไล่เลี่ยกัน รัฐสภาของสิงคโปร์ก็ได้ผ่านกฎหมายตั้งสิงคโปร์ เป็นสาธารณรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยของตนเอง สาธารณรัฐที่ตั้งขึ้นใหม่นี้มียูซอฟ บิน อิศฮาก (Yusof bin Ishak) เป็นประธานาธิบดีคนแรก และลี กวนยู เป็นนายกรัฐมนตรี

ในการบริหารประเทศเกิดใหม่ที่ขาดแคลนทรัพยากรเกือบทุกด้านนี้ ลี กวนยู พยายามจัดตั้งคณะรัฐบาลที่เข้มแข็งและมีระบบราชการที่ประกอบด้วยบุคลากรซึ่งมีความ รู้ ความสามารถ และซื่อสัตย์สุจริตอย่างแท้จริง รวมทั้งพัฒนากองทัพให้เข้มแข็งขึ้น ใน ด้านการต่างประเทศ นอกจากจะพยายามสานสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีปัญหา ที่ละเอียดอ่อนหลายด้านที่จำเป็นต้องแก้ไขแล้ว สิงคโปร์ยังกำหนดแนวทางความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศที่ทำให้สิงคโปร์เป็นที่ยอมรับและมีบทบาทในระดับนานาชาติโดยเน้น การให้ความสำคัญกับกรอบความร่วมมือพหุภาคี

ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๙-๑๙๙๐ สิงคโปร์อยู่ภายใต้การปกครองของนายกรัฐมนตรี เพียงคนเดียวคือ ลี กวนยู ทั้งนี้ เป็นเพราะพรรคกิจประชาซึ่งลี กวนยูร่วมก่อตั้งตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๔ นั้น มีชัยชนะในการเลือกตั้งเกือบทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั่วไป จำนวน ๖ ครั้ง ใน ค.ศ. ๑๙๖๘, ๑๙๗๒, ๑๙๗๖, ๑๙๘๐, ๑๙๘๔ และ ๑๙๘๘ รวมทั้ง ชนะการเลือกตั้งซ่อมเมื่อมีที่นั่งในรัฐสภาว่างลงอีก ๑๑ ครั้ง ใน ๑๒ ครั้ง การที่พรรค

กิจประชากรมอำนาจทางการเมืองมาตลอด โดยที่พรรคฝ่ายค้านได้รับการเลือกตั้งเป็น
ผู้แทนราษฎรแต่เพียงเล็กน้อยนั้น ทำให้สิงคโปร์กลายเป็นประเทศที่มีลักษณะการปกครอง
แบบมีพรรคการเมืองเด่นเพียงพรรคเดียว

ระบบการปกครองดังกล่าวมีผลให้รัฐบาลและพรรคกิจประชากรมอำนาจค่อนข้าง
มากในการกำหนดทิศทางของชาติ สิงคโปร์มีกฎหมายที่เข้มงวดโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับ
ความสงบและความปลอดภัยของชาติ เจ้าหน้าที่ของทางการมักตอบโต้ความเห็นของชาติ
ตะวันตกซึ่งวิจารณ์กฎหมายที่เข้มงวดดังกล่าวว่าเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ประเทศที่มีความ
เสี่ยงด้านความมั่นคงสูงเช่นสิงคโปร์จำเป็นต้องกระทำ

ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาประเทศ รัฐบาลเข้ามาดูแลเรื่องต่าง ๆ หลายด้าน
นอกจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะได้รับการวางแผนและบริหารงานอย่างรอบคอบแล้ว
รัฐบาลสิงคโปร์ยังได้วางนโยบายหรือมีข้อชี้แนะเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวสิงคโปร์หลาย
ลักษณะด้วย เช่น เรื่องจำนวนบุตรที่คู่สมรสพึงมี รวมทั้งบางเรื่องเกี่ยวกับการประพฤติ
ปฏิบัติตนในที่สาธารณะและที่บ้าน นโยบายหรือแนวทางต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้รับ
การชี้แนะจากรัฐโดยผ่านการออกกฎระเบียบและการรณรงค์โฆษณาผ่านสื่อสารมวลชน

ในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๘๐ บทบาทของฝ่ายค้านมีเพิ่มมากขึ้นเล็กน้อย
ความเปลี่ยนแปลงนี้เห็นได้จากการเลือกตั้งซ่อมที่จัดขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๘๑ ทั้งนี้สมาชิกพรรค
ฝ่ายค้าน ได้แก่ โจเซฟ เบนจามิน ชัยรัตน์ม (Joshua Benjamin Jeyaretnam) ตัวแทน
จากพรรคกรรมกรได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่สภา และใน ค.ศ. ๑๙๘๔ ในการเลือกตั้งทั่วไป
ผู้ลงคะแนนเสียงก็เลือกชัยรัตน์มกลับไปอีกครั้ง รวมทั้งสมาชิกฝ่ายค้านอีกคนคือ
เคียม ซีทง (Chiam See Tong) ก็ได้รับการเลือกตั้งด้วย สำหรับการเลือกตั้งในเดือน
สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ ก็มีสมาชิกฝ่ายค้านได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่สภาทั้งหมด ๔ คน
ในขณะเดียวกัน ประชาชนได้เลือกคนของพรรคกิจประชากรมอำนาจกลับมาครองอำนาจอีกครั้ง
ด้วยคะแนนเสียงลดลง ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งเกิดจากประชารุ่นหนุ่มสาว
และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปแม้จะไม่กระทบต่อการเมืองโดยภาพรวมแต่ก็เป็นสัญญาณ

ที่พรรคกิจประชาคมอาจเพิกเฉยได้และได้พยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ของพรรค
อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเตรียมการสำหรับการขึ้นมาบริหารประเทศของผู้ดำรงที่ ๒ ในช่วง
ต้นทศวรรษ ๑๙๙๐

เศรษฐกิจของสิงคโปร์มีโครงสร้างที่เน้นกิจกรรมในภาคอุตสาหกรรมและ
ภาคบริการเป็นหลัก เนื่องจากสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีขนาดเล็กและตัวเมืองขยายตัวไป
ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงมีพื้นที่สำหรับเกษตรกรรมเหลืออยู่เพียงเล็กน้อย
การที่สิงคโปร์ตั้งอยู่บนเส้นทางการเดินเรือที่สำคัญของโลก ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อมหาสมุทร
อินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ทำให้สิงคโปร์ได้รับการพัฒนาเป็นเมืองท่าที่สำคัญของ
ภูมิภาคนี้มาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๕ จนถึงปัจจุบัน ศักยภาพ
ดังกล่าวของสิงคโปร์ก็ยังคงดำรงอยู่ นอกจากนี้ รัฐบาลสิงคโปร์ซึ่งมี ลี กวนยู เป็นผู้นำ
ยังปรับปรุงประสิทธิภาพด้านการทำเรือให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย ในการนี้ รัฐบาล
สนับสนุนให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกับกิจการทำเรือ เช่น อุตสาหกรรมการ
ซ่อมบำรุงเรือสินค้า อุตสาหกรรมการกลั่นน้ำมัน อุตสาหกรรมปิโตรเคมี นอกจากนี้
การที่สิงคโปร์เป็นเมืองท่าที่สำคัญของภูมิภาค ทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาค
บริการที่ต่อเนื่องจำนวนมาก เช่น การธนาคาร การประกันภัย รวมทั้งการค้าส่งและ
ค้าปลีก การกำหนดให้สิงคโปร์เป็นเมืองท่าปลอดภาษี ทำให้สิงคโปร์เป็นศูนย์กลางการค้า
ที่มีความโดดเด่น สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาในสิงคโปร์ได้เป็นจำนวน
มาก นอกจากนี้ การพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะสูงหลายด้าน
รวมทั้งระบบสาธารณสุขที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้บริษัทข้ามชาติต่าง ๆ
มักเลือกสิงคโปร์เป็นที่ตั้งของสำนักงานใหญ่ประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะจะมีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง แต่เศรษฐกิจสิงคโปร์ก็เป็นเศรษฐกิจ
ที่เปราะบาง เพราะต้องพึ่งพิงปัจจัยหลายประการ ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยที่ผันแปรไปกับการ
เปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับโลก
ซึ่งสิงคโปร์ไม่สามารถควบคุมได้

ในทศวรรษ ๑๙๖๐ ความเป็นเมืองท่า ศูนย์กลางการค้าและการเดินเรือ (entrepôt trade) ถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจหลักของสิงคโปร์ อย่างไรก็ตาม ในขณะนั้น อัตราการว่างงานค่อนข้างสูงและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ไม่สามารถสร้างงานได้เพียงพอ รัฐบาลจึงตัดสินใจพัฒนาประเทศโดยเน้นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานจำนวนมาก ในการนี้ รัฐบาลได้เสนอแรงจูงใจต่าง ๆ อย่างมากเพื่อดึงดูดนักลงทุนต่างชาติให้เข้ามาก่อตั้งโรงงาน เพื่อสร้างงานในสิงคโปร์ การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางดังกล่าว ทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นและมีการจ้างงานอย่างเต็มที่ในต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ จนเกิดการขาดแคลนแรงงาน และต้องว่าจ้างแรงงานต่างชาติจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทำงานอุตสาหกรรมหลายด้าน หลังจากประสบความสำเร็จในช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐ แล้ว สิงคโปร์ก็ได้ปรับกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจของทศวรรษ ๑๙๗๐ ใหม่ โดยหันไปเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีระดับสูง และพัฒนาธุรกิจภาคบริการที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มระดับสูง การขยายฐานเศรษฐกิจดังกล่าวช่วยให้สิงคโปร์สามารถปรับตัวกับวิกฤตการณ์น้ำมันและภาวะถดถอยของเศรษฐกิจโลกช่วงกลางถึงปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ ได้ค่อนข้างรวดเร็ว

กฎหมายสำคัญคือ กฎหมายสร้างแรงจูงใจด้านเศรษฐกิจ (Economic Incentive Act) ที่ดึงดูดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศเข้ามายังสิงคโปร์ นำออกใช้ใน ค.ศ. ๑๙๖๗ ให้สิทธิแก่นักลงทุนในการยกเว้นภาษีเป็นเวลา ๕ ปีในกิจการเพื่อการส่งออก มีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศขึ้นหลายแห่ง เช่น นิวยอร์ก ชิคาโก ลอนดอน ปารีส โตเกียว ฮองกง นอกจากนี้ ในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ ยังมีการออกมาตรการหลายด้านซึ่งสนับสนุนให้มีการก่อตั้งบริษัทผลิตสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงขึ้นในสิงคโปร์

ในต้นทศวรรษ ๑๙๘๐ นั้นได้ริเริ่มใช้เกณฑ์การจูงใจส่งเสริมการลงทุนที่หลากหลายมากขึ้น ในการนี้ มูลค่าเพิ่ม (value added) ความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมต่อคนงาน ๑ คน รวมทั้งสัดส่วนของเจ้าหน้าที่เทคนิคและแรงงานฝีมือต่อจำนวนแรงงานทั้งหมดจะมีผลต่อการส่งเสริมการลงทุนด้วย อย่างไรก็ตาม การที่เศรษฐกิจทั่วโลกค่อนข้างซบเซา ในช่วงกลางทศวรรษ ๑๙๘๐ ขณะที่ค่าใช้จ่ายในการลงทุนประกอบ

กิจการเพิ่มสูงขึ้น ทำให้ปริมาณการเข้ามาลงทุนในสิงคโปร์ลดลงเป็นอย่างมาก ดังนั้น ตั้งแต่กลางทศวรรษ ๑๙๘๐ เป็นต้นมา รัฐบาลสิงคโปร์จึงได้ปรับนโยบายในการพัฒนา สิงคโปร์ที่นอกจากเน้นอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงแล้ว ยังเพิ่มการพัฒนาสิงคโปร์ให้ เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการผลิตที่เน้นการออกแบบเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์อีกด้วย นอกจากนี้ รัฐบาลสิงคโปร์ได้วางแผนที่จะให้สิงคโปร์เป็นศูนย์กลางของบริษัทข้ามชาติซึ่งจะเข้ามาทำการค้นคว้า วิจัย และทำงานด้านเทคโนโลยีระดับสูงในประเทศสิงคโปร์ โดยที่สาขาการผลิตใหญ่ที่จะใช้แรงงานอาจไปตั้งในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงของ สิงคโปร์ซึ่งแรงงานยังถูกอยู่ เช่น ตั้งศูนย์วิจัยและการพัฒนาอยู่ที่สิงคโปร์ แต่โรงงานผลิต อยู่ในมาเลเซีย

การปรับนโยบายต่าง ๆ รวมทั้งการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลกทำให้นับตั้งแต่ปลาย ทศวรรษ ๑๙๘๐ เศรษฐกิจของสิงคโปร์ฟื้นตัวขึ้นเรื่อย ๆ จนผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หรือจีดีพี (Gross Domestic Product–GDP) ขยายตัวสูงขึ้นมาก ปัจจัยหลักที่มีส่วนให้ เกิดการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การที่อุปสงค์ด้านการผลิตของอุตสาหกรรมบริการ ด้านการขนส่งและการคมนาคมเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ อุตสาหกรรมผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า ที่ใช้เทคโนโลยีสูงมีส่วนช่วยเศรษฐกิจของประเทศได้มาก สิงคโปร์สามารถผลิตอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนส่งออกได้มากขึ้นและค่อย ๆ เข้ามาแทนที่การกลั่น น้ำมันซึ่งเคยทำรายได้ให้แก่ประเทศเป็นอันดับ ๑

ทศวรรษ ๑๙๙๐ เป็นจุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนการปกครองสิงคโปร์จากผู้นำกลุ่มเก่ามาเป็น ผู้นำรุ่นใหม่ ในวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๐ โกะะ จิกตง (Goh Chok Tong) ได้รับการคัดเลือก จากพรรคกิจประชาและคณะรัฐมนตรีให้เป็น นายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ของสิงคโปร์ ภายหลังจาก การลาออกจากตำแหน่งของลี กวนยู ซึ่งปกครอง

โก๊ะ จิกตง

มา ๓๑ ปี ถ้านับจาก ค.ศ. ๑๙๕๕ แต่ลี กวนยูยังคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอาวุโสในรัฐบาลชุดใหม่ และใน ค.ศ. ๑๙๙๓ สิงคโปร์ก็เริ่มใช้ระบบประธานาธิบดีแบบใหม่ ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนซึ่ง ออง เทงเซง (Ong Teng Cheong) ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี

ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ผู้นำรุ่นแรกของสิงคโปร์ถือว่า การสรรหาคนรุ่นใหม่ที่มีความสามารถเป็นผู้นำรุ่นที่ ๒ เป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้แน่ใจว่าการปกครองบริหารประเทศจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องด้วยดีตามนโยบายของพรรคกิจประชา คุณสมบัติของผู้นำรุ่นใหม่ ที่คาดหวังคือเป็นคนหนุ่มอายุราว ๓๐-๔๕ ปีที่ได้รับการศึกษาแบบอังกฤษ มีความรู้ความสามารถสูงทางด้านวิชาการและการบริหาร มีความสามารถเชิงวิเคราะห์และการใช้เหตุผล ในการตัดสินใจ มองการณ์ไกล และกล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าถูกต้องแม้จะขัดต่อความคิดเห็นสาธารณชนเพื่อผลลัพธ์ที่ดีใน ๑๐-๒๐ ปีข้างหน้า

โก๊ะ จ๊กตง ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ของสิงคโปร์ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๐ ถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๔ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี เกียรตินิยมอันดับ ๑ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ใน ค.ศ. ๑๙๖๔ จากมหาวิทยาลัยสิงคโปร์ (ต่อมาคือ มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์) แล้วเข้ารับราชการอยู่ระยะหนึ่งก่อนได้ทุนไปศึกษาต่อด้านเศรษฐศาสตร์การพัฒนา (Development Economics) ที่วิทยาลัยวิลเลียมส์ (Williams College) ในสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๖๖-๑๙๖๗ ต่อมาได้รับคัดเลือกให้ไปทำงานที่บริษัทเดินเรือเนปจูนโอเรียนทัลไลน์ส (Neptune Oriental Lines) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจที่สำคัญแห่งหนึ่งของสิงคโปร์ใน ค.ศ. ๑๙๖๙ โก๊ะ จ๊กตงมีผลงานดีเด่นและได้เลื่อนเป็นผู้อำนวยการบริหารของบริษัทในอีก ๔ ปีต่อมา ความสามารถโดดเด่นของเขาทำให้กลุ่มผู้นำของพรรคกิจประชาสนใจและชักชวนให้เป็นตัวแทนของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกรัฐสภาในการเลือกตั้ง ค.ศ. ๑๙๗๖ เขาชนะการเลือกตั้งได้เป็นผู้แทนของเขตมารินพาราเด (Marine Parade) และเริ่มต้นชีวิตทางการเมืองนับแต่นั้นมา

ใน ค.ศ. ๑๙๗๙ เขาได้เป็นผู้ช่วยรองเลขาธิการพรรคกิจประชา และได้รับมอบหมายให้วางระบบการคัดสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคซึ่งถือว่าเป็นงานสำคัญมาก เพราะเท่ากับเป็นการเลือกสรรบุคคลที่จะมาทำหน้าที่บริหารประเทศนั่นเอง เนื่องจากพรรคกิจประชาเป็นพรรครัฐบาลมาตลอดตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๙ แต่เดิมการคัดเลือกใช้วิธีชักนำกันเข้ามา โกะะ จักตงแก้ไขให้การเสนอชื่อเป็นไปอย่างมีระบบ กำหนดกลุ่มบุคคลที่สามารถเสนอชื่อผู้สมัครได้ ซึ่งได้แก่ รัฐมนตรี สมาชิกรัฐสภา ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และผู้บริหารระดับสูงของบริษัท มีขั้นตอนการสัมภาษณ์หลายรอบ มีการตรวจสอบคุณสมบัติผู้สมัครอย่างละเอียดในด้านอุปนิสัย แรงจูงใจ และความสามารถในการทำงานเป็นหมู่คณะ นอกจากนี้ เขายังเสนอให้นำแบบทดสอบที่มีมาตรฐานมาใช้โดยเน้นการวัดคุณสมบัติ ๓ ประการ ได้แก่ ความสามารถในการวิเคราะห์ จินตนาการ และการรับรู้ความจริง มาทดสอบผู้แทนพรรคที่มีแนวโน้มว่าจะได้ทำงานบริหารระดับสูงด้วย

ในด้านการบริหารประเทศ โกะะ จักตงเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง ๆ หลายกระทรวง เช่น กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม ก่อนหน้าที่จะได้เป็นรองนายกรัฐมนตรีคนที่ ๑ ใน ค.ศ. ๑๙๘๕ การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ของสิงคโปร์ต่อจากลี กวนยูที่ครองตำแหน่งนี้นานถึง ๓๑ ปีเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลี กวนยูเป็นผู้นำที่โดดเด่นและประสบความสำเร็จอย่างสูงในการสร้างสิงคโปร์ให้เป็นประเทศที่เจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในระดับต้น ๆ ของเอเชีย และเป็นตัวอย่างของการบริหารจัดการที่ดีจนผู้นำรัฐบาลหลายประเทศชื่นชมและศึกษาเป็นแบบอย่าง

ในการพิสูจน์ตนเองว่าเขาได้รับความไว้วางใจจากประชาชน โกะะ จักตงได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใน ค.ศ. ๑๙๙๑ เร็วกว่ากำหนด แม้พรรคกิจประชาจะชนะการเลือกตั้ง แต่ก็เสียที่นั่งให้แก่พรรคฝ่ายค้านไป ๔ ที่นั่ง มากกว่าเดิมซึ่งเคยเสียไปเพียงที่เดียว นอกจากนั้น คะแนนเสียงที่ประชาชนลงให้ผู้แทนพรรคกิจประชา ก็ลดลงจากร้อยละ ๖๑.๘ เป็นร้อยละ ๖๑ สาเหตุซึ่งพรรคฝ่ายค้านได้เสียงเพิ่มขึ้นใน

สภา เพราะกลุ่มผู้ใช้แรงงานชาวสิงคโปร์เชื้อสายจีนไม่พอใจนโยบายของพรรคกิจประชา ที่สนับสนุนพวกชนชั้นกลางซึ่งพูดภาษาอังกฤษและชาวมาลายูฐานะยากจน แม้การที่คะแนนนิยมของพรรคลดลงจะไม่เกี่ยวกับการเป็นนายกรัฐมนตรีของโก๊ะ จ๊กตงโดยตรง แต่ก็ทำให้เขาไม่สบายใจนัก

ด้านการเมืองภายในนั้น เขาประสบความสำเร็จในการรักษาความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับลี กวนยู รัฐมนตรีอาวุโส และใช้ประสบการณ์รอบรู้ของลี กวนยูให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศ วิธีการทำงานเป็นหมู่คณะของเขา การปรึกษาหารือเพื่อตัดสินใจร่วมกัน เป็นที่พอใจของคณะรัฐมนตรีและได้ผลดีในการทำงาน ประชาชนเคารพและชื่นชมความสามารถของเขา รวมทั้งอุปนิสัยเป็นกันเอง ซื่อตรง และไว้ใจได้ ความชื่นชอบของประชาชนที่มีต่อโก๊ะ จ๊กตง มีผลให้คะแนนความนิยมของพรรคกิจประชาในหมู่ประชาชนค่อย ๆ เพิ่มขึ้นด้วย

ในประเด็นเรื่องการเป็นผู้นำที่เข้มแข็งและเด็ดขาดนั้น โก๊ะ จ๊กตงแสดงให้เห็นหลายครั้งว่าเขามีความหนักแน่นและมีวินัย เช่น กรณีลงโทษด้วยการเนรเทศไปยังอเมริกาคนหนึ่งที่ทำผิดกฎหมายเพราะไปทำลายทรัพย์สินสาธารณะใน ค.ศ. ๑๙๙๔ แม้ว่าจะถูกกดดันอย่างหนักจากสหรัฐอเมริกาซึ่งวิจารณ์การลงโทษในลักษณะดังกล่าว แต่โก๊ะ จ๊กตงก็ยังยืนยันให้ดำเนินการตามกฎหมายสิงคโปร์ ด้านความมั่นคงของพรรคกิจประชา โก๊ะ จ๊กตงนำพรรคกิจประชาให้ชนะการเลือกตั้งและได้เป็นรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง ทำให้พรรคได้รับคะแนนนิยมจากประชาชนเพิ่มขึ้นอีกด้วย ตั้งแต่การเลือกตั้งทั่วไป ค.ศ. ๑๙๘๔ เป็นต้นมา คะแนนความนิยมของพรรคมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ แต่ในการเลือกตั้งทั่วไป ค.ศ. ๑๙๙๗ และ ค.ศ. ๒๐๐๑ คะแนนนิยมของพรรคสูงขึ้นจากร้อยละ ๖๑ ใน ค.ศ. ๑๙๙๑ เป็นร้อยละ ๖๕ และร้อยละ ๗๓.๕ ตามลำดับ

การเลือกตั้ง ค.ศ. ๑๙๙๗ พรรคกิจประชานำเรื่องการพัฒนาห้องชุดการเคหะแห่งชาติเป็นประเด็นสำคัญในการหาเสียงเพราะประชาชนเกือบร้อยละ ๙๐ อาศัยอยู่ในห้องชุดของรัฐบาล สำหรับคนทั่วไปห้องชุดเป็นสมบัติมีค่า หนทางหนึ่งที่จะเพิ่ม

คุณภาพชีวิตของชาวสิงคโปร์ก็คือ การพัฒนาห้องชุดให้ทันสมัยและสะดวกสบายมากขึ้น ในการนี้ พรรคกิจประชาประกาศว่าสนับสนุนการพัฒนาห้องชุดดังกล่าว ซึ่งพรรคกิจประชาที่ประสพชัยชนะอย่างงดงาม

การเลือกตั้งเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๑ มีขึ้นหลังปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในเอเชียที่เริ่มต้นตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๗ และหลังเหตุการณ์ก่อการร้ายในสหรัฐอเมริกาเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. ๒๐๐๑ แม้ฝ่ายค้านจะโจมตีรัฐบาลเรื่องปัญหาการว่างงาน การจ้างชาวต่างประเทศผู้เชี่ยวชาญมาทำงานในสิงคโปร์ และปัญหาค่ารักษาพยาบาลที่สูงขึ้นมาก แต่พรรคกิจประชาที่ได้รับคะแนนเสียงท่วมท้นจากประชาชนเพราะชาวสิงคโปร์ตระหนักดีว่าปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำไม่ได้เป็นผลจากการปฏิบัติงานของรัฐบาล

โก๊ะ จ๊กตงพยายามส่งเสริมบรรยากาศให้ชาวสิงคโปร์มีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมมากขึ้น มีการอนุญาตให้มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลในหน้าหนังสือพิมพ์และในที่สาธารณะได้บ้าง ให้เสรีภาพในการแสดงออกมากขึ้น ทั้งในการพูดในที่ชุมนุมชน ในด้านศิลปะ ภาพยนตร์ และละคร สามารถนำเสนอเรื่องที่เป็นปัญหาขัดแย้งในสังคมได้ เช่น โรคเอดส์ ชีวิตในห้องชุดการเคหะแห่งชาติ

การผ่อนคลายนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งเป็นเพราะลักษณะนิสัยของโก๊ะ จ๊กตง อีกประการหนึ่งเป็นเพราะประชากรสิงคโปร์ในสมัยนี้มีการศึกษาดีขึ้นและมีไม่น้อยซึ่งไม่พอใจรัฐที่ใช้อำนาจควบคุมมากเกินไป ชาวสิงคโปร์ซึ่งมีความรู้ดีจำนวนหนึ่งเบื่อหน่ายสังคมสิงคโปร์ไม่ว่าจะเพราะนโยบายเข้มงวดของรัฐบาล หรือความเครียดในการดำรงชีวิต หรือเพราะปัญหาค่าครองชีพสูง พวกกันอพยพไปอยู่ต่างประเทศ ในทศวรรษ ๑๙๙๐ มีผู้อพยพไปต่างประเทศรวมแล้วถึง ๑๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนสูงมากเมื่อเทียบกับประชากรของสิงคโปร์ รัฐบาลก็ตระหนักว่าการควบคุมมากเกินไปมีส่วนทำให้ชาวสิงคโปร์ก้าวไม่ทันการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ เมื่อรัฐบาลต้องการพัฒนาเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-Based Economy) จึงต้องผ่อนปรนการควบคุม

อย่างเด็ดขาดลงบ้าง โดยเฉพาะในยุคอินเทอร์เน็ต ซึ่งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้ รัฐบาลยังหวังว่าถ้าคนมีส่วนร่วมในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนและประเทศชาติ ก็จะทำให้เกิดความผูกพันระหว่างกันและผูกพันกับชาติ สร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศได้ทางหนึ่ง และลดปัญหาการอพยพไปต่างประเทศได้บ้าง

รัฐบาลพยายามปรับปรุงการบริหารให้มีประสิทธิภาพและใกล้ชิดประชาชน โดยแบ่งการบริหารจัดการเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับหน่วยงานรัฐบาล และระดับสภาพพัฒนาชุมชน โครงการนี้เริ่มต้นใน ค.ศ. ๑๙๙๗ สภาพพัฒนาชุมชนมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ทำหน้าที่ดูแลบริหารจัดการชุมชนต่าง ๆ ในด้านสวัสดิการสังคม เช่น การจัดสรรทุนการศึกษา การช่วยเหลือคนชรา การปรับปรุงที่อยู่อาศัย โดยหวังว่าสภาพพัฒนาชุมชนจะทำให้ผู้บริหารมีโอกาสใกล้ชิดกับคนในชุมชน เข้าใจและเห็นใจกันดีขึ้น รัฐบาลตั้งความหวังว่านโยบายดังกล่าวจะทำให้ปัญหาในชุมชนได้รับการแก้ไขกันเองในแต่ละชุมชน

ในด้านสังคม สิ่งค้ำประกันปัญหาอัตราการเกิดของประชากรลดลงมาโดยตลอด ยกเว้นแต่ใน ค.ศ. ๑๙๘๘ ที่อัตราการเกิดเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็นร้อยละ ๑.๙๘ ของประชากรทั้งประเทศ เนื่องจากตรงกับปีม้งกรทองซึ่งเชื่อกันว่าเด็กที่เกิดในปีนั้นจะมีโชควาสนารุ่งเรือง ใน ค.ศ. ๒๐๐๐ อัตราการเกิดลดลงมาถึงร้อยละ ๑.๔๘ รัฐบาลวิตกว่าถ้าอัตราการเกิดไม่เพิ่มขึ้น ในไม่ช้าสังคมสังคมโปรจะมีผู้สูงอายุมากขึ้นและขาดคนวัยทำงานอันมีผลเสียต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ สาเหตุที่อัตราการเกิดเพิ่มขึ้นน้อยลงมาจากสตรีมีการศึกษาดีขึ้นและมีโอกาสทำงานได้มากขึ้น เห็นเรื่องการแต่งงานและการมีครอบครัวเป็นภาระ จะแต่งงานเมื่อมีความมั่นคงทางหน้าที่การงานแล้ว ด้วยเหตุนี้ อายุเฉลี่ยของเจ้าสาวจึงมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ การที่สตรีแต่งงานช้าทำให้มีบุตรได้น้อยลง

ในตอนแรก รัฐบาลพยายามช่วยส่งเสริมให้สตรีที่มีการศึกษาดีและมีสถานภาพทางการเงินดีมีบุตรหลาย ๆ คน เช่น ให้แรงจูงใจด้วยการลดหย่อนภาษี โดยเน้นความสำคัญของการเพิ่มคุณภาพของประชากรมากกว่าการเพิ่มอัตราการเกิด อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๐๐ เป็นต้นมา เมื่ออัตราการเกิดไม่เพิ่มขึ้น แต่กลับลดลง รัฐบาลจึงหันมามุ่งเพิ่ม

อัตราการเกิดและส่งเสริมให้สตรีทั่วไปมีบุตร ไม่จำเพาะแต่สตรีที่มีการศึกษาสูง โกะะ จักตงเสนอแผนการให้เงินสะสมพัฒนาเด็ก ในการนี้ บิดามารดาผู้มีบุตรมากกว่า ๑ คนเมื่อเปิดบัญชีเงินฝากสะสมทรัพย์ให้แก่บุตร รัฐบาลก็จะสมทบเงินฝากให้ด้วย นอกจากนี้ ยังออกกฎหมายอนุญาตให้สตรีลาคลอดโดยได้รับเงินค่าจ้างสำหรับบุตรคนที่ ๓ ได้นานถึง ๘ สัปดาห์ เท่ากับการลาคลอดบุตรคนที่ ๑ และ ๒ ด้วย

ในด้านเศรษฐกิจ โกะะ จักตงเผชิญปัญหาท้าทายความสามารถของรัฐบาลในปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ แม้วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจซึ่งเริ่มต้นใน ค.ศ. ๑๙๙๗ ไม่ส่งผลกระทบต่อสิงคโปร์เท่าประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากความเข้มแข็งทางการคลังและความสามารถของกลุ่มผู้บริหารประเทศที่รับมือแก้ปัญหาได้อย่างฉับไว แต่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของสิงคโปร์ใน ค.ศ. ๑๙๙๘ ลดลงบ้างและการว่างงานก็เพิ่มขึ้น รัฐบาลวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะพลังการแข่งขันของสิงคโปร์ลดลง เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงเกินไป สิงคโปร์จำเป็นต้องลดต้นทุนการผลิตลง เช่น ลดเงินสมทบของนายจ้างเข้ากองทุนกลางสำรองเลี้ยงชีพ (Central Provident Fund) ลดค่าที่ดิน ค่าเช่าโรงงาน ค่าสาธารณูปโภค นอกจากนี้ ยังต้องมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจที่มีฐานความรู้รองรับ ทั้งทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ อิเล็กทรอนิกส์ เกษษกรรม วิศวกรรมเคมี และพันธุวิศวกรรมศาสตร์ รัฐบาลตั้งกองทุนจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างชาติและกองทุนเพื่อการลงทุนด้านวิทยาศาสตร์ ทั้งหมดนี้เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ส่วนการแก้ปัญหาแรงงานนั้น รัฐบาลตั้งกองทุนเพื่อเพิ่มความรู้และพัฒนาทักษะความสามารถให้แก่ผู้ว่างงานและผู้ขาดความรู้เฉพาะทาง มีการจัดฝึกอบรมระยะสั้นให้แก่คนเหล่านี้ ในช่วง ค.ศ. ๑๙๙๙-๒๐๐๑ มีผู้สมัครเข้าฝึกอบรมโครงการต่าง ๆ ถึง ๕๓,๐๐๐ คน

ใน ค.ศ. ๒๐๐๑ ภาวะเศรษฐกิจของสิงคโปร์ถดถอยลงอีก โกะะ จักตงเสนอให้สิงคโปร์หาตลาดใหม่ให้ออกไปไกลกว่าบรรดาประเทศเพื่อนบ้านให้ครอบคลุมถึงประเทศในรัศมีที่เครื่องบินบินถึงได้ภายใน ๗ ชั่วโมง ซึ่งจะมีประชากรถึง ๒,๘๐๐ ล้านคนที่จะเป็นตลาดใหม่ของสิงคโปร์ได้ อีกวิธีหนึ่งคือ การขยายกิจการไปในต่างแดน เช่น การร่วมมือสร้างอุทยานอุตสาหกรรม (Industrial Park) ในจีน รวมทั้งพัฒนาความสามารถของ

ชาวสิงคโปร์ในการเป็นผู้ประกอบการ ให้มีความริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าเสี่ยง ส่งเสริมคนเก่งที่เป็นชาวสิงคโปร์ และสรรหากคนเก่งจากภายนอกมาช่วยเสริม

นอกจากนั้น สิงคโปร์ยังเป็นผู้เสนอให้ก่อตั้งสามเหลี่ยมแห่งการเติบโต (Growth Triangle) ระหว่างสิงคโปร์ มาเลเซียที่รัฐยะโฮร์ และอินโดนีเซียที่หมู่เกาะรีเอา (Riau) ทั้ง ๓ ประเทศจะร่วมมือกันสร้างศูนย์อุตสาหกรรมเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ โครงการนี้เป็นที่สนใจของนักลงทุนชาวญี่ปุ่นและชาวตะวันตกซึ่งต้องการฐานการผลิตเครื่องอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

ผลงานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของโก๊ะ จ๊กตง คือ ความคิดในการสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างเอเชียกับยุโรปที่เรียกว่า การประชุมเอเชีย-ยุโรปหรือ อาเซม (Asia-Europe Meeting-ASEM) แม้ว่าขณะนั้นอาเซียนจะมีการประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย-แปซิฟิกหรือเอเปก (Asia-Pacific Economic Cooperation-APEC) แต่สิงคโปร์ก็ยังคงต้องการให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจนั้นมีความหลากหลายมากขึ้นโดยการขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ใน ค.ศ. ๑๙๙๔ สิงคโปร์และฝรั่งเศสร่วมมือกันเสนอให้จัดการประชุมระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียน จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ กับประเทศในสหภาพยุโรปทุกประเทศที่เกี่ยวข้องต่างเห็นชอบและเริ่มประชุมครั้งแรกที่กรุงเทพมหานครใน ค.ศ. ๑๙๙๖ อาเซมจึงเป็นหนทางเปิดตลาดใหม่ให้แก่อาเซียนอีกทางหนึ่ง

หลังจากบริหารประเทศมานานถึง ๑๔ ปี โก๊ะ จ๊กตงก็ส่งมอบภารกิจให้แก่ ลี เซียนลุง (Li Hsien Loong) บุตรชายของลี กวนยู ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๓ ของสิงคโปร์ใน ค.ศ. ๒๐๐๔

ลี เซียนลุงจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge University) ประเทศอังกฤษ ต่อมาได้ไปศึกษาที่สหรัฐอเมริกา ที่สถาบันรัฐศาสตร์ จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy School of Government) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ได้ปริญญาโทด้านรัฐประศาสนศาสตร์ เขากลับมารับราชการทหาร

ที่สิงคโปร์จนได้ยศพลจัตวา จึงลาออกมาสมัครรับเลือกตั้งและได้รับเลือกเป็นสมาชิก รัฐสภาใน ค.ศ. ๑๙๘๔ ในด้านการบริหาร ลี เซียนลุงมีประสบการณ์ทางการเมืองอย่างมากในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงข่าวสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศิลปวัฒนธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นต้น

การปราศรัยในโอกาสเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๔ นั้น ลี เซียนลุงได้ให้คำมั่นสัญญาว่า จะยังคงยึดแนวบริหารประเทศแบบ เปิดกว้างและปรึกษาหารือตามแบบรัฐบาลชุดเดิม และได้ย้ำแนวนโยบายดังกล่าวอีกครั้ง ในการปราศรัยในโอกาสวันชาติในเดือนเดียวกันว่า จะใช้แนวทางใหม่ ๆ ที่กล้าหาญ ในการบริหารบ้านเมือง และจะสร้างสังคมที่เปิดและรวมคนทุกกลุ่มโดยต่อยอดจากความสำเร็จของผู้นำคนก่อน ๆ อีกทั้งยังกำหนดวิสัยทัศน์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อสิงคโปร์ ในระยะยาวอีกด้วย

ส่วนคณะรัฐมนตรีที่จัดตั้งภายหลังการเลือกตั้งในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๕ นั้น ยังคงเป็นชุดเดิมเป็นส่วนใหญ่ หลังจากดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเวลา ๒๐ เดือน ลี เซียนลุงก็ประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๖ การเลือกตั้งครั้งนี้พรรคกิจประชาส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ๘๔ คน ตามจำนวนที่นั่งทั้งหมด ในรัฐสภา พรรคฝ่ายค้านส่งผู้สมัคร ๔๗ คน ทำให้พรรคกิจประชาไร้คู่แข่งสำหรับที่นั่ง ๓๗ ที่นั่ง ผลการเลือกตั้งก็เหมือนครั้งก่อน พรรคกิจประชาได้ที่นั่งเท่าเดิม แต่ได้คะแนนลดลงเหลือร้อยละ ๖๖.๖๐ ของคะแนนเสียงทั้งหมด ซึ่งแต่เดิมได้ร้อยละ ๗๕.๒๙ ส่วนพรรคแรงงานซึ่งส่งผู้สมัคร ๒๐ คนได้รับเลือกตั้งเพียงคนเดียวคือ เลียเคียง (Low Thia Khian) ส่วนกลุ่มพันธมิตรประชาธิปไตย แห่งสิงคโปร์ ส่งผู้สมัคร ๒๐ คนและได้รับเลือกคนเดียวเช่นกันคือ เคียม ซีทง บรรยายากศ การรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งครั้งนี้ค่อนข้างคึกคัก เนื่องจากพรรคกรรมกรอยู่ในช่วงฟื้นฟูพรรคโดยการส่งผู้สมัครหนุ่มสาวเข้าแข่งขัน

ในความพยายามที่จะแสดงภาพลักษณ์ของรัฐบาลที่เปิดกว้างทางการเมืองนั้น ในวันชาติ ค.ศ. ๒๐๐๘ ลี เซียนลุงได้ประกาศนโยบายเปิดเสรีทางการเมืองให้มากขึ้น โดยการผ่อนคลายข้อจำกัดทางการเมือง ๓ เรื่อง ในเรื่องแรก รัฐบาลเสนอแก้ไขกฎหมายว่าด้วยภาพยนตร์ (Films Act) ซึ่งเคยห้ามพรปรคการเมืองผลิตและฉายภาพยนตร์ เพื่อเป้าหมายทางการเมือง ด้วยเกรงว่าจะเป็นการยั่วยุให้เกิดความขัดแย้งอย่างไม่มีเหตุผล เรื่องที่ ๒ รัฐบาลยกเลิกการห้ามผู้สมัครรับเลือกตั้งผลิตสื่อแนวใหม่ ได้แก่ พอดแคสต์ (podcast) และวอดแคสต์ (vodcast) เพื่อแจกจ่ายในการรณรงค์หาเสียงก่อนการเลือกตั้ง และเรื่องสุดท้าย รัฐบาลยกเลิกการห้ามการประท้วงและเรียกร้องในที่สาธารณะ โดยกลุ่มผู้ประท้วงสามารถรวมตัวกันได้ในบริเวณมุมนักพูดในสวนของลิ้ม (Speaker's Corner in Hong Lim Park) โดยไม่ต้องขออนุญาตล่วงหน้าจากทางตำรวจ แต่การชุมนุมก็ยังอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการบริหารสวนสาธารณะแห่งชาติ

ใน ค.ศ. ๒๐๐๙ ลี เซียนลุงได้ประกาศในเดือนพฤษภาคมว่าจะปรับปรุงระบบการเมืองเพื่อเปิดโอกาสให้รัฐสภามีตัวแทนประชาชนจากหลากหลายกลุ่มมากขึ้น เช่น เพิ่มจำนวนสมาชิกที่มาจากการแต่งตั้ง (Nominated Member of Parliament–NMP) จากจำนวนไม่เกิน ๖ คน เป็นไม่เกิน ๙ คน ซึ่งจะอยู่อย่างถาวรจนครบวาระ ส่วนในกลุ่มสมาชิกที่ไม่ได้เป็นตัวแทนของเขตเลือกตั้งใดจากพรรคฝ่ายค้าน (Non-Constituency Member of Parliament–NCMP) ซึ่งเดิมให้มีจำนวนไม่เกิน ๖ คน จะเพิ่มเป็นไม่เกิน ๙ คน นอกจากนี้ รัฐบาลจะเพิ่มจำนวนเขตเลือกตั้งเดี่ยวจาก ๙ เขต เป็น ๑๒ เขต และลดจำนวนเขตเลือกตั้งกลุ่ม (Group Representation Constituency–GRC) ลง เนื่องจากพรรคฝ่ายค้านพบปัญหาการหาผู้สมัครในจำนวนมาก ๆ เพื่อลงสมัครในเขตเลือกตั้งกลุ่ม

ภารกิจที่ท้าทายรัฐบาลลี เซียนลุงที่เข้ามาดำรงตำแหน่งใน ค.ศ. ๒๐๐๔ ก็คือการดำเนินโครงการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของสิงคโปร์ซึ่งได้รับจากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอยใน ค.ศ. ๒๐๐๑ และโรคซาร์สระบาด ค.ศ. ๒๐๐๓ สภาพแวดล้อมภายนอกประเทศที่เป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของสิงคโปร์มีหลายประการ เช่น ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวในสหรัฐอเมริกา ราคาน้ำมันในตลาดโลกที่เพิ่มสูงขึ้นตลอดเวลา

บริษัทข้ามชาติหลายแห่งที่เคยมีสำนักงานอยู่ในสิงคโปร์ได้ย้ายไปตั้งสำนักงานที่เมืองเซี่ยงไฮ้หรือเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) และเมืองใหญ่ ๆ ของจีน นอกจากนี้ สิงคโปร์ยังต้องแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีค่าแรงต่ำกว่าสิงคโปร์ การทำเรือของสิงคโปร์ต้องแข่งกับมาเลเซีย และสายการบินของสิงคโปร์ต้องแข่งกับสายการบินราคาประหยัดของประเทศเพื่อนบ้าน

รัฐบาลสิงคโปร์ได้ดำเนินกลยุทธ์หลายด้านเพื่อคงไว้ซึ่งความสามารถในการแข่งขัน เช่น ปรับปรุงยกระดับอุตสาหกรรมบางด้านเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ สร้างแหล่งท่องเที่ยวแบบบูรณาการ (Integrated Resorts) ซึ่งมีคาสิโนรวมอยู่ด้วยเพื่อแข่งขันกับสวนสนุกดิสนีย์ (Disney Theme Park) ในฮ่องกง กระตุ้นให้บริษัทที่รัฐบาลร่วมลงทุน (Government Linked Companies–GLC) เพิ่มการลงทุนในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทเทมาเซกโฮลดิ้งส์ (Temasek Holdings) ดึงดูดการลงทุนของต่างชาติในอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เช่น อุตสาหกรรมชีวเวช (Biomedical Industry)

โดยภาพรวมแล้วภาวะเศรษฐกิจของสิงคโปร์ยังประสบปัญหาเชิงโครงสร้างที่สำคัญ ๒ ประการ ประการแรก การลงทุนของรัฐบาลสิงคโปร์ในต่างประเทศประสบปัญหาการขาดทุน ส่วนประการที่ ๒ มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจตามยุทธศาสตร์ในช่วงที่ผ่านมาแม้จะอำนวยความสะดวกต่อระบบเศรษฐกิจระดับชาติ แต่ผลตอบแทนต่อชาวสิงคโปร์ยังน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่คนต่างชาติและธุรกิจต่างชาติในสิงคโปร์ได้รับ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมใหม่ อย่างเช่น เกาหลีใต้ ฮ่องกง ไต้หวัน นอกจากนี้ การรับแรงงานต่างชาติและผู้เชี่ยวชาญต่างชาติเข้ามาทำงานจำนวนมากก็เริ่มสร้างความอึดอัดให้แก่ชาวสิงคโปร์ในเรื่องการแข่งขันด้านการงานและที่อยู่อาศัย ตลอดจนความแตกต่างเรื่องนิสัยใจคอ ชีวิตความเป็นอยู่ และค่านิยม ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้ตั้งคณะกรรมการด้านยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ (Economic Strategies Committee–ESC) เพื่อปรับแผนยุทธศาสตร์ของชาติที่จะส่งเสริมการเติบโตของระบบเศรษฐกิจและกระจายผลประโยชน์ให้ชาวสิงคโปร์อย่างทั่วถึง

ในการวางแนวทางการพัฒนาประเทศ รัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสนใจเรื่องการค้าเติบโตเป็นมหาอำนาจของประเทศจีนและอินเดีย และผลกระทบอันกว้างไกลในระบบโลกซึ่งอาจมีผลให้มีการเปลี่ยนศูนย์กลางอำนาจทางเศรษฐกิจของโลกจากซีกโลกตะวันตกมายังซีกโลกตะวันออก นับตั้งแต่ทศวรรษ ๒๐๐๐ เป็นต้นมา จีนได้กลายมาเป็นคู่ค้าที่สำคัญของญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และหลายประเทศในกลุ่มอาเซียน ส่วนอินเดียก็เริ่มมีบทบาทเพิ่มขึ้นด้วย ด้วยเหตุนี้ สิงคโปร์จึงพยายามปรับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับทิศทางดังกล่าว ในด้านความมั่นคงนั้น สิงคโปร์มิได้มองว่าจีนเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของสิงคโปร์เพราะสิงคโปร์ไม่เกี่ยวข้องในข้อพิพาทบริเวณทะเลจีนตอนใต้ แต่สิงคโปร์เกรงกลัวภัยคุกคามในอนาคตหากมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศจีนแล้วรัฐบาลจีนที่ชาตินิยมจัดอาจมีนโยบายที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับประเทศในอาเซียนจนกระทบต่อเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนอินเดียนั้น สิงคโปร์มองว่าการเติบโตของอินเดียมีความสำคัญต่อเสถียรภาพในภูมิภาคโดยเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับจีนโดยยังคงมีสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทในการถ่วงดุลที่สำคัญ

ภายหลังจากที่ประธานาธิบดีเอส. อาร์. นาธาน (S. R. Nathan) ประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ค.ศ. ๒๐๑๑ ไล เซียนลุงก็ได้กำหนดวันเลือกตั้งให้เป็นวันที่ ๗ พฤษภาคม การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๒ ภายใต้อิทธิพลของ ไล เซียนลุง แต่เป็นครั้งที่ ๑๑ นับจากการก่อตั้งสาธารณรัฐสิงคโปร์ แม้ผลการเลือกตั้งกระทบต่อการครองอำนาจของพรรคกิจประชาในรัฐสภาแค่เพียงเล็กน้อย กล่าวคือ พรรคกิจประชาได้ ๘๑ ที่นั่ง โดยได้คะแนนเสียงร้อยละ ๖๐.๑๖ ในขณะที่พรรคแรงงานได้ ๖ ที่นั่ง (ร้อยละ ๑๒.๘๒) หากเปรียบเทียบกับ การเลือกตั้งครั้งก่อนใน ค.ศ. ๒๐๐๖ พรรคกิจประชาได้ ๘๒ ที่นั่ง (ร้อยละ ๖๖.๖๐) ในขณะที่พรรคแรงงานได้เพียง ๑ ที่นั่ง แต่พรรคกิจประชาได้รับคะแนนเสียงลดลงถึงร้อยละ ๖.๔๖ นอกจากนั้น ผู้สมัครซึ่งเป็นสมาชิกคนสำคัญของพรรค ๒ คน คือ จอร์จ โย ยง-บุน (George Yeo Yong-Boon) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และ ลิม ซุยเซ (Lim Swee Say) อดีตรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ยังแพ้การเลือกตั้งที่เขตอัลจูเนียด (Aljunied) อีกด้วย

การเลือกตั้งครั้งนี้ถือเป็นจุดหักเหของการเมืองสิงคโปร์ โดยลี เซียนลุงเห็นว่าการเลือกตั้งนี้เป็นการกำหนดผู้นำรุ่นใหม่ของสิงคโปร์ เนื่องจากสิงคโปร์ใน ค.ศ. ๒๐๑๑ แตกต่างไปจาก ค.ศ. ๒๐๐๖ เป็นอย่างมาก ดังนั้น พรรคกิจประชาชนจึงต้องหันมาสำรวจตัวเองอย่างจริงจัง คณะแนวนิยมของพรรคกิจประชาเสื่อมถอยลงมาจากหลายสาเหตุ

ประการแรก ประชาชนวิตกกังวลเรื่องปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้น ในขณะที่ค่าจ้างและรายได้ไม่ขยับตาม ปัญหาเรื่องช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและการคมนาคม ปัญหาการบริการด้านสาธารณสุข และปัญหาเรื่องคนต่างชาติที่เข้ามาเป็นกรรมกร หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญในสิงคโปร์ที่มีจำนวนกว่า ๑ ล้านคน ซึ่งถูกมองว่าเข้ามาแย่งอาชีพและที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ประการที่ ๒ ความสำเร็จของสิงคโปร์ในการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจนบรรลุเป้าหมายการสร้างให้สิงคโปร์เป็น “Intelligent Island” เพื่อให้อินเทอร์เน็ตกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ มีผลทำให้การสื่อสารในหมู่เครือข่ายภาคประชาสังคมภายในประเทศและระหว่างประเทศเป็นไปได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ดังนั้น การที่รัฐบาลแก้ไขรัฐธรรมนูญและเปิดให้มีการรณรงค์หาเสียงโดยใช้สื่อสมัยใหม่ได้ จึงเป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้แก่พรรคการเมืองทั้งหลายในการชี้แจงนโยบายของพรรค แนะนำตัวผู้สมัครหน้าใหม่ รวมทั้งวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลด้วย

ประการที่ ๓ เป็นผลมาจากลักษณะของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งซึ่งมีจำนวนราว ๒.๒ ล้านคน โดยที่ร้อยละ ๔๖ เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐-๔๔ ปี ซึ่งเกิดหลังจากที่สิงคโปร์เป็นเอกราชใน ค.ศ. ๑๙๖๕ คนกลุ่มนี้ขาดความรู้และความสนใจในผลงานอันยิ่งใหญ่ของพรรคกิจประชาที่ผลักดันให้สิงคโปร์หลุดพ้นจากสถานะโลกที่สามและก้าวไปสู่อีกโลกที่หนึ่งได้สำเร็จ พวกเขาจึงไม่ได้ชื่นชมผลงานในอดีตของพรรคกิจประชาเหมือนชาวสิงคโปร์รุ่นก่อน

ลี เซียนลุงพยายามตอบสนองความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้โดยเสนอนโยบายต่าง ๆ ที่คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนทุกเพศ วัย อาชีพ ฐานะ ชนชั้น และเชื้อชาติ

และจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ซึ่งปราศจากอดีตผู้นำทั้ง ๒ คนและมีรัฐมนตรีหลายคนที่เป็นคนรุ่นใหม่เข้าบริหารประเทศ

นับตั้งแต่ก่อตั้งสาธารณรัฐสิงคโปร์จนถึงปัจจุบัน สิงคโปร์ได้เปลี่ยนแปลงจากประเทศโลกที่สามซึ่งเปราะบางในด้านความอยู่รอด กลายเป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่รองรับการทำธุรกิจที่ค่อนข้างสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ เครือข่ายการสื่อสาร ระบบขนส่งมวลชนในประเทศ ท่าเรือ สนามบินและสายการบินชั้นนำ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มักได้รับการจัดลำดับโดยสถาบันประเมินชั้นนำให้อยู่ในอันดับต้น ๆ อยู่อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ นอกจากจะมีนักธุรกิจต่างชาติจำนวนมากเดินทางเข้ามาทำธุรกิจแล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยวสิงคโปร์อีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่า ตามข้อมูลใน ค.ศ. ๒๐๑๒ นั้น มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวสิงคโปร์มากถึง ๑๑ ล้านคน

ความสำเร็จในการพัฒนาประเทศตามที่ได้กล่าวมานี้ มีผลทำให้ชาวสิงคโปร์มีมาตรฐานการครองชีพสูงโดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อประชากรเมื่อปรับตามค่าครองชีพแล้วสูงถึงประมาณ ๗๘,๗๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งสูงเป็นอันดับที่ ๔ ของโลกตามข้อมูลของธนาคารโลก ค.ศ. ๒๐๑๓ แม้ว่าความสำเร็จเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ที่ตั้ง ปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวย แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าความสำเร็จเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความสามารถในการปรับตัวอย่างเหมาะสมทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งทำให้ประเทศขนาดเล็กมากและมีทรัพยากรธรรมชาติน้อยมาก เช่นสิงคโปร์ก้าวหน้าดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าลี กวนยูผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างชาติให้รุ่งเรืองได้ถึงแก่กรรมในช่วงปลายเดือนมีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๕ แต่ก็เชื่อได้ว่าโครงสร้างทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ที่ลี กวนยูและผู้นำในรุ่นต่อมาได้วางรากฐานไว้จะนำพาสิงคโปร์ให้ก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคง.

(นภดลชาติประเสริฐ)

บรรณานุกรม

- เพ็ชรี สุมิตร ผู้แปล. *ประวัติศาสตร์สิงคโปร์*. แปลจาก A History of Singapore. Ernest C.T. Chew and Edwin Lee, editors. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๗.
- Abshire, Jane E. *The History of Singapore*. Santa Barbara, California: Greenwood, 2011.
- Acharya, Amitav. *Singapore's Foreign Policy: The Search for Regional Order*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2008.
- Baker, Jim. *Crossroads: A Popular History of Malaysia and Singapore*. Singapore: Marshall Cavendish International (Asia) Private Limited., 2012.
- Osborne, Milton. *Southeast Asia: An Introductory History*. Crows Nest, New South Wales: Allen & Unwin, 2013.
- Ricklefs, M.C. and others. *A New History of Southeast Asia*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010.
- Turnbull, C.M. *A History of Modern Singapore*. Singapore: NUS Press Singapore, 2009.
-

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

Socialist Republic of Vietnam

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ตั้งอยู่บริเวณที่เคยเรียกว่า “อินโดจีน” (Indochina) ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเมืองหลวงชื่อ ฮ่าโน่ย หรือฮานอย (Hà Nội; Hanoi) เวียดนามเคยอยู่ใต้การปกครองของจีนเป็นเวลานานประมาณ ๑,๐๐๐ ปี และตกอยู่ใต้อำนาจของฝรั่งเศสตั้งแต่ประมาณครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จนถึงประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ทำให้เวียดนามมีประสบการณ์ยาวนานในการต่อสู้กับต่างชาติที่เข้ามารุกราน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เวียดนามได้ประกาศเอกราช แต่ก็ต้องต่อสู้กับฝรั่งเศสที่ต้องการกลับเข้ามาปกครองอินโดจีนอีก สงครามครั้งนี้ยุติลงด้วยการที่ฝรั่งเศสถอนตัวออกไป แต่เวียดนามต้องแบ่งออกเป็น ๒ ประเทศ คือ เวียดนามเหนือ ซึ่งปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ และเวียดนามใต้ ซึ่งมุ่งพัฒนาไปในแนวทางทุนนิยม หลังจากนั้น เวียดนามทั้ง ๒ ประเทศก็ทำสงครามกัน โดยแต่ละฝ่ายต่างมีมหาอำนาจหนุนหลัง ทำให้เวียดนามมีบทบาทสำคัญในความขัดแย้งและการต่อสู้ในสงครามเย็นใน ค.ศ. ๑๙๗๕ เวียดนามเหนือเป็นฝ่ายมีชัย และเวียดนามรวมเป็นประเทศเดียวอีกครั้งหนึ่ง ในระยะแรกรัฐบาลเวียดนามดำเนินนโยบายปรับเปลี่ยนเวียดนามใต้ให้เป็นสังคมนิยม

แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ และตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ เป็นต้นมา ก็ได้เริ่มปฏิรูปประเทศไปในแนวทางเสรีนิยมและทุนนิยมมากขึ้น เป็นผลให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างต่อเนื่อง ในวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ เวียดนามก็เข้าร่วมเป็นสมาชิกลำดับที่ ๗ ของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations–ASEAN) ซึ่งกำลังพัฒนาไปสู่การรวมตัวหรือบูรณาการระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน

เวียดนามตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงสุดของอินโดจีน ครอบคลุมพื้นที่ ๓๓๑,๒๑๐ ตารางกิโลเมตร และมีชายฝั่งทะเลยาว ๓,๒๖๐ กิโลเมตร ตั้งแต่อ่าวไทยด้านตะวันตกเฉียงใต้ ทะเลจีนใต้ ขึ้นไปจนถึงอ่าวตังเกี๋ย (Tonkin) ทางตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศเวียดนามมีพื้นที่ลักษณะคล้ายรูปตัวเอส (S) ความยาวจากเหนือสุดถึงใต้สุด ๑,๖๕๐ กิโลเมตร มีพรมแดนทางด้านเหนือติดกับจีนทั้งทางบกและทางทะเล พรมแดนทางเหนือและทางตะวันตกติดกับลาวทางบก และพรมแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ติดกับกัมพูชาทั้งทางบกและทางทะเล

ภูมิประเทศของเวียดนามส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าทึบ มีพื้นที่ราบประมาณร้อยละ ๒๐ เท่านั้น พื้นที่เขตภูเขามีประมาณร้อยละ ๔๐ และเป็นเขตป่าร้อนชื้นซึ่งเดิมมีประมาณร้อยละ ๔๐ ปัจจุบันเหลือเพียงประมาณร้อยละ ๒๐ พื้นที่ตอนเหนือส่วนใหญ่เป็นที่สูง (highlands) มียอดเขาสูงสุดชื่อ ฟานซีปัง (Phan Xi Pang) สูง ๓,๑๔๓ เมตร ได้รับสมญาว่า “หลังคาอินโดจีน” (Roof of Indochina) อยู่ในจังหวัดหล่าวกาย (Lao Cai) พื้นที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของภาคเหนือ คือ เขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง (Red River Delta) ซึ่งเป็นเขตตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวเวียดนาม ส่วนพื้นที่ทางใต้ประกอบด้วยที่ลุ่มในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta) เขตเทือกเขาอันนัม (Annamite Range) เขตป่าทึบที่ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง และเขตที่สูงภาคกลาง (Central Highlands) พื้นที่อีกส่วนหนึ่งของเวียดนามคือ เขตที่ลุ่มชายฝั่ง ซึ่งเริ่มตั้งแต่ตอนใต้ของเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงไปจนถึงเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง พื้นที่ส่วนนี้แม้จะเป็นพื้นที่แคบ ๆ โดยเฉพาะทางตอนกลางของประเทศ แต่ก็เป็นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกข้าว

ภูมิอากาศของเวียดนามมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละเขต เพราะตั้งอยู่ในละติจูดที่ต่างกันและความสูงต่ำของพื้นที่ก็ต่างกันอย่างมาก โดยทั่วไปกล่าวได้ว่า เวียดนามมี ๔ ฤดู ได้แก่ ฤดูใบไม้ผลิ เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเมษายน มีฝนตกเล็กน้อยและความชื้นสูง อุณหภูมิประมาณ ๑๗-๒๓ องศาเซลเซียส ฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม อากาศร้อนและมีฝน อุณหภูมิประมาณ ๓๐-๓๘ องศาเซลเซียส เดือนที่ร้อนที่สุดคือเดือนมิถุนายน ฤดูใบไม้ร่วงตั้งแต่เดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน อุณหภูมิประมาณ ๒๓-๒๘ องศาเซลเซียส และฤดูหนาวตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ อุณหภูมิประมาณ ๗-๒๐ องศาเซลเซียส แต่บางปีอุณหภูมิอาจลดลงถึง ๐ องศาเซลเซียส เดือนที่หนาวเย็นที่สุดคือเดือนมกราคม

เวียดนามแบ่งออกเป็น ๓ ภูมิภาคหลัก คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ เมืองหลักของทั้ง ๓ ภาค ได้แก่ กรุงฮานอย ซึ่งเป็นเมืองหลวง ปัจจุบัน (ค.ศ. ๒๐๑๓) มีประชากร ๒,๖๐๐,๐๐๐ คน (หรือ ๖,๕๐๐,๐๐๐ คน หากรวมพื้นที่ในเขตปกครองมหานครด้วย) ตั้งอยู่บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง เป็นทั้งศูนย์การบริหาร และศูนย์ธุรกิจการค้าในภาคเหนือและมีสนามบินนานาชาติน้อยบาย (Noi Bai International Airport) เมืองโฮจิมินห์ซิตี้ (Ho Chi Minh City) หรือไซ่ง่อน (Saigon) ในอดีตเป็นเมืองหลวงของเวียดนามใต้หรือสาธารณรัฐเวียดนาม (Republic of Vietnam) ในช่วง ค.ศ. ๑๙๕๕-๑๙๗๕ มีประชากรประมาณ ๗,๙๐๐,๐๐๐ คน เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า การนำเข้าส่งออก และเป็นเมืองท่าสำคัญ มีสนามบินนานาชาติตันเซินญัต (Tan Son Nhat International Airport) และท่าเรือไซ่ง่อน (Saigon Port) ส่วนเมืองเว้ เมืองเอกของจังหวัดเถื่อเทียน-เว้ (Thua Thien-Hue) ซึ่งอยู่ในภาคกลางของเวียดนาม มีประชากรประมาณ ๓๔๐,๐๐๐ คน (รวมประชากรของจังหวัดเถื่อเทียน-เว้ ประมาณกว่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน) เว้เป็นเมืองหลวงของเวียดนามสมัยราชวงศ์เหงียน (Nguyen Dynasty ค.ศ. ๑๘๐๒-๑๙๔๕) ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของเวียดนาม

นอกจากนั้นยังมีเมืองสำคัญอื่น ๆ อีกหลายเมือง เช่น เมืองไฮฟองหรือ ห่ายฟอง (Hai Phong) เป็นทั้งเมืองท่าและเขตอุตสาหกรรมสำคัญในภาคเหนือ

พระราชวังโบราณที่เมืองเว้

โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเคมี ต่อเรือ และวัสดุก่อสร้าง มีท่าเรือสำคัญที่มีชื่อเดียวกับเมือง ไฮฟองตั้งอยู่ห่างจากกรุงฮานอย ๑๒๐ กิโลเมตร มีประชากรประมาณ ๑,๘๐๐,๐๐๐ คน เมืองดานังหรือด่าหนัง (Danang) มีประชากรประมาณ ๑,๒๐๐,๐๐๐ คน เป็นศูนย์กลางธุรกิจ การท่องเที่ยว และเป็นเมืองท่าสำคัญของภาคกลาง มีสนามบินนานาชาติ ดานัง (Da Nang International Airport) และท่าเรือน้ำลึกเทียนซา (Tien Sa Seaport) ส่วนเมืองสำคัญทางภาคใต้ยังมีอีกหลายเมือง เช่น เมืองเกิ่นเทอ (Can Tho) มีประชากร ๑,๒๐๐,๐๐๐ คน เป็นเมืองอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารที่สำคัญและเป็นแหล่งปลูกข้าวใหญ่ที่สุดของเวียดนาม เมืองเตียนซาง (Tien Giang) มีประชากร ๑,๖๐๐,๐๐๐ คน เมืองนี้ตั้งอยู่ในบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง มีดินอุดมเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเขตร้อน เป็นแหล่งผลิตข้าวและผลไม้เมืองร้อนต่าง ๆ เช่น ทุเรียน มะม่วง ฝรั่ง และเมืองบาเสีเยะ-หุงเต๋า (Ba Dia-Vung Tau) มีประชากรเกือบ ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน เป็นเมืองที่ผลิตน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ เวียดนามสามารถผลิตน้ำมันได้มากที่สุดในคาบสมุทรอินโดจีน แหล่งผลิตสำคัญอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง เรียกว่า บักโฮ่ (Bac Ho) หรือ “White Tiger”

เวียดนามมีประชากรมากกว่า ๙๐ ล้านคน ตามตัวเลขประมาณการ ค.ศ. ๒๐๑๒ และมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ถึง ๕๕ กลุ่ม กลุ่มชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ กิญ (Kinh) หรือ

เวียต (Viet) ซึ่งมีจำนวนประมาณร้อยละ ๘๖ ของประชากรทั้งหมด กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีประชากรไม่ถึงร้อยละ ๒ ได้แก่ เตย (Tay) ท้ายหรือไท (Thai) หมื่อง (Muong) ขแมร์ (Khmer) หมุ่ง (Nung) มั่ง (Hmong) และจิ้นหรือหว่า (Hoa)

ก่อน ค.ศ. ๑๙๗๕ มีคนเชื้อสายจิ้นในเวียดนามประมาณ ๙๐๐,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคใต้ โดยเฉพาะในเมืองไซ่ง่อนหรือโฮจิมินห์ซิตี้ในปัจจุบัน แต่หลัง ค.ศ. ๑๙๗๕ การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองและเศรษฐกิจไปสู่สังคมนิยม ทำให้ชาวเวียดนามเชื้อสายจิ้นเดินทางออกจากเวียดนาม และเมื่อความขัดแย้งระหว่างจิ้นกับเวียดนามรุนแรงมากขึ้นในช่วง ค.ศ. ๑๙๗๘-๑๙๗๙ ทำให้ชาวเวียดนามเชื้อสายจิ้นเดินทางออกนอกประเทศอีกกระลอกหนึ่ง รวมแล้วประมาณ ๕๕๐,๐๐๐ คน ส่วนหนึ่งเดินทางออกจากเวียดนามทางเรือในฐานะผู้ลี้ภัย คนเหล่านี้จึงถูกเรียกว่า “มนุษย์เรือ” (boat people) และอีกส่วนหนึ่งเดินทางข้ามชายแดนทางเหนือของเวียดนามไปยังจิ้นตอนใต้

เวียดนามมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ชาวเวียดนามเริ่มตั้งรกรากในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงในเวียดนามตอนเหนือ มีหลักฐานว่ามีการปลูกข้าวในเขตที่ราบน้ำท่วมถึงในบริเวณลุ่มแม่น้ำมา (Ma) และแม่น้ำแดงตั้งแต่ประมาณ ๑,๒๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช ความเจริญที่ปรากฏ ได้แก่ วัฒนธรรมด่งเซิน (Don Son Culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมยุคสัมฤทธิ์ก่อนประวัติศาสตร์ในเขตลุ่มแม่น้ำแดงในเวียดนามตอนเหนือ ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมนี้ คือ กลองมโหระทึกที่ทำด้วยสัมฤทธิ์ นอกจากนั้นยังมีวัตถุโบราณอื่น ๆ เช่น อาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ อันแสดงถึงความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการหล่อสัมฤทธิ์ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในท้องถิ่น มิใช่ นำมาจากภายนอก แหล่งวัฒนธรรมด่งเซินมีอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะตั้งแต่ประมาณ ๑,๐๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราชจนถึงต้นคริสต์ศักราช วัฒนธรรมนี้แพร่ออกไปอย่างกว้างขวางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมด่งเซินมีลักษณะร่วมกันบางประการ คือ โลงศพรูปเรือและไหสำหรับใส่ศพ บ้านเรือนแบบยกพื้นใต้ถุนสูง การเคี้ยวหมากและการทำให้ฟันดำ

ตามตำนานของเวียดนาม กล่าวถึงราชวงศ์ห่งบัง (Hong Bang) ที่ก่อตั้งอาณาจักรแรกของเวียดนาม คือ อาณาจักรวันลาว (Van Lang ๒,๘๗๙-๒๕๘ ปีก่อนคริสต์ศักราช) ซึ่งถูกพิชิตโดยอาณาจักรเอวหลัก (Au Lac) ของชนเผ่าหลักเหวียด (Lac Viet) และเอวเหวียด (Au Viet) ต่อมา ใน ๒๐๗ ปีก่อนคริสต์ศักราช นายพลจีนผู้หนึ่ง เข้ามายึดครองอาณาจักรเอวหลักและ

กลองมโหระทึกสัมฤทธิ์

เปลี่ยนชื่อเป็น นานานเยว่ (Nan Yue) หรือหนานเหวียด (Nan Viet) ซึ่งถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty) เมื่อ ๑๑๑ ปีก่อนคริสต์ศักราช

ในระบอบที่เวียดนามตกอยู่ใต้อำนาจของจีนประมาณ ๑,๐๐๐ ปี มีการลุกขึ้นต่อต้านอำนาจจีนหลายครั้ง เช่น เรื่องราวของสตรีสองพี่น้องสกุลจุง (Trung Sisters ประมาณ ค.ศ. ๑๒-๔๓) และคุณหญิงเจียว (Lady Thrieu ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๓) แต่การต่อต้านก็ประสบความสำเร็จอยู่ชั่วคราวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม โง เกวี่ยน (Ngo Quyen) ขุนพลของเวียดนาม สามารถเอาชนะกองทัพเรือจีนของราชวงศ์ฮั่นได้ในสมัยห้าราชวงศ์สิบอาณาจักร ได้ที่แม่น้ำบัคดัง (Bach Dang) ใกล้อ่าวฮาลอง (Ha Long Bay) ในเวียดนามตอนเหนือ จึงสามารถปลดแอกจีนได้ใน ค.ศ. ๙๓๙

หลังได้เอกราช เวียดนามมีชื่อใหม่ว่า ไตเหวียด (Dai Viet หรือ Great Viet) ก็พัฒนาระบบรัฐที่เข้มแข็งตามแบบอย่างวัฒนธรรมและความคิดทางการเมืองของจีน และมีราชวงศ์ปกครองอย่างต่อเนื่องสืบมา เวียดนามในสมัยราชวงศ์ มียุคทองคือ สมัยราชวงศ์ลี่ (Ly Dynasty) และราชวงศ์เจิ่น (Tran Dynasty) ระหว่าง ค.ศ. ๑๐๐๐-๑๔๐๐ โดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์เจิ่น ไตเหวียดสามารถต่อต้านการรุกรานของจีนสมัยราชวงศ์

หยวน (Yuan Dynasty) ได้ถึง ๓ ครั้งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ขุนพลซึ่งเป็นผู้นำในการต่อต้านจีนในครั้งนี้ คือ เจิ่น ฮุง ด่าว (Tran Hung Dao) ในสมัยราชวงศ์ฉิน พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมากและเป็นศาสนาประจำชาติ

ราชวงศ์โฮ (Ho Dynasty) ขึ้นมาปกครองเวียดนามในระยะสั้น ๆ ระหว่าง ค.ศ. ๑๔๐๐-๑๔๐๗ หลังจากนั้น จีนสมัยราชวงศ์หมิง (Ming Dynasty) ก็ส่งกองทัพเข้ามายึดครองเวียดนาม เล หล่ย (Le Loi) นำชาวเวียดนามก่อกบฏและทำสงครามต่อต้านจีนอยู่กว่า ๑๐ ปี จนได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดใน ค.ศ. ๑๔๒๘ แล้วก็ตั้งราชวงศ์เล (Le Dynasty) ขึ้นปกครองเวียดนาม เป็นสมัยที่เวียดนามรุ่งเรืองสูงสุดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ โดยเฉพาะในสมัยจักรพรรดิเล ทั้ญ ตง (Le Thanh Tong ครองราชย์ ค.ศ. ๑๔๖๐-๑๔๗๗)

พัฒนาการสำคัญประการหนึ่งของเวียดนามภายหลังได้รับเอกราชจากจีน คือ เวียดนามขยายตัวจากเขตตั้งรกรากดั้งเดิมลงมาทางใต้ ประชาชาติที่ได้รับผลกระทบมากจากการขยายตัวของเวียดนามลงมาทางใต้ คือ จาม (Cham) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ กองทัพเวียดนามยกมาทางทะเลเข้าโจมตีอาณาจักรจัมปา (Champa) ทางใต้ถึง ๒ ครั้ง แม้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ เมื่อราชวงศ์เจินของเวียดนามเสื่อมอำนาจ ภัยที่รุกรานที่เข้มแข็งของจัมปาคือหนึ่ง คือ แจ๋ บ็อง งา (Che Bong Nga) สามารถโจมตีนครหลวงของเวียดนามคือทังลิ่ง (Thang-Long หรือฮานอยปัจจุบัน) ได้ถึง ๓ ครั้ง แต่ในช่วงคริสต์ศตวรรษต่อมา ภัยที่รุกรานจัมปาใหม่ และใน ค.ศ. ๑๔๗๑ กองทัพเวียดนามก็ยึดเมืองวิชัย (Vijaya) ราชธานีของจัมปาได้ รวมทั้งดินแดนส่วนใหญ่ของอาณาจักรนี้ ซึ่งอยู่ในเขตภาคกลางของเวียดนามปัจจุบัน

ชัยชนะของเวียดนามต่อชนชาติจามครั้งนี้ได้หมายถึงการสิ้นสุดของอาณาจักรจัมปา เพราะยังมีกษัตริย์จามที่ปกครองดินแดนบางส่วนอยู่จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ รวมทั้งยังมีชนชาติจามส่วนหนึ่งหลงเหลืออยู่ในเวียดนามจนถึงปัจจุบัน จัมปามีลักษณะเช่นเดียวกับอาณาจักรโบราณอื่น ๆ ส่วนมาก ที่มีได้มีศูนย์กลางอยู่ที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว แต่เป็นเครือข่ายของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ด้านชาติพันธุ์ ภาษา การค้า และการเมือง ความรู้เกี่ยวกับทั้งดินแดนและประชากรในอาณาจักรจัมปายังมีน้อยมาก

การที่เวียดนามขยายตัวลงมาทางใต้มิใช่เป็นเพียงการขยายอำนาจควบคุมเท่านั้น แต่ชาวเวียดนามยังคงเข้าไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่ยึดมาจากชาวจีนด้วย ระบบการตั้งถิ่นฐานที่เรียกว่า ด่งเตียน (don dien) เป็นรูปแบบซึ่งเวียดนามรับมาจากจีน ด้วยการให้ทหารและชาวนาที่ไม่มีที่ดินไปหักร้างถางพงเพื่อปลูกข้าว และจัดตั้งหมู่บ้านขึ้น หลังจากนั้น ๓ ปี ก็นำที่ดินเหล่านี้เข้ามาอยู่ในระบบการปกครองของทางการ ที่ดินส่วนที่เหลือจากการจัดตั้งหมู่บ้านตกเป็นของรัฐ เมื่อมีการหักร้างถางพงและตั้งถิ่นฐาน ณ ที่ใดที่หนึ่งแล้ว ก็จะมีรุกคืบหน้าเพื่อขยายการตั้งถิ่นฐานออกไปอีก ด้วยวิธีการนี้ ชาวเวียดนามจึงขยายตัวลงมาทางใต้

แม้กษัตริย์ราชวงศ์เลทงจะให้แจกจ่ายที่ดินอย่างกว้างขวาง แต่ชาวนาจำนวนมากก็ยังไม่ที่ดินทำกิน เพราะขุนนางข้าราชการและผู้นำทหารยังคงครอบครองที่ดินจำนวนมาก ชัยชนะต่ออาณาจักรจัมปาใน ค.ศ. ๑๔๗๑ ทำให้ปัญหานี้บรรเทาลงบ้าง เมื่อชาวนาซึ่งอพยพลงใต้ตามเส้นทางชายฝั่งทะเลเข้ามาทำกินในเขตที่ดินร่วมซึ่งเป็นของรัฐ แต่กระนั้น ที่ดินใหม่ส่วนใหญ่ก็จัดสรรไว้สำหรับข้าราชการ และแม้เวียดนามจะมั่งคั่งและเข้มแข็งมากขึ้น แต่โครงสร้างทางสังคมก็ยังคงเหมือนเดิม ที่ดินจึงเป็นปัญหาในเวียดนามตลอดมา

ปัญหาอีกประการหนึ่งก็ตามมากับการขยายตัวลงมาทางใต้ คือ การขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง “การเดินทางลงใต้” (Nam Tien–March to the South) ก่อให้เกิดกลุ่มอำนาจขึ้นหลายกลุ่มในเวียดนาม เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ความขัดแย้งและสงครามกลางเมืองทำให้ตระกูลจัญญู (Trinh) ขึ้นมามีอำนาจในเวียดนามตอนเหนือ (แม้ว่าราชวงศ์เลยังคงดำรงอยู่) ส่วนทางใต้ตระกูลเหงวียน (Nguyen) ก็เข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ จนใน ค.ศ. ๑๖๘๗ ก็สามารถก่อตั้งนครหลวงขึ้นที่เว้ (Hue) เวียดนามถูกแบ่งเป็น ๒ ส่วน โดยมีกำแพงกันจากเทือกเขาอันนัมไปจนถึงฝั่งทะเลที่ด่งเฮ้ย (Dong Hoi ไม่ไกลจากเส้นขนานที่ ๑๗ ซึ่งแบ่งเวียดนามตามข้อตกลงเจนีวา ค.ศ. ๑๙๕๔) ตระกูลเหงวียนสร้างกำแพงเพื่อป้องกันการรุกรานจากพวกจัญญู กำแพงนี้สร้างเสร็จใน ค.ศ. ๑๖๓๑ มีความสูง ๖ เมตร และยาว ๑๘ กิโลเมตร

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ อำนาจของตระกูลเหงียนแผ่ขยายอย่างรวดเร็ว ครอบคลุมดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรกัมพูชา ใน ค.ศ. ๑๖๒๐ กษัตริย์กัมพูชา คือ พระเจ้าไชยเชษฐาที่ ๒ (Chey Chettha II ครอบราชย์ ค.ศ. ๑๖๑๘-๑๖๒๘) ทรงอภิเษกสมรสกับธิดาของ งเหงียน ฟุก งเหงียน (Nguyen Phuc Nguyen) ผู้นำคนสำคัญคนหนึ่งของตระกูลเหงียน สามปีต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาที่ ๒ ก็ทรงอนุญาตให้ชาวเวียดนามตั้งด่านศุลกากรขึ้นที่เมืองไพรนคร [(Prey Nokor) ใกล้เคียงกับโฮจิมินห์ซิตีของเวียดนามปัจจุบัน] เมื่อสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ดินแดนส่วนนี้ของเขตสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงก็ตกอยู่ใต้การปกครองของเวียดนาม ทำให้กัมพูชาไม่สามารถออกสู่ทะเลทางด้านนี้ได้อีกต่อไป

ใน ค.ศ. ๑๗๒๐ เวียดนามมีชัยชนะเด็ดขาดเหนืออาณาจักรจัมปา ทำให้กษัตริย์จัมปาองค์สุดท้ายต้องหนีไปกัมพูชาพร้อมกับชาวจามจำนวนมาก อำนาจของเวียดนามมั่นคงเข้มแข็งยิ่งขึ้น สามารถขยายตัวรุกคืบหน้ามาในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการสู้รบรุนแรงกับชาวกัมพูชา อีก ๑ ศตวรรษต่อมา เวียดนามสามารถครอบครองดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ของเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงส่วนที่เป็นเวียดนามตอนใต้ปัจจุบันไว้ได้ทั้งหมด การขยายอำนาจของเวียดนามลงมาทางใต้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผู้นำตระกูลเหงียนส่งเสริมให้ทหารที่ปลดประจำการแล้วเข้าไปตั้งรกรากอยู่ในเขตแดนกัมพูชา เมื่อถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ดินแดนกัมพูชาทั้งหมดในเวียดนามตอนใต้ก็เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเหงียน

ขณะนั้น บริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงยังเป็นดินแดนที่เหมาะสมแก่การบุกเบิกอย่างมาก มีที่ดินอยู่มากเมื่อเทียบกับอาณานิคมที่มีประชากรหนาแน่นอย่างเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง และมีสภาพสังคมที่มีลักษณะ “เปิด” ด้วย เช่น หมู่บ้านยังไม่มีกำแพงหรือรั้วต้นไม้ล้อมรอบ และประชากรก็มีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ นอกจากชาวเวียดนาม จาม และกัมพูชาแล้ว ยังมีชาวจีนส่วนหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มที่ยังจงรักภักดีต่อราชวงศ์หมิงของจีนที่ถูกโค่นล้มไปแล้ว เดินทางมาโดยเรือสำเภา ๕๐ ลำ ใน ค.ศ. ๑๖๗๙ ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาประกอบอาชีพทำนาและค้าขาย ผู้นำเหงียน

ค่อย ๆ อาศัยคนจีนเหล่านี้ก่อดันชาวกัมพูชาออกไปจากดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง
เกือบหมดสิ้นเมื่อถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

การขยายตัวของเวียดนามลงได้ยังนำไปสู่การเผชิญหน้าและแข่งขันทางอำนาจ
กับไทยที่พยายามเข้าไปมีอิทธิพลเหนืออาณาจักรกัมพูชามาตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษ
ที่ ๑๕-๑๖ ขณะนั้นสงครามกับพม่าทำให้ไทยไม่สามารถมุ่งความสนใจไปที่กัมพูชา
ได้อย่างเต็มที่ แต่หลังจากไทยกอบกู้เอกราชจากพม่าได้อย่างรวดเร็วภายหลังการเสีย
กรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๗๖๗ ก็หันกลับมารื้อฟื้นอำนาจที่เคยมีเหนือกัมพูชา
แต่การพยายามขยายอำนาจของไทยครั้งนี้ทำให้ต้องเผชิญกับเวียดนามในช่วงเวลา
ไม่นานนัก เพราะเวียดนามก็เข้าไปมีอิทธิพลเหนือราชสำนักกัมพูชาด้วยเช่นกัน ตั้งแต่
ค.ศ. ๑๗๗๔ เกิดกบฏไตเซิน (Tayson Rebellion) ในเวียดนาม พวกกบฏซึ่งมีพี่น้อง
๓ คนเป็นผู้นำ สามารถเอาชนะตระกูลจี้ญ์ในเวียดนามตอนเหนือและตระกูลงเหวียนใน
เวียดนามตอนใต้ จึงทำให้เวียดนามรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และก่อตั้งราชวงศ์ใหม่
ขึ้น แต่ราชวงศ์นี้ก็อยู่ได้ไม่นาน เชื้อสายของพวกงเหวียนซึ่งมี งเหวียน ฟุก อี้ญ
(Nguyen Phuc Anh คนไทยรู้จักในนาม องค์เชียงสีอ) เป็นผู้นำ กลับมาปราบปราม
พวกไตเซิน งเหวียน ฟุก อี้ญก่อตั้งราชวงศ์งเหวียนขึ้นปกครองเวียดนามใน ค.ศ. ๑๘๐๒
มีราชธานีที่เว้และขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่า จักรพรรดิชาลอง (Gia-long ครองราชย์
ค.ศ. ๑๘๐๒-๑๘๒๐)

ในระหว่างการต่อสู้กับพวกไตเซินนั้น งเหวียน ฟุก อี้ญได้รับความช่วยเหลือ
จากบาทหลวงคาทอลิกชาวฝรั่งเศสชื่อ ปีโญ เดอ เบอแน (Pigneau de Béhaine)
ผู้นำชาวคริสต์ในโคชินไชนา (Cochinchina) ซึ่งเป็นดินแดนตอนใต้ของเวียดนาม
เบอแนขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส แต่ไม่เป็นผล เพราะในฝรั่งเศสเกิดการปฏิวัติใหญ่ใน
ค.ศ. ๑๗๘๙ เสียก่อน หลังจากนั้น ฝรั่งเศสก็ต้องเข้าไปพัวพันกับสงครามเป็นเวลาหลายปี
เมืองเหวียน ฟุก อี้ญได้ขึ้นครองราชย์จึงทรงเป็นมิตรที่ดีกับฝรั่งเศสและให้คณะ
มิชชันนารีเผยแผ่ศาสนาได้

โบราณสถานอาณาจักรจัมปา ที่เมืองหมีเจิน

ภายหลังสงครามนโปเลียน (Napoleonic Wars) ใน ค.ศ. ๑๘๑๕ ฝรั่งเศส ที่ถูกอังกฤษกีดกันออกไปจากเอเชียตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ก็พยายามกลับมาเรียกร้องพื้นที่ความสัมพันธ์กับเวียดนามใหม่เพื่อฟื้นฟูอิทธิพลฝรั่งเศสในเอเชีย แต่ฝรั่งเศสก็ล้มเหลวมาตลอด โดยเฉพาะในเวียดนาม กษัตริย์ที่ครองราชย์สืบต่อจากจักรพรรดิชาลอง คือ จักรพรรดิมีญ หม่าง (Minh Mang ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๒๐–๑๘๔๑) จักรพรรดิเทียว จี (Thieu Tri ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๔๑–๑๘๔๗) และจักรพรรดิเตี๋ ด๊ก (Tu Duc ครองราชย์ ค.ศ. ๑๘๔๘–๑๘๘๓) ทรงนิยมลัทธิขงจื้อหรือขงจื้อ (Confucianism) และต่อต้านการเผยแพร่คริสต์ศาสนาอย่างรุนแรง ทรงต่อต้านทั้งบาทหลวงและชาวเวียดนามที่เปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนา การกดขี่ชาวคาทอลิกในเวียดนามเป็นสาเหตุและข้ออ้างสำคัญของฝรั่งเศสในการใช้กำลังตอบโต้

การที่เวียดนามต่อต้านคริสต์ศาสนาเนื่องมาจากความแตกต่างของพื้นฐานความเชื่อที่คริสต์ศาสนายึดมั่นในความสำคัญของปัจเจกบุคคล ในขณะที่ลัทธิขงจื้อให้ความสำคัญต่อเสถียรภาพทางสังคม ผู้นำเวียดนามเกรงว่าหากชาวเวียดนามตกไปอยู่ภายใต้

จักรพรรดิมีญู หม่าง

จักรพรรดิคือ ดีก

อิทธิพลของคริสต์ศาสนา จะเป็นการยากที่จะควบคุมประชากรที่ส่วนใหญ่เป็นชาวนา และเชื่อว่าการเผยแพร่คริสต์ศาสนาจะมีผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของสังคม เจ้าหน้าที่ที่เวียดนามจึงจับกุมคุมขังชาวเวียดนามที่เป็นคาทอลิกและเนรเทศมิชชันนารีฝรั่งเศส

หลังสมัยจักรพรรดิซาลอง บาทหลวงต่างชาติในเวียดนามประสบชะตากรรมรุนแรงหลายคน ใน ค.ศ. ๑๘๓๓ สังฆนายก (bishop) ชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งถูกประหารชีวิต และใน ค.ศ. ๑๘๓๕ บาทหลวงฝรั่งเศสอีกคนหนึ่งชื่อ มาร์ชอง (Marchand) ก็ถูกประหารชีวิตจากการถูกกล่าวหาว่าเข้าไปมีส่วนร่วมในการกบฏ หลังจากนั้น ก็มีการสั่งประหารชีวิตและเนรเทศมิชชันนารีและผู้ที่เป็นคาทอลิกอีกจำนวนมาก ในช่วง ค.ศ. ๑๘๓๓-๑๘๔๐ มีบาทหลวงต่างชาติอย่างน้อย ๑๐ คน (ชาวฝรั่งเศส ๗ คน และสเปน ๓ คน) ถูกประหารชีวิต คณะบาทหลวงและชุมชนคาทอลิกในเวียดนาม จึงร้องเรียนเรื่องการกดขี่ทางศาสนาไปยังรัฐบาลฝรั่งเศส

ขณะนั้นฝรั่งเศสไม่เต็มใจและไม่อยู่ในฐานะที่จะให้การช่วยเหลือใด ๆ แก่มิชชันนารีได้ ฝรั่งเศสแทบจะไม่เหลืออิทธิพลและผลประโยชน์ด้านการค้าและการทูตในดินแดนตะวันออกไกลอีกแล้ว อังกฤษมีฐานอำนาจทั้งทางเรือและการพาณิชย์อยู่ใน

อินเดียที่เข้มแข็งจนยากที่ชาติใดจะสั่นคลอนได้ อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยหลัก ๒ ประการที่ทำให้สถานการณ์นี้เปลี่ยนไป คือ การฟื้นฟูศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ก่อนจะแผ่ขยายออกไปทั่ววงการคาทอลิกในยุโรป ภายหลังจากการสิ้นอำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ ๑ (Napoleon I) อีกประการหนึ่ง คือ จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ (Napoleon III) ขึ้นมามีอำนาจในฝรั่งเศสในกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ทรงปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะฟื้นฟูสถานะและเกียรติภูมิของฝรั่งเศสในต่างประเทศ ปัจจัยทั้ง ๒ ประการนี้มีส่วนสำคัญในการผลักดันจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสในตะวันออกไกลตั้งแต่ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา

ขณะนั้นเวียดนามอยู่ในสมัยของจักรพรรดิเทียว จี ซึ่งยังคงต่อต้านการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ พระองค์สั่งจับกุมมิชชันนารีจำนวนหนึ่ง ตัดสินจำคุก หรือตัดสินประหารชีวิต ด้วยข้อกล่าวหาว่าปลุกปั่นให้เกิดการปฏิวัติ แต่การลงโทษประหารจริง ๆ มีน้อยมาก เพราะราชสำนักเว้หวั่นเกรงว่าจะต้องปะทะกับฝรั่งเศส แต่ไม่ว่าจะถูกกดขี่ต่อต้านอย่างไร มิชชันนารีคาทอลิกก็ยังคงเข้าไปในอันนัม (Annam ภาคกลางของเวียดนาม) และตั้งเกีย (ภาคเหนือของเวียดนาม) อันเป็นดินแดนเวียดนามที่ประชาชนไม่นิยมจักรพรรดิเทียว จี เท่าใดนัก (ราชวงศ์เหงียนมีฐานอำนาจอยู่ทางใต้ของเวียดนาม) พวกมิชชันนารีจึงหาที่หลบซ่อนในดินแดนส่วนนี้ได้ไม่ยากนัก จักรพรรดิคือ ดึกที่สี่ราชสมบัติต่อมา ก็ยังทรงมีนโยบายต่อต้านคาทอลิกดั้งเดิม มิชชันนารีพยายามกดดันให้รัฐบาลฝรั่งเศสเข้ามาแทรกแซงเพื่อช่วยเหลือมากขึ้นทุกที ในช่วงนี้มีชาวคาทอลิกในเวียดนามเป็นจำนวนหลายหมื่นคนแล้ว

จักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ทรงมีความปรารถนาแรงกล้าที่จะส่งเสริมบทบาทของฝรั่งเศสในต่างประเทศและยังทรงต้องใช้คริสตจักรโรมันคาทอลิกในฝรั่งเศสเป็นฐานสนับสนุนทางการเมืองในช่วงนั้นด้วย พระองค์จึงพร้อมและเต็มใจที่จะสนองตอบการร้องขอความช่วยเหลือของมิชชันนารีทั้งในจีนและเวียดนาม ดังนั้น เมื่อคณะมิชชันนารีในดินแดนตะวันออกไกลร่วมกันส่งคำร้องขอให้ฝรั่งเศสส่งเรือรบ ๓-๔ ลำมาคุ้มครองคณะมิชชันนารีจากการกดขี่ปราบปรามทางศาสนาซึ่งกำลังดำเนินอยู่อย่างกว้างขวาง

เพื่ออ้างไว้ซึ่งเกียรติภูมิของฝรั่งเศสและผลประโยชน์ของคณะมิชชันนารี ฝรั่งเศส จึงเริ่มปฏิบัติการครั้งสำคัญด้วยการส่งกองกำลังขึ้นฝั่งโจมตีและยึดเมืองตูราน (Tourane หรือดานังปัจจุบัน) ได้ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๘๕๘ จากนั้นฝรั่งเศสยึดไซ่ง่อนได้ใน เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๕๙ อีก ๓ ปีต่อมา ฝรั่งเศสก็สามารถยึดดินแดนและกอดันจน ราชสำนักเวียดนามยอมทำสนธิสัญญา ยก ๓ จังหวัดในเขตดินดอนสามเหลี่ยม ปากแม่น้ำโขง คือ เบียนหว่า (Bien Hoa) ชาตัญญู (Gia Dinh) และตัญญูเตื่อง (Dinh Tuong) ให้แก่ฝรั่งเศส ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๖๓ ฝรั่งเศสก็ได้กัมพูชาเป็นรัฐในอารักขา (protectorate)

การขยายอำนาจของฝรั่งเศสมิได้หยุดยั้งอยู่เพียงนั้น ใน ค.ศ. ๑๘๖๗ ฝรั่งเศส ยึดดินแดนอีก ๓ จังหวัดที่เหลือของเวียดนามตอนใต้ คือ เจาด๊ก (Chau Doc) ฮ่าเตียน (Ha Tien) และหวินล็อง (Vinh Long) ไว้ได้ทั้งหมด และจัดตั้งดินแดนนี้เป็นอาณานิคม เรียกว่า โคชินไชนา ฝรั่งเศสยึดเวียดนามได้ทั้งหมดใน ค.ศ. ๑๘๘๔ และรวมดินแดนที่ ยึดได้ทั้งหมดจัดตั้งอินโดจีนของฝรั่งเศส (French Indochina) ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๘๗ ดินแดนส่วนต่าง ๆ มีสถานะต่างกัน คือ โคชินไชนาหรือภาคใต้ของเวียดนาม มีสถานะเป็นอาณานิคม (colony) ดินแดนอีก ๒ ภาคของประเทศ คือ ภาคกลางหรือ อันนัมและภาคเหนือหรือตังเกี๋ย และกัมพูชามีฐานะเป็นรัฐในอารักขา การขยายอำนาจ ของฝรั่งเศสช่วงสุดท้ายตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ฝรั่งเศสสามารถผนวกดินแดนทั้งหมดของลาวและกัมพูชา (สยามยังปกครองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณของกัมพูชาจนถึง ค.ศ. ๑๙๐๗) ให้เป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีน ของฝรั่งเศส ดังนั้น เมื่อถึงช่วงนี้ฝรั่งเศสก็ได้ครอบครองอินโดจีนทั้งหมด

การปกครองและบริหารอินโดจีนอยู่ในความรับผิดชอบของข้าหลวงใหญ่ (Governor-General) ที่เป็นพลเรือน แต่อยู่ภายใต้อำนาจควบคุมของรัฐมนตรีกระทรวง ทหารเรือและอาณานิคม (Ministère de la marine et des colonies) ในกรุงปารีส ข้าหลวงใหญ่มีผู้ช่วยประกอบด้วย ผู้บัญชาการกองกำลังภาคพื้นดิน ผู้บัญชาการทหารเรือ เลขาธิการ หัวหน้าฝ่ายตุลาการ และผู้อำนวยการด้านศุลกากรและสรรพสามิต รวมทั้ง มีสภาที่ปรึกษาซึ่งไม่มีอำนาจควบคุมใด ๆ เหนือข้าหลวงใหญ่

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ฝรั่งเศสจัดการปกครองให้อินโดจีนของฝรั่งเศสมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งด้านการบริหารและด้านการเงิน มีการบริหารกิจการของอาณานิคม เช่น ศุลกากร ไปรษณีย์ ป่าไม้ การพาณิชย์แบบรวมศูนย์และจัดระบบงบประมาณรวมจากรายได้ที่จัดเก็บจากภาษีทางอ้อม (ภาษีศุลกากร อากรฝิ่น อากรสุรา และอื่น ๆ) ส่วนรายได้จากภาษีทางตรงคือ ภาษีที่ดินและภาษีรายหัว (poll tax) กำหนดให้อยู่ในส่วนของงบประมาณของภูมิภาคต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังมีภารกิจก่อตั้งสถาบันวิชาการขึ้น คือ กิจการภูมิศาสตร์อินโดจีน (Indochina Geographical Service) และสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (École française d'Extrême-Orient) เพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของอินโดจีนในด้านต่าง ๆ

ใน ค.ศ. ๑๙๑๑-๑๙๑๔ มีการปฏิรูประบอบยุติธรรมและพัฒนาการศึกษาของประชาชน ในช่วงนี้แม้จะขยายจำนวนผู้แทนในสภาที่ปรึกษาในภูมิภาคต่าง ๆ แต่แนวโน้มโดยรวมกลับเป็นการปกครองโดยตรงมากขึ้น เพราะรัฐบาลฝรั่งเศสต้องการลดภาระค่าใช้จ่ายในการปกครอง และหารายได้จากท้องถิ่นมาใช้ในการปรับปรุงกิจการต่าง ๆ ให้ดีขึ้น พร้อมกับส่งเสริมให้ชาวยุโรปเข้าไปลงทุนในอินโดจีน โดยเฉพาะในเวียดนาม เช่น ในกิจการเหมืองแร่และยางพาราโดยอาศัยเงินทุนจากธนาคารอินโดจีน (Banque de l'Indochine) เป็นส่วนใหญ่ เงินทุนจากภาคเอกชนที่หลั่งไหลเข้าไปในช่วง ค.ศ. ๑๙๒๔-๑๙๓๒ มีจำนวนถึง ๓,๐๐๐ ล้านดอลลาร์ ฝรั่งเศสใช้เงินเหล่านี้ประกอบกับเงินกู้ของภาครัฐเพื่อนำไปใช้สร้างทางรถไฟและถนน มีส่วนทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว กิจกรรมทางเศรษฐกิจสำคัญคือการส่งออกวัตถุดิบและการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปจากประเทศฝรั่งเศส สินค้าที่มีการส่งออกมากที่สุดคือ ข้าว ผลจากการสร้างคันดินป้องกันน้ำท่วมในต่งเกี๋ยและการขุดคลองชลประทานในโคชินไชนา ทำให้สามารถขยายพื้นที่ปลูกข้าวออกไปเป็น ๒๕ ล้านไร่ใน ค.ศ. ๑๙๑๓ และเพิ่มเป็น ๓๕ ล้านไร่ใน ค.ศ. ๑๙๓๘

การที่ฝรั่งเศสแบ่งเวียดนามออกเป็น ๓ ส่วนนั้น เพราะต้องการให้เวียดนามแบ่งแยกกันเพื่อปกครองได้ง่ายขึ้น (divide and rule) ในเอกสารราชการฝรั่งเศสแทบจะไม่

ใช้คำว่า “เวียดนาม” (Vietnam) หรือ “ชาวเวียดนาม” (Vietnamese) เลย แต่เรียกเป็นส่วน ๆ ว่า ดั่งเกีย อันนัม และโคชินไชนา ฝรั่งเศสเรียกชาวเวียดนามว่า “อันนามิต” (Annamite) แทนที่จะเรียกว่า “ชาวเวียดนาม” ความไม่เป็นเอกภาพของเวียดนามเห็นได้จากการที่มีชาวเวียดนามจำนวนไม่น้อยร่วมมือกับฝรั่งเศส เช่น พวกที่เป็นล่าม ชาวเวียดนามที่เป็นคาทอลิก คนพวกนี้เป็นกำลังหลักในกองกำลังกึ่งทหารที่จัดตั้งขึ้นในช่วงแรก นอกจากนี้ ยังมีขุนนางข้าราชการที่เป็นเจ้าของที่ดินและทรัพย์สินซึ่งต้องการให้ฝรั่งเศสคุ้มครองฐานะความมั่งคั่งของตน คนเหล่านี้เรียกว่า “กอลาโบราเตอร์” (collaborateurs) ทำให้การปกครองของฝรั่งเศสง่ายขึ้น

พวกที่ให้ความร่วมมือกับฝรั่งเศสส่วนมากไม่มีความรู้หรือประสบการณ์ในด้านการปกครองมาก่อน ส่วนใหญ่ได้แก่ ล่ามและเจ้าหน้าที่ระดับล่างซึ่งทำหน้าที่เสมียนและพนักงานในระบอบปกครองอาณานิคม ทำให้ฝรั่งเศสต้องเข้ามาปกครองโดยตรงมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อไม่มีขุนนางในระบอบเดิมของเวียดนามที่สามารถตีความเพื่อบังคับใช้ประมวลกฎหมายของเวียดนามได้ เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสก็ไม่สามารถดำเนินการในกิจการที่ซับซ้อน เช่น การอำนวยความสะดวก การเก็บภาษี การศึกษาดังนั้น ฝรั่งเศสจึงเลิกใช้ระบอบกฎหมายของเวียดนาม แล้วนำระบบของฝรั่งเศสมาใช้แทน ชาวฝรั่งเศสก็เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจการของท้องถิ่นและเข้าไปทำหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และเมื่อมีการใช้โทรเลขช่วยในการติดต่อสื่อสาร การดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ก็มีการรวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางมากขึ้นด้วย

การทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเวียดนามทำให้เวียดนามส่วนต่าง ๆ แตกต่างกันมากขึ้น ฮานอยและเวียงคังเป็นรากฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะเมืองเว้ อันเป็นที่ตั้งของราชสำนักนั้น ถือว่าเป็น “เวียดนามจารีต” รวมทั้งอันนัมก็ยังคงเป็นเขตที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมดั้งเดิมมากที่สุด ในขณะที่ฮานอยเป็นทั้งศูนย์กลางการปกครองและการศึกษา ส่วนโคชินไชนาซึ่งเป็นเขตที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศสมากที่สุด โดยเฉพาะเมืองไซ่ง่อนในโคชินไชนาที่ฝรั่งเศสผนวกเป็นอาณานิคมตั้งแต่แรกเริ่ม ได้รับการพัฒนาไปจนคล้ายเมืองชายทะเลทางตอนใต้ของฝรั่งเศส

ระบอบปกครองอาณานิคมยังได้ทำลายรากฐานทั้งทางสถาบันสังคมและเศรษฐกิจที่เคยช่วยยึดเหนี่ยวสังคมเวียดนามและช่วยผ่อนคลายนผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำเอารัดเอาเปรียบที่มีอยู่ เช่น การมีที่ดินชุมชน (communal land) ในหมู่บ้าน ทำให้คนในหมู่บ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินสามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินชุมชนตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนด เพื่อยกระดับฐานะของตนเอง จากนั้นก็จะหมุนเวียนไปให้คนอื่นที่มีปัญหาแบบเดียวกันได้ใช้ประโยชน์ต่อไป วัฒนธรรมและโครงสร้างดั้งเดิมของสังคมหมู่บ้าน โดยเฉพาะความเป็นอิสระของหมู่บ้าน (ในสมัยจารีตมีคำกล่าวว่า “กฎหมายของจักรพรรดิหยุดอยู่ที่ประตูเข้าหมู่บ้าน”) หดสั้นไป ฝรั่งเศสนำระบบการเลือกตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเข้ามาแทนที่ระบบการจัดตั้งแบบเดิมที่อาศัยระบบอาวุโสเป็นหลัก และจัดทำทะเบียนคนเกิดและคนตายที่เรียกว่า “เอตาซีวิล” (état civil) อย่างสม่ำเสมอ ทำให้สามารถเก็บภาษีรายหัวได้อย่างทั่วถึงมากกว่าเดิม

ระบบทุนนิยมที่เข้ามามีผลให้ระบบการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อการค้า ชาวนาและเกษตรกรถูกดึงเข้าไปผูกพันกับกลไกและความไม่แน่นอนของระบบตลาดโดยปราศจากหลักประกันการยังชีพที่เคยมีอยู่ในโครงสร้างสังคมหมู่บ้านแบบเดิม การขยายพื้นที่ปลูกข้าวในเวียดนามตอนใต้อย่างกว้างขวาง ทำให้ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินอพยพเข้ามาในดินแดนส่วนนี้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การถือครองที่ดินขนาดใหญ่อยู่ในมือคนจำนวนน้อย พวกนี้รวมกับผู้ประกอบธุรกิจและข้าราชการระดับสูงในระบอบปกครองอาณานิคมกลายเป็น “ชนชั้นนำที่เป็นชาวพื้นเมือง” ซึ่งใน ค.ศ. ๑๙๓๗ มีรวมกันไม่เกิน ๑๐,๕๐๐ ครอบครัว หรือร้อยละ ๐.๕ ของประชากรทั้งหมด แม้ว่าในแง่ของถิ่นที่อยู่ โลกทัศน์ และแบบแผนการดำรงชีวิต คนพวกนี้จัดว่าเป็น “ชาวเมือง” แต่ก็ดำรงสถานะทางสังคมอยู่ได้ด้วยผลประโยชน์จากชนบทเป็นสำคัญ

ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๗๐ เป็นชาวนาที่ยากจน เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน หรือเป็นกรรมกรผู้ใช้แรงงานด้านเกษตรกรรม ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นกลไกตลาด ระบบการเก็บภาษีเป็นเงิน หรือภาระด้านค่าเช่าที่ดินและดอกเบี้ยที่สูงขึ้น ทำให้ประชากรทุกชนชั้นและยากจนลง คนเหล่านี้ขาดโอกาสที่จะเปลี่ยนสถานะของตน โดยเฉพาะภาระด้านภาษีทำให้ประชากรในชนบทได้รับความทุกข์ยากมากที่สุด

ระบอบปกครองอาณานิคมใช้เจ้าหน้าที่และกำลังทหารจำนวนมากทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณรายจ่าย เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๑๐ จำนวนเจ้าหน้าที่ที่เป็นคนฝรั่งเศสในอินโดจีนมีประมาณ ๕,๐๐๐ คน ซึ่งเกือบเท่ากับเจ้าหน้าที่อังกฤษทั้งหมดในอินเดียในช่วงเดียวกัน จึงมีการขึ้นภาษีอย่างมาก และงบประมาณที่เพิ่มขึ้นก็มาจากการเก็บภาษีสรรพสามิตจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เกลือ และฝิ่น เช่น มีการให้สัมปทานผูกขาดการผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่บริษัทฟงแตน (Fontaine) ของฝรั่งเศสใน ค.ศ. ๑๙๐๒ การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กลายเป็นการบังคับทางอ้อม เพราะแต่ละหมู่บ้านต้องเสียภาษีเครื่องดื่มชนิดนี้ในปริมาณที่ได้สัดส่วนกับจำนวนประชากรในหมู่บ้าน เพื่อให้ได้เงินภาษีตามที่ทางการกำหนด

ในสมัยอาณานิคม สังคมเวียดนามเปลี่ยนไปอย่างมาก การศึกษาแบบจารีตหมดความสำคัญไป มีระบบการศึกษาแผนใหม่ตามแบบตะวันตกที่เรียกว่าแบบ “ฝรั่งเศส-เวียดนาม” เข้ามาแทนที่ มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ฝึกคนระดับล่างให้เป็นเจ้าหน้าที่ในระบอบปกครองอาณานิคม ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๖๒ มีการนำอักษรโกว๊กหงือ (quoc ngu – อักษรโรมันที่ปรับปรุงเพื่อใช้เขียนภาษาเวียดนามแทนอักษรเดิมที่ปรับปรุงมาจากอักษรจีน) มาใช้ในโคชินไชนา และการใช้อักษรนี้ก็ค่อย ๆ แพร่หลายไปทั่วประเทศ ใน ค.ศ. ๑๘๙๖ รัฐบาลอาณานิคมออกคำสั่งให้ใช้อักษรโกว๊กหงือในบางวิชาในการสอบเข้ารับราชการตามแบบจารีต และหลัง ค.ศ. ๑๙๐๓ ก็บังคับให้เขียนเรียงความเป็นภาษาฝรั่งเศสในการสอบด้วย ในดังเกี่ยวกับการสอบแบบจารีตให้อยู่จนถึง ค.ศ. ๑๙๑๕ ส่วนในอันนัมระบบนี้ให้อยู่จนถึงปีต่อมาเท่านั้น

การจัดการศึกษาของฝรั่งเศสมิได้มุ่งแต่เพียงยกระดับความก้าวหน้าทางปัญญาและวัฒนธรรมของชาวเวียดนามเป็นสำคัญ แต่ต้องการฝึกอบรมคนท้องถื่นสำหรับทำงานในส่วนต่าง ๆ ของระบอบปกครองอาณานิคมด้วย นอกจากนี้ ฝรั่งเศสไม่ต้องการให้ชนชั้นนำเวียดนามผูกพันกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน หรือมีสำนึกที่เป็นอิสระทางวัฒนธรรม การศึกษาค้นคว้าระดับสูงที่จัดตั้งขึ้นก็เพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ เช่น วิทยาลัยแพทย์ที่ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๐๑ สำหรับฝึกผู้ช่วยแพทย์ หรือสถาบันวิจัย

ที่ทำการของข้าหลวงใหญ่แห่งอินโดจีนของฝรั่งเศส ในเมืองฮังงอน

เพื่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของอินโดจีนที่เป็นประโยชน์แก่ฝรั่งเศส เช่น การค้นคว้าทางโบราณคดี ภูมิศาสตร์ เป็นหลัก ใน ค.ศ. ๑๙๐๖ มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยอินโดจีน (University of Indochina) [ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม (Viet Nam National University, Hanoi)] ใช้ภาษาฝรั่งเศสในการสอน มหาวิทยาลัยแห่งนี้ไม่มีคณะวิทยาศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์ และหลังจากที่เปิดมาแล้ว ๓๐ ปี ก็มีนักศึกษาเพียง ๖๐๐ คนเท่านั้น

อย่างไรก็ดี เวียดนามยังมีความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาอยู่มาก เช่น โอกาสทางการศึกษาระดับสูงกว่าประถมศึกษาจำกัดอยู่แต่เฉพาะคนกลุ่มเล็ก ๆ ในช่วง ค.ศ. ๑๙๒๐-๑๙๓๘ เกือบร้อยละ ๙๐ ของนักเรียนที่เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ไม่มีโอกาสที่จะเรียนต่อเกินชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ การศึกษาสำหรับเด็กอายุ ๑๐ ขวบขึ้นไปเป็นเอกสิทธิ์ของคนจำนวนน้อย ใน ค.ศ. ๑๙๒๓ มีเด็กชาวเวียดนามเพียง ๘๓ คนได้เข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมของรัฐ ทั้งนี้ ไม่นับนักเรียนที่เข้าเรียนโรงเรียนมัธยมของเอกชนที่มีจำนวนน้อยกว่า และเมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๔๔ มหาวิทยาลัยที่มีอยู่แห่งเดียวก็มีนักศึกษาเพียง ๑,๑๐๙ คนเท่านั้น

การยกเลิกการศึกษาแบบเดิมและทดแทนด้วยการศึกษาตามแนวทางของระบอบปกครองอาณานิคม ทำให้จำนวนโรงเรียนและนักเรียนลดลง อัตราการไม่รู้หนังสือจึงเพิ่มขึ้น แม้เสียงเรียกร้องตลอดสมัยอาณานิคมให้ขยายการศึกษาสำหรับชาวเวียดนาม จะทำให้มีการเปิดโรงเรียนเพิ่มขึ้นบ้าง แต่เด็กร้อยละ ๙๐ ไม่มีโอกาสไปโรงเรียน และทั่วทั้งเวียดนามมีโรงเรียนระดับมัธยมเพียง ๓ แห่งเท่านั้น

การศึกษาแบบตะวันตก ความเติบโตของการเกษตรเพื่อการค้า รวมทั้งการเริ่มต้นของอุตสาหกรรมและการขยายตัวของเมือง ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ในสังคม อำนาจและเกียรติภูมิของทั้งจักรพรรดิและขุนนางข้าราชการเสื่อมคลายลง อำนาจหน้าที่ของขุนนางแบบเดิมลดลงไปอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากเมื่อมีการจัดการสอบแบบจารีตใน ค.ศ. ๑๘๗๖ และ ค.ศ. ๑๘๗๙ (จัดขึ้น ๓ ปีต่อครั้ง) มีผู้เข้าสอบประมาณ ๖,๐๐๐ คน แต่การสอบใน ค.ศ. ๑๙๑๓ จำนวนผู้เข้าสอบลดลงเหลือเพียง ๑,๓๓๐ คนเท่านั้น เมื่อถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ชนชั้นนำใหม่ก็เริ่มปรากฏขึ้น คนเหล่านี้ได้รับการศึกษาที่เน้นไปในด้านวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิชาการสมัยใหม่อื่น ๆ แทนการศึกษาแบบจารีตตามลัทธิขงจื้อ คนที่มีการศึกษาแบบใหม่ชื่นชมความก้าวหน้าของฝรั่งเศส และต่อมาก็ประทับใจอย่างมากในชัยชนะของญี่ปุ่นเหนือรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (Russo-Japanese War ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๐๕)

นอกจากการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ นอกประเทศจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางขึ้นแล้ว ยังมีชาวเวียดนามบางส่วนมีโอกาสไปรับรู้ความเป็นไปของโลกภายนอกโดยตรงด้วย เช่น ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ ชาวเวียดนามเกือบ ๑๕๐,๐๐๐ คน ถูกเกณฑ์ไปทำงานในโรงงานที่ฝรั่งเศส พวกนี้ได้เห็นความก้าวหน้าด้านต่าง ๆ ของยุโรปสมัยนั้น และเห็นว่าประเทศของตนควรมุ่งเน้นไปที่การศึกษาแบบตะวันตก

เมื่อถึงทศวรรษ ๑๙๒๐ แม้กระทั่งในเมืองเว้ที่เป็นรากฐานทางจารีตของเวียดนาม ครอบครัวที่มั่งคั่งยังไม่ยอมให้บุตรสาวของตนแต่งงานกับบุตรชายของครอบครัวขุนนางแบบเดิมหากฝ่ายชายมิได้รับการศึกษาสมัยใหม่แบบตะวันตก การสอบเพื่อเข้ารับราชการตามแบบจารีตจัดขึ้นเป็นครั้งสุดท้ายใน ค.ศ. ๑๙๑๙ ก่อนที่จะยกเลิกไป ผู้ที่เข้ารับราชการในระบอบปกครองอาณานิคมต้องมีการศึกษาแผนใหม่ โดยเฉพาะ

ในระดับอุดมศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในเวียดนามหรือจากต่างประเทศ นอกจากนั้น ยังมีชนชั้นนำอื่น ๆ เกิดขึ้นในช่วงนี้ด้วย ชนชั้นนำรุ่นใหม่ประเภทหนึ่ง คือ ผู้ประกอบวิชาชีพ เช่น แพทย์ วิศวกร ครู นักกฎหมาย นักหนังสือพิมพ์ คนชนชั้นนี้มีมากขึ้นเมื่อรัฐบาลอาณานิคมขยายกิจการด้านสาธารณสุข งานโยธา และการศึกษา นอกจากนั้น ยังมีผู้ประกอบวิชาชีพส่วนหนึ่งอยู่นอกระบบราชการ

ชนชั้นนำรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาวเวียดนามจากดงเกี๋ยและอันนัมมากกว่าจากโคชินไชนา ความแตกต่างนี้อาจเกิดจากการที่ตั้งเกี๋ยและอันนัมเป็นรากฐานดั้งเดิมของอารยธรรมเวียดนาม และอาจมาจากการที่สถาบันอุดมศึกษาแห่งเดียวของประเทศอยู่ในฮานอย ชนชั้นอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นในสมัยอาณานิคม คือ เจ้าของที่ดินที่ไม่ได้อยู่ในที่ดินของตนซึ่งมีฐานะมั่งคั่งมากกว่าชนชั้นนำในระบอบจารีตของเวียดนามเป็นอันมาก คนกลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการที่ฝรั่งเศสพัฒนาที่ดินเกษตรกรรมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในโคชินไชนา ที่ดินใหม่เหล่านี้ส่วนหนึ่งอยู่ในความครอบครองของบริษัทหรือพลเมืองฝรั่งเศส แต่ส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของคนเวียดนามจากอันนัมและดงเกี๋ยที่มีโลกทัศน์และการศึกษาแบบตะวันตก รวมทั้งมีดำริริเริ่มแสวงหาผลประโยชน์จากกิจการค้าและอื่น ๆ พวกนี้ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเว้และฮานอย อาศัยการลงทุนในอุตสาหกรรมเบาและกิจการค้าขนาดกลาง จนกลายเป็นนักการอุตสาหกรรมและผู้ประกอบการในระบบทุนนิยมรุ่นแรกของเวียดนาม

ในเขตเมือง ทั้งรัฐบาลอาณานิคมที่ขยายงานด้านต่าง ๆ กว้างขวางขึ้นและการขยายตัวของภาคเอกชน ทำให้เกิดคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานรัฐบาลและลูกจ้างในกิจการของเอกชน เป็นคนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งได้แก่ เสมียน พนักงาน เลขาณูการ แคชเชียร์ ล่าม เจ้าหน้าที่ระดับล่าง คนคุมงาน เป็นต้น นอกจากนั้น การพัฒนากิจการเหมืองแร่และอุตสาหกรรมในช่วง ค.ศ. ๑๘๙๐-๑๙๑๙ ก็ทำให้เกิดชนชั้นผู้ใช้แรงงานกลุ่มใหม่ ด้วยเหตุที่ทรัพยากรธรรมชาติและกำลังคนส่วนใหญ่อยู่ทางเหนือของประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้นในเขตนี้ ทำให้ฮานอยและเมืองท่าไฮฟองกลายเป็นศูนย์กลางด้านอุตสาหกรรมที่สำคัญของเวียดนาม

ในช่วงนี้ เวียดนามตอนใต้ก็พัฒนาเป็นเขตเกษตรกรรมหลักของประเทศ เนื่องจากในเวียดนามตอนเหนือประชากรที่อยู่กันอย่างหนาแน่นและมีการทำการเกษตรอย่างเต็มที่ในพื้นที่ที่มีจำกัดอยู่แล้ว การขยายการเกษตรเพื่อการค้าจึงทำได้น้อยมาก ฝรั่งเศสจึงมุ่งความสนใจไปที่ดินแดนทางใต้ที่มีอากาศร้อนชื้นกว่าและยังไม่ได้พัฒนาเพื่อขยายทั้งการปลูกข้าวและพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา กาแฟ ชา การพัฒนาการเกษตรในดินแดนทางใต้ทำให้เกิดกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ผู้ใช้แรงงานในกิจการเกษตรและไร่ขนาดใหญ่

กลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทมากขึ้นในสมัยอาณานิคม คือ คนเชื้อสายจีน ในเวียดนามที่เรียกว่าพวก “หวา” เดิมกิจการค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศส่วนใหญ่อยู่ในมือของคนจีน เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองเวียดนาม ฝรั่งเศสส่งเสริมบทบาทชาวจีนในด้านการพาณิชย์และนำแรงงานจีนเข้ามาในเวียดนามเพื่อสร้างถนน ทางรถไฟ ทำเหมืองแร่ และกิจการอุตสาหกรรม เมื่อสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ฝรั่งเศสอนุญาตให้ส่งออกข้าวได้อย่างเสรี มีผลให้ชาวจีนเดินทางเข้ามามากขึ้น โดยเฉพาะในเวียดนามตอนใต้ ชาวจีนซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้าข้าวอยู่แล้ว ได้ขยายความสนใจไปในกิจการโรงสีข้าวจนสามารถผูกขาดกิจการด้านนี้ด้วย และยังมีบทบาทสำคัญในการทำน้ำตาลจากอ้อย ผลิตน้ำมันมะพร้าว การทำไม้ และการต่อเรือ ชาวจีนที่เริ่มต้นด้วยการเป็นคนงานในสวนยางในโคชินไชนา ในที่สุดก็สามารถปลูกชา พริกไทย หรือข้าวของตนเองเพื่อสนองความต้องการของตลาด นอกจากนั้น ยังมีคนจีนที่เป็นชาวสวนในเขตรอบนอก ไซ่ง่อนผูกขาดการปลูกฝักเพื่อใช้ในการบริโภคนครแห่งนี้ ในขณะที่เดียวกันก็มีกิจการโรงแรมและภัตตาคารของคนจีนขยายเพิ่มขึ้นในไซ่ง่อนเช่นกัน

การต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศสในเวียดนามเกิดขึ้นตั้งแต่ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามายึดครองดินแดนนี้ ชาวเวียดนามมีจารีตในการต่อต้านการรุกรานของต่างชาติมายาวนาน เมื่อฝรั่งเศสเข้ามายึดครองแล้ว ยังมีความไม่พอใจที่เกิดจากปัญหาอีกหลายด้านด้วยกัน ที่สำคัญคือการทำลายโครงสร้างสังคมดั้งเดิมจากการยึดครองที่ดินของชุมชน

ทำให้ที่ดินของชาวนาลดลงเรื่อย ๆ เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๓๐ ชาวฝรั่งเศสเข้าครอบครองที่ดินเกือบร้อยละ ๒๐ ของที่ดินทำการเกษตรทั้งหมด ความผิดพลาดที่ร้ายแรงที่สุดประการหนึ่งของนโยบายการเกษตรของฝรั่งเศส คือ การปล่อยให้ที่ดินชุมชนตกไปอยู่ในมือของนักเก็งกำไรและหัวหน้าหมู่บ้านที่คดโกง

ขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสในช่วงแรก ๆ มักเป็นขบวนการที่สะท้อนความปรารถนาที่จะกลับไปสู่สมัยจารีตของเวียดนาม เช่น ขบวนการเกิ่นเวือง [(Can Vuong) แปลว่า “Help the King”] ซึ่งมีขุนนางเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวเพื่อความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิ หลังจากฝรั่งเศสยึดดินแดนเวียดนามได้ทั้งหมดใน ค.ศ. ๑๘๘๔ การต่อต้านดำเนินอยู่ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๘๕-๑๘๘๘ และก่อให้เกิดวีรบุรุษของเวียดนามหลายคน ฝ่ายต่อต้านประสบความสำเร็จในช่วงแรก ๆ แต่ในที่สุดก็ถูกปราบปรามลงได้นอกจากนั้น บางกรณีมีศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญด้วย เช่น ขบวนการทางศาสนาฮว่าท่าว (Hoa Hao) และกาวด่าย (Cao Dai)

ศาสนสถานของลัทธิกาวด่าย

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จึงเริ่มปรากฏแนวความคิดชาตินิยมสมัยใหม่ซึ่งมีสาเหตุจากทั้งความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายใต้ระบอบปกครองอาณานิคมและอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งรวมถึงอิทธิพลทางความคิดและกระแสความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเอเชียและในโลก

การศึกษาเป็นเงื่อนไขสำคัญก่อให้เกิดกระแสชาตินิยมสมัยใหม่ เมื่อถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ การศึกษาแผนใหม่แบบตะวันตกขยายตัวมากขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นในการฝึกอบรมบุคลากรสำหรับระบอบปกครองอาณานิคม คนพื้นเมืองรวมทั้งคนหนุ่มสาวจากชนบทเข้ามาในเมืองหลวง หรือเดินทางไปศึกษาต่างประเทศ ได้พบปะกับทั้งเพื่อนร่วมชาติและคนต่างชาติที่มีประสบการณ์หรือความมุ่งหวังอย่างเดียวกัน การศึกษาสมัยใหม่ทำให้ประชาชนทั่วไปรู้หนังสือมากขึ้น (แม้ว่าโดยรวมแล้วยังถือว่ามีส่วนต่อประชากรทั้งหมดน้อยมาก) การอ่านออกเขียนได้ก่อให้เกิดการรับรู้ความคิดและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก การขยายการอ่านออกเขียนได้อันเป็นผลมาจากการใช้อักษรโกว๊กหรือทำให้การตีพิมพ์หนังสือและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ แพร่หลายอย่างมาก ในช่วง ค.ศ. ๑๙๒๓-๑๙๔๔ มีสิ่งพิมพ์มากกว่า ๑๐,๐๐๐ เรื่อง ก่อให้เกิดการกระจายความรู้ความเข้าใจเรื่องราวและประเด็นปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ “ชาติ” ของตน

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นนอกภูมิภาคมีส่วนในการจุดกระแสความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในประชาชาติต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะการฟื้นฟูพระราชอำนาจสมัยเมจิ (Meiji Restoration) ในญี่ปุ่น ซึ่งเริ่มขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๖๘ ก่อให้เกิดความตื่นตัวของชาติต่าง ๆ ในเอเชียว่า การต่อสู้เพื่อเอกราชนั้นรวมไปถึงการพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ก้าวหน้าทันสมัยด้วย ชัยชนะของญี่ปุ่นในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่นไม่เพียงแต่ตอกย้ำความสำเร็จของญี่ปุ่นในการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทันสมัยทัดเทียมชาติตะวันตกเท่านั้น แต่ยังเป็นชัยชนะของชาติเอเชียที่มีต่อมหาอำนาจสำคัญของตะวันตกด้วยการปฏิวัติจีนใน ค.ศ. ๑๙๑๑ ล้มล้างราชวงศ์ชิง (Qing) และจักรวรรดิจีน นำเงินเข้าสู่ยุคใหม่ ที่มีผลกระทบต่อนักชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งในเวียดนามอย่างมาก หลักการที่เรียกว่า “ลัทธิไตรราชภูรี” (Three Principles of the People-Sanmin Zhuyi) ของซุน ยัตเซน (Sun Yatsen) ได้แก่ ชาตินิยม (nationalism) ประชาธิปไตย

(democracy) และสังคมนิยม (socialism) นับเป็นแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลกว้างขวางในเอเชีย และการจัดตั้งพรรคการเมือง คือ กว๋อหมินตั่ง (Guomindang) ก็มีอิทธิพลกว้างขวางเช่นเดียวกัน ในเวียดนามมีการจัดตั้งพรรคการเมืองที่อาศัยรูปแบบของกว๋อหมินตั่งโดยตรง คือ พรรคชาตินิยมเวียดนาม (Viet Nam Quoc Dan Dang–VNQDD) ก่อตั้งใน ค.ศ. ๑๙๒๗

อย่างไรก็ดี อิทธิพลของแนวคิดมาร์กซ์-เลนิน (Marxism-Leninism) มีความสำคัญที่สุดซึ่งนำไปสู่การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (Indochinese Communist Party–ICP) ขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๐ และมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เพื่อเอกราชของเวียดนามในเวลาต่อมา

ในช่วงสงครามมหาเอเซียบูรพา กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดครองเวียดนาม (และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด) โฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ได้เตรียมการปฏิวัติเดือนสิงหาคม (August Revolution) ไว้ มีการจัดตั้งขบวนการเวียดนามห์ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ ด้วยการขยายฐานสนับสนุนในเขตชนบทอย่างกว้างขวาง ในช่วงนั้นเกิดเหตุพิภกภัยร้ายแรงในจังหวัดทางเหนือ เวียดนามห์ช่วยโอกาสจากวิกฤติครั้งนี้ในการสร้างฐานมวลชนสนับสนุนด้วยการยึดข้าวในยุ้งฉางต่าง ๆ เพื่อนำมาแจกจ่ายแก่ประชาชน เมื่อญี่ปุ่นยอมจำนนในวันที่ ๑๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ แนวร่วมสหพันธ์เวียดนาม เพื่อเอกราช [(Mat Tran) Viet Nam Doc Lap Dong Minh Hoi] หรือเรียกย่อว่า เวียดนามห์ (Viet Minh) ซึ่งนำโดยพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม (Dang Cong San Viet Nam) ที่ยังใช้ชื่อว่าพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ได้นำประชาชนลุกฮือขึ้นทั่วประเทศเพื่อยึดอำนาจ และสามารถยึดอำนาจได้สำเร็จ จักรพรรดิเบาต่าย (Bao Dai) ซึ่งเป็นจักรพรรดิองค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์เหงียน ทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ และมอบอำนาจในการปกครองให้แก่เวียดนามห์ เหตุการณ์นี้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่เวียดนามห์อย่างน้อยในสายตาของประชาชนชาวเวียดนาม

โฮจิมินห์ประกาศเอกราชของเวียดนามที่จัตุรัสบาติญ (Ba Dinh) ในกรุงฮานอย เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ค.ศ. ๑๙๔๕ รวมทั้งประกาศจัดตั้ง “สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม” (Democratic Republic of Vietnam) ท่ามกลางประชาชนหลายแสนคนที่

โห่ร้องยินดี แต่ไม่นานหลังจากนั้นระบอบปกครองที่โฮจิมินห์เพิ่งจัดตั้งขึ้นก็ต้องเผชิญกับกองกำลังพันธมิตร (อังกฤษและจีนคณะชาติ) ที่เข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น รวมทั้งฝรั่งเศสที่ต้องการกลับเข้ามาปกครองอินโดจีน ดังนั้น ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากยังอดอยากหิวโหย เนื่องจากการสู้รบและความแห้งแล้ง (มีผู้เสียชีวิตจากวิกฤตครั้งนั้นไม่น้อยกว่า ๒ ล้านคน) รัฐบาลใหม่ของเวียดนามจึงแทบไม่มีโอกาสปกครองบริหารประเทศ เมื่อการเจรจาทำความตกลงกับฝรั่งเศส เรื่องเอกราชล้มเหลว เวียดนามก็เข้าสู่สงครามอินโดจีนครั้งที่ ๑ (First Indochina War; Indochina War I) หรือที่เรียกว่า สงครามฝรั่งเศส-เวียดนาม (Franco-Vietminh War) ซึ่งเริ่มขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๕๖

โฮจิมินห์

สงครามกับฝรั่งเศสดำเนินอยู่ถึง ๘ ปี จึงยุติลงด้วยข้อตกลงเงินวาทที่แบ่งเวียดนามเป็น ๒ ส่วน ที่เส้นขนานที่ ๑๗ (ละติจูด ๑๗ องศาเหนือ) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๕๔ การยุติสงครามครั้งนี้ถือเป็นการ “พักรบ” ชั่วคราวเท่านั้น เพราะหลังจากนั้นไม่นาน สงครามครั้งใหม่คือ สงครามอินโดจีนครั้งที่ ๒ (Second Indochina War; Indochina War II) หรือสงครามเวียดนาม (Vietnam War) ก็เปิดฉากขึ้น ช่วงพักรบเป็นช่วงที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามหรือเวียดนามเหนือ (North Vietnam) ซึ่งอยู่ภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ เริ่มการปฏิวัติสังคมนิยมเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เป็นแบบสังคมนิยม ส่วนในเวียดนามตอนใต้ซึ่งกลายเป็นอีกประเทศหนึ่งในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ เมื่อมีการจัดตั้งสาธารณรัฐเวียดนาม (Republic of Vietnam) หรือเวียดนามใต้ (South Vietnam) ก็มีการพัฒนา

ในแนวทางทุนนิยม เมื่อสงครามรุนแรงขึ้น โอกาสที่จะพัฒนาอย่างแท้จริงในเวียดนาม ทั้ง ๒ ส่วนแทบไม่มี การพัฒนาอย่างแท้จริงเริ่มขึ้นภายหลัง ค.ศ. ๑๙๗๕ เมื่อสงครามอินโดจีนครั้งที่ ๒ ยุติลงแล้ว

อนุสรณ์สถานโฮจิมินห์

แม้ว่าการสู้รบเริ่มรุนแรงเป็นสงครามตั้งแต่ประมาณกลางทศวรรษ ๑๙๖๐ แต่ถือกันว่าสงครามอินโดจีนครั้งที่ ๒ เริ่มตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๔ เมื่อสงครามอินโดจีนครั้งแรกยุติลง อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ “พักรบ” เวียดนามเหนือก็เริ่มการปฏิรูปที่ดินในช่วง ค.ศ. ๑๙๕๓-๑๙๕๖ การปฏิวัติสังคมนิยมตามแนวทางของคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีเป้าหมายต้องการทำลายอำนาจของชนชั้นนำดั้งเดิมในหมู่บ้าน และเพื่อให้เกิดชนชั้นใหม่ที่มีได้ถือครองทรัพย์สินใด ๆ

การปฏิรูปนำไปสู่การกล่าวหาชาวบ้านจำนวนมากซึ่งจบลงด้วยการถูกลงโทษ ประหารชีวิตและการยึดที่ดินแม้จากชาวนาที่ยากจน ทำให้เกิดความหวาดระแวงขึ้นในบรรดาชาวบ้านที่เป็นเพื่อนบ้านกัน ไม่ทราบแน่ชัดว่ามีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนเท่าใดในช่วงนั้น เพราะมีตัวเลขประมาณการที่แตกต่างกันตั้งแต่ ๕๐,๐๐๐ คน จนถึง ๑๐๐,๐๐๐ คน

ใน ค.ศ. ๑๙๕๖ พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยอมรับข้อผิดพลาดเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน เจื่อง จิง (Truong Chinh) เลขาธิการพรรค ที่รับผิดชอบเรื่องนี้ถูกบีบให้ลาออก จากตำแหน่ง หลังจากนั้น มีการรวมการผลิต (collectivization) โดยเฉพาะในด้านการเกษตรและหัตถกรรมต่าง ๆ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามเน้นไปในด้านอุตสาหกรรมหนักมากกว่าด้านการเกษตร หัตถกรรม และอุตสาหกรรมเบาเช่นประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ แม้ว่าจริง ๆ แล้วรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจเวียดนามอยู่ที่ ๓ ด้านดังกล่าวมิใช่ด้านอุตสาหกรรมหนักก็ตาม

ใน ค.ศ. ๑๙๖๐ เวียดนามเหนือจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ๕ ปี ฉบับแรก (First Five-Year Plan ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๖๕) เพื่อวางรากฐานสำหรับการพัฒนาระบบสังคมนิยม แผนนี้ให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักเป็นลำดับแรก ต่อมาก็เปลี่ยนมาเน้นด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมเบา อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาเริ่มสงครามทางอากาศกับเวียดนามเหนือตั้งแต่ต้น ค.ศ. ๑๙๖๕ การทิ้งระเบิดอย่างหนัก ทำให้ต้องชะลอโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ เพราะแรงงานในโครงการต่าง ๆ ต้องถูกเคลื่อนย้ายมาทำหน้าที่ซ่อมแซมและฟื้นฟูประเทศจากการถูกโจมตีทางอากาศ รัฐบาลเวียดนามเหนือมิได้จัดทำแผน ๕ ปี ฉบับที่ ๒ ขึ้นหลังสิ้นสุดแผนแรกแล้ว

เมื่อสิ้น ค.ศ. ๑๙๖๖ เศรษฐกิจของเวียดนามเหนือถูกระทบกระเทือนอย่างหนักจากภาวะสงคราม การส่งกระแสไฟฟ้าต้องหยุดลง คลังน้ำมันปิโตรเลียมถูกทำลาย และการขาดแคลนแรงงานทำให้อิจกรรมทั้งด้านอุตสาหกรรมและการเกษตรต้องหยุดชะงักลง เส้นทางขนส่งที่ถูกตัดขาดด้วยการทิ้งระเบิดของสหรัฐอเมริกา ทำให้การจัดส่งทั้งวัตถุดิบและสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคไปยังบริเวณต่าง ๆ ในประเทศต้องล่าช้าลงด้วย เมืองอุตสาหกรรมทั้ง ๖ เมือง เมืองหลักของจังหวัดต่าง ๆ ๑๒๘ เมืองจากทั้งหมด ๓๐ เมือง เมืองระดับอำเภอ ๙๖ เมืองจากทั้งหมด ๑๑๖ เมือง และคอมมูน ๔,๐๐๐ แห่ง จากทั้งหมด ๕,๗๘๘ แห่ง สถานีผลิตกระแสไฟฟ้าทั้งหมด โรงงานที่จัดการเรื่องน้ำ ๑,๖๐๐ แห่ง เส้นทางรถไฟ ถนน สะพาน และท่าเรือในประเทศ ได้รับความเสียหายหรือถูกทำลายไป โคกระปือตายไปประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ ตัว และพื้นที่ทางการเกษตรหลายล้านไร่ได้รับความเสียหายอย่างหนัก

ส่วนเวียดนามใต้พัฒนาแนวทางเศรษฐกิจแบบตลาดของประเทศกำลังพัฒนา เมื่อก่อตั้งสาธารณรัฐเวียดนามขึ้นในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ ก็จัดตั้งธนาคารชาติและสำนักงานแลกเปลี่ยนเงินตรา รวมทั้งออกเงินตราใหม่เพื่อทดแทนเงินเปียสตร์ (piastre) เดิมของสมัยที่ฝรั่งเศสปกครอง ในปีต่อมาก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งกำหนดให้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ (National Economic Council) มีรองประธานาธิบดีเป็นประธาน ในปีเดียวกันนั้น เวียดนามใต้ก็เข้าเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือไอเอ็มเอฟ (International Monetary Fund-IMF) และในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๗ รัฐบาลก็ประกาศนโยบายส่งเสริมการลงทุนแก่ทั้งนักลงทุนท้องถิ่นและนักลงทุนต่างชาติ โดยรัฐบาลจะให้การคุ้มครองและสิทธิพิเศษต่าง ๆ

รัฐบาลเวียดนามใต้ใช้นโยบายส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าและกำหนดมาตรการกีดกันทางการค้าทั้งในรูปภาษีศุลกากรและที่มีใช้ภาษีเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ส่งเสริมการส่งออกด้วยมาตรการอุดหนุนสินค้าที่จะส่งไปขายยังต่างประเทศ ในเวียดนามใต้มีการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเช่นกัน ที่ดินที่มีได้ใช้ประโยชน์จะถูกยึดและนำมาจัดสรรใหม่ให้แก่ชาวนา มีการจำกัดการถือครองที่ดินได้ไม่เกิน ๑ ตารางกิโลเมตร (๒๒๕ ไร่) ที่ดินที่เกินจากจำนวนนี้ต้องขายให้แก่รัฐเพื่อนำมาขายให้แก่ชาวนาที่ต้องการอีกทอดหนึ่ง ชาวนาและผู้ถือครองที่ดินต้องทำสัญญาการใช้ที่ดินซึ่งชาวนาต้องจ่ายค่าเช่า ทำให้เจ้าของที่ดินที่มั่งคั่งเป็นผู้ถือครองที่ดินถึง ๒ ใน ๓ ในเวียดนามใต้ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องปฏิรูปที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหา

ในระยะ ๑๐ ปีแรก เศรษฐกิจของสาธารณรัฐเวียดนามค่อนข้างมีเสถียรภาพ ในช่วง ค.ศ. ๑๙๕๗-๑๙๖๒ รัฐบาลพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้แผนพัฒนา ๕ ปี แต่ความขัดแย้งในบรรดาผู้นำทางการเมืองในเวียดนามใต้ (มีการรัฐประหารหรือพยายามทำรัฐประหารหลายครั้ง) ทำให้ไม่อาจดำเนินนโยบายเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ หลัง ค.ศ. ๑๙๖๕ เมื่อสงครามเริ่มรุนแรงขึ้น เวียดนามใต้ก็ยิ่งได้รับผลกระทบอย่างมาก

ตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ เวียดนามใต้ประสบวิกฤตด้านเศรษฐกิจอย่างหนัก แม้ยังได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอยู่ ใน ค.ศ. ๑๙๗๐ อัตราเงินเฟ้อเพิ่มถึงร้อยละ ๓๖.๘ และเพิ่มเป็นร้อยละ ๔๔.๕ ใน ค.ศ. ๑๙๗๓ เมื่อถึงช่วงนี้

กองทัพสหรัฐอเมริกาเริ่มถอนตัวออกและให้กองทัพเวียดนามใต้รับภาระสู้รบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์แทน สาธารณรัฐเวียดนามจึงเพียงแต่รอเวลาล่มสลายเท่านั้น

เวียดนามภายหลังเอกราชแทบจะมิได้มีการเปลี่ยนแปลงจากช่วงก่อนหน้านั้นมากนัก แม้ในต้นทศวรรษ ๑๙๕๐ และในระหว่างสงครามอินโดจีนครั้งที่ ๑ เวียดนามใต้สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมและเศรษฐกิจในเขตยึดครองของตนได้ระดับหนึ่ง แต่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามที่โฮจิมินห์จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารประเทศภายหลังการประกาศเอกราช แทบไม่มีโอกาสดำเนินการเปลี่ยนแปลงสำคัญใด ๆ อีกจนหลังสงครามยุติใน ค.ศ. ๑๙๕๕ แล้ว จึงมีความเปลี่ยนแปลงสำคัญทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ

หลังเวียดนามแบ่งออกเป็น ๒ ประเทศ ซึ่งกินเวลายาวนานถึง ๒๐ ปี ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่แตกต่างกัน เวียดนามทั้ง ๒ ประเทศยังคงมีลักษณะเป็นสังคมชนบทอยู่มาก เกือบร้อยละ ๙๐ ของประชากรยังเป็นเกษตรกรและชาวนาที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ในชนบท อย่างไรก็ตาม เวียดนามเหนือซึ่งเป็นแหล่งตั้งรกรากดั้งเดิมของชาวเวียดนาม และเวียดนามใต้ซึ่งเป็นแหล่งตั้งรกรากใหม่ ก็มีความแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย และต่างก็พัฒนาไปในแนวทางของตนเอง จึงมีส่วนช่วยตอกย้ำความแตกต่างที่มีอยู่แล้วเป็นเวลายาวนาน

ในเวียดนามเหนือ การจัดชนชั้นนำดั้งเดิมในสังคม ไม่ว่าจะเป็นนายทุนเจ้าของที่ดินหรือผู้ที่คอมมิวนิสต์เรียกว่า ชุนนางศักดินาต่าง ๆ ไม่ได้ช่วยให้สังคมเวียดนามมีความเท่าเทียมมากขึ้นเท่าใดนัก เพราะเมื่อชนชั้นนำดั้งเดิมหมดไป ก็มีชนชั้นนำใหม่เข้ามาแทนที่คือ ผู้นำและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของพรรค คนเหล่านี้ผ่านประสบการณ์การต่อสู้มายาวนานและการยึดมั่นในหลักการมากซ์-เลนิน รวมทั้งสามารถปลุกกระตมและจัดตั้งมวลชนเพื่อต่อสู้ในสงครามกู้เอกราช แม้พวกเขาจะขาดความรู้ทางวิชาการและทักษะทางวิชาชีพเฉพาะด้าน แต่ความใกล้ชิดกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมก็สามารถชดเชยส่วนที่ขาดไปนี้ได้ระดับหนึ่ง

ความพยายามของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามที่จะสร้างคนรุ่นใหม่หรือ “socialist man” ที่ยึดมั่นในแนวทางและค่านิยมแบบสังคมนิยมไม่ประสบความสำเร็จมากนัก การจัดระเบียบสังคมใหม่แทบไม่มีผลในการกระตุ้นความกระตือรือร้นของ

มวลชนต่อลัทธิสังคมนิยม การเปลี่ยนระบบสังคมให้เป็นสังคมนิยมไม่ว่าในรูปแบบของ สหกรณ์หรือบริษัท และกิจการที่ดำเนินงานโดยรัฐ ไม่ได้ทำให้สภาพเศรษฐกิจดีขึ้น รัฐบาล จึงไม่สามารถเอาชนะใจชาวนา พ่อค้า และประชาชนทั่วไปได้ ความยากจนยังคงมีอยู่ อย่างกว้างขวาง มีเพียงสวัสดิการด้านการศึกษาและสาธารณสุขเท่านั้นที่ดูเหมือนจะดีขึ้น

ขณะนั้นเวียดนามเหนือต้องเผชิญกับความยากลำบากและข้อจำกัดมากมาย ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติและสภาพเศรษฐกิจที่ยังยากจนและล่าช้าอย่างมาก นอกจากนี้ พรรคคอมมิวนิสต์ก็ยอมรับความล้มเหลวและข้อจำกัดของตนเอง โดยเฉพาะการที่ ผู้ปฏิบัติงานของพรรคขาดความรู้และทักษะทางวิชาชีพด้านต่าง ๆ เช่น การเงิน การจัดการ ความรู้ความชำนาญทางวิชาการอื่น ๆ ที่สำคัญที่สุดคือ การสู้รบในเวียดนามใต้ที่ขยาย ตัวเป็นสงครามเวียดนามแทบไม่เปิดโอกาสให้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามใช้ทรัพยากร เพื่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจได้เลย

ส่วนสังคมเวียดนามใต้ก็แทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญใด ๆ ระบบเศรษฐกิจ ที่มีรากฐานอยู่ที่เกษตรกรรมยังคงแบกรับภาระสำคัญในการเลี้ยงดูคนในเมือง ผลกระทบ ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนและหลัง ค.ศ. ๑๙๕๔ คือ การที่คนจากเวียดนามเหนือ เกือบ ๑ ล้านคนอพยพหนีคอมมิวนิสต์ลงมาทางใต้ และเมื่อ โง ดิญ เสียม (Ngo Dinh Diem) ขึ้นมามีอำนาจ เขาก็มีดำริที่จะให้ปฏิรูปที่ดิน แต่ไม่ได้กระตือรือร้นที่จะทำอย่างจริงจัง ดังนั้น การดำเนินงานในเรื่องนี้จึงแทบไม่มีผลใด ๆ โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับการ ต่อต้านขัดขวางทั้งจากนายทุนและชาวนาที่เป็นเจ้าของที่ดิน

เวียดนามใต้ต่างกับเวียดนามเหนือในแง่ที่ไม่มีโครงการจัดระเบียบสังคม หรือปลูกฝังค่านิยมใหม่ตามอุดมการณ์ใด ๆ โดยเฉพาะเมื่อมีกระแสต่อต้านจาก ประชาชนและปฏิบัติการของฝ่ายคอมมิวนิสต์หรือเวียดกง (Viet Cong) รุนแรงขึ้น ระบอบปกครองในเวียดนามใต้จึงให้ความสำคัญกับความอยู่รอดมากกว่าการปฏิรูป เปลี่ยนแปลงสังคมไม่ว่าในลักษณะใด ในทศวรรษ ๑๙๖๐ สังคมก็เข้าสู่ภาวะวิกฤติ รุนแรงยิ่งขึ้น ทั้งจากปฏิบัติการก่อการร้ายของเวียดกงและจากนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะการกดขี่ชาวพุทธและปฏิบัติการต่อต้านเวียดกงแบบเหี้ยมโหด ทำให้มี ผู้ถูกสังหารและถูกจับกุมคุมขังจำนวนมาก จนนำไปสู่กระแสต่อต้านรัฐบาลที่รุนแรง ยิ่งขึ้นอีก

ผลกระทบจากการขยายสงครามเวียดนามคือ การดำเนินชีวิตทั้งในเมืองและชนบทอยู่ในภาวะล่มสลาย โดยเฉพาะในเขตชนบท ประชากรจำนวนแทบนับไม่ถ้วนต้องละทิ้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษและสูญเสียเครือข่ายความผูกพันทางครอบครัวและชุมชนเพื่อหนีออกจากเขตที่พวกเวียดกงเข้าไปควบคุม มิฉะนั้นก็จะต้องเผชิญกับปฏิบัติการทางทหารของฝ่ายรัฐบาลที่เข้าไปกวาดล้างพวกนี้ ต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ ประชากรไม่น้อยกว่า ๑๒ ล้านคน หรือประมาณร้อยละ ๖๓ ของประชากรทั้งหมดในเวียดนามใต้ ต้องพลัดพรากจากถิ่นฐานบ้านช่องทั้งด้วยการถูกโยกย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านยุทธศาสตร์ (strategic hamlets) ตามนโยบายของรัฐที่จะแยกประชาชนออกจากเวียดกง และการอพยพเข้ามาอยู่อย่างแออัดในเขตเมืองใหญ่ต่าง ๆ แทบจะไม่มีหมู่บ้านแห่งใดในเวียดนามใต้ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากสงคราม เส้นแบ่งระหว่างเมืองกับชนบทหมดไปเมื่อประชากรจำนวนมากจากชนบทอพยพเข้าไปอยู่ในเขตเมือง

สังคมดั้งเดิมของเวียดนามใต้ต้องล่มสลายเพราะสูญเสียพลังยึดเหนี่ยวใด ๆ นอกเหนือไปจากสัญชาตญาณของการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดที่มีร่วมกัน อย่างไรก็ตามในภาวะที่สังคมล่มสลายเช่นนี้ ความแตกต่างเหลื่อมล้ำทางชนชั้นเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและเศรษฐกิจก็ยังมีอยู่ให้เห็นทั้งในเขตเมืองและชนบท

ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๗๕ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะสามารถยึดเวียดนามใต้ได้ พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามดำเนินการบูรณะซ่อมแซมบ้านเมือง ฟื้นฟูสภาพสังคมและเปลี่ยนโครงสร้างสังคมเวียดนามใต้ให้เป็นสังคมนิยม ที่สำคัญคือ ฟื้นฟูความเป็นระเบียบและเสถียรภาพทางสังคมในเวียดนามตอนใต้ที่ได้รับความเสียหายจากภัยสงคราม พรรคคอมมิวนิสต์ เวียดนามดำเนินการมาตรการหลากหลายเพื่อขจัดทั้งนายทุนผูกขาดและการทุจริตเอารัดเอาเปรียบแบบดั้งเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่ พรรคส่งผู้ปฏิบัติงานระดับอาวุโสมาจากเวียดนามตอนเหนือเพื่อควบคุมการดำเนินงานหลายด้านด้วยกันในเวียดนามตอนใต้

ประการแรก คือ การปฏิรูปความคิด (thought reform) ผู้ใหญ่ทุกคนถูกบังคับให้เข้าชั้นเรียนเพื่อปรับความคิดให้เป็นตามอุดมการณ์สังคมนิยม มีอดีตนายทหาร เจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง ผู้นำทางศาสนา และแรงงาน ปัญญาชนและนักวิชาการ นักกฎหมาย ตลอดจนเจ้าหน้าที่วิชาชีพจรรยาบรรณปกครองใหม่ มีจำนวนรวมแล้วนับเป็น

แสน ๆ คนถูกส่งเข้า “ค่ายการเรียนรู้ใหม่” (re-education camp) เป็นระยะเวลาต่างกันไป ในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๕ ทางกรเวียดนามยอมรับว่ามีผู้ที่อยู่ในค่ายเช่นนั้นอีกประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน แต่จำนวนที่แท้จริงไม่น่าจะน้อยกว่า ๔๐,๐๐๐ คน ใน ค.ศ. ๑๙๘๒ มีชาวเวียดนามอยู่ในค่ายการเรียนรู้ใหม่ถึง ๑๒๐,๐๐๐ คน คนเหล่านี้ทำงานหนัก แต่ไม่ปรากฏรายงานที่เป็นทางการเกี่ยวกับการทรมานหรือการเช่นฆ่าสังหาร

ประการที่ ๒ คือ การย้ายประชากรไปตั้งถิ่นฐานใหม่ (population resettlement) มีเป้าหมายเพื่อควบคุมทางสังคมและด้านเศรษฐกิจ แม้ประชากรในชนบทที่หนีภัยการสู้รบเข้ามาอยู่ในเมืองจะถูกย้ายกลับถิ่นฐานเดิมของตนเป็นส่วนใหญ่แล้ว แต่ก็ยังจำเป็นต้องย้ายประชากรในเมืองที่ไม่มิงานทำและอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดออกไปเพื่อลดความแออัด ใน ค.ศ. ๑๙๗๕ ประชากรที่อยู่ในเมืองมีถึงร้อยละ ๔๕ ของประชากรทั้งหมดของเวียดนามตอนใต้ขณะนั้น ซึ่งเพิ่มจากร้อยละ ๓๓ ใน ค.ศ. ๑๙๗๐

ประการที่ ๓ คือ การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจใหม่ (new economic zones) ขึ้นอย่างเร่งด่วนในดินแดนที่ยังรกร้างว่างเปล่า ทั้งเพื่อย้ายประชากรออกไปจากเขตเมืองและเพื่อหาแหล่งผลิตทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรด้วย เขตเหล่านี้มักอยู่ในพื้นที่ป่าที่มีไข้มาเลเรียชุกชุม ในช่วง ค.ศ. ๑๙๗๕-๑๙๗๖ มีประชากรกว่า ๖๐๐,๐๐๐ คนถูกย้ายจากนครโฮจิมินห์หรือไซ่ง่อนไปอยู่ในเขตเศรษฐกิจใหม่โดยไม่เต็มใจ เพราะสภาพความเป็นอยู่ในเขตเหล่านี้ยากที่จะทนได้ มีทั้งปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ และบางเขตก็อยู่ใกล้พรมแดนกัมพูชา ซึ่งต่อมาเกิดการสู้รบกัน ทำให้คนที่ถูกโยกย้ายไปจำนวนไม่น้อยหนีกลับมา หรือไม่ก็ตัดสินใจเบนเจ้าหน้าที่เพื่อหลบกลับเข้ามาอยู่ในเมืองอีก เมื่อพิจารณาสภาพของเขตเศรษฐกิจใหม่ที่ส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นโดยไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ แล้ว การย้ายไปตั้งหลักแหล่งใหม่ในเขตเหล่านี้ก็ไม่ต่างไปจากการถูกเนรเทศภายในประเทศ

ประการที่ ๔ คือ การติดตามพฤติกรรม (surveillance) เป็นมาตรการที่พรรคคอมมิวนิสต์นำมาใช้เพื่อสอดส่องและกวาดล้างศัตรูทางชนชั้นทั้งหมด โดยเฉพาะพวกต่อต้านการปฏิวัติ (counter-revolutionaries) ดังนั้น ผู้ที่ต้องสงสัยว่าเป็นพวกนี้

จะถูกส่งเข้าค่ายปฏิรูปและถูกบังคับใช้แรงงาน แม้ทางการเวียดนามอ้างว่าไม่มีการเข่นฆ่าสังหารทางการเมืองแม้แต่รายเดียวในเวียดนามตอนใต้ภายหลัง ค.ศ. ๑๙๗๕ แต่มีการควบคุมและจำกัดเสรีภาพอย่างเข้มงวด

แม้มีการดำเนินการปฏิรูปทั้ง ๔ ประการที่กล่าวมาแล้ว แต่พรรคก็ยอมรับว่ายังมีข้อจำกัดและความผิดพลาดต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนสังคมเวียดนามตอนใต้ให้เป็นสังคมนิยมได้ตามเป้าหมาย จนถึงกลางทศวรรษ ๑๙๘๐ การสร้างสังคมใหม่ขึ้นในเวียดนามตอนใต้ก็ยังไม่เห็นผลเป็นรูปธรรมชัดเจน สังคมเวียดนามต้องกลับมาเผชิญกับลัทธิชนชั้นนำทางสังคมและการเมืองในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ แม้ว่าขจัดนายทุนเจ้าของที่ดินและนายทุนผูกขาดไปแล้ว แต่ก็มีชนชั้นนำกลุ่มใหม่ซึ่งได้แก่ผู้ปฏิบัติงานและเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาแทนที่ พวกนี้ก็แสวงประโยชน์ส่วนตนไม่น้อยกว่าพวกชนชั้นนำเดิมเท่าใดนัก ใน ค.ศ. ๑๙๘๖ พรรคจึงเตือนเพื่อปรมลัทธิฉวยโอกาส ปัจเจกนิยม การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน การคอร์รัปชัน และการแสวงหาสิทธิพิเศษต่าง ๆ

สะพานญี่ปุ่นที่เมืองฮอยอัน เมืองมรดกโลก

การรณรงค์เพื่อเปลี่ยนค่านิยมทางสังคมไม่ประสบความสำเร็จมากนัก พรรคคอมมิวนิสต์ไม่สนับสนุนความคิดทางศาสนาบางประการที่พรรคเห็นว่าไม่ลึกลับ คักตินา ลำหั่ง งมgay กระจุกพี (bourgeoisie) และเป็นพวกปฏิกริยา (reactionary) และแม้โดยทั่วไป พรรคมิได้ต่อต้านศาสนาหลัก เช่น ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก พระพุทธศาสนา แต่พรรคก็ต้องการปลูกฝังค่านิยมใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการยกย่องผู้ทำงาน การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วม ความรักชาติ สังคมนิยม และเผด็จการ โดยชนชั้นกรรมาชีพ (dictatorship of the proletariat) ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อถึงปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ ค่านิยมเหล่านี้ก็ยังคงเป็นเพียงหลักการที่เป็นนามธรรมสำหรับชาวเวียดนามโดยทั่วไป ค่านิยมดั้งเดิม เช่น ความผูกพันในครอบครัวยังคงเป็นพลังสำคัญที่สุดในสังคม

นอกจากนั้น ในทางปฏิบัติกลุ่มชนที่คอมมิวนิสต์เรียกว่า ชนชั้นกระจุกพี ก็ยังคงมีบทบาทอยู่ในภาคอุตสาหกรรมของเวียดนามตอนใต้ เพราะทางการอนุญาตให้พวกนี้คงมีบทบาทอยู่ได้ และยังยอมรับด้วยว่าผู้ปฏิบัติงานพรรคบางคนในเวียดนามตอนใต้กดขี่ขูดรีดชาวนาไม่ต่างไปจากที่พวกนายทุนเจ้าของที่ดินดั้งเดิมที่ถูกจัดไปแล้ว เคยกระทำมาก่อน ความแตกต่างระหว่างเวียดนามตอนเหนือกับเวียดนามตอนใต้ ทั้งในแง่ของโลกทัศน์และวิถีการดำรงชีวิตมีอยู่นานแล้ว หลัง ค.ศ. ๑๙๗๕ คนเวียดนามตอนใต้จำนวนไม่น้อยรู้สึกว่เวียดนามตอนเหนือและผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์มีส่วนทำให้ประเทศไม่เติบโตก้าวหน้า นอกจากนั้น ตำแหน่งสำคัญทั้งในส่วน of พรรคและของรัฐ ก็มักตกอยู่กับคนจากเวียดนามตอนเหนือ

หลังการรวมชาติ เวียดนามมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอย่างมาก ในการประชุมสมัชชาครั้งที่ ๔ เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๖ พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามประกาศรวมชาติอย่างเป็นทางการและให้ความเห็นชอบแผน ๕ ปี ฉบับที่ ๒ (Second Five-Year Plan ค.ศ. ๑๙๗๖-๑๙๘๐) ซึ่งมุ่งสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พัฒนาเวียดนามตอนเหนือต่อเนื่องจากที่ดำเนินการไปแล้ว และที่สำคัญคือ เปลี่ยนระบบทุนนิยมในเวียดนามตอนใต้ให้เป็นสังคมนิยม นอกจากนั้น แผนนี้ยังแสดงความมุ่งหวังของผู้นำเวียดนามที่จะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปในแนวทางสังคมนิยมอย่างรวดเร็ว และ

ความจำเป็นเร่งด่วนเรื่องการฟื้นฟูบูรณะประเทศและการบูรณาการเวียดนามตอนเหนือและตอนใต้ที่ถูกแบ่งแยกมานานเข้าด้วยกันอย่างแท้จริง ภารกิจนี้ต้องดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาาระบบสังคมนิยมที่เป็นเป้าหมายหลัก พรรคกำหนดว่าจะใช้เวลาอย่างน้อย ๒๐ ปี ในการสร้างรากฐานสำหรับการพัฒนาาระบบสังคมนิยม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งไปที่การเกษตรและอุตสาหกรรมเท่า ๆ กัน ดังนั้นการลงทุนจะให้ความสำคัญต่อโครงการที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้ทั้ง ๒ ด้านก่อน เช่น อุตสาหกรรมหนักต้องเอื้อต่อการเกษตร เพราะการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรจะส่งผลต่อการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมในเวลาต่อมาด้วย การใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาแนวทางนี้จะทำให้เวียดนามสามารถข้ามขั้นตอนของการพัฒนาอุตสาหกรรมในแนวทางทุนนิยม ซึ่งแต่เดิมเชื่อว่าเป็นขั้นตอนที่จำเป็นต่อการพัฒนาไปสู่ระบบสังคมนิยม

อย่างไรก็ดี เวียดนามไม่สามารถบรรลุเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ตั้งไว้ได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยการสนับสนุนจากทั้งชาติตะวันตก องค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งประเทศคอมมิวนิสต์ด้วยกันเอง แต่ความขัดแย้งกับจีนตั้งแต่สงครามเวียดนามสิ้นสุดลง ทำให้จีนตัดความช่วยเหลือแก่เวียดนามทั้งหมดตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๗๖ และหลังจากเวียดนามใช้กำลังทหารโค่นล้มรัฐบาลพลพต (Pol Pot) ในกัมพูชาเมื่อปลาย ค.ศ. ๑๙๗๘ เวียดนามก็ต้องถูกโดดเดี่ยวจากโลกตะวันตก

มาตรการเปลี่ยนประเทศเป็นสังคมนิยมที่นำมาใช้ตั้งแต่รวมประเทศใหม่ ๆ ได้แก่ การนำเงินดอง (dong) มาใช้ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๗๕ ประชากรกว่า ๓ ล้านคนในไซ่ง่อนมีเวลาเพียง ๓ วันที่จะเปลี่ยนเงินสกุลเดิมของตน คือ เงินเปียสตร์เป็นเงินดอง ผู้ปฏิบัติงานพรรคสั่งให้สมาคมชวาณาและสมาคมสตรีเข้าไปเป็นผู้ดำเนินการเรื่องการค้าปลีกของไซ่ง่อนด้วย นอกจากนี้ ยังสนับสนุนให้มีการเดินขบวนบนท้องถนนเพื่อต่อต้านเวียดนามเชื้อสายจีนในไซ่ง่อน โดยเฉพาะพ่อค้าผูกขาดที่เรียกกันว่า “comprador bourgeoisie” ที่ผูกขาดการค้าสำคัญ เช่น บุหรี่ เครื่องมือการเกษตร

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่ผู้นำคอมมิวนิสต์เวียดนามเผชิญ คือ ความอ่อนแอของระบบและการต่อต้านของประชาชนในเวียดนามตอนใต้ เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๗๘ ปรากฏว่าบริษัทการค้าที่เป็นของรัฐในเวียดนามได้กว่า ๔๐ แห่งที่ดำเนินกิจการด้านผลิตผลทางการเกษตรสามารถควบคุมผลผลิตอาหารของเวียดนามได้เพียงไม่เกินร้อยละ ๒๐ ซึ่งบ่งชี้ว่าชาวนาในเวียดนามตอนใต้ต่อต้านระบอบคอมมิวนิสต์ กิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกระบบ โดยเฉพาะการค้าของเถื่อนและการเก็งกำไรแพร่ระบาดไปทั่วทั้งเวียดนามตอนเหนือและเวียดนามตอนใต้ อันเป็นผลมาจากความรู้ประสิทธิภาพของระบบการรวมการผลิตที่เป็นการดำเนินงานสำคัญในระบบสังคมนิยม

การรวมการผลิตมีแรงจูงใจทั้งในด้านอุดมการณ์และการหวังผลในทางปฏิบัติ ในด้านอุดมการณ์ การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรเพื่อรวมการผลิตด้วยการยกเลิกการถือครองที่ดินของเอกชน ถือเป็นการดำเนินงานขั้นพื้นฐานของการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจเป็นสังคมนิยม ทั้งนี้ เพราะประชากรส่วนใหญ่ของเวียดนามเป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในชนบท ส่วนความจำเป็นในทางปฏิบัติมีความมุ่งหมายที่จะยุติสภาพที่ชาวนาอยู่กันอย่างโดดเดี่ยว กระจัดกระจาย ไม่มีการผลิตเฉพาะทาง และไม่สามารถยกระดับการผลิตให้เหนือระดับการผลิตเพื่อยังชีพได้ แต่ผู้นำคอมมิวนิสต์เวียดนามต้องการให้มีผลผลิตส่วนเกินที่จะนำมาใช้อุดหนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วย

การดำเนินงานเรื่องนี้เผชิญปัญหาและอุปสรรคมากมาย ประการแรกคือพรรคคอมมิวนิสต์ขาดบุคลากรที่มีความชำนาญในการจัดตั้งซึ่งเป็นผู้ที่เกิดในเวียดนามตอนใต้ เพราะบุคคลที่เข้าใจเรื่องราวของหมู่บ้านในเวียดนามตอนใต้ได้ดี เสียชีวิตไปเป็นจำนวนมากระหว่างสงคราม ประการที่ ๒ ชนชั้นนายทุนเจ้าของที่ดินในรูปแบบเดิมแทบไม่มีอยู่แล้วในเวียดนามตอนใต้ เพราะพวกเขาหนีการสู้รบในเขตชนบทเข้ามาอยู่ในเขตเมืองตั้งแต่ก่อน ค.ศ. ๑๙๗๕ และส่วนหนึ่งก็ถูกขจัดไปจากการปฏิรูปที่ดินในเวียดนามใต้ในช่วงทศวรรษ ๑๙๗๐ จึงเกิดชนชั้นที่เรียกว่า ชาวนาระดับกลางซึ่งได้รับผลประโยชน์จากความช่วยเหลือและการลงทุนของสหรัฐอเมริกา ประการที่ ๓ ในเขตภูเขาและเขตที่สูงภาคกลาง ซึ่งเป็นถิ่นฐานของชนกลุ่มน้อยที่หลากหลาย

ระบบสหกรณ์การเกษตรก็ไม่เข้ากับวิถีชีวิตของคนเหล่านี้ โดยเฉพาะโลกทัศน์และความคิดเรื่องชุมชนที่เป็นธรรมชาติ พวกนี้ถูกบังคับให้ปรับตัวเข้ากับการใช้ชีวิตในแบบหมู่บ้านเวียดนามในที่ราบลุ่ม ซึ่งมีลักษณะและขนาดต่างไปจากชุมชนเดิมของพวกเขาอันเป็นหมู่บ้านในเขตภูเขาที่มีขนาดเล็กกว่า

ผลที่เกิดจากการพัฒนาหลังการรวมชาติแสดงให้เห็นจุดอ่อนและความไร้ประสิทธิภาพของระบบรวมการผลิตแบบคอมมิวนิสต์ เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๘๕ ผลิตภาพต่อปี (yearly productivity) ของชาวนาเวียดนาม ๑ คน ยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของชาวนาไทย รัฐบาลต้องเข้าไปช่วยเหลือชนกลุ่มน้อยในเขตภูเขาด้วยการนำเข้าข้าวจากต่างประเทศ แม้คนเหล่านี้ถูกบังคับให้เปลี่ยนมาผลิตข้าวแทนการทำการเกษตรแบบหลากหลาย (ถั่วเหลือง ส้ม ถั่วลิสง ฝิ่น เป็นต้น)

การรวมการผลิตไม่สอดคล้องกับการผลิตทางการเกษตร เพราะชาวนาดังกล่าวกลายเป็นคนงานที่ได้รับค่าจ้างแบบคนงานในโรงงาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ทั้งการประหยัดเนื่องจากขยายขนาดการผลิต (economies of scale) ตลอดจนการผลิตเฉพาะทางด้วยการแบ่งงานกันทำ ก็ไม่สอดคล้องกับฤดูกาลของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ในเขตร้อน เพราะการผลิตทางการเกษตรยังต้องพึ่งพาดินฟ้าอากาศอยู่มาก

การได้ค่าตอบแทนจากการนับคะแนนการทำงาน (work points) ไม่เหมาะสมกับการผลิตด้านการเกษตร อีกทั้งผลผลิตที่ชาวนาผลิตได้ รัฐบาลก็นำไปสนับสนุนคนงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งทำลายแรงจูงใจของชาวนาผู้ผลิต นอกจากจุดอ่อนทางโครงสร้างดังกล่าวแล้ว ในทศวรรษ ๑๙๘๐ เวียดนามยังได้รับผลกระทบจากสงครามในกัมพูชาที่เวียดนามเข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรง และจากความขัดแย้งกับจีนอันเป็นผลมาจากความขัดแย้งในกัมพูชาด้วย ในขณะนี้เวียดนามจึงต้องพึ่งพาสหภาพโซเวียตอย่างมาก

ความล้มเหลวของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๒ เริ่มปรากฏเมื่อสิ้นทศวรรษ ๑๙๗๐ สมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ ๕ ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๘๑ ให้ความเห็นชอบแผน ๕ ปี ฉบับที่ ๓ (Third Five-Year Plan ค.ศ. ๑๙๘๑-๑๙๘๕) เป้าหมายหลักของแผนฉบับนี้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ผู้นำคอมมิวนิสต์เวียดนาม

ก็ดำเนินการอย่างระมัดระวังด้วยการผสมผสานหลักการด้านอุดมการณ์กับความจำเป็นในทางปฏิบัติ เช่น ให้คงกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในเวียดนามตอนใต้ไว้ก่อน เพื่อกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ และหวังเปลี่ยนเวียดนามตอนใต้ให้เป็นระบบสังคมนิยมภายในกลางทศวรรษ ๑๙๘๐

เป้าหมายเร่งด่วนของแผน ๕ ปี ฉบับที่ ๓ คือ การพัฒนาภาคการเกษตรด้วยการบูรณาการภาครวมการผลิตกับภาคที่ยังดำเนินการโดยเอกชนเข้าด้วยกัน ภาครวมการผลิตเน้นการเกษตรแบบเข้มข้นและการปลูกพืชเฉพาะโดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น ส่วนภาคเอกชน รัฐให้การสนับสนุนการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน” คือให้ชาวนาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะที่ดินที่สหกรณ์มิได้ใช้ทำการผลิต

รูปแบบการดำเนินงานที่สำคัญในแนวทางนี้ คือ การนำระบบสัญญาจ้างเหมามาใช้ตาม “คำสั่งที่ ๑๐๐” (Directive No. 100) ของคณะกรรมการกลางพรรค ครัวเรือนของชาวนาได้รับอนุญาตให้ทำสัญญากับสหกรณ์เพื่อทำการผลิตในที่ดินของสหกรณ์ ครัวเรือนต้องรับผิดชอบเรื่องการผลิตบนที่ดินตามสัญญาผลิตตามจำนวนที่กำหนด หากผลผลิตต่ำกว่าที่ทำสัญญาไว้ ก็ต้องชดเชยให้ได้ตามสัญญาในปีต่อไป หากมีผลผลิตส่วนเกิน ครัวเรือนมีสิทธิ์เป็นเจ้าของผลผลิตส่วนเกินนี้และอาจนำไปขายในตลาดเสรีหรือขายให้รัฐตามราคาที่ตกลงกัน หรือเกษตรกรจะเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนก็ได้ ใน ค.ศ. ๑๙๘๓ มีรายงานว่า เศรษฐกิจครัวเรือนสามารถหารายได้ถึงร้อยละ ๕๐-๖๐ ของรายได้ทั้งหมดของเกษตรกร และสนองความต้องการด้านอาหารได้ถึงร้อยละ ๓๐-๕๐ นอกจากนั้น การประกอบกรอย่างเสรีก็ได้รับการยอมรับและอนุญาตให้ดำเนินการได้ ทำให้กิจการขนาดเล็กไม่ต้องเป็นของรัฐอีกต่อไป ซึ่งหมายถึงการล้มเลิกนโยบายที่มุ่งเปลี่ยนเวียดนามตอนใต้ให้เป็นสังคมนิยมโดยเร็ว

อย่างไรก็ดี ความต้องการที่จะลดเศรษฐกิจภาคทุนนิยมในเวียดนามตอนใต้ก็ยังมีอยู่ในปลาย ค.ศ. ๑๙๘๓ บริษัทธุรกิจนำเข้าและส่งออกหลายแห่งที่จัดตั้งขึ้นในนครโฮจิมินห์เพื่อกระตุ้นการขยายการค้าส่งออกถูกรวมกันเป็นอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยรัฐ

ขณะเดียวกัน การรวมการผลิตในภาคเกษตรก็ยังคงดำเนินต่อไปภายใต้แผนฉบับที่ ๓ นี้ เมื่อสิ้น ค.ศ. ๑๙๘๕ รัฐบาลรายงานว่าร้อยละ ๗๒ ของครัวเรือนชาวนาทั้งหมดในเวียดนามตอนใต้ได้เข้าร่วมสหกรณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว

แม้ว่ารัฐบาลจะมุ่งเน้นการพัฒนาด้านการเกษตร แต่ในทางอุดมการณ์ก็ให้ความสำคัญต่ออุตสาหกรรมอย่างมาก จึงมีการลงทุนภาคอุตสาหกรรมอย่างมหาศาลในช่วง ๒ ปีแรกของแผน ๕ ปี ฉบับที่ ๓ เช่น ใน ค.ศ. ๑๙๘๒ การลงทุนภาคอุตสาหกรรมมีมูลค่าถึงร้อยละ ๕๓ ส่วนภาคการเกษตรมีเพียงร้อยละ ๑๘ ของมูลค่าการลงทุนทั้งหมด แต่ไม่มีผลต่อการผลิตด้านการเกษตรที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๙.๕ ในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๐-๑๙๘๔

เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๘๔ ผู้นำคอมมิวนิสต์เวียดนามยอมรับว่าไม่สามารถขจัดบทบาทของภาคเอกชนในด้านการค้าปลีกและค้าส่งในเวียดนามตอนใต้ให้สิ้นไปได้ トラบโดที่ภาครัฐยังไม่สามารถเข้ามาดำเนินกิจการค้าได้เองทั้งหมด จึงเสนอให้มีการกระจายการวางแผนออกไปพร้อม ๆ กับยกระดับทักษะด้านการจัดการของเจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนของพรรคและรัฐ หน่วยผลิตทั้งที่เป็นโรงงานและสหกรณ์การเกษตรมีอิสระในการตัดสินใจและวางแผนด้านการผลิตมากขึ้น รัฐบาลค่าใช้จ่ายด้วยการเลิกอุดหนุนด้านอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคบางอย่างแก่ลูกจ้างของรัฐ ต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่รัฐต้องแบกรับต้องตรวจสอบและชี้แจงเหตุผลได้ และรัฐจะไม่ขาดเซี่ยการขาดทุนของรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ อีกต่อไป ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๘๕ รัฐบาลได้นำเงินต้องใหม่ออกมาใช้และประกาศลดค่าเงินด้วย (ขณะนั้นเวียดนามเริ่มประสบปัญหาเงินเฟ้อรุนแรง)

หลังจากที่ มีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ขึ้นมามีอำนาจในสหภาพโซเวียตเมื่อ ค.ศ. ๑๙๘๕ ก็มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญด้านนโยบายต่างประเทศ คือ การลดและตัดความช่วยเหลือที่ให้แก่ชาติต่าง ๆ รวมทั้งเวียดนาม ทำให้เวียดนามต้องดำเนินการปฏิรูปอย่างเร่งด่วน

สมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ ๖ ที่จัดขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๖ ให้ความเห็นชอบโครงการปฏิรูปที่เรียกว่า โด่ยเหม้ย [(Doi Moi) หรือ renovation] ซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจาก

ส่วนกลางเป็นระบบเศรษฐกิจที่มุ่งไปในแนวทางของระบบตลาดและอาศัยการส่งออกมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐที่ยังยึดมั่นในแนวทางสังคมนิยม จึงอาจเรียกกระบวนเศรษฐกิจเวียดนามที่เปลี่ยนไปนี้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดบนรากฐานของระบบสังคมนิยม (socialist-based market economy)

สมัยชาให้ความเห็นชอบแผน ๕ ปี ฉบับที่ ๔ (Fourth Five-Year Plan ค.ศ. ๑๙๘๖-๑๙๙๐) ซึ่งมีเป้าหมายเพิ่มผลผลิตด้านอาหาร สินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค และสินค้าส่งออก การผลิตอาหารถือว่ามีความสำคัญสูงสุด ซึ่งนอกจากข้าวแล้วยังมีพืชเสริมอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด มันเทศ มันฝรั่ง มันสำปะหลัง เพื่อให้ทันนโยบายด้านการเกษตรเฉพาะที่เกี่ยวกับการผลิตอาหารมีผลอย่างจริงจัง รัฐบาลคอมมิวนิสต์เวียดนามจึงกำหนดมาตรการส่งเสริมนโยบายนี้หลายประการ เช่น การใช้ที่ดิน การอนุรักษ์น้ำ ระบบชลประทาน ในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง การเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรงให้แก่คันกั้นน้ำ เพื่อป้องกันน้ำท่วมในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง การนำเข้าปุ๋ยเคมี การควบคุมศัตรูพืช การปลูสดัว การผลิตเมล็ดพันธุ์ การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร

แผนฉบับนี้ยังให้ความสำคัญต่อการเพาะเลี้ยงและขยายปริมาณผลิตภัณ์จากทะเล รวมทั้งพืชอุตสาหกรรมทั้งประเภทระยะสั้น (พืชที่ปลูกและเก็บเกี่ยวในฤดูกาลเดียว และต้องแปรรูปก่อนนำออกสู่ตลาด เช่น ถั่วต่าง ๆ พืชที่ให้น้ำมัน) และประเภทระยะยาว (พืชที่ต้องมีการแปรรูปเช่นเดียวกัน แต่ใช้เวลานานกว่าในการปลูก เช่น กาแฟ ชา พริกไทย มะพร้าว)

การผลิตสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคนอกจากเพื่อสนองความต้องการของประชาชนแล้ว ยังมีเป้าหมายที่จะทำให้ปริมาณสินค้าและเงินที่ไหลเวียนอยู่ในตลาดสมดุล เพื่อลดภาวะเงินเฟ้อ สร้างงาน และพัฒนาแหล่งทุนและสินค้าส่งออกไปพร้อมกันด้วย รัฐบาลเห็นความจำเป็นที่ต้องสร้างแรงจูงใจในการผลิตวัตถุดิบสำหรับการพัฒนาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคคุณภาพสูงเพื่อการบริโภคภายในประเทศและส่งออก และอนุญาตให้ใช้เงินตราต่างประเทศเพื่อนำเข้าวัตถุดิบที่จำเป็นด้วย ทั้งยังมีนโยบายคุ้มครองการผลิตสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าประเภทนี้ทดแทนการนำเข้า

หลังการประกาศใช้นโยบายปฏิรูปโดยเมย์แล้ว มีพัฒนาการที่สำคัญหลายประการเกิดขึ้น คือ ใน ค.ศ. ๑๙๘๘ มีข้อมติของโปลิตบูโร ฉบับที่ ๑๐ (Politburo Resolution No. 10) ประกาศยกเลิกระบบการผลิตด้วยการยอมรับว่าครัวเรือนในหมู่บ้านต่าง ๆ เป็น “หน่วยทางเศรษฐกิจที่เป็นเอกเทศ” นอกจากนั้นก็ถ่ายโอนสิทธิในการใช้ที่ดินซึ่งรวมไปถึงอำนาจในการตัดสินใจในการใช้ที่ดินให้แก่ครัวเรือนไปพร้อมกัน แม้ยังมีได้ยุบเลิกสหกรณ์การเกษตรต่าง ๆ แต่สหกรณ์เหล่านั้นก็ไม่มีบทบาทในการจัดการเรื่องการผลิตอีกต่อไป เพียงแต่ทำหน้าที่ให้บริการเป็นสำคัญ

ในเรื่องที่ดิน แม้ว่าโดยหลักการ ที่ดินทั้งหมดยังเป็นของรัฐ แต่เพื่อขจัดข้อสงสัยและเพื่อสร้าง “ความสบายใจ” ให้แก่ชาวนาในหมู่บ้านต่าง ๆ รัฐบาลได้ออกกฎหมายที่ดินใหม่ใน ค.ศ. ๑๙๙๓ ที่ให้สิทธิการถือครองการใช้ที่ดินได้ถึง ๕๐ ปี แม้ชาวนามีฐานะทางการเป็นผู้เช่าที่ดินจากรัฐ แต่ก็มีสิทธิการใช้ที่ดินซึ่งในทางปฏิบัติแทบไม่ต่างไปจากการถือครองโดยเอกชนในระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมทั่วไป นั่นคือ มีสิทธิให้เช่า จำนอง โอนสิทธิ และมอบเป็นมรดกแก่ลูกหลานได้

ในระยะแรก การปฏิรูปประสบความสำเร็จอย่างมาก เวียดนามซึ่งต้องนำเข้าข้าวในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ กลายเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ที่สุด ๑ ใน ๓ รายของโลก นอกจากสหรัฐอเมริกาและไทยเมื่อสิ้นทศวรรษ ๑๙๙๐ นอกจากนั้น เวียดนามยังเป็นชาติผู้ส่งออกกาแฟรายใหญ่รายหนึ่งของโลกเป็นครั้งแรกด้วย

นอกจากการปฏิรูปการเกษตรแล้ว เวียดนามยังต้องปรับตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจภูมิภาคและของโลกต่อไป รัฐบาลจึงออกมาตรการหลากหลายเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว ที่สำคัญคือ การปฏิรูปด้านกฎหมาย ซึ่งหลัง ค.ศ. ๑๙๘๖ มีการออกกฎหมายใหม่จำนวนมาก เช่น กฎหมายที่ดิน กฎหมายคุ้มครองการลงทุนของต่างชาติ กฎหมายการจัดตั้งและดำเนินกิจการของเอกชน กฎหมายการนำเข้าและส่งออก กฎหมายล้มละลาย กฎหมายรัฐวิสาหกิจ และกฎหมายงบประมาณของรัฐ เพื่อให้เวียดนามที่แม้ยังเป็นประเทศสังคมนิยมแต่ก็เป็นที่สนใจของนักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะจากประเทศในเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน นอกจากนั้น รัฐบาลเวียดนามยังอนุญาตให้ศึกษาวิชาการของประเทศทุนนิยม เพื่อพัฒนาบุคลากรในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิรูป

ใน ค.ศ. ๑๙๙๐ เวียดนามได้จัดทำ “ยุทธศาสตร์ ๑๐ ปีเพื่อการสร้างเสถียรภาพและการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ค.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๐๐” (10-Year Strategy for Socio-economic Stabilization and Development 1991–2000) ยุทธศาสตร์นี้ขยายการปฏิรูปโดยเมื่อยให้กว้างขวางและเข้มข้นยิ่งขึ้น โดยครอบคลุมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญในทุกภาคของระบบเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์นี้มีต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน คือ “ยุทธศาสตร์ ๑๐ ปีเพื่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ค.ศ. ๒๐๐๑-๒๐๑๐” (10-Year Strategy for Socio-economic Development 2001–2010) และ “ยุทธศาสตร์ ๑๐ ปีเพื่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ค.ศ. ๒๐๑๑-๒๐๒๐” (10-Year Strategy for Socio-economic Development 2011–2020)

ผลจากการเปิดรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศทำให้อุตสาหกรรมเวียดนามขยายตัวอย่างมาก ความช่วยเหลือทางการด้านการพัฒนา (Official Development Assistance–ODA) ก็กลับเข้ามา ซึ่งส่วนใหญ่นำไปใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและนโยบายด้านสังคม และที่สำคัญมาก คือ เงินที่ส่งเข้ามาจากชาวเวียดนามโพ้นทะเลหรือ “เหวียดเกี้ยว” (Viet Kieu) และจากชาวเวียดนามที่ออกไปทำงานในต่างประเทศรายได้เข้าประเทศส่วนนี้เพิ่มขึ้นโดยตลอด ใน ค.ศ. ๑๙๙๙ เงินส่วนนี้มีสัดส่วนร้อยละ ๔.๒ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) และจากนั้นก็เพิ่มเป็นร้อยละ ๗.๘ ใน ค.ศ. ๒๐๐๒ และ ๗.๗ ใน ค.ศ. ๒๐๑๐ ใน ค.ศ. ๒๐๑๑ เงินจากเหวียดเกี้ยวมีจำนวนถึง ๙,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ มากกว่าปีก่อนหน้านั้นถึง ๑,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ธนาคารกลางเวียดนามรายงานว่า เงินจากเหวียดเกี้ยวสามารถชดเชยการขาดดุลการค้าใน ค.ศ. ๒๐๑๐ ได้ถึงเกือบร้อยละ ๕๐ ในบรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เวียดนามเป็นรองฟิลิปปินส์เท่านั้นในเรื่องรายได้ประเภทนี้

ด้านการต่างประเทศ ใน ค.ศ. ๑๙๙๑ เวียดนามปรับปรุงและขยายความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับจีน อาเซียน และสหรัฐอเมริกา ทำให้เวียดนามสามารถปรับความสัมพันธ์กับจีนได้ในปีนั้น และได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนใน ค.ศ. ๑๙๙๕ พร้อมทั้งปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกาในปีเดียวกัน เมื่อเวียดนามได้เป็นสมาชิกลำดับที่ ๑๕๐ ขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization–WTO) ในเดือนมกราคม ค.ศ. ๒๐๐๗ ก็ถือว่าได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจโลกอย่างเต็มตัว

เศรษฐกิจของเวียดนามเติบโตอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยประมาณร้อยละ ๗-๘ มาตลอด มีเพียงบางช่วงที่มีวิกฤติเศรษฐกิจ เช่น ช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ หรือช่วง ค.ศ. ๒๐๐๘-๒๐๐๙ เท่านั้น ที่อัตราการเติบโตลดลงไปบ้าง ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไปจึงดีขึ้นมาก ความสำเร็จที่เห็นได้ชัดคือ เวียดนามสามารถผลิตสินค้าที่จำเป็น (โดยเฉพาะอาหาร) ได้เพียงพอที่จะสนองความต้องการของทั้งประชาชนและระบบเศรษฐกิจ จึงสามารถขยายการส่งออกได้อย่างมาก ตั้งแต่สิ้นทศวรรษ ๑๙๙๐

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการปฏิรูปดำเนินมากกว่า ๒๐ ปีแล้ว แต่ภาครัฐก็ยังมึบหนาบทางด้านเศรษฐกิจอยู่มาก มีการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจเพียงบางส่วน การแปรรูป (เวียดนามเรียกว่า equitization) ยังไม่มีความก้าวหน้ามากนัก ระบบเศรษฐกิจจึงยังมีส่วนที่อยู่ในภาครัฐที่ได้รับการคุ้มครองอย่างเหนียวแน่น รัฐบาลเวียดนามไม่ต้องการให้บริษัทต่างชาติที่เข้ามาลงทุนมีบทบาทครอบงำเศรษฐกิจของประเทศ จึงส่งเสริมให้รัฐวิสาหกิจที่มีอยู่ขยายออกไปสู่กิจการใหม่ ๆ ที่หลากหลายขึ้น และยังคงตั้งรัฐวิสาหกิจใหม่ ๆ จำนวนมากในเมืองใหญ่ รวมทั้งเมืองหลักในระดับอำเภอ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งบริษัทเอกชนที่รัฐเป็นผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นการดึงทรัพย์สินมาจากภาครัฐนั่นเอง บริษัทเหล่านี้มักดำเนินกิจการ เช่น การค้าภายในและการค้าต่างประเทศ กิจการอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจการก่อสร้าง กิจการโรงแรมและการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมเบาต่าง ๆ แต่กิจการภาครัฐโดยเฉพาะรัฐวิสาหกิจที่ขยายออกไปในธุรกิจและอุตสาหกรรมใหม่ ๆ จำนวนมากก็ประสบปัญหารุนแรง กิจการหลายแห่งสร้างหนี้สินจนถึงระดับที่บริหารจัดการไม่ได้ และมีจำนวนไม่น้อยที่เข้าไปลงทุนในธุรกิจที่ไม่มีความรู้หรือความชำนาญ ตัวอย่างของความล้มเหลวในการลงทุนขยายกิจการ คือ บริษัทต่อเรือชื่อ วินาซิน (Vinashin) ซึ่งเกือบล้มละลายใน ค.ศ. ๒๐๑๐ เพราะก่อหนี้จำนวนถึง ๔,๔๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ

วิกฤติที่เกิดขึ้นกับบริษัทวินาซินส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงด้านต่างประเทศของเวียดนามอย่างมาก และมีส่วนซ้ำเติมปัญหาเศรษฐกิจที่เวียดนามต้องเผชิญในช่วงนั้น

ให้รุนแรงยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ การขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้นกว่า ๑๒,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน ค.ศ. ๒๐๑๐ ภาวะเงินเฟ้อเพิ่มขึ้นเป็นตัวเลข ๒ หลักเมื่อถึงต้นปี ส่งผลให้ราคาอาหาร และสินค้าพื้นฐานที่จำเป็นโดยเฉพาะเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เพิ่มขึ้นไปร้อยละ ๑๑ ทำให้ต้องลดค่าเงินต้องหลายครั้งต่อมา รัฐบาลใช้เงินทุนสำรองระหว่างประเทศเพื่อพยุงค่าเงิน ทำให้เงินทุนส่วนนี้ลดลงไปจากช่วงที่มีมากที่สุด ๒๔,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน ค.ศ. ๒๐๐๘ เหลือ ๑๔,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๒๐๑๐

ภาวะเศรษฐกิจของเวียดนามค่อย ๆ กระตือรือร้นมากในเวลาไม่กี่ปี และลู่ทางด้านเศรษฐกิจในอนาคตก็ยิ่งถือว่าดีอยู่ เพราะเวียดนามมีพื้นฐานที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรมนุษย์ เวียดนามมีประชากรในวัยหนุ่มสาว และมีการศึกษาดีจำนวนมาก เช่น แต่ละปีมีนักศึกษาที่ศึกษาวิชาการด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ระดับปริญญาเอกประมาณ ๑,๐๐๐ คน เวียดนามจึงมีแผนจะพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์เพื่อส่งออก (แบบอินเดีย) และก็มีลู่ทางที่จะเป็นไปได้สูง

แนวโน้มทั่วไปในการลงทุนนั้นถือว่ายังดีอยู่มาก โอกาสและความสำเร็จของเวียดนามในการลงทุนมีปัจจัยได้เปรียบหลายประการ เช่น เวียดนามมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในภูมิภาคที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูง เมื่อภูมิภาคนี้รวมตัวกันเป็นประชาคมใน ค.ศ. ๒๐๑๕ เวียดนามจะได้รับประโยชน์สำคัญจากการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว มีสภาพแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่มีเสถียรภาพ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก รวมทั้งถ่านหิน น้ำมัน และแร่ธาตุต่าง ๆ มีประชากรที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีการศึกษาดีจำนวนมาก และค่าจ้างแรงงานก็ยังถูกกว่าบางประเทศในอาเซียน เช่น ประเทศไทย ประชากรจำนวนมากและมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถขยายตัวเป็นตลาดขนาดใหญ่ นอกจากนั้น นโยบายด้านการลงทุนที่เสรีและการที่รัฐบาลเวียดนามยังคงยึดมั่นในแนวทางปฏิรูป เมื่อประกอบการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ทำให้เวียดนามมีลู่ทางทั้งในด้านการลงทุนและด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจอีกมาก.

(ธีระ นุชเปี่ยม)

บรรณานุกรม

- Cady, John F. *The Roots of French Imperialism in East Asia*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1967.
- Hearden, Patrick. *The Tragedy of Vietnam*. Second edition. New York: Pearson Longman, 2005.
- Karnow, Stanley. *Vietnam: A History*. Revised and updated. Penguin Books, 1991.
- Maclear, Michael. *Vietnam: The Ten Thousand Day War*. London: Themes Methuen, 1981.
- Marr, David G. *Vietnamese Anti-colonialism 1885-1925*. Berkeley: University of California Press, 1971.
- Nguyen Khac Vien. *Vietnam: A Long History*. Hanoi: Foreign Languages Publishing House, 1987.
- Osborne, Milton. *The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1969.
- Taylor, K.W. *A History of the Vietnamese*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
-

รายชื่อผู้เขียน

นายธีระ นุชเปี่ยม

อ.บ. (ภาษาอังกฤษ-ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; อ.ม. (ภาษาอังกฤษ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; M.A. (Politics); Ph.D. (International Relations) University of Lancaster สหราชอาณาจักร อดีตผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยสังคมและเศรษฐกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่ปรึกษา ศูนย์แม่โขงศึกษาภายใต้สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตร Southeast Asian Studies Programme จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เรือโท นกตล ขาติประเสริฐ

ศศ.บ. (ประวัติศาสตร์) (เกียรตินิยมอันดับ ๑) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; ร.ม. (การระหว่างประเทศและการทูต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; ว.ม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; M.A. (East & Southeast Asian Studies) International University of Japan ญี่ปุ่น; ร.ด. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นายวัชร สินธุประมา

อ.บ. เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; ศศ.บ. (สารนิเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Ph.D. (History) University of Hawaii at Manoa สหรัฐอเมริกา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นางศรีสุรางค์ พูลทรัพย์

B.A., M.A. Trinity College, University of Dublin
สหราชอาณาจักร; M.A. (Indian Studies)
University of Wisconsin, Madison สหรัฐอเมริกา
อดีตศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ราชบัณฑิต
สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา.

นางสาวอุดมพร ธีระวิริยะกุล

ศศ.บ. (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์;
ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์;
Grant for the Indonesian Training Program,
Southeast Asian Studies Regional
Exchange Program (SEASREP), University of
Indonesia, อินโดนีเซีย; Ph.D. International
Program (Thai Studies), จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย; The Project of Empowering
Network for International Thai Studies
(ENITS) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; Asian Graduate
Student Fellowships 2011, Asia Research
Institute (ARI), สิงคโปร์; Visiting Scholar, Asia
Research Institute (ARI), Singapore, under
the scholarship of H.R.H. Princess Sirindhorn
อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และอาจารย์
ประจำหลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ระดับ
บัณฑิตศึกษา

แหล่งที่มาภาพประกอบ

เว็บไซต์

www.cambodia.org

www.chinhphu.vn

www.cia.gov

www.geocities.com

www.gov.ph

www.gov.sg

www.indexmundi.com

www.indonesia.go.id

www.infoplease.com

www.lonelyplanet.com

www.malaysia.gov.my

www.mfa.go.th

www.microsoftencarta.com

www.mofa.gov.mm

www.myanmar.cm

www.na.gov.la

www.pmo.gov.bn

www.tourismlaos.org

www.vietnamtourism.gov.vn

www.wikipedia.org

ผู้เอื้อเฟื้อภาพประกอบ

ศาสตราจารย์สาयนต์ ไพโรชาญจิตร

ผู้ถ่ายภาพประกอบ

นางสาวปิยรัตน์ อินทร์อ่อน

จัดทำโดย

คณะกรรมการจัดทำสภามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาทุก ภูมิภาคเอเชีย

ประกอบด้วย

๑. ศาสตราจารย์เพ็ชรี สุมิตร	ประธานคณะกรรมการ
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระ นุชเปี่ยม	บรรณาธิการ
๓. รองศาสตราจารย์ เรือโท ดร.นภดล ขาติประเสริฐ	บรรณาธิการ
๔. รองศาสตราจารย์พิพาดา ยิ่งเจริญ	บรรณาธิการ
๕. นางเพ็ญแข คุณาเจริญ	บรรณาธิการ
๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์มนัส เกียรติธำรย์	บรรณาธิการ
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชระ สินธุประมา	บรรณาธิการ
๘. ศาสตราจารย์ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์	บรรณาธิการ
๙. รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์	บรรณาธิการ
๑๐. ผู้อำนวยการกองธรรมศาสตร์และการเมือง
(นางแสงจันทร์ แสนสุภา)	บรรณาธิการ
๑๑. เจ้าหน้าที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
(นางนฤมล นุชวานิช)	บรรณาธิการและเลขานุการ
๑๒. เจ้าหน้าที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
(นางสาวปิยรัตน์ อินทร์อ่อน)	บรรณาธิการและผู้ช่วย
เลขานุการ

สารานุกรมประวัติศาสตร์ประเทศไทยออนไลน์อาเซียน

ฉบับราชบัณฑิตยสภา

ISBN 978-616-389-010-8

9 786163 890108